UNIVERSITATEA „BABEŞ-BOLYAI” CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ

ANUAR

XXIII

2019 - 2020

Tipărit cu binecuvântarea ÎPS Părinte
Andrei
Arhiepiscopul Vadului, Feleacului şi Clujului şi
Mitropolitul Clujului, Maramureşului şi Sălajului

Editura Renaşterea
Cluj-Napoca, 2021

EDITORIAL BOARD OF
ANUAR

EDITORIAL OFFICE OF ANUAR: STR. EPISCOP NICOLAE IVAN, F.N., CLUJ-NAPOCA
PHONE: 0264-43.10.05

EDITOR-IN-CHIEF:
Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile Stanciu - Dean

ADVISORY BOARD:
Prof. Univ. Dr. Ioan Bolovan, membru corespondent al Academiei Române
Prof. Univ. Dr. Konstantin Nikolakopoulos, München, Germania
Prof. Univ. Dr. Nicolas Cernokrak, Paris, Franța
Prof. Univ. Dr. Ştefan Munteanu, Paris, Franța

EXECUTIVE EDITOR:
Pr. Lect. Univ. Dr. Cosmin Cosmuța

EDITORIAL BOARD:
Pr. Prof. Univ. Dr. Alexandru Moraru
Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan Chirilă
Pr. Prof. Univ. Dr. Valer Bel
Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan-Vasile Leb
Pr. Prof. Univ. Dr. Stelian Tofană
Pr. Prof. Univ. Dr. Ştefan Iloaie
Pr. Prof. Univ. Dr. Vasile Gordon
Arhim. Prof. Univ. Dr. Teofil Tia
Pr. Conf. Univ. Dr. Patriciu-Dorin Vlaicu
Pr. Conf. Univ. Dr. Gabriel-Viorel Gârdan
Pr. Lect. Univ. Dr. Cosmin Cosmuța
Dr. Dacian But-Căpuşan
Pr. Cosmin-Vasile Trif
Pr. Dr. Nicolae-Dragoş Kerekes

© 2021. Toate drepturile rezervate
Reproducerea integrală sau parțială a textului
este interzisă şi se pedepseşte conform legii.

ISSN 2457-6719
ISSN-L 2457-6719

A N U A R

XXIII

2019 – 2020

CUPRINS

Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, *Editorial*.....7

I. TEOLOGIA BIBLICĂ

Ioan Chirilă, Să fie lumină! *(Fac 1,3) în înțelegerea luminii primordiale*.....9
Stelian Paşca-Tuşa, Ioan Popa-Bota, *Iconizarea bizantină a heruvimilor dintr-o perspectivă biblică*.....25
Vlad-Cornel Bob, *„Scaunul lui Moise" (Mt. 23, 2) O perspectivă istorică şi teologică*.....39

II. TEOLOGIA ISTORICĂ

Alexandru Moraru, *Personalități bisericeşti şi laice la alegerea, investirea şi instalarea lui Nicodim Munteanu ca arhiepiscop al Iaşilor şi mitropolit al Moldovei şi Sucevei*.....49
Nicolae-Dragoş Kerekes, *Marginalii la relația Biserică - Stat. Considerații privind clerul şi politica în perioada post-comunistă*.....59
Vasile Rojneac*, Din manuscrisele inedite ale Arhiepiscopului Teofil Herineanu al Clujului. Predică pentru însoțitori la sfințirile de preoți*.....97
Sorin Cojocaru, *Dialogul teologic actual între Biserica Ortodoxă şi Bisericile Ortodoxe Orientale*.....105
Diana Pop, *Religie şi istorie la poalele Vlădesei: Bologa*.....119

III. TEOLOGIA SISTEMATICĂ

Valer Bel, *Vindecarea de la Vitezda şi marea vindecare; Duminica a 4-a după Paşti Ioan 5, 1-15*.....135
Dacian But-Căpuşan, *Patriarhul Nicodim Munteanu despre protestantism*.....139
Adrian Petrescu, *Slujirea pastorală a credincioşilor cu deficiențe de auz şi vorbire din cadrul Parohiei Deficienților de Auz şi Vorbire „Sfinții Ierarhi şi Mărturisitori Iorest şi Sava, Mitropoliții Transilvaniei şi Iosif Episcopul Maramureşului" Cluj-Napoca*.....155

IV. TEOLOGIA PRACTICĂ

Marcel Muntean, *Iconostasul - expresie a rugăciunii şi artei bisericeşti. Studii de caz*.....175
Constantin Măruțoiu, *Spectroscopia FTIR a diferitelor esențe de lemn utilizate ca suport în pictura pe lemn*.....191
Constantin Măruțoiu, Olivia-Florena Nemeş, *Albul de plumb – sinteză şi caracterizare*.....201

Marin Coteţiu, *Biserica de lemn „Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil" din Drăghia*.....209
Gheorghe Şanta, *Cuvântul - valoare şi transfigurare*.....223
Daniel Mocanu, *Arvo Pärt*.....235
Alexandru Fleşer, *Metode practice de pastoraţie a tinerilor în spaţiul virtual reprezentat de televizor şi internet*.....251
Lucian Greabu, *Repere pastorale ale operei pr. prof. univ. dr. Liviu Galaction Munteanu în revista „Viaţa Ilustrată"*.....263
Marius Militaru, *Psalţii Dionisie Fotino şi Petru Efesiu – ultimele glorii ale emigraţiei greceşti în ţările române*.....275
Arsenie (Alexandru) Irimiea, *Psihoterapia în arealul monahal – între discreţie şi necesitate*.....289
Constantin Ţanef, *Portretul primului Arhiepiscop al nou reînfiinţatei Arhiepiscopii a Sucevei şi Rădăuţilor. IPS. Pimen Zainea în perioada 1991-2020*.....303
Dan Nemeş, *Entuziasmul, intuţia şi empatia, forţe luptătoare în războiul nevăzut*.....311

V. RECENZII

Dacian But-Căpuşan, *Pr. Prof. dr. Alexandru Moraru, Învăţământul teologic universitar ortodox din Cluj (1924-1952), ed. a II-a – revizuită şi adăugită -, Cluj-Napoca, Ed. Renaşterea, 2020, 488 p.*.....321
Maxim (Iuliu-Marius) Morariu, *Răzvan Brudiu, „Cu moartea pe moarte călcând". Dimensiunea liturgic-misionară a slujbei înmormântării, Editura Felicitas, Stockholm, 2020, 340 p.*.....327
Dacian But-Căpuşan, *Simeon Ştefan Pintea, Misiunea lui Hristos - misiunea noastră. Fundamentele hristologice ale misiunii creştine, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2020, 290 p.*.....330
Răzvan Mihai Neagu, *Iuliu-Marius Morariu, Repere ale autobiografiei spirituale din spaţiul ortodox în secolele XIX şi XX Ioan de Ioan de Kronstadt, Siluan Atonitul şi Nicolae Berdiaev, Editura Lumen, Iaşi, 2019, 535 p.*.....335
Maxim (Iuliu-Marius) Morariu, *Teodora Ilinca-Mureşanu, Sfântul Roman Melodul, „Dulcele cântăreţ" – viaţa şi opera, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2020, 336 p.*.....338

VI. CRONICA FACULTĂŢII

Documentar întocmit de
Cosmin Trif, Nicolae-Dragoş Kerekes şi Dacian But-Căpuşan.....341

EDITORIAL

Anuarul Facultăţii de Teologie Ortodoxă a Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca, ajuns la numărul XXIII (2019-2020), reflectă unitatea organică a structurii teologiei ortodoxe contemporane, care nu de puţine ori a fost fracturată de scolasticism, pietism, sau ritualism. Pentru o înnoire reală a teologiei ortodoxe în spiritul patristic, mari teologi ai secolului XX au aplicat o nouă metodologie, tocmai pentru a elabora o teologie vie, din care să transpară o viaţă autentică creştină. Ori pentru realizarea acestui deziderat era nevoie de o ancorare a teologiei secolului XX în liturgic. În consecinţă, teologii au purces la o nouă abordare a Liturghiei, a Euharistiei, care este şi trebuie să rămână inima Bisericii. Teologul Arhid. Ioan Ică jr. la *Comentariul liturgic bizantin*, ce prefaţa *Integrala comentariilor liturgice bizantine,* spunea: „Volumul...îşi propune să depăşească modul tradiţional în teologia academică de tratare a Euharistiei şi Liturghiei, divizat în mod abstract (şi arbitrar) între discipline impermeabile şi aparţinând unor secţiuni distincte de discipline teologice. Dogmatica încadra Euharistia în sistemul scolastic al celor şapte Taine, prezentând sistematic fundamentarea biblică şi teologică (instituire, materie, săvârşitor, primitor) şi apărând punctele controversate interconfesional odată cu Reforma protestantă. Euharistia ca sacrament, Liturghia ca ritual şi împărtăşirea ca normă bisericească şi obligaţie de pietate, făceau parte astfel din trei discipline... care îşi pierdeau astfel unitatea organică şi coerenţa atât la nivelul viziunii teologice, cât şi al manifestării şi participării concrete la misterul fundamental al Bisericii şi vieţii creştine"[1]. Privită şi tratată aşa, teologia risca să fie ruptă de realitatea concretă a vieţii, chiar dacă viaţa liturgică se întrepătrunde cu existenţa seculară, cum admirabil se exprimă Karl Christian Felmy[2].

Acest număr al Anuarului Facultăţii noastre de Teologie şi-a propus să abordeze tematici teologice distincte, potrivit structurii învăţământu-

---

[1] Diac. Ioan I.Ică jr, *De la Dionisie Areopagitul la Simeon al Tesalonicului. Integrala comentariilor liturgice bizantine,* Ed. Deisis, Sibiu, 2011, pp. 5-6;

[2] Karl Christian Felmy, *Existenţa seculară şi viaţă liturgică*, în vol. *Viaţă liturgică şi etos comunitar. Preliminarii la o teologie socială ortodoxă,* Editura Mitropolia Olteniei, Editori: Picu Ocoleanu şi Radu Preda, Craiova, 2007, p.98,.

lui academic ortodox, axat pe cei patru piloni de cercetare: biblică, istorică, sistematică şi practică. Actuala structură nu afectează însă unitatea organică a teologiei ortodoxe, ci pune în lumină valoarea interdisciplinară, relaţia de convergenţă a tuturor disciplinelor de studiu. Lucrările publicate în acest volum surprind bogăţia şi varietatea indiscutabilă a tematicilor de cercetare. În cadrul Teologiei Biblice remarcăm contribuţiile valoroase ale PC Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, ale teologilor Stelian Paşca Tuşa sau ale lui Ioan Popa-Bota.

Teologia Istorică a fost ilustrată de lucrări semnate de PC Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru, Nicolae-Dragoş Kerekes, Vasile Rojneac, Sorin-Alexandru Cojocaru şi Diana Pop.

Teologia Sistematică a fost semnată de contribuţiile PC Pr. prof. univ. dr. Valer Bel, Dacian But-Căpuşan şi Adrian Petrescu, iar din Teologia Practică reţinem nume precum: Prof. univ. dr. Marcel Muntean, Constantin Măruţoiu, Marin Coteţiu, toţi de la specializarea Artă sacră, apoi, PC Pr. lect. univ. dr. Gheorghe Şanta, Arhid. dr. Daniel Mocanu, Alexandru Fleşer, Lucian Greabu, Marius Militaru, Arsenie Irimiea şi Constantin Ţanef.

Volumul este întregit de câteva valoroase recenzii semnate de Dr. Dacian But-Căpuşan, Maxim Morariu, Răzvan Mihai Neagu, precum şi de Cronica facultăţii, în care sunt detaliate cele mai importante evenimente academice organizate de facultate şi activitatea cadrelor didactice.

Felicităm întreaga echipă editorială, coordonată de PC Pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuţa, ajutat de teologul Dr. Dacian But-Căpuşan, cărora le rămânem recunoscători.

Mulţumim cu aleasă recunoştinţă Înaltpreasfinţitului Părinte Mitropolit Andrei pentru binecuvântarea acordată tipăririi acestui număr al anuarului.

PR. PROF. UNIV. DR. VASILE STANCIU – DECAN

SĂ FIE LUMINĂ! (FAC 1,3) ÎN ÎNȚELEGEREA LUMINII PRIMORDIALE*

IOAN CHIRILĂ

Let there be light! (Gen. 1:3) in the Interpretation of the Primordial Light

Abstract.

The concept of light occupies a prominent place in most religions and cultures and can be understood both at a literal and a metaphorical level. Ever since antiquity, people have created and, later on, have developed a mutual connection between light and divinity. Noticing that the sun was the one that provided them with light, the people of ancient times came to attribute human qualities to the light in the sky and to serve it. Unlike them, the hagiographers specified from the very first book of the Holy Scripture that light is God's creation (Gen. 1:3-5; Is. 45:7) and that it differs significantly from the lights in the vault of the sky (Gen. 1:14-18). The light made by God on the first day of creation to give light to the world is different from the natural light that the sun and the moon shed. Prophet Isaiah underlines this distinction, foretelling a time when the sun will no longer have to shine during the day, as God Himself will be an everlasting light for man (Is. 60:19-20; acc. Rev. 21:23; 22:5). In other words, the Old Testament grants a deep theological dimension to the primordial light, highlighting the fact that its radiance is due to God and that it cannot exist separately from Him. Thus, in this study we shall demonstrate that the uncreated light which was commanded into being by God is nothing else than the radiance of God's glory and, implicitly, a man-

* Studiu publicat în engleză cu titlul „Let there be light! (Gen. 1:3) in the Interpretation of the Primordial Light" în *Studia Universitatis Babes-Bolyai – Theologia Orthodoxa* 1 (2020): 5-22.

ner of revealing the mystery of the uncreated light that overflew the world from the very first day of the text of creation.

Key-words: light (of God), darkness, divine grace, the day of the Lord, Hexaemeron

Introducere

Conceptul de lumină ocupă un loc semnificativ în majoritatea religiilor şi culturilor, putând fi înţeles atât la nivel literal, cât şi metaforic[1]. Încă din antichitate, oamenii au realizat şi ulterior au dezvoltat o legătură reciprocă între lumină şi divinitate. Observând că soarele era cel care le oferea lumină, anticii au ajuns să-i atribuie luminătorului ceresc calităţi personale şi să-i slujească. Spre deosebire de aceştia, aghiografii au precizat încă din prima carte a Sfintei Scripturii, că lumina este creaţia lui Dumnezeu (Fac 1,3-5; Is 45,7) şi că între aceasta şi luminătorii firmamentului (Fac 1,14-18) este o diferenţă semnificativă. Lumina pe care Dumnezeu o face să strălucească peste lume în prima zi a creaţie este diferită de lumina naturală pe care o răspândesc soarele şi luna. Profetul Isaia evidenţiază această distincţie, prevestind un timp în care nu va mai fi nevoie ca soarele să strălucească în timpul zilei, fiindcă Însuşi Domnul va fi o lumină veşnică pentru om (Is 60,19-20; cf. Apoc 21,23; 22,5). Cu alte cuvinte, Vechiul Testament oferă luminii primordiale o dimensiune teologică profundă, subliniind faptul că strălucirea acestei lumini se datorează lui Dumnezeu şi ea nu poate exista independent de El[2].

Despre natura luminii şi despre rolul ei în referatul creaţiei au scris îndeosebi Părinţii care au alcătuit omilii la Hexaemeron (Origen, Sf. Vasile cel Mare, Sf. Ambrozie al Milanului, Sf. Ioan Gură de Aur etc.). Era firesc că aceştia să sesizeze calităţile cu totul aparte ale acestei lumini dumnezeieşti şi să precizeze diferenţele de natură care existau între aceasta şi lumina fizică pe care Dumnezeu o învederează de abia în ziua a patra. Rabinii (Rashi, Maimonide etc.) care au interpretat referatul creaţiei au realizat un demers asemănător. Însă interpretările acestora sunt impregnate de nuanţări raţionale care diferenţiază discursul lor de cel al Părinţilor Bisericii. Doar raportările lor mistice regăsite în midraşele (*Genesis Raba*) consonează pe deplin cu perspectivele patristice care identifică lumina primordială cu

[1] În perspectivă metaforică, lumina este utilizată adesea ca simbol al vieţii, al bucuriei, al propăşirii sau al înţelepciunii. Suplimentar, lumina este un simbol al slavei sau al prezenţei dumnezeieşti (Ps 103,2; Is 60,1-3), cea care străluceşte spre izbăvirea (Ps 17,1; Is 60,20) sau spre judecata tuturor (Is 10,17). Robert DELSNYDER, „Light", în *Eerdmans Dictionary of the Bible*, David N. Freedman ed. (Grand Rapids, MI: Eerdmans, 2000), 810.

[2] Willem VANGEMEREN, *New International Dictionary of Old Testament Theology & Exegesis*, vol. 1 (Grand Rapids, MI: Zondervan Publishing House, 1998), 324.

strălucirea slavei dumnezeieşti. În privinţa viziunii dezvoltate de Părinţi cu privire la lumina primei zile, remarcăm şi o interpretare în cheie hristologică (Origen, Sf. Chiril al Alexandriei). Această lumină care era menită să umple de prezenţa lui Dumnezeu toată materia, nu putea fi disociată de Cel pe care Evanghelistul Ioan îl numeşte Lumină a lumii (In 14,6) încă din prologul scrierii sale.

În literatura internaţională tema luminii primordiale este abordată ştiinţific în dicţionarele biblice[3]. Autorii acestor studii de specialitate şi-au propus să desluşească etimologia cuvântului rAa (*or*) care poate fi şi substantiv şi verb, să prezinte evoluţia pe care acest concept a avut-o în arealul semitic sau în iudaismul biblic şi să realizeze sinteze tematice. Studiile realizate ulterior de biblişti au fost axate într-o proporţie semnificativă în aceste direcţii. În literatura biblică românească semnalăm prezenţa unei cercetări realizate de părintele Constantin Oancea în care sunt expuse sistematic principalele direcţii de raportare la conceptul *lumină* în Vechiul Testament[4]. Notabilă este şi cercetarea părintelui Cătălin Vatamanu[5] care identifică fundamentarea scripturistică care a stat la baza discursului părintelui Dumitru Stăniloae[6] despre lumina primei zile a creaţiei. Pe lângă aceste lucrări de referinţă mai pot fi menţionate câteva cercetări personale în care am evidenţiat specificitatea vechi-testamentară a teologiei luminii dumnezeieşti. Preocupările mele au debutat cu studiu sintetic publicat în urmă cu mai bine 25 de ani[7], iar acum, recent am dezvoltat diferite perspective care

[3] James Swanson, *Dictionary of Biblical Languages with Semantic Domains: Hebrew (Old Testament)* (Oak Harbor: Logos Research Systems, Inc., 1997), 239-40; James Strong, *The new Strong's dictionary of Hebrew and Greek words* (Nashville: Thomas Nelson,1997), H215; R.L. Harris, G.L. Archer, Jr. and B.K. Waltke (eds.), *Theological Wordbook of the Old Testament* (Chicago: Moody Press, 1980), 25-7; Johannes Botterweck and Helmer Ringgren, *Theological Dictionary of the Old Testament*, vol. 3, transl. by John Willis (Grand Rapids, MI: W.B. Eerdmans Publishing Company, 1977), 148; Dominique Mathieu, „Lumiere I. Etude biblique," in *Dictionaire de spiritualite, ascetique et* mistique, vol. 9 (Paris: Beauschesne, 1976), 1142-9; Pierre-Thomas Camelot, „Lumiere II. Etude patristique," in *Dictionaire de spiritualite, ascetique et* mistique, vol. 9 (Paris: Beauschesne, 1976), 1149-58; Otto Böcher, „Licht und Feuer," in *Theologische Realenzyklopädie*, vol. 21 (Berlin: De Gruyter, 1991), 83-119.

[4] Părintele C. Oancea prezintă cele mai frecvente utilizări ale termenului *or*, grupându-le în următoarele categorii: lumina naturală, lumina ca simbol (pentru viaţă), lumina ca metaforă, lumina ca Dumnezeu, lumina lui Dumnezeu pentru Israel şi lumina lui Dumnezeu pentru toate popoarele. Constantin Oancea, „Utilizarea termenului *lumină* în Vechiul Testament," *Revista Teologică* 2 (2006): 112-121.

[5] Cătălin Vatamanu, „Fundamente biblice ale teologiei luminii dumnezeieşti, în scrierile Părintelui Stăniloae," *Teologie şi Viaţă* 9-12 (2013): 22-33.

[6] Dumitru Stăniloae, unul din dogmatiştii de anvergură a ortodoxiei europene. Scrierile sale mai reprezentative au fost traduse în mai multe limbi de circulaţie internaţională. La editura Holy Cross a fost tradus printre alte opere şi tratatul său de teologie dogmatică în cinci volume cu titlul: *The Experience of God*.

[7] Ioan Chirilă, „Teologia luminii în Vechiul Testament," în *Anuarul Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca*, tomul 2 (1992-1994), Alexandru Moraru ed. (Cluj-Napoca: Renaşterea, 1994), 47-58.

vizează modul de manifestare a luminii dumnezeieşti în creaţie şi în veşnicie[8]. Pentru a oferi mai multă coerenţă acestui discurs teologic am considerat că este necesar să-mi îndrept atenţia spre prima zi a creaţiei, adică spre momentul în care această lumină primeşte poruncă de la Dumnezeu să fie şi pe pământ, aşa cum este şi în ceruri.

În acest sens, mi-am propus să abordez exegetic textul din Fac 1,3-5 făcând apel cu precădere la instrumentarul răsăritean de interpretare a textul scripturistic. Tradiţia Bisericii va constitui principala sursă de inspiraţie, însă, acolo unde se impune, voi face apel şi la tradiţia iudaică pentru a observa maniera în care primii destinatari ai acestei pericope, au receptat lumina dumnezeiască. Întâi de toate voi insista pe elementele care definesc natura acestei lumini. Apoi, voi preciza diferenţele dintre lumina primordială şi lumina astrală, voi sublinia faptul că între această lumină şi întunericul de deasupra adâncului nu există un raport antagonic şi voi evidenţia legătura care există între lumina primei zile şi lumina care caracterizează veacul viitor. În felul acesta voi demonstra că lumina necreată căreia Domnul i-a poruncit să fie, nu este altceva decât strălucirea slavei lui Dumnezeu şi implicit un mijloc de revelare a misterului energiilor necreate care s-au revărsat asupra lumii, încă din prima zi a referatului creaţiei[9].

Natura luminii primordiale

Când Dumnezeu rosteşte cuvintele *Să fie lumină!*, sensul dat de voinţa dumnezeiască ia forma de poruncă[10]. Ceea ce Dumnezeu rosteşte se împlineşte numaidecât. Acest fapt este surprins de textul ebraic care foloseşte

---

[8] Ioan Chirilă, Stelian Paşca-Tuşa, Popa-Pota Ioan şi Trif Claudia-Cosmina, „Light – icon/stained glass – illumination," *Journal for the Study of Religions and Ideologies* 50 (2018): 96-108; Ioan Chirilă, Stelian Paşca-Tuşa, Adrian Mărincean, Bogdan Şopterean, „The divine light. The sight and experience of it in Gregory Palamas theology," *Astra Salvensis* 13 (2019): 221-230; Ioan Chirilă, *„Luminează-te, luminează-te, Ierusalime!"* (Is 60,1) – revărsarea luminii dumnezeieşti şi devenirea întru lumină," *în Sfânta Scriptură în Biserică şi Istorie. Studii Teologice în onoarea pr. prof. dr. Vasile Mihoc*, eds. Alexandru Ioniţă şi Daniel Mihoc (Sibiu: Ed. Andreiană / Astra Museum, 2018), 166-85; Ioan Chirilă, *„Întru lumina Ta vom vedea lumină* (Ps 35,9) – despre lumină şi taina întunericului în care se află Dumnezeu (Ieş 20,21)," în *„Voi pune înainte Ierusalimul, ca început al bucuriei mele". In Honorem Pr. Prof. Univ. Dr. Dumitru Abrudan la împlinirea vârstei de 80 ani*, eds. Aurel Pavel şi Nicolae Chifăr (Sibiu: Astra Museum, 2018), 214-37; Ioan Chirilă, *„Veniţi să umblăm în lumina Domnului*" (Is 2,5) – discursul isaian despre lumina dumnezeiască," în *In honorem pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu*, ed. Daniel Mocanu (Cluj-Napoca: PUC, 2018), 91-107; Ioan Chirilă, „Lumina dumnezeiască în teologia profeţilor mici," *în Anuarul Facultăţii de Teologie Ortodoxă*, tomul 18 (2017-2018), Vasile Stanciu ed. (Cluj-Napoca: Renaşterea, 2019). Ioan Chirilă, „Kavod şi Şekina – Slava lui Dumnezeu spre luminarea creaturii," *în Anuarul Facultăţii de Teologie Ortodoxă*, tomul 14 (2011-2014), Vasile Stanciu ed. (Cluj-Napoca: Renaşterea, 2014), 19-26.

[9] CHIRILĂ, „Teologia luminii," 52.

[10] SF. VASILE CEL MARE, *Omilii la Hexaemeron*, *în Părinţi şi Scriitori Bisericeşti* 17, trad. de Dumitru Fecioru (Bucureşti: IBMBOR, 1986), 93.

aceleaşi cuvinte pentru a certifica realitatea celor întâmplate. Expresia rAa yhiy> (*iehi or*) se repetă într-o formă identică după conjuncţia coordonatoare w: (*va*), subliniind faptul că în momentul în care Dumnezeu rosteşte cuvântul, voinţa Sa se materializează concomitent.

Această poruncă care evidenţiază atotputernicia lui Dumnezeu şi capacitatea Sa de a crea *ex nihilo*, marchează momentul în care Sfânta Treime s-a manifestat pentru prima dată *ad extram*. Acest fapt are o importanţă covârşitoare şi reprezintă cheia de interpretare a întregului referat al creaţiei, îndeosebi a zilei celei una care este vestitoare veacului viitor. Această manifestare *ad extram* desluşeşte taina luminii primordiale care nu este o lumină adusă la fiinţă în urma unui act creator. Această lumină ce izvorăşte din Fiinţa lui Dumnezeu este necreată. Ea este de fapt strălucirea slavei lui Dumnezeu care se manifestă liber în afara Treimii, de-ndată ce Domnul rosteşte cuvintele *să fie*. Pentru a fi şi mai explicit, voi folosi o expresie din rugăciunea *Tatăl nostru* care poate fi aplicată în acest context. Dumnezeu porunceşte luminii să fie pe pământ aşa cum este în ceruri. Ca atare, la porunca lui Dumnezeu, strălucirea slavei Sale fiinţează nu numai în ceruri, ci şi pe pământ.

Tot la porunca Domnului, cele ce erau în lumina slavei Sale în ceruri, încep să fiinţeze pe pământ. Acesta este şi motivul pentru care Dumnezeu a chemat mai întâi lumina şi apoi a poruncit să fie toate cele văzute. O creaţie autentică nu poate fi realizată în întuneric, de aceea cele şase zile ale creaţie se desfăşurau de dimineaţa până seara. Pentru a înţelege mai bine aceste afirmaţii voi face referire la tema raţiunilor dumnezeieşti dezvoltată de Sfântul Maxim Mărturisitorul. Aceste gânduri ale lui Dumnezeu după care au fost create toate făpturile, existau mai înainte de zidirea lumii, fiindcă „toate cele ce sunt, sau se vor face în vreun fel oarecare de către El în substanţa lor, au fost voite mai înainte şi cugetate mai înainte şi cunoscute mai înainte. Toate sunt cuprinse pururea de voia lui Dumnezeu prin preştiinţă, potrivit puterii Lui nesfârşite."[11]. Nu existau acestea în lumina slavei Sale? Şi atunci, nu în aceiaşi lumină trebuiau toate cele „cugetate şi cunoscute mai înainte" să fie zidite? Ca atare, modul în care Sfântul Maxim a gândit cosmologia, ne ajută să desluşim taina luminii şi să înţelegem că lumina primordială nu este altceva decât măreţia slavei dumnezeieşti care nu este creată.

Lumina dumnezeiască şi luminătorii de pe cer

În mentalul iudaic, lumina primei zi era menită să ordoneze creaţia până la apariţia luminătorilor de pe cer. Odată cu crearea soarelui, a lunii şi

[11] Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua, în Părinţi şi Scriitori Bisericeşti* 80, trad. de Dumitru Stăniloae (Bucureşti: IBMBOR, 1983), 280.

a celorlalţi luminători, lumina primordială a fost înlocuită cu lumina fizică revărsată din aceste astre. Rashi consideră că începând cu ziua a patra, lumina primei zile s-a ascuns undeva departe şi s-a îndepărtat de pământ[12]. Locul ei a fost luat de astrele puse de Dumnezeu pe cer să lumineze şi să ocârmuiască ziua, noaptea, anotimpurile şi vremurile. Noile surse de lumină au fost numite generic de Dumnezeu luminători[13].

Opinia acestuia este continuată oarecum de Maimonide care încearcă să motiveze apariţia luminii astrale pe fondul unei lipse de lumină. Acesta susţine că Dumnezeu a creat luminătorii de pe cer datorită faptului că pe pământ nu mai era lumină. Odată cu cea de-a doua zi a creaţiei, capacitatea luminii primordiale de a lumina a scăzut vizibil. Apariţia firmamentului, a tăriei, pe bolta cerească a diminuat revărsarea luminii peste elemente inferioare. Când a apărut uscatul, întunericul s-a răspândit din nou pe faţa pământului. Astfel că, Dumnezeu a fost nevoit să facă alţi luminători care să strălucească peste toată creaţia văzută[14]. Dacă prima lumină a venit la existenţă „în afara materiei prime *hule* din ceruri”[15], cea de-a doua trebuia să provină fizic dintr-un corp de lumină mare şi dintr-unul mic care să strălucească ziua şi respectiv noaptea. Interpretarea rabinului este raţională. Chiar dacă afirmase că lumina creată în prima zi era una cu totul specială, din cuvintele sale reiese că aceasta nu putea străbate firmamentul. Altfel spus, capacitatea acesteia de a răspândi lumina şi de a străluci pe pământ era limitată. Totuşi, Maimonide susţine faptul că luminătorii de pe bolta cerească au fost alcătuiţi din lumina primei zile[16].

Părinţii Bisericii resping o astfel de abordare. Într-adevăr lumina primordială avea rolul de a ordona creaţia, dar misiunea ei nu s-a încheiat în

---

[12] RASHI, *The Torah with Rashi's commentary translated, annotated, and elucidated. Genesis*, vol 1, ed. Yaakov Blinder (Mesorah Pubns Ltd, 1999), 15.

[13] Claus WESTERMANN, *Genesis 1-11*, în *A Continental Commentary* (Minneapolis: Fortress Press, 1994), 104.

[14] „Lumina a fost creată în prima zi şi strălucea peste toate elementele pământului, dar în a doua zi când a fost făcut firmamentul, el împiedica lumina ca să strălucească peste elementele inferioare, astfel încât în a treia zi când a apărut uscatul, era întuneric, nu era lumină. Dar acum Sfântul, Binecuvântat să fie El, în a patra zi a văzut că trebuie să fie luminători pe întinderea cerului a cărui lumină să lumineze pământul.” RAMBAN, *The Torah with Ramban's commentary translated, annotated, and elucidated. Bereishis*, vol 1, ed. Yaakov Blinder **ş**i Yoseph Kamenetsky (Mesorah Pubns Ltd, 2004), 53.

[15] RAMBAN, *The Torah. Bereishis*, 54. Lumina primordială şi sursa acestei lumini au devenit subiecte de speculaţie pentru misticii evrei. Aceasta s-a datorat într-o anumită măsură şi unui text psalmic în care Dumnezeu este înveşmântat în actul creaţie cu lumina precum cu o mantie (103,2). În *Genesis Raba* (3.4), lumina primordială este considerată a fi strălucirea slavei lui Dumnezeu. Nahum M. SARNA, *Genesis*, în *The JPS Commentary* (Philadepphia: The Jewish Publication Society, 1989), 7.

[16] „Aşa cum spun Înţelepţii, prima lumină a existat în primele patru zile, din ea au fost formaţi luminătorii care au fost puşi pe bolta cerească. Aşa au luat formă şi luminează cel mare peste zi, iar cel mic peste noapte împreună cu stelele.” RAMBAN, *The Torah. Bereishis,* 54.

cea de-a patra zi a creaţiei, ci a continuat să împlinească raţiunea pentru a fiinţa pe pământ şi după ziua a şaptea[17].

Sfântul Vasile cel Mare descrie în comentariul său la Hexaemeron impactul pe care l-a produs lumina de îndată ce s-a arătat în lume. Apariţia ei a descoperit tot ceea ce se afla în întuneric: cerul cu toată frumuseţea sa şi adâncul pământului. Văzduhul s-a umplut de lumină şi dintr-o dată s-a pus capăt tristeţii lăsând totul într-o privelişte veselă şi plăcută: „După ce a fost făcută lumina, a fost şi eterul mai plăcut, iar apele au ajuns mai luminoase; nu primeau numai strălucirea luminii, ci trimiteau şi ele în schimb reflexul luminii, sărind din apă, din toate părţile, strălucirile ei. Cuvântul dumnezeiesc le-a făcut pe toate nespus de plăcute şi nespus de preţioase. După cum cei care aruncă untdelemn în adâncul mării luminează locul în care au aruncat untdelemnul, tot aşa Făcătorul universului, aruncând glas în lume, a pus dintr-odată în lume frumuseţea luminii."[18] Remarcăm în această descriere că lumina revărsată din Dumnezeu a fost răspândită pe mai departe de apele care s-au umplut de lumină. Apele răspundeau în acest fel luminii trimiţând în toate părţile reflecţiile pline de strălucire. În felul acesta lumina era prezentă în toate cele văzute, de la apus până la răsărit şi de la miazănoapte la miazăzi. Cu alte cuvinte, lumina a cuprins toate părţile pământului ajungând până la eter şi la cer. Totodată, Sfântul Vasile a pus în valoare şi calităţile acesteia: lumina era „fină şi diafană"[19], putând să străbată aerul cu razele ei până la marginile văzduhului cu o iuţime asemănătoare cu cea prin care omul scrutează orizontul cu privirea sa.

Ierarhul capadocian este unul din Părinţii care explică raportul dintre cele două lumini. În prima zi a creaţie a fost adusă la existenţă natura luminii, iar în cea de-a patra au fost create vehiculele acestei lumini prim-născute. Acesta explică legătura dintre lumina primordială şi luminători folosindu-se de o asociere. El compară lumina primă şi vehiculul ei cu focul şi lampa: „focul are puterea să lumineze, iar lampa este făcută să lumineze pe cei care au nevoie de lumină". Altfel spus, soarele şi luna (dar şi celelalte vehicule de lumină – stelele, fulgerul) răspândesc lumina pe care o primesc de la sursa primordială de lumină ce izvorăşte din Fiinţa lui Dumnezeu. Pentru Marele

[17] Sfântul Vasile cel Mare ne atenţionează de faptul că lumina astrală era influenţată de lumina primordială. Aceasta preia rânduiala stabilită de această lumină şi o continuă fără să producă vreo modificare anume: „Acum, după ce a fost făcut soarele, este zi când văzduhul este luminat de soare şi când soarele străluceşte în emisfera de deasupra pământului; este noapte când soarele ascunzându-se face umbră pământului. Atunci, la început, ziua şi noaptea nu se datorau mişcării soarelui, ci se făcea zi şi urma noapte, când se revărsa lumina aceea care a fost făcută la început şi când iarăşi se retrăgea potrivit măsurii rânduite de Dumnezeu." Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, 94. Ierarhul capadocian semnalează faptul că singura diferenţă în cazul de faţă era marcată de apariţia şi retragerea luminii cereşti.

[18] Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, 93.

[19] Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, 93.

Vasile soarele nu este altceva decât un corp încărcat cu lumină. Pentru a lămuri şi mai bine aceste spuse care pot părea de necrezut, ierarhul se mai foloseşte de o altă asociere: „După cum apostolul spune că unii sunt luminători în lume, dar alta este Lumina cea adevărată a lumii, la care participând sfinţii au ajuns luminători ai sufletelor, pe care le-au instruit, izbăvindu-le de întunericul neştiinţei, tot aşa şi acum, Creatorul universului, încărcând soarele acesta cu lumina cea tare strălucitoare, l-a aprins în jurul lumii."[20] Menţionând cine este adevărată Lumină a lumii, Sfântul Vasile ne îndeamnă să conştientizăm că între Iisus Hristos şi lumina din prima zi este o legătură strânsă[21].

În opinia Sfântului Ioan Gură de Aur, Dumnezeu a creat soarele pentru a face şi mai strălucitoare lumina zilei. Crearea lunii s-a făcut tot din aceiaşi raţiune. Ierarhul antiohian atrage atenţia că Dumnezeu a zidit luminătorii doar în cea de-a patra zi pentru a nu-i determina pe oameni să creadă că datorită soarelui şi lunii avem ziua[22]. Este evidentă dorinţa Sfântului Ioan de a contracara credinţele idolatre care promovau supremaţia soarelui. În mod indirect, Sfântul Ioan subliniază importanţa şi rolul pe care lumina primordială îl deţine în iconomia primelor trei zile, dar şi a întregului act al creării lumii. Sfântul Ambrozie cel Mare are un discurs apologetic asemănător: „Priveşte mai întâi la tăria cerului care a fost făcută înaintea soarelui; priveşte mai întâi la pământul care a început a se vedea şi era tocmit încă mai înainte ca soarele să se ivească; priveşte la verdeaţa pământului care a fost mai înainte de lumina soarelui. Rugii de mure au fost mai înainte de soare; firul ierbii e mai bătrân ca luna. Aşadar, nu socoti drept zeu acel lucru ale cărui daruri date de Dumnezeu se văd a fi mai preţioase. Trecuseră trei zile; în vremea aceasta nimeni nu s-a îngrijit de soare, totuşi strălucirea luminii se vădea pretutindeni. Căci şi ziua îşi are lumina ei, care

---

[20] SF. VASILE CEL MARE, *Omilii la Hexaemeron*, 133. Fericitul Augustin face o distincţie clară între lumina creată şi cea născută. Prima izvorăşte din Fiinţa lui Dumnezeu şi se revarsă peste îngeri şi peste întreaga creaţie, iar cea de-a doua este chiar Înţelepciunea lui Dumnezeu, adică Iisus Hristos, Cel care avea să zică despre sine că este Lumina lui Dumnezeu. Tot el afirmă că lumina creată este ceva schimbător, fie că este corporală sau lipsită de materialitate. ST. AUGUSTIN, *On the Literal Interpretation of Genesis* 5.20, *Fathers of the Church* 84, trans. by trans. by Roland J. Teske, S.J. (Washington, D.C.: The Catholic University of America Press, 1991), 158.

[21] Interpretând alegoric aşezarea pe cer a luminătorilor, Origen susţine că putem să-l asociem pe Iisus Hristos, „Lumina lumii", cu soarele, iar Biserica şi creştinii ei cu luna. Precum luna îşi ia lumina de la soare pentru a lumina noaptea, aşa şi creştinii îşi iau lumina de la Hristos şi o răspândesc până la marginile lumii înlăturând întunericul păcatului din noaptea ignoranţei. ORIGEN, *Omilii la Cartea Facerii, în Părinţi şi Scriitori Bisericeşti* 6, trad. de Teodor Bodogae et al. (Bucureşti: IBMBOR, 1981), 131. Chiar dacă asocierea pe care o face exegetul alexandrin nu corespunde întru totul ideii lansate de Sfântul Vasile, accentul cade tot pe Iisus Hristos şi pe calitatea Sa de Lumină a lumii (In 8,14).

[22] SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere, Părinţi şi Scriitori Bisericeşti* 21, trad. de Teodor Bodogae et al. (Bucureşti: IBMBOR, 1987), 82.

şi ea a fost mai înainte de soare."[23] Aici remarcăm ultima frază în care ni se spune că ziua are lumina ei care nu vine de la soare. Urmând logica textului, ar trebui să preamărim lucrarea lui Dumnezeu şi lumina Sa care le-a ordonat pe toate cele create.

Aşadar, reţinem faptul că lumina primordială care a constituit obiectul primei zile a creaţiei[24] devine condiţie *sine qua non* pentru întregul demers creativ care s-a desfăşurat în toate celelalte zile[25] şi că menirea principală a luminătorilor care au evidenţiat frumuseţea creaţiei, a fost aceea de a fi semne de deosebire a anotimpurilor, a zilelor şi a anilor, precum şi mijloace de delimitare a zilelor şi a nopţilor. Totodată semnalăm şi faptul că viaţa pe pământ nu a fost condiţionată de lumina oferită de astre. Pomii şi verdeaţa s-a ivit pe pământ sub razele strălucitoare ale luminii dumnezeieşti[26]. Viaţa poate să existe şi fără soare după cum mărturiseşte profetul Isaia (60,19) care afirmă că în zilele mai de pe urmă, în timpurile eshatologice, soarele îşi va pierde lumina şi nu va mai avea un rol în a menţine viaţa, fiindcă Dumnezeu Însuşi va fi lumină pentru poporul Său şi nu va mai fi nevoie de o altă sursă de lumină[27].

Lumina şi întunericul primordial – realități distincte, nu antagonice

Dumnezeu a poruncit strălucirii slavei Sale să fie pe pământ precum este şi-n ceruri, iar apoi a statornicit ca aceasta se fie despărţită de întune-

---

[23] Sf. Ambrozie cel Mare, *Hexaimeronul*, Sf. Ambrozie al Milanului, *Tâlcuiri la Sfânta Scriptură*, în *Părinţi şi Scriitori Bisericeşti* 52, trad. de Teodor Bodogae et al. (Bucureşti: IBMBOR, 2007), 45. Sfântul Efrem Sirul precizează că lumina care a fost la început nu provenea de la soare. Lumina primordială a fost revărsată de Dumnezeu pământ pentru a se răspândi pe deasupra pământului, fără ca această să poată fi constrânsă sau fixată de ceva de jos. Ea a dispersat întunericul care domnea pe pământ şi care nu se mişca. La apariţia luminii, întunericul s-a retras în adânc. După ce timp de trei zile lumina şi-a împlinit misiunea pentru care a fost creată, Dumnezeu a pus soarele pe cer pentru face să crească şi să se maturizeze ceea ce germinase şi răsărise sub prima lumină. Ephrem the Syrian, *Commentary on Genesis* 1.8.3; 9.2, în *Fathers of the Church* 91, trans. by Edward G. Mathews, Jr. and Joseph P. Amar (Washington, D.C.: The Catholic University of America Press, 1994), 81.

[24] Fred Skolniket al., *Encyclopaedia judaica*, vol. 5 (Farmington Hills: Keter Publishing House, 2007), 273.

[25] Victor Hamilton, *The Book of Genesis. Chapters 1-17*, în *New International Commentary* (Grand Rapids: Eerdmans Publishing, 1990), 114. Din aceste considerente, în mentalitatea iudaică lumina primordială a fost asumată ca simbol al vieţii, al bucuriei şi al eliberării de adâncul întunericului. Sarna, *Genesis*, 7.

[26] În literatura rabinică se face o diferenţă clară între lumina din prima zi şi cea a luminătorilor. În acest sens sunt aduse ca mărturie texte din Isaia (30,26) profetul şi din Iov (38,19-20). Aceştia au în vedere şi simpla observaţie că atunci când cerul este acoperit cu nori atât de întunecaţi, încât soarele nu poate să pătrundă, tot este suficientă lumină pe pământ. Sarna, *Genesis*, 7.

[27] Pentru mai multe detalii vezi Chirilă, *„Luminează-te, luminează-te, Ierusalime!* (Is 60,1)," 166-85.

ricul care era deasupra adâncului. Această despărţire nu trebuie interpretată într-o cheie conflictuală. Dumnezeu porunceşte doar separarea celor două. Altfel spus, luminii şi întunericului li s-au alocat un areal în care să se desfăşoare[28]. Totuşi, luminii pe care Dumnezeu a considerat-o bună şi frumoasă[29], i s-a oferit puterea să pătrundă în întuneric fără ca să fie cuprinsă în vreun fel de acesta. Totodată, este necesar să conştientizăm faptul că lumina nu agresează întunericul şi că acesta nu este nicidecum asociat cu păcatul. Dimpotrivă, el poate să indice prezenţa unei taine care nouă nu ne este cunoscută.

Maimonide face o separare clară între întunericul amintit în versetul 2 şi cel amintit în vesetele 4 şi 5, subliniind faptul că între acestea este o diferenţă semificativă. În primul caz întunericul care era deasupra adâncului marca o anumită etapă din actul creaţie. Acel întuneric era în sine o absenţă a luminii. Când Dumnezeu a poruncit luminii să se arate, perioada de timp alocată întunericului a încetat[30]. Odată cu ivirea luminii este inaugurată o nouă etapă în creaţie. În cadrul acestui nou stadiu, Dumnezeu a hotărât o perioadă în care lumina să nu mai strălucească. În felul acesta a luat naştere o perioadă de întuneric care este distinctă de ceea ce a fost înainte de apariţia luminii. Cel dintâi întuneric nu era condiţionat de un interval temporal. În schimb întunericul de după revărsarea luminii dumnezeieşti era caracterizat de o anumită ritmicitate. Exista o prioadă de lumină şi una de întuneric în care lumina îşi ascundea strălucirea. În următoarele versete ni se spune cât anume durează lumina şi acel întuneric aparent: „Şi a fost seara şi a fost dimineaţă: ziua întâi" (Fac 1,5).

Acţiunea de despărţire care este menţionată de cinci ori în primul capitol din cartea Facerii (v. 4, 6, 7, 14 şi 18) nu are o conotaţie negativă. Despărţirea

---

[28] WESTERMANN, *Genesis 1-11*, 98.

[29] Dumnezeu a considerat că lumina este bună, datorită faptului că aceasta şi-a îndeplinit menirea pentru care a fost creată, anume aceea de a alunga întunericul care se afla pe deasupra adâncului. Înţelesul termenului ebraic *tob* este unul care cuprinde o paletă largă de înţelesuri. Acesta poate indica o stare de fericire, frumuseţe, dreptate morală, calitate superioară sau superlativul, atunci când ne referim la valoarea unui lucru (A. BOWLING, „טוֹב (*tôb*)," în *Theological Wordbook of the Old Testament*, vol. 1, eds. Robert L Harris et al. (Chicago: Moody Press, 1999), 345-46). Această calitate a luminii sau mai bine zis observaţia pe care Dumnezeu o face cu privire la lumină, este înţeleasă în mentalul iudaic ca o invitaţie la permanentizare. Altfel spus, evreii văd în aceste cuvinte ale Domnului argumentul că toate cele zidite de Dumnezeu sunt menite să dăinuie (RAMBAN, *The Torah. Bereishis*, 34). Sfântul Ioan Gură de Aur consideră că acest mod de exprimare relevă pogorământul pe care Dumnezeu îl face, asemănându-se cu un om cu o meserie oarecare ce ştie cum o să arate şi la ce va fi util lucrul pe care îl va realiza. În viziunea ierarhului antiohian, aghiograful nu a avut în vedere altă înţelegere decât cea menţionată (SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere*, 80).

[30] „Acest termen întuneric nu este asemănător cu întunericul din versetul 2, pentru că în versetul doi se referă la elementul foc, acel întuneric care era absenţa luminii, de aceea El nu a chemat lumina până nu a expirat o anumită perioadă de timp, pentru că Dumnezeu a desemnat o perioadă pentru fiecare etapă a creaţiei şi acea perioadă s-a încheiat de întuneric (foc), de aceea a chemat lumina." RAMBAN, *The Torah. Bereishis,* 34.

apelor de deasupra tăriei de cele care sunt sub tărie (v. 6-7) şi despărţirea zilei de noapte (v. 14 şi 18) nu pot să aibă o însemnătate negativă. Marcaţi fiind de o gândire care cunoaşte şi existenţa răului, am putea găsi în întunericul nopţii o latură negativă, dar în primul caz nu vom putea gândi situaţia sub această formă. Apele de sub firmament nu sunt nicidecum rele, precum nici cele care sunt deasupra tăriei. Ca atare, despărţirea, delimitarea sau stabilirea unui areal propriu celor create nu implică sub vreo formă anume o conotaţie negativă[31]. Prin separarea pe care o face Domnul rezultă o nouă ordine: lumina este despărţită de întuneric, apele de sub tărie sunt delimitate de cele de deasupra acesteia, ziua este separată de noapte şi mai apoi vom vedea că şi omul în cadrul unităţii sale fiinţiale este alcătuit din două ipostasuri distincte: bărbat şi femei[32]. Abia după cădere aceste separări pot fi încărcate cu conotaţii ce pot umbri ordinea pe care Dumnezeu a aşezat-o la început în creaţie. Revenind la ideea care au generat această digresiune, subliniem încă odată că între lumină şi întuneric nu exista o tensiune şi nici nu a fost creată prin actul separării uneia de celălalt.

Maimonide vine şi în sprijinul acestei perspective cu un alt raţionament, anume că Dumnezeu, punând nume zilei şi nopţii şi tuturor celor create, nu a făcut altceva decât să traseze limitele peste care nimic şi nimeni nu avea cum să treacă[33]. Acelaşi lucru avea să îl facă şi Adam când Domnul i-a cerut să pună numele animalelor create de el. Fiecare animal primeşte numele pe care Adam a considerat că este potrivit fiinţei lui. În felul acesta, primul om punea nişte limite şi făcea nişte separări. Însă în actul acesta nimic nu avea o conotaţie negativă. Nu existau animale curate şi animale necurate; toate erau „bune foarte", potrivit cuvântului Domnului (Fac 1,31). De abia după cădere, o parte din animale aveau să fie considerate necu-

[31] Făcând referire la acţiunea prin care Dumnezeu a despărţit lumina de întuneric şi la cea prin care a pus nume luminii şi întunericului, Fericitul Augustin atrage atenţia asupra faptului că Dumnezeu nu a creat întunericul. Nicăieri în Scriptură nu se face o asemenea afirmaţie. Potrivit ierarhului apusean, întunericul nu este altceva decât lipsa luminii. Numirea luminii şi a întunericului s-a făcut pentru o mai bună distingere a acestora. Semnalăm faptul că aceste afirmaţii au fost făcut şi într-un scop apologetic. Aceste cuvinte au fost scrise împotriva maniheilor. St. Augustine, *Two Books on Genesis Against the Manichaeans* 1.9.15, în *FC* 84:62-63.

[32] În gândirea iudaică separarea sau despărţirea este considerată mai degrabă a fi o diferenţiere. Totodată, este un mijloc prin care se realizează actul creator. Lumina şi întunericul sunt văzute ca entităţi distincte în special când le raportăm la Dumnezeu (Is 45,7). Sarna, *Genesis*, 7.

[33] Această idee a fost promovată cu mult timp înainte de Sfântul Ioan Gură de Aur care afirmat că prin acţiunea de numire, Dumnezeu a stabilit limitele tuturor celor create de el. „A împărţit fiecăruia locul său propriu, fixându-le de la început unele hotare, pe care să le păzească mereu neîmpiedicat. Şi orice om cu judecată poate vedea că de atunci şi până acum nici lumina n-a depăşit propriile ei hotare şi nici întunericul n-a călcat rânduiala sa, făcând amestec şi tulburare. E îndestulător numai acest lucru ca să-i facă pe cei ce vor să se îndărătnicească să asculte şi să se supună cuvintelor dumnezeieştii Scripturi, să imite şi ei rânduiala acestor stihii, a luminii şi a întunericului, care păzesc neîmpiedicat drumul lor şi nu depăşesc măsurile proprii, ci îşi cunosc propria lor natură." Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, 85.

rate. Dar acest fapt nu are nicio legătură cu Adam. Aşa este şi în cazul de faţă, Dumnezeu desparte lumina de întuneric numai pentru a pune o limită. Altfel spus, Dumnezeu i-a zis luminii: limita ta este noaptea, iar nopţii i-a zis limita ta va ziua[34]. Cu alte cuvinte, potrivit Sfântului Vasile, Dumnezeu a făcut „să nu se amestece lumina cu întunericul, ci să stea separate una de alta; le-a despărţit şi le-a separat foarte mult una de alta."[35]

„Zi una" şi lumina veacului viitor

Refrenul „a fost seara, a fost dimineaţă" din versetul 5 care apare la sfârşitul fiecărei zi a creaţiei, nu trebuie privit ca un element ce marchează o unitate de calcul temporală, ci mai degrabă ca o referinţă la un timp al odihnei sau mai bine zis un timp în care este încheiată o lucrare dumnezeiască. Actul creator este reluat de abia după trecerea dimineţii[36]. Sfântul Vasile cel Mare ne oferă câteva detalii exegetice care confirmă afirmaţiile anterioare. Acesta semnalează faptul că seara nu este altceva decât un hotar comun între zi şi noapte. În acest moment al zilei, lumina şi întunericul se întrepătrund fără a se amesteca. Acelaşi lucru se petrece şi dimineaţa, numai că de data aceasta, întunericul este cel care lasă loc luminii să pătrundă. Pentru ierarhul capadocian, dimineaţa este „vecinătatea nopţii cu ziua". Mai mult, Sfântul Vasile afirmă că noaptea îi oferă luminii întâietate, ca una care a fost mai întâi creată. Din acest motiv se vorbeşte mai întâi despre sfârşitul zilei şi de abia apoi despre sfârşitul nopţii. Acelaşi exeget remarcă faptul că înainte de apariţia luminii nu era noapte, ci numai întuneric. Acesta era diferit de întunericul pe care Dumnezeu l-a numit noapte. Cel dintâi marca sfârşitul unei etape din actul creaţiei, iar acesta apare ca element de separare, de delimitare a luminii, într-un sens lipsit de conotaţii negative. Numirea pe care a primit-o întunericul marca deosebirea acestuia de zi[37].

Cei mai mulţi rabini consideră că aici se impune o exegeză literală în care ni se indică durata unei zile. Maimonide afirmă că prima zi a creaţie pe care o numeşte „o zi", nu „ziua întâi" sau „zi una" (cum o numeşte Sfântul Vasile) avea acelaşi număr de ore şi minute pe care îl are şi astăzi. În acest sens zilele creaţie devin paradigmă pentru zilele săptămânii[38]. Rabinul amintit precizează faptul că este impropriu să numim această zi, prima zi,

---

[34] RAMBAN, *The Torah. Bereishis,* 38.
[35] SF. VASILE CEL MARE, *Omilii la Hexaemeron*, 94.
[36] În mentalul iudaic seara şi dimineaţa marchează un timp în care actul creator este încheiat şi respectiv este reluat. SARNA, *Genesis*, 7.
[37] SF. VASILE CEL MARE, *Omilii la Hexaemeron*, 94-5.
[38] „Ar trebui să ştim că *zilele* menţionate în actul creaţiei au fost zile reale, cu ore şi minute şi că au existat şase din ele aşa cum este săptamâna de lucru, aşa cum este simplu să înţelegem din versete." RAMBAN, *The Torah. Bereishis,* 31.

de vreme ce nu exista o alta în momentul respectiv. Interpretarea sa consonează cu ceea a unui alt rabin medieval, Rashi[39], care afirma că prima zi a creaţie avea o conotaţie cu totul specială, fiindcă nimeni nu era prezent în acel stadiu al creaţie cu excepţia lui Dumnezeu[40].

Sfântul Vasile subliniază în mod evident caracterul special al acestei zile în *Hexaemeron*. El susţine că această zi este cu totul aparte şi nu se cuvine să fie comparată cu cele care i-au urmat. Din aceste considerente, el o numeşte „zi una", folosind numeralul cardinal, nu pe cel ordinal. Mai întâi ierarhul capadocian oferă o interpretare literală. „Zi una" este cea care stabileşte durata unei zile. Chiar dacă durata nopţii şi a zilei diferă în funcţie de mişcarea soarelui şi de anotimpuri, ziua are deja stabilite nişte limite prin seară şi dimineaţă. Învârtirea cerului de la un semn până la acelaşi semn (care se face într-o singură zi) marchează durata unei zile. Venirea serii şi ivirea zorilor marchează durata unei zile, chiar dacă timpul în care este lumină pe pământ este mai îndelungat sau mai redus. Marele Vasile identifică apoi un sens mai profund care accentuează importanţa acestei zile care prefigurează sau oglindeşte veşnicia. Acesta semnalează faptul că Dumnezeu a rânduit ca săptămâna să pornească şi să se întoarcă la aceiaşi zi, marcând astfel mişcarea timpului. Timpul porneşte şi se întoarce în acelaşi punct. Această mişcare în cerc prevesteşte realităţile veacului viitor care „se întoarce spre el însuşi şi niciodată nu se sfârşeşte. Aceasta este pricina că începutul timpului n-a fost numit de Scriptură ziua întâia, ci: *zi una,* ca şi din numirea ei să i se vadă înrudirea cu veacul. În chip propriu şi natural, ziua întâia a fost numită *una* pentru a arăta unicitatea veacului, că veacul nu are părtăşie cu altceva."[41].

În scrierile profetice se prevesteşte o perioadă în care nu va mai fi nevoie de luminători pentru a fi lumină în lume. Acest fapt poate fi corelat cu prima zi a creaţiei, în care lumina dumnezeiască nu avea nevoie de vreun astru ceresc pentru a lumina şi pentru a delimita ziua de noapte. Aceste texte profetice scot în evidenţă ideea că Dumnezeu va fi unica sursă de lumină (Is 60,19). Într-o primă etapă, luminătorii îşi vor pierde lumina şi, în con-

[39] Rashi, *The Torah. Genesis*, 10.

[40] Potrivit tratatului *Genesis Raba*, îngerii au fost creaţi în cea de-a doua zi a creaţiei când este menţionată tăria pe care Dumnezeu a numit-o cer. În opinia Sfântului Ambrozie, îngerii care au fost creaţi de Dumnezeu cândva în timp, existau atunci când Dumnezeu a făcut lumina şi cele văzute. St Ambrose, *Hexaemeron 1.5,* în *FC* 42:18.

[41] Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, 95-6. Origen consideră că prima zi a creaţiei s-a numit „ziua una" pentru că până atunci nu exista timpul. Acesta urma să apară doar în zilele următoare: „Ziua una. [Motivul este următorul:] nu exista timp mai înainte ca lumea să fie, ci timpul începe să existe din zilele următoare. Căci ziua a doua, a treia, a patra şi toate celelalte încep să desemneze timpul." Origen, *Omilii la Facere*, 123. Vezi detalii în Dumitru Rusu, „Studiu comparativ al exegezei lui Origen la cartea Facerii cu comentariile Sfinţilor Trei Ierarhi," *Altarul Banatului* 4-6 (2011): 18-32.

secinţă, totul se va întuneca (Is 5,30; Ier 4,23-24). Soarele, luna şi stelele nu vor mai lumină (Is 13,10; Iez 32,7; Ioel 2,10). Pământul se va cutremura şi va fi o mare strâmtorare, închipuind, parcă, întunericul care a precedat apariţia luminii primordiale în prima zi a creaţiei (Sof 1,15). Acestea evenimente sunt caracteristicile „zilei Domnului”[42], ale acelei perioade eshatologice în care Dumnezeu va face judecată dreaptă atât asupra Israelului cât şi asupra celorlalte popoare (Is 13,9; 24,21-23; Am 5,18). În „ziua Domnului”, soarele şi luna vor fi înlocuite de lumina eternă a Domnului şi astfel va începe ziua cea neînserată, care a fost prevestită de „zi una”, după cum sublinia Sfântul Vasile cel Mare. În ultimul capitol al *Apocalipsei*, Sfântul Ioan confirmă această imagine, afirmând că noapte nu va mai fi, că oamenii nu vor mai avea nevoie de lumina lămpii sau de lumina soarelui, „pentru că Domnul Dumnezeu le va fi lor lumină.” (22,5 cf. Apoc 21,23)[43]. Cu alte cuvinte, lumina dumnezeiască din Facere 1 este începutul, textul din Isaia 60 şi altele din profeţi sunt texte intermediare are prevestesc revărsarea luminii lui Dumnezeu asupra luminii în timpurile eshatologice, iar Apocalipsa 22 marchează începutul veşniciei în care strălucirea slavei dumnezeieşti umple de lumină cerul şi pământul înnoit.

Concluzii

Lumina care s-a revărsat peste lume în prima zi a creaţiei este identică că strălucirea slavei dumnezeieşti. Această lumină reprezintă un reflex al energiilor divine necreate izvorâte din Fiinţa Treimii prin care Dumnezeu se descoperă lumii.

Între lumina primei zile şi cea astrală, creată de Dumnezeu în ziua a patra, este o deosebire semnificativă care ţine de natura acestora. Lumina primordială fiind necreată îşi are obârşia în Dumnezeu, iar cealaltă provine de la luminătorii cereşti care sunt vehicule purtătoare ale strălucirii slavei dumnezeieşti. Prin urmare, lumina pe care o primim de la luminători ne

[42] Textul din Avac 3,3b-4 îl prezintă pe Dumnezeu ca pe Cel din care iradiază întreaga lumină: „Slava Lui acoperă cerurile şi tot pământul este plin de slava Lui! Izbucnire de lumină ca la răsărit de soare, raze vii din mâna Lui pornesc!... Acolo stă tainic ascunsă puterea Lui”. Nu se ştie însă când va avea loc această izbucnire de lumină. Profetul Zaharia anunţă doar că „va fi o zi deosebită pe care Domnul singur o ştie; nu va fi nici zi şi nici noapte, ci în vremea serii va fi lumină” (Zah 14,7), iar profetul Ioil oferă câteva semne premergătoare: „Şi vă voi arăta semne minunate în cer şi pe pământ: sânge, foc şi stâlpi de fum; Soarele se va întuneca şi luna va fi roşie ca sângele, înainte de venirea zilei celei mari şi înfricoşătoare a Domnului” (Ioil 3,3-4). Manifestările de lumină din acea zi nu se vor limita la luminătorii cereşti; dimpotrivă, aceştia îşi vor micşora influenţa, se vor retrage văzânu-L pe Domnul Savaot arătându-se în toată slava Sa. Herbert G. May, „The Creation of Light in Genesis 1,3-5,” *Journal of Biblical Literature* 3 (1939): 210-1.

[43] Johannes BOTTERWECK and Helmer RINGGREN, *Theological Dictionary of the Old Testament*, vol. 1, transl. by John Willis (Grand Rapids, MI: W.B. Eerdmans Publishing Company, 1974), 159.

face conştienţi de prezenţa lui Dumnezeu în creaţie şi ne conduce înspre acea lumină primordială în care comuniunea cu Dumnezeu este deplină.

Lumina primei zile şi întunericul primordial nu sunt antagonice. Acestea sunt realităţi distincte care au un rol bine definit de Dumnezeu. Întunericul care era deasupra adâncului nu are conotaţii negative, aşa cum, de altfel, nici întunericul în care a intrat Moise pe muntele Sinai nu poate fi privit ca un spaţiu lipsit de Dumnezeu. Dimpotrivă, pentru interpreţii mistici, întunericul de pe munte era unul luminos în care Dumnezeu se revela într-o formă maximală. Această perspectivă ar putea fi dezvoltată într-o cercetare ulterioară.

Şi în sfârşit, lumina dumnezeiască din prima zi a creaţiei şi cea care se va revărsa asupra lumii atunci când Dumnezeu îşi va revela slava Sa în timpurile eshatologice sunt identice, fiindcă amândouă izvorăsc din aceiaşi sursă: Fiinţa lui Dumnezeu.

Acknowledgments: This work was supported by TeMATIC-Art, Project co-financed by FEDR through Competitiveness Operational Programme 2014 – 2020, Funding contract: 14/01.09.2016.

ICONIZAREA BIZANTINĂ A HERUVIMILOR DINTR-O PERSPECTIVĂ BIBLICĂ*

STELIAN PAŞCA-TUŞA
IOAN POPA-BOTA

The Byzantine iconic representation of the cherubim – Scriptural reference points

Abstract: The aim of this study is to tackle a subject of iconography from a Scriptural perspective. In other words, we wish to study the extent to which the iconic morphology of the cherubim abides by the details mentioned in the Holy Book and assumes the theological message it conveys. We are aware that the Holy Scripture is not the only source for iconography. Icon painters can also use other sources when creating their artistic representations. However, if the morphology they represent originates in the Holy Scripture, then it is compulsory that the elements taken from the biblical texts should be correct and not at all distorted. In our research, we shall focus especially on the Tetramorph, a morphology that has greatly challenged the creativity of icon painters, in order to clarify the mystery of its origin. Contrary to the general view, some terminologists and icon painters considered this morphology proper to the group of the seraphim and not to that of the cherubim. In our endeavour, we shall also use the method of contextualisation and linguistic analysis, but the main working method is specific to the Christian East and places primacy on the unity of the text and the integrity of the theological message.

Keywords: cherubim, iconic morphology, hermeneia, Miron Cristea, Dionysius of Fourna, Ezekiel, Tetramorph

---

* Studiul a fost publicat iniţial în limba engleză: Stelian Paşca-Tuşa şi Ioan Popa-Bota, „The Byzantine iconic representation of the cherubim – Scriptural reference points," *Studia Universitatis Babeş-Bolyai – Theologia Orthodoxa* 1 (2019): 5-20.

Introducere

Heruvimii sunt fiinţele îngereşti despre care Sfânta Scriptură, îndeosebi cea Veche, ne oferă cele mai multe detalii privitoare la înfăţişarea acestora. Acest fapt nu este întâmplător, fiindcă heruvimii sunt menţionaţi în toate categorialele de scrieri canonice vechi-testamentare. Începând cu referatul genezei, aceştia primesc misiunea de a semnala în chip tainic prezenţa lui Dumnezeu. În mentalul poporului ales, heruvimii erau asociaţi cu spaţiul sfânt datorită poziţionării lor la intrarea în Eden (Fac 3,24) şi îndeosebi reprezentărilor artistice care au înfăţişat chipul lor sub diferite moduri în sanctuarul biblic. Fie că ne referim la chipurile brodate pe catapeteasmă (Ieş 36,35) sau pe covoarele din Cortul Sfânt (Ieş 26,1), fie la heruvimii de pe capacul Chivotului Legii (Ieş 25,18-22; cf. 37, 7-9), fie la cei care străjuiau Sfânta Sfintelor (2Par 3,10-13) sau la alte reprezentări din perimetrul Templului din Ierusalimul cel pământesc (3Rg 6, 32-33; 7,27-29) sau ceresc (Iez 41,17-20), heruvimii avea rolul de a înlesni poporului ales posibilitatea de a intra în comuniune cu cel care şade (4 Rg 19,15; Ps 79,2; Is 37,16) sau zboară pe aripile heruvimilor (Ps 17,12).

Chiar dacă avem suficiente detalii scripturistice ca să reconstituim morfologia iconică a acestor fiinţe cereşti, reprezentarea heruvimilor a constituit o mare provocare pentru iconari. Şi aceasta s-a datorat îndeosebi informaţiilor pe care profetul Iezechiel le oferă cu privire la înfăţişarea acestora în viziunea inaugurală în care este descrisă slava lui Dumnezeu. Reprezentarea artistică a heruvimilor din această scriere s-a concretizat în aşa numitul tetramorf care redă patru chipuri unite într-un singur trup. Luate separat acele patru chipuri au fost asumate în iconografia Evangheliştilor datorită exegezei patristice care a asociat imaginea acestora cu cele patru chipuri ale fiinţelor descrise de Iezechiel. Chiar dacă heruvimii sunt asociaţi cu trei animale (leul, taurul şi vulturul), totuşi înfăţişarea lor este antropomorfă[1] sau cel puţin parţial umanoidă (Iez 1,5-14)[2]. Aceştia au mai multe perechi de aripi, iar pe trupul lor, aceştia au o mulţime de ochi. Şi ca să sporim şi mai mult taina morfologiei lor, precizăm că aceştia sunt asociaţi cu nişte roţi de foc înaripate care se mişcă în consonanţă cu trupul heruvimilor.

Am oferit aceste detalii scripturistice pentru a înţelege motivul pentru care reprezentarea artistică a heruvimilor a fost o provocare pentru iconari. Lipsa unui discurs scripturistic unitar în privinţa înfăţişării lor a generat apariţia unor morfologii iconice care nu au fost în consonanţă cu Sfânta Scriptură. Din aceste considerente, dorim să analizăm modul de iconizare

[1] Ioan CHIRILĂ, *Fragmentarium exegetic filonian* (Cluj-Napoca: Limes, 2002), 104.
[2] J. SKINNER, *The Book of the Prophet Isaiah, Chapters I.-XXXIX. With Introduction and Notes* (Cambridge: University Press, 1897), 44.

al heruvimilor descris în două erminii[3] specifice spaţiului răsăritean şi verificăm fidelitatea lor faţă de aceste izvoare. Atenţia noastră va fi concentrată doar pe morfologiile bizantine pentru a restrânge şi mai mult aria de cercetare. Având în vedere faptul că studiul de faţă îşi propune o abordare de natură introductivă, cu vădit caracter general, nu vom analiza specificitatea unor reprezentări particulare în diferite biserici aşa cum a realizat, de pildă, Andela Gavrilovic[4]. Ca atare, nu vom face apel la cercetările occidentale de specialitate recente decât în cazul reconstituirii contextului religios din perioada vechi-testamentară[5]. Metoda de lucru utilizată în cazul analizei textelor scripturistice este specifică Răsăritului creştin, dar vom face apel şi la metoda contextualizării şi a analizei lingvistice acolo unde se impune să o facem. Cercetarea de faţă va fi împărţită în două secţiuni, una va fi dedicată erminiilor, iar cealaltă Sfintei Scripturi.

Morfologia scripturistică a heruvimilor

Mărturii despre heruvimi, mai precis, despre înfăţişarea şi misiunea lor avem încă Cartea Facerii (3,24). Aceştia sunt menţionaţi pentru prima dată în contextul plecării primilor oameni din Grădina Edenului. Atunci, Dumnezeu a rânduit heruvimi cu sabie de foc la intrarea în Rai. Menirea acestora nu era neapărat aceea de a păzi grădina de o eventuală încercare abuzivă a omului de reintrare în grădină[6], ci de a le aduce aminte celor doi oameni, lui Adam şi Evei, de starea lor pe care au avut-o înainte de cădere, când ei erau asemenea îngerilor, putând să stea în proximitatea Domnului.

---

[3] Vom folosi erminia greacă a monahului Dionisie din Furna (*Erminia picturii bizantine*, reeditată de Sofia în 2000) şi singura erminie românească alcătuită de patriarhul Miron Cristea (*Iconografia şi întocmirile din interiorul bisericii răsăritene*, editată la Sibiu în 1905) după nişte izvoare occidentale, însă adaptată la specificul bizantin.

[4] Andela Gavrilovic „The Representation of the Cherub in the Narthex of the Decani Monastery Above the Portal Leading to the Nave. Contribution to the Research of the Iconography and Meaning of the Cherub in Serbian Medieval Art," *Zbornik Matice Srpske za Likovne Umetnostimatica Srpska Journal for Fine Arts* 46 (2018): 13-34.

[5] Principala sursă pentru această zonă de cercetare este Alice Wood, *Of Wings and Wheels. A Synthetic Study of the Biblical Cherubim* (Berlin/New York: Walter de Gruyter, 2008), 267 p. Avem în vedere şi studii precum: Raanan Eichler, „Cherub: A History of Interpretation," *Biblica* 96.1 (2015): 26-38; Raanan Eichler, „When God Abandoned the Garden of Eden: A Forgotten Reading of Genesis 3:24," *Vetus Testamentum* 65 (2015): 20-32; Lydia Lee, „„You Were the (Divine) Cherub': A Potential Challenge to Yhwh's Sole Divinity in Ezekiel 28.14," *Journal for the Study of The Old Testament* 41.1 (2016): 99-116; Mary J. Carruthers, „Ars oblivionalis, ars inveniendi: The Cherub Figure and the Arts of Memory," *Gesta* 48.2 *Making Thoughts, Making Pictures, Making Memories: A special issue in Honor of Mary J. Carruthers* (2009): 99-117; Wolfgang C. Schneider, „The 'Cherub entry' in the 'Temple of Light' – The staging of the spiritual identity of the Christian emperor in the late Antiquity," *Zeitschrift fur Antikes Christentum – Journal Of Ancient Christianity* 10.2 (2006): 336-357; D. Launderville, „Ezekiel's Cherub: A promising symbol or a dangerous idol?," *Catholic Biblical Quarterly* 65.2 (2003): 165-183.

[6] Eichler, „When God Abandoned the Garden of Eden," 20-32.

Filon din Alexandria susţinea că sabia vâlvâietoare avea rolul de a le semnala oamenilor chiar şi noaptea prezenţa raiului, spaţiul comuniunii nemijlocite dintre ei şi Dumnezeu[7]. Părintele Ioan Chirilă subliniază faptul că aceşti îngeri transmit măreţia slavei dumnezeieşti[8] şi cheamă la comuniune, ei neavând nicidecum rolul de a interpune între om şi Dumnezeu: „Heruvimul este o revelare, un mesager al celui de necuprins, nu este o stavilă, ci o descoperire, o chemare. Ei sunt chipul slujirii neîncetate spre care trebuie omul să tindă, să năzuiască”[9].

Din nefericire în acest episod nu ni se oferă niciun detaliu care ar putea să ne ajută să reconstituim morfologia heruvimilor. Faptul că ei învârteau săbii vâlvâietoare ne determină să credem că aceştia aveau mâini. Totodată, săbiile de *foc învârtitoare*[10] ne oferă posibilitatea de a presupune că înfăţişarea lor era incandescentă, că firea lor era asemănătoare cu focul care iradiază lumină. Chiar dacă Iosif Flaviu (*Ant*. 8.3.3)[11] afirmă că nimeni nu ştie cum arată heruvimii[12], credem că din literatura iudaică putem să reţinem faptul că heruvimii au fost aşezaţi în faţa uşilor raiului pentru a fi contemplaţi de către oameni, asemenea unui pictor care îşi priveşte modelul înainte de a-l reprezenta artistic (Philo, *De Cherubim*)[13]. În felul acesta, oamenilor li se oferea posibilitatea de a încerca să le fie asemenea închipuindu-i în tainic prin despătimire şi prin pricepere, după cum sublinia Origen[14].

Heruvimii sunt menţionaţi din nou în contextul lucrărilor desfăşurate la cortul sfânt. Moise primeşte de la Dumnezeu porunca de a realiza artistic chipuri de heruvimi pe capacul chivotului, pe catapeteasmă şi pe covoarele care acopereau cortul (Ieş 26,1.31). Cu această ocazie ne sunt oferite câteva detalii privitoare la înfăţişarea heruvimilor (Ieş 25,18-22; cf. 37,7-9). Remarcăm faptul că heruvimii sunt înaripaţi şi au feţe. Observăm că aceştia trebuiau să fie reprezentaţi unul în faţa celuilalt, cu feţele îndreptate spre chivot, iar aripile lor trebuiau să fie deschise în aşa fel încât să ofere ima-

---

[7] CHIRILĂ, *Fragmentarium*, 106.

[8] Ioan CHIRILĂ, „Porţile cerului. O reabordare a teologiei icoanei din perspectiva dimensiunii simbolice şi transcendente a actului liturgic,” în *Caietele Echinox. Teoria şi practica imaginii. Imaginarul cultural*, vol. 2 (Cluj-Napoca: Dacia, 2001), 57.

[9] PHILO, *On the cherubim (De Cherubim)*, trans. by F. Colson şi G. Whitaker (Harvard: University Press, Cambridge, 2014), 14-27.

[10] SF. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Facere*, în *Părinţi şi scriitori bisericeşti* 21, trans. by Dumitru Fecioru (Bucureşti: IBMO, 1987), 213.

[11] Josephus FLAVIUS, *Antichităţi iudaice*, vol. 1, trans. by Ion Acsan (Bucureşti: Hasefer, 2002), 440.

[12] Este posibil ca heruvimii să fi fost atât de familiari primilor oameni, încât nu era necesară o descriere suplimentară a înfăţişării lor. N.M. SARNA, „Genesis”, în *The JPS Torah commentary*, vol. 1 (Philadelphia: Jewish Publication Society, 1989), 375.

[13] Ioan CHIRILĂ, „Cunoaşterea lui Dumnezeu în Vechiul Testament prin teofanei şi anghelofanie,” *Anuarul Facultăţii de Teologie Ortodoxă* 1 (1998): 101-102.

[14] K. STEVENSON, M. GLUERUP, „Ezekiel, Daniel,” în *Ancient Christian Commentary on Scripture OT*, vol. 13, (Downers Grove: InterVarsity Press, 2008), 4.

ginea acoperirii, adumbririi şi, de ce nu, a ocrotirii. Aceste detalii scripturale ne oferă două elemente caracteristice tuturor fiinţelor angelice care sunt nelipsite în reprezentările iconografice ale îngerilor: aripile şi feţele. Dacă aripile indică natura spirituală a acestor fiinţe, feţele lor ne descoperă deschiderea personală spre comuniune[15]. Putem presupune că chipul feţei heruvimilor este antropomorf, având în vedere latura comunională pe care o implică prezenţa acestor fiinţe îngereşti.

Profitând de această deschidere, subliniem faptul că în literatura rabinică termenul ebraic *cherub*[16] care, prin asociere cu un corespondent din akadiană *karabu*, înseamnă *a se ruga, a binecuvânta, a întâmpina pe cineva, a preamări (o zeitate sau o persoană)* sau *a oferi o jertfă*[17], ar însemna „copil". Rabinii traduc astfel aramaicul *rabia* susţinând că termenul heruvim poate fi tradus prin „asemenea unui copil" (*Sukkah* 5b). Ţinând cont că în iconografie, chipul heruvimilor este reprezentat sub înfăţişarea unui copil, fapt care subliniază curăţia şi desăvârşirea lor, credem că această interpretare rabinică a putut constitui o sursă de inspiraţie pentru iconarii răsăriteni.

Un nou detaliu scripturistic care ne ajută să reconstituim chipul heruvimilor în găsim în cea de-a doua scriere Paralipomena (3,10-13). Din acest text aflăm faptul că Solomon, atunci când a construit templul, a cerut meşterilor săi să facă în Sfânta Sfintelor doi heruvimi înaripaţi, înalţi de 10 coţi, care să stea în picioare cu feţele îndreptate spre Sfânta şi implicit spre popor pentru a sugera ideea de comuniune[18]. Amănuntul care intră în atenţia noastră este faptul că heruvimii au corp şi picioare. Cel mai probabil înfăţişarea lor este asemănătoare cu a unui om. Singurul detaliu care-i diferenţiază fiind aripile. Rămânând tot în contextul zidirii templului remarcăm faptul că pe tăbliile postamentelor care susţinea marea de aramă erau gravate şi chipuri de heruvimi (3Rg 7,27-29) pentru a îndemna la curăţie sufletească[19]. Nu ni se oferă niciun detaliu privitor la forma acestora, dar ni se spune că

---

[15] Eichler, „Cherub," 33. Jill Middlemas, *The divine Image* (Tubbingen: Mohr Siebeck, 2014), 69.

[16] Mai multe detalii despre semnificaţia rădăcinii verbale *krb* pot fi consultate în: David Freedman şi M.P. O'Connor, „bWrK. (*kerub*)," în Johannes Botterweck, Helmer Ringgren şi Heinz-Josef Fabry (eds.), *Theological Dictionary of the Old Testament*, vol. 7, trans. by David Green (Grand Rapids: Eerdmans Publishing Company, 1995), 308; M. Kmosko, „Kerub und Kurib," *BZ* 11 (1913): 225-234; W.F Albright, „What were the Cherubim?," *BA* 1 (1938): 1-3; J. Trinquet, „Kerub, Kerubim," *DBS* 5 (1957): 161-86; M. Haran, „The Ark and the Cherubim," *IEJ* 9 (1959): 30-38, 89-94; Claus Westermann, *Genesis 1-11*, în *A Continental Commentary* (Minneapolis: Fortress Press, 1994), 274.

[17] Paul Shalom, „Cherub," în Fred Skolnik et al. (eds.), *Encyclopaedia judaica*, vol. 4 (Farmington Hills: Keter Publishing House, 2007), 600.

[18] Louis I. Rabinowitz, „Cherub in the Aggadah," în Fred Skolnik et al. (eds.), *Encyclopaedia judaica*, vol. 4 (Farmington Hills: Keter Publishing House, 2007), 601.

[19] Lamar E. Cooper, „Ezekiel," în *The New American Commentary* 17 (Nashville: Broadman&Holman Publishers, 2001), 58.

heruvimii erau gravaţi alături de lei şi boi. Această asociere va înlesni înţelegerea vizuinii inaugurale a lui Iezechiel.

Înainte de a analiza detaliile oferite de Iezechiel în vedenia slavei dumnezeieşti, vom aminti faptul că în descrierea pe care profetul o face noului templu din Ierusalim sunt menţionate, aşa cum de altfel ne-am obişnuit la celelalte două sanctuare, chipuri de heruvimilor (Iez 41,17-20). Şi în cazul acestei menţiuni, semnalăm prezenţa unui detaliu semnificativ: heruvimii aveau două feţe, una dintre acestea era de om, iar cealaltă de leu. Este interesat de remarcat faptul că heruvimii sunt reprezentaţi bicefali pe peretele templului (ca într-o icoană). Având în vedere că iconizarea acestora era bidimensională, este posibil ca acest mod de reprezentare să fie cel pe care profetul îl recomandă atunci când are în vedere pe heruvimi. Chiar dacă el îi prezintă pe heruvimi ca pe nişte fiinţe ce însumează patru chipuri, atunci când apar pe peretele templului, acesta alege să-i iconizeze bicefal. O reprezentare bidimensională ar fi permis iconizare tuturor feţelor, aşa cum putem sesiza în cazul tetramorfului, dar Iezechiel optează numai pentru două dintre ele. Încheiem această secţiune în care am expus rezumativ textele scripturistice în care apar heruvimii în Vechiul Testament precizând faptul că într-una din viziuni în care profetul descrie din nou pe heruvimi ne atrage atenţia asupra faptului că sub aripi, heruvimii aveau „un fel de mâini omeneşti" (Iez 10,8).

Înainte de a descrie modul în care profetul Iezechiel îi înfăţişează pe heruvimii în vedenia sa inaugurală, precizăm faptul că aceste fiinţe cereşti, fiind prezente în cadrul teofaniilor, au fost personificate de exegeţi care i-au asociat cu norul cel întunecos care păstrează taina dumnezeirii. În trecut heruvimii erau consideraţi a fi nişte fiinţe ale aerului care în timp au oferit numele unei cete din prima triadă angelică[20].

În viziunea sa, Iezechiel descrie modul în care a văzut desfăşurându-se înaintea ochilor lui măreţia slavei lui Dumnezeu[21]. Începând cu versetul 4, acesta prezintă suita fiinţelor cereşti care l-a însoţit pe Dumnezeu (Iez 1,4-15)[22]. O descriere asemănătoare în care foarte multe elemente din această expunere profetică se regăsesc poate fi textul din Apocalipsă în care este prezentat Tronul lui Dumnezeu, înconjurat de 24 de scaune pe care şedeau bătrâni îmbrăcaţi în haine albe care purtau pe cap cununi de aur. Lângă tron poate fi sesizată prezenţa celor patru fiare, care aveau chip de viţei, de leu, de vultur şi de om (Apoc 4,6-11). Marea de sticlă asemenea cristalului,

[20] WIDYAPRANAWA, *The Book of Isaiah*, 31. Alte detalii despre modul în care au fost percepuţi heruvimii în contextul religios al timpurilor vechi-testamentare, vezi: LEE, „You Were the (Divine) Cherub," 99-116 **şi** SCHNEIDER, „The 'Cherub entry'," 336-357.
[21] D.I. BLOCK, *The Book of Ezekiel· Chapters 1-24*, în *NICOT* (Grand Rapids: Eerdmans, 1997), 96.
[22] LAUNDERVILLE, „Ezekiel's Cherub," 170.

focul, fulgerele care ieşeau din tron şi tunetele completează această privelişte cerească ce se aseamănă izbitor cu ce a văzut Iezechiel[23].

Înainte de a trece mai departe semnalăm faptul că acest text i-a determinat pe unii iconari să considere că tetramorful este o specie a serafimilor. Argumentele pe care şi-au putut baza opinia sunt următoarele: cântarea serafică şi numărul aripilor. Primul dintre acestea este menit să lege textul apocaliptic de viziunea profetului Isaia care menţionează să serafimii, stând înaintea Domnului cântau neîncetat unul către altul imnul: „Sfânt, sfânt, sfânt este Domnul Savaot, plin este tot pământul de slava Lui!" (Is 6,3). În Apocalipsă prima parte a acestei cântări este identică, doar cea de-a două parte este diferită. Datorită acestei asocieri credem că unii iconari au realizat această confuzie. Faptul că Isaia nu aminteşte de heruvimi şi vedenia sa, aceasta nu presupune în chip automat faptul că ei nu erau de faţă. Având în vedere că tronurile erau prezente (Is 6,1), unde ar fi putut fi cealaltă ceată angelică din prima triadă? Faptul că acum ei intonează aceiaşi cântare de slavă, ne determină să credem că şi ei erau prezenţi acolo, chiar dacă atenţia profetului este concentrată doar asupra serafimilor. În egală măsură credem că deşi nu sunt menţionaţi în viziunea iezechieliană, serafimii erau prezenţi atunci când slava Domnului s-a revelat. Desele referiri la foc, cărbuni aprinşi şi fulgere ne îndreptăţesc să credem că cei cu chip de foc (serafimii) erau prezenţi şi în teofania din Apocalipsă.

Cel de-al doilea argument pe care l-ar putea invoca iconarii amintiţi, dintre care face parte şi patriarhul Miron[24], este acela că heruvimii din viziunea lui Iezechiel, dar şi ceilalţi menţionaţi în sanctuar (avem în vedere aici pe cei de pe capacul Chivotului Legii, pe cei doi care stăteau în picioare în Sfânta Sfintelor cu faţă între popor, pe cei brodaţi pe catapeteasmă sau covoare şi pe cei sculptaţi pe pereţii de salcâm aurit) aveau numai două perechi de aripi. Cei pe care îi menţionază Apocalipsa şi serafimii amintiţi de Isaia aveau trei perechi de aripi. Din acest motiv credem că tetramorful, dar şi celelalte structuri iconice care înfăţişează heruvimi au acest număr de aripi. Cu alte cuvinte, heruvimii nu împrumută o pereche de aripi de la serafimi..., aceştia au şase aripi potrivit Apocalipsei[25].

---

[23] Pentru detalii privitoare la viziunea lui Iezechiel recomandăm subcapitolul dedicat acestui eveniment în Wood, *Of Wings and Wheels*, 95-138.

[24] „Aceştia încă sunt cu şase aripi, cu aureolă în jurul capului, cu faţa de înger, şi ţin la piept cu ambele mâini Evanghelia. În mijlocul celor două aripi de deasupra capului este un vultur; pe perechea de aripi din latura dreaptă au un leu, pe cea stângă un viţei, bou. [Aceştia], privesc în sus." Elie Miron Cristea, *Iconografia şi întocmirile din interiorul bisericii răsăritene* (Sibiu: Tiparul tipografiei arhidiecezane, 1905), 82.

[25] Semnalăm cu această ocazie că rugăciunea de dinainte de epicleză care aminteşte de cântarea angelică întreită îşi găseşte argument biblic. Nu numai serafimii cântă *Sfânt Sfânt Sfânt*, ci şi heruvimii, şi împreună cu ei, toate puterile cereşti: „Mulţumim Ţie şi pentru Liturghia aceasta, pe care ai binevoit a o primi din mâinile noastre, deşi stau înaintea Ta mii de arhangheli şi zeci

În cadrul viziunii, Iezechiel nu precizează ce anume sunt aceste fiare. O va face în capitolul 10 când precizează că fiinţele pe care le vede, sunt similare cu cele pe care le-a văzut în vedenia inaugurală, anume heruvimi (10,15.20). Aici sunt oferite noi detalii privitoare la mod în care aceste fiinţe cereşti acţionează, care este rolul lor în raport cu Dumnezeu şi care este legătura dintre aceste fiinţe care aveau patru feţe şi roţile de foc pe care erau aripi şi ochi (Iez 10, 4-22). Singurele diferenţe notabile sunt acelea că, aici profetul înlocuieşte chipul de bou cu un chip de heruvim (v. 14) şi faptul că acum chipul care primează este cel de heruvim, nu de om. Din acest motiv, unii exegeţi au considerat că înfăţişarea heruvimului trebuie să aibă chipul boului. Să nu uităm totuşi că chipul omenesc deţine primatul între celelalte, fapt receptat ca atare în iconografie[26]. Targumul reţine această identificare şi precizează în primul capitol că Iezechiel face referire la heruvimi. Acest fapt avea să fie confirmat şi de către Siracid, care afirmă că: „Iezechiel a văzut vedenia măririi, care i s-a arătat lui prin carul heruvimilor" (Sir 49,8). Evident limbajul utilizat de profet aici este unul simbolic care ne oferă cel puţin cadrele necesare desluşirii misterului vedeniei lui Iezechiel.

Repere ermeneutice pentru iconizarea heruvimilor

Patriarhul Miron oferă pentru iconari câteva maniere în care heruvimii pot fi reprezentaţi pe pereţii bisericilor, dar şi în icoane: a. îngeri cu două aripi fără corp, având diademă şi aureolă în jurul capului: b. îngeri cu patru aripi pe care sunt ochi mulţi. În condiţiile în care se optează pentru pictarea a trei heruvimi, cei de pe lateral sunt după primul model, iar cel din mijloc va fi reprezentat cu patru aripi[27]. În Erminia lui Dionisie din Furna, se precizează faptul că heruvimii sunt iconizaţi sub forma unui cap de copil înaripat[28]. Aceiaşi descriere este menţionată şi de către patriarhul Miron Cristea în ghidul său iconografic[29]. Dionisie nu oferă alte detalii privitoare la modul de reprezentare al heruvimilor în secţiunea dedicată cetelor îngereşti, în schimb mai face referire la heruvimi atunci când precizează maniera în care sunt zugrăvite chipurile celor patru Evanghelişti. Aceştia au alături câte un simbol care ajută pe privitor să identifice cu uşurinţă care

---

de mii de îngeri, heruvimii cei cu ochi mulţi şi serafimii cei cu câte şase aripi, care se înalţă zburând, cântarea de biruinţă strigând, glas înălţând şi grăind: Sfânt, Sfânt, Sfânt… Cu aceste fericite Puteri şi noi, Iubitorule de oameni, Stăpâne, strigăm şi grăim: Sfânt eşti şi Preasfânt…" *Liturghier Pastoral* (Iaşi: Trinitas, 2004), 189.

[26] CARRUTHERS, „The Cherub Figure and the Arts of Memory," 114.

[27] CRISTEA, *Iconografie*, 102.

[28] DIONISIE DIN FURNA, *Erminia picturii bizantine* (Bucureşti: Sofia, 2000), 67.

[29] CRISTEA, *Iconografia*, 80.

dintre cei patru bărbaţi zugrăviţi la baza cupolei este Ioan, Matei, Luca şi Marcu[30]. În continuare, Dionisie oferă o explicaţie privitoare la asocierea dintre Evangheliști şi aceste animale. Sursa inspiraţie pentru acest model iconografic este Sfânta Scriptură, mai exact viziunea inaugurală a lui Iezechiel. Cele patru chipuri au fost văzute de prooroc la râul Chebar, în Babilon, când a văzut strălucirea slavei Domnului: „Iar [simbolurile Evangheliştilor, subl. tr.] în cele patru chipuri [toate la un loc într-o singură înfăţişare, subl. tr.], se zugrăvesc cu cunună în jurul capetelor lor, în acest fel: având faţa îngerului cu şase aripi şi ţinând cu amândouă mâinile Evanghelie înaintea pieptului şi, în mijlocul celor două aripi de deasupra capului, având vultur; şi leu în aripa dreaptă cea de lături; şi în aripa cea de-a stânga viţei, care să se uite sus şi să ţină la picioarele lor Evanghelii. Aşa le-a văzut pe acestea proorocul Iezechiel."[31]

Dacă vom lectura textul viziunii lui Iezechiel vom observa cu uşurinţă că din imaginea descrisă mai sus lipsesc Evangheliile care sunt ţinute de fiecare fiinţă în parte. Aşadar, remarcăm faptul că Dionisie nu descrie chipul acelei fiinţe angelice care avea patru feţe, ci descrie o structură iconică numită tetramorful care are şi ea ca sursă de inspiraţie aceiaşi viziune. Din descriere reiese că tetramorful este o reprezentare iconografică ce are la bază chipul heruvimilor pe care i-a văzut profetul Iezechiel.

În continuarea explicaţiilor în care este elucidată problematica simbolurilor evangheliştilor, Dionisie oferă iconarului şi o tâlcuire hristologică a acestor chipuri pentru a motiva prezenţa acestora lângă cei patru Apostoli: „Tâlcuirea: Cel asemenea cu *omul* închipuieşte întruparea [şi firea omenească a lui Hristos, subl. tr.]. Cel asemenea cu *leul* închipuieşte lucrarea şi [puterea, subl. tr.] împărătească [a lui Hristos, subl. tr.]. Cel asemenea cu *viţelul* ne arată lucrarea cea *sfinţitoare şi preoţia [lui Hristos*, subl. tr.]. Iar cel asemenea cu *vulturul* ne arată venirea Sfântului Duh [şi sensul cel mai înalt, dumnezeirea lui Iisus, subl. tr.]."[32] Interpretarea autorului erminiei îşi are izvorul în Tradiţia Bisericii care prin intermediul Sfântul Grigorie cel Mare

[30] „Când şed pe scaune şi scriu, având înaintea lor simbolurile cu aripi, ţinând Evanghelii şi uitându-se la dânşii. 1. Matei, stând înlăuntru în casă şi scriind (începutul evangheliei sale): *Cartea neamului lui Iisus Hristos, fiul lui David, fiul lui Avraam*. [Ca simbol are, subl. tr.] omul. 2. Marcu, înlăuntru în casă, scriind: Începutul Evangheliei lui Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu. Precum este scris în prooroci: Iată Eu trimit îngerul Meu înaintea feţei Mele, care va pregăti calea Ta. [Ca simbol are, subl. tr.] leul. 3. Luca, în casă, sub baldachin, scriind: *Deoarece mulţi s-au încercat să alcătuiască o istorisire despre faptele deplin adeverite între noi…* [Ca simbol are, subl. tr.] viţelul. 4. Ioan Teologul, şezând în peşteră şi cu uimire uitându-se înapoi la cer, având-şi [mâna, subl. tr.] dreaptă pe genunchi, iar pe cea stângă întinsă către Prohor; şi Sfântul Prohor, şezând înaintea lui, scrie: *La început era Cuvântul şi Cuvântul era la Dumnezeu şi Dumnezeu era Cuvântul*. [Ca simbol are, subl. tr.] vulturul." Dionisie din Furna, *Erminia picturii*, 147.

[31] Dionisie din Furna, *Erminia picturii*, 147.

[32] Dionisie din Furna, *Erminia picturii*, 147.

a asumat o interpretare simbolică a viziunii lui Iezechiel[33]. Mai multe detaliile despre abordarea patristică a textului iezechielian vom oferi probabil într-o cercetare viitoare în care vom avea ca reper maniera în care Părinţii Bisericii pătrund în taina înfăţişării heruvimilor.

În erminia sa, patriarhul Miron Cristea menţionează faptul că aceste patru fiinţe cărora li s-a oferit o încărcătură simbolică evidentă, apar pentru prima dată reprezentate împreună într-un mozaic de datează din secolul al XII-lea în Biserica Sfintei Pudentina. Acestea nu sunt poziţionate lângă evanghelişti, ci de-o parte şi de alta a unei cruci ce domină compoziţia unei reprezentări iconografice: „Pe acest mozaic se văd planând în aer – la dreapta şi la stânga crucii – animalele, respectiv simbolurile evangheliştilor, pe care primii creştini le-au aplicat la evanghelişti, bazându-se pe viziunea proroculuiIezechiel (1,5-20) şi pe Sfântul Ioan (Apoc 4,7), unde patru animale misterioase stau înaintea tronului lui Dumnezeu. Fiecare are formă deosebită, ochi pe tot corpul şi multe aripi."[34]

Spre deosebire de Dionisie care doar menţionează semnificaţia acestor simboluri, patriarhul Miron oferă asocierii celor patru fiinţe cu Evanghelişti o posibilă motivaţie care a dus la corelarea unui fiinţe cu un Evanghelist anume. El susţine că omul este simbolul Evanghelistului Matei fiindcă Evanghelia acestuia debutează cu genealogia Mântuitorului prin care este pusă în lumină firea omenească a Domnului (Mt 1,1-2). Leul este simbolul lui Marcu, deoarece Evanghelistul îşi începe scrierea sa cu cuvintele răsunătoare ale lui Ioan Botezătorul care vestea cu multă putere, asemenea unui leu în pustie cuvintele ce anunţau venirea lui Mesia. O altă motivaţie ar fi aceea că Marcu pune un accent vizibil pe demnitatea regală a Mântuitorului care este vădită prin mulţimea minunilor relatate. Boul este corelat cu Luca, fiindcă acesta accentuează dimensiunea sacerdotală a Mântuitorului care se aduce pe Sine jertfă de răscumpărare. În acest sens, nici menţionarea preotului Zaharia şi a unor ritualuri de la Templu nu este întâmplătoare. Şi nu în ultimul rând, vulturul este asociat cu Ioan pentru că acesta a dorit

[33] Acesta explică în omilia a IV-a la Iezechiel modul în care se face corelarea celor patru chipuri cu evanghelistii. SF. GRIGORIE CEL MARE, *Omilii la Profetul Iezechiel*, trad. de Elena Sima şi Ileana Ingrid Bauer (Iaşi: Doxologia, 2014), 70-3, 95. Sfântul Nicolae Cabasila împărtăşeşte această idee susţinând că „cele pentru fiinţe vii (Iez 1,5) sunt vestitorii Iconomiei (apostolii) care au străbătut lumea toată propovăduindu-L pe Hristos atât ca om – ceea ce se arată prin faţa de om – cât şi provenit din seminţie împărătească – ceea ce se arată prin faţa de leu – şi împărat nu pământesc, ci ceresc – ceea ce sugerază faţa de vultur – precum şi curăţindu-i pe oameni cu Sângele Său – a cărui prefigurare era faţa de viţel (cf. Iez 1,10)." SF. NICOLAE CABASILA, *Cuvântări teologice: la Iezechiel — Hristos — Fecioara Maria. Scrieri I*, trad. de. Ioan Ică jr. (Sibiu: Deisis, 2010), 56. Această idee este preluată de la Sfântul Irineu. IRENAEUS, *Adversus haeresis*, în K. STEVENSON şi M. GLUERUP, „Ezekiel, Daniel", în *Ancient Christian Commentary on Scripture OT* (Downers Grove: InterVarsity Press, 2008), 4.

[34] CRISTEA, *Iconografia*, 99-110.

în Evanghelia lui să accentueze dumnezeirea lui Iisus Hristos prin intermediul unor argumente care ne înalţă „cu mintea în sferele mai înalte ale dogmelor creştine."[35] Totuşi, e necesar să precizăm că asocierile amintite s-au statornicit în timp. Sunt reprezentări iconografice în care, spre exemplu, Marcu este asociat cu leu, iar Ioan cu vulturul[36]. În altele vulturul sau leul este corelat cu Matei[37]. Aceste diferenţe sunt nesemnificative pentru demersul de faţă. Relevant este faptul că cele patru fiinţe la care face trimitere Iezechiel au fost receptate de Tradiţia Bisericii ca fiind simboluri pentru Evanghelişti. Că în unele reprezentări, vulturul sau oricare dintre acele fiinţe este asociat Evanghelistului Ioan sau lui Matei, acest fapt este mai puţin relevant. Ideea în sine contează cel mai mult, nu o asociere particulară care poate fi motivată de un anumit considerent ce poate fi aplicat şi altui evanghelist.

În tradiţia iconografică răsăriteană s-a creat o imagine care însumează într-un singur chip cele patru fiinţe prezente atât în cartea lui Iezechiel, cât şi în Apocalipsă. Această reprezentare iconică poartă denumirea de *tetramorf*. Descrierea acestuia a fost consemnată în erminia lui Dionisie fără însă a i se preciza numele. Patriarhul Miron face referire la tetramorfi, dar consideră că aceştia sunt o specie a serafimilor, nu a heruvimilor. Într-unul din studiile anterioare[38] în care am expus modul în care este iconizată ceata serafimilor am precizat posibilele motive pentru care tetramorful este integrat în reprezentările specifice serafimilor. Menţionarea frecventă a serafimilor şi a heruvimilor în rugăciuni şi în cântările liturgice, faptul că în viziunea lui Iezechiel nu se afirmă cu exactitate că cele patru fiinţe menţionate în capitolul întâi sunt heruvimi şi faptul că tetramorfii au şase aripi ca serafimii, i-au determinat pe unii iconografi să facă această confuzie. Această ultimă raţiune, credem că la determinat şi pe patriarhul Miron să afirme că tetramorful este o specie a serafimilor. Atunci când îi descrie, el începe cu acest argument: „...aşa numiţii *tetramorfi*... sunt cu şase aripi, cu aureolă în jurul capului, cu faţa de înger, şi ţin la piept cu ambele mâini Evanghelia. În mijlocul celor două aripi de de-asupra capului e un *vultur*; pe perechea de aripi din latura dreaptă au un *leu*, pe cea stângă un *viţel,* bou. Privesc în sus. Aşa i-a văzut profetul Iezechiel: *Şi asemănarea feţelor lor*: *faţă de om,*

[35] Cristea, *Iconografia*, 110.

[36] Vezi detalii în Tetraevangheliarele de la Vatoped şi de la Mânăstirea Dochiaru din Sfântul Munte. Cristea, *Iconografia*, 111.

[37] Chiar şi în scrierile patristice asocieri diferite de cele enunţate pot să apară. Spre exemplu, Fericitul Augustin consideră că leul este un simbol care se potriveşte mult mai bine Evanghelistului Matei care pune în lumină demnitatea împărătească a Domnului.

[38] Stelian Paşca-Tuşa, „Iconizarea serafimilor – reperele biblice şi patristice care au stat la baza realizării acestei morfologii iconice şi a mesajului ei teologic," în *In honorem pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu*, ed. Daniel Mocanu (Cluj-Napoca: PUC, 2018), 337-354.

şi faţă de leu din drepta celor patru, şi faţă de viţel din stânga celor patru, şi faţă de vultur la cele patru etc. (1,10)."[39]

În ghidul său iconografic, patriarhul corelează (după descrierea tetramorfului) cele patru fiinţe cu simbolurile Evangheliştilor precizând că acestea sunt pentru respectivii apostoli nişte atribute. Nu întâmplător relizează această asociere, fiindcă se face trimitere imediată spre ideea de unitate evanghelică. Cu toate că sunt patru expuneri diferite ale Evangheliei lui Hristos, aceasta este totuşi una: „*Tetramorful-ul* este deci combinarea într-o singură figură a celor patru atribute ale Evangheliştilor, e un trup cu patru capete. *Omul* lui Matei, *leul* lui Marcu, *boul* lui Luca şi *vulturul* lui Ioan, şi-au aşezat fiecare capul său pe un om întraripat, pe un înger. Aceasta combinare vrea să exprime, că cei patru evanghelişti una sunt. Acesta *pătrime* este foarte uzitată în iconografia greacă, pe când în cea apuseană abia e cunoscută."[40] Cu alte cuvinte, tetramorful portă în sine ideea de unitate şi implicit de unicitate a Evangheliei. Iconarul care a realizat acest model de reprezentare artistică a celor patru fiinţe din cartea lui Iezechiel avea în vedere sublinierea unităţii Evangheliei, nu neapărat un exerciţiu de iconizare a unui fiinţe cereşti care nu are un corespondent în lumea văzută, eventual numai în imaginarul mitic sau religios al credinţelor din arealul egiptean sau mesopotamian. Chiar dacă tetramorful ca model iconografic a apărut şi s-a dezvoltat în Răsărit, în lumea greacă, acesta a fost asumat şi în Apus în special în perioada Evului Mediu, fiindcă a suscitat mult interesul pictorilor. Realizarea acestei structuri iconice implica, solicita latura creativă a artiştilor şi din acest motiv pe manuscrise, pe fresce şi pe mozaicuri avem diferite reprezentări ale tetramorfului.

Din aceste considerente, chiar dacă a afirmat că iconografia tetramorfului abia este cunoscută în Apus, patriarhul prezintă o morfologie iconică specifică apusenilor care s-a păstrat într-un manuscris intitulat *Hortus deliciarum* realizat de către o călugăriţă Herrad de Landsberg între anii 1167-1185, ce face parte acum din colecţia bibliotecii din Strasbourg. Imaginea *animal ecclesiae* care simbolizează şi în acelaşi timp personifică religia creştină, combină cele patru simboluri într-o singură figură: „Are patru picioare şi patru capete. *Trunchiul* corpului e de *cal*. *Capetele* sunt cele patru atribute ale evangheliştilor; unul de *om,* altul de *vultur*, de *bou,* de *leu*. Cele patru *picioare* asemenea sunt: unul – cel drept de dinainte – de *om,* altul – cel stâng de dinainte – de *vultur,* al treilea – cel drept de dinapoi – de *bou* şi al patrulea – cel stâng de dinapoi – de *leu*. Boul e atât la cap, cât şi la picioare pus înaintea leului. De ce? Poate din greşeala pictorului. Altcum e

[39] CRISTEA, *Iconografia*, 82.
[40] CRISTEA, *Iconografia*, 82.

explicabil, că omul – ca fiinţă aleasă – este pus la locul prim, cel mai onorific, avântatul vultur la locul al doilea. Ar trebui să urmeze acum leul şi la urmă boul, ca cel mai simplu. În această ordine aflăm aceste simboluri de multe ori; chiar şi în citatul manuscript (la răstignire) făcut desigur sub influenţă bizantină." Singura diferenţă notabilă a acestei structuri iconice este constituită de faptul că în Răsăritul creştin trupul tetramorfului este de om, nu de animal. În acest fel se scoate mai bine în evidenţă primatul chipului omenesc între aceste fiinţe. Celelalte diferenţe ţin de specificul artei apusene, fapt care nu reprezintă o prioritate în cazul nostru.

Aşadar, pentru că aceste fiinţe care alcătuiesc tetramorful, fac parte dintr-o viziune scripturistică în care rolul principal îl deţine ceata heruvimilor, putem să afirmă că morfologia iconică a tetramorfului face parte din imagistica heruvimilor. Reprezentărilor artistice ale acestei cete îngereşti le-am dedicat un studiu[41]. Din acest motiv nu voi insista asupra detaliilor de natură teologică. Voi menţiona doar faptul că reprezentarea artistică a acestor fiinţe cereşti semnalează prezenţa lui Dumnezeu. Cel care privea chipul heruvimilor, fie pe cel de pe capacul Chivotului Legii, fie pe cei din Sfânta Sfintelor (acest privilegiu era rezervat numai arhiereului) sau pe cei de pe perdeaua catapetesmei, sau pe cei gravaţi pe peretele templului sau pe baia de aramă, trebuia să fie conştient de faptul că Dumnezeu se află nevăzut deasupra acestora, fapt receptat în celelalte categorialuri de scrieri vechitestamentare (1Rg 4, 4; 2Rg 6,3; 2Rg 22,11; 4Rg 19,15; Ps 17,12; 79,2; 98,1; Is 37,16; 3Tin 1, 31). Faptul că Dumnezeu se revela în cortul sfânt / templu deasupra capacului chivotului care era umbrit de aripile heruvimilor este suficient pentru a argumenta afirmaţia anterioară.

Concluzii

Abordarea morfologiilor iconice dintr-o perspectivă exegetică este necesară cu atât mai mult dacă aceste structuri iconografice sunt inspirate din Sfânta Scriptură. Cu alte cuvinte, se cuvine să cercetăm întâi de toate dacă modul în care iconarii au ales să reprezinte un eveniment, o persoană sau o fiinţă angelică este în consonanţă cu textul scripturistic şi implicit cu mesajul pe care acesta îl transmite. Extragerea unor concluzii de natură teologică care însumează detaliile esenţiale despre o anumită categorie din cele amintite adineauri poate elucida anumite confuzii ce pot fi generate de o perspectivă fragmentară.

[41] Stelian Paşca-Tuşa, „Implicaţiile teologice ale reprezentărilor heruvimilor în sanctuarul biblic," în *Icoană. Mărturie creştină. Totalitarism*, eds. Vasile Stanciu şi Cristian Sonea (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2017), 57-72.

În cazul heruvimilor am sesizat faptul că unii iconari sau autori ai erminiilor au considerat că tetramorful ca structură iconică trebuie inclus în ceata serafimilor. Această direcţie de raportare este eronată. Conţinutul profeţiei lui Iezechiel dovedeşte contrariul. Tetramorful trebuie inclus în formele de reprezentare ale cetei heruvimilor. Prin acest gen de abordare nu dorim decât să elucidăm o eroare care s-a strecurat fie din neatenţie, fie din neştiinţă în literatura de specialitate. Suntem conştienţi că iconografia are pe lângă Sfânta Scriptură şi ale surse de inspiraţie care au şi ele importanţa lor atunci când se are în vedere transmiterea unui mesaj teologic.

Considerăm că prin cercetarea de faţă am făcut o deschidere spre o cercetare mai aprofundată a morfologiei iconice a heruvimilor. Rămâne ca pe viitor să fie abordate şi celelalte surse asumate de iconare în reprezentarea artistică a heruvimilor. Ne referim aici în special la textele patristice şi la imnografie.

„SCAUNUL LUI MOISE" (MT. 23, 2)
O PERSPECTIVĂ ISTORICĂ ŞI TEOLOGICĂ

VLAD-CORNEL BOB

Abstract

„Matthew 23:2-3 is one of the most controversial passages in scripture, and is of particular interest to those seeking to arrive at a correct understanding of the historical context of Jesus's words. Some scholars have considered the throne of Moses to be just an expression. In the context of chapter 23, however, the seat of Moses has a much broader meaning. The throne of Moses could mean the legacy that Moses leaves from generation to generation, so that the Law received from God on Mount Sinai may be kept, observed, and taught, or interpreted by those who succeed Moses in this sacred dignity. A different perspective on verses 2-3 of chapter 23 is offered by St. Jerome, who compares the seat of Moses with the judgment seat on which the Son of Man or the New Moses will sit at the end of the ages. He will judge all mankind according to the good deeds criteria. The scribes and Pharisees in chapter 23 ascended the throne of Moses without accepting Christ, the One who is the fulfiller and perfecter of the Law of Moses. They do not have the authority to sit in Moses' seat. Those who will have this authority will be the disciples of Jesus. They will sit on the thrones of judgment with the Son of Man, the One who will judge all mankind."

Key-words: Moses, chair, throne, judgement, Matthew, Scribes, Pharisees, stone, Torah

Evanghelistul Matei menţionează în versetul 2 al capitolului 23 expresia „scaunul lui Moise": „*Atunci le-a vorbit Iisus mulţimilor şi ucenicilor Săi, zicând: „Pe scaunul lui Moise s'au aşezat cărturarii şi fariseii; deci, pe toate câte vă vor spune faceţi-le şi păziţi-le, dar după faptele lor să nu faceţi, că ei spun, dar nu fac.*" Această sintagmă a produs anumite disensiuni în câmpul cercetării de-a lungul vremii. Expresia „Μωϋσέως καθέδρας" poate reprezenta la prima vedere doar o formă metaforică de a exprima auto-

ritatea învăţătorească pe care o aveau Cărturarii şi Fariseii înaintea poporului. Cercetătorul M. D. Goulder evită o aprofundare a acestui subiect şi consideră că Μωϋσέως καθέδρας este o expresie specifică iudaică sau o expresie rabinică.[1] Astfel, scaunul lui Moise simbolizează autoritatea pe care Moise a primit-o de la Dumnezeu pentru a fi cel ce îndrumă poporul pe calea lui Dumnezeu. Totodată, scaunul lui Moise ar putea însemna moştenirea pe care Moise o lasă din generaţie în generaţie, pentru ca Legea primită de la Dumnezeu pe muntele Sinai de către Moise, să fie păzită, respectată şi predată sau interpretată de către cei ce îi succed lui Moise în această demnitate sacră.

Am putea fi mulţumiţi cu această explicaţie, însă, alţi câţiva cercetători susţin o interpretare ad litteram a expresiei „scaunul lui Moise", considerând că Mântuitorul Iisus Hristos face referire la un obiect de mobilier din sinagogă, folosit de către învăţătorii de lege pentru a citi din textul Torei şi pentru a rosti cuvintele de învăţătură către întreaga adunare participantă la cultul sinagogal. În acest sens, este binevenită remarca lui Robert H. Mounce, care menţionează un moment din viaţa Mântuitorului Iisus Hristos pentru a susţine această ipoteză a existenţei reale a unui scaun cu o însemnătate aparte în sinagogă: *„Şi a venit în Nazaret, unde fusese crescut; şi după obiceiul Său a intrat în ziua sâmbetei în sinagogă şi S'a ridicat să citească. ... Şi închizând cartea şi dând-o slujitorului, a şezut; iar ochii tuturor celor din sinagogă erau aţintiţi asupră-I."* (Lc. 4, 15-20). Robert H. Mounce este de părere că Evanghelistul Luca, prin specificarea faptului că Iisus, după ce a terminat de citit, a şezut, face aluzie clară la acest scaun dedicat învăţătorilor de lege.[2] Iisus se aşază şi ochii tuturor din sinagogă erau aţintiţi asupra Lui (Lc. 4, 20), adică Iisus era poziţionat faţă în faţă cu cei din sinagogă. Acest detaliu al Evanghelistului Luca ne îndeamnă să credem că Iisus şedea pe un scaun poziţionat invers faţă de celelalte scaune ce vor fi existând în sinagogă, şi acest scaun era folosit doar de către cei ce erau rânduiţi să citească şi să interpreteze Legea. Opinia lui Mounce este împărtăşită şi de către cercetătorul Kenneth G.C. Newport, care corelează scaunul lui Moise din capitolul 23 mateian cu câteva descoperiri arheologice ce au scos la iveală un anume tip de scaun din piatră, situat în interiorul sinagogilor.[3]

---

[1] Cf. M. D. Goulder, *Midrash and Lection in Matthew,* Ed. Wipf and Stock Publishers, Eugene, Oregon, USA, 2004, p. 422. Aceeaşi viziune este împărtăşită şi de alţi cercetători precum F. W. Beare, *The Gospel according to Matthew,* Ed. Basil Blackwel, Oxford, 1981, p. 448; R.T. France, *The Gospel of Matthew,* Ed. William B. Eerdmans Publishing Co., Gran Rapids, Michigan, 2007, p. 324; ş. a.

[2] Cf. Robert H. Mounce*, New International Biblical Commentary – Matthew,* Ed. Hendrickson Publishers, Peabody, Massachsetts, USA, 1991*,* p. 214.

[3] Cf. Kenneth G. C. Newport, *The Sources and Sitz im Leben of Matthew 23,* Ed. Sheffield Academic Press, Sheffield, 1995*,* p. 81.

În fapt, aceste opinii se fundamentează pe cercetarea foarte amplă a lui E. L. Sukenik, cel care analizează aceste descoperiri arheologice, oferind o perspectivă concretă de interpretare a expresiei mateiene Μωϋσέως καθέδρας.[4]

Conform lui Sukenik, câteva dintre cele mai importante vestigii ce par să fi îndeplinit la origini funcţia de scaun al lui Moise, au fost descoperite la Hammath-Tiberias. Aceste scaune erau sculptate dintr-o singură bucată de calcar alb şi poziţia în care au fost descoperite arăta că erau poziţionate cu spătarul înspre Ierusalim. În ruinele sinagogii din Chorazim a fost descoperit un „scaun al lui Moise" şi mai bine conservat, sculptat tot dintr-o singură bucată de piatră.

O cercetare arheologică de mare anvergură a fost cea de la faimoasa sinagogă din Dura Europos, unde cercetătorul Carl H. Kraeling a descoperit un scaun din piatră similar cu cele descoperite la Hammath-Tiberias şi la Chorazim. Cu toate că există multe dezbateri în privinţa datării cât mai exacte a acestor descoperiri, această sinagogă din Dura Europos pare să fie din perioada sfârşitului celui de-al doilea secol şi începutul celui de-al treilea secol creştin.[5]

Poate cea mai importantă descoperire arheologică ce face referire la scaunul lui Moise este cea din Delos, o insulă din marea Egee situată în Sud-Estul ţărmului grecesc. Săpăturile arheologice au constituit o mare dezbatere în privinţa originii ruinelor descoperite; dacă acestea erau ale unei sinagogi sau ale unei reşedinţe. În cele din urmă s-a ajuns la consensul că este vorba despre o sinagogă, cea mai timpurie datată sinagogă şi singurul edificiu datat înainte de anul 70 e.n. situat în diaspora. Aici a fost descoperit un scaun sculptat din marmură, cu elemente decorative bogate, ce a fost identificat ca având la origini funcţia de Μωϋσέως καθέδρας.[6]

Dacă scaunul lui Moise menţionat în Evanghelia după Matei are ca şi corespondent o tradiţie sinagogală ce presupune existenţa unui scaun special destinat celui care oficiază rânduiala cultică, nu putem şti cu exactitate, însă, semnificaţia textului mateian este evidentă. Mântuitorul Iisus Hristos denunţă faptul că Fariseii şi Cărturarii s-au suit pe scaunul lui Moise, adică au acaparat autoritatea învăţătorească din cadrul sinagogii. Dar dacă rolul scaunului lui Moise era acela de a fi ocupat de către cel care citeşte şi inter-

---

[4] Cf. E.L. Sukenik, *Ancient Synagogues in Palestine and Grece,* Ed. Oxford University Press, Londra, 1934. Aceleaşi descoperiri arheologice sunt analizate şi de către Lee I. Levine, *The Ancient Synagogue: The first Thousand Years,* Ed. Yale University Press, 2005. O descriere detaliată a acestor descoperiri arheologice poate fi consultată şi în volumul *The Jewish People in the first Century,* editat de S. Safray, M. Stern, D. Flusser şi W.C. van Unnik, Ed. Fortress Press, Philadelphia, 1976, pp. 940-941.

[5] Cf. Carl H. Kraeling, *The Synagogue. Excavations at Dura-Europos,* Ed. KTAV Publishing House, New York, 1979, p. 270.

[6] Cf. Lee I. Levine, *The Ancient Synagogue ... ,* p. 100.

pretează Tora, ne întrebăm de ce Iisus îi condamnă pe Cărturari şi pe Farisei, aceştia nefăcând altceva decât să împlinească tradiţia iudaică. În contextul capitolului 23 mateian, Iisus îi condamnă din pricina nevredniciei lor de a ocupa această demnitate religioasă, din pricina făţărniciei lor, din pricina inconsistenţei lor morale, fapt afirmat clar în versetul 3.

Totuşi, expresia „s-au suit pe scaunul lui Moise" (ἐπὶ τῆς Μωϋσέως καθέδρας ἐκάθισαν), pare să aibă şi o altă explicaţie. Cercetătorul John Nolland precizează faptul că scaunul de piatră din sinagogă, precum cele amintite anterior ce au fost descoperite la Delos, Dura-Europos, Chorazim sau Hammath-Tiberias, ar fi avut o altă destinaţie decât aceea de a şedea în el învăţătorul de lege. Nolland, în consens cu cercetătorul Cecil Roth[7], este de părere că scaunul lui Moise ar fi fost folosit pentru a fi aşezat pe el manuscrisul Torei şi că ar fi fost un gest inadmisibil ca cineva să se fi aşezat pe acest scaun. În acest fel explică Nolland expresia utilizată în textul mateian, punctând faptul că prin această descriere a suirii efective a Cărturarilor şi a Fariseilor pe scaunul lui Moise, ceea ce reprezenta o necinstire sau o pângărire a semnificaţiei acestui scaun, se dorea o drastică discreditare a acestora încă de la începutul discursului lui Iisus din capitolul 23.[8] În această privinţă, Kenneth G.C. Newport, cu toate că nu exclude ipoteza lui Nolland şi Roth, subliniază faptul că dimensiunile scaunelor descoperite în cercetarea arheologică, pe care le-am amintit anterior, sunt considerabil mai mari decât pentru a deservi ca suport pentru Tora.[9] Oricare ar fi fost destinaţia acestui scaun, consider că intenţia evanghelistului rămâne aceeaşi: de a-i discredita drastic pe Cărturari şi pe Farisei prin comparaţia cu Moise, deoarece gestul ca cineva să se suie sau să se aşeze pe scaunul lui Moise, poate echivala cu pretenţia de a fi asemenea lui Moise. Versetul al treilea din capitolul 23 exprimă incompatibilitatea morală a Cărturarilor şi a Fariseilor cu Μωϋσέως καθέδρας.

Îndemnul Mântuitorului Iisus Hristos către ucenicii Săi şi către mulţimi de a asculta şi de a împlini toate învăţăturile pe care le rostesc Cărturarii şi Fariseii din scaunul lui Moise (Mt. 23, 3a), pare a fi în contradicţie flagrantă cu toate celelalte îndemnuri din cuprinsul Evangheliei după Matei pe care le rosteşte Iisus, şi care exprimă clar ignorarea sau desconsiderarea învăţăturilor liderilor religioşi iudei. De pildă, în Mt. 15, 1-9 este expusă disputa dintre Fariseii şi Cărturarii din Ierusalim, şi Iisus, în privinţa ritualului

[7] Cf. Cecil Roth, *The Chair of Moses and its Survivals,* articol în jurnalul *Palestine Exploration Quarterly,* vol. 81, 1949, articol online la pagina web: https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1179/peq.1949.81.2.100.
[8] Cf. John Nolland, *The Gospel of Matthew. A Commentary on the Greek Text,* Ed. William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Michigan, 2005.
[9] Cf. Kenneth G. C. Newport, *The Sources and Sitz im Leben of Matthew 23, ... ,* pp. 83-84.

spălării mâinilor înainte de a mânca pâine, ritual pe care ucenicii lui Iisus nu îl împliniseră. Iisus denunţă făţărnicia contestatarilor, amintindu-le de datinile lor prin care desconsideră poruncile Torei, în speţă, porunca cinstirii părinţilor. Mai departe, Iisus cheamă mulţimile şi le explică şubrezimea învăţăturii fariseice. Pe urmă, în Mt. 16, 12 Iisus le spune răspicat ucenicilor Săi să se ferească de învăţătura fariseilor şi a saducheilor: „*Atunci au înţeles că nu le-a spus să se ferească de aluatul pâinii, ci de învăţătura fariseilor şi a saducheilor*." Tot Mântuitorul Iisus Hristos îi numeşte pe Farisei „călăuze oarbe": „*Lăsaţi-i; sunt călăuze oarbe orbilor; şi dacă orb pe orb va călăuzi, amândoi vor cădea în groapă*." (Mt. 15, 14). Mai mult, în Mt. 23, 8-10 Iisus vorbeşte despre faptul că ucenicii nu trebuie să numească pe nimeni nici „rabbi", nici „învăţător", căci singurul lor Rabbi şi Învăţător este Hristos. În fapt, întregul capitol 23 denunţă impostura Fariseilor şi a Cărturarilor. Aşadar, între afirmaţia din Mt. 23, 3a şi pasajele evanghelice mateiene menţionate anterior, constatăm o contradicţie evidentă, ce poate fi justificată cu greu.

O înţelegere profundă sau o explicaţie a motivului pentru care Iisus rosteşte acest îndemn de a respecta întru totul învăţătura Cărturarilor şi a Fariseilor, poate fi regăsită în atitudinea mateiană faţă de Tora. John Nolland propune o necesară corelare a textului din vers. 3a cu textul mateian din Mt. 5, 18-19: „*Că adevăr vă grăiesc: Înainte de a trece cerul şi pământul, nici o iotă sau o cirtă din lege nu va trece până ce toate se vor împlini. Aşadar, cel ce va strica una din aceste porunci foarte mici şi astfel îi va învăţa pe oameni, foarte mic se va chema în împărăţia cerurilor; dimpotrivă, cel ce le va face şi astfel va învăţa, acela mare se va chema în împărăţia cerurilor*." Nolland sugerează faptul că îndemnurile lui Iisus din Mt. 23, 3a de „a face" şi de „a păzi" (ποιήσατε καὶ τηρεῖτε) învăţăturile Fariseilor şi ale Cărturarilor, trebuie puse în paralel cu îndemnurile de a face şi de a învăţa (ποιήση καὶ διδάξη) din Mt. 5, 19. De asemenea, îndemnul de a respecta toate învăţăturile Cărturarilor şi ale Fariseilor trebuie înţeles în lumina Mt. 5, 18, prin faptul că nu trebuie omisă nici măcar o iotă sau o cirtă din Lege, adică nici cea mai neînsemnată parte din Lege.[10] De asemenea, alăturarea verbelor „a face" şi „a păzi" mai poate fi întâlnită în textul mateian doar în Mt. 19, 16-17: „*Şi iată, un tânăr a venit la El şi I-a zis: „Învăţătorule bun, ce bine* ***să fac*** *ca să am viaţă veşnică? Iar El a zis: ... dacă vrei să intri în Viaţă,* ***păzeşte*** *poruncile*". Astfel, îndemnul din Mt. 23, 3a poate fi înţeles din perspectiva atitudinii foarte serioase în privinţa respectării cu stricteţe a poruncilor Torei.

Respectarea tuturor învăţăturilor Torei, îndemnul din vers. 3a, a reprezentat un subiect dificil de interpretat şi în literatura patristică. Bunăoară,

[10] Cf. John Nolland, *The Gospel of Matthew. A Commentary on the Greek Text ...* , p. 924.

cuvântul „toate" (πάντα) a fost interpretat în multe moduri. De pildă, Sf. Ioan Hrisostom spune că prin cuvântul „toate" trebuie înţeleasă doar latura etică a Legii, nu şi cea ritualică, deoarece ritualul sau rânduiala de împlinire a Legii s-a împlinit prin Iisus Hristos.[11] În aceeaşi lumină, Sf. Fotie al Constantinopolului consideră că trebuie făcute şi păzite toate învăţăturile ce sunt demne de a fi rostite din scaunul lui Moise.[12]

Atitudinea de deplină devoţiune faţă de Tora trebuie înţeleasă şi din tradiţia iudaică de a citi şi de a interpreta Legea, tradiţie rânduită încă din vremea lui Moise: *„Cuvintele acestei Legi le-a scris Moise într'o carte, pe care a dat-o preoţilor, fiii lui Levi, cei ce purtau chivotul legământului Domnului, precum şi bătrânilor fiilor lui Israel. În ziua aceea le-a poruncit Moise, zicând: „După şapte ani, la vremea anului iertării, la sărbătoarea Corturilor, când tot Israelul se va aduna să se înfăţişeze înaintea Domnului, Dumnezeului tău, în locul pe care-l va alege Domnul, să citiţi Legea aceasta înaintea întregului Israel, în auzul lor. Să aduni poporul, bărbaţii, femeile, copiii, precum şi pe străinii ce se vor afla în cetăţile voastre, ca să audă şi să înveţe a se teme de Domnul, Dumnezeul vostru, şi, auzind, să plinească toate cuvintele acestei Legi. Şi fiii lor, care nu ştiu, vor auzi şi vor învăţa a se teme de Domnul, Dumnezeul vostru, în toate zilele câte vor trăi ei pe pământul spre care voi treceţi Iordanul ca să-l moşteniţi.*" (Deut. 31, 9-13). De asemenea, în F. Ap. 15, 21 se confirmă această tradiţie strictă ce vizează citirea şi predicarea poruncilor Torei: *„Căci Moise îşi are din timpuri vechi propovăduitorii săi în toate cetăţile şi este citit în sinagogi în fiecare sâmbătă*". De asemenea, nu trebuie să uităm faptul că Evanghelistul Matei adresează scrierea sa către o comunitate creştin-iudaică ai cărei membri nu ştim dacă se desprinseseră deplin de cultul sinagogal.[13] Totodată, în viziunea mateiană Iisus nu a venit să strice Legea ci să o plinească. (Mt. 5. 17).

Partea a doua a vers. 3 din capitolul 23 mateian aduce o lămurire asupra primei părţi a versetului. În esenţă, acest îndemn al Mântuitorului Iisus Hristos către ucenicii Săi şi către mulţimi de a nu urma faptelor Cărturarilor şi Fariseilor, căci ei nu împlinesc ceea ce propovăduiesc, reprezintă cheia

[11] Cf. Sf. Ioan Hrisostom, 72.1 = *PG 58.667,* apud. Ulrich Luz, *Matthew 21-28,* Ed. Fortress Press, Mineapolis 2005, p. 100. Luz aminteşte şi de interpretările în acelaşi duh cu ce a Sf. Ioan Hrisostom, ale Sf. Fotie al Constantinopolului, Eutimie Zigabenul sau Toma de Aquino. O interpretare distinctă este cea a lui Origen, care consideră că textul mateian face referire la învăţătorii (cateheţii) Bisericii.

[12] Cf. Ulrich Luz, *Matthew 21-28*, ... , p. 100.

[13] Cf. Kenzo Tagawa, *People and Community in the Gospel of Matthew,* articol online la pagina web: https://www.cambridge.org/core/journals/new-testament-studies/article/people-and-community-in-the-gospel-of-matthew1/7D83BCAA90B9FDB69EBE400271234194; Tagawa propune luarea în considerare a originii iudaice a Evanghelistului Matei, dar şi a statutului său de ucenic la lui Iisus, fapt ce îl poate conduce către exprimarea contradictorie.

în care se citeşte continuarea textului capitolului 23. Discrepanţa dintre cuvânt şi faptă reprezintă meteahna de neiertat a Cărturarilor şi a Fariseilor, acesta fiind laitmotivul întregului capitol 23. În Evanghelia după Matei se pune un extraordinar accent pe importanţa faptei, adică pe modul în care omul reuşeşte să transpună în faptă poruncile Legii. Astfel, textul mateian cel mai important în această privinţă, cel care însumează una dintre coordonatele esenţiale ale teologiei mateiene, este Mt. 5, 16: *„Aşa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, încât ei să vadă faptele voastre cele bune şi să-L slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri.*" Mântuitorul Iisus Hristos spune că faptele bune aduc lumină în sufletele şi în vieţile semenilor, faptele bune fiind roadele credinţei şi ale învăţăturii evanghelice. Iisus trasează o linie de demarcaţie între învăţătura Cărturarilor şi a Fariseilor, şi faptele lor ce nu sunt în concordanţă cu învăţătura lor. Mântuitorul spune limpede că asumarea Legii presupune o necesară împlinire sau înfăptuire a ei: *„Iar orice pom care nu face roadă bună se taie şi se aruncă în foc. De aceea, după roadele lor îi veţi cunoaşte. Nu tot cel ce-Mi zice: Doamne, Doamne! va intra în împărăţia cerurilor, ci acela care face voia Tatălui Meu Celui din ceruri.*" (Mt. 7, 19-21).

Mai mult, în Mt. 15, 3-9 Evanghelistul Matei expune disputa dintre Iisus şi Cărturarii şi Fariseii din Ierusalim, în cadrul căreia Mântuitorul îi acuză pe aceştia că nesocotesc Legea Mozaică, o acuzaţie extrem de gravă pentru cineva care se pretinde a fi desăvârşit cunoscător al Legii. Iisus le demască făţărnicia şi modul corupt de a interpreta Legea prin propriile lor rânduieli ce suspendă porunca Legii: *„Voi însă spuneţi: Cel ce i-ar zice tatălui său ori mamei sale: Darul cu care aş putea să te ajut I l-am dăruit lui Dumnezeu, acela poate să nu cinstească pe tatăl său ori pe mama sa. Aşadar, aţi desfiinţat porunca lui Dumnezeu de dragul datinei voastre. Făţarnicilor, bine a profeţit despre voi Isaia, când a zis: Poporul acesta se apropie de Mine cu gura şi Mă cinsteşte cu buzele, dar inima lui este departe de Mine. Şi zadarnic Mă cinsteşte învăţând porunci şi învăţături omeneşti.*" (Mt. 15, 5-9). Lipsa roadelor sau a faptelor, precum şi întregul paletar al practicilor potrivnice poruncilor Legii sunt expuse în continuarea capitolului 23, versetul 3 reprezentând doar definiţia făţărniciei ce necesită o explicare amănunţită în continuare. Biblistul John Nolland remarcă faptul că în cadrul Evangheliei după Matei se recurge de multe ori la dreptarul Legii Vechi pentru a distinge lucrurile. Altfel spus, în optica mateiană Legea trebuie cunoscută şi împlinită până la ultima iotă sau cârtă, iar dacă anumite fapte nu se încadrează în coordonatele poruncilor Legii Vechi, acele fapte nu sunt „roade", şi nu reprezintă împlinirea Legii.[14]

[14] Cf. John Nolland, *The Gospel of Matthew. A Commentary on the Greek Text ... ,* p. 925.

O altă perspectivă asupra versetelor 2-3 ale capitolului 23 din Evanghelia după Matei este oferită de către Sf. Ieronim, care compară scaunul lui Moise cu scaunul de judecată pe care va şedea la sfârşitul veacurilor Fiul Omului sau Noul Moise, Cel care va judeca întreaga omenire după criteriul faptei[15]: *„Iar când va veni Fiul Omului întru slava Sa şi toţi sfinţii îngeri cu El, atunci va şedea pe tronul slavei Sale…* " (Mt. 25, 31-46). Altfel spus, Legea pe care o citesc şi pe care o propovăduiesc Cărturarii şi Fariseii şezând pe scaunul lui Moise, acea Lege le va fi osândă pentru faptul că ei nu împlinesc Legea, doar o citesc şi o transmit altora. În acelaşi ton, biblistul Ulrich Luz punctează faptul că valoarea faptelor reprezintă una dintre temele doctrinare principale în cadrul Evangheliei după Matei, faptele reprezentând criteriul principal al judecăţii asupra omenirii de către Fiul Omului: *„Căci Fiul Omului va să vină întru slava Tatălui Său, cu îngerii Săi; şi atunci va răsplăti fiecăruia după faptele lui.*" (Mt. 16, 27). Astfel, versetul 3 al capitolului 23 mateian ne spune că dacă lipsesc faptele, atunci întreaga învăţătură a Cărturarilor şi a Fariseilor este pusă sub semnul întrebării.[16] Cel Care plineşte Legea şi îi provoacă pe oameni să rodească faptele mântuitoare este Mântuitorul Iisus Hristos.

În privinţa semnificaţiei „scaunului lui Moise", singurele referiri şi interpretări cu ecou eshatologic ale acestei sintagme din Mt. 23, 2 sunt regăsite în literatura patristică, aşa cum am văzut anterior la Fer. Ieronim. Viziunea Fer. Ieronim ne poate conduce către corelarea textului Mt. 23, 2 cu câteva texte din Vechiul Testament şi câteva din Noul Testament, pentru a ne oferi o perspectivă de interpretare care să se încadreze în coordonatele sugerate de către Fer. Ieronim.

Pornind de la imaginea scaunului lui Moise sculptat dintr-o singură bucată de piatră, aşa cum este descris de către arheologi şi după cum am menţionat anterior, ne îndreptăm atenţia către Mt. 21, 42, unde Mântuitorul Iisus Hristos reia un text veterotestamentar din Ps. 117, 22-23, pe care-l pronunţă înaintea arhiereilor, a bătrânilor şi a fariseilor din Ierusalim ce se adunaseră în Templu să-L chestioneze pe Iisus în privinţa autorităţii Sale învăţătoreşti: *„Iisus le-a zis: „Oare niciodată n'aţi citit în Scripturi: Piatra pe care au nesocotit-o ziditorii, aceasta a ajuns în capul unghiului; de la Domnul s'a făcut aceasta şi minunată este în ochii noştri?"* Această noţiune a pietrei din capul unghiului este regăsită în Vechiul Testament şi în Is. 28, 16: *„ … aşa zice Domnul: Iată, Eu voi pune în temeliile Sionului o piatră de mare preţ, anume aleasă, o piatră pentru capul unghiului, o piatră nestemată pentru temeliile lui; şi cel ce va crede în El nu se va ruşina."* De

[15] Cf. *Ancient Christian Commentary on Scripture. Matthew 14-28,* editat de Manlio Simonetti, Ed. InterVarsity Press, Downers Grove, Illinois, 2002, p. 164.
[16] Cf. Ulrich Luz, *Matthew 21-28 … ,* p. 101.

asemenea, profetul Zaharia vorbeşte de o piatră cu şapte ochi: *„că piatra pe care am aşezat-o în faţa lui Iosua, iat-o: pe o singură piatră sunt şapte ochi; iată, Eu sap o groapă – zice Domnul Atotţiitorul – şi'ntr'o singură zi voi şterge toată nedreptatea acestei ţări."* (Zah. 3, 9).

Aceste texte profetice au fost explicate succint de către Mitropolitul Bartolomeu în versiunea traducerii sale a textului Vechiului Testament din textul Septuagintei. În privinţa textului din Is. 28, 16, Mitropolitul Bartolomeu notează: *„Text profetic care Îl anunţă pe Iisus Hristos drept „piatra din capul unghiului", pe care ziditorii o nesocotiseră (Ps 117, 22-23; Mt 21, 42). Sf. Chiril al Alexandriei: Piatra din capul unghiului e menită să unească doi pereţi; Iisus Hristos este Cel ce i-a unit în Sine pe Evrei şi Neamurile. În limba greacă, cuvântul „piatră" (líthos) e de genul masculin, motiv pentru care pronumele folosit aici îl păstrează. T. M. (Textul Masoretic) omite „în El"*.[17] Mai departe, în privinţa textului din Zah. 3, 9, Mitropolitul Bartolomeu notează: *„Cei şapte ochi simbolizează văzul universal al lui Dumnezeu; şapte ochi va avea şi Mielul din Apocalipsa lui Ioan (Apoc. 5, 6)".*[18]

Reţinând imaginea eshatologică a pietrei din Zah. 3, 9, precum şi imaginile din Is. 28, 16 şi Ps. 117, 22-23, ne îndreptăm atenţia către un text din Evanghelia după Matei unde se vorbeşte despre tronuri sau scaune de judecată tot din perspectivă eshatologică: *„Iar Iisus le-a zis: „Adevăr vă spun că voi, cei ce Mi-aţi urmat Mie, la naşterea din nou a lumii, când Fiul Omului va şedea pe tronul slavei Sale, veţi şedea şi voi pe douăsprezece tronuri, judecând pe cele douăsprezece seminţii ale lui Israel."* (Mt. 19, 28). Din această perspectivă, putem înţelege scaunul lui Moise menţionat în Mt. 23, 2 ca fiind un scaun de judecată, un scaun din care se rosteşte cuvântul Legii iar prin prisma Legii va veni şi Judecata lui Dumnezeu asupra celor ce împlinesc sau nu împlinesc poruncile Legii. În acest context, având în vedere faptul că în parabola lucrătorilor răi (Mt. 21, 33-43) putem să îl identificăm pe Fiul din parabolă cu *„piatra cea din capul unghiului"*[19]*,* am putea interpreta scaunul lui Moise ca fiind un simbol al lui Iisus – noul Moise, Cel care a venit să plinească Legea (cf. Mt. 5, 17). Cei care vor şedea pe cele douăsprezece tronuri de judecată, ucenicii şi Apostolii lui Iisus Hristos, au primit această autoritate de la Hristos, iar Judecata Finală descrisă de evan-

[17] *Biblia sau Sfânta Scriptură. Versiunea diortosită după Septuaginta,* redactată, adnotată şi tipărită de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscop al Vadului, Feleacului şi Clujului, şi Mitropolit al Clujului, Albei, Crişanei şi Maramureşului, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2009, p. 918.

[18] *Biblia sau Sfânta Scriptură. Versiunea diortosită după Septuaginta,* redactată, adnotată şi tipărită de Bartolomeu Valeriu Anania ... , p. 1194.

[19] Vezi Andrei Pleşu, *Parabolele lui Iisus. Adevărul ca poveste,* Ed. Humanitas, Bucureşti, 2012, pp. 113-135.

ghelistul Matei în Mt. 25, 31-46 va fi săvârşită de Însuşi Hristos, El fiind „uşa" (cf. In. 10, 1-10) judecăţii prin care oamenii vor putea accede către „păşunea" vieţii veşnice în „împărăţia cerurilor". Dacă Fariseii şi Cărturarii din Mt. 23 s-au suit pe scaunul lui Moise fără a-L accepta pe Hristos, Cel ce plineşte şi desăvârşeşte Legea mozaică, neavând astfel autoritatea de a şedea pe acest scaun, în schimb, ucenicii lui Iisus vor primi această autoritate şi vor fi învestiţi în demnitatea de a şedea pe tronurile de judecată în timpurile eshatologice, tronurile lor fiind de fapt multiplicări ale tronului de judecată pe care va şedea Fiul Omului. În cuprinsul capitolului 23 al Evangheliei după Matei, cu precădere în secţiunea Mt. 23, 1-12, întrezărim această comparaţie între Farisei şi Cărturari pe de-o parte, şi ucenicii lui Iisus de cealaltă parte.

Având în vedere toate perspectivele expuse anterior, consider că sintagma *„scaunul lui Moise"* din Mt. 23, 2 poate fi interpretată şi în dimensiunea eshatologică pe care o indică evanghelistul Matei şi pe care o indică textele veterotestamentare. (Is. 28, 16; Zah. 3, 9; Ps. 117, 22-23; Ier. 3, 17; Prov. 25, 4-5; ş.a.).

PERSONALITĂȚI BISERICEŞTI ŞI LAICE LA ALEGEREA, INVESTIREA ŞI INSTALAREA LUI NICODIM MUNTEANU CA ARHIEPISCOP AL IAŞILOR ŞI MITROPOLIT AL MOLDOVEI ŞI SUCEVEI

ALEXANDRU MORARU

Abstract.

With a thorough theological and laic preparation, since he was young, Nicodim Munteanu had his chance to reach the church hierarchy; we shall mention, in this context, the most outstanding: preacher at the Metropolitan Cathedral of Iasi (from 1895); archimandrite and administrative vicar of the Metropolitanate of Moldova and Suceava (1898-1902); administrative vicar of the Diocese of Dunarea de Jos (1902-1909) and, at the same time, director of the "Saint Andrew" Seminar of Galati (1908-1909); vicar bishop of the Metropolitanate of Moldova and Suceava with the title "Bacauanul" (1909); holder bishop at Husi (1912-1923); in parallel, alternate of the archbishop of Chisinau and Hotin (1918-1919), prior of the Monastery of Neamt (1924-1935); archbishop of Iasi and metropolitan and Moldova and Suceava (1935-1939) and patriarch of Romania (1939-1948); in 1948 he passed away and was buried in the Patriarchal Cathedral of Bucharest.

In this paper, we shall present the appreciations of the church and laic personalities who attended the election and installation of Nicodim Munteanu as archbishop of Iasi and metropolitan of Moldova and Suceava.

Key-words: Nicodim Munteanu, bishop-dean, bishop, metropolitan, patriarch, missionary.

1. Aprecieri preliminare

Cu o temeinică pregătire teologică şi laică, încă din tinereţe Nicodim Munteanu (1864-1948)[1] a avut căi deschise spre înalte trepte bisericeşti, amintind, în acest context, pe cele mai reprezentative: predicator la Catedrala mitropolitană din Iaşi (cu anul 1895); arhimandrit şi vicar administrativ al Mitropoliei Moldovei şi Sucevei (1898-1902); vicar administrativ al Episcopiei Dunării de Jos (1902-1909) şi, totodată, director al Seminarului „Sfântul Andrei" din Galaţi (1908-1909); arhiereu-vicar al Mitropoliei Moldovei şi Sucevei cu titlul „Băcăoanul" (1909); episcop titular la Huşi (1912-1923); în paralel, locţiitor de arhiepiscop al Chişinăului şi Hotinului (1918-1919); stareţ al Mănăstirii Neamţ (1924-1935); arhiepiscop al Iaşilor şi mitropolit al Moldovei şi Sucevei (1935-1939) şi patriarh al României (1939-1948); în 1948 a trecut la cele veşnice şi a fost înmormântat în Catedrala patriarhală din Bucureşti[2].

În cele ce urmează, vom prezenta aprecierile personalităţilor bisericeşti şi laice care au luat parte la alegerea şi instalarea lui Nicodim Munteanu ca arhiepiscop al Iaşilor şi mitropolit al Moldovei şi Sucevei.

2. La alegere şi investire

Perioada interbelică poate fi caracterizată ca una intensă de lupte politice interne, dar şi de ingerinţe vădite ale partidelor acelor vremi în viaţa Bisericii noastre, ceea ce a adus multă suferinţă şi dezechilibru în sânul Instituţiei divine ortodoxe româneşti. În acest context, a avut loc alegerea lui Nicodim Munteanu ca arhiepiscop al Iaşilor şi mitropolit al Moldovei şi Sucevei, un ierarh care s-a dovedit providenţial pentru acele vremi şi în cele care au urmat.

De precizat, încă de la început, că alegerea noului mitropolit al Moldovei şi Sucevei a avut loc în ziua de 23 ianuarie 1935. După o slujbă religioasă în Paraclisul palatului patriarhal din Bucureşti, a avut loc şedinţa oficială de alegere, prezidată de patriarhul *Miron Cristea* (1925-1939), la care au participat membrii Sfântului Sinod, primul ministru *Gh. Tătărescu* şi alţi reprezentanţi ai guvernului ca membri de drept.

---

[1] Despre Nicodim Munteanu, vezi: xxx „Î.P.S. Nicodem. Alegerea Î.P.S. Nicodem pe scaunul de mitropolit al Moldovei şi Sucevei. Investitura regală a Î.P.S. Mitropolit Nicodem. Solemnitatea instalării Î.P.S. Nicodem", în *Mitropolia Moldovei*, XI (1935), nr. 1-2, pp. 1-47.

[2] Pentru mai multe amănunte despre vlădica Nicodim Munteanu, a se vedea: xxx *Prinos închinat Înalt Prea Sfinţitului Nicodim, Patriarhul României*, Bucureşti, 1946, XXX + 312 p; Teodor N. Manolache, *Biografia Î.P.S. Nicodim, Patriarhul României*, Mănăstirea Neamţ, 1947, 180 p; Constantin C. Angelescu, „Contribuţii la biografia Patriarhului Nicodim", în *Mitropolia Moldovei şi Sucevei*, 55 (1977), nr. 1-2, pp. 168-171; Mihail Bistriceanu, *Viaţa şi activitatea Patriarhului Nicodim Munteanu*, Iaşi, Editura Trinitas, 2007, 240 p., cu ilustraţii; xxx *Patriarhul Nicodim Munteanu. Un mărturisitor al luminii în vremuri întunecate*, Bucureşti, Editura Basilica, 2019, 208 p., cu ilustraţii (culegere de studii).

Şedinţa a fost deschisă de Prof. univ. dr. *Alexandru Lapedatu*, ministrul cultelor, cu citirea mesajului regelui *Carol al II-lea*, prin care s-a declarat deschisă şedinţa Colegiului electoral bisericesc, în vederea alegerii de mitropolit al Moldovei şi Sucevei.

S-a constatat apoi că, Adunarea Colegiului electoral se compunea din 60 de membri din Mitropolia Iaşilor, câte şase delegaţi ale fiecărei Eparhii din ţară, membrii Sfântului Sinod, primul ministru, ministrul cultelor, preşedintele Corpurilor legiuitoare, preşedintele Academiei Române şi rectorii universităţilor României de atunci.

Înainte de a se purcede la alegerea propriu-zisă, secretarul de drept al biroului electiv, *Dumitru Popescu-Prahova*, a făcut un scurt elogiu fostului mitropolit *Pimen Georgescu* (1909-1934) al Moldovei, „scoţând în evidenţă activitatea lui îndelungată, care s-a caracterizat printr-o hotărâre fermă de a menţine Biserica la înălţimea ei de educatoare a sufletelor. Activitatea lui a rămas pildă atât în eparhia pe care a condus-o cât şi în mijlocul dreptcredincioşilor”[3].

În urma elogierii mitropolitului Pimen Georgescu, a luat cuvântul patriarhul *Miron Cristea*, în „care a atătat importanţa acestui moment, care poate fi considerat istoric ... datorită faptului că ... se va ocupa scaunul de mitropolit al Moldovei, deţinut de înaintaşi, care şi-au făcut pe deplin datoria, ilustrând acest înalt post”[4]; în încheiere a declarat deschisă şedinţa Colegiului electoral.

După apelul nominal s-a constatat prezenţa a 171 de participanţi din numărul de 204 membri, ceea ce a dus la constatarea valabilităţii alegerii de mitropolit al Moldovei şi Sucevei.

În continuare, patriarhul *Miron Cristea* în calitate de preşedinte al Colegiului, a dat citire unui „plebiscit din partea eparhiei Moldovei care roagă Congresul Naţional Bisericesc să voteze pe P. S. Episcop Nicodim. De asemenea mai citeşte hotărârea eparhiei Iaşi trimisă prin Arhiereul [Grigore] Leu, prin care s-a hotărât în unanimitate să-l voteze pe P. S. Episcopul Nicodim”[5].

După îndeplinirea unor norme procedurale, s-a purces la alegerea prin vot, pe buletine, care a dus la următorul rezultat: vlădica *Nicodim Munteanu*, 103 voturi; *Visarion Puiu* al Hotinului şi Bălţilor, 21 voturi; *Cosma Petrovici* al Dunării de Jos, 18 voturi; *Nifon Criveanu* al Huşilor, 4 voturi; *Grigorie Comşa* al Aradului, 1 vot; *Lucian Triteanu* al Romanului, 1 vot şi 8 voturi au fost nule[6].

---

[3] xxx „Î.P.S. Nicodem. Alegerea...”, p. 5.
[4] xxx „Î.P.S. Nicodem. Alegerea...”, pp. 5-6.
[5] xxx „Î.P.S. Nicodem. Alegerea...”, p. 6.
[6] xxx „Î.P.S. Nicodem. Alegerea...”, pp. 6-7.

După validarea voturilor, mitropolitul *Nicolae Bălan* al Ardealului, l-a declarat ales pe Nicodim Munteanu ca arhiepiscop al Iaşilor şi mitropolit al Moldovei şi Sucevei; după cuvintele de felicitări şi binecuvântări pentru înalta misiune arhierească, i-a dat cuvântul noului ales, Nicodim Munteanu.

În cuvântul rostit în faţa Congresului Naţional Bisericesc, mitropolitul ales, *Nicodim Munteanu*, încă de la început a accentuat faptul că, vacantarea scaunului mitropolitan de la Iaşi şi alegerea unui nou ierarh aici a stârnit multă vâlvă în întreaga ţară; s-au creat, ca de obicei, multe sentimente potrivnice şi probabil, pătimaşe, pe seama viitorului ales; Nicodim însuşi şi-a făcut procese de conştiinţă ca nu cumva cineva să-l învinuiască de vreo implicare personală în această alegere, fiindcă nu se considera mai presus decât ceilalţi candidaţi; cu toate acestea, votul covârşitor în favoarea sa i-a adus o oarecare linişte sufletească, simţindu-se nevoit să-i omagieze pe vrednicii săi înaintaşi în scaunul Mitropoliei Moldovei, între care i-a evidenţiat pe strălucitii ierarhi: *Iosif I Muşat* (c. 1387-1415) „dârz apărător al neatârnării Bisericii moldoveneşti"; *Teoctist I* (1410-1479), „dascălul şi apoi sfetnicul luminat al lui Ştefan Vodă"; *Varlaam* (1585-1657), care a adunat la Iaşi „sinoade aproape ecumenice ortodoxe"; *Dositei* (1624-1693), „bărbat adânc cunoscător al Scripturilor Sfinte, care cel dintâi a îmbrăcat Psaltirea în haina versului românesc"; *Veniamin Costachi* (1768-1846), „monah smerit, mare alcătuitor, tălmăcitor şi tipăritor de cărţi...", precum şi alte figuri luminoase ale ierarhiei moldoveneşti[7]. Votul covârşitor în favoarea sa l-a considerat ca o chemare a înaintaşilor săi mitropoliţi de a cârmui această Mitropolie, cu demnitate şi cinste, iar ucenicia lui la Iaşi, de 22 de ani, a considerat-o ca o experienţă însemnată în înalta misiune arhierească de pe plaiurile moldovene. Pentru bune roade duhovniceşti din fruntea Bisericii Moldovei, s-a bazat pe „poporul dreptcredincios" şi pe preoţimea de sub jurisdicţia sa, adevăraţi „comandanţi de oşti" sub îndrumarea sa supremă[8].

După ce această alegere a fost aprobată de către Sfântul Sinod şi de către Guvernul ţării, în 30 ianuarie 1935, a urmat investitura din partea regelui *Carol al II-lea* (1930-1940).

La înmânarea cârjei, monarhul român, i-a urat noului mitropolit „mult spor" şi împliniri în conducerea Bisericii Moldovei. În răspunsul său, vlădica Nicodim a reamintit că: „Din mâinile neuitatului Vostru Unchiu Carol I, cel Înţelept, între maiestorul Regatului Român am primit toiagul pastoral al eparhiei Huşilor"; regele Ferdinand I „întregitorul de ţară şi de neam şi nemuritorul Vostru Părinte, mi-a încredinţat sarcina de arhiepiscop al Basarabiei", parte a Ţării Moldovei; iar acum, „Sire, cu prea respectuoasă

[7] xxx „Î.P.S. Nicodem. Alegerea...", pp. 8-9.
[8] xxx „Î.P.S. Nicodem. Alegerea...", pp. 10-11.

şi adâncă recunoştinţă, din Augustele mâini ale Regelui înnoitor de Ţară, Voievod al culturii naţionale, toiagul pastoral al Mitropoliei Moldovei”[9].

În contextul unor vremi tulburi din punct de vedere politic misiunea sa de „cârmuitor duhovnicesc şi de arhipăstor” i s-a părut grea: „Cu deosebire grea mi se înfăţişează ea astăzi; în mijlocul frământărilor şi prefacerilor, care se petrec pretutindenea. Prăbuşiri de state şi noi alcătuiri sociale au stârnit un grozav colb anarhic, care a întunecat atmosfera sufletească. Prin ruine aleargă îndureraţi şi însetaţi de bine toţi cei ce stăruiesc în viaţă. Fericită-i mai presus de toate, sarcina aceluia care ştie lămuri, la răspântie, drumul însemnat strălucitor de Evanghelia Domnului nostru Iisus Hristos”[10]; şi bineînţeles, el se simţea responsabil şi privilegiat de această misiune arhierească, într-o lume în care începea să se despartă tot mai mult de tradiţia sănătoasă românească.

Ca suport de alinare şi de speranţă în mai bine, pentru cei prezenţi la investire, aduce în faţă figuri luminoase ale Ţării Moldovei, anume pe Ştefan cel Mare şi Sfânt, pe mitropolitul vremii lui, Teoctist I, om de rugăciune şi de aleasă duhovnicie, mănăstirea Neamţ oază de spiritualitate românească, de la care s-au adăpat voievozi, oameni de carte, credincioşi simpli; între cei ce au sprijinit, promovat şi răspândit cultura noastră naţională este pomenit şi regele Carol al II-lea, pe care l-a rugat să ajute „din răsputeri învăţătura clerului şi luminarea poporului” şi din Mitropolia Moldovei.

În cuvântarea sa, regele *Carol al II-lea* a făcut o scurtă incursiune în Istoria Moldovei şi a Bisericii Ortodoxe de aici, scoţând în evidenţă figuri de voievozi şi ierarhi moldoveni, care au ajutat la progresul social, cultural şi religios de aici. După ce i-a făcut un ales elogiu noului mitropolit, despre pregătirea şi înfăptuirile sale, creionează rolul pe care Biserica Ortodoxă ar trebui să-l aibă într-o societate mereu în schimbare; iată ce ne spune regele în acest sens:

> „Viaţa astăzi nu mai e contemplativă ca în vremea marilor ierarhi premergători Î.P.S. Tale; astăzi se trăieşte intens, se trăieşte repede, agitat; Biserica trebuie şi ea să urmeze cu vremea, ea nu mai poate fi numai contemplativă, ea trebuie să devină vie, să se afirme cu putere în faţa nevoilor moderne”[11].

După ce a accentuat faptul că, interesele materiale şi politica n-au ce căuta în viaţa Bisericii, regele îi dă următoarea recomandare:

> „Grija cea mare s-o pui în alegerea parohilor, căci ei sunt cei care fac ca Biserica noastră să fie respectată. Cu cât ei vor fi reprezentanţi mai demni şi convinşi ai instituţiei, cu atât ea va prospera mai falnic şi

[9] xxx „Î.P.S. Nicodem. Alegerea...”, p. 13.
[10] xxx „Î.P.S. Nicodem. Alegerea...”, pp. 13-14.
[11] xxx „Î.P.S. Nicodem. Alegerea...”, p. 17.

> îşi va îndeplini rostul de întăritoare a sufletelor şi de sprijinitoare a culturii”[12], un adevăr cât se poate de real şi de verificat în istoria noastră.

3. La instalare

Solemnitatea instalării lui Nicodim Munteanu ca arhiepiscop al Iaşilor şi mitropolit al Moldovei şi Sucevei a avut loc în ziua de 3 februarie 1935; pentru acest important eveniment capitala Moldovei a fost îmbrăcată „în haine de sărbătoare”; la instalare au participat Patriarhul Miron Cristea cu o bună parte a membrilor Sfântului Sinod, *Alexandru Lapedatu*, ministrul cultelor şi „toţi şefii autorităţilor locale civile, militare şi bisericeşti”.

La încheierea slujbei religioase (a Sfintei Liturghii) din Catedrala mitropolitană din Iaşi, *Alexandru Lapedatu* a citit decretul regal de numire, iar arhiereul-vicar *Veniamin Pocitan* (1870-1935) al Arhiepiscopiei Bucureştilor, gramata de instalare.

La momentul investirii a luat cuvântul patriarhul *Miron Cristea*, care l-a elogiat pe noul mitropolit, cărturar de frunte al Bisericii noastre, căruia, între altele, i-a încredinţat traducerea Sfintei Scripturi după „limbile originale”, alături de preoţii profesori Grigorie Pişculescu (Gala Galaction) şi Vasile Radu, care va apărea în două vestite ediţii din anii 1936 şi 1938; a accentuat apoi, momente însemnate ale înfăptuirilor sale ca episcop al Huşilor, unde au rămas urme „de un practic simţ gospodăresc”, ca arhiepiscop locţiitor la Chişinău, unde a făcut „primii şi istoricii paşi de îndreptarea Bisericii rusificate pe căile fireşti ale unei vieţi moldoveneşti, respectiv, româneşti, alipind-o de Biserica mamă a vechiului regat”, ca stareţ la Neamţ, de reînviator al vieţii monahale şi administrative de aici; iată câteva argumente care l-au recomandat pentru înaltul scaun al Mitropoliei Moldovei, unde-şi va continua activitatea cărturărească, va trebui să aducă pacea în Biserică după reforma calendarului din 1923, printr-o misiune bine orânduită cu întreaga preoţie moldoveană şi, în acelaşi timp, va fi „o vie pildă – pe seama celor tineri educativul adevăr că, prin muncă cinstită, rodnică şi prin smerenie se pot câştiga cele înalte”[13].

Din partea autorităţilor centrale de stat a luat cuvântul *Alexandru Lapedatu*, ministrul cultelor. După ce a constatat că s-au îndeplinit toate formele legale de alegere, investitură şi întonizare şi-a manifestat bucuria că s-a constatat un „consens ... spontan şi mai general al factorilor chemaţi să concure la completarea” acestui scaun vlădicesc. Şi aceasta, datorită personalităţii ierarhului Nicodim Munteanu. În acelaşi timp şi-a mărturisit nădejdea că în activitatea sa va „avea nu numai sprijinul şi ajutorul

[12] xxx „Î.P.S. Nicodem. Alegerea...”, p. 18.
[13] Întreaga cuvântare a patriarhului Miron Cristea, la: xxx „Î.P.S. Nicodem. Alegerea...”, pp. 22-26.

devotat şi preţios al clerului, ci şi pe acel, tot aşa devotat al poporului" (al credincioşilor), dar şi al autorităţilor de stat; de asemenea, l-a îndemnat să promoveze pe mai departe, cultura şi viaţa duhovnicească ortodoxă românească, pentru a-i reîntoarce pe mulţi de pe calea neştiinţei, a ignoranţei, spre binele Bisericii şi a Patriei[14].

A urmat la cuvânt, *Nicolae Bălan*, mitropolitul Ardealului (1882-1955), care, bazat pe traducerea lui Simion Ştefan (sec. XVII), tot mitropolit transilvănean şi anume, *Noul Testament* de la Bălgrad, 1648, accentuează unitatea de limbă şi credinţă a tuturor românilor şi, în cazul de faţă, între moldoveni şi ardeleni, pe care i-a reprezentat la această minunată manifestare bisericească; cu acel prilej, mitropolitul Nicolae, i-a dăruit noului ales în scaunul Moldovei, un exemplar din *Noul Testament* de la Bălgrad, din 1648[15].

Celor trei antevorbitori le-a răspuns noul mitropolit *Nicodim Munteanu*, care a mărturisit că în toată activitatea sa de stareţ al mănăstirii Neamţ, a cercetat predica Sfinţilor Apostoli, operele celor trei sfinţi capadocieni: Vasile cel Mare, Grigorie Teologul şi Ioan Gură de Aur; lucrările ierarhilor moldoveni: Teoctist I, Varlaam, Dosoftei, Veniamin Costachi, Iosif Naniescu şi Pimen Georgescu, iar din Transilvania, ale mitropolitului Andrei Şaguna, de la care s-a împărtăşit cu experienţe duhovniceşti, culturale, social-patriotice şi administrativ-gospodăreşti; de fapt, i-a avut drept modele de urmat în viaţă[16].

În numele Mitropoliei Moldovei a adresat un cuvânt de bun venit arhiereul-vicar al Arhiepiscopiei Iaşilor, *Grigore Leu Botoşăneanul* (1881-1949), mai târziu, episcop al Huşilor[17]; după ce a mulţumit pentru prezenţă patriarhului Miron Cristea, ierarhilor din Sfântul Sinod şi înaltelor oficialităţi de stat centrale şi locale, şi-a exprimat profunda bucurie că vlădica Nicodim Munteanu a fost înălţat pe scaunul mitropolitan de la Iaşi; ca fiu al Moldovei, ajuns în scaunul de episcop al Huşilor şi, în paralel, de arhiepiscop al Basarabiei şi, mai apoi, de stareţ al mănăstirii Neamţ, unde, s-a dovedit un bun gospodar al averii Bisericii, renumit traducător de Cărţi Sfinte, cărturar de frunte şi mare teolog. Într-o lume în care deja se constata „o criză a gândirii şi a îndoielii ... o criză a autorităţii", instalarea lui Nicodim Munteanu ca arhiepiscop şi mitropolit la Iaşi era considerată ca o binecuvântare de la Dumnezeu.

Oştirea Ţării a fost reprezentată de către generalul *Toma Dumitrescu*[18], Corpul IV Armată, care în numele soldaţilor săi a adus „respectuoase şi vii

[14] Toată cuvântarea sa, la: xxx „Î.P.S. Nicodem. Alegerea...", pp. 26-29.
[15] Cuvântarea se află, la: xxx „Î.P.S. Nicodem. Alegerea...", pp. 29-30.
[16] Vezi, răspunsul, la: xxx „Î.P.S. Nicodem. Alegerea...", pp. 30-32.
[17] Întreaga cuvântare, la: xxx „Î.P.S. Nicodem. Alegerea...", pp. 33-35.
[18] Cuvântul său, la: xxx „Î.P.S. Nicodem. Alegerea...", p. 35.

omagii" noului mitropolit al Moldovei; după ce a accentuat legătura strânsă dintre Armată şi Biserică a mărturisit că principalul scop „al armatei a fost, este şi va fi acel de a apăra neamul şi legea, patria şi Biserica...", în faţa furtunilor iscate de duşmanii Patriei noastre.

Prefectul judeţului, *Teodor Zipa*[19], după cuvântul de vădită mulţumire pentru instalarea la Iaşi a cărturarului ierarh Nicodim Munteanu, a dat asigurări noului mitropolit de întregul său devotament, dragoste şi respect, asigurându-l că va duce la îndeplinire solicitările şi îndrumările arhiereşti, „spre păstrarea şi înălţarea sfintei noastre credinţe strămoşeşti".

Primarul Iaşilor *Osvold Racoviţă*[20] a rostit o lungă cuvântare, în care a evocat împlinirile pe plan misionar-pastoral, teologic, cultural şi gospodăresc ale lui Nicodim Munteanu în ogorul Bisericii Moldovei, ilustrând cu cinste şi demnitate pe vrednicii săi înaintaşi. Era convins că şi în fruntea Mitropoliei Moldovei va fi un ierarh al păcii, al păstrării tradiţiilor vechi creştineşti şi româneşti, de apărător al credinţei străbune, de misionar vestit, de promotor al culturii teologice şi naţionale.

Contracandidatul său la scaunul de mitropolit al Moldovei, episcopul *Lucian Triteanu* al Romanului[21], recunoscându-i meritele arhiereşti, ca vrednic urmaş al unor vestiţi mitropoliţi ai Moldovei, l-a asigurat pe Nicodim Munteanu de dragostea sa frăţească, cu dorinţa de a da dovadă pe mai departe, de muncă asiduă, energie şi putere de muncă, de realizare a unui temeinic plan pentru apărarea împotriva atacurilor sectanţilor şi a stiliştilor, pentru a aduce pace şi linişte în Eparhie.

Tuturor vorbitorilor le-a răspuns mitropolitul *Nicodim*[22], asigurându-i că nu vine ca un „satrap, ca zapciu, ci pentru cei bătrâni, ca un frate, pentru cei tineri, ca un părinte"; totodată, i-a asigurat pe cei prezenţi că va întreprinde cele mai bune acţiuni pentru apărarea credinţei strămoşeşti şi, bineînţeles, a neamului românesc.

De remarcat că, până la încheierea acestui moment festiv i-a adus sincere felicitări şi reprezentantul Cultului mozaic de aici, rabinul Warhman[23], care a rostit frumoasa binecuvântare spusă de marele preot Aron: „Dumnezeu să te binecuvinteze şi să te ţie în paza Lui. Dumnezeu să lumineze faţa Lui peste tine şi să te binecuvinteze cu harul Său. Dumnezeu să ridice faţa Sa peste tine şi să te binecuvinteze cu pace"; cuvinte, într-adevăr sincere şi emoţionante, ceea ce arată bunele relaţii dintre Cultul mozaic şi Biserica noastră.

---

[19] Cuvântarea sa, la: xxx „Î.P.S. Nicodem. Alegerea...", pp. 35-36.
[20] Întregul cuvânt, la: xxx „Î.P.S. Nicodem. Alegerea...", pp. 36-38.
[21] Scurtul său cuvânt la: xxx „Î.P.S. Nicodem. Alegerea...", pp. 38-39.
[22] Răspunsul lui, la: xxx „Î.P.S. Nicodem. Alegerea...", p. 39.
[23] Cuvintele sale, la: xxx „Î.P.S. Nicodem. Alegerea...", pp. 39-40.

Ca de obicei, în asemenea situaţii, în la amiaza aceleaşi zile a avut loc obişnuita masă comună a celor prezenţi în Palatul mitropolitan din Iaşi, la care au participat aproximativ 350 de invitaţi, clerici, demnitari de stat ori simpli credincioşi.

Şi cu acest prilej s-au ţinut cuvântări de felicitare, de bucurie şi de nădejde în misiunea arhierească a noului ales, mitropolitul Nicodim Munteanu.

În numele Asociaţiei clerului din Moldova, în calitate de preşedinte a cuvântat Pr. Prof. Univ. Dr. *Valeriu Iordăchescu* (1885-1975) de la Facultatea de Teologie din Chişinău[24]; în consistentul său cuvânt, pe lângă bucuria momentului, a evidenţiat câteva pericole la care era supusă Biserica Ortodoxă şi anume: a. unele medii sociale considerau „că, credinţa creştină este bună ... numai ... pentru poporul necultivat"; b. necredinţa unor aşa-zişi intelectuali"; c. sectele şi d. Stiliştii, realităţi crunte ale vremii respective. Pentru a putea face faţă acestor asalturi bine planificate, profesorul pomenit a socotit că pentru evitarea unor situaţii neplăcute trebuie să se creeze un front comun între cler şi credincioşi, la care să fie cooptaţi şi intelectualii, toţi sub conducerea şi oblăduirea mitropolitului Moldovei, Nicodim Munteanu; numai aşa victoria va fi sigură.

Din partea laicilor a luat cuvântul *Leon Mrejeru*, prefectul judeţului Neamţ şi deputat eparhial[25], care a scos în evidenţă unitatea de neam, „de limbă, port, datini, credinţă şi cultură, în care Biserica a avut un rol covârşitor", sprijinită în istorie de mari domnitori, ierarhi şi cărturari moldoveni.

Este vrednic de amintit faptul că, au toastat, cu acest prilej, şi alte personalităţi laice şi bisericeşti, precum: Dr. *N. Lupu*, în numele Congresului Naţional Bisericesc; Prof. Univ. Dr. *Traian Bratu*, rectorul Universităţii din Iaşi; *Osvald Racovi*ţă, în numele Prof. Univ. Dr. *Ioan Găvănescu*, preşedintele de onoare al Ligii antirevizioniste române, Filiala Iaşi; mitropolitul *Nicolae Bălan* al Ardealului; Prof. Univ. Dr. *Ioan Borcea*; Prof. Univ. Dr. *Cicerone Iordăchescu*, de la Facultatea de Teologie din Chişinău şi a Asociaţiilor de apărare a instituţiilor ieşene; Prof. Univ. Dr. *Ioan Petrovici*, fost ministru; monseniorul *Gabor*, din partea Bisericii Romano-Catolice; D-na *Alexandrina Cantacuzino*, preşedinta Asociaţiei Femeilor Române; Prof. Univ. Dr. *Gh. Cuza*, în numele „L. A. N. C." – ului şi Dl avocat *Camil Gârniceanu*; tuturor vorbitorilor le-a mulţumit Patriarhul *Miron Cristea*[26].

În după-amiaza aceleaşi zile a avut loc, la Teatrul Naţional din Iaşi „un festival artistic-religios" în onoarea „noului Ierarh al Moldovei"; tot cu acel prilej, Prof. Univ. Dr. I. D. Ştefănescu a ţinut o temeinică conferinţă *Despre*

[24] Cuvântarea lui, la: xxx „Î.P.S. Nicodem. Alegerea...", pp. 41-44.
[25] Întreaga cuvântare, la: xxx „Î.P.S. Nicodem. Alegerea...", pp. 44-46.
[26] Toasturile, la: xxx „Î.P.S. Nicodem. Alegerea...", p. 47.

trecutul cultural şi religios al Moldovei, o adevărată încoronare a acestui mare eveniment din viaţa Ţării Moldovei.

***

În cele de mai sus am prezentat „filmul" momentelor principale ale alegerii, învestirii şi instalării lui Nicodim Munteanu în scaunul de arhiepiscop al Iaşilor şi de mitropolit al Moldovei şi Sucevei din 23 ianuarie, 30 ianuarie şi, respectiv, 3 februarie 1935; cu toate că la acea vreme erau vremuri tulburi din punct de vedere politic, constatăm o prezenţă importantă de înalte personalităţi bisericeşti, de stat centrale şi locale, de renumiţi oameni de cultură, de mulţime de preoţi, ori de simpli credincioşi; aceste fapte denotă că relaţiile dintre Stat şi Biserică erau încă destul de amiabile; se păstrase, de fapt, vechea tradiţie istorică românească la alegerile de ierarhi ortodocşi de la noi. Toţi cei prezenţi la evenimente au evidenţiat personalitatea ierarhului Nicodim Munteanu, teolog, traducător, cărturar, gospodar, misionar şi orator de seamă, vlădică reprezentativ al Bisericii noastre.

MARGINALII LA RELAȚIA BISERICĂ - STAT. CONSIDERAȚII PRIVIND CLERUL ŞI POLITICA ÎN PERIOADA POST-COMUNISTĂ

NICOLAE-DRAGOŞ KEREKES

Abstract.
In the present study we propose a radiography of the decisions of the Holy Synod of the Romanian Orthodox Church in the first three post-communist decades (from 1990 to 2020) regarding the involvement of the clergy in politics, one of the many levels of the Church-State relationship.The analysis of the text reveals the fact that, as clearly expressed in the holy canons, as difficult to apply nowadays, the principle of neutrality of the Church in party politics is the red thread of the post-Decemberist attitude with the inveterate oscillations from the canonical rigor to the missionar-pastoral descent.

Keywords: Church-State relationship, clergy in politics, Romanian Orthodox Church

Preambul. Apariția Statului

Statul ca entitate pusă în relaţie cu Biserica îşi are originea în apariţia regalităţii la poporul lui Israel. Deşi, la o primă vedere, dorinţa poporului de a avea un rege era o cerere a fiilor lui Israel de „a intra în rând cu lumea”: „...pune peste noi un rege, ca să ne judece acela, ca şi la celelalte popoare!” (1 Rg 8, 5) ea nu a fost privită cu ochi buni de profetul Samuel care se roagă Domnului şi Dumnezeu îngăduie poporului să i se plinească voia: „Şi a zis Domnul către Samuel: «Ascultă glasul poporului în toate câte îţi grăieşte; căci nu pe tine te-au lepădat, ci M-au lepădat pe Mine, ca să nu mai domnesc Eu peste ei. Cum s-au purtat ei cu Mine din ziua aceea când i-am scos din Egipt, până astăzi, părăsindu-Mă şi slujind la dumnezei străini, aşa se poartă şi cu tine. Ascultă deci glasul lor, dar să le spui şi să le arăţi drepturile regelui care va domni peste ei»” (1 Rg 8, 7-9).

Observăm aici substratul duhovnicesc al apariţiei Statului şi anume înlocuirea lui Dumnezeu ca *judecător* şi *apărător* al poporului, după cum le va reaminti puţin mai târziu acelaşi Samuel: „Dar voi acum aţi lepădat pe Domnul Dumnezeul vostru, Care vă scapă din toate necazurile şi nevoile voastre" (1 Rg 10, 19). Puterea *statală* apare ca înlocuitoare a *puterii* dumnezeieşti, *paza* statală – armata se substituie pazei Domnului, Domnul nu mai este *apărătorul* sau *păzitorul* vieţii, „Poporul însă nu s-a învoit să asculte pe Samuel, ci a zis: «Nu, lasă să fie rege peste noi, şi vom fi şi noi ca celelalte popoare, ne va judeca regele nostru, va merge înainte şi va purta războaiele noastre»". Acum este primul moment în care „credinciosul" începe să fie dublat de „cetăţean", omul supus lui Dumnezeu de omul supus unei stăpâniri lumeşti.

Ruptura între autoritatea religioasă şi statală nu este totală, Dumnezeu lasă deschisă calea întoarcerii poporului către El şi totodată rămânerea tuturor, a poporului şi a regelui, sub domnia Celui Preaînalt dacă vor umbla mai departe pe căile Lui: „Iar când aţi văzut că Nahaş, regele Amoniţilor, vine împotriva voastră, aţi zis către mine: «Nu, ci să domnească peste noi un rege!», deşi peste voi împărăţea Domnul Dumnezeul vostru. Aşadar, iată regele pe care l-aţi cerut; iată, Domnul a pus peste voi rege. De vă veţi teme de Domnul, de-I veţi sluji Lui şi de veţi asculta glasul Lui, de nu vă veţi împotrivi poruncilor Domnului şi de veţi umbla şi voi şi regele care domneşte peste voi în urma Domnului Dumnezeului vostru, atunci mâna Domnului nu va fi împotriva voastră. Iar de nu veţi asculta glasul Domnului, ci vă veţi împotrivi poruncilor Lui, atunci mâna Domnului va fi împotriva voastră, cum a fost împotriva părinţilor voştri" (1 Rg 12, 12-15).

În nenumărate cazuri psalmistul arată importanţa rămânerii sub apărarea Domnului[1] şi mai ales în *Cântarea de mulţumire a lui David pentru izbăvirea de vrăjmaşi,* pe care o găsim în 2 Rg 22, 2-52. Câtă vreme regele era *pus de Dumnezeu*, *unsul Domnului* şi umbla în căile Lui, nu a

[1] Spre exemplu: „Domnul este luminarea mea şi mântuirea mea; de cine mă voi teme?" (Ps 26, 1); „Domnul este apărătorul vieţii mele; de cine mă voi înfricoşa?" (Ps 26, 2); „Domnul este ajutorul şi apărătorul meu, în El a nădăjduit inima mea şi mi-a ajutat." (Ps 27, 9); „Domnul este întărirea poporului Său şi apărător mântuirilor unsului Său." (Ps 27, 11); „Pleacă spre mine urechea Ta, grăbeşte de mă scoate. Fii mie Dumnezeu apărător şi casă de scăpare ca să mă mântuieşti." (Ps 30, 2); „Scoate-mă-vei din cursa aceasta pe care mi-au ascuns-o mie, că Tu eşti apărătorul meu." (Ps 30, 4); „Şi sufletul nostru aşteaptă pe Domnul, că ajutorul şi apărătorul nostru este." (Ps 32, 19); „Iar mântuirea dreptţilor de la Domnul, că apărătorul lor este în vreme de necaz." (Ps 36, 39); „Ajutorul meu şi apărătorul meu eşti Tu; Dumnezeul meu, nu zăbovi." (Ps 39, 24); „Risipeşte-i pe ei cu puterea Ta şi doboară-i pe ei, apărătorul meu, Doamne." (Ps 58, 13); „Fii mie Dumnezeu apărător şi loc întărit, ca să mă mântuieşti," (Ps 70, 3); „Casa lui Israel a nădăjduit în Domnul; ajutorul lor şi apărătorul lor este." (Ps 113, 17); „Casa lui Aaron a nădăjduit în Domnul; ajutorul lor şi apărătorul lor este." (Ps 113, 18); „Cei ce se tem de Domnul au nădăjduit în Domnul; ajutorul lor şi apărătorul lor este." (Ps 113, 19).

existat o ruptură efectivă între Dumnezeu şi poporul Său, ci doar o îndepărtare. Ruptura se va adânci când, pe de o parte poporul îşi va alege rege sau conducător după propriile lui criterii şi rânduieli sau le va fi impus de către autorităţi străine şi nu Dumnezeu le va pune regele sau conducătorul, iar pe de altă parte conducătorii nu vor umbla în căile Domnului. Reţinem trecerea de la conducerea poporului de către Dumnezeu, prin oamenii săi, profeţi, preoţi, judecători, la conducerea poporului lui Israel de conducători îngăduiţi de Dumnezeu, dar nu după voia Lui şi deci, o separare efectivă între conducerea religioasă şi cea statală. Observăm în cărţile *Regilor* şi ale *Cronicilor* această alternanţă ca un parcurs iremediabil spre un stat secular.

Situaţia va continua în aceeaşi direcţie şi după naşterea creştinismului, a „noului popor al lui Dumnezeu", relaţia dintre cele două orânduiri ameliorându-se pentru scurte perioade de timp când oameni bineplăcuţi lui Dumnezeu au ajuns la conducerea Statului sau oameni de încredere, sfătuitori, consilieri ai conducătorilor lumeşti.

România – Stat post-comunist

Relaţia Biserică-Stat în perioada post comunistă este rezumată clar şi succint de Arhiepiscopul Bartolomeu astfel: „Biserica s'a definit pe sine ca Biserică autonomă, ceea ce nu înseamnă separată de Stat, dar nici aservită Statului. Noi nu folosim formula „Biserica şi Statul", ci „Biserica în Stat"... Avem o Biserică ce trăieşte pe teritoriul unui Stat, respectă legile acestui Stat, în frunte cu Constituţia, dar care totuşi, în virtutea demnităţii sale dumnezeieşti, tratează cu Statul ca de la egal la egal"[2]. În ceea ce priveşte separaţia dintre Biserică şi Stat opinia arhiepiscopului Clujului este contrară celei a lui Alexander Soljeniţîn: „Biserica Ortodoxă trebuie să fie separată de stat, dar statul nu trebuie să fie separat de morala creştină"[3], separarea amintită de acesta nu pune Biserica şi Statul pe poziţii antinomice.

Astăzi rolul lui Dumnezeu în stabilirea conducătorilor este absent. Dumnezeu a fost îndepărtat[4]. Înlocuirea conducătorilor prin diferite metode: lovituri de stat, răsturnare de guverne, revoluţii sau chiar aşa-numitele alegeri democratice nu se mai petrec cu voia lui Dumnezeu, ci doar cu îngăduinţa Sa. La întocmirea listelor din care se *aleg* conducătorii nu se mai ţine cont nici de Dumnezeu, nici de un set minimal de condiţii în acord cu

---

[2] Diacon Ştefan Iloaie, *Destinul Ortodoxiei româneşti. Dialog cu Arhiepiscopul Bartolomeu al Clujului*, în „Revista Renaşterea", serie nouă, anul XI, nr. 1 (121), ianuarie (2000), p. 5.

[3] ***, *Ştiri*, în „Revista Renaşterea", serie nouă, anul VII, nr. 3 (75) martie (1996), p. 7.

[4] „...din politică a fost cu timpul exclus Dumnezeu cu ceea ce ţine de legile şi promisiunile Sale (normele divine sunt utilizate mai ales în scop publicitar, în campaniile electorale)", cf. Todora Roşca, *Statul împotriva naţiunii sau despre exilarea lui Dumnezeu*, în „Filocalia, supliment al Revistei Renaşterea", serie nouă, anul IX, nr. 2 (98), februarie (1998), p. 1.

voia lui Dumnezeu, astfel abia arareori se mai găseşte câte un conducător pe placul lui Dumnezeu.

În acest context, unul dintre cele mai sinuoase drumuri este cel al Bisericii în istorie, perpendicular sau paralel cu cel al Statului. Relaţia dintre cele două a fost întodeauna diversă şi complexă, atât în ceea ce priveşte domeniile de activitate, cât şi nivelul de implicare a fiecărei părţi. Astăzi când Statul se decretează a fi *laic* şi deci în poziţie antinomică faţă de Biserică, relaţia intră într-o altă lumină, ignorând faptul că majoritatea persoanelor sunt pe de o parte *cetăţeni* ai unui stat laic, iar pe de altă parte *credincioşi* ai Bisericii şi că *de facto* este vorba de relaţia *cetăţean-credincios*, *om-om*. Instituţional, relaţia Biserică-Stat este percepută doar la nivelul celor două ierarhii: ecleziale şi statale, iar poziţionarea anumitor persoane concomitent în ambele ierarhii naşte semnul unor suspiciuni de *conflict de interese* sau a unor potenţiale *incompatibilităţi*.

Cea mai uşor observabilă relaţie între acestea se vede când este pusă în discuţie implicarea sau neimplicarea clerului în politică, pentru că, nu de puţine ori, drumurile celor două s-au intersectat sau chiar s-au contopit, fie că este vorba despre faptul că autoritatea religioasă a dorit să conducă sau să îndrume autoritatea laică, fie invers, autoritatea laică a încercat să conducă sau să se substituie, de multe ori, autorităţii eclesiastice.

De-a lungul istoriei s-a statuat o separare clară a celor două, ducând până la ideea de incompatibilitate a celor două. Din raţiuni practice şi duhovniceşti au existat momente în care implicarea membrilor clerici, la toate nivelurile, în actul politic să fie considerată firească sau binevenită şi, în egală măsură, în alte momente ale istoriei implicarea membrilor clerici, la toate nivelurile, în actul politic să fie considerată nefirească sau neavenită.

În perioada imediat următoare evenimentelor de pe scena politică din decembrie 1989, România s-a trezit cu necesitatea unei clase politice noi, care, pe cât posibil, să nu mai aibă legătură cu regimul comunist proaspăt înlăturat de la conducerea ţării.

Biserica Ortodoxă Română, prin ierarhia ei, a avut mereu în vedere permanent „binele comun" şi a militat pentru o „neutralitate politică" prin neangajarea clerului în lupta politică partidică, dar a menţinut totodată vie preocuparea pentru promovarea credinţei în Dumnezeu, pentru libertatea cetăţenilor, independenţa ţării şi combaterea formelor „*de degradare sau negare a demnităţii umane, ca avortul, păcatele contra firii, prostituţia, corupţia, violenţa, drogurile, pornografia ş.a.*".

Reapariţia pluripartidismului ca modalitate de manifestare a democraţiei precum şi cursele electorale care aduceau înaintea cetăţenilor oameni necunoscuţi dornici de a conduce destinele ţării fie la nivel naţional, fie la nivel local a relansat posibilitatea ca, până la reînnoirea clasei politice, cle-

rici cu vizibilitate, persoane marcante în societate, să poată, la rândul lor, să candideze pentru diferite funcţii la nivel local (primării, consilii locale, consilii judeţene) sau central (membri în Parlamentul României fie în Senat, fie în Camera deputaţilor).

Reinstalarea unei societăţi teocratice apare ca o utopie, dar o formulă mixtă, temporară, de compromis, a fost agreată sau acceptată tacit de Biserica Ortodoxă Română în perioada post-comunistă. În lipsa unor prevederi statutare explicite împotriva implicării clerului în activitatea politică, unii clerici au dublat activitatea pastorală cu activitatea politică, fie ca membri activi ai diferitelor formaţiuni politice, ajungând, nu de puţine ori candidaţi ai acestora la diferite funcţii publice, fie independenţi.

Hotărârile sinodale luate în preajma alegerilor parlamentare sau locale au dezavantajul de a fi luate pe repede înainte şi de a fi marcate de influenţe externe şi implicit de a fi subiective.

O detaşare faţă de iminenţa scrutinului ar fi trebuit să aducă o hotărâre mai echilibrată din toate punctele de vedere.

Acrivia şi pogorâmântul în raportarea la nivel înalt la această chestiune va fi cea care va trona asupra liniei directoare a atitudinii Bisericii Ortodoxe Române.

Împăcarea celor două nefiind posibilă, s-a căutat o soluţie temporară care a fost reiterată sau modificată în apropierea chemării cetăţenilor la urne.

Lectura hotărârilor sinodale luate în perioada 1990-2020 sunt ca o privire „ca prin oglindă, în ghicitură" (1 Co 13, 12) pentru omul neavizat şi nefamiliar cu modul de tratare superficial al problemelor.

Caragialescul „Din două una, daţi-mi voie: ori să se revizuiască, primesc! dar să nu se schimbe nimica; ori să nu se revizuiască, primesc! dar atunci să se schimbe pe ici pe colo, şi anume în punctele... esenţiale... Din această dilemă nu puteţi ieşi... Am zis!"[5] este *motto*-ul nescris, dar aplicat la aproape fiecare prag de patru ani.

Legea făcută să guverneze prin excepţie rămâne firul roşu al problematizării unei chestiuni aparent tranşante, dar care îşi aşteaptă mereu revizuirea.

În ceea ce urmează, pentru uşurinţa înţelegerii, am structurat materialul în ordine cronologică, adăugând anului şi un titlu personal, fiecare capitol având două părţi, prima cuprinde poziţia sinodală, textul oficial: *hotărârea* Sfântului Sinod sau *Comunicatul de presă* privitor la subiectul tratat şi cea de-a doua parte cuprinde analiza textului, marcând deosebirile între diferitele hotărâri, evoluţia sau involuţia acestora, cu marcarea, acolo unde este cazul, a plusurilor sau minusurilor respectivelor hotărâri.

---

[5] I. L. Caragiale, *O scrisoare pierdută*, în „Teatru", Prefaţă de Mircea Iorgulescu, Jurnalul naţional, Bucureşti, 2010, p. 153.

3-4- ianuarie 1990: Recomandări la început de drum

„Clerul ortodox şi partidele politice.
Apelul Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române

Ca orice cetăţean, şi preotul are dreptul la opţiuni politice. Este bine ca ele să fie exprimate prin vot.

În ceea ce priveşte înscrierea şi activarea clericilor în partidele politice, avînd în vedere poziţia lor de părinţi duhovniceşti al tuturor credincioşilor, indiferent de gruparea politică din care aceştia fac parte, Sfîntul Sinod, în spiritul sfintelor canoane, îndrumă clerul Bisericii Ortodoxe Române să se abţină de a figura ca membri activi în diferitele partide politice ce s-au format şi se vor forma în România.

De altfel, această îndrumare este similară hotărîrilor altor instituţii principale din Statul nostru ca: Armata, Poliţia, Procuratura, Justiţia, Televiziunea."[6]

În febra libertăţii proaspăt câştigate prin jertfele din decembrie 1989, Biserica Ortodoxă pusă în faţa schimbării regimului comunist şi întrevederea unor formaţiuni politice care ar urma să-şi împartă puterea în Stat, ia o primă decizie privitoare la implicarea directă a clerului în actul politic, astfel „îndrumă clerul Bisericii Ortodoxe Române să se abţină de a figura ca membri activi în diferitele partide politice ce s-au format şi se vor forma în România"[7]. Deşi salutară, decizia se arată a fi neinspirată în ceea ce priveşte formularea, aceasta lăsând loc la interpretări diferite, chiar antinomice, astfel este privită de unii ca o îndrumare, o recomandare, ori recomandarea nu poartă în sine obligativitatea îndeplinirii ei, ci lasă să se înţeleagă faptul că legiuitorul consideră oportun un anumit lucru, în cazul de faţă abţinerea de la „înscrierea şi activarea clericilor în partidele politice". Tot ca recomandare se statuează a fi şi datorită faptului că nerespectarea acesteia nu este inclusă explicit între abaterile sau delictele sancţionate de *Regulamentul de procedură al instanţelor disciplinare şi de judecată ale Bisericii Ortodoxe Române* în vigoare la acea vreme şi astfel nu este pedepsită în vreun fel. Motivaţia recomandării se află „în spiritul sfintelor canoane" şi totodată „poziţia lor de părinţi duhovniceşti al tuturor credincioşilor".

Neimplicarea clerului în politcă este şi una din sugestiile primite la Cancelaria Sfântului Sinod în primele zile ale lui ianuarie 1990 după cum aflăm din periodicul Patriarhiei Române, proaspăt înfiinţat: „17. Biserica şi clerul ei să nu facă politică de partid"[8].

---

[6] ***, *Clerul ortodox şi partidele politice. Apelul Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române*, în „Vestitorul Ortodoxiei Româneşti", anul I, nr. 2, 12 ianuarie (1990), p. 4.

[7] *Ibidem*.

[8] Pr. Alexandru Armand Munteanu, *Sugestii...*, în „Vestitorul Ortodoxiei Româneşti", anul I, nr. 3, 3 februarie (1990), p. 2.

Mai 1990: Neutralitate, dar nu indiferenţă

„Apel la dialog

Din dorinţa de a respecta canoanele Bisericii Ortodoxe universale precum şi libertatea de opţiune politică a celor peste 18 milioane de credincioşi ortodocşi români pe care îi reprezintă într-o societate pluralistă, Sfîntul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a recomandat deja la începutul acestui an ca toţi clericii ortodocşi români (episcopi, preoţi şi diaconi), fiind părinţi spirituali al tuturor credincioşilor, să nu se înscrie şi să nu activeze în vreun partid politic.

Fidelă acestei hotărîri, conducerea Bisericii Ortodoxe Române se abţine să dea vreo îndrumare sau să facă vreo recomandare preoţilor şi credincioşilor privind opţiunea lor faţă de vreun partid politic din societatea românească de azi.

Desigur, această neutralitate politică a celei mai vechi şi mai mari instituţii a poporului român nu însemnează o indiferenţă a ei faţă de aspiraţiile majore profunde ale întregului popor care se exprimă prin intermediul consultării electorale. Biserica discerne acum, cu preocupare părintească, trei aspiraţii majore:

1. dorinţa vie a poporului român pentru promovarea libertăţii şi demnităţii umane, recîştigate prin jertfe multe, mai ales în rîndurile tineretului ţării;
2. dorinţa de reînnoire morală şi spirituală ca eliberare de comunism, ateism, falsitate şi minciună;
3. dorinţa de dreptate socială atît pe plan obştesc, cît şi personal, adică afirmarea binelui comun şi a valorii unice şi a demnităţii fiecărei persoane umane.

În acest sens, Biserica susţine, prin rugăciune şi îndemn pastoral, realizarea acestor aspiraţii profunde ale poporului, ele fiind roade ale conlucrării noastre cu harul lui Dumnezeu.

Conducerea Bisericii Ortodoxe Române nu este interesată în primul rînd care partid sau care partide politice cîştigă alegerile, ci ceea ce cîştigă poporul întreg în urma alegerilor. Ea nu promovează iubirea de putere, ci puterea iubirii binelui comun.

De aceea, mai presus de confruntarea electorală partidică, Biserica face un apel călduros şi insistent la diferitele grupări şi orientări politice să se asculte reciproc pe baza unui dialog sincer şi util. Ea consideră că dialogul între reprezentanţi ai diferitelor aspiraţii sociale şi spirituale profunde din patria noastră va fi de folos întregii societăţi româneşti şi va contribui la afirmarea unităţii noastre spirituale în cadrul unui pluralism legitim şi necesar.

PATRIARHIA ROMÂNĂ
Biroul de presă şi comunicaţii”[9].

[9] Patriarhia Română Biroul de Presă şi Comunicaţii, *Apel la dialog*, în „Vestitorul Ortodoxiei Româneşti”, anul II, nr. 9-10, 1-30 mai (1990), p. 8.

Câteva luni mai târziu, în pragul primelor alegeri libere din mai 1990, Biserica Ortodoxă Română îşi reafirmă poziţia îmbrăţişând o atitudine de „neutralitate politică" extinzând-o nu doar la înscrierea şi activarea clerului în partidele politice „din dorinţa de a respecta canoanele Bisericii Ortodoxe universale", ci mai mult, însăşi „conducerea Bisericii Ortodoxe Române se abţine să dea vreo îndrumare sau să facă vreo recomandare preoţilor şi credincioşilor privind opţiunea lor faţă de vreun partid politic din societatea românească de azi", dar „această neutralitate politică [...] nu înseamnă o indiferenţă a ei faţă de aspiraţiile majore profunde ale întregului popor care se exprimă prin intermediul consultării electorale" pe care le „susţine, prin rugăciune şi îndemn pastoral" pentru că „Conducerea Bisericii Ortodoxe Române nu este interesată în primul rînd care partid sau care partide politice cîştigă alegerile, ci ceea ce cîştigă poporul întreg în urma alegerilor. Ea nu promovează iubirea de putere, ci puterea iubirii binelui comun"[10].

Folosirea formulărilor „îndrumă" şi „a recomandat", ca măsură pastorală, poate fi privită şi din dorinţa de a se delimita de modul de exprimare al regimurilor totalitare unde totul este bazat pe obligaţii, şi de a se apropia de modul de exprimare al orânduirilor democratice unde individul are dreptul de a alege.

19 mai 1992: Neutralitate politică nuanțată

„Biserica Ortodoxă Română „neutră, dar nu indiferentă din punct de vedere politic"

Biserica ortodoxă, mama spirituală a poporului român, care de-a lungul întregii sale istorii a avut responsabilitatea şi misiunea sfîntă de a veghea la afirmarea libertăţii şi păstrarea unităţii spirituale a fiilor şi fiicelor ei, este adînc preocupată de alegerile de la 27 septembrie a.c. prin care poporul român va decide asupra modului de rezolvare a problemelor sale sociale, economice şi spirituale.

Pentru a respecta libertatea civică şi dreptul de opţiune pe care îl are fiecare credincios al său şi cetăţean al României, Biserica Ortodoxă Română, aşa cum a afirmat şi înaintea alegerilor din 20 mai 1990, rămîne neutră şi nepartinică din punct de vedere politic. Ca instituţie divino-umană, ea nu-şi exprimă, oficial, preferinţa faţă de vreun partid sau faţă de vreo personalitate politică în alegerile parlamentare şi prezidenţiale.

De aceea, ţinînd seama şi de prevederile Sfintelor Canoane şi de faptul că toţi clericii, ca părinţi spirituali ai tuturor credincioşilor, trebuie să fie factori de unitate, conciliere şi armonie naţională, diaconii, preoţii şi arhiereii se vor abţine de a candida pe lista vreunui partid politic

[10] *Ibidem.*

sau ca persoane independente.
Totuşi, această neutralitate politică a Bisericii Ortodoxe Române nu înseamnă o indiferenţă de ordin moral-social, pentru că atît Evanghelia lui Hristos, cît şi credinţa creştină bazată pe aceasta au implicaţii morale şi sociale. În acest sens, considerăm că este necesar să adresăm un cuvînt părintesc şi pastoral către toţi credincioşii Bisericii noastre, ca în alegerile pe care le fac să urmărească promovarea următoarelor principii:
- Afirmarea credinţei în Dumnezeu, apărată, păstrată şi transmisă din generaţie în generaţie de strămoşii şi părinţii noştri, ca fiind temelia cea mai puternică pe care se clădeşte viaţa individuală, familială şi socială;
- Hotărîrea fermă de a se rupe definitiv de structurile, ideologia şi mentalităţile regimului comunist ateu;
- Apărarea şi afirmarea libertăţii ca dar al lui Dumnezeu, împotriva tuturor formelor de oprimare, dictatură şi violenţă, care degradează demnitatea umană;
- Convieţuirea şi armonia între toţi cetăţenii României şi integritatea ei teritorială şi spirituală ca bază pentru dialog şi colaborare cu toate popoarele lumii;
- Promovarea adevărului şi dreptăţii sociale precum şi a responsabilităţii faţă de semenii noştri care se află în nevoi şi suferinţă (orfani, bătrîni, bolnavi, familii numeroase, elevi, studenţi, şomeri, etc).
De aceea, facem un apel către toţi slujitorii Sfintelor Altare şi către toţi credincioşii Bisericii Ortodoxe Române să-şi exercite dreptul de a alege în duh de iubire şi răspundere creştinească faţă de aceste principii şi valori, respectînd totodată opiniile diferite ale altora, pentru a preîntîmpina tulburări pătimaşe şi nedorite.
Să ne ajute Dumnezeu să afirmăm libertatea întru adevăr, iar adevărul în iubire faţă de Dumnezeu şi faţă de oameni.
† TEOCTIST Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române"[11].

Alegerile din toamna anului 1992, determină din nou Biserica Ortodoxă să-şi afirme poziţia în legătură cu politica, astfel sub titlu *Biserica Ortodoxă Română „neutră, dar nu indiferentă din punct de vedere politic"* aflăm care este aceasta.

Arătându-se „adînc preocupată de alegerile de la 27 septembrie" 1992 „[...] Biserica Ortodoxă Română, aşa cum a afirmat şi înaintea alegerilor din 20 mai 1990, rămîne neutră şi nepartinică din punct de vedere politic. Ca instituţie divino-umană, ea nu-şi exprimă, oficial, preferinţa faţă de vreun partid sau faţă de vreo personalitate politică în alegerile parlamentare şi prezidenţiale.

[11] † Teoctist Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Biserica Ortodoxă Română „neutră, dar nu indiferentă din punct de vedere politic"*, în „Vestitorul", anul II, nr. 78, 15 septembrie (1992), p. 1.

De aceea, ţinînd seama şi de prevederile Sfintelor Canoane[12] şi de faptul că toţi clericii, ca părinţi spirituali ai tuturor credincioşilor, trebuie să fie factori de unitate, conciliere şi armonie naţională, diaconii, preoţii şi arhiereii se vor abţine de a candida pe lista vreunui partid politic sau ca persoane independente"[13].

Recomandarea de neimplicare a clerului este pentru prima dată extinsă, în temeiul aceloraşi considerente şi la posibilitatea de a candida independent[14]. Tot ca noutate, fără să numească vreo personalitate politică sau vreun partid, Biserica recomandă alegătorilor clerici şi mireni să urmărească promovarea a cinci principii:

„- Afirmarea credinţei în Dumnezeu, apărată, păstrată şi transmisă din generaţie în generaţie de strămoşii şi părinţii noştri, ca fiind temelia cea mai puternică pe care se clădeşte viaţa individuală, familială şi socială;

- Hotărîrea fermă de a se rupe definitiv de structurile, ideologia şi mentalităţile regimului comunist ateu;

- Apărarea şi afirmarea libertăţii ca dar al lui Dumnezeu, împotriva tuturor formelor de oprimare, dictatură şi violenţă, care degradează demnitatea umană;

- Convieţuirea şi armonia între toţi cetăţenii României şi integritatea ei teritorială şi spirituală ca bază pentru dialog şi colaborare cu toate popoarele lumii;

- Promovarea adevărului şi dreptăţii sociale precum şi a responsabilităţii faţă de semenii noştri care se află în nevoi şi suferinţă (orfani, bătrîni, bolnavi, familii numeroase, elevi, studenţi, şomeri, etc)."[15].

Aceste principii se doresc a veni în ajutorul electoratului, ele putând fi chiar un program electoral pe scurt, nişte jaloane care ar conduce la o

---

[12] În acelaşi număr al periodicului *Vestitorul,* Prof. Iorgu D. Ivan reproduce canoanele care interzic clericilor *să se îndeleltnicească cu afaceri lumeşti*: can. 6 ap., can. 81, ap., can. 83 ap., can. 3 sin. IV ec., can. 7 sin. IV ec., can. 16 sin. IV ec., can. 21 Trul., can. 10 sin. VII ec., can. 16 Cart. şi can. 11 sin. I-II, cf. Prof. Iorgu D. Ivan, *Canoanele cu obligativitate generală în Biserica Ortodoxă nu îngăduiesc clericilor (arhierei, preoţi, diaconi) să se îndeletnicească cu afaceri lumeşti*, în „Vestitorul", anul II, nr. 78, 15 septembrie (1992), pp. 1–2. Alăturarea acestui extras canonic şi a poziţiei Bisericii se doreşte o conştientizare a clerului asupra incompatibilităţii demnităţii politice cu cea slujitoare şi deci un semnal spre trezvie din partea clerului care ar trebui să înţeleagă recomandarea ca o *interdicţie* şi nu ca o *permisivitate*.

[13] † Teoctist Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Biserica Ortodoxă Română „neutră, dar nu indiferentă din punct de vedere politic"*, p. 1.

[14] Părintele Vasile Gordon, pornind de la premisa „că unii preoţi, angajaţi deja în disputa politică, se gândesc, poate, la binele obştii" este „de părere că preotul care intră în viaţa politică aduce un deserviciu obştii, compromiţându-se şi compromiţându-l şi pe ierarhul de care aparţine", cf. Pr. prof. Vasile Gordon, *Senator, deputat, sau preot?*, în „Revista Renaşterea", serie nouă, anul VII, nr. 10 (82) octombrie (1996), p. 11.

[15] † Teoctist Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Biserica Ortodoxă Română „neutră, dar nu indiferentă din punct de vedere politic"*, p. 1.

clasă politică responsabilă care ar putea conduce sănătos şi echilibrat destinele ţării. Observăm aici nuanţarea poziţiei Bisericii care „nu-şi exprimă, oficial, preferinţa faţă de vreun partid sau faţă de vreo personalitate politică în alegerile parlamentare şi prezidenţiale", dar care fixează nişte coordonate care ar trebui să le îndeplinească viitorul ales, indiferent de înălţimea demnităţii, lipsa acestora implicând un risc pe care societatea nu este de preferat să şi-l asume.

13-14 februarie 1996: Neutralitate politică nuanțată și împreună-lucrare

„Temei nr. 1066/1996 — Poziţia Bisericii Ortodoxe Române în perspectiva alegerilor din anul 1996.
În cadrul discuţiilor purtate s-a apreciat că, în perspectiva alegerilor locale, parlamentare şi prezidenţiale care vor avea loc în cursul anului 1996, este necesară rediscutarea şi reamintirea poziţiei adoptată până în prezent de Biserica Ortodoxă Română în această privinţă.
Subliniindu-se incompatibilitatea canonică a prezenţei clerului în organismele politice, motiv pentru care Sfântul Sinod a adoptat deja poziţia cunoscută, la care se adaugă şi faptul că eventualii parlamentari clerici sau ierarhi ar trebui să aibă, pe cât posibil, o pregătire de specialitate.
Evidenţiindu-se, de către membrii Sfântului Sinod, faptul că nici alte Biserici Ortodoxe din ţările europene nu au reprezentanţi în parlamentele din ţările respective.
Considerându-se că punctul de vedere cel mai corect este acela ca Biserica, prin reprezentanţii ei, să fie consultată la elaborarea legilor în care este implicată Biserica, consultaţia putând avea loc atât pe plan local, în diverse organisme, cât şi pe plan central, parlamentar.
În urma discuţiilor purtate şi a opiniilor exprimate, plenul Sfântului Sinod hotărăşte:
Se *va da publicităţii următorul Comunicat privind poziţia Bisericii Ortodoxe Române în perspectiva alegerilor:*
«Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, întrunit în şedinţă plenară în zilele de 13-14 februarie 1996, face următoarele precizări în perspectiva alegerilor locale, parlamentare şi prezidenţiale din România, ce vor avea loc în anul acesta:
Ca instituţie divino-umană, chemată a păstra şi propovădui trăirea adevărului de credinţă, Biserica Ortodoxă consideră de datoria ei să vegheze cu responsabilitate la binele, libertatea şi demnitatea Ţării şi a credincioşilor ei.
Biserica, mamă a tuturor credincioşilor şi factor de unitate şi conciliere, respectă diversitatea opţiunilor politice ale fiilor ei. În acest spirit şi în conformitate cu Sfintele Canoane, episcopii, preoţii şi dia-

conii, ca părinţi duhovniceşti ai tuturor credincioşilor, se vor abţine de a candida la alegeri pentru a deveni deputaţi sau senatori. Clericii precum şi monahii sunt chemaţi să îndeplinească misiunea lor spirituală specifică, iar aceasta nu este compatibilă cu angajamentul politic sistematic, partizan sau partinic.
Fidelă acestui principiu canonic de neutralitate politică şi în respect faţă de dreptul la opţiune politică pe care-l are fiecare credincios al său şi cetăţean al României, Biserica Ortodoxă Română se abţine să îndemne sau să recomande alegerea sau sprijinirea vreunui partid sau persoane angajate în confruntarea electorală.
În acelaşi timp, Biserica Ortodoxă Română, în calitatea ei de conştiinţă morală a societăţii româneşti, invită pe toţi credincioşii ei să-şi exercite dreptul electoral şi să se pronunţe cu toată responsabilitatea în faţa urnelor de vot.
Considerăm că este necesar pentru Biserică şi Ţară să apărăm şi să promovăm credinţa în Dumnezeu, păstrată şi transmisă din generaţie în generaţie de strămoşii şi părinţii noştri, darul sfânt al libertăţii cetăţenilor şi al independenţei Ţării şi ameliorarea vieţii materiale, morale şi spirituale a societăţii româneşti de azi. În acest sens, trebuie să respingem orice formă de totalitarism comunist ateu, precum şi orice formă de extremism.
De asemenea, este necesar să combatem toate formele de degradare sau negare a demnităţii umane, ca avortul, păcatele contra firii, prostituţia, corupţia, violenţa, drogurile, pornografia ş.a.
Biserica Ortodoxă Română îşi exprimă speranţa că toţi cei angajaţi în competiţia electorală au conştiinţa importanţei credinţei religioase şi vor sprijini Biserica să-şi reafirme locul său firesc în societatea românească. Ne referim, în special, la promovarea învăţământului religios în şcoală, ca disciplină de bază în formarea elevilor, restituirea bunurilor de care a fost deposedată Biserica, sprijinirea activităţii pastorale şi caritative a Bisericii în orfelinate, cămine de bătrâni, spitale, penitenciare, armată, construirea de noi biserici şi restaurarea monumentelor istorice şi de artă bisericească, a acestor bunuri de utilitate publică naţională şi expresii ale identităţii noastre spirituale.
În lumina celor spuse şi cu nădejdea în Dumnezeu, chemăm pe toţi slujitorii Sfintelor Altare şi pe toţi credincioşii Bisericii Ortodoxe Române să-şi exercite dreptul de vot în duhul credinţei, al iubirii de Biserică şi neam şi al responsabilităţii faţă de prezentul şi viitorul României»."[16]

[16] Preot Augustin Rusu, *Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Sumarul şedinţei de lucru din 13-14 februarie 1996*, în „Biserica Ortodoxă Română", anul CXIV (1996), nr. 1-6 (ianuarie-iunie), pp. 384–386. Textul comunicatului a fost publicat şi în periodul Arhiepiscopiei Clujului şi al Patriarhiei Române: Teoctist Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Preşedintele Sfântului Sinod, *Comunicat. Poziţia Bisericii în perspectiva alegerilor*, în „Revista Renaşterea",

Anul electoral 1996 aduce cu sine o nouă luare de poziţie în privinţa implicării clerului în viaţa politică a ţării în şedinţa Sfântului Sinod din 13-14 februarie 1996.

Din relatarea lucrărilor şedinţei sinodale reies patru idei principale:

1 „[...] incompatibilitatea canonică a prezenţei clerului în organismele politice";

2 „[...] eventualii parlamentari clerici sau ierarhi ar trebui să aibă, pe cât posibil, o pregătire de specialitate";

3. „[...] nici alte Biserici Ortodoxe din ţările europene nu au reprezentanţi în parlamentele din ţările respective";

4. „[...] punctul de vedere cel mai corect este acela ca Biserica, prin reprezentanţii ei, să fie consultată la elaborarea legilor în care este implicată Biserica"[17].

Hotărârea sinodală adoptată pornind de la aceste idei în urma discuţiilor şi opiniilor exprimate are două părţi: una privitoare la cler şi una privitoare la credincioşi ca aleşi şi alegători.

În ceea ce priveşte clerul „*în conformitate cu Sfintele Canoane, episcopii, preoţii şi diaconii, ca părinţi duhovniceşti ai tuturor credincioşilor, se vor abţine de a candida la alegeri pentru a deveni deputaţi sau senatori. Clericii precum şi monahii sunt chemaţi să îndeplinească misiunea lor spirituală specifică, iar aceasta nu este compatibilă cu angajamentul politic sistematic, partizan sau partinic.*

Fidelă acestui principiu canonic de neutralitate politică şi în respect faţă de dreptul la opţiune politică pe care-l are fiecare credincios al său şi cetăţean al României, Biserica Ortodoxă Română se abţine să îndemne sau să recomande alegerea sau sprijinirea vreunui partid sau persoane angajate în confruntarea electorală.

În acelaşi timp, Biserica Ortodoxă Română, în calitatea ei de conştiinţă morală a societăţii româneşti, invită pe toţi credincioşii ei să-şi exercite dreptul electoral şi să se pronunţe cu toată responsabilitatea în faţa urnelor de vot." Observăm aici lipsa expresiilor „îndrumă" sau „recomandă" ceea ce ne determină să înţelem hotărârea ca un pas înainte şi să înţelegem expresia „se vor abţine" ca o interdicţie efectivă şi nu ca o opţiune individuală ca până acum, la fel şi în subpunctul următor unde se afirmă că „*Biserica*

---

serie nouă, anul VII, nr. 3 (75) martie (1996), p. 2; † Teoctist Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Poziţia Bisericii în perspectiva alegerilor*, în „Vestitorul Ortodoxiei", anul VIII, nr. 150, 1-15 februarie 1996 (1996), p. 1.

[17] Cum afirma preşedintele României că ar fi de fapt un an mai târziu: „Bisericile şi Comunităţile religioase sunt prezente la toate evenimentele majore ale societăţii româneşti. Sunt consultate de fiecare dată când o alegere istorică trebuie făcută", cf. Emil Constantinescu, *Relaţiile dintre Biserică şi Stat sunt astăzi global mai bune decât au fost vreodată*, în „Revista Renaşterea", serie nouă, anul VIII, nr. 5 (89), mai (1997), p. 7.

Ortodoxă Română se abţine" se înţelege ca o obligaţie. Cel de-al treilea subpunct al acestei prime părţi este un îndemn la a participa la vot şi a vota „*cu toată responsabilitatea*".

Partea a doua a hotărârii sinodale reia şi dezvoltă principiile enunţate în 1992 completându-le şi schiţând câteva puncte esenţiale ale unei bune relaţii Biserică-Stat cu reafirmarea locului „*firesc în societatea românească*" al celei dintâi pentru propăşirea Ţării şi a binelui credincioşilor care sunt chemaţi „*să-şi exercite dreptul de vot în duhul credinţei, al iubirii de Biserică şi neam şi al responsabilităţii faţă de prezentul şi viitorul României*".

1998: Tulburarea apei

> „Răspunzând uneia din întrebările de după conferinţa ţinută la Casa de Cultură din Alba Iulia, IPS Bartolomeu Anania, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului şi Clujului, a declarat joi seara că la viitoarele alegeri parlamentare, anticipate sau nu, Biserica Ortodoxă Română va trebui să renunţe la rezerva pe care şi-a impus'o şi să intre direct în arena civică, nu ca partid sau formaţiune politică, nici sprijinind un anume partid, ci ca factor major de orientare electorală, în special pentru categoria cetăţenilor indecişi, cărora le va recomanda, la nivelul parohiilor, persoanele care urmează a fi promovate în Parlament, indiferent de apartenenţa sau inapartenenţa lor politică.
> Ierarhul a adăugat că este pregătit să facă o astfel de propunere în proxima sesiune a Sfântului Sinod.
> 10.04.98 Secretariatul de Cabinet al Arhiepiscopiei Clujului"[18].

Luarea de poziţie a Arhiepiscopului Bartolomeu al Clujului a fost nuanţată în cadrul unui interviu consemnat de Mihai Tătar, publicat în „Jurnalul Naţional", 14 mai 1998, şi reluat în numărul 5 al Revistei Renaşterea a aceluiaşi an[19].

Declaraţia Înaltului prelat în privinţa implicării clerului în politică într-un an neelectoral a avut meritul de a provoca la o discuţie liberă asupra subiectului[20], „Declaraţia Arhiepiscopului Bartolomeu are cel puţin meritul de a fi tulburat constructiv apele"[21], inclusiv în cadrul ierarhiei bisericeşti şi, ulterior, luarea unei decizii nepripite, la rece, în cunoştinţă de cauză la momentul respectiv, dorind să propună nuanţarea poziţiei din acea vreme

---

[18] Secretariatul de Cabinet al Arhiepiscopiei Clujului, *Biserica şi politica*, în „Revista Renaşterea", serie nouă, anul IX, nr. 5 (101), mai (1998), p. 1.
[19] Arhiepiscopul Bartolomeu, *Biserica nu va face politică, însă va ajuta ca politica ţării să fie făcută de cei mai buni*, în „Revista Renaşterea", serie nouă, anul IX, nr. 5 (101), mai (1998), pp. 1, 7.
[20] A se vedea şi analiza pertinentă făcută de Costion Nicolescu, *Cine se teme de Biserică?*, în „Vestitorul Ortodoxiei", anul X, nr. 203, 15 mai (1998), pp. 1, 3–4.
[21] Radu Preda, *Biserica în Stat. Modele de relaţie*, în „Revista Renaşterea", serie nouă, anul IX, nr. 7-8 (103-104), iulie-august (1998), p. 5.

a Bisericii Ortodoxe şi să ducă sfătuirea dincolo de enumerarea unor principii, ca în urma unor evaluări făcute de către preoţi, aceştia să poată indica chiar un nume *dezirabil* persoanelor indecise care ar cere sfatul preotului: „Biserica nu va propune candidaţi, nici Sfântul Sinod, nici episcopiile; preoţii din zonă se adună între ei, examinează candidaţii, stabilesc care sunt cei mai buni şi îşi asumă doar rolul de sfătuitori”[22], rol care pare firesc pentru Dan Ciachir care semnează un articol în „Curentul”, marţi, 4 mai 1998, reluat în numărul 5 al Revistei Renaşterea a aceluiaşi an, unde se întreabă „Poate cineva interzice unui tată de familie să dea îndrumări membrilor tribului său în calitate de **pater familias**? Eu cred că nu”[23].

La rândul lui, Adrian Severin într-un text publicat în „Ziua”, 18 aprilie 1998, reluat în numărul 5 al Revistei Renaşterea a aceluiaşi an, vede implicarea Bisericii la nivelul de sfătuire, pentru că „Biserica însă este gardianul unor anume valori, ale unui anumit tip de conştiinţă şi, în această calitate, poate şi trebuie să devină militantă în apărarea mesajului în care crede şi a standardelor ce caracterizează acest mesaj”, iar alegătorii „vor beneficia însă de un alt reper, pe care vor fi liberi să-l folosească sau nu”[24], căci „Nu despre presiunea asupra Statului este însă vorba, prin formarea unor partide proprii sau prin transformarea amvonului în tribună electorală! Ceea ce va face Biserica mai vizibil nu este altceva decât ceea ce a făcut şi până acum cu discreţia lucrării mântuitoare. Este mai puţin o chestiune de noutate şi mai mult una de accent. Formulată astfel, problema prezenţei Bisericii în stat îşi pierde capitalul de bănuieli şi previziuni sumbre”[25] şi este imperios necesară fiindcă ne lipseşte „o linie clară a statului [...] faţă de Biserica Ortodoxă Română”[26] pentru că „Biserica Ortodoxă nu urmăreşte accederea la funcţii politice, dar ea vrea hotărât ca în funcţiile politice să fie oameni morali, competenţi, de bună intenţie şi care să nu lovească în interesele legitime ale Bisericii naţionale”[27], accentuând „responsabilitatea comună a politicienilor şi a oamenilor Bisericii” într-o „sinergie serioasă, respectiv un dialog cinstit” nu doar semnificativ ci şi necesar[28].

---

[22] Arhiepiscopul Bartolomeu, *Biserica nu va face politică, însă va ajuta ca politica ţării să fie făcută de cei mai buni*, p. 1.
[23] Dan Ciachir, *Îndrumare, nu implicare*, în „Revista Renaşterea”, serie nouă, anul IX, nr. 5 (101), mai (1998), p. 6.
[24] Adrian Severin, *Biserica şi politica*, în „Revista Renaşterea”, serie nouă, anul IX, nr. 5 (101), mai (1998), p. 7.
[25] Radu Preda, *Biserica în Stat. Modele de relație*, p. 5.
[26] *Ibidem*.
[27] S. Buzan, *Biserica şi politica*, în „Revista Renaşterea”, serie nouă, anul IX, nr. 7-8 (103-104), iulie-august (1998), p. 6.
[28] Prof. Dr. Grigorios Larentzakis, *Biserică şi Stat - creştinism şi politică. Experienţe şi aşteptări în noua Europă, din punct de vedere ortodox*, în „Revista Renaşterea”, serie nouă, anul IX, nr. 7-8 (103-104), iulie-august (1998), traducere de Maria-Elena Ganciu, p. 4.

23-25 februarie 2000: Un pas înainte şi doi înapoi

„**COMUNICAT**

În şedinţa de lucru din 23-25 februarie 2000, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a luat în examinare şi poziţia Bisericii în perspectiva alegerilor locale şi ale celor generale din anul 2000.

Consecvent hotărârilor sale anterioare, Sfântul Sinod menţine recomandarea făcută clerului în anul 1996, în aceleaşi împrejurări, de a se abţine de la o politică militantă în cadrul partidelor. Clericii pot candida, numai ca independenţi şi numai cu aprobarea chiriarhului, pentru un loc în consiliile locale, atât în mediul urban cât şi în cel rural.

Nefiindu-i indiferente binele, libertatea, demnitatea şi prosperitatea spirituală şi materială a Ţării şi a poporului român, Biserica Ortodoxă Română recomandă clerului său să sfătuiască pe credincioşii mireni din Adunările Parohiale – care de fapt o reprezintă în Consiliile Parohiale, Consiliile Eparhiale şi Adunările Eparhiale – şi care sunt capabili, activi şi cunoscători ai problemelor bisericeşti şi ale vieţii sociale şi politice româneşti, să candideze pentru forurile legislative sau administrative locale sau centrale.

Clericii care, în pofida acestor recomandări, vor candida şi vor ocupa, chiar ca independenţi, funcţii în administraţia de stat (primar, prefect, etc.) sau mandate în Parlament, vor fi suspendaţi din activitatea preoţească pe durata mandatului.

BIROUL DE PRESĂ ŞI COMUNICAŢII
AL PATRIARHIEI ROMÂNE”[29].

Din şirul atitudinilor sinodale privind implicarea membrilor clerici în sfera politică o altă luare de poziţie, tot sub formă de *recomandare*, are loc în şedinţa Sfântului Sinod din 23-25 februarie 2000.

Hotărârea sinodală aduce poziţia clerului şi politicii la un alt nivel. Este prima hotărâre în care se afirmă explicit faptul că „clericii pot candida” în anumite condiţii: ca idependenţi, cu aprobarea chiriarhului, doar pentru un loc în consiliile locale. Apariţia pogorământului în hotărârea sinodală poate fi considerată un pas înapoi faţă de hotărârile sinodale precedente şi deschide cutia Pandorei. Incompatibiliatea devine acum relativă pentru că ocuparea, chiar ca independenţi, a altor funcţii în administraţia de stat în afară de consilieri locali aduce o primă sancţiune şi anume suspendarea „din activitatea preoţească pe durata mandatului”.

Un plus al hotărârii sinodale este recunoaşterea rolului firesc al clerului, şi anume „să sfătuiască pe credincioşii mireni din Adunările Parohiale [...] care sunt capabili, activi şi cunoscători ai problemelor bisericeşti şi ale

[29] Arhiva AVFC, 486/25 februarie 2000, *46/25.02.2000. Comunicat de presă. Poziţia Bisericii în perspectiva alegerilor locale şi ale celor generale din anul 2000*; Patriarhia Română Biroul de Presă şi Comunicaţii, *Sfântul Sinod opreşte pe clerici să facă politică de partid*, în „Vestitorul Ortodoxiei”, anul XII, nr. 243-244, 1 aprilie 2000 (2000), p. 16.

vieţii sociale şi politice româneşti, să candideze pentru forurile legislative sau administrative locale sau centrale".

Pogorământul faţă de candidatura independentă a clericilor în cadrul consiliilor locale, privit prin prisma recomandării de a sfătui pe credincioşii mireni să candideze, nu-şi mai are locul. Nici un preot care doreşte să fie ales nu se va strădui să recomande unui credincios potenţial contracandidat de seamă să candideze ştiind că prin aceasta îşi micşorează propriile şanse de reuşită.

Fiind vorba de o *recomandare,* doar unii clerici au continuat să se implice în activitatea politică fiind aleşi fie la alegerile locale fie la cele parlamentare, conştienţi asumându-şi faptul sancţiunii bisericeşti care prevedea doar *suspendarea* din activitatea preoţească de durata mandatului.

10-12 februarie 2004: Clerul şi politica devin incompatibile

Pornind de la racolările preoţilor în unele partide politice şi încercarea unor partide politice de a dobândi capital politic pe seama membrilor preoţi la începutul anului 2004, Înaltpreasfinţitul Părinte Bartolomeu Anania, Arhiepiscopul Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, ţinând seama de câteva cazuri intens mediatizate în acea perioadă, a cerut introducerea pe ordinea de zi la proxima şedinţă a Sfântului Sinod care urma să înceapă pe 10 februarie a unui proiect de hotărâre în această chestiune, cuprinzând patru puncte, şi înaintat cu adresa 341/04 februarie 2004. O solicitare similară a venit şi din partea ÎPS Mitropolit Teofan al Olteniei prin adresa 300/2004.

Adresa 341/2004: Proiect de hotărâre sinodală

„Cu privire la implicarea clerului în politică, Sfântul Sinod îşi înnoieşte punctele de vedere şi recomandările din 13-14 februarie 1996 şi 23-25 februarie 2000, cu următoarele completări:
1. În calitatea sa de cetăţean al Patriei, preotul sau diaconul are libertatea, binecuvântarea şi îndatorirea ca, de pe poziţia şi prin mijloacele care-i sunt specifice, să participe la viaţa cetăţii, sprijinind orice activitate menită să promoveze binele obştesc şi împotrivindu-se oricăror măsuri sau activităţi care se dovedesc a fi în contradicţie cu învăţătura şi morala creştină ortodoxă. Opţiunea sa politică se exprimă prin vot.
2. În conformitate cu Sfintele Canoane ale Bisericii Universale (6 Apostolic, 7 Sinodul IV Ecumenic, 10 Sinodul VII Ecumenic, 11 Sinodul local Cartagina), care stipulează că, printre îndeletnicirile incompatibile cu slujirea şi demnitatea preotului se numără şi aceea de „a primi asupra sa dregătorii sau îndeletniciri lumeşti", preotului, diaconului şi monahului îi este interzis să facă politică partizanală, să fie membru al unui partid politic, să participe la campanii electorale, să devină

membru al parlamentului sau să ocupe funcţii de conducere în aparatul de stat. Cel care va încălca aceste reguli, precum şi legământul depus la hirotonire, va cădea sub incidenţa articolului 3, lit. d) şi e) din Regulamentul de Procedură Judecătorească al Bisericii Ortodoxe Române, având de ales între cariera politică şi misiunea preoţească. Abaterile de acest fel vor fi judecate în Consistoriile eparhiale.
3. Preotul are însă îngăduinţa şi îndemnul de a participa la viaţa cetăţii, ca independent, în consiliul local sau judeţean. Dacă circumstanţele o cer, mai ales la oraş, el poate accepta oferta unui partid politic de a-i sprijini candidatura prin înscrierea numelui său în fruntea listei, dar fără ca el, prin aceasta, să contracteze obligaţia de a deveni membru al acelui partid, de a lua parte la campania electorală sau de a renunţa la independenţa sa în cadrul mandatului. La şedinţele consiliului va purta uniforma preoţească, el reprezentând Biserica în participarea ei la viaţa societăţii.
4. În acelaşi timp, Sfântul Sinod face un călduros apel către liderii partidelor politice din România să nu permită recrutarea de membri din rândurile clerului şi nici folosirea în scopuri politice a persoanelor, spaţiilor, slujbelor şi însemnelor bisericeşti. Sfântul Sinod îi asigură că Biserica – păstrându-şi echidistanţa faţă de partide – va continua să se implice în politica generală a ţării, contribuind – prin mijloace specifice – la apărarea democraţiei, a libertăţii, a credinţei în Dumnezeu, a independenţei şi integrităţii Patriei, respingând orice formă de totalitarism comunist ateu, precum şi orice formă de extremism."[30]

Din dorinţa de a defini mai clar poziţia oficială a Bisericii în problema implicării clerului în viaţa politică Sfântul Sinod a luat în dezbatere proiectul propus de Arhiepiscopul Bartolomeu Anania şi pe care, cu mici adaptări, şi l-a însuşit, mai puţin punctul al treilea[31].

„Hotărârea Sfântului Sinod – şedinţa de lucru din 10-12 februarie: 2004

Cu privire la implicarea clerului în politică, Sfântul Sinod îşi înnoieşte punctele de vedere şi recomandările din 13-14 februarie 1996 şi 23-25 februarie 2000 şi, în lumina acestora, hotărăşte:
1. În calitatea sa de cetăţean al Patriei şi de părinte duhovnicesc al

[30] Anexă la adresa Arhiva AVFC, 341/2004, *Adresa 341/4 februarie 2004.*
[31] „3. Preotul are însă îngăduinţa şi îndemnul de a participa la viaţa cetăţii, ca independent, în consiliul local sau judeţean. Dacă circumstanţele o cer, mai ales la oraş, el poate accepta oferta unui partid politic de a-i sprijini candidatura prin înscrierea numelui său în fruntea listei, dar fără ca el, prin aceasta, să contracteze obligaţia de a deveni membru al acelui partid, de a lua parte la campania electorală sau de a renunţa la independenţa sa în cadrul mandatului. La şedinţele consiliului va purta uniforma preoţească, el reprezentând Biserica în participarea ei la viaţa societăţii." Deşi eliminat din hotărârea sinodală, se va reveni asupra acestuia şi va fi ulterior aprobat, cu mici nuanţe, observându-se astfel că propunerea ÎPS Arhiepiscop Bartolomeu dacă nu a fost profetică a fost cel puţin vizionară.

tuturor enoriaşilor săi, indiferent de orientarea lor politică, preotul are libertatea, binecuvântarea şi îndatorirea ca, de pe poziţia şi prin mijloacele care-i sunt specifice, să participe la viaţa cetăţii, sprijinind activităţile menite să promoveze binele obştesc şi împotrivind-se oricăror măsuri sau activităţi care se dovedesc a fi în contradicţie cu învăţătura şi morala creştină ortodoxă. Opţiunea sa politică se exprimă prin vot.

2. În conformitate cu Sfintele Canoane ale Bisericii Universale *(6 Apostolic, 7 Sinodul IV Ecumenic, 10 Sinodul VII Ecumenic, 11 Sinodul local Cartagina),* care stipulează că printre îndeletnicirile incompatibile cu slujirea şi demnitatea clericului se numără şi aceea de „a primi asupra sa dregătorii sau îndeletniciri lumeşti", arhiereului, preotului, diaconului şi monahului îi este interzis să facă politică partinică, să fie membru al unui partid politic, să participe la campanii electorale, să candideze şi să devină membru al parlamentului sau consiliilor locale, primar, viceprimar sau să ocupe funcţii în administraţia publică centrală şi locală. Cel care va încălca aceste reguli, precum şi legământul depus la hirotonie, se încadrează în prevederile art. 3, lit. „d" şi „e" din Regulamentul de procedură al instanţelor disciplinare şi de judecată ale Bisericii Ortodoxe Române, având de ales între cariera politică şi misiunea preoţească, pentru totdeauna, fără drept de revenire în cler. Abaterile de acest fel vor fi judecate în Consistoriile eparhiale.

3. În acelaşi timp, Sfântul Sinod face un călduros apel către liderii partidelor politice din România să nu permită recrutarea de membri din rândurile clerului şi nici folosirea în scopuri politice a persoanelor, spaţiilor, slujbelor şi însemnelor bisericeşti. Sfântul Sinod îi asigură că Biserica – păstrându-şi echidistanţa faţă de partide – va continua să se implice în politica generală a tării, contribuind – prin mijloace specifice – la apărarea democraţiei, a libertăţii, a credinţei în Dumnezeu, a independenţei şi integrităţii Patriei, respingând orice formă de totalitarism comunist ateu, precum şi orice formă de extremism.

Secretariatul Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române"[32]

Momentul de cotitură în ceea ce priveşte relaţia statutului de cleric, căruia i se adaugă şi cel de monah, şi cel de politician este anul 2004, când în şedinţa din 10-12 februarie, Sfântul Sinod hotărăşte că cele două sunt incompatibile şi se interzice clerului şi monahilor implicarea activă în viaţa politică ca membru ales în diferite demnităţi publice, cei care deja erau implicaţi în viaţa politică urmând să aleagă doar una din cele două căi.

[32] Arhiva AVFC, 450/27 II 2004, *410/12 februarie 2004. Hotărârea Sfântului Sinod - şedinţa de lucru din 10-12 februarie 2004.* Textul a fost publicat ulterior în revista Patriarhiei şi în revista eparhială ***, *Două hotărâri importante ale Sfântului Sinod în şedinţa din 10-12 februarie 2004*, în „Revista Renaşterea", serie nouă, anul XV, nr. 2 (168) februarie (2004), p. 1; Secretariatul Sfântului Sinod, *Hotărârea Sfântului Sinod cu privire la implicarea clerului în politică, şedinţa de lucru din 10-12 februarie 2004*, în „Vestitorul Ortodoxiei", anul XVI, nr. 329 (2004), p. 6.

Din hotărârea Sfântului Sinod 410/2004 reţinem următoarele:

Punctul 1: *Participarea la viaţa cetăţii*

a) preotul participă la viaţa cetăţii prin mijloace specifice, nu politice;

b) preotul îşi exprimă opţiunea politică prin vot;

Punctul 2: *Clerul şi politica sunt incompatibile*

c) arhiereului, preotului, diaconului şi monahului i se interzice să facă politică partinică deoarece este incompatibilă cu misiunea preoţească;

d) angajarea în politică atrage cu sine sancţiuni, respectiva persoană trebuie să aleagă „între cariera politică şi misiunea preoţească, pentru totdeauna, fără drept de revenire în cler";

Punctul 3: *Biserica este neutră politic*

e) Biserica este echidistantă faţă de partidele politice;

e) Biserica face un apel călduros partidelor politice „să nu permită recrutarea de membri din rândurile clerului şi nici folosirea în scopuri politice a persoanelor, spaţiilor, slujbelor şi însemnelor bisericeşti".

În comunicatul de presă dat ulterior publicităţii hotărârea este rezumată în următorii termeni: „Sfântul Sinod interzice membrilor clerului ortodox să facă politică partinică, să fie membri ai vreunui partid politic, să participe la campanii electorale, să candideze şi să devină membri ai Parlamentului sau consiliilor locale, primari, viceprimari sau să ocupe funcţii în administraţia publică centrală şi locală"[33].

Hotărârea sinodală neavând stipulat în cadrul ei un termen de intrare în vigoare şi lipsind normele de aplicare a acesteia, prezumând intrarea în vigoare a ei la momentul adoptării, şi nedorind să lase situaţia în aer până la proxima campanie electorală programată la începutul verii, la doar patru zile de la adoptare, Înalpreasfinţitul Părinte Arhiepiscop Bartolomeu aplică hotărârea la nivelul Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, solicitând prin decizia chiriarhală 450/16 februarie 2004 ca reglementarea situaţiei clericilor deja implicaţi în viaţa politică să fie făcută până cel târziu la 28 februarie 2004[34].

Hotărârea sinodală fără echivoc a fost considerată ca „Un răspuns aşteptat" care „deschide două capitole esenţiale: cel al unui nou tip de relaţie cu statul, caracterizat de trecerea de la colaboraţionism la colaborare, şi

[33] Biroul de Presă şi Comunicaţi al Patriarhiei Române, *Lucrările Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, 10-12 februarie 2004*, în „Vestitorul Ortodoxiei", anul XVI, nr. 329 (2004), p. 1.

[34] „Art. 2. Preoţii, diaconii sau monahii care se află sub incidenţa prevederilor din punctul 2 al Hotărârii sinodale sunt obligaţi ca, până cel mai târziu la 28 februarie 2004, să-şi dea demisia din partidul politic, poziţia sau funcţia respectivă. O copie a demisiei va fi înaintată, sub semnătură, direct Centrului eparhial. Cei care îşi vor depune demisia în acest termen nu vor avea de suferit ceva de pe urma activităţii lor politice de dinaintea retragerii. În caz contrar, vor deveni obiectul Hotărârii Sfântului Sinod şi vor fi deferiţi Consistoriului eparhial", cf. Arhiva AVFC, 450/2004, *Decizia 450/16 februarie 2004*.

cel al unei noi abordări a propriului laicat, caracterizată de luarea în serios a lucrării misionare şi spirituale a acestuia"[35] şi se părea că a încheiat capitolul teoretic al relaţiei Biserică-Stat în ceea ce priveşte implicarea clerului în politică şi re-consacrând principiul separaţiei puterii duhovniceşti de stăpânirea lumească.

6-7 martie 2008: Pogorământ temporar sau permanent?

„...În urma discuţiilor care au avut loc în plen, a opiniilor, precizărilor şi clarificărilor exprimate, Sfântul Sinod a hotărât să de publicităţii următorul **Comunicat de Presă**:

„Cu privire la implicarea clerului în politică, Sfântul Sinod îşi înnoieşte punctele de vedere şi recomăndările din 13-14 februarie 1996 şi 23-25 februarie 2000 şi, în lumina acestora, hotărăşte:

1. În calitatea sa de cetăţean al Patriei şi de părinte duhovnicesc al tuturor enoriaşilor săi, indiferent de orientarea lor politică, preotul are libertatea, binecuvântarea şi îndatorirea ca, de pe poziţia şi prin mijloacele care-i sunt specifice, să participe la viaţa cetăţii, sprijinind activităţile menite să promoveze binele obştesc şi împotrivind-se oricăror măsuri sau activităţi care se dovedesc a fi în contradicţie cu învăţătura şi morala creştină ortodoxă. Opţiunea sa politică se exprimă prin vot.

*2. În conformitate cu Sfintele Canoane ale Bisericii Universale (6 Apostolic, 7 Sinodul IV Ecumenic, 10 Sinodul VII Ecumenic, 11 Sinodul local Cartagina), care stipulează că printre îndeletnicirile incompatibile cu slujirea şi demnitatea clericului se numără şi aceea de „a primi asupra sa dregătorii sau îndeletniciri lumeşti", **arhiereului, preotului, diaconului şi monahului îi este interzis să facă politică partinică, să fie membru al unui partid politic, să participe la campanii electorale, să candideze şi să devină membru al parlamentului sau consiliilor locale, primar, viceprimar sau să ocupe funcţii în administraţia publică centrală şi locală**. Cel care va încălca aceste reguli, precum şi legământul depus la hirotonie, se încadrează în prevederile art.3, lit. „d" şi „e" din Regulamentul de procedură al instanţelor disciplinare şi de judecată ale Bisericii Ortodoxe Române, **având de ales între cariera politică şi misiunea preoţească, pentru totdeauna, fără drept de revenire în cler. Abaterile de acest fel vor fi judecate în Consistoriile eparhiale.***

3. În acelaşi timp, Sfântul Sinod face un călduros apel către liderii partidelor politice din România să nu permită recrutarea de membri din rândurile clerului şi nici folosirea în scopuri politice a persoanelor,

[35] Radu Preda, *Un răspuns aşteptat*, în „Revista Renaşterea", serie nouă, anul XV, nr. 2 (168) februarie (2004), p. 3.

spaţiilor, slujbelor şi însemnelor bisericeşti. ***Sfântul Sinod îi asigură că Biserica - păstrându-şi echidistanţa faţă de partide - va continua să se implice în politica generală a ţării****, contribuind - prin mijloace specifice - la apărarea democraţiei, a libertăţii, a credinţei în Dumnezeu, a independenţei şi integrităţii Patriei, respingând orice formă de totalitarism comunist ateu, precum şi orice formă de extremism."*
Constatând, însă, necesitatea disocierii angajamentului preotului în politica partinică, de prelungirea activităţii sale pastoral-sociale în viaţa comunităţii locale, în calitate de ***consilier local sau consilier judeţean independent****, având aprobarea chiriarhului său,*
În urma discuţiilor care au avut loc şi a convergenţei opiniilor exprimate, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât:
Menţinerea hotărârii Sfântului Sinod nr. 410/2004 privind interzicerea implicării clerului în politică.
Totodată, aplicând principul iconomiei (pogorământ, dispensă), Sfântul Sinod hotărăşte ca, de la caz la caz, preoţii care îşi exprimă, în scris, dorinţa de a candida ***numai ca independenţi şi numai pentru consiliile locale şi consiliile judeţene să primească aprobarea chiriarhilor lor.*** *Aprobarea va fi acordată în urma analizei solicitărilor preoţilor respectivi, într-o şedinţă a Permanenţei Consiliului Eparhial şi numai acelora consideraţi capabili să promoveze interesele comunităţii în consiliile locale şi în consiliile judeţene. Dacă, însă, se dovedeşte că preotul nu corespunde cerinţelor mandatului încredinţat, de a lucra şi apăra interesele comunităţii locale, atunci i se va retrage aprobarea.*
Această hotărâre adoptată de Sfântul Sinod este aplicabilă numai până când se vor găsi membri ai laicatului ortodox, bine pregătiţi, pentru a reprezenta interesele comunităţilor locale în care se află şi ortodocşi."[36]

Noul an electoral din anul 2008 aduce cu sine o reexaminare a Hotărârii Sfântului Sinod 410/2004, astfel pe de o parte reia hotărârea 410/2004 care interzice implicarea *arhiereului*, *preotului*, *diaconului* şi *monahului* în politică partinică la orice nivel şi o include în comunicatul oficial de presă, iar pe de altă parte se crează un statul special *preotului* care poate solicita, în scris, aprobarea chiriarhului să candideze ca independent pentru consiliile locale sau judeţene şi o poate primi în urma unei analize a Permanenţei Centrului Eparhial:

„Constatând, însă, necesitatea disocierii angajamentului preotului în politica partinică, de prelungirea activităţii sale pastoral-sociale în viaţa comunităţii locale, în calitate de ***consilier local sau consilier judeţean independent****, având aprobarea chiriarhului său,*

[36] Arhiva AVFC, 1098/31 III 2008, *1676/17 martie 2008. Hotărârea Sfântului Sinod - şedinţa de lucru din 6-7 martie 2008.*

În urma discuțiilor care au avut loc și a convergenței opiniilor exprimate, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât: Menținerea hotărârii Sfântului Sinod nr. 410/2004 privind interzicerea implicării clerului în politică.
Totodată, aplicând principul iconomiei (pogorământ, dispensă), Sfântul Sinod hotărăște ca, de la caz la caz, preoții care își exprimă, în scris, dorința de a candida ***numai ca independenți și numai pentru consiliile locale și consiliile județene să primească aprobarea chiriarhilor lor.*** *Aprobarea va fi acordată în urma analizei solicitărilor preoților respectivi, într-o ședință a Permanenței Consiliului Eparhial și numai acelora considerați capabili să promoveze interesele comunității în consiliile locale și în consiliile județene. Dacă, însă, se dovedește că preotul nu corespunde cerințelor mandatului încredințat, de a lucra și apăra interesele comunității locale, atunci i se va retrage aprobarea.*
Această hotărâre adoptată de Sfântul Sinod este aplicabilă numai până când se vor găsi membri ai laicatului ortodox, bine pregătiți, pentru a reprezenta interesele comunităților locale în care se află și ortodocși"[37].

Din Hotărârea 1676/2008 observăm următoarele:

a) se menține hotărârea 410/2004 care face referire și la arhierei, diaconi sau monahi și aduce cu sine din nou pogorământ doar la *preoți*;

b) *preoții* pot candida ca indepedenți pentru consiliile locale și județene după ce solicită, în scris, aprobarea chiriarhului pentru a candida, aprobare pe care o pot primi în urma unei analize a Permanenței Centrului Eparhial;

c) aprobarea îi poate fi retrasă când preotul „*nu corespunde cerințelor mandatului încredințat, de a lucra și apăra interesele comunității locale*";

d) hotărârea sinodală are un caracter temporar, nederminat, ambiguu definit și ușor interpretabil „*până când se vor găsi membri ai laicatului ortodox, bine pregătiți, pentru a reprezenta interesele comunităților locale în care se află și ortodocși*" și

e) pogorământul referindu-se la consiliile locale și județene nu se face mențiune asupra faptului că sunt sau nu suspendați *din activitatea preoțească pe durata mandatului* cum s-a făcut în comunicatul din anul 2000, subînțelegându-se o nesuspendare, activitatea ca aleși locali fiind „*prelungirea activității sale pastoral-sociale în viața comunității locale*".

Lipsind normele de aplicare a hotărârii sinodale 1676/17 martie 2008 în Mitropolia Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului, ca urmare a unei ședințe a Sinodului Mitropolitan sunt aprobate, comunicate și date publicității cerințele Sinodului Mitropolitan pentru preoții care doresc să candideze pentru posturile de consilieri sub forma unei *scrisori circulare* cu aplicabilitate în cuprinsul întregii mitropolii:

---

[37] *Ibidem.*

„Scrisoare Circulară către preacucernicii preoţi din Mitropolia Clujului, Albei, Crişanei şi Maramureşului

Pentru a pune în aplicare recenta hotărâre a Sfântului Sinod în legătură cu posibilitatea preoţilor de a candida ca independenţi şi de a ocupa astfel locuri în Consiliile locale sau judeţene, Sinodul Mitropolitan al Clujului, Albei, Crişanei şi Maramureşului a decis următoarele:

1. În general, pentru protejarea titlului de noblețe duhovnicească pe care îl presupune uniforma sacerdotală, preoţii sunt sfătuiţi să se abţină de la implicarea lor în organismele politice al statului, cum sunt Consiliile locale şi judeţene, participând la viaţa şi bunăstarea cetăţii în cadrul generos pe care li-l conferă vocaţia harică şi atribuţiile pastorale.

2. Cererea scrisă a unui preot de a candida pentru un loc în Consiliul local sau judeţean trebuie să cuprindă declaraţia, atestată de protopop şi de inspectorul eparhial, că petiţionarul este la zi cu obligaţiile pastorale, inclusiv cele prevăzute în articolul 50 (a) din Statutul pentru Organizarea şi Funcţionarea Bisericii Ortodoxe Române.

3. Chiriarhul locului poate acorda aprobarea candidaturii, de la caz la caz, cu avizul Permanenţei Consiliului Eparhial, după verificarea condiţiilor prevăzute în articolul 2.

4. Preotul candidat îşi va face campania electorală pe spese proprii, fără sprijinul moral sau financiar, direct sau indirect, al vreunui partid politic şi fără implicarea energiilor parohiale (spaţiul liturgic, Consiliul, Comitetul, Adunarea) sau a altor preoţi locali sau vecini.

5. Chiriarhul care i-a acordat unui preot aprobarea de a candida are dreptul şi obligaţia de a urmări efectele acesteia:

a) Dacă preotul candidat a reuşit să ocupe locul pe care şi l-a dorit, el este obligat ca după fiecare şedinţă a Consiliului respectiv să aducă la cunoştinţa Chiriarhului său agenda acesteia, cu temele votate de el pro sau contra. Dacă Chiriarhul constată că prezenţa sau activitatea preotului într-un astfel de consiliu este neproductivă sau dăunătoare, el îi poate retrage aprobarea, iar acesta trebuie să-şi dea demisia.

b) Dacă preotul candidat nu a obţinut voturile necesare intrării într-un astfel de consiliu, aceasta se consideră un vot de blam din partea societăţii, care îi oferă un bun prilej de reflecţie pentru viitor. În ansamblul ei, Biserica Ortodoxă Română participă activ la viaţa şi prosperitatea cetăţii, în acord cu învăţătura, tradiţia şi morala creştină şi în funcţie de trebuinţele imediate şi de durată ale poporului român.

Preşedintele Sinodului Mitropolitan,

† BARTOLOMEU"[38]

Pentru a avea un mod de aplicare unitar al hotărârii sinodale 1676/2008 în Mitropolia Clujului, Albei, Crişanei şi Maramureşului sinodul mitropoli-

[38] ***, *Cerinţele Sinodului Mitropolitan pentru preoţii care doresc să candideze pentru posturile de consilieri*, în „Revista Renaşterea", serie nouă, anul XIX, nr. 3 (215), martie (2008), p. 10.

tan a sfătuit preoţii „*să se abţină de la implicarea lor în organismele politice al statului*", iar în cazul dorinţei de a candida se hotărăsc nişte paşi minimi anterior analizei cererii lor pentru acordarea aprobării în vederea depunerii candidaturii.

În urma pogorământului din anul 2008 s-a constat o apetenţă a clericilor pentru o „prelungire a activităţii pastoral-sociale în viaţa comunităţii locale" prin reprezentarea credincioşilor în consiliile locale şi judeţene, astfel

„**341 preoţi** au candidat cu acordul chiriarhilor; **70 preoţi** au obţinut posturi de consilieri locali, ca independenţi; **3 preoţi au candidat fără binecuvântarea chiriarhului** fără a fi aleşi (2 – Episcopia Caransebeşului şi 1 – Episcopia Slatinei); **6 eparhii n-au acordat binecuvântare** nici unui preot; **eparhiile cu cei mai mulţi aleşi** sunt Arhiepiscopia Sibiului (23 de preoţi) şi Episcopia Argeşului şi Muscelului (10 preoţi), **în alte 11 eparhii fiind aleşi între 1 şi 7 preoţi**"[39].

Observăm că un procent de doar **20,53%** au avut şi asentimentul comunităţilor locale şi pe care i-au susţinut prin vot.

Totodată merită menţionat pe de o parte faptul că acestă hotărâre sinodală aduce în cadrul ei punctul 3 al propunerii ÎPS Arhiepiscop Bartolomeu înaintat cu adresa 341/04 februarie 2004 şi care a fost eliminat din cadrul hotărârii sinodale 410/2004.

2012: O nouă revizuire?

„1. Ia act de situaţia implicării unui număr de 90 de clerici în alegerile locale din 10 iunie 2012, în urma cărora, din 69 de clerici care au avut binecuvântarea chiriarhului lor (21 s-au implicat fără binecuvântare), 44 de preoţi au fost aleşi în posturi de consilieri locali independenţi (1 preot a câştigat şi s-a retras), 1 preot a fost ales consilier judeţean independent şi 4 preoţi au fost aleşi primari ai unor comunităţi rurale.
2. Eparhiile în cuprinsul cărora există preoţi aleşi în consiliile locale sau judeţene au îndatorirea să evalueze periodic activitatea acestora, pe baza rapoartelor trimestriale pe care cei în cauză sunt obligaţi să le depună la centrul eparhial, şi să informeze, anual, Sfântul Sinod.
3. Menţine hotărârea nr. 1676/2008 a Sfântului Sinod, urmând ca, în viitor, în funcţie de realităţile locale şi de rezultatul evaluărilor menţionate la pct. 2, chiriarhii să aprecieze dacă vor mai acorda sau nu clericilor binecuvântarea de a mai candida în alegerile locale, ca independenţi, pentru posturi de consilieri locali.
4. După aplicarea prevederilor hotărârii nr. 1676/2008 a Sfântului

[39] Arhiva AVFC, 4177/18.XI.2008, *Adresa Cancelariei Sfântului Sinod nr. 5240/03 nov. 2008*. Datele reprezintă situaţia centralizată la nivel de patriarhie în conformitate cu înştiinţările trimise de fiecare eparhie în parte.

Sinod, în legătură cu sancţionarea preoţilor care au ales cariera politică, eparhiile vor monitoriza şi vor referi la Patriarhia Română în legătură cu activitatea preoţilor respectivi şi impactul acesteia asupra vieţii Bisericii.
5. În acord cu prevederile art. 14 alin. (1) lit. t) din Statutul pentru organizarea şi funcţionarea Bisericii Ortodoxe Române, potrivit cărora Sfântul Sinod „se pronunţă asupra cererilor de iertare a clericilor „, aprobă modificarea hotărârii nr. 1676/2008 a Sfântului Sinod în sensul eliminării interdicţiei de revenire în cler a acelora care, vremelnic au ales cariera politică, însă, ulterior, „timp de mai mulţi ani, au dat dovadă de pocăinţă şi îndreptare» (art. 161 alin. (1) din Statut) şi au obţinut recomandarea scrisă a Chiriarhului locului."[40]

În privinţa alegerilor din anul 2012 Sfântul Sinod a menţinut hotărârea 1676/2008 şi nu a luat o nouă decizie înainte de acestea. În şedinţa din 5 iulie 2012[41] a evaluat, la nivelul Patriarhiei Române, situaţia implicării clerului în politică sau în activităţi cu caracter politic, în cadrul campaniei electorale pentru alegerile locale din 10 iunie 2012 şi:

„1. Ia act de situaţia implicării unui număr de 90 de clerici în alegerile locale din 10 iunie 2012, în urma cărora, din 69 de clerici care au avut binecuvântarea chiriarhului lor (21 s-au implicat fără binecuvântare), *44 de preoţi au fost aleşi în posturi de consilieri locali independenţi (1 preot a câştigat şi s-a retras), 1 preot a fost ales consilier judeţean independent şi 4 preoţi au fost aleşi primari ai unor comunităţi rurale*"[42].

Observăm creşterea procentului clericilor care au asentimentul comunităţilor locale şi pe care i-au susţinut prin vot la *55,55%* faţă de un procent de doar *20,53%* în urmă cu 4 ani ceea ce, la o primă vedere ar lăsa impresia că a crescut încrederea în cler ca factor politic. Pe de altă parte vedem o scădere impresionantă a numărului clericilor care au cerut binecuvântarea pentru a candida de la 341 în 2008 la 69 în 2012, şi totodată o creştere alarmantă a clericilor care au candidat fără binecuvântarea chiriarhilor lor de la 3 în 2008 la 21 în 2012.

Pe lângă reiterarea îndatoririi eparhiilor să evalueze periodic activitatea preoţilor aleşi, hotărârea sinodală, la punctul 5, elimină interdicţia de revenire în cler a acelora care, vremelnic au ales cariera politică dacă „au obţinut recomandarea scrisă a Chiriarhului locului" şi o perioadă *nedefinită* în care „au dat dovadă de pocăinţă şi îndreptare":

„5. În acord cu prevederile *art. 14 alin. (1) lit. t) din Statutul pentru organizarea şi funcţionarea Bisericii Ortodoxe Române,* potrivit

[40] Arhiva AVFC, 4290/31.VIII.2012, *Hotărârea 5950/19 iulie 2012*.
[41] *Ibidem*.
[42] *Ibidem*.

cărora Sfântul Sinod „se pronunță asupra cererilor de iertare a clericilor", *aprobă modificarea hotărârii nr. 1676/2008 a Sfântului Sinod* în sensul eliminării interdicției de revenire în cler a acelora care, vremelnic au ales cariera politică, însă, ulterior, „timp de mai mulți ani, au dat dovadă de pocăință și îndreptare" *(art. 161 alin. (1)* din *Statut)* și au obținut recomandarea scrisă a Chiriarhului locului"[43].

Hotărârea sinodală, deși amintește la punctele 2-4 de o evaluare a candidaților preoți și a activității lor, nu detaliază norme precise privind condițiile pe care să le îndeplinească viitorul candidat eligibil, nici conduita pe care acesta trebuie să o aibă aceștia în vederea re-acordării binecuvântării la expirarea madatului, nu mai pomenește de retragerea binecuvântării din varii motive, și, impicit nici de potențialele efecte ale acesteia.

2016, 2019, 2020: Poziția actuală

„Îndreptar
al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române
privind anul electoral

În perspectiva alegerilor locale și legislative din anul 2020, **Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române,** pornind de la pozițiile exprimate succesiv prin hotărârile sinodale din 13-14 februarie 1996, 23-25 februarie 2000,12-13 februarie 2004, 5-7 martie 2008 și 25 februarie 2016, din dorința de a face cât mai clară atitudinea *Bisericii Ortodoxe Române* față de viața politică și campaniile electorale, **hotărăște:**

1. În calitatea sa de cetățean al Patriei și de părinte duhovnicesc al tuturor enoriașilor săi, indiferent de orientarea lor politică, preotul are libertatea, binecuvântarea și îndatorirea ca, de pe poziția și prin mijloacele duhovnicești care-i sunt specifice, să participe la viața cetății, sprijinind activitățile menite să promoveze binele obștesc și împotrivindu-se oricăror măsuri sau activități care se dovedesc a fi în contradicție cu învățătura și morala creștină ortodoxă. În vederea respectării opțiunilor politice ale credincioșilor săi, preotul are obligația de a păstra neutralitatea în timpul campaniilor electorale, atât în declarațiile publice, cât și în activitatea practică, față de problemele cu caracter politic. **Opțiunea politică a preotului va fi exprimată doar prin votul personal secret.**

2. Menține hotărârea sinodală nr. 1676 din 6 martie 2008, prin care, în conformitate cu Sfintele Canoane (6 Apostolic, 7 Sinodul IV Ecumenic, 10 Sinodul VII Ecumenic, 11 Sinodul local Cartagina), ce stipulează că printre îndeletnicirile incompatibile cu slujirea și demnitatea clericală se numără și aceea de „a *primi asupra sa dregătorii sau îndeletniciri lumești", **arhiereului, preotului, diaconu-***

[43] *Ibidem.*

***lui, monahului şi monahiei* din Biserica Ortodoxă Română, le este interzis:**
a) să facă politică partinică;
b) să fie membru(ă) al unui partid politic sau al unei organizaţii care poate fi asimilată unui partid politic;
c) să candideze la alegerile parlamentare sau locale;
d) să participe la campanii electorale în calitate de susţinător (oare);
e) să ocupe funcţii de demnitar/înalt funcţionar public la nivel central sau local, în Statul român sau în alte state.
3. Clericul sau monahul, care se implică în politica vreunui partid în calitate de membru sau de candidat, dar şi prin susţinerea unui candidat, încalcă legământul depus la hirotonie *(„...nu mă voi îndeletnici cu activităţi potrivnice chemării preoţeşti şi nu mă voi face părtaş la lucrări şi adunări care dăunează Bisericii”,* hotărârea sinodală nr. 4670/2008), prevederile *Regulamentului autorităţilor canonice disciplinare şi al instanţelor de judecată ale Bisericii Ortodoxe Române* (2015) şi ale *Regulamentului pentru organizarea vieţii monahale şi funcţionarea administrativă şi disciplinară a mănăstirilor* (2003) **şi va trebui să aleagă între cariera politică şi misiunea clericală/viaţa monahală. Abaterile de acest fel vor fi judecate în *Consistoriile eparhiale*.**
4. Aplicând principiul *iconomiei (pogorământ, dispensă),* în vederea împlinirii misiunii pastoral-sociale la care sunt chemaţi în viaţa comunităţilor pe care le păstoresc, **Sfântul Sinod, prin hotărârea sinodală nr. 1676 din 6 martie 2008, permite totuşi ca *preoţii* şi *diaconii* să candideze, însă doar ca *independenţi* şi doar pentru calitatea de *consilier local* şi *consilier judeţean* în România, în următoarele condiţii:**
a) lipsa unor candidaţi laici ortodocşi, bine pregătiţi, capabili să reprezinte eficient comunităţile din care provin şi în a căror componenţă intră credincioşi ortodocşi;
b) încălcarea neutralităţii politice sau susţinerea publică pe plan local a unui partid politic de către deservenţii altor culte sau organizaţii religioase;
c) promovarea de către unele partide politice a unor oameni politici care au atacat în mod constant instituţia Bisericii şi valorile morale creştine ale societăţii sau candidarea respectivelor persoane ca independenţi.
5. Preoţii şi diaconii nu pot candida la alegerile locale fără aprobarea scrisă a Chiriarhilor lor. Aceasta va fi acordată în urma analizei solicitărilor, într-o şedinţă a *Permanenţei Consiliului Eparhial* şi numai acelor clerici consideraţi capabili să promoveze interesele comunităţii **în consiliile locale şi în consiliile judeţene.** Dacă, însă, se dovedeşte că *preotul* sau *diaconul* nu corespunde cerin-

ţelor mandatului încredinţat, de a lucra şi a apăra interesele comunităţii locale, atunci i se va retrage aprobarea.

6. Preoţii şi diaconii, care au obţinut aprobarea bisericească de a candida pentru a deveni membri în consiliul local sau consiliul judeţean, vor fi suspendaţi de la slujire pe întreaga perioadă a campaniei electorale (pentru evitarea oricăror suspiciuni referitoare la folosirea de mijloace pastorale în campania electorală), vor adopta în timpul campaniei electorale un comportament adecvat slujirii şi demnităţii preoţeşti, vor respecta legislaţia în vigoare privind campaniile electorale şi alegerea autorităţilor administraţiei publice locale şi nu vor folosi în scopuri electorale lăcaşurile de cult.

7. Sfântul Sinod reaminteşte apelul său către liderii partidelor politice din România de a nu permite recrutarea de membri din rândurile clerului şi nici folosirea în scopuri politice a persoanelor, spaţiilor, slujbelor şi însemnelor bisericeşti.

8. Sfântul Sinod reiterează faptul că Biserica Ortodoxă Română nu recomandă susţinerea vreunui partid politic sau vreunei ideologii politice, ci îndeamnă pe toţi cetăţenii să facă alegeri după criterii care vizează realizarea *binelui ţării* şi *promovarea valorilor creştine în societate.* În acest sens, pentru aprecierea candidaţilor la ***alegerile locale*** şi ***parlamentare*** **din acest an, recomandă credincioşilor Bisericii noastre următoarele 10 criterii orientative:**

I. manifestarea credinţei în Dumnezeu şi a responsabilităţii faţă de comunitate;

II. apărarea libertăţii religioase şi susţinerea activităţilor spirituale şi sociale ale Bisericii;

III. respectul pentru persoana umană şi promovarea culturii vieţii: promovarea familiei tradiţionale, fireşti, formată din *bărbat* şi *femeie,* menită să conceapă alte vieţi; implementarea de politici împotriva avortului, eutanasiei, cercetărilor pe embrioni umani, clonării;

IV. promovarea unei educaţii naţionale integrale, care îmbină cunoaşterea intelectuală cu formarea morală şi spirituală;

V. apărarea şi promovarea sănătăţii fizice, psihice şi morale/spirituale a poporului român;

VI. diminuarea sărăciei, dezvoltarea economică şi creştere demografică a României;

VII. apărarea şi promovarea patrimoniului cultural şi spiritual naţional;

VIII. apărarea resurselor naturale, ocrotirea mediului şi dezvoltarea agriculturii, ca baze ale responsabilităţii pentru generaţiile prezente şi viitoare;

IX. sprijinirea comunităţilor de români din jurul graniţelor şi a diasporei române, precum şi promovarea de proiecte

de încurajare a românilor să revină în România;
X. apărarea şi promovarea cu demnitate a intereselor poporului român, pe plan extern şi intern.
9. Desigur, aceste criterii pot fi completate cu alte criterii utile pentru orientarea alegătorilor spre un vot corect, responsabil şi folositor ţării."[44]

Deşi hotărârea sinodală prevedea publicarea **Comunicatului de presă** de mai sus, atât în anul 2016, cât şi în anul 2020, ea a rămas numai în cancelariile eparhiale, în vreme ce în presa scrisă şi în media online a fost dat publicităţii în anul 2016 un alt comunicat de presă care reia doar parţial comunicatul aprobat pe care îl redăm în cele ce urmează, iar în anii 2019 şi 2020 o simplă referire la poziţiile Sfântului Sinod aprobate anterior, redate mai jos:

„**Precizări ale Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române privind anul electoral 2016**

În perspectiva alegerilor locale şi legislative din anul 2016, din dorinţa de a face cât mai clară atitudinea Bisericii Ortodoxe Române faţă de viaţa politică şi campaniile electorale, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române face următoarele precizări:

1. În calitate de cetăţean şi de părinte duhovnicesc al tuturor enoriaşilor săi, indiferent de orientarea lor politică, preotul are libertatea, binecuvântarea şi îndatorirea de a participa la viaţa cetăţii, sprijinind activităţile menite să promoveze binele comun. În vederea respectării opţiunilor politice ale credincioşilor săi, preotul are obligaţia de a păstra neutralitatea în timpul campaniilor electorale, atât în declaraţiile publice, cât şi în activitatea practică faţă de problemele cu caracter politic. Opţiunea politică a preotului va fi exprimată doar prin votul personal secret.

2. În conformitate cu Sfintele Canoane, arhiereului, preotului, diaconului, monahului şi monahiei din Biserica Ortodoxă Română le este interzis să facă politică partinică, să fie membri ai unui partid politic, să candideze la alegerile parlamentare sau locale, să participe la campanii electorale şi să ocupe funcţii de demnitar/înalt funcţionar public la nivel central sau local.

3. Clericul sau monahul care se implică în politică în calitate de membru sau de candidat al unui partid încalcă legământul depus la hirotonie, hotărârile Sfântului Sinod şi regulamentele bisericeşti, caz în care va trebui să aleagă între cariera politică şi misiunea clericală/viaţa monahală. Abaterile de acest fel vor fi judecate în Consistoriile eparhiale.

4. Totuşi, Sfântul Sinod, aplicând principiul iconomiei (dispensă), în vederea împlinirii misiunii sociale la care sunt chemaţi clericii în viaţa comunităţilor pe care le păstoresc, a aprobat ca, în situaţii excepţio-

[44] Arhiva AVFC, 4044/10.08.2022, *Hotărârea 6970/22 iulie 2022*, pp. 3–5.

nale, preoții și diaconii să candideze, însă doar ca independenți și doar pentru calitatea de consilier local și consilier județean în România cu aprobarea scrisă a ierarhilor lor.
5. În acest caz, preoții și diaconii care au obținut, în mod excepțional, aprobarea bisericească de a candida pentru a deveni membri în consiliul local sau consiliul județean vor fi suspendați de la slujirea liturgică pe întreaga perioadă a campaniei electorale (pentru evitarea oricăror suspiciuni referitoare la folosirea de mijloace pastorale în campania electorală), vor adopta în timpul campaniei electorale un comportament adecvat demnității preoțești, vor respecta legislația în vigoare privind campaniile electorale și alegerea autorităților administrației publice locale și nu vor folosi în scopuri electorale lăcașurile de cult.
6. Sfântul Sinod reînnoiește apelul său către liderii partidelor politice din România de a nu permite recrutarea de membri din rândurile clerului și nici folosirea în scopuri politice a persoanelor, spațiilor, slujbelor și însemnelor bisericești.
7. Sfântul Sinod reamintește faptul că Biserica Ortodoxă Română nu susține vreun partid politic sau vreo ideologie politică, însă îndeamnă pe toți cetățenii să-i aleagă pe acei candidați care arată credință în Dumnezeu și responsabilitate față de comunitate, apără și susțin demnitatea vieții umane, a familiei tradiționale și promovează educația școlară integrală care îmbină cunoașterea intelectuală cu formarea morală și spirituală.

SECRETARIATUL SFÂNTULUI SINOD
AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE"[45]

Anul 2016, din prisma **comunicatului de presă** publicat în media bisericească, se constituie încă o treaptă pe scara perfectibilității hotărârilor sinodale privitor la cler și politică. Cu plusuri de teminologie, reținând aici faptul că „*Opțiunea politică a preotului va fi exprimată doar prin votul personal secret*" (punctul 1), includerea *monahiilor* pentru evitarea unor interpretări eronate și extinderea interdicției la „*funcții de demnitar/înalt funcționar public la nivel central sau local*" (punctul 2), dispensa se aplică doar clerului de mir (punctul 4) și suspendarea „*de la slujirea liturgică pe întreaga perioadă a campaniei electorale"* a clericilor (punctul 5) și cu minusuri de conținut prin eliminarea motivului care a stat la baza introducerii dispensei clerului de a candida în anul 2008: „*Această hotărâre adoptată de Sfântul Sinod este aplicabilă numai până când se vor găsi membri ai laicatului ortodox, bine pregătiți, pentru a reprezenta interesele comu-*

[45] ***, *Precizări ale Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române privind anul electoral 2016*, la http://patriarhia.ro/precizari-ale-sfantului-sinod-al-bisericii-ortodoxe-romane-privind-anul-electoral-2016-8748.html (data accesării 6 iulie 2020); Secretariatul Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, *Precizări ale Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române privind anul electoral 2016*, în „Revista Renașterea", nr. 4 (312) aprilie, serie nouă, anul XXVII (2016), p. 5.

nităţilor locale în care se află şi ortodocşi"[46], judecarea abaterilor monahilor/monahiilor în *Consistoriile eparhiale* şi nu în *Consistoriile monahale* (punctul 3 al hotărârii), în contradicţie cu art. 46, alin (1) 1 lit. b) şi c) unde se stipulează atribuţiile celor două *Consistorii* astfel: „b) *Consistoriul eparhial,* pentru cauzele clericilor de mir, ale cadrelor didactice, clerici sau laici, din învăţământul teologic preuniversitar şi universitar şi ale mirenilor din administraţia bisericească; c) *Consistoriul eparhial monahal,* pentru cauzele monahilor"[47].

Reţinem totuşi contradicţia dintre punctul 1 al precizărilor[48], anume partea finală a acestuia „În vederea respectării opţiunilor politice ale credincioşilor săi, preotul are obligaţia de a păstra neutralitatea în timpul campaniilor electorale, atât în declaraţiile publice, cât şi în activitatea practică faţă de problemele cu caracter politic. *Opţiunea politică a preotului va fi exprimată doar prin votul personal secret*" cu punctele 4 şi 5 care permit, în anumite „situaţii excepţionale" să candideze, ceea ce implicit arată faptul că, evident, fac campanie electorală şi că, evident, nu sunt neutri politic şi că, evident, opţiunea politică nu şi-o exprimă *doar* prin vot.

Hotărârea sinodală 1844/29 februarie 2016, reluată şi menţinută în hotărârea 6970/22 iulie 2020, este alcătuită din trei *componente* care arată *trei atitudini distincte*:

a) **neutralitatea pasivă** sau neutralitatea politică a Bisericii în ansamblul său (punctele 1-3);

b) **implicarea activă** la nivel local şi judeţean, anume permisiunea, în cazuri de excepţie, ca preoţii şi diaconii să candideze, ca independenţi şi cu aprobarea Chiriarhilor lor, la funcţia de consilier local sau judeţean (punctele 4-6) şi

c) **neutralitatea activă**, neimplicarea efectivă în jocul electoral, dar condiţionarea factorilor politici activi la nivel de apel, sugestie, recomandare în a nu implica clerul, spaţiul liturgic, slujbele şi însemnele bisericeşti în lupta politică de orice fel şi deschiderea unei liste de criterii orientative pentru alegătorul creştin ortodox pentru ca rezultatul actul electoral personal să ajute la „realizarea binelui ţării şi promovarea valorilor creştine în societate" (punctele 7-9).

Ţinând cont de clasa politică actuală, de jocurile politice de culise sau la vedere şi revenind la punctul 4 al hotărârii sinodale aprobate:

---

[46] Arhiva AVFC, 1098/31 III 2008, *1676/17 martie 2008. Hotărârea Sfântului Sinod - şedinţa de lucru din 6-7 martie 2008*.

[47] *Regulamentul autorităţilor canonice disciplinare şi al instanţelor de judecată ale Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 2015, pp. 60–61.

[48] *Precizări ale Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române privind anul electoral 2016*; Secretariatul Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, *Precizări ale Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române privind anul electoral 2016* nr. 4 (312) aprilie, 2016, p. 5.

„4. Aplicând principiul *iconomiei (pogorământ, dispensă),* în vederea împlinirii misiunii pastoral-sociale la care sunt chemați în viața comunităților pe care le păstoresc, **Sfântul Sinod, prin hotărârea sinodală nr. 1676 din 6 martie 2008, permite totuși ca *preoții* și *diaconii* să candideze, însă doar ca *independenți* și doar pentru calitatea de *consilier local* și *consilier județean* în România, în următoarele condiții:**
a) lipsa unor candidați laici ortodocși, bine pregătiți, capabili să reprezinte eficient comunitățile din care provin și în a căror componență intră credincioși ortodocși;
b) încălcarea neutralității politice sau susținerea publică pe plan local a unui partid politic de către deservenții altor culte sau organizații religioase;
c) promovarea de către unele partide politice a unor oameni politici care au atacat în mod constant instituția Bisericii și valorile morale creștine ale societății sau candidarea respectivelor persoane ca independenți."

constatăm cu uşurinţă „*obligativitatea*" preoților și diaconilor de a candida datorită faptului că, permanent, cel puțin una dintre cele trei condiții o cere imperios.

Îmbucurător este faptul că punctele 8 și 9 ale hotărârii sinodale fac referire la câteva criterii orientative, aici enumerate 10, care însă, la modul public și practic nu se regăsesc în recomandările clericilor la nici un nivel, ba mai mult constatăm cu tristeţe că aleșii, în majoritatea covârșitoare nu îndeplinesc decât puține sau chiar nici unul din aceste criterii, ceea ce trebuie să ne dea de gândit pe termen lung într-o țară declarată majoritar creștin ortodoxă la recensămintele post-comuniste.

Cele mai recente luări de poziție publice față de implicarea clerului în politică se limitează la a aminti hotărârile precedente în vigoare fără a detalia care sunt acestea, subînțelegându-se hotărârile făcute publice în anul 2016, astfel în anul 2019 se aminteşte că:

„4. În perspectiva alegerilor prezidențiale din anul 2019 și a celor locale și parlamentare din anul 2020, au fost reafirmate principiile enunțate în mai multe rânduri de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe cu privire la responsabilitatea clericilor pentru păstrarea neutralității politice în perioada electorală"[49],

iar în anul următor:

„În perspectiva *alegerilor pentru autoritățile administrației publice locale* din toamna anului 2020, Sfântul Sinod a reiterat faptul că

[49] Iulian Dumitraşcu, *Noi hotărâri ale Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române*, *basilica.ro*, la https://basilica.ro/noi-hotarari-ale-sfantului-sinod-al-bisericii-ortodoxe-romane-28-octombrie-2019 (data accesării 6 iulie 2020).

> Biserica Ortodoxă Română rămâne neutră din punct de vedere politic, dar îi îndeamnă pe toţi cetăţenii ortodocşi să-şi manifeste dreptul la vot având în vedere criterii care vizează realizarea *binelui comunitar* şi *promovarea valorilor creştine în societate*"[50].

Aceasta este, până acum, ultima hotărâre sinodală privitoare la implicarea clerului în politică. Ea împarte clerul în neutri politic la nivel general, activi politic la nivelul consiliilor locale şi judeţene, ca aleşi independenţi, o situaţie de excepţie care „întăreşte regula" şi neutri activi.

O scurtă incursiune canonică

Începând cu anul 2004, hotărârile sinodale privitoare la implicarea clerului în politică sunt justificate de canoanele 6 Apostolic, 7 Sinodul IV Ecumenic, 10 Sinodul VII Ecumenic, 11 Sinodul local Cartagina care, zic sinodalii, stipulează o incompatibilitate între demnitatea clericală şi dregătoriile sau demnităţile lumeşti, argumentare reluată şi în ultima ediţie a *Regulamentului autorităţilor canonice disciplinare şi al instanţelor de judecată ale Bisericii Ortodoxe Române* la care adaugă canonul 18 sin. IV Ec şi 34 trul. [51].

Cel de-al patrulea canon amintit (Canonul 11 Sinodul local Cartagina[52]) nu pare să aibă vreo legătură cu tema, dar, vorba dictonului, *errare humanum est* şi ar trebui omis pe viitor, sau înlocuit cu un altul. Dintre canoanele Sinodului de la Cartagina din 419, cel mai probabil ar fi vorba despre canonul 16 care ar atinge tema fiind vorba despre încurcarea cu lucruri lumeşti sau în accepţiunea în care politicienii de astăzi sunt priviţi ca vameşii pe vremea Mântuitorului, o castă coruptă, agonositori de câştiguri *ruşinoase sau necinstite*.

Propunem totodată *adăugarea la lista canoanelor ajutătoare speţei a următoarelor canoane: can. 81 ap., can. 83 ap., can. 3 sin. IV ec., can. 16 Cartag*. şi *can. 11 sin. I-II* din *C*onstantinopol 861, redate în ceea ce urmează:

Canonul 6 Apostolic:

„Episcopul sau presbiterul sau diaconul *să nu ia asupra sa purtări*

---

[50] ***, *S-a încheiat şedinţa de lucru a Sfântului Sinod: care sunt hotărârile adoptate?*, la https://basilica.ro/s-a-incheiat-sedinta-de-lucru-a-sfantului-sinod-care-sunt-hotararile-adoptate/ (data accesării 21 iulie 2020).

[51] Vezi n. 151, în *RACDIJ 2015*, Bucureşti, 2015, pp. 47–48.

[52] „Toţi episcopii au zis: „Dacă vreun presbiter ar fi osândit pentru purtarea lui, unul ca acesta are datoria să vestească pe episcopii din vecinătate, ca aceştia ascultând lucrul şi prin ei să se împace cu episcopul său. Iar de nu ar face aceasta, ci ceea ce să nu fie, cu mândrie îngâmfându-se, s-ar despărţi pe sine de comuniunea cu episcopul său, şi făcând schismă împreună cu oarecare, ar aduce lui Dumnezeu cele sfinte, unul ca acela să se socotească anatema şi să piardă locul său; băgându-se de seamă ca nu cumva să aibă pârâ dreaptă împotriva episcopului.", cf. Can. 11 Cartag., în Arhid. Prof. dr. Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note şi comentarii*, ediţia a III-a îmbunătăţită, îngrijită de Dr. Sorin Joantă, Sibiu, 2005, p. 272.

de grijă lumeşti; iar de nu, să se caterisească."[53]

Canonul 81 apostolic:

„Am zis că *nu se cuvine* ca episcopul sau presbiterul *să se pogoare pe sine în ocârmuiri obşteşti (publice)*, ci să se hărăzească (dedice) nevoilor (treburilor) bisericeşti. Deci ori să se supună a nu face aceasta, ori să se caterisească, căci, după povăţuirea Domnească (a Domnului), nimeni nu poate sluji la doi domni (Mt 6, 24)."[54]

Canonul 83 apostolic:

„Episcopul sau presbiterul sau diaconul, ocupându-se cu oastea (exercitând o funcţie militară) şi voind să le ţie pe amândouă, *dregătoria* romană de stat şi cârmuirea preoţească, să se caterisească, pentru că ale Cezarului sunt ale Cezarului, şi ale lui Dumnezeu sunt ale lui Dumnezeu (Mt 22, 21)."[55]

Canonul 3 Sinodul IV Ecumenic:

„A venit la Sfântul Sinod (la cunoştinţa Sfântului Sinod) că oarecari dintre cei cuprinşi (incluşi) în cler se fac *arendaşi* ai averilor străine pentru câştig ruşinos şi se îndeletnicesc cu treburi (afaceri) lumeşti, apoi, lenevindu-se în slujirea lui Dumnezeu şi alergând prin casele oamenilor, din iubire de argint iau asupra lor şi mânuirea (administrarea) de averi. De aceea, sfântul şi marele sinod a orânduit (hotărât) ca de acum înainte nimeni, nici episcopul, nici clericul, nici monahul, să nu ia în arendă averi, *nici să se vâre (amestece) pe sine în chivernisirea (administrarea) lucrurilor lumeşti*, afară numai dacă ar fi chemat cumva după legi la epitropia de neînlăturat (obligatorie) a nevârstnicilor (minorilor), sau dacă episcopul cetăţii l-ar rândui să poarte grija lucrurilor bisericeşti sau a orfanilor sau a văduvelor neajutorate sau a persoanelor care mai ales au trebuinţă de ajutor bisericesc pentru frica lui Dumnezeu. Iar dacă cineva de acum înainte ar încerca să calce cele orânduite (hotărâte), unul ca acela să se supună pedepselor bisericeşti."[56].

Canonul 7 Sinodul IV Ecumenic:

„Am hotărât (orânduit) ca cei ce au fost rostuiţi (aşezaţi) odată în cler, precum şi monahii, *să nu intre* nici în oaste, *nici în dregătorie lumească*; iar dacă ar îndrăzni aceasta şi nu s-ar pocăi, încât să se reîntoarcă la aceea ce mai întâi au ales pentru Dumnezeu, să fie daţi anatemei."[57]

Canonul 10 Sinodul VII Ecumenic:

„De vreme ce unii dintre clerici, nesocotind rânduiala canonică, părăsindu-şi parohia lor, aleargă la altă parohie, şi mai cu seamă în această de Dumnezeu păzită şi împărătească cetate, şi *stau* (se stabilesc) *la dregători lumeşti*, săvârşind sfintele slujbe (liturghii) în paracli-

[53] Can. 6 ap., în *Ibidem*, p. 11.
[54] Can. 81 ap., în *Ibidem*, pp. 51–52.
[55] Can. 83 ap., în *Ibidem*, pp. 52–53.
[56] Can. 3 sin. IV ec., în *Ibidem*, p. 86.
[57] Can. 7 sin. IV ec., în *Ibidem*, p. 89.

sele (capelele) lor, pe aceştia nu este îngăduit a-i primi în nici un fel de casă sau biserică, fără voia episcopului propriu şi a episcopului Constantinopolului. Iar dacă va face cineva şi ar stărui (în ceea ce a făcut), să se caterisească. Câţi însă fac lucrul acesta cu ştirea mai înainte pomeniţilor preoţi (vlădici), *nu le este îngăduit a lua asupra lor purtări de grijă lumeşti şi de ale vieţii*, ca fiind opriţi de către dumnezeieştile canoane a face aceasta. Iar dacă cineva s-ar prinde având asuprăşi o sarcina mai mare decât cele zise, ori să înceteze, ori să se caterisească. Aşadar, mai bine să se ducă (preotul) spre învăţarea copiilor şi a casnicilor (sclavilor), cetindu-le lor cu stăruinţă Scripturile, căci spre aceasta a şi luat moştenire preoţia."[58]

Canonul 16 Sinodul local Cartagina:

„Aşijderea se hotărăşte ca episcopii, presbiterii şi diaconii *să nu se facă arendaşi sau administratori, nici să-şi agonisească hrana din vreun lucru ruşinos sau necinstit*; căci sunt datori a avea în vedere cele scrise: „Nimeni, ostaş fiind lui Dumnezeu, se încurcă pe sine în lucruri lumeşti" [2 Tim 2, 4]. Apoi citeţii, ajungând la vârsta juneţii, să fie siliţi sau a se căsători, sau a face făgăduinţă de înfrânare. Asemenea s-a hotărât ca clericul, dacă împrumută bani, să primească banii săi înapoi, iar dacă va împrumuta, sub altă formă, să primească cât a dat. Şi diaconii să nu se hirotonească înainte de 25 ani. Dar nici citeţii să nu se închine către popor."[59]

Canonul 11 al sinodului I-II de la Constantinopol din anul 861:

„Dumnezeieştile şi sfintele canoane supun caterisirii pe presbiterii ori diaconii care primesc asupră-le *dregătorii sau îndeletniciri lumeşti*, sau cele ce se zic purtări de grijă în casele dregătorilor. Deci şi noi, întărind aceasta, hotărâm şi în privinţa celorlalţi care se numără în cler: că dacă vreunul dintre ei s-ar îndeletnici cu *dregătorii lumeşti* sau ar primi asupră-şi cele ce se zic purtări de grijă în casele sau moşiile dregătorilor, acela să se alunge din clerul său; căci nimeni nu poate sluji la doi domni, după cuvântul neminicinos al lui Hristos, adevăratul nostru Dumnezeu (Mt 6, 24)" [60]

În loc de concluzii:
Preotul – alesul lui Dumnezeu şi / sau alesul oamenilor?

Participarea sau neparticiparea clerului la actul politic activ este perpetua enigmă a regăsirii preotului ca *alesul lui Dumnezeu* şi / sau *alesul oamenilor* şi scoate la iveală câteva întrebări retorice, astfel din punct de vedere *canonic* ne aflăm, din nou, în faţa inconsecvenţei hotărârilor sinodale bazate pe aceleaşi canoane şi a veşnicelor dileme:

[58] Can. 10 sin. VII ec., în *Ibidem*, pp. 187–188.
[59] Can. 16 Cartag., în *Ibidem*, pp. 274–275.
[60] Can. 11 sin. I-II, în *Ibidem*, pp. 344–345.

Când şi cât mai au valabilitate canoanele Bisericii pe care preoţii au jurat, la hirotonie, că le vor respecta?

Sunt ele valabile perpetuu şi trebuie respectate în litera şi duhul lor?

Duhul canoanelor se schimbă în funcţie de momentul istoric, de configuraţia politică a prezentului?

Se aplică doar canoanele care sunt în momentul respectiv agreate şi în folosul celui „mai mare"?

Unele canoane, emise de aceeaşi instanţă, sunt mai valabile decât altele?

Actuala legislaţie bisericească încurajează clerul să se avânte în lupta electorală şi datorită lipsei unei liste actualizate, periodic, cu acribie a îndeletnicirilor incompatibile cu misiunea clericală, a folosirii pogorământului că regulă în loc de excepţie, a formulărilor ambigue, incomplete, echivoce sau uşor interpretabile antinomic sensului dorit iniţial în hotărârile sinodale privind subiectul în discuţie ş. a.

Bineînţeles, în aceeaşi direcţie suflă vântul şi datorită implicării în politică, la toate nivelurile, a clericilor altor culte religioase recunoscute de lege şi, nu în ultimul rând, ispita unei prosperităţi materiale uşor dobândite şi amăgirea dobândirii unei influenţe sau puteri mai mari în societate.

Dacă ne întoarcem şi privim chestiunea şi *duhovniceşte*, observăm că implicarea clerului în politică se datorează incompetenţei sau / şi incapacităţii clerului de rezolvare a evenimentelor din comunitatea locală sau extinsă prin îndătinatele mijloace „specifice", ceea ce trădează un demers pastoral creştin cu rezultate sterpe într-un câmp arid.

Pe aceeaşi linie reţinem că participarea clerului la disputa politică, în calitate de candidat la o anumită funcţie sau ales al poporului, este complacerea într-o amnezie canonică, intrarea într-o stare de somnolenţă duhovnicească datorită adormirii conştiinţei misionare, certitudinea că şi-a îndeplinit mai mult decât trebuia chemarea slujirii lui Dumnezeu „cu timp şi fără timp" şi a sosit vremea ca excedentul de timp să îl dedice unei altfel de slujiri.

Nu în ultimul rând, dar în acelaşi ton, intenţia personală de a candida precum şi acceptarea propunerii exterioare de a candida nu este altceva decât o *neputinţă duhovnicească* din partea persoanei clericale vizate, considerarea candidaturii drept necesară nu este altceva decât acceptarea propriei incompetenţe pastorale, din nefericire generalizată pe scară largă.

Nu trebuie s*ă uităm totuşi că, în cele mai multe cazuri, clerul justifică implicarea în actul politic prin faptul că laicii nu mai sunt ambasadorii lui Hristos* şi în acest context, datorită decredibilizării clasei politice, Biserica nu îşi mai recunoaşte fiii ca ortodocşi practicanţi odată ajunşi în funcţii de conducere / decizie, pentru că aceştia decid sau legiferează împotriva valorilor creştin ortodoxe sau împotriva intereselor comunităţilor locale majoritar ortodoxe în ciuda faptului că sunt mereu distinşi nu nenumărate dis-

tincţii eclesiatice „pentru mireni” cu „merite deosebite” ca „buni creştini”, de un „real ajutor” comunităţilor ortodoxe.

Dilema preotului de a rămâne *alesul lui Dumnezeu* şi nu şi *alesul oamenilor* este aşadar una duhovnicească, aceea de a-şi alege Domnul căruia voieşte să-i slujească (Mt 6, 24). Clericul poate avea un rol benefic, important în viaţa politică, indiferent de nivel, printr-o implicare pastorală adecvată, prin conştientizarea candidaţilor şi a aleşilor că ei sunt şi „cetăţeni ai unei alte Împărăţii” faţă de care, la botez, au depus o adeziune, un jurământ de credinţă personal sau prin delegaţi (naşii).

Cu excepţia unor izbânde legislative la propunerea unor parlamentari clerici dinainte de 2004, poziţia Bisericii Ortodoxe Române astăzi, cu sau fără implicarea clerului în politica locală sau judeţeană, se transformă într-un strigăt mut în pustiul lumii acesteia plină din ce în ce mai mult de indivizi şi cu din ce în ce mai puţine persoane.

Post scriptum: Arhiepiscopul şi Mitropolitul Bartolomeu şi politica

În prag de an centenar Bartolomeu Valeriu Anania se cere imperios menţionat că, în linii mari, actuala poziţie a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române (hotărârea din 2016) cu privire la implicarea clerului în politică corespunde, cu mici diortosiri, propunerii din 2004 a Arhiepiscopului Bartolomeu Anania al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, astfel punctului 1 din propunere îi corespunde punctul 1 din decizia sinodală, punctului 2 din propunere îi corespund punctele 2 şi 3 din hotărâre, punctului 3 din hotărâre, eliminat la momentul propunerii şi reintrodus ulterior, îi corespund punctele 4, 5 şi 6 ale hotărârii, iar punctului 4 din propunere îi corespund punctele 7, 8 şi 9 din textul sinodal. Totuşi au mai rămas de recuperat din propunerea Arhiepiscopului Bartolomeu unele nuanţe la care s-a renunţat ulterior şi care ar fi binevenite, alături de multe nuanţe pierdute din primele hotărâri sinodale post-comuniste în aceeaşi speţă prin dosirea lor în arhivele eparhiale.

Rămâne încă de acceptat, asumat şi implementat la nivel de patriarhie a textului menţionat mai sus ca „SCRISOARE CIRCULARĂ către preacucernicii preoţi din Mitropolia Clujului, Albei, Crişanei şi Maramureşului”, adevărate norme de aplicare a hotărârii sinodale 1676/17 martie 2008 în Mitropolia Clujului, Albei, Crişanei şi Maramureşului cu subtitlul „Cerinţele Sinodului Mitropolitan pentru preoţii care doresc să candideze pentru posturile de consilieri” pentru ca punctele 4 şi 5 ale hotărârii din 2016 să fie mai limpezi şi scutite de o largă interpretare.

DIN MANUSCRISELE INEDITE ALE ARHIEPISCOPULUI TEOFIL HERINEANU AL CLUJULUI. PREDICĂ PENTRU ÎNSOȚITORI LA SFINȚIRILE DE PREOȚI

VASILE ROJNEAC

Abstract: From the unedited manuscripts of Archbishop Teofil Herineanu of Cluj. Sermon for companions at priestly ordinations.

The present material makes available to researchers and those interested in the theological work of Archbishop Teofil Herineanu of Vad, Feleac and Cluj an unedited sermon, composed by the Diocesan Bishop of Cluj for priest ordinations. The homily, very thoroughly scripturally argued, sheds light on the sacramental work of the bishop and the priest within the Christian community. We mention the fact that this sermon is preserved, in a single copy, in the Archives of the Archdiocese of Vad, Feleac and Cluj, in the Collection of Archbishop Teofil Herineanu, Manuscripts section.

Keywords: Archbishop Teofil Herineanu, sermon/homily, The Holy Sacrament of the Priesthood, Church, bishops, priests, believers.

De la vrednicul de pomenire Arhiepiscopul nostru Teofil Herineanu ne-a rămas o impresionantă colecţie de manuscrise personale, care se păstrează, astăzi, în Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, în *Fondul Arhiepiscop Teofil Herineanu*, secţiunea *Manuscrise*. Multe dintre ele au fost publicate în periodicele noastre bisericeşti, centrale şi locale, dar o mare parte nu au văzut niciodată lumina tiparului, rămânând între actele personale ale dânsului. Dintre cele nepublicate le menţionăm, la modul general, pe următoarele: cuvântări la diferite evenimente din viaţa bisericească, predici, meditaţii, rugăciuni, scrisori, traduceri şi chiar o lucrare intitulată: *Călăuză biblică antisectară*, pe care a elaborat-o în perioada când a funcţionat ca preot paroh în Parohia Panticeu (1948).

În studiul de faţă ne vom apleca asupra unei predici pe care dânsul a alcătuit-o, aşa cum menţionează pe prima filă a manuscrisului, în partea dreaptă, sus: *„Pentru însoţitori – la sfinţirile de preoţi”*.

Acest manuscris conţine 3 file şi este dactilografiat, având totodată inserat şi text olograf, autorul făcând ulterior unele intervenţii sau corecturi pe text. Deşi este tehnoredactat foarte frumos şi îngrijit, pe manuscris nu este specificată data compunerii acestei predici, întrebuinţată la sfinţirile sau hirotoniile de preoţi. Ştim doar că această omilie a fost elaborată în cursul păstoririi Sfinţiei Sale la Cluj şi o încredinţa spre citire consilierilor de la Centrul Eparhial, care îl însoţeau la sfinţirile sau resfinţirile de biserici, când aveau loc, de cele mai multe ori, şi hirotoniile de diaconi şi de preoţi.

Trebuie să menţionăm că această predică a intrat în colecţia de manuscrise a Arhivei Arhiepiscopiei Clujului, *Fondul Arhiepiscop Teofil Herineanu*, prin grija şi bunăvoinţa părintelui vicar eparhial Iustin Tira, care mi-a predat-o personal la începutul acestui an (2021), spre a fi arhivată şi pusă la dispoziţia cercetătorilor.

Din punct de vedere teologic, predica sau omilia conţine numeroase texte biblice care susţin şi argumentează *Sfânta Taină a Preoţiei sau a Hirotoniei* „în care, prin punerea mâinilor Episcopului şi prin rugăciune, harul divin se pogoară asupra unui candidat anume pregătit, sfinţindu-l şi aşezându-l într-o treaptă a ierarhiei bisericeşti, împărtăşindu-i acestuia puterea de a învăţa cuvântul lui Dumnezeu, de a săvârşi lucrările sfinte şi de a-i conduce pe credincioşi pe calea mântuirii. Precum se poate vedea, hirotonia e Taina prin care cel ce a primit-o este îndreptăţit să continue în Biserică întreita slujire a Mântuitorului Hristos”[1].

Aşa cum vom vedea, această omilie este compusă din două părţi. În prima parte autorul argumentează din punct de vedere scripturistic Sfânta Taină a Hirotoniei, prin citate sugestive (*Ioan* 20, 21-23; *Matei* 28, 19-20; *Faptele Apostolilor* 16, 17; *Faptele Apostolilor* 14, 23), iar în partea a doua sunt conştientizaţi credincioşii, dar şi candidaţii la preoţie despre efectele, responsabilitatea şi sublimitatea acestei Taine Sfinte: *„Iată, deci, iubiţi credincioşi, că în Biserică, urmaşii legitimi/legiuiţi ai Sf. Apostoli sunt episcopi şi preoţi care nu de la oameni, ci de la Dumnezeu au primit mandatul sfânt de a învăţa, de a conduce/păstori şi de a sfinţi pe credincioşi”*.

În cele ce urmează vom reda integral textul predicii, urmând ca la final să ataşăm şi manuscrisul.

[1] ISIDOR TODORAN, IOAN ZĂGREAN, *Dogmatica Ortodoxă. Manual pentru Seminariile Teologice*, ediţia a III-a, Cluj-Napoca, Editura Renaşterea, 2000, p. 319; *Învăţătură de Credinţă Creştină Ortodoxă*, Bucureşti, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, 2015, pp. 348-350.

„IUBIȚI CREDINCIOȘI,

Dragostea lui Dumnezeu față de lume, față de noi oamenii – făptura mâinilor Lui, este nemărginită.

Graiul nostru este prea slab, limbajul nostru omenesc este prea sărăcăcios, pentru a înfățișa deplin această iubire nesfârșită.

Dar dovada cea mai mare a iubirii nemărginite ce ne-o poartă Tatăl nostru Cel din ceruri, ne-a arătat-o prin aceea că, pe Însuşi Fiul Său L-a trimis în lume, ca om, şi L-a dat la moarte pe cruce „pentru noi oamenii şi pentru a noastră mântuire".

„Căci Dumnezeu aşa a iubit lumea încât pe Fiul Său cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viaţă veşnică" (Ioan 3, 16).

„Mai mare dragoste decât aceasta nimeni nu are ca viaţa lui să şi-o pună pentru prietenii săi" (Ioan 15, 13).

Fiul lui Dumnezeu, pogorându-se din cer a voit să ne câştige inimile prin dragostea Sa jertfitoare şi să ne înveţe întâi prin pildă vie-văzută, apoi prin grai, cum trebuie să se poarte un om, un creştin adevărat ca să placă lui Dumnezeu şi oamenilor, aici pe pământ, şi să dobândească fericirea vremelnică şi veşnică – Hristos Mielul lui Dumnezeu ... Hristos Păstorul cel bun.

Mântuitorul Hristos, cunoscând însă că misiunea Sa pământească trebuie să înceteze îşi alege urmaşi, oameni care să propovăduiască mai departe învăţătura Sa şi să facă cunoscută voia lui Dumnezeu.

Din toţi care veneau şi-I ascultau cuvântul, Iisus Hristos îşi alege 12 ucenici.

„Şi S-a suit pe munte şi a chemat la Sine, pe câţi a voit şi au venit la El.

Şi a rânduit dintre ei pe doisprezece să fie cu El şi să-i trimită să propovăduiască.

Le-a dat să aibă putere să vindece bolile şi să alunge demonii" (Marcu 3, 13-15).

Pe aceştia îi alege ca să cunoască apropiat învăţătura cea adevărată.

„Pentru că vouă vi s-a dat să cunoaşteţi tainele împărăţiei cerurilor, pe când acelora nu li s-a dat" (Matei 13, 11).

Alegându-i pe aceştia şi învăţându-i apropiat tainele împărăţiei lui Dumnezeu, îi îmbracă cu putere de sus, cu darul Sf. Duh, şi le dă solia sfântă de continuatori, de purtători ai lucrării, ai operei de mântuire în lume:

„Atunci le-a zis încă odată – Pace vouă! Precum M-a trimis pe Mine Tatăl vă trimit şi Eu pe voi. Şi zicând acestea, a suflat asupra lor şi le-a zis: Luaţi Duh Sfânt.

Cărora veţi ierta păcatele le vor fi iertate şi cărora le veţi ţine, vor fi ţinute" (Ioan 20, 21-23).

(Vezi şi Faptele Apostolilor, cap. II).

Sfinţilor apostoli prin darul Sf. Duh li se dă întreită putere: de a învăţa, de a săvârşi cele sfinte şi de a conduce/păstori poporul pe calea mântuirii.

„Drept aceea mergând învăţaţi toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh.

Învăţându-le să păzească toate câte v-am poruncit vouă şi iată Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârşitul veacului" (Matei 28, 19-20).

„(...) Aceşti oameni sunt slujitori/robi ai Dumnezeului Celui Preaînalt, care vă vestesc vouă calea mântuirii" (Fapte 16, 17).

Sf. Apostol Pavel scrie corintenilor în numele tuturor apostolilor:

„Aşa să ne socotească pe noi fiecare om: ca slujitori ai lui Hristos şi ca iconomi/ispravnici ai tainelor lui Dumnezeu" (I Cor. 4, 1).

Această întreită putere încredinţată apostolilor prin darul Sf. Duh este transmisă de Hristos Domnul cu multă tărie.

„Cine vă primeşte pe voi pe Mine Mă primeşte..." (Matei 10, 40).

Iată în ce chip Sf. Apostoli primesc hirotonia de la Dumnezeu prin darul Sf. Duh pe care îl dau, îl transmit mai departe prin punerea mâinilor şi prin rugăciune, hirotonind episcopi şi preoţi pentru fiecare comunitate creştină – (Fapte 14, 23) „şi hirotonindu-le preoţi în fiecare biserică, rugându-se cu postiri, i-au încredinţat pe ei în mâna Domnului în Care crezuseră".

Aşa şi Sf. Apostol Pavel a sfinţit, a aşezat după rânduială lui Dumnezeu pe episcopi, Tit în Creta şi Timotei în Efes.

Urmaşului său, Timotei din Efes, îi scrie:

„Nu fi nepăsător faţă de harul care este întru tine, care ţi s-a dat prin proorocie, cu punerea mâinilor preoţiei"

Urmaşului său – episcopului Tit din Creta – îi scrie:

„Pentru aceasta te-am lăsat în Creta ca să îndreptezi cele ce mai lipsesc şi să aşezi preoţi prin cetăţi precum ţi-am rânduit" (Tit 1, 4).

Tot Sf. Apostol Pavel, slujitorilor bisericii rânduiţi în Efes le scrie:

„Drept aceea, luaţi aminte de voi înşivă şi de toată turma întru care Duhul Sfânt v-a pus pe voi episcopi, ca să păstoriţi Biserica lui Dumnezeu, pe care a câştigat-o cu însuşi sângele Său" (Fapte 20, 28).

Iată, deci, iubiţi credincioşi, că în Biserică, urmaşii legitimi/legiuiţi ai Sf. Apostoli sunt episcopi şi preoţi care nu de la oameni ci de la Dumnezeu au primit mandatul sfânt de a învăţa, de a conduce/păstori şi de a sfinţi pe credincioşi.

De aceea Sf. Iacob, luminat de Dumnezeu, zice: „Este cineva bolnav între voi? Să cheme preoţii Bisericii şi să se roage pentru el, ungându-l cu untdelemn în numele Domnului" (Iacob 5, 14).

Iar Mântuitorul Iisus Hristos pe cei zece leproşi care cereau milă şi tămăduire, îi trimite să se înfăţişeze preoţilor care au primit darul vindecării: „Mergeţi şi vă arătaţi preoţilor..." (Luca 17, 14) – cuvinte cu valoare nepieritoare, care le îndreaptă şi azi tuturor păcătoşilor – leproşilor.

Cu darul primit de la Dumnezeu, ca urmaş legiuit al Sf. Apostoli, Înalt Prea Sfinţia Sa Arhiepiscopul nostru TEOFIL a dorit să încununeze praznicul de azi – administrând Sf. Taină a Preoţiei unui candidat la preoţie, care prin învăţătură aleasă, prin viaţă curată şi purtare bună s-a pregătit să primească această Sfântă şi de la Dumnezeu Taină.

Cunoscând că Dumnezeu este cu noi, să ne împreunăm gândurile şi inimile şi să-L rugăm fierbinte ca tânărului ce se pregăteşte să primească astăzi darul preoţiei, să-i ajute, ca să se facă pildă credincioşilor cu cuvântul, cu purtarea, cu credinţa, cu dragostea şi cu curăţia – ca făcând aşa să dobândească din partea Părintelui Ceresc darul cel mai de preţ, pe seama lui şi a păstoriţilor lui „mântuirea".

Bunul Dumnezeu să-i ajute ca Legământul ce-l face astăzi să-l poată îndeplini.
AMIN !"[2]

[2] Arhiva Arhiepiscopiei Clujului, Fond Arhiepiscop Teofil Herineanu. Manuscrise, *Predică pentru însoţitori la sfinţirile de preoţi*, 3 file.

Pentru însoțitori la sfințirile de preoți

IUBITI CREDINCIOSI,

Dragostea lui Dumnezeu față de lume, față de noi oamenii-făptura mîinilor Lui, este nemărginită.-

Graiul nostru este prea slab, limbajul nostru omenesc este prea sărăcăcios, pentru a ~~reda~~ înfățișa deplin această iubire nesfîrșită.-

Dar dovada cea mai mare a iubirii nemărginite ce ne-o poartă Tatăl nostru cel din ceruri, ne-a arătat-o prin aceea că pe însuși Fiul Său L-a trimis în lume, ca om și L-a dat la moarte pe cruce "pentru noi oamenii și pentru a noastră mîntuire".-

"Căci Dumnezeu așa a iubit lumea încît pe Fiul Său cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică"

Ioan III, 16

"Mai mare dragoste decît aceasta nimeni nu are ca viața lui să și-o pună pentru prietenii săi".-

jertfitoare Ioan 15, 13

Fiul lui Dumnezeu, pogorîndu-se din cer a voit să ne cîștige inimile prin dragostea Sa și să ne ~~dea~~ învețe întîi prin pildă vie-văzută, cum trebuie să se poarte un om, un creștin adevărat ca să placă lui Dumnezeu și oamenilor, aici pe pămînt, și să dobîndească fericirea vremelnică și veșnică.- apoi prin grai HS. Mîntuitorul Hristos, cunoscînd însă că misiunea Sa pămîntească trebuie să înceteze își alege urmași, oameni care să propovăduiască mai departe învățătura Sa și să facă cunoscută voia lui Dumnezeu.-

Din toți care veneau și-i ascultau cuvîntul Iisus Hristos își alege 12 ucenici.-

"Si Sa suit pe munte și a chemat la Sine, pe cîți a voit și au venit la El.

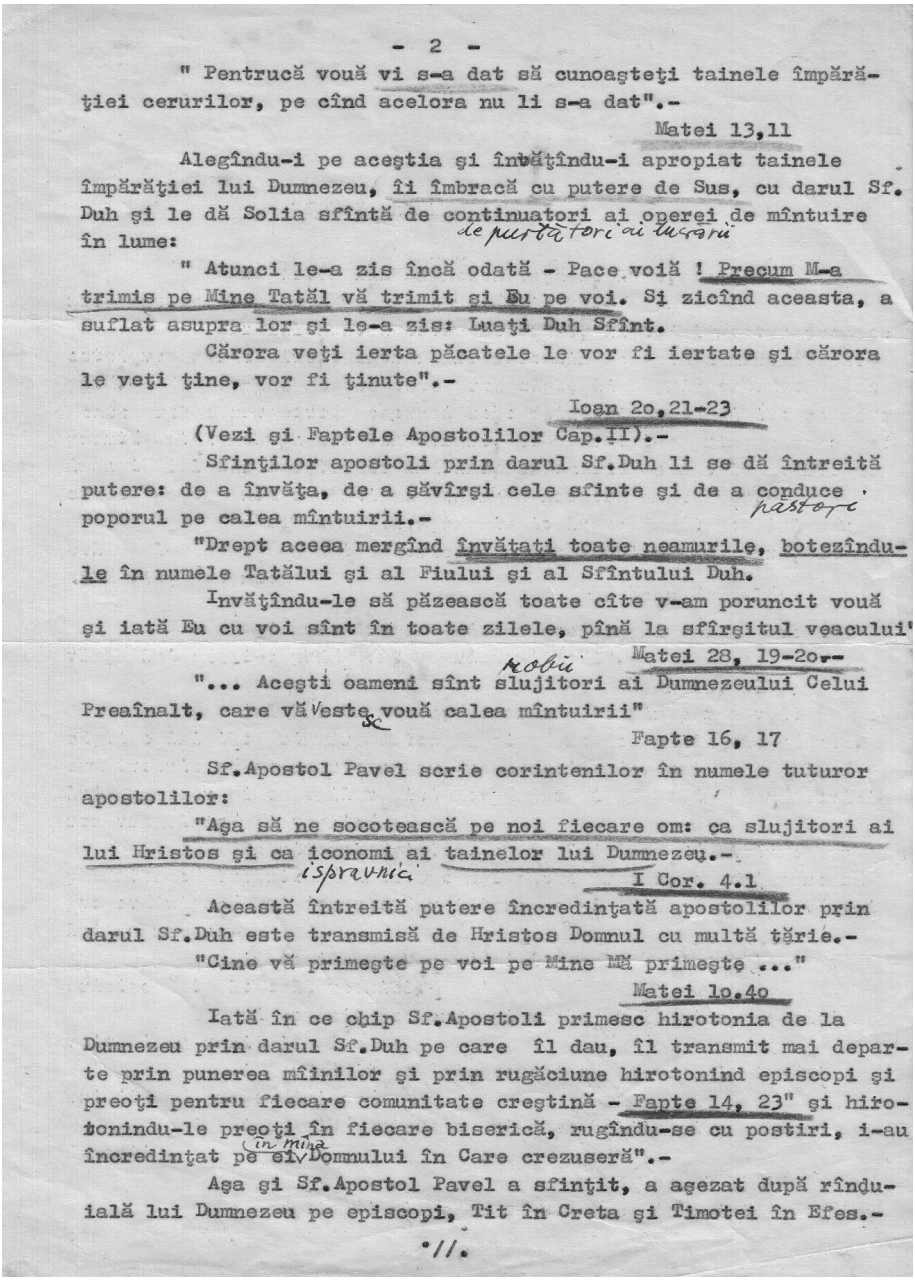
Si a rînduit dintre ei pe doisprezece să fie cu El și să-i trimită să propovăduiască.

Le-a dat să aibă putere să vindece bolile și să alunge demonii".

Mc. 3,13-15

Pe aceștia îi alege ca să cunoască apropiat învățătura cea adevărată.-

•11•

- 2 -

" Pentrucă vouă vi s-a dat să cunoaşteţi tainele împărăţiei cerurilor, pe cînd acelora nu li s-a dat".-

Matei 13,11

Alegîndu-i pe aceştia şi învăţîndu-i apropiat tainele împărăţiei lui Dumnezeu, îi îmbracă cu putere de Sus, cu darul Sf. Duh şi le dă Solia sfîntă de continuatori ai operei de mîntuire în lume: de purtători ai lucrării

" Atunci le-a zis încă odată - Pace voiă ! Precum M-a trimis pe Mine Tatăl vă trimit şi Eu pe voi. Şi zicînd aceasta, a suflat asupra lor şi le-a zis: Luaţi Duh Sfînt.

Cărora veţi ierta păcatele le vor fi iertate şi cărora le veţi ţine, vor fi ţinute".-

Ioan 2o,21-23

(Vezi şi Faptele Apostolilor Cap.II).-

Sfinţilor apostoli prin darul Sf.Duh li se dă întreită putere: de a învăţa, de a săvîrşi cele sfinte şi de a conduce poporul pe calea mîntuirii.- păstorc

"Drept aceea mergînd învăţaţi toate neamurile, botezîndu-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh.

Învăţîndu-le să păzească toate cîte v-am poruncit vouă şi iată Eu cu voi sînt în toate zilele, pînă la sfîrşitul veacului"

Matei 28, 19-20.-

"... Aceşti oameni sînt robii slujitori ai Dumnezeului Celui Preaînalt, care vă veste vouă calea mîntuirii"

Fapte 16, 17

Sf.Apostol Pavel scrie corintenilor în numele tuturor apostolilor:

"Aşa să ne socotească pe noi fiecare om: ca slujitori ai lui Hristos şi ca iconomi ai tainelor lui Dumnezeu.- isprav-nici

I Cor. 4.1

Această întreită putere încredinţată apostolilor prin darul Sf.Duh este transmisă de Hristos Domnul cu multă tărie.-

"Cine vă primeşte pe voi pe Mine Mă primeşte ..."

Matei 1o.4o

Iată în ce chip Sf.Apostoli primesc hirotonia de la Dumnezeu prin darul Sf.Duh pe care îl dau, îl transmit mai departe prin punerea mîinilor şi prin rugăciune hirotonind episcopi şi preoţi pentru fiecare comunitate creştină - Fapte 14, 23" şi hirotonindu-le preoţi în fiecare biserică, rugîndu-se cu postiri, i-au încredinţat pe ei (în mîna) Domnului în Care crezuseră".-

Aşa şi Sf.Apostol Pavel a sfinţit, a aşezat după rînduială lui Dumnezeu pe episcopi, Tit în Creta şi Timotei în Efes.-

°//.

- 3 -

Urmaşului său Timotei din Efes îi scrie:

"Nu fi nepăsător faţă de harul care este în tine, care ţi s-a dat prin proorocie, cu punerea mîinilor preoţiei".-

Urmaşului său - episcopului Tit din Creta îi scrie :

"Pentru aceasta te-am lăsat în Creta ca să îndreptezi cele ce mai lipsesc şi să aşezi preoţi prin cetăţi precum ţi-am rînduit"

Tit I, 4.

Tot Sf.Apostol Pavel, slujitorilor bisericii rînduiţi în Efes le scrie:

"Drept aceea luaţi aminte de voi înşivă şi de toată turma întru care Duhul Sfînt v-a pus pe voi episcopi, ca să păstoriţi Biserica lui Dumnezeu pe care a cîştigat-o cu însuşi sîngele Său",

Fapte 2o, 28

legiuiţi Iată deci iubiţi credincioşi că în Biserică, urmaşii legitimi ai Sf.Apostoli sînt episcopi şi preoţi care nu de la oameni ci de la Dumnezeu au primit mandatul sfînt de a învăţa, de a conduce şi de a sfinţi pe credincioşi.- păstori

De aceea Sf. Iacob luminat de Dumnezeu zice: "Este cineva bolnav între voi ? Să cheme preoţii Bisericii şi să se roage pentru el, ungîndu-l cu untdelemn în numele Domnului".

Iacob 5-14

Iar Mîntuitorul Iisus Hristos pe cei zece leproşi care cereau milă şi tămăduire îi trimite să se înfăţişeze preoţilor care au primit darul vindecării.- cuvinte cu valoare nepreţuită care le îndreptăţeşte şi azi

Lc.17.14. "Mergeţi şi vă arătaţi preoţilor" Mărturisirea păcatelor = lepădarea

Cu darul primit de la Dumnezeu, ca urmaş legiuit al Sf. Apostoli, Inalt Prea Sfinţia Sa Arhiepiscopul nostru TEOFIL a dorit să încununeze praznicul de azi - administrînd Sf.Taină a Preoţiei unui candidat la preoţie care prin învăţătură aleasă, prin viaţă curată şi purtare bună s-a pregătit să primească această Sfîntă şi dela Dzeu Taină.-

Cunoscînd că Dumnezeu este cu noi, să ne împreunăm gîndurile şi inimile şi să-l rugăm fierbinte ca tînărului ce se pregăteşte să primească astăzi darul preoţiei, să-i ajute, ca să se facă pildă credincioşilor cu cuvîntul, cu purtarea, cu credinţa, cu dragostea şi cu curăţia - ca făcînd aşa să dobîndească din partea Părintelui Ceresc darul cel mai de preţ,pe seama lui şi a păstoriţilor lui: "mîntuirea".-

Bunul Dumnezeu să-i ajute ca Legămîntul ce-l face astăzi să-l poată îndeplini.-

A M I N !

DIALOGUL TEOLOGIC ACTUAL ÎNTRE BISERICA ORTODOXĂ ŞI BISERICILE ORTODOXE ORIENTALE

SORIN COJOCARU

Abstract:
In this study we first set out to clarify the causes and current consequences of Chalcedon christology. On the other hand, we focused on the most significant documents of the current theological dialogue of the second half of the twentieth century, which resulted from unofficial and later official meetings between the two branches of Orthodoxy, the Orthodox Church as a whole, and the Old Eastern or non-Chalcedonian Churches, which rightly deserve the title of Eastern Orthodox Churches they received in 1985, at the beginning of the official dialogue between them. A special attention was paid to the different styles of dialogue and theological consensus in order to highlight the specific features of the orthodox style of elesiological consensual dialogue.

Key-words: theological consensus, the current christological dialogue, orthodox style, ecumenical councils, Chalcedon, non-Chalcedonian.

Introducere. Prezentare generală

Ne propunem prin această cercetare, pe de o parte, să clarificăm cauzele şi consecinţele în actualitate ale hristologiei secolului al V-lea şi, pe de altă parte, să ne axăm pe studierea celor mai semnificative documente ale dialogului hristologic, acordând o atenţie specială diferitelor stiluri de dialog consensual. De asemenea, avem în vedere, cu ajutorul analogiei ca metodă abordată din trei perspective sau direcţii de cercetare, următoarele aspecte semnificative: structura realităţii, cunoaşterea instrumentelor procedurale şi de limbaj, pentru a organiza o înţelegere unificată asupra consensului hristologic, pentru a rezolva contradicţiile – antinomii latente existente în interiorul acestora, şi pentru a răspunde astfel preocupărilor iniţiate de metoda critică a teologiei.

Hristologiile extreme ale lui Nestorie şi Eutihie au fost analizate şi rectificate, în două etape succesive, prin hotărârile sinoadelor ecumenice de la Efes (431) şi de la Calcedon (451).

Cu toate acestea, în urma intervenţiei decisive a factorilor străini de credinţă, deciziile acestor sinoade nu au fost puse în aplicare de către întreaga creştinătate, cauzând grava fracturare a corpului eclezial, care este încă divizat, până astăzi, sub forma „Bisericilor calcedoniene" şi „necalcedoniene".

În secolul al XX-lea, dubla împingere a mişcării ecumenice şi a reînnoirii studiilor asupra istoriei dogmei hristologice au făcut posibilă depăşirea lipsei de consens doctrinar asupra persoanei lui Hristos.

Din 1964, o serie de întâlniri între reprezentanţii diferitelor confesiuni creştine a condus la înfăptuirea unui astfel de consens hristologic prin afirmaţiile reciproce în privinţa certitudinii că, dincolo de diferenţele conceptuale şi de ordin terminologic, caldonienii şi necalcedonienii au mărturisit întotdeauna aceeaşi credinţă în Iisus Hristos.

Relevanța contextuală a dialogului

Din alt punct de vedere, dialogul hristologic a constituit un element separat şi evident distinct în cadrul numeroaselor filoane de dialog ecumenic; acest tip de dialog prezintă caracteristicile unei fizionomii autonome, deoarece scopul său este de a obţine (scop realizat *de facto*) în mod independent de celelalte obiective „parţiale" ale dialogului interreligios.

În acest studiu, vom identifica momentele cele mai importante ale dialogului menţionat mai sus şi etapele dezvoltării acestuia, înainte de a ne îndrepta atenţia asupra rezultatului final, cea mai importantă concluzie a dialogului purtat între Bisericile calcedoniene şi cele necalcedoniene, care a avut loc din 1964 până în 1996, fiind concretizat prin documentele privind consensul hristologic, care este reprezentativ pentru stilul teologic ortodox.

Dezbaterea asupra problemei teologice a Întrupării Cuvântului lui Dumnezeu şi controversele care au decurs din aceasta, a constituit tema centrală[1] a primelor întâlniri dintre Bisericile ortodoxe bizantine şi cele ortodoxe orientale. În climatul de încredere şi deschidere reciprocă stabilite de ecumenism, ortodoxia calcedoniană a manifestat un mare interes pentru ortodoxia „monofizită", datorită afinităţii care există între cele două familii ale Bisericilor: o afinitate atât de mare şi relevantă încât numai dezacordul hristologic părea să poată (sau să reuşească) să le separe.

[1] Vezi J. MEYENDORFF, „Chalcedonians and Non-Chalcedonians. The Last Steps to Unity", *St. Vladimir's Theological Quarterly*, 33, 1989, p. 325;

Tentative contemporane de dialog teologic în a doua jumătate a secolului al XX-lea

Deja din a doua decadă a secolului al XX-lea au avut loc întâlniri ocazionale între cele două ramuri ale Ortodoxiei, care au scos în evidenţă „o dorinţă comună din partea celor două părţi, în vedere unei reale apropieri şi a unui necesar acord de cooperare, în permanenţă posibil de realizat pentru o viitoare întâlnire a părţilor divizate”[2].

Această voinţă va fi exprimată în enciclica *Apostolos Andreas* (1951) de Patriarhul Constantinopolului Atenagora, scrisă cu ocazia aniversării celui de-al 15 centenar al Sinodului de la Calcedon: „Este ceasul când gândul nostru se îndreaptă cu o dragoste specială către fraţii care s-au separat în timpul desfăşurării acestui Sinod şi care au rămas în afara Bisericii lui Hristos la Sinodul din Calcedon „rămânând în acelaşi timp în întregime ortodocşi”, pentru a folosi cuvintele Sfântul Ioan Damaschinul”[3]. Menţionarea acestui sfânt, care foloseşte termenul „ortodox” în sensul neconfesional, dar în sensul original al „fidelităţii faţă de credinţa Părinţilor”, în acest context actual este un fapt deosebit de important din moment ce considerăm, după cum am arătat deja, că Bisericile Ortodoxe calcedoniene sunt considerate în interiorul acestora, ca formând o singură Biserica Ortodoxă, „ortodoxia” celor şapte sinoade ecumenice fiind normativă şi indispensabilă pentru a acorda acest calificativ şi altor Biserici, astfel încât acestea să nu poată fi considerate prea uşor ca fiind „ortodoxe”. Această condiţie extrem de importantă şi relevantă pentru dialogul teologic actual dintre cele două familii de Biserici trebuie avută în vedere pentru a pune în evidenţă respingerea Crezului hristologic al Calcedonului de către Bisericile necalcedoniene, crez stabilit definitiv prin lucrarea sinoadelor ecumenice ulterioare[4].

Conferinţa panortodoxă de la Rodos (1961), la care au fost invitaţi şi observatori ai reprezentanţilor Bisericilor Ortodoxe Răsăritene, a considerat o nevoie urgentă de a restabili contactul cu creştinii ortodocşi necalcedonieni, climatul de cordialitate care a fost trăit în timpul întâlnirilor favorabile deciziei de a pregăti o întâlnire între teologii celor două părţi, pentru a face progrese concrete spre reunificare.

---

[2] J. S. ROMANIDES, „St. Cyril’s *One physis or Hypostasis of God the Logos Incarnate* and Chalcedon ”, *The Greek Orthodox Theological Review*, 10, 1964-65, pp. 89-91.

[3] Vezi afirmaţia profesorului Th. ZISIS în articolul său „O Agios Ioannis o Damaskenos kai *Orthodoxia* ton Antichalkedonion (Sfântul Ioan Damaschinul şi *ortodoxia* necalcedonienilor)”, *Gregorios o Palamas*, 744, 1992, p. 1137.

[4] La primele întâlniri, participarea patrologilor consacraţi precum G. Florovsky, J. Meyendorff, J. Romanides, nu lasă nicio îndoială că această ignoranţă este voluntară şi că responsabilii pentru dezbateri a trebuit să le organizeze într-un mod care să nu afectează subiectul discuţiei. A se vedea, de asemenea, J. MEYENDORFF, „Chalcedonians and Non-Chalcedonians. The Last Steps to Unity” , p. 325.

În august 1963, în timpul Conferinţei de credinţă şi contituţie de la Montreal (Canada), un grup interortodox s-a întâlnit pentru a discuta posibilitatea organizării altor întâlniri; participanţii „au fost unanimi în a spune că această întâlnire a fost necesară şi că toată lumea este de acord să creadă că aceasta s-ar putea realiza la următoarea întâlnire a acestei comisii ”[5].

Debutul şi desfăşurarea dialogului teologic neoficial. Plan de acțiune şi principii comune

Astfel a început în anul următor, faza „neoficială” a consultării între teologii Bisericilor Ortodoxe calcedoniene şi cei ai Bisericilor Ortodoxe necalcedoniene, care au avut loc în Aarhus (Danemarca) în 1964, apoi la Bristol (Anglia) în 1967, la Geneva (Elveţia) în 1970, la Addis-Abeba (Etiopia) în 1971, conducând împreună la pregătirea şi elaborarea unor declaraţii comune care exprimă conţinutul acestui consens realizat[6].

Caracterul neoficial al acestor întâlniri a fost realmente deosebit de important şi mai ales reprezentativ pentru evoluţia dialogului teologic, deoarece autoritatea participanţilor şi rolul jucat de unii dintre aceştia în cadrul ierarhiei Bisericilor pe care le reprezentau, potrivit afirmaţiilor unor observatori prezenţi la discuţii, ar putea chiar contesta utilizarea termenului „neoficial pentru că în astfel de împrejurări este imposibil să trasezi o linie pentru a separa ceea ce este oficial de neoficial ”[7].

Aceste discuţii, ca şi restul consultărilor „oficiale”, au început la sfârşitul primei faze „neoficiale” şi prezintă foarte clar anumite caracteristici ale stilului de dialog ortodox: comparaţia bilaterală între cele două familii de Biserici (şi nu numai între Biserici singulare, locale, în special), excluderea completă a „nestorienilor” (care au şi o afinitate considerabilă cu ortodocşii orientali de tradiţie siriacă), lipsa de consideraţie pentru poziţiile altor Biserici calcedoniene cu privire la subiectele şi temele tratate (în mod evident datorită referinţei unice şi univoce la şcoala teologică din Alexandria), toate aces-

[5] A se vedea Declarația comună de la Aarhus, în: *The Greek Orthodox Theological Review*, X, 2, 1964-1965, pp. 14- 15; traducere franceză în: „Le Dossier préparatoire du dialogue théologique avec les Églises anciennes d'Orient” (Dosarul pregătitor pentru dialogul teologic cu Bisericile vechi orientale), Supliment la S.O.P. n. 61, 1981, pp. 4-5.

[6] „Une déclaration d'accord. La Consultation à Aarhus” (O declarație de acord. Consultarea de la Aarhus), 14-15; „Une déclaration d'accord. Le consultation à Bristol” (O declarație de acord. Consultarea de la Bristol), 133-135; „Résumé des conclusions. La consultation à Genève” (Rezumat al concluziilor. Consultarea de la Geneva), 3-4, „Résumé des conclusions. La Consultation à Addis-Abéba” (Rezumat al concluziilor. Consultarea de la Addis-Abeba) 210-213. Vezi şi „Le Dossier préparatoire du dialogue théologique...” , p. 7-9.

[7] Jean - Claude LARCHET, „La question christologique. À propos du projet d'union de l'Église orthodoxe et des Églises non chalcédoniennes: problèmes théologiques et ecclésiologiques en suspens.”, în: *Le Messager ortodox*, 134, 2000, p. 91.

tea, în ansamblul lor, ne arată o tendinţă de a obţine un consens unanim sub forme doctrinare de neschimbat şi determinate istoric.

În cadrul întâlnirii de la Aarhus, care a avut loc în perioada 11-15 august 1964, hristologia a fost singurul subiect de discuţie şi unicul argument pentru susţinerea afirmaţiilor reprezentanţilor Bisericilor participante. Putem afirma faptul că, de la început, dialogul ecumenic interortodox s-a identificat integral cu dialogul asupra tainei unirii firilor în Hristos, în încercarea de a „clarifica diferenţele teologice dintre cele două tradiţii ecleziastice şi să informeze ierarhia Bisericilor Ortodoxe despre poziţiile actuale adoptate de cele două tradiţii cu privire la dogma hristologică "[8].

Consensul la care s-a ajuns la Aarhus conform căruia diferenţele dintre cele două tradiţii „se datorează în principal formulărilor diferite ale doctrinei hristologice, mai degrabă decât o diferenţă esenţială de opinii "[9], nu a reuşit să evite să provoace reacţii negative în domeniul ortodoxiei calcedoniene. De fapt, unii teologi ai acestei familii de Biserici au luat în considerare că această poziţie expune „ortodoxia celor şapte sinoade" riscului ereziei „monofizite", subestimând diversitatea reală a credinţei care se găseşte în spatele variaţiilor terminologice.

Dar în urma unor astfel de reacţii, care ne indică în aceeaşi măsură şi modul ortodox de a acţiona într-un context care implică şi dialogul cu alte confesiuni creştine, consultarea de la Aarhus a trezit un mare interes în lumea răsăriteană (şi în aceeaşi măsură, „în anumite cercuri ale creştinismului occidental"), având dorinţa comună de a continua parcursul început.

Ca urmare a întâlnirii de la Aarhus, părintele profesor Dumitru Stăniloae a scris studiul „Posibilitatea reconcilierii dogmatice între Biserica Ortodoxă şi Vechile Biserici Orientale"[10].

Este un studiu de excepţie şi de mare valoare.[11] În cadrul acestuia, a semnalat atât punctele de vedere ale unor teologi necalcedonieni, foarte critice la adresa Ortodoxiei calcedoniene (ale lui V. C. Samuel), cât şi faptul că „teologii ortodocşi participanţii la consfătuirea de la Aarhus au recunoscut, în mod clar şi unanim, că deosebirea dintre Biserica Ortodoxă şi Vechile

[8] Vezi S. ROMANIDES, P. VERGHESE, N.A. NISSIOTIS (ed .), „Un official Consultation between Theologians of Eastern Orthodox and Oriental Orthodox Churches", 2 August 11-15, 1964, „Papers and Minutes ", *The Greek Orthodox Theological Review*, X, 2,1964-1965 (număr special), p. 125.
[9] „Un official Consultation ...", p. 128.
[10] Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, „Posibilitatea reconcilierii dogmatice între Biserica Ortodoxă şi Vechile Biserici Orientale", în: *Ortodoxia*, nr. 1, 1965, pp. 5-27
[11] Profesorul Stăniloae l-a scris după un an de la ieşirea din temniţele comuniste, unde fusese închis timp de şase ani. A scris acest studiu cu toată sinceritatea, cu tot angajamentul şi cu mult curaj. În el a arătat, mai întâi, atitudinea Bisericii Ortodoxe Române faţă de armenii necalcedonieni cu care românii ortodocşi au trăit de-a lungul vremii, apoi a prezentat punctele de vedere ale conferenţiarilor de la Aarhus, calcedonieni şi necalcedonieni.

Biserici Orientale pe teren dogmatic-hristologic are numai un caracter terminologic[12].

Părintele Stăniloae constata că la Aarhus, în rândul teologilor necalcedonieni, s-au semnalat trei puncte de vedere, anume: unii au admis identitatea învăţăturii necalcedoniene cu cea calcedoniană şi, consecvenţi cu aceasta, au admis o îmbinare a formulelor lor cu cea de la Calcedon; alţii au admis identitatea învăţăturilor cu cea ortodoxă, dar, nu au avut curajul să admită îmbinarea formulelor lor cu cea de la Calcedon; iar alţii nu au admis identitatea învăţăturii necalcedoniene cu cea ortodoxă, deşi, în felul în care ei îşi exprimă credinţa şi îşi spun învăţătura, nu se constată vreo deosebire între învăţătura lor şi cea ortodoxă. Din această cauză, consideră părintele Stăniloae, este nevoie ca teologii ortodocşi să-i convingă pe toţi teologii Bisericilor Vechi Orientale că învăţătura ortodoxă şi cea necalcedoniană sunt identice, să-i convingă de necesitatea elaborării unei formule hristologice comune, în care să fie îmbinate formulele necalcedoniene cu cea calcedoniana şi să se scoată în evidenţă faptul că o deosebire de ordin terminologic a dat impresie greşită că între cele două familii de Biserici ar exista o divergenţă hristologică[13].

Părintele profesor Dumitru Stăniloae afirmă faptul că putem alcătui o definiţie comună şi o astfel de definiţie ar putea fi formulată astfel:

> „Mărturisim pe Unul şi Acelaşi Fiu, Domnul nostru Iisus Hristos, desăvârşit în Dumnezeire şi desăvârşit în omenitate, Dumnezeu cu adevărat şi om cu adevărat, pe Acelaşi, din suflet raţional şi trup, de o fiinţă cu Tatăl după Dumnezeire şi de o fiinţă cu noi după omenitate, după toate asemenea nouă afară de păcat, înainte de veci născut din Tatăl după Dumnezeire şi în zilele de pe urmă Acelaşi pentru noi şi pentru a noastră mântuire din Fecioara Maria, Născătoarea de Dumnezeu, după omenitate; pe Unul şi Acelaşi Hristos, Fiu, Domn, Unul-Născut, cunoscut *din* şi în două naturi, adică *din şi în două esenţe*, în chip neamestecat, neschimbat, neîmpărţit şi nedespărţit, deosebirea naturilor sau a *esenţelor* nefiind desfiinţată nicidecum din cauza unirii, ci salvându-se mai degrabă proprietatea fiecărei naturi sau *esenţe* şi alcătuind o persoană sau un ipostas, *sau o natură a lui Dumnezeu Cuvântul întrupată (Dumnezeu Cuvântul asumând şi păstrând în ipostasul său natura umană în integritatea ei, în mod neamestecat şi neschimbat şi neconfundat şi nedespărţit în unire cu natura sa dumnezeiască şi săvârşind prin El în mod nedespărţit şi neconfundat lucrările sale teandrice, adică cele umane, în chip dumnezeiesc şi cele dumnezeieşti, cu participarea omenităţii Sale)*"[14].

---

[12] Pr. D. STĂNILOAE, „Posibilitatea reconcilierii...", p. 7.
[13] Pr. D. STĂNILOAE, „Posibilitatea reconcilierii...", pp. 7-8.
[14] Pr. D. STĂNILOAE, „Posibilitatea reconcilierii...", pp. 26-27.

Profesorul Stăniloae opinează că textul dintre paranteze scris cu litere cursive poate lipsi. Cât priveşte cel din partea superioară a formulei, acesta conţine câteva expresii aparţinând hristologiei necalcedoniene (scris cu litere cursive). „Intercalarea acestor expresii în definiţia de la Calcedon va face ca aceasta să fie pusă la adăpost de orice interpretare nestoriană, iar expresiile necalcedoniene vor fi ferite de orice interpretare monofizită. Echilibrul dogmei hristologice care, în expresiile necalcedoniene înclină spre exclusivă unitate, iar în definiţia de la Calcedon poate lăsa impresia că înclină spre o accentuare mai mare a dualităţii, şi-ar găsi o exprimare mai adecvată”[15].

În acest sens, spunea părintele Stăniloae, s-ar putea ca, „lăsând definiţia calcedoniană în valabilitatea ei, să se stabilească o formulă mai explicită a ei, aşa cum Sinodul al II-lea Ecumenic, lăsând valabilă definiţia niceeană, a stabilit, pe baza ei, Simbolul de credinţă ceva mai dezvoltat, deşi în echilibru perfect cu problema trinitară. Formula hristologică mai explicită care ar putea fi stabilită de comun acord cu necalcedonienii, nu ar face altceva decât să dezvolte conţinutul definiţiei de la Calcedon, care conţine în ea însăşi atât singularul cât şi pluralul.[16]”

Astfel, în perioada 25-29 iulie 1967, a avut loc la Bristol o a doua întâlnire cu caracter neoficial, în cadrul căreia s-a pus accent şi chiar s-a insistat pe tema hristologică, această întâlnire dovedindu-se chiar „mai fructuoasă”[17] decât consultarea anterioară, din cauza amplorii subiectelor abordate şi dezbătute, pentru entuziasmul participanţilor, pentru aprofundarea şi articularea unui consens teologic.

Cu toate acestea, la această întâlnire au existat câteva fisuri în interiorul Ortodoxiei calcedoniene. Adoptarea unanimă a unei referinţe teologice comune, în special Sfântul Chiril al Alexandriei, realizată în timpul întrevederii de la Aarhus, a ridicat la acea vreme unele rezerve şi preocupări, care se referă cu uimire la o întrebare care nu este în mod necesar strict hristologică, referitoare la implementarea unităţii între cele două familii ortodoxe, fără a deteriora climatul discuţiilor - dezbateri, care era într-adevăr în pericol de a ajunge în punctul de a provoca o adevărată „explozie”[18].

Discuţiile şi tratativele de la Geneva, care au avut loc în perioada 16-21 august 1970, ne arată clar conştientizarea substanţială asupra acordului existent în privinţa hristologiei şi că diversitatea de opinii în legătură cu hristo-

---

[15] Pr. D. STĂNILOAE, „Posibilitatea reconcilierii...”, p. 27.
[16] Pr. D. STĂNILOAE, „Posibilitatea reconcilierii...”, p. 26.
[17] „Le Dossier préparatoire du dialogue théologique avec les Églises anciennes d’Orient”, Supliment la S.O.P., n. 61, 1981, pp. 4-5. „Papers and Minutes”, *The Greek Orthodox Theological Review*, XIII, 2, 1968, p. 178.
[18] J.-C. LARCHET, „La question christologique...”, p. 92.

logia nu este un adevărat obstacol în calea reîntâlnirii Bisericilor Ortodoxe şi că adevăratele probleme sunt de natură eclesiologică.

Dezbaterea despre hristologie începe prin „a da semne de oboseală"; căutarea unui consens unanim cu privire la această problemă este, se pare, mai dificilă decât cea de la Aarhus sau chiar cea de la Bristol. G. E. Degou (unul dintre participanţii la întâlnire) a trebuit să facă observaţia că „bariera psihologică între Bisericile noastre este încă foarte ridicată "[19]; şi după cum rezultă din procesul-verbal al dezbaterii, se ajunge adesea la acuzaţii reciproce de idei preconcepute, de o lipsă de deschidere faţă de celălalt, de o atitudine defensivă faţă de poziţiile opuse şi opiniile contrare care se confruntă într-o dezbatere doctrinară, fiecare la locul său şi cu propria mentalitate, arătând astfel o serioasă îndoială că sunt îndeplinite condiţiile necesare pentru continuarea dialogului[20].

Cu toate acestea, în ciuda oboselii şi tensiunilor manifestate în timpul dezbaterilor şi controverselor, în documentul final al discuţiilor de la Geneva, se afirmă încă o dată, deşi mai puţin amănunţit şi detaliat decât la Bristol, consensul hristologic obţinut între părţi, în aşteptarea unei confirmării, poate chiar a unei modificari sau schimbări, de fiecare parte a Bisericilor.

Dialogul interortodox informal, neoficial, a continuat, abordând chiar subiecte canonice, liturgice, juridice; întâlnirea de la Addis-Abeba (1971) nu a tratat problema de „doi" şi de „unu", în persoana lui Hristos, dar problema centrală (mult mai importantă din punct de vedere practic) a fost revocarea anatemelor pe care ortodocşii calcedonieni şi necalcedonieni şi le-au aruncat reciproc în trecut, inclusiv pe cele care se regăsesc, din păcate, în conţinutul textelor din liturghiile lor.

Concomitent cu reuniunea de la Addis-Abeba, care marchează concluzia fazei neoficiale a dialogului interortodox, o comisie numită de Bisericile Ortodoxe calcedoniene, a căror constituire fusese deja planificată în 1968, în timpul celei de-a patra conferinţe panortodoxe de la Chambésy, s-a reunit pentru a defini începutul fazei „oficiale" a acestui dialog; putem constata faptul că programul stabilit pentru această întâlnire are ca scop principal să reconstituie şi să urmeze drumul parcurs în timpul dialogului neoficial, hristologia fiind în prim-plan.

---

[19] Citat în special în „Papers and Minutes", *The Orthodox Theological Review*, XVI, 1-2, 1971 (număr special), p. 161.

[20] După cum a afirmat J. S. Romanides, „Discuţia noastră a ajuns acum la punctul în care ortodocşii calcedonieni sunt clar sfătuiţi că necalcedonienii nu ar fi trebuit să accepte Calcedonul ca o condiţie pentru unire. Acest lucru ni se pare acum ca fiind o condiţionare explicită pentru a putea continua dialogul nostru oficial. O astfel de condiţie este inacceptabilă pentru noi şi nu poate însemna sfârşitul dialogului", (trad. din engleză), în „Papers and Minutes", *The Orthodox Theological Review*, p. 182.

În a doua reuniune a acestui comitet, care a avut loc la Chambésy în 1979, prevalenţa dialogului hristologic asupra tuturor celorlalte aspecte ale comparaţie între cele două familii de Biserici (cum ar fi teologia sinoadelor ecumenice, ridicarea anatemelor, rolul sfinţilor în Biserici) este confirmat de patriarhul copt Shenouda III, care, cerând participanţii să facă tot posibilul pentru a ajunge la un acord hristologic cu ortodocşi necalcedonieni, se referă implicit la acordul deja încheiat între Biserica Romano-Catolică şi Biserica Ortodoxă Coptă[21].

Dialogul teologic oficial dintre cele două familii de Biserici. Convergențe, divergențe şi perspective ecumenice

Prima întâlnire a „Comitetului mixt pentru dialog teologic oficial între Biserica Ortodoxă şi Bisericile Ortodoxe Orientale necalcedoniene "[22] a avut loc la Chambésy (Elveţia) în perioada 10-15 decembrie 1985[23].

---

[21] Papa din Alexandria a spus: „Putem fi clari asupra unei formule care exprimă credinţa comună numai în Hristos, perfect în divinitatea sa şi perfect în umanitatea sa, în care nu a fost niciodată o separare, nici măcar pentru o clipire de ochi („Réunion de la commission interorthodoxe", 8). Remarcăm metafora „clipire de ochi", folosită deja în declaraţia de consultare de la Viena (1971): „Nu a fost separată divinitatea Sa de umanitatea Sa nici măcar un singur moment, nici pentru o clipire" („Communiqué, premier concile oecuménique de consultation", 88) şi în declaraţia comună semnată de Papa Paul al VI-lea (1973): „Divinitatea Sa nu a fost separată de umanitatea Sa niciun moment, nici pentru o clipire". Vezi detalii despre subiect la Antonio OLMI, *Consensul hristologic dintre Bisericile calcedoniene şi Bisericile necalcedoniene* (în italiană), Ediţia Pontificală a Universităţii Gregoriene, Roma, 2003, p. 268.

[22] Titlul acestei comisii, întotdeauna încadrat în stilul „ortodox", poate da naştere la suspiciuni legitime: „Aceste nume ale „celor două familii ale tradiției ortodoxe " fuseseră discutate pe larg şi ele au fost adoptate numai cu titlu provizoriu. [...] Rămâne contrastul dintre un singular absolut: „Biserica Ortodoxă", şi un plural calificat:„ Bisericile ortodoxe orientale". Probabil că nu din cauza universalității sale geografice Biserica Ortodoxă nu-şi mai spune „Ortodoxă a Răsăritului", ci mai degrabă în virtutea conştiinţei sale eclesiologice de a reprezenta unica Biserică a lui Hristos; şi chiar această conştiinţă este cea care o determină în acest context să-şi revendice titulatura la singular, deşi include mai multe Biserici autocefale, la fel ca Bisericile Ortodoxe orientale. Deci, ar putea acorda Biserica Ortodoxă acestora din urmă eclesialitatea lor numai în măsura în care ele ar păstra „elemente" ale singurei adevărate Biserici Ortodoxe, pe care numai revenirea lor la ea ar restabili-o în plenitudine?", A. de HALLEUX, „Actualité du neochalcédonisme. A propos d'un accord récent", în: *Revue Teologique de Louvain,* XXI, 1, 1990, p. 34. Acelaşi articol a fost reprodus integral în *Patrologie et ecumenism*, Louvain, 1990, p. 490. Această rezervă ne determină să observăm că, la reuniunile ulterioare, comunicatul de presă al comisiei a vorbit despre acest acord, fără restricții, despre „cele două Biserici" sau despre „cele două familii de Biserici ortodoxe", doritoare să-şi restabilească deplina comuniune reciprocă pe baza „credinţei apostolice comune a Bisericii nedespărţite din primele secole". Acest mod de a vorbi răspunde, mai bine decât titlul oficial al Comisiei, la logica dialogului ecumenic, un dialogul „pe picior de egalitate", în cadrul căruia o „neutralitate metodologică" interzice introducerea oricărei teze preliminare de eclesiologie, în A. de HALLEUX, „Actualité du neochalcédonisme...", pp. 34-35.

[23] Participanţii ortodocşi calcedonieni la întâlnire au reprezentat Patriarhia Ecumenică de Constantinopol, Patriarhia Alexandriei, Patriarhia Antiohiei, Patriarhia Ierusalimului, Patriarhia Moscovei, Patriarhia Serbiei, Patriarhia României, Patriarhia Bulgariei, Biserica Ciprului, Biserica

În timpul acestei întâlniri, având un caracter pregătitor, luându-se act de consensul hristologic şi eclesiologic care rezultă din aceste consultări neoficiale de la Aarhus (1964), Bristol (1967), Geneva (1970) şi Addis-Abeba (1971), s-a decis să se ia în considerare acest rezultat ca punct de plecare pentru noua fază a intâlnirilor bilaterale.

Programul prezentat şi trasat pentru următoarele întâlniri, intitulat „Către o hristologie comună", a prevăzut ca şi condiţii, patru direcţii principale de dezvoltare şi anume: problemele de terminologie, formulările sinodale, factorii istorici şi interpretarea dogmelor hristologice în actualitate[24], care nu au fost, totuşi, pe deplin respectate în evoluţia ulterioară a lucrărilor teologice[25].

În afară de negocierile Comisiei mixte, o nouă etapă a dialogului hristologic interortodox oficial a avut loc la Cairo, în timpul unei reuniuni a Consiliului executiv al Bisericilor din Orientul Apropiat (16-19 noiembrie 1987); un moment de o importanţă istorică deosebită, pentru că, pentru prima dată de la ruptura eclezială din secolul al V-lea, s-au întâlnit patriarhii ortodocşi calcedonieni şi necalcedonieni din această zonă geografică[26].

Liderii celor două familii de Bisericii, au semnat cu această ocazie, o declaraţie comună;[27] în conţinutul acesteia, tema referitoare la hristologie este tratată pe scurt, dar într-un mod semnificativ pentru a identifica, în maniera celui mai pur stil ortodox, direcţia luată de acest dialog.

Se confirmă, de fapt, o preferinţă clară pentru modelul alexandrin („din două firi")[28] care s-a dezvoltat în timpul negocierilor cu caracter neoficial

---

din Polonia, Biserica Georgiei, Biserica Cehoslovaciei, Biserica Finlandei. Participanţii necalcedonieni reprezentau Biserica Ortodoxă Coptă, Biserica Ortodoxă Etiopiană, Biserica Apostolică Armeană, Biserica Ortodoxă Siriană. Vezi Pr. Prof. Dumitru RADU, „Dialogul teologic oficial între Biserica Ortodoxă şi Bisericile Ortodoxe, necalcedoniene", în „*Ştirile Bisericii Ortodoxe Române*", Buletin trimestrial, editat de Departamentul Relaţii Externe Bisericeşti al Patriarhiei Ortodoxe române, anul 15, nr. 3-4, iulie-decembrie, 1985, p. 97.

[24] COMMISSION MIXTE ENTRE L'EGLISE ORTHODOXE ET LES EGLISES ORTHODOXES ORIENTALES, *Après deux décennies*, 5-6, la Pr. D. RADU, „Dialogul teologic oficial...", p. 98.

[25] Conform afirmaţiei lui A. de Halleux despre Declaraţiile comune întocmite de Comisia mixtă pentru dialogul teologic oficial interortodox, în timpul întâlnirilor de la Amba Bishoy (1989) şi Chambésy (1990), „Cele două texte îndeplinesc cu greu unul dintre obiectivele atribuite comisiei mixte, şi anume: interpretarea dogmei hristologice astăzi ", cf. A. de HALLEUX, „Actualité du neochalcédonisme...", p. 35.

[26] Vezi nota care se referă la PATRIARCHES ORTHODOXE - ORTHODOXES ORIENTALES DU MOYEN-ORIENT, *Nous rendons grâce*, 213, A. OLMI, *Consensul hristologic dintre Bisericile calcedoniene şi Bisericile necalcedoniene*, p. 357.

[27] PATRIARCHES ORTHODOXE - ORTHODOXES ORIENTALES DU MOYEN-ORIENT, *Nous rendons grâce,* 213-214. Documentul a fost semnat de Shenouda III, patriarhul copt ortodox, Parthenios III, patriarhul Alexandriei, Ignatie al IV-lea, patriarhul Antiohiei; Karekin II al Ciliciei, catholicos al Bisericii Apostolice Armene. Patriarhul ortodox sirian Ignatius Zakka I Iwas şi-a exprimat de asemenea acordul său cu privire la textul declaraţiei. A. OLMI, *Consensul hristologic dintre Bisericile calcedoniene şi Bisericile necalcedoniene*, p. 361.

[28] Vezi comentariul lui J.-C. LARCHET, „La question christologique...", p. 42.

şi care a oferit o perspectivă mai bună „neocalcedoniană"care va domina încheierea dialogului hristologic, interortodox.

Cea mai importantă etapă a dialogului a fost, fără îndoială, a doua reuniune plenară a „Comisiei mixte pentru dialogul teologic între Biserica Ortodoxă şi Bisericile Ortodoxe Orientale"[29], între ortodocşi şi necalcedonieni, care a avut loc în mănăstirea Amba Bishoy (Egipt), 20-24 iunie 1989[30]. Şedinţa de lucru s-a încheiat cu redactarea unui document final[31], care a fost precedat de un comunicat de presă emis de această Comisie:

> „[...] Un mic grup editorial a pregătit o scurtă declaraţie de credinţă, în care au fost exprimate [...] convingerile hristologice comune ale celor două părţi. Această declaraţie, după unele modificări, a fost adoptată de Comisia mixtă. Ea va fi transmisă Bisericilor noastre pentru a fi aprobată ca expresie a credinţei noastre comune pe calea către restabilirea deplinei comuniuni între cele două familii de Biserici ale noastre"[32].

Prin urmare, este vorba despre o veritabilă declaraţie a credinţei hristologice, care exprimă clar dorinţa de a găsi într-un anumit „monofizism verbal ", un punct de vedere caracteristic sau tipic pentru ortodoxia bizantină, rezumat în celebra formulă a cuviosului Chiril al Alexandriei, un spaţiu de compromis cu Ortodoxia Orientală. Această abordare, din punct de vedere ortodox pro Calcedon, este perfect legitimă[33], după cum a declarat J. Meyendorff, „nu numai la Efes, dar mai ales la Calcedon, am văzut clar părtinirea pentru Chiril, chiar dacă aceste sinoade ecumenice ar fi putut schimba anumite formule ale sale. [...] Neocalcedonismul nu trebuie con-

---

[29] După cum se poate observa, în titlul Comisiei, „adjectivul *necalcedoniene*, din fericire, a dispărut", cf. A. de HALLEUX, „Actualité du neochalcédonisme...", p. 34. Cu toate acestea, evenimentele care privesc direct această denumire nu au permis o încheiere a problemei în acest mod. La această întâlnire, s-a decis, ca pe viitor, să se adopte numele de „Comisia mixtă a Bisericii Ortodoxe şi a Bisericilor Ortodoxe Orientale", COMMISSION MIXTE ENTRE L'ÉGLISE ORTHODOXE ET LES ÉGLISES ORTHODOXES ORIENTALES, *Nous avons hérité*, 13.

[30] Participanţii la întâlnire au reprezentat: Patriarhia Ecumenică de Constantinopol, Patriarhia Alexandriei, Biserica Rusă, Biserica Sârbă, Biserica Bulgară, Biserica Ciprului, Biserica Greciei, Biserica Cehoslovaciei, Biserica Finlandei (pentru partea calcedoniană), Biserica ortodoxă coptă, Biserica ortodoxă etiopiană, Biserica ortodoxă siriană malankară (pentru cea necalcedoniană), vezi A. de HALLEUX, „Actualité du neochalcédonisme...", p. 36.

[31] COMMISSION MIXTE ENTRE L'ÉGLISE ORTHODOXE ET LES ÉGLISES ORTHODOXES ORIENTALES, *Nous avons hérité*, 11-12, A. OLMI, *Consensul hristologic dintre Bisericile calcedoniene şi Bisericile necalcedoniene*, p. 369.

[32] COMMISSION MIXTE ENTRE L'ÉGLISE ORTHODOXE ET LES ÉGLISES ORTHODOXES ORIENTALES, *La deuxième réunion*, 11. Membrii grupului redacţional au fost: „Mitropolitul Paulos Mar Gregorios din New Delhi, profesorul Vlassios Phidas, Pr. profesor Jean Romanides, profesorul Ivan Dimitrov şi domnul Joseph Moris Faltas ", A. OLMI, *Consensul hristologic dintre Bisericile calcedoniene şi Bisericile necalcedoniene*, p. 373.

[33] „Biserica Ortodoxă, la rândul ei, a avut întotdeauna, aşa cum a remarcat Simon Frank, o anumită atracţie faţă de monofizism", A. de HALLEUX, „Actualité du neochalcédonisme...", p. 42.

siderat ca o respingere a Calcedonului, ci o întoarcere la adevărata credinţă a Calcedonului”[34].

Cu toate acestea, plecând de la diferitele poziţii din grila de dezbatere, consensul hristologic al Calcedonului astfel obţinut (întâmpinat cu bucurie şi cu deplină conştientizare a importanţei sale) nu a putut evita să trezească anumite nelinişti. Părinţii de la Calcedon, comenta B. Dupuy, nu au vrut să facă altceva decât să exprime tradiţia Bisericii universale; deci, departe de învăţătura acestora, „cererea de a impune sau de a canoniza tradiţia unei şcoli teologice, în cazul de fată pe cea din Alexandria, în detrimentul celei din Antiohia”[35].

De Halleux subliniază faptul că voinţa de a subordona dogma calcedoniană unei relecturi neocalcedoniene, „este o restricţie a credinţei hristologice prin impunerea credinţei şi a acţiunii după modelul teologic al şcolii din Alexandria”[36].

Teologii Comisiei interortodoxe, probabil, au „comis o imprudenţă cu ocazia revenirii lor de la Calcedon la Chiril al Alexandriei”[37], mai ales că o astfel de impunere a stilului ortodox ar putea avea un impact şi o repercusiune, care pare atât de negativă pe subiectul dialogurilor paralele desfăşurate în aceiaşi ani, între Bisericile Ortodoxe necalcedoniene şi Bisericile calcedoniene neortodoxe (catolică, anglicană, luterană, reformată).

Ar fi extrem de incomod, de Halleux observă din nou, dacă „dialogul hristologic al celor două familii de Biserici Ortodoxe, învecinate prin tradiţiile lor teologice, spirituale şi liturgice, ar putea da impresia de a fi în detrimentul creştinismului occidental în general şi al Bisericii Catolice în special ”[38].

O altă confirmare a consensului atins la Amba Bishoy în 1989 şi a „stilului hristologic” care a animat dialogul dintre cele două ramuri ale Ortodoxiei, a fost la a treia şedinţă plenară a Comisiei interortodoxe: a avut loc la Chambésy (Elveţia) între 23 şi 28 septembrie 1990[39], care s-a încheiat cu a doua prezentare comună şi recomandări către Biserici (urmate de recomandări pe probleme pastorale) [40].

---

[34] J. MEYENDORFF, „Chalcedonians and Non-Chalcedonians...”, p. 325.
[35] J. MEYENDORFF, „Chalcedonians and Non-Chalcedonians...”, p. 238.
[36] A. de HALLEUX, „Actualité du neochalcédonisme...”, p. 51.
[37] A. de HALLEUX, „Actualité du neochalcédonisme...”, p. 50.
[38] A. de HALLEUX, „Actualité du neochalcédonisme...”, p. 52.
[39] La această întâlnire au fost reprezentaţi: pentru gruparea pro Calcedon, Patriarhia de Constantinopol, Patriarhia Alexandriei, Patriarhia Antiohiei, Patriarhia Rusiei, Patriarhia Serbiei, Patriarhia Bulgariei, Patriarhia Georgiei, Biserica Ciprului, Biserica Greciei, Biserica Poloniei, Biserica Cehoslovaciei; pentru partea necalcedoniană, Biserica Ortodoxă Coptă, Biserica Ortodoxă Siriană, Biserica Ortodoxă Armeană (catolicosatele Etchmiadzin şi Cilicia), Biserica Siro-Ortodoxă Malankară, Biserica Ortodoxă Etiopiană, vezi „Réunion de la commission mixte”, 7-8, A. OLMI, *Consensul hristologic dintre bisericile calcedoniene şi bisericile necalcedoniene*, p. 394.
[40] COMMISSION MIXTE ENTRE L’ÉGLISE ORTHODOXE ET LES ÉGLISES ORTHODOXES ORIENTALES, *La première Déclaration*, 17-22.

Un astfel de document poate fi descris, mai mult decât declaraţia comună din 1989, ca fiind „un *Henotikon* neocalcedonian”[41] şi ceea ce, în mod paradoxal, lasă deoparte momentul însuşi când cele două familii de Biserici tocmai şi-au definit în mod formal întinderea acordului oficial privind credinţa comună, în taina Cuvântului întrupat, sunt de fapt valorile soteriologice atât de esenţiale în perspectivă hristologică ortodoxă, de a se aşeza „pe terenul autoreflecţiei hristologice, cerând clarificări asupra unirii care este ultima miză asupra proprietăţilor persoanei lui Hristos ”[42].

Documentele din 1989 şi 1990, sub rezerva opiniei unanime a credincioşilor din cele două Ortodoxii, adică *consensus fidelium*, au primit o opinie generală pozitivă. Cu toate acestea, au existat reacţii adverse nedorite, cum ar fi cele reprezentate de călugării din Muntele Athos, care au exprimat „îngrijorarea lor profundă”[43] cu privire la dialogul iniţiat cu Bisericile necalcedoniene. Din punctul lor de vedere, Consiliul interortodox este, în rezultatele pe care le-a obţinut, în dezacord radical cu învăţăturile Sfinţilor Părinţi,[44] şi că declaraţiile de la Amba Bishoy şi de la Chambésy conţin „expresii susceptibile la interpretări care tind spre monofizism”[45].

Această voce mai mult autoritară decât autorizată în Biserică, nu a împiedicat dezvoltarea dialogului teologic oficial între ortodocşi şi necalcedonieni, dar a produs o dificultate care rămâne şi mai evidentă ca sursă permanentă de probleme, în cadrul structural al Ortodoxiei, pentru a găsi poziţii care sunt cu adevărat comune şi împărtăşite de toţi.

Ratificarea consensului hristologic de către fiecare Biserică nu este, de fapt, mereu în aşteptare, şi de aceea, trebuie continuate dezbaterile cu privire la probleme eclesiologice, chiar dacă momentul reunificării pare destul de îndepărtat.

La colocviul despre importanţa educaţiei teologice ortodoxe, organizat de CBE (Conferinţa Bisericilor Europene), care a avut loc la Atena între 2 şi 9 februarie 2000, s-a putut spune, „în ciuda declaraţiilor oficiale ale acordul semnat în ultimele două decenii, ne este ruşine ca creştini Ortodocşi, că aceste două familii de Biserici Ortodoxe rămân încă separate ”[46].

---

[41] A. de HALLEUX, „Actualité du neochalcédonisme…”, p. 52. A se vedea şi A. de HALLEUX, „La distinction des natures du Christ ‘par la seule pensée’ au cinquième concile oecuménique”, în: *Patrologie et oecuménisme,* p. 313, cu un comentariu avizat despre cea de-a doua Declaraţie comună de la Chambésy, mai precis, punctul 7.

[42] A. de HALLEUX, „Actualité du neochalcédonisme…”, p. 45.

[43] Aceste declaraţii au fost publicate în volumul *Einai oi Antichalkedonioi orthodoxoi?* (Sunt anticalcedonianii ortodocşi?), Muntele Athos, 1995. Pentru analiza acestor declaraţii, putem găsi o traducere franceză, în: *La Lumière du Thabor*, 47-48, 1996, p. 113-122. Se poate consulta în acest sens site-ul: http://www.orthodoxinfo.com/ecumenism/mono_athos.htm şi athos2.htm.

[44] J.-C. LARCHET, „La question christologique…”, p. 7.

[45] J.-C. LARCHET, „La question christologique…”, p. 8.

[46] „Report of an International Consultation”, 60, A. OLMI, *Consensul hristologic dintre Bisericile calcedoniene şi Bisericile necalcedoniene*, p. 476.

În loc de concluzii

Având în vedere dezbaterile hristologice, pe care le-am luat în considerare până în prezent, putem evalua situaţia actuală, printr-o afirmaţie-constatare, care se referă în special la stilul de dialog şi corespunde unei caracteristici similare ortodoxiei Calcedonului, printr-un „stil de consens": acela care, în termeni de cunoaştere a persoanei lui Iisus Hristos, se traduce printr-o relaţie specială între cele trei dimensiuni hristologice. Stilul „ortodox" de dialog şi de consens tinde să identifice dimensiunea cognitivă a credinţei, a gândirii şi a limbajului. El îşi susţine plenar propria „ortodoxie", adică dreapta credinţă, printr-o diagramă conceptuală (cea a Sfântului Chiril al Alexandriei), care este exprimată printr-o terminologie specifică (ansamblul de formule referitoare la μία φύσις).

Pentru a înţelege pe deplin conţinutul şi caracteristicile formale ale consensului hristologic care avea drept parteneri calcedonieni ai Bisericii Ortodoxe, trebuie citite, cu atenţie, documentele dialogului propriu-zis.

RELIGIE ŞI ISTORIE LA POALELE VLĂDESEI: BOLOGA

DIANA POP

„Eu cred ca mai intâi a fost satul
şi după aceea au venit dealurile din jur,
ca să păzească frumusețea asta."
(Octavian Goga)

Abstract.
The Romanian countryside has always been a source of inspiration, an identity mark, a place in which tradition combines with history, religion and culture. With all the big changes that have occurred and still happen in the Romanian village, it will always represent a reference space for the Romanian culture itself. It will always be our birthplace, the place where the past meets the present to create the future. The countryside tells the story of a country, being a means of reference in the research of our national history; it describes the phenomenology of the people who live here and the country.
In this article, I referred to one of the Romanian villages, Bologa, (Poieni commune, Cluj county), in which, Romanian history, religion, tradition and culture mingle harmoniously. Although the village, in time has transformed during the natural, permanent evolution, when you enter those places, The Roman Camp and The Medieval Fortress, they lead you to times long gone bye and they remind you of the stormy history of those places.
The church, with its special aspect, built in black stone tells us too about the hard work and the desire of the people to keep it as a holy place in the heart of the village and its inhabitants. The water mill and the whirlpool, which is the only functioning one in the area, charm us making us feel as a fragile deck between past and present.

Key-words: Bologa Fortress, Roman Camp, Medieval Fortress, church, Romanian village, water mill, whirlpool, stone quarry.

Comuna Poieni are o suprafaţă de 190,03 km² şi e compusă din 8 aşezări ale căror vetre urcă până la altitudini de 1200-1300 m, căpătând caracterul satului risipit, specific Munţilor Apuseni, sunt aşezate în bazinele hidrografice ale râurilor Crişul Repede, Călata, Henţ şi Valea Drăganului, într-o depresiune, la poalele de S-SV ale Munţilor Meseş şi cele de NE ale Munţilor Vlădeasa, „cea mai mare parte din suprafaţa acestei unităţi montane este constituită din magmatice laramice, la care se adaugă areale marginale şi şisturi cristaline, precum şi unele suprafeţe mai restrânse de sedimentar mezozoic... având altitudinea cea mai ridicată, 1836 m în Vârful Vlădeasa, a doua înălţime din Carpaţii Occidentali după Cucurbăta Mare”[1].

Localităţi învecinate sunt: la NV Poieni, la NE Hodişu, la V Cerbeşti, la SE Morlaca, iar la SV Tranişu.

Satele cu atestări mai vechi din aceasta comună sunt: Bologa-aşezare milenară, Hodişu (1496), Morlaca (1493), Valea Drăganului (1455), Tranişu (1850), Lunca Vişagului (1909) şi Cerbeşti (1956), iar satul Poieni are o atestare documentară destul de târzie, in jurul anului 1500[2]. Actuala comună Poieni a rezultat din comasarea a trei comune: Poieni, cu satul Bologa, Valea Drăganului, cu satele arondate Tranişu şi Lunca Vişagului şi Morlaca cu satul Hodişu.

Satul Bologa este situat la confluenţa râurilor Secuieu (Henţa) cu Crişul Repede, la poalele masivului Vlădeasa aflat la 62 km de Cluj-Napoca şi 12 km de Huedin (cel mai apropiat centru urban), pe şoseaua ce leagă Cluj-Napoca de Oradea, având o altitudine medie de 520 m, cu casele înşirate de-a lungul văii, de la şoseaua naţională pe D.J. 128, pe o lungime de 3 km spre Săcuieu, Bologa este unul dintre satele-comoară ale judetului Cluj, fiind ideal pentru iubitorii de natură, istorie şi cetăţi medievale.

Crişul Repede (cod cadastral III –1.44) izvorăşte de la o altitudine de 710 m (pe teritoriul comunei Căpuşu Mare) în apropiere de localitatea Izvoru Crişului, dintr-o zonă deluroasă de pe marginea nordică a Depresiunii Huedinului. Râul are o lungime de 209 km, din care 171 km pe teritoriul României, iar suprafaţa bazinului colector este de 2986 kmp. Colectează 36 de afluenţi, dintre care cei mai importanţi sunt: Călata, Săcuieu/Henţ, Drăgan, Iad, Brătcuţa, Borod, Peţa, Corhana şi Barcău[3], traversează depresiunea Huedin, defileul de la Poieni, săpat în rocile eruptive din nordul Munţilor Vlădeasa, trecătoarea Ciucea, şisturile cristaline ale Munţilor

[1] Grigor P. Pop, *Judeţul Cluj*, Ed. Academiei Române, Bucureşti, 2007, pp. 43-44.
[2] Dan Ghinea, *Enciclopedia geografică a României*, ed. a IV-a actualizată şi completată, Toronto, 2018, p. 316.
[3] *Planul de management al riscului la inundaţii. Administraţia Bazinală de Apă Crişuri*, 2016, manuscris, p. 7. D. Ghinea, *Enciclopedia geografică a României*, p. 360.

Plopiş, depresiunea Vad-Borod, Dealurile de Vest, Câmpia de Vest, străbate oraşele Huedin, judeţul Cluj, Aleşd şi Oradea, judeţul Bihor şi se varsă în Tisa pe teritoriul Ungariei (punctul de vărsare Gyomaendröd). În limba maghiară numele cursului de apă este *Sebes-Körös*).

Râul Săcuieu sau Henţ izvorăşte din masivul Vlădeasa, de sub Şeaua Prislop, de la o altitudine de 1550 m, are o lungime a cursului de 31 km, iar suprafaţa bazinului hidrografic de 226 kmp[4] şi este afluent al râului Crişul Repede, cu punctul de vărsare la Huedin. Acesta străbate satele Răchiţele, Scrind-Frăsinet, Săcuieu şi Bologa şi are afluenţi: Valea Stanciului, Alunu, Stânişoara, scurta, Duba, Pietreru, Măguri şi Subcetate. Există un baraj construit la Răcad de unde apele sunt pompate prin galerii în lacul de acumulare de la Floroiu şi de aici la uzina electrică de la Remeţi (jud. Bihor). La intrare în Bologa este o staţie de pompare a apei.

Numirea daco-romană a localităţii Bologa pare a fi Resculum, însa e o denumire neatestată.

Localitatea este atestată documentar în anul 1319 cu denumirea Sedbuswar. Până în zilele noastre va apărea în documente cu următoarele denumiri: 1322 Sebuswar, 1324 Sepuswar; 1329 Sebeswar; 1359 Sebesuar, 1360 Sebeswar; 1408, 1412 Sebeswar; 1446 Sebeswar, suburbio castri Sebes, 1479 castr. Sebeswar; 1483, 1515 castrum Sebes; 1498 Sebeswar alio nomine Hwnÿadwar; 1519 Warallya; 1528 Sebesuar; 1554 Warallya; 1625 Sebesvár; 1666 Varallja, 1670 Varallya; 1669 Sebesvár; 1715 Sebesvár; 1720 Váralja (Sebes); 1733 Sebes-Vár; 1757 Sebesvár; 1760-1762 Sebes Várallya; 1800 Sebes Váralja; 1808 Sebes-Várallya, Sebesvár, Bologá; 1817, 1827 Sebes Várallya; 1835 Sebesvárolya; 1850 Sebes Várallya, Bologa; 1877 Sebesvár, Bologa, 1882 Sebesvár, Sebesváralja, Bologa, 1893 Sebesvár; 1909 Bologa, Sebesvar; 1913 Sebesvár; 1919 Bologa; 1940-1944 Sebesvár + Usorvölgy, din 1944 Bologa[5].

Din prima jumătate a secolului al XIX-lea, satul Bologa a făcut parte din judeţul Cluj, cercul de sus, plasa Bicălat (1839, 1863, 1873), Districtul militar Cluj, circumscripţia Cluj, cercul Almaşu (1850), 1857, 1880-1925 judeţul Cluj/Cojocna, plasa Huedin, secretariat cercual Morlaca (1857, 1880-1925), notariat Morlaca, plasa Crişului (cu reşedinţa la Ciucea), jud. Cluj (1925), notariat Poieni, plasa Crişului (1927), jud. Cluj, plasa Huedin (1930-1950), com. Poieni, raion Huedin, regiunea Cluj (1950-1968), jud. Cluj, com. Poieni, din 1968[6].

---

[4] *Planul de management al riscului la inundaţii. Administraţia Bazinală de Apă Crişuri*, p. 7.
[5] Coriolan Suciu, *Dicţionar istoric al localităţilor din Transilvania*, vol. I, Ed. Academiei, Bucureşti, 1967, p. 93. Szabó M. Attila, *Erdély, Bánság és Partium történeti és közigazgatási helységnévtára*, Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2003, p. 149.
[6] Szabó M. Attila, *Erdély, Bánság és Partium történeti és közigazgatási helységnévtára*, pp. 149-150.

În 1750 erau în sat 60 de familii[7], an în care se consemna despre localitate: „Acest sat este aşezat într-un teritoriu sau ţinut steril. Nu deţine nici un fel de comerţ. Locuitorii obişnuiesc să-şi desfacă produsele în oraşul Huedin aflat la o distanţă de o milă şi din aceasta se întreţine în mare măsură. Există două părţi de hotar care pot fi arate cu 6 şi 8 boi de jug. E drept că ar fi nevoie de îngrăşăminte, dar gunoirea este imposibilă din pricina pantelor abrupte. Semănătura de grâu de primăvară (cum cea de toamnă nu se practică) produce după un cubul, într-un an de fertilitate medie 3 clăi. Fiecare claie treierată oferă trei măsuri de grăunţe. Viile lipsesc cu torul. Pădurile sunt suficiente pentru lemne de foc. Păşunile puţine, în schimb,nu ajung (locuitorilor) pentru nevoile proprii. Fâneţele pe care le au sunt tăiate anual”[8].

La primul recensământ al Ungariei efectuat între anii 1784-1787 au fost înregistrate în Bologa 67 case, 65 familii, 394 locuitori, 2 preoţi[9].

În anul 1831 erau în sat 207 de locuitori şi o biserică greco-catolică.[10]

În 1834 numărul locuitorilor satului Bologa era de 282[11].

În 1850 erau 587 locuitori, dintre care 572 români, toţi greco-catolici, 10 maghiari reformaţi şi 5 de altă etnie şi de religie israelită.

În 1857 erau 639 locuitori, dintre care 619 greco-catolici, 9 romano-catolici şi 11 de religie israelită.

În 1869 erau 829 locuitori, dintre care 1 ortodox, 683 greco-catolici, 106 romano-catolici, 6 reformaţi, 2 evanghelici şi 31 de religie israelită.

În 1880 erau 672 locuitori, dintre care 648 români, 22 maghiari şi 2 de altă etnie. Din punct de vedere confesional: 4 ortodocşi, 647 greco-catolici, 1 romano-catolic şi 20 de religie israelită.

În 1890 erau 835 locuitori, dintre care 801 români, 25 maghiari şi 6 de altă etnie. Din punct de vedere confesional: 803 greco-catolici, 8 romano-catolici, 8 reformaţi şi 16 de religie israelită.

În 1900 erau 900 locuitori, dintre care 884 români şi 16 maghiari. Din punct de vedere confesional: 1 ortodox, 882 greco-catolici, 1 romano-catolic, 7 reformaţi şi 9 de religie israelită.

---

[7] Ladislau Gyemant, Remus Câmpeanu, Anton Dörner, Florin Mureşan, *Conscripţia fiscală a Transilvaniei la 1750*, vol. II, Tabele statistice, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 2016, partea I, p. 48.

[8] Ladislau Gyemant, Remus Câmpeanu, Anton Dörner, Florin Mureşan, *Conscripţia fiscală a Transilvaniei la 1750*, vol. I. Descrierea localităţilor conscrise, partea I, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 2009, pp. 363-364.

[9] Dány Dezsö, Dávid Zoltán, *Az elsö Magyarországi népszámláláia (1784-1787),* Budapest, 1960, pp. 328-329.

[10] *Consignatio Statistico-Topographica singulorum in Magno Principatu Transilvaniae*, Transilvania la 1829-1831, editori Bogdan Crăciun şi Ioan Bolovan, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2003, p. 81.

[11] Eduard Albert Bielz, *Handbuch der Landekunde Siebensbürgens: eine physicalisch-statistisch-topographische Beschreibung dieses Landes*, Bohlau Verlag, Köln, Weimar, Wien, 1996, p. 496.

În 1910 erau 1014 locuitori, dintre care 987 români şi 27 maghiari. Din punct de vedere confesional: 2 ortodocşi, 985 greco-catolici, 7 reformaţi şi 20 de religie israelită.

În 1920 erau 1014 locuitori, dintre care toţi români.

În 1930 erau 1022 locuitori, dintre care 1019 români şi 3 de altă etnie. Din punct de vedere confesional: 17 ortodocşi şi 1005 greco-catolici.

În 1941 erau 1141 locuitori, dintre care 1062, 77 maghiari şi 2 de altă etnie. Din punct de vedere confesional: 11 ortodocşi, 1055 greco-catolici, 17 romano-catolici, 54 reformaţi, 1 evanghelic, 1 unitarian şi 2 de altă confesiune.

În 1948 erau 879 locuitori, dintre care toţi români[12].

În 1956 erau 931 locuitori.

În 1966 erau 1022 locuitori, dintre care 1010 români, 11 maghiari şi 1 de altă etnie.

În 1977 erau 939 locuitori, dintre care 938 români şi 1 maghiar.

În 1992 erau 764 locuitori, dintre care 762 români şi 2 maghiari. Din punct de vedere confesional: 726 ortodocşi, 36 greco-catolici, 1 reformat şi 1 baptist.

În 2002 erau 687 locuitori, dintre care 679 români, 3 maghiari şi 5 de altă etnie. Din punct de vedere confesional: 646 ortodocşi 30 greco-catolici, 6 penticostali, 5 de alte confesiuni[13].

În erau 2011 în total 583 locuitori, dintre care 569 români, 3 de alte etnii şi 11 cu etnie nedeclarată. Din punct de vedere confesional: 553 ortodocşi 6 greco-catolici, 12 penticostali, 1 de altă religie şi 11 cu religie nedeclarată[14].

În momentul de faţă, în sat funcţionează grădiniţa, şcoala primară structuri ale Şcolii Gimnaziale Poieni, agenţie poştală (deserveşte şi satul Cerbeşti), gară - magistrala feroviară 300 Bucureşti-Oradea.

Un cântec local elogiază frumuseţea acestui sat binecuvântat de Dumnezeu, asa cum reiese din versurile de mai jos:

„Sub muntele Vlădeasa,
Îi satul meu Bologa.
Satul mei îi sat frumos,
Curge prin el Crişu-n jos,
Şi mai are şi-o Cetate
Din vremuri îndepărtate
Şi-o Biserică din piatră
Unde mere lumea toată."

[12] *Îndreptarul statistic al judeţului Cluj,* Bucureşti, 1949, p. 19.
[13] Varga, E. Árpád, *Erdély etnikai és felekezeti statisztikája: népszámlálási adatok 1850-2002, kötet IV, Fehér, Beszterce-Nászod és Kolozs megye*, Pro Print Könyvkiado, Csikszereda, 2011, pp. 609-619 şi 721.
[14] Calendarul Renaşterea, 2018, anul I, nr. 1, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2018, pp. 266-267.

Castrul Roman

Satul s-a format în jurul acestui castru care era amplasat aproape de intrarea de azi a localităţii, ruinele acestuia fiind vizibile şi astăzi, în locul numit „Grădişte", la est de sat în unghiul format de confluenţa râului Sebeş cu Crişul Repede, pe un platou mai înalt, la sud de cota 509[15], deşi o bună parte a zonei a fost folosită ca suprafaţă agricolă. În apropierea castrului există şi ruinele unor băi romane**.**

Castrul Roman[16] datează din sec. al II-lea, de pe vremea Împaratului Traian (98-117), fiind mărit şi modificat în timpul Împaratului Hadrian (117-138), aici staţionând mai multe unităţi militare, dintre care amintim: Cohors I Ulpia Brithonum militaria pia fidelis torquata civium Romanorum, Cohors II Hispanorum equitata quingenaria, înlocuită de Cohors I Aelia Gaestatorum militaria, iar mai apoi de Cohors II Hispanorum Scutata Cyrenaica equitata. Dovezile lăsate în urmă de aceste unităţi militare sunt: ţigle - unele ştampilate cu abrevirea numelor trupelor, fibule, vase ceramice, cărămizi folosite la sistemul de încălzire şi pavajul destul de bine păstrat din curtea interioară, opaiţe, vârfuri de lance şi de săgeţi, 1 inel de aur cu inscripţia *VT(ere) F(elix)*, 14 monede (denari şi sesterţi) din vremea Împăraţilor Vespasian (69-79), Domitian (81-96) şi Septimius Severus (193-211)[17]. Alte dovezi găsite, datând din secolul al III-lea, au constat din oale mici şi mari, strachini, precum şi celebra ceaşcă dacică, toate lucrate în maniera dacică[18].

Castrul roman (203 x 121 m, suprafaţa de 2 ha) a fost construit iniţial din pământ, iar apoi refăcut din zid şi întărit cu două şanţuri de apărare. Zidul de incintă era din piatră, gros de 2 m. În interior zidul se sprijinea pe un val de pământ care sprijinea un aşa numit drum de rond, lat de 2,5 m. Poarta de est avea deschiderea de 7,40 m şi era flancată de bastioane cu ziduri drepte înspre interior şi ieşind în afară, în formă de semicerc. În apropierea castrului au fost identificate urmele unei aşezări civile romane (probabil *Resculum*) din sec. al II-lea - al III-lea[19].

Cercetările arheologice au dus la descoperirea mai multor clădiri care făceau parte din Castrul roman: clădirile din partea centrală a castrului, clădirile cele mai importante şi singurele construite în piatră, Clădirea Comandamentului (Princia) aflată în mijlocul castrului, două grânare şi

---

[15] Ioan Horaţiu Crişan, Mihai Bărbulescu, Eugen Chirilă, Valentin Vasilev, Iudita Winkler, *Repertoriul arheologic al judeţului Cluj,* Cluj-Napoca, 1992, p. 63.

[16] Nicolae Gudea, *Castrul roman de la Bologa (jud Cluj)*, în *Apulum* X, 1972, p. 121-150.

[17] I. H. Crişan et alii, *Repertoriul arheologic al judeţului Cluj,* p. 63. Nicolae Gudea, *Materiale arheologice din castrul roman de la Bologa*, *Apulum* XV, 1977, p. 169-215.

[18] Nicolae Gudea, *Ceramica dacică din castrul roman de la Bologa*, *Acta Musei Napocensis* VI, 1969, p. 503-508

[19] I. H. Crişan et alii, *Repertoriul arheologic al judeţului Cluj,* p. 63. D. Ghinea, *Enciclopedia geografică a României*, p. 755.

clădirea comandantului. Se crede că este o clădire în stil mediteranean, cu o curte interioară şi singura clădire civilă din castru. În această clădire au locuit comandanţii trupelor, împreună cu familia şi sclavii lor[20]. De-a lungul drumului care venea de la Napoca era cimitirul din care în 1877, la locul Dealul Bichii a ieşit la iveală un relief funerar[21].

Alte cercetări şi săpături au scos la iveală: un turn de pază roman de formă patrulateră în Vârful Măgurii (Măgura Bologii), un turn de pază roman circular pe dealul Bonciului, câte un turn de pază roman patrulater pe Vârful Rimbuşoiu, pe dealul Cetăţea, pe dealul Horhiş (Carpău) şi pe Vârful Greben (acesta din urma fiind compartimentat şi având dimensiuni mari)[22].

Mici sondaje au fost întreprinse aici de Torma Karoly în 1878, săpături de Mihail Macrea în 1936 şi Eugen Chirilă şi Nicolae Gudea în perioada 1967-1976[23].

În faţa Liceului Teoretic Octavian Goga din oraşul Huedin se află un altar funerar din piatră descoperit la Bologa, cu următoarea inscripţie:

DI M
AEL. TATO (NI)
DEL. COH. IIH (IS)
VIX ANXL...A (EL)
IULIANUS SO
CER ET HER
SILVANA CON
BEMFC

în traducere: zeilor Mani, lui Aelisu Tatoni, decurion în Cohorta a II-a Hispanicum care a trăit 40 de ani. Iulianus socrul şi Herate Silvana soţia (i-au pus această piatră) binemeritat.

În timpul perioadei feudale, pe un deal din mijlocul văii, s-a construit o cetate, iar centrul satului s-a mutat în jurul acestei Cetăţi.

Cetatea Bologa

Lăsând în urmă satul, intrăm pe un drum forestier, printr-o pădure de foioase, cu un peisaj de vis, iar printre ramurile copacilor se pot zări pe deal câteva case razleţe. Puţin mai sus, pe parte stângă a drumului ni se arată

[20] I. H. Crişan et alii, *Repertoriul arheologic al judeţului Cluj,* p. 63.
[21] I. H. Crişan et alii, *Repertoriul arheologic al judeţului Cluj,* p. 63.
[22] I. H. Crişan et alii, *Repertoriul arheologic al judeţului Cluj,* p. 63.
[23] I. H. Crişan et alii, *Repertoriul arheologic al judeţului Cluj,* p. 63. Euden Chirilă, Nicolae Gudea, *Şantierul arheologic Bologa (jud. Cluj)*, *Materiale* X, 1973, p. 115-123, Nicolae Gudea, *Castrul roman de la Bologa. Săpăturile arheologice din anul 1969*, *Crisia* II, 1973, p. 109-136, Nicolae Gudea, *Castrul roman de la Bologa. Săpăturile arheologice din anul 1970*, Studii si Materiale de Istorie Medie VI, 1973, pp. 27-56.

zidurile cetăţii care au străjuit cu statornicie 700 de ani şi unele mai rezistă şi azi, rememorând o bucată de istorie. Numită înainte de 1300 „Sebesvar", Cetatea Bologa reprezinta una dintre cele mai importante fortăreţe din istoria Transilvaniei şi Ţării Româneşti. În 1399, dupa semnarea la Braşov a Tratatului de Alianţă împotriva Imperiului Otoman, cetatea a fost donată de către Sigismund de Luxemburg (1387-1437) domitorului Ţării Româneşti, Mircea cel Bătrân (1386-1418), devenind un punct de control important în drumul sării care era vitală în secolele trecute fiind considerată „frigiderul antichităţii". Cetatea Bologa a servit totodată şi ca protecţie pentru Mircea cel Bătrân, iar pentru nepotul său, Vlad Ţepeş (1448, 1456-1462, 1476), a fost un adevărat refugiu al copilăriei. Se crede ca a fost construită la sfârşitul secolului al XIII-lea, peste vechile ruine ale unui castru roman, în urma marii invazii tătaro-mongole din 1241-1242, în timpul regelui Carol Robert de Anjou (1308-1342)[24].

Între 1399-1412 domeniul a fost în posesia lui Mircea, cu 18 sate aparţinătoare. Apoi cetatea a fost stăpânită de familia Bánffi de Losonc.

Primul castelan cunoscut este Dezideriu de Elephanth[25].

Zidurile masive de piatră şi cele patru turnuri aveau rolul de a supraveghea drumul ce duce de-a lungul Văii Crisului Repede. Lungimea zidurilor este de 190 m, grosimea 2,5 m, înălţimea între 8 şi 18 m[26]. Cetatea avea olan eliptic, cu dimensiunile de 85 X 20 m, latura mare fiind orientată spre sud-nord. Pe partea nordică, incinta era de formă semicirculară[27].

Construită din piatră de râu şi amplasată pe un drum destul de greu accesibil, această cetate este una dintre cele mai vechi şi mai bine conservate clădiri de acest fel din Transilvania. Era grandioasă în interior şi spectaculoasă în exterior. Având o înălţime de peste 13 m, turnul era amenajat pe patru niveluri, despărţite între ele de planşe facute din bârne groase de lemn. Accesul în turn se făcea pe o scară mobilă aflată în exterior. La nivelul al 3-lea se ajungea la spaţiul destinat locuirii propriu-zise, fiind dotat cu două ferestre în nişe de şedere, un şemineu şi un horn în zid.

Al doilea turn se află amplasat în partea opusă a donjonului, are o bază patrulateră şi se pare că a fost destinat unei porţi. Mai târziu, în secolele al XVI-lea - al XVII-lea, au mai apărut două turnuri semicirculare ce erau folosite pentru armele de foc de toate calibrele. În interior se găseau construcţii utilitare. Între secolele al XIV-lea - XVII-lea cetatea a fost conside-

[24] Prof. Horea-Dorin Matiş, *„Cetatea medievală de la Bologa"* în rev. Glasul, an IV (2001), nr. 3-4, p. 9.
[25] Adrian Andrei Rusu, *„Începuturile cetăţii feudale Bologa"* în Acta Musei Porolissensis, an IV (1980), p. 208.
[26] Prof. H. D. Matiş, *„Cetatea medievală de la Bologa"*, p. 9.
[27] Liviu Stoica, Gheorghe Stoica, Gabriela Popa, *Castele şi cetăţi din Transilvania*: *judeţul Cluj/ Erdély kastélyok és várak: Kolozs megye*, Cluj-Napoca, 2008, p. 63.

rată o proprietate foarte valoroasă, de ea aparţinând sate, locuri de păşunat, locuri de vamă şi chiar târgul de la Huedin. Pe domeniul cetăţii au fost semnalate inclusiv locuri de extracţie şi spălare a aurului.

Din cauza puterii economice şi strategice pe care această cetate o avea, precum şi din cauza implicării ei în conflictele armate ale vremii, sultanul Mehmed al IV-lea (1648-1687) a dat un ordin pentru demolarea ei după anul 1660. Ulterior, acest ordin a fost retras datorită unei donaţii consistente făcută la Înalta Poartă de familia Bánffi în a cărei posesie se afla (5000 de taleri)[28].

Atunci când turcii au ocupat Oradea, în anul 1660, fortăreaţa a servit ca avantpost de apărare a regiunii şi a împiedicat colectarea birurilor. Aceasta a stârnit furia sultanului[29].

Cetatea Bologa a fost ocupată de insurgenţii conduşi de Francisc Rakoczi al II-lea. În timpul războiului curuţilor, la 1709, a fost avariată în timpul unui asediu al armatei imperiale austriece. În cele din urmă cetatea a fost distrusă de lobonţi, prin explozie[30]. A rămas în picioare doar o parte din zidul de apărare.

Cu zidurile sale măreţe, cu cele două turnuri rămase în picioare peste timp, Cetatea medievală Bologa ne poartă cu gândul în vremuri de mult apuse şi ne aminteşte de importanţa ei de odinioară.

Întrucât cele peste şapte secole de existenţă, alături de vicisitudinile vremii şi istoriei şi-au lăsat amprenta şi pe zidurile acestei importante cetăţi din Ţara Călatei, autorităţile locale au accesat o finanţare europeană nerambursabilă pentru reabilitarea şi conservarea acesteia, valoarea totală a lucrărilor fiind de peste 200.000 de lei.

În anul 2018, luna martie, a fost semnată cu Consiliul Judeţean autorizaţia de construire în vederea reabilitării şi punerii în valoare a Cetăţii Bologa cu o durată de 36 de luni. Pentru prima dată în interiorul ei, chiar şi în donjon, se vor face săpături arheologice care speră să aducă noi informaţii mai precise privind datarea, precum şi o cronologie mai exactă privind întemeierea şi evoluţia ei.

Locuitorii satului erau ţărani care munceau pe pământul deţinut în mare parte de stăpânul cetăţii şi abia odată cu secolul al XIX-lea au început să dobândească aceste terenuri şi să devină propriii lor stăpâni. Tot atunci s-au deschis exploatările de piatră (dacit şi andezit) din carierele de piatră de la Bologa, Poieni, Morlaca şi Henţ de unde provine piatra neagră de Bologa. Deşi mijloacele de exploatare erau rudimentare, tot mai mulţi bărbaţi din sat s-au îndeletnicit cu această muncă grea, astfel că în seco-

[28] Nicolae Şteiu, Gheorghe Negru, *Poieni, spaţiu, istorie şi spiritualitate*, Ed. Casa Cărţii de Ştiinţă, Cluj-Napoca, 2001, p. 28.
[29] L. Stoica, G. Stoica, G. Popa, *Castele şi cetăţi din Transilvania*, p. 63.
[30] L. Stoica, G. Stoica, G. Popa, *Castele şi cetăţi din Transilvania*, p. 63.

lul trecut majoritatea bologanilor se îndeletniceau cu exploatarea muntelui de piatră: unii erau mineri, alţii erau cioplitori iscusiţi, lucru care se poate vedea în numeroasele construcţii realizate din piatră aflate de-a lungul satului, culminând cu biserica satului zidită în totalitate din piatra meşteşugit cioplită despre care vom vorbi în rândurile de mai jos. De menţionat faptul că aceşti cioplitori şi lucrători în piatră au ştiut însă să îşi trimită copiii să studieze la şcoli înalte din Cluj-Napoca, Oradea sau Bucureşti, mulţi dintre ei ajungând medici, profesori, ingineri, miniştri, funcţionari publici etc.

Istoria parohiei

Conscripţia efectuată de Episcopul Ioan-Inochentie Micu (1730-1751) la 1733 găseşte în Bologa 110 suflete, biserică, casă parohială, fără preot[31]. Parohia era inclusă în Vicariatul general Jucu (Revdi Vicarii generalis Sukiensis).

În 1750 în sat erau 240 de suflete, fără biserică, preot, cantor sau sesie parohială[32].

În statistica din 1760-1762 - conscripţia generalului Nicolae Adolf von Bucow, comandantul trupelor austriece în Transilvania, satele Valea Drăganului (Nagysebes), Poieni (Kissebes) şi Bologa (Sebesváralja) apar împreună cu 167 de credincioşi neuniţi, biserică neunită şi casă parohială[33].

Conscripţia din 1766 (*Conscripţia Eparhiei Legii greceşti neunite din Ardeal* făcută în 1766 de Dionisie Novacovici, primul episcop ortodox, după 60 de ani de la desfiinţarea Mitropoliei de la Alba Iulia) găseşte în Bologa 550 de suflete, 300 bărbaţi şi 250 femei; parohia aparţinea protopopiatului Jimborului (Zimbor) din varmeghia Clujului[34].

Secole de-a rândul, bologanii au fost toţi ortodocşi până la sfârşitul secolului al XVIII-lea. S-au făcut presiuni asupra lor din partea stăpânilor domeniului cetăţii ca până în 1564 să treacă toţi la catolicism. Mai apoi, cand familia Banffy şi slujitorii de la Cetate au devenit protestanţi de rit calvin, au încercat să-i determine pe săteni să treacă la această religie. Din a doua jumatate a secolului al XVI-lea, Biserica romano-catolică a pierdut mii de credincioşi care au optat pentru lutheranism şi calvinism.

În a doua parte a secolului al XVIII-lea, preotul din Bologa a trecut la greco-catolicism, credincioşii urmându-l. După al II-lea Război Mondial,

---

[31] Nicolae Toganu, *Românii din Transilvania la 1733,* Sibiu, 1898,

[32] Dr. Augustin Bunea, *„Statistica românilor din Transilvania în anul 1750"* în rev. Transilvania, nr. 9/1901, p. 286.

[33] Virgil Ciobanu, *Statistica românilor din Ardeal, făcută sub administraţia austriacă la anul 1760-1762,* Cluj, 1926, p. 19.

[34] K. Hitchins şi I. Beju, *„Statistica românilor ortodocşi din Transilvania în anul 1766"* în rev. Mitropolia Ardealului, nr. 7-9/1977, p. 524.

schimbările politice au determinat şi schimbări religioase. Se dorea slăbirea rolului Bisericii, iar în anul 1948 Legea Cultelor (Decretul 177/1948) a afectat Biserica.

Bologanii au redevenit ortodocşi în anul 1948, urmându-l pe preotul lor care revine la Ortodoxie.

Matricole au fost introduse în anul 1833, la Arhivele Naţionale Cluj se păstrează matricole începând cu anul 1857.

În anul 1835 a luat fiinţă Protopopiatul (Arhidiaconatul sau Districtul) Morlaca. Printre cele 12 parohii care aparţineau de acesta figurând şi cea din Bologa[35]. În anul 1900 Districtul Morlăcii cuprindea 13 parohii[36], iar în 1929 16[37]. Această structură a funcţionat până în anul 1930, de când parohia Bologa este arondată Protopopiatului Huedin.

Şcoala confesională a funcţionat de la mijlocul secolului al XIX-lea până în 1914, la începutul primului război mondial. La început cursurile s-au desfăşurat într-o casă ţărănească. Un imobil din piatră a fost construit în anul 1872, în urma hotărârii consiliului parohial din anul 1866 şi a schimbului de teren cu Gheorghe Potra[38], o clădire mai încăpătoare pentru şcoală a fost finalizată în 1913. Învăţători confesionali (şi cantori) au fost Andrei Ungur, Ioan Ştirbu, Vasile Ciupe, Gheorghe Boca, Ambrozie Potra, şi Gheorghe Tulbure - o lungă perioadă[39]. Pentru scurte perioade au predat şi preoţii Sever Frăţilă şi Septimiu Popa. În anul 1866 leafa docentelui (învăţătorului confesional) era de 80 florini valută austriacă, plătiţi în patru rate, 25 de metrele de bucate: mălai şi secară, 2 orgi de lemne de foc, cvartir liber şi locul de grădină cu suprafaşa de 875 de stânjeni pătraţi[40]. În anul 1900, 77 de elevi frecventau şcoala (44 băieţi şi 33 fete) şi 26 de elevi şcoala de repetiţie (13 băieţi şi 13 fete)[41]. În 1911 la şcoala cotidiană erau înscrişi 75 de elevi, iar la şcoala de repetiţie 21 de elevi[42].

Casa parohială veche a fost construită din lemn în anul 1867.

Actuala casă parohială a fost ridicată în anul 1982.

---

[35] *Schematismus venerabilis cleri graeci ritus catholicorum Dioceseos Fogarasiensi in Transilvania pro anno a Christo nato MDCCCXXXV*, Blasii, pp. 90-91.

[36] *Şematismul veneratului cler al Archidiecesei Metropolitane Greco-catolice române de Alba-Iulia şi Făgăraş pre anul Domnului 1900*, Blaş, 1900, p. 418.

[37] *Şematismul clerului Arhidiecezei Mitropolitane Greco-catolice române de Alba-Iulia şi Făgăraş pe anul 1929*, Blaj, 1929, pp. 46-47.

[38] Simion Retegan, *Satul românesc din Transilvania ctitor de şcoală (1850-1867)*, Ed. Echinox, Cluj-Napoca, 1994, pp. 209-210.

[39] Nicolae Ştеiu, Alexandru Petruţiu, *Bologa pe treptele istoriei*, Casa de Editură Dokia, Cluj-Napoca, 2008, p. 96.

[40] S. Retegan, *Satul românesc din Transilvania ctitor de şcoală (1850-1867)*, p. 202.

[41] *Şematismul veneratului cler al Archidiecesei Metropolitane Greco-catolice române de Alba-Iulia şi Făgăraş pre anul Domnului 1900*, p. 409.

[42] *Şematismul veneratului clerul al Arhidiecezei Mitropolitane Greco-catolice române de Alba-Iulia şi Făgăraş pe anul 1911*, Blaj, 1911, pp. 153.

Îi menţionăm aici şi pe doi reprezentanţi ai satului care au luat parte la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia de la 1 Decembrie 1918: Ambrozie Petrişor şi Ioan Potra „a Luchii", acesta, un ţăran harnic şi inteligent care avea o gospodărie frumoasă a fost primar în mai multe rânduri în perioada interbelică. În anul 1950 a fost declarat chiabur, arestat şi deţinut în coloniile de muncă de la Canalul Dunăre-Marea Neagră şi Bicaz.

În ianuarie 1919 Bologa şi localităţile din vecinătate au fost terorizate, fiind săvârşite aici atrocităţi de către soldaţii Regimentului 21 Ungar, Batalionul Secuiesc şi foşti jandarmi. Astfel în Bologa au fost 16 morţi, 14 bătuţi grav, 15 familii bătute şi jefuite[43].

În anii 1859-1949 parohia Bologa avea filia Poieni, iar în perioada 1949-1977 Bologa a fost filie a parohiei Poieni.

Cel mai vechi preot care a slujit la Bologa şi al cărui nume îl cunoaştem este Gheorghe în anul 1755, au urmat: Simeon (1790-1800), probabil consacrat la Râmnic în 1777 şi Ioan Gal (1800-1830). Între anii 1830-1833 parohia a fost administrată de preoţii din parohiile vecine. Au păstorit apoi în Bologa: Petru Pop (1833-1840), Gheorghe Şimon (1840-1855), Eustache Fekete (1855-1859), Ioan Petrişor (1859-1905)[44], în 1906 Sever Frăţilă era administrator parohial, au urmat Septimiu Popa din 1911 până în 1918 când a fost arestat şi deportat de către autorităţile ungare, Iuliu Truţia 1919 (paroh în Ciucea), Alexandru Nossa (1920-19*24*), Sabin Truţia (1925-1927), Dumitru Şuta (1928-1929), Iacob Mărgineanu (1930), Victor Napeu (1931-*1940*), Ioan Szekely (1940-1944), Mircea Pop (19*45*-1957), Traian Man (1957-1958), administrator parohial, paroh în Brăişoru, Onoriu Pantea (1958-1962), Iustin Cosma (1963-1977), Ştefan Lung (1977-1979), Poieni, Ioan Morcan (1979 - când Bologa redevine parohie - 1992), Viorel Sima (1992-1996) şi Florin Nicoară din 1997 până în prezent.

Parohia face parte din cercul preoţesc V (Poieni) al protopopiatului Huedin, care mai cuprinde parohiile învecinate: Hodiş, Brăişor, Morlaca, Săcuieu, Rogojel, Vişag.

Originar din localitatea Bologa este părintele Dănuţ-Gheorghe Gordan (n. 1983), absolvent al Seminarului Teologic Liceal Ortodox din Cluj-Napoca, licenţiat al Facultăţii de Teologie Ortodoxă din cadrul Universităţii „Aurel Vlaicu" din Arad, absolvent al unui program de master la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, hirotonit în 2007 pe seama parohiei Sărata, cu filia Cătălina, protopopiatul Dej, din 2013 paroh al Parohiei „Sf. Apostol şi Evanghelist Marcu" din Floreşti, jud. Cluj.

---

[43] Dr. Aurel Gociman, *Românii şi revizionismul maghiar*, Tipografia ziarului Universul, Bucureşti, 1934, p. 278. N. Ştеiu, Gh. Negru, *Poieni, spaţiu, istorie şi spiritualitate*, p. 28.

[44] *Şematismul veneratului cler al Archidiecesei Metropolitane Greco-catolice române de Alba-Iulia şi Făgăraş pre anul Domnului 1900*, p. 409.

Astăzi în parohia Bologa sunt 485 de credincioşi. În cadrul parohiei s-au organizat pelerinaje pe la mănăstiri, o sărbătoare a Fiilor satului, frumoase programe religioase cu ocazia sărbătorii Crăciunului şi a Paştelui, drumeţii şi întâlniri duhovniceşti cu tinerii precum şi alte activităţi dedicate lor (filme, cercuri de pictură pe sticlă, relaizarea de figurine cu specific religios şi alte ateliere de creaţie religioasă), s-au susţinut cateheze săptămânale şi zilnice în postul Adormirii Maicii Domnului.

De asemenea, parohia a încercat să aibă grijă de cei aflaţi în nevoinţă (bolnavi, saraci), ajutorarea unor familii sau tineri cu situaţie materială deficitară, colecte etc. Sunt în curs de pregatire un site al satului şi al bisericii, o mică foaie tiparită, o sărbătoare anuală a satului în care se doreşte organizarea unui concurs de creaţie literară, un spectacol de muzică populară şi pricesne, un mic muzeu şi o bibliotecă parohială.

În localitatea Bologa se află trei cimitire, două dintre ele se află în proprietatea parohiei, cel vechi de la baza Cetăţii, din jurul fostei biserici şi cimitirul cel nou din locul numit „Gradişte" cu o suprafaţă de aproximativ 2 ha.

Biserica parohială[45]

La baza dealului pe care se afla amplasată Cetatea, a existat o bisericuţă de lemn datând din secolul al XVI-lea, dar care s-a năruit în totalitate prin anii 70, însă informaţii referitoare despre ea se regăsesc într-o monografie a satului realizată de istoricul Nicolae Şteiu şi învăţătorul Alexandru Petruţiu cu titlul *Bologa pe treptele istoriei*, apărută în 2008[46].

Satul Bologa apare pe harta iosefină a Transilvaniei (1769-1773), secţiunea 59, cu o biserică.

Biserica veche cu hramul „Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil" a fost construită în anul 1837 pe o fundaţie de piatră cu suprastructura de lemn, din bârne de brad îmbinate în chiotoare pe o talpă de stejar, având baza unui plan poligonal. În partea de SE avea un pridvor închis până la înalţimea de 1 m şi opt stâlpi de susţinere a acoperişului. Pronaosul era tăvănit şi de pe grinzile lui se ridicau stâlpii turnului-clopotniţă. Turnul de formă prismatică avea galerii deschise pe cele patru laturi cu parapet până la înălţimea de 1 m, deasupra galeriilor fiind patru turnuleţe ceea ce îi conferea echilibru şi eleganţă, iar apoi turnul de forma unui coif octogonal. Învelitoarea era din şindrilă. Factori potrivnici precum ploaia, îngheţul-dezgheţul au atacat-o neîncetat şi trebuia mereu reparată, astfel încât dupa anul 1900 ajunsese

[45] A se vedea şi Pr. Valeriu Gr. Sima, *Biserici şi preoţi în raionul Huedin*, ed. a II-a, Poieni, 1987, manuscris.

[46] N. Şteiu, A. Petruţiu, *Bologa pe treptele istoriei*, Casa de Editură Dokia, Cluj-Napoca, 2008.

într-o stare foarte proastă. Un sătean din Bologa care era un creştin participant la slujbe şi care se ruga mult în acea biserică, descria starea acesteia: „de câte ori sufla câte un vânt mai tărişor ne ameninţa să se dărâme peste noi, scârţâind din toate încheieturile”[47].

Starea precară în care ajunsese vechea biserică, precum şi creşterea numărului de locuitori - care ajunsese după 1900 la 1000 - a determinat construirea unui nou lăcaş de cult.

Biserica parohială actuală, cu hramul „Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil”, edificată între anii 1924-1932, este o construcţie impunătoare, iar credincioşii din sat şi-au adus contribuţia pentru realizarea acestui important obiectiv făurit în totalitate din piatră. În 1924 s-a săpat fundaţia, în anul urmator s-au ridicat pereţii. Piatra de andezit a fost adusă de la cariera Henţ aflată la 5 km de sat, iar piatra sură din cariera Bitancu, în total 3000 de care de piatră conform calculelor lui Ioan Potra, preşedintele Cooperativei „Bologana” în raportul „Construcţia bisericii”. Fiecare bologan care avea vite de lucru s-a angajat să transporte 12 mc de piatră pentru biserică. Constructori au fost maestrul Kuszka Iosif, ajutat de Lucaci Simion şi Leptac Iosif, sub coordonarea ing. Gavril Lungu din Valea Drăganului. Are formă de cruce, având două abside laterale şi o absidă estică ce formează altarul; are o singura turlă amplasată pe pridvorul de la intrare. Lungimea totala este de 37 m, laţimea de 17 m, înălţimea acoperişului de 15 m, iar turla ajunge la 25 m. Este acoperită cu ţiglă de tip solzi, iar turla cu tablă.

Clopotele au fost confecţionate la fabrica Novotny din Timişoara în anul 1932/1933; clopotul vechii biserici de lemn a fost confiscat de către autorităţile austro-ungare şi transformat în muniţie. Unul dintre clopote are inscripţia: *„întru lauda şi mărirea lui Dumnezeu s-a turnat acest clopot în anul sfânt 1933 din contribuţia credincioşilor parohiei Bologa după 15 ani de la Unirea tuturor românilor. Turnat de fiul lui Antoniu Novotny din Timişoara”.* La interior, iconostasul a fost confecţionat la Şcoala de arte şi meserii din Huedin, icoanele de pe iconostas fiind pictate de un pictor popular pe nume Petru Crăciun, tot din Huedin. Tâmplăria a fost executată de meşteri locali, la fel covoarele şi celelalte ornamente.

Un lucru remarcabil legat de construcţia bisericii este faptul că au contribuit cu bani oameni de seamă ai vremii deşi nu aveau o legatură directă cu satul: Octavian Goga, Vasile Goldiş, Alexandru Lapedatu, prefecţii Septimiu Mureşanu si Marius Căluţiu, precum şi Protopopul Aurel Munteanu al Huedinului care a donat suma de 5000 de lei, deşi parohia Bologa era greco-catolică la vremea aceea.

Sfinţirea bisericii s-a făcut în 21 septembrie 1947 de către Episcopul Iuliu Hossu (1917-1948) de Cluj-Gherla.

---

[47] Ion Potra, *Construirea bisericii* - lucrare manuscris aflată în posesia descendenţilor

În 21 mai 1992 P. S. Episcop Vicar Irineu Bistriţeanul (în prezent Arhiepiscop al Alba Iuliei) a săvârşit aici Sf. Liturghie.

Pictura interioară a bisericii a fost realizată în anul 1999 în tehnica „frescă" după rânduiala bizantină de către pictorul bisericesc Prof. Viorel Nimigeanu împreună cu trei studenţi de la Universitatea de Artă şi Design din Cluj-Napoca.

În 9 septembrie 2001 locaşul de cult a fost resfinţit de P. S. Episcop Vicar Vasile Someşeanul.

Există câteva obiecte de patrimoniu, cum ar fi tocul uşii de intrare de la vechea biserică de lemn, o cruce de lemn pictată, două epitrahile ce datează de la începutul secolului şi vechiul chivot realizat din lemn, precum şi cărţi liturgice vechi: *Triodion*, Bucureşti, 1726, *Antologhion*, Râmnic, 1766, *Molitfelnic*, sec. XVIII, *Octoih*, sec. XVIII, *Strastnic*, Blaj, 1817, *Catavasier*, Blaj, 1824, *Catavasier*, fragment, sec. XIX, *Liturghier* şi *Apostol*.

Din 1925 slujbele au început să se ţină în noul lăcaş, dar terminarea acesteia s-a făcut în 1932, devenind o adevărată bijuterie arhitecturală atât în exterior, cât şi în interior, fiind o carte de vizită, o emblemă a satului, având rol principal în viaţa acestuia.

În 12 august 2018, ÎPS Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului şi Clujului şi Mitropolitul Clujului, Maramureşului şi Sălajului a sfinţit noul iconostas din lemn sculptat şi a săvârşit Sf. Liturghie.

În curtea bisericii se află un monument cu o cruce de granit, în memoria eroilor satului Bologa.

Moara de apă

Un alt obiectiv şi, în acelaşi timp, un punct important de atracţie al satului Bologa, vizitată zilnic de turişti atât români cât şi străini, este Moara de apă veche de peste 200 de ani şi singura care a rămas funcţională dintre multele care au existat în zonă în trecut.

Este situată destul de aproape de Cetate şi de biserică, iar proprietara vâltorii este d-na Florica Geran, care a moştenit-o de la strămoşi. Aceasta a amenajat un foişor care vara este plin de flori şi în care turiştii se pot adăposti de căldura soarelui, se pot odihni, inspirând aerul curat din zonă şi se pot bucura în linişte de frumuseţea vâltorii şi a peisajului pitoresc.

Localnicii îşi spală covoarele, cergile, păturile şi hainele în această vâltoare. Este foarte interesantă funcţionarea vâltorii puse în mişcare de apa Văii Săcuieului, asemeni morii vechi din aceeaşi gospodărie. În trecut, acestea erau importante în special pentru prelucrarea ţesăturilor din lână care erau învârtite chiar şi o jumătate de zi; după spălare erau întinse pe lemne la uscat. Cu sute de ani în urmă reprezenta tehnologia maximă pen-

tru măcinat şi spălat rufe. Acum, e doar o atracţie rustică ce poate fi vizitată prin bunăvoinţa omului în a cărui curte se află.

Deşi e perfect funcţională, moara nu mai e folosită pentru măcinat, oamenii nu mai vin cu cerealele, cum veneau în urmă cu 100 de ani. Practic, familia nu câştigă nimic de pe urma acestui obiectiv turistic, dar deschid poarta oricui vrea s-o vadă, iar vizitatorii nu sunt deloc puţini.

Primarul comunei a afirmat că: „Proprietatea este privată, dar Primăria, de-a lungul timpului, a avut o colaborare cu proprietarii şi în urmă cu câtiva ani i-a ajutat cu finanţări pentru a o restaura".

La îndemnul miilor de turişti care frecventează zona şi, implicit, această Moară de apă, d-na Viorica Geran, amintită mai sus ca fiind proprietara acestei mori, se gândeşte la deschiderea unei pensiuni ori chiar lângă vâltoare, ori undeva în apropiere.

Bologa a fost, este şi vrea să rămână un izvor de farmec natural, istorie multimilenară, tezaur de datini, tradiţii şi frumoase creaţii literar-folclorice, un colţ mirific din spaţiul mioritic românesc. Un loc în care dacă ai păşit odată vei mai reveni, fermecat de frumuseţea locului, de oameni, de obiceiurile strămoşeşti pe care le întâlneşti la fiecare sărbătoare sau moment important din viaţa acestei comunităţi frumoase. „Satul românesc şi-a păstrat pâna în vremea noastră un caracter străvechi. El este atât de deosebit de oraşe încât am putea spune că alcătuieşte o lume cu forme şi sensuri proprii. Satul românesc reprezintă încă, între altele, o adevărată comunitate de viaţă spirituală, aşa cum deseori pot fi găsite în regiunile de munte"[48].

[48] Ernest Bernea, *Timpul la ţăranul român. Contribuţie la problema timpului în religie şi magie*, Tipografia Bucovina, Bucureşti, 1940, p. 13.

VINDECAREA DE LA VITEZDA ŞI MAREA VINDECARE; DUMINICA A 4-A DUPĂ PAŞTI *IOAN* 5, 1-15

VALER BEL

„Doamne, nu am om, ca să mă arunce în scăldătoare !" (Ioan 5, 7)

Zusammenfassung:

Die Heilung am Betesda und die große Heilung ist ein theologosches Wort zur Wundertaten Jesu Christi. Das Johannesevangelium stellt Jesus al derjenigen der sich in seiner Worten und Taten offenbart, um den Glauben an Ihm als Sohn Gottes und Retter der Welt zu gründen. Deswegen sind hier die Wundertaten Jesu Zeichen gennant. Denn, jenseits von der aus Liebe und Mitleid zu den Menschen vollzogene Wundertaten, diese zeigen Wer Jesus Christus ist: der Retter der Welt un der Bringer des Reiches Gottes.

Schlüsselwörter: Jesus, Sohn Gottes, Glaube, Heilung, Johannesevangelium, Mensch.

Ne găsim în perioada Penticostarului, între sărbătoarea Învierii şi cea a Înălţării Domnului, în aşteptarea Pogorârii Sfântului Duh. În Duminica Sfintelor Paşti am sărbătorit cu mare bucurie duhovnicească Învierea Domnului, prin care El a biruit păcatul şi moartea şi ne-a dăruit viaţă veşnică, deschizându-ne prin aceasta perspectiva adevărată asupra vieţii şi a sensului ei. În Duminicile care au urmat, Biserica ne-a amintit, prin Evangheliile ce s-au citit, de martorii mai deosebiţi ai Învierii, Apostolul Toma şi femeile purtătoare de mir, pentru a menţine vie şi lucrătoare în noi credinţa în înviere.

În Duminicile care urmează, Biserica ne aminteşte de evenimente importante din activitatea pământească a Mântuitorului, relatate în Evanghelia de

la Ioan, prin care Iisus Se revelează, direct sau implicit, pentru a ne întări credinţa în El ca Fiul lui Dumnezeu şi Mântuitorul lumii. De altfel, întreg demersul Evangheliei de la Ioan ni-L prezintă pe Iisus ca pe Cel ce Se revelează prin cuvântările şi minunile Sale. De aceea, minunile săvârşite de Iisus se numesc aici ”semne”. Pentru că dincolo de activitatea de vindecare minunată, acestea ne arată cine este Iisus Hristos. Minunile sunt de aceea semne ale dumnezeirii Lui şi semne ale Împărăţiei lui Dumnezeu pe care El o aduce cu Sine şi o inaugurează.

Evanghelia Duminicii de astăzi, a 4-a după Paşti, ne relatează vindecarea minunată a slăbănogului de la Vitezda. Scăldătoarea Vitezda făcea parte din sistemul de aprovizionare cu apă a Ierusalimului, care cuprindea nu mai puţin de 11 rezervoare în cetate şi 4 înafara zidurilor cetăţii. Cel mai mare dintre rezervoarele de apă ale Ierusalimului era scăldătoarea Vitezda, cu două bazine mari şi adânci, aflată spre nord de zidul de incintă al templului, nu departe de poarta ,,oilor” (cf. Ioan 5, 2). Evanghelia de la Ioan mai aminteşte o scăldătoare, cea a Siloamului. Ambele aceste scăldători sunt amintite în legătură cu câte o minune a Mântuitorului. Scăldătoarea Vitezda în legătură cu vindecarea slăbănogului de 38 de ani, iar cea a Siloamului în legătură cu vindecarea orbului din naştere (Ioan 9). Amândouă erau socotite de iudei ca având puteri miraculoase. Despre Vitezda se credea că are proprietăţi de vindecare a oamenilor infirmi, iar cea a Siloamului de vindecare a ochilor bolnavi. Dar nu apa a vindecat pe cei doi oameni infirmi amintiţi în Evanghelie, ci puterea dumnezeiască a Mântuitorului Hristos. De altfel, orice calităţi terapeutice ar fi avut, nici una nici cealaltă din cele două scăldători n-ar fi putut vindeca un paralitic cu o boală atât de veche (38 de ani!) şi avansată, încă şi mai puţin, un orb din naştere.

Mântuitorul S-a dus în mijlocul suferinţelor omeneşti, poate chiar anume pentru acest neputincios, mereu rămas în urma celorlalţi, dar mereu păstrându-şi speranţa vindecării. Iisus, *,,văzându-l pe acesta zăcând şi ştiind că este aşa de multă vreme, i-a zis. Voieşti să te faci sănătos ?* Sigur că voia. De aceea era acolo şi aştepta cu speranţă. Dar răspunde la întrebarea lui Iisus: ,,*Doamne nu am om, ca să mă arunce* în scăldătoare, când se tulbură apa..” Atunci Iisus i-a zis: *,,Scoală-te, ia-ţi patul tău şi umblă. Şi îndată omul s-a făcut sănătos, şi şi-a luat patul şi umbla”.*

Iisus a săvârşit această minune extraordinară a vindecării slăbănogului de la Vitezda cu maximă discreţie. Şi aceasta desigur, tocmai pentru că era atâta lume în jur. Se vede că şi dialogul cu bolnavul s-a petrecut în şoaptă; iar imediat după aceea, Iisus a dispărut în mulţime (v.13). Astfel încât cel vindecat nu ştia cine este Cel ce i-a făcut un atât de mare bine. Întrebat fiind de iudei asupra vindecătorului, fostul slăbănog nu ştia să-L numească altfel decât ,,Cel ce m-a făcut sănătos” (v.11).

În Evanghelia acestei Duminici terminologia folosită pentru slăbănog evoluează odată cu starea lui. El este numit mai întâi ”bolnavul” (v.5 şi 7); apoi ”omul” (v 9); şi, în sfârşit, ”cel vindecat” (v. 10 şi 13). ”Bolnavul”, cu puterile fizice şi, poate şi cele spirituale grav afectate şi diminuate, va fi fost considerat de cei din jur, care nici nu-l mai luau în seamă şi îl lăsau să zacă în patu-i mizer, mai puţin ”om”. De aceea, el suferea nu numai de pe urma infirmităţii lui, ci şi de singurătate.

Vindecat, el îşi redobândeşte statutul de om. Dar ceea ce i-a dăruit Mântuitorul Hristos a fost mai mult decât o restaurare a stării de om sănătos trupeşte. Vindecarea i-a fost oferită ca un dar, ca un har al lui Dumnezeu, care nu-l va mai părăsi de acum înainte. ”Cel vindecat” este expresia care-l defineşte nu numai pe slăbănogul redevenit ”omul”, ci pe acest om intrat într-o relaţie de neşters şi de neuitat cu Mântuitorul Iisus Hristos. El nu va înceta de acum înainte să mărturisească pe Iisus, să spună că ,,Iisus este Cel ce m-a făcut sănătos” (v.15).

Răspunsul pe care i l-a dat Iisus paraliticului de la Vitezda, prin vindecarea minunată, săvârşită în desăvârşită discreţie şi smerenie, la cuvintele ,,*Doamne, nu am om*” a fost: ,,*Nu ai om, dar ai pe Dumnezeu-Omul Iisus Hristos.”* De aceea, când mai târziu l-a întâlnit în templu, unde probabil cel vindecat s-a dus să-i mulţumească lui Dumnezeu, i-a zis: ,,*Iată că te-ai făcut sănătos. De acum să nu mai păcătuieşti, ca să nu-ţi fie ceva mai rău”* (v. 14). Nu trebuie neapărat să înţelegem că slăbănogul era bolnav de 38 de ani din cauza unor păcate, deşi este posibil şi aceasta. Dar poate că Iisus a vrut să-l înveţe cum să-şi arate recunoştinţa faţă de Dumnezeu, cum să-i mulţumească mai bine. Să nu mai păcătuiască.

Fiecare dintre noi cei ce ne numim creştini ar trebui să se asemene celui vindecat din Evanghelie. Căci mântuirea pe care am primit-o de la Hristos este ea însăşi o vindecare, cea mai mare vindecare, cea mai importantă vindecare. În literatura veche creştină se foloseşte adeseori pentru mântuirea care ne-a adus-o Iisus Hristos o terminologie terapeutică. Termenii greceşti *sotiria* şi *sozo* folosiţi în Noul Testament pentru ”mântuire” şi ”a mântui” au această conotaţie terapeutică, însemnând ”vindecare” şi ”a vindeca”.

Prin faptul că Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om, întrupându-Se din Sfânta Fecioară Maria, a trăit viaţa noastră în desăvârşită dăruire iubitoare faţă de Dumnezeu şi faţă de noi, iar prin activitatea Sa publică ne-a descoperit adevărul despre om şi despre lume, şi apoi S-a jertfit pentru mântuirea noastră, a biruit prin înviere păcatul şi moartea şi ne-a deschis calea spre viaţa veşnică. Prin toate acestea ne-a descoperit faptul că adevărul omului nu este în el însuşi, ci în Iisus Hristos.

Lumea şi omul îşi urmează cursul care este marcat încă de suferinţă, de stricăciune şi de moarte. Hristos a înviat singur mai înainte pentru a pune

în faţa noastră perspectiva învierii, a nădejdii învierii noastre şi a Se face izvorul puterii de transfigurare a cosmosului şi al învierii noastre. Învierea noastră, a persoanelor umane individuale nu poate avea loc decât în solidaritate cu prefacerea lumii, a întregii substanţe a cosmosului, la a doua venire a Domnului, când lumea actuală va fi transfigurată prin energiile necreate ale Sfântului Duh şi va fi ridicată pe un plan nou de existenţă.

Până atunci Hristos, ca Fiul lui Dumnezeu întrupat ca om în istorie, rămâne cu noi în mod nevăzut, dar real, aşa cum ne-a promis la Înălţare, zicând: ,,iată Eu cu voi sunt în toate zilele până la sfârşitul veacului" (*Matei* 28,20). Rămâne cu noi până la sfârşitul timpului şi al chipului actual al lumii pentru a ne conduce pe acest drum al ridicării noastre spre El, ca să creştem spiritual şi să imprimăm această creştere în noi şi în lumea noastră, într-un dialog al comuniunii în credinţă şi iubire cu El, al ascultării şi împlinirii cuvântului Evangheliei Sale.

De aceea răspunsul dat slăbănogului prin vindecarea lui minunată: ,,Nu ai om, dar ai Dumnezeu" ni se adresează şi nouă în mod continuu. Tot aşa şi cuvintele: ,,Iată te-ai făcut sănătos. De acum să nu mai păcătuieşti". Căci de fapt începutul oricărui păcat constă în nesocotirea prezenţei şi lucrării lui Dumnezeu în viaţa noastră şi în lume. În consecinţă nu trebuie să ne socotim niciodată singuri şi să cerem înainte de orice ajutorul lui Dumnezeu, în orice situaţie ne aflăm. Nu ştii ce să faci într-o anumită situaţie, întreabă-L mai întâi pe Dumnezeu. Şi El îţi va răspunde pe căile numai de El ştiute. Ai nevoie de ajutor, cere mai întâi ajutorul lui Dumnezeu, şi El îţi va da ajutor, dar în modul cel mai folositor ţie.

Vindecarea slăbănogului de la Vitezda este un eveniment minunat petrecut atunci pentru acum şi pentru totdeauna, pentru toţi cei care sunt gata să spună că ,,nu am om", că sunt singuri şi fără ajutor. Chiar şi cei care avem nefericirea singurătăţii, să ştim că nu suntem niciodată singuri; că deasupra noastră este Dumnezeu, că suntem cu Dumnezeu Care poate veni în ajutorul nostru, şi vine sigur atunci când aşteptăm un ajutor din partea Lui, cu speranţă, cu credinţă şi cu dragoste. Să ştim că suntem cu Dumnezeu care ne iubeşte şi din iubire ,,a trimis pe Fiul Său jertfă de ispăşire pentru păcatele noastre" (*1 Ioan* 4, 10).

Aşadar, se cuvine să ne trăim viaţa aşa cum zice Sfântul Apostol Pavel: ,,Viaţa mea de acum, în trup, o trăiesc cu credinţa în Fiul lui Dumnezeu, Care m-a iubit şi S-a dat pe Sine Însuşi pentru mine" (*Galateni* 2, 20). Astfel ne vom împărtăşi din darul lui Dumnezeu atât de vindecarea de suferinţele trecătoare ale acestei vieţi, cât şi de marea vindecare, mântuirea lumii şi a noastră.

PATRIARHUL NICODIM MUNTEANU DESPRE PROTESTANTISM

DACIAN BUT-CĂPUŞAN

Abstract: Patriarch Nicodim Munteanu about Protestantism.

Although more than a century old, the volume *Ortodoxia şi creştinismul apusean (Orthodoxy and the Western Christianity)* signed by the second Patriarch of Romanian Orthodox Church, Nicodim Munteanu remains current, the author proving to be a good connoisseur of the realities characteristic of the Reformation period - a crucial event in the history of the Church, Protestant ecclesiology, but also the principles, aspirations and consequences of Protestantism, which we highlight: desacralization, secularization, rationalism, individualism, anthropocentrism, relativism, subjectivism and ecclesiological pluralism.

Key-words: Orthodoxy, Christianity, Church, Protestantism, Reformation, secularization.

Al doilea Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Nicodim Munteanu (1939-1948)[1], monah de vocaţie, ierarh cu o rodnică arhipăstorire a avut şi preocupări de Teologie comparată, pe lângă cele administrative, biblice, omiletice, de traducere, poate mai bine cunoscute.

În studiul de faţă, ne vom referi la poziţia exprimată de Patriarhul Nicodim faţă de Protestantism, aşa cum rezultă din volumul său intitulat: *Ortodoxia şi creştinismul apusean* publicat în 1912 la Bucureşti (reditat în 1922 la Sibiu, 1943 la Bucureşti şi în 2020 la Făgăraş) - prelucrare după A. P. Lopuhin, profesor la Academia Teologică din Petersburg şi după alţi autori - cuprinzând 4 conferinţe: *Două lumi creştine: Răsăritul şi Apusul*, *Ştiinţa*

[1] Pr. prof. dr. Mircea Păcurariu, *Dicţionarul teologilor români*, ed. a III-a, Ed. Andreiana, Sibiu, 2014, pp. 432-434. Pr. prof. dr. Alexandru Moraru, *Dicţionarul ierarhilor români şi străini - slujitori ai credincioşilor Bisericii Ortodoxe Române*, Ed. Basilica, Bucureşti, 2015, pp. 304-307.

și Statul în creștinismul apusean, *O ilustrare: dezvoltarea religioasă în Anglia*, respectiv *Licăriri ale Ortodoxiei în întunericul eterodox al Apusului*.

De la început, ierarhul își exprimă durerea pentru starea de dezbinare care există în creștinism, nefirească, dar reală de-a lungul întregii istorii bisericești: „Fapt cu adevărat trist că lumea creștină, care se închină aceluiași Dumnezeu, aceluiași Mântuitor al omenirii și care recunoaște aceeași Scriptură drept izvor și călăuză a întregii sale doctrine religioase și morale, nu alcătuiește o singură comunitate de frați, cimentată pe o dragoste și iubire universală, ci este dezbinată în partide despărțite prin ziduri așa de puternice, încât a le distruge n-au fost în stare nici rugăciunile de veacuri ale Bisericii? Se știe că dezbinările confesionale sunt mult mai profunde decât cele politice și naționale”[2].

Potrivit învățăturii Mântuitorului Iisus Hristos (In 17,21; Gal 3,28), „Biserica creștină, după ideea așternută în fundamentul său, trebuia să distrugă zidurile dintre popoare și clase, pe care le ridicase egoismul și să unească pe toți oamenii într-o comunitate frățească care să aibă ca deviză dragostea până la abnegație și în care să nu fie nici iudeu, nici elin, nici sclav, nici liber, ci numai frați în Hristos. Dar această idee măreață abia veni în atingere cu realitatea grosieră și numai decât suferi restricții considerabile”[3].

Protestantismul, apărut ca o mișcare de idei și de predici populare, a însemnat o revoltă împotriva abuzurilor din Biserica Catolică. „În poporul german care se distinge printr-o minte critică puternică și o vie conștiință de libertate individuală se deșteptă spiritul protestului în numele libertății creștine, călcată în picioare de Roma și așa se săvârși în lumea apuseană acea mare revoluție religioasă care poartă numele de Reformă”[4].

Vorbind despre Reformă, autorul arată că „ținta ei principală era pur și simplu de a scutura jugul papei, de a elibera viața spirituală a poporului de tirania străină și, pe cât posibil, de a restabili creștinismul primitiv așa cum fusese în primele secole... Dar, vai, acest creștinism primar era despărțit de reformatori prin multe secole, așa că el numai în mod vag se întrezărea prin ochii minții acestora. Cu toate acestea, ei făcură încercarea eroică de a opri în loc cursul istoriei voind să o reîntoarcă la momentul de unde ea

[2] Episcopul Nicodim Munteanu, *Ortodoxia și creștinismul apusean. Toate drumurile duc la Ortodoxie*, Ed. Agaton, Făgăraș, 2020, p. 21.

[3] Episcopul Nicodim Munteanu, *Ortodoxia și creștinismul apusean*, p. 22.

[4] Episcopul Nicodim Munteanu, *Ortodoxia și creștinismul apusean*, p. 30. „Reforma nu a fost o revoltă împotriva papalității, cât a fost o revoltă împotriva puterii strivitoare pe care Biserica Romană și papalitatea o exercita asupra societății medievale. Mai precis Reforma a fost o revoltă împotriva teocrației, a pretenției papei de a conduce întreaga lume creștină atât în treburile religioase cât și în cele civile, în numele lui Dumnezeu” (Pr. Adrian Niculcea, *Sfânta Treime în ființa și viața Bisericii,* Ed. Arhetip, 2001, p. 29)

plecase pe calea greşită şi să şteargă de pe paginile ei toate acele secole care îi despărţeau de acel moment. Încercarea a fost eroică, dar şi imposibilă”[5].

Reforma, care s-a dorit un tratament pentru starea de decadenţă a Bisericii romane - descrisă în termeni foarte duri de Luther[6], a distrus, din nefericire, ca un medicament prea puternic aspecte doctrinare importante, astfel înlătură complet Sfânta Tradiţie, modalitate de păstrare şi transmitere a revelaţiei divine supranaturale.

Reformatorii au proclamat întoarcerea la începuturile Bisericii sau ale vieţii creştine, nutrind aspiraţia de a reface creştinismul originar deformat, prin înlăturarea erorilor doctrinare, disciplinare şi de cult. „Protestantismul nu este altceva decât creştinismul primar transplantat pe terenul mocirlos al Evului Mediu. De la sine se înţelege că n-a putut să se aclimatizeze în acest teren străin, el nu avea nici tradiţii; fu înăbuşit de neghinele vieţii medievale şi nu prea putu să trăiască ca un principiu de viaţă dătător, ca cuvântul viu al lui Dumnezeu, numai ca un moment istoric, ca o literă moartă a Bibliei. Iată pentru ce protestantismul în realitate ne înfăţişează o sistemă tot atât de scolastică ca şi catolicismul roman. Nerezemându-se pe bazele puternice ale tradiţiei istorice, el se ţine de litera Bibliei, care cu toate acestea nu-l salvează de viermele care îi roade puţinele rădăcini ce le-ar mai putea avea, adică de raţionalism”[7].

Autorul face o paralelă între formalismul iudaic al Vechiului Testament (al literei) şi starea Bisericii catolice din Evul Mediu, creştinismul nefiind trăit ca o formă de viaţă autentică în Hristos, prin Duhul Sfânt. „Protestantismul nu este numai un protest contra iudaismului din Biserica romană, ci este în acelaşi timp şi un protest în numele libertăţii conştiinţei şi a harului, protest care se reazemă pe învăţătura apostolului Pavel. Toată argumentarea protestantismului în lupta cu catolicismul roman se fondează pe această doctrină. Contra sistemei romane necontenit se opune învăţătura apostolului Pavel despre justificare prin credinţă. Dar ca protest furtunos contra iudaismului roman, protestantismul n-a putut să se ţină mult timp în limitele învăţăturii apostolului neamurilor, ci căzu în extremitatea opusă iudaismului, adică în gnosticism. Protestantismul, după ideea sa, este tot vechiul gnosticism, însă îmbrăcat într-o nouă formă. El, ca şi vechiul gnosticism, pleacă de la învăţătura apostolului Pavel rău înţeleasă, neagă faptele legii în numele credinţei, leapădă tradiţia în numele libertăţii raţiunii, şi ca acela, în

[5] Episcopul Nicodim Munteanu, *Ortodoxia şi creştinismul apusean*, p. 30.

[6] „Biserica Romei, care odinioară a fost cea mai sfântă, s-a prefăcut în cuibul de ucigaşi al tuturor cuiburilor de ucigaşi, în casa tâlharilor peste toate casele de tâlhari, într-un căpătâi şi într-o împărăţie a tuturor păcatelor de moarte şi de osândire, aşa că nu poţi gândi unde s-ar putea găsi mai multă răutate, chiar dacă însuşi Antihrist s-ar ivi pe loc” (Martin Luther, *Despre libertatea creştinului* în Martin Luther, *Scrieri*, vol. I, trad. de Petru Forna, Ed. Logos, Cluj-Napoca, 2003, p. 144).

[7] Episcopul Nicodim Munteanu, *Ortodoxia şi creştinismul apusean*, pp. 30-31.

locul autorităţii Bisericii pune libertatea nemărginită a cugetării, ca normă unică în viaţa religioasă”[8]. Unii teologi protestanţi au ajuns să supraevalueze Epistola către Romani a Sf. Apostol Pavel, numind-o *Summa Theologiae Pauli*, datorită faptului că în aceasta se regăseşte învăţătura fundamentală de credinţă pe care se întemeiază *Confessio Augustana*[9] şi confesiunea protestantă în general, tema centrală a epistolei fiind mântuirea sau îndreptarea păcătosului prin credinţa în Hristos.

În timp ce, „Catolicismul roman este sistema iudaismului creştin şi poartă semnele particulare ale acestei direcţii teologice unilaterale, Protestantismul ca extremitate cu totul opusă, este sistema gnosticismului creştin şi, ca şi acela, neagă orice lege în viaţa religioasă morală şi mai presus de autoritatea Bisericii pune raţiunea personală”[10].

Astfel, „protestantismul prin dezvoltarea succesivă şi consecventă a gnosisului său duce la un raţionalism extrem, la uşa căruia bate cea mai desăvârşită necredinţă”[11]. Reforma crează o laicizare şi desacralizare a credinţei ca şi cum divinitatea poate fi pe de-a întregul explicată prin cunoaşterea raţională.

Sfântul Grigorie Palama spunea „cea mai mare rătăcire elină şi izvorul a toată necredinţa este a ridica mintea nu din cugetarea carnală sau pătimaşă, ci din trupul însuşi, pentru a o face să se întâlnească acolo sus cu vederile mentale”[12] (adică o cunoaştere pur intelectualistă, gnostică).

Gnoza în creştinism nu e de dragul cunoaşterii, ci şi aceasta duce la mântuirea omului. Iniţiativa cunoaşterii teologice porneşte dinspre Dumnezeu şi implică credinţa, care e desăvârşită de Duhul Sfânt, prin Sfintele Taine. Credinţa „această capacitate este datorată prezenţei Duhului. Credinţa ca participare ontologică inclusă într-o întâlnire personală este condiţia primordială a cunoaşterii teologice”[13]. Dar credinţa nu poate supravieţui, dăinui, dacă nu e ajutată de harul Duhului care se împărtăşeşte în cadrul liturgic. Astfel cunoaşterea are un caracter profund liturgico-soteriologic.

Spre deosebire de cele două mari confesiuni creştine apusene (catolicism şi Protestantism), Ortodoxia „pleacă de la învăţătura apostolului Ioan. Ea, după privirile sale, este depozitara ideii despre Dumnezeu-Omul şi despre iubire, exprimată de acest apostol şi în sinoadele ecumenice, ridicată la

[8] Episcopul Nicodim Munteanu, *Ortodoxia şi creştinismul apusean*, p. 38.
[9] Philipp Melanchton, „Artikel IV: Von der Rechtfertigung”, în: *Die Augsburgische Konfession*, tredition, 2012, p. 11.
[10] Episcopul Nicodim Munteanu, *Ortodoxia şi creştinismul apusean*, p. 38.
[11] Episcopul Nicodim Munteanu, *Ortodoxia şi creştinismul apusean*, p. 45.
[12] Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Viaţa şi învăţătrura Sfântului Grigorie Palama*, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 2003, p. 49.
[13] Vladimir Lossky, *Teologia Dogmatică*, trad. de Pr. dr. Cristian Galeriu, Ed. Fundaţiei Anastasia, Bucureşti, 2014, p. 20.

rangul de sistemă dogmatică. De aceea, Ortodoxia, fiind expresia creştinismului perfect, se raportă deopotrivă în mod negativ atât faţă de catolicismul papist, cât şi faţă de protestantismul german, care înţeleg creştinismul unilateral şi prin urmare greşit”[14]. Sistemele apusene însă, înfăţişând creştinismul în chip fals, revoltă spiritul omenesc împotriva acestui izvor de lumină şi de adevăr şi prin aceasta împiedică atingerea scopului şi menirii omului - desăvârşirea sa morală şi intelectuală[15].

Reforma, un fenomen deosebit de important, cel mai însemnat eveniment după cel al organizării celor 7 Sinoade Ecumenice, a fost evenimentul care a zdruncinat din temelii vechea orânduire din Europa Apuseană. „Protestantismul a adus mari servicii omenirii apusene. El a eliberat conştiinţa de împlilare externă, a proclamat libertatea vieţii spirituale şi a redat popoarelor dreptul de a se servi de limba lor maternă. Ştiinţa a găsit într-însul nu numai un protector, ci şi un puternic stimulent”[16]. Reforma protestantă a dus la o emancipare a gândirii teologice, dar şi a celei sociale, economice şi politice.

Într-un asemenea context, „era un fenomen cu totul firesc ca libertatea spiritului în protestantism să se transforme în anarhie”[17]. Este bine cunoscut că noţiunea de libertate ocupă un loc central în gândirea lui Martin Luther, în contextul protestului acestuia faţă de practicile exagerate şi învăţătura scolastică a Bisericii Catolice din vremea sa. Cu toate acestea, ideea de libertate exprimată de marele reformator este diferită faţă de ideea de libertate din teologia catolică şi, mai cu seamă, faţă de cea din gândirea patristică a Răsăritului[18], pe care nici Luther nici ceilalţi corifei ai Reformei nu au cunoscut-o în profunzimea ei.

Sfântul Apostol Pavel spune: *„Toate îmi sunt îngăduite, dar nu toate îmi sunt de folos. Toate îmi sunt îngăduite, dar nu mă voi lăsa biruit de ceva”* (I Cor 6,12), iar Sfântul Petru: *„Trăiţi ca oameni liberi, dar nu ca şi cum aţi avea libertatea ca şi acoperământ al răutăţii”* (I Petru 2,16). Omul cu adevărat liber este cel care nu se lasă robit nici unui lucru material, ştie să deosebească binele de rău, şi face numai binele.

---

[14] Episcopul Nicodim Munteanu, *Ortodoxia şi creştinismul apusean*, p. 39.
[15] Episcopul Nicodim Munteanu, *Ortodoxia şi creştinismul apusean*, p. 45.
[16] Episcopul Nicodim Munteanu, *Ortodoxia şi creştinismul apusean*, p. 42.
[17] Episcopul Nicodim Munteanu, *Ortodoxia şi creştinismul apusean*, pp. 42-43.
[18] Pr. Dr. Mihai Iordache, *Cauzele Reformei Protestante şi noţiunea de libertate la marii reformatori: Martin Luther, Jean Calvin şi Ulrich Zwingli* în Revista Teologică, nr. 3/2017, p. 48. Dacă ne referim la învăţătura lui Jean Calvin, libertatea omului este legată de doctrina dublei predestinaţii. „Libertatea are înainte de toate un rol paliativ, acţionând ca un pansament pentru conştiinţa încărcată de povara justificării, de inconsistenţa faptelor omeneşti şi de imobilitatea învelişului carnal, şi rămâne perplexă în faţa darurilor lui Dumnezeu, dându-I omului posibilitatea de a le folosi pentru slava divinităţii. Doar omul liber, care se supune Cuvântului lui Dumnezeu şi este justificat şi ales din veşnicie prin Iisus Hristos, trăieşte cu adevărat şi cu responsabilitate în Dumnezeu” (p. 52).

Libertatea de care omul are nevoie pentru a ţine poruncile lui Dumnezeu nu este doar libertatea de alegere, ci şi libertatea faţă de păcat... Doar credinciosul le poate ţine poruncile lui Dumnezeu, fiindcă prin Botez dobândeşte libertatea faţă de acea stăpânire silnică, ... ţinerea poruncilor îl păstrează pe credincios în libertatea pe care a luat-o prin darul Botezului[19].

Umanismul a deschis calea dezvoltării exegezei biblice şi a determinat tendinţa de a proclama Scriptura drept singura autoritate prin critica filologică şi istorică. „Biblia ca o carte lipsită de tâlcuirea Bisericii ecumenice, a devenit o jucărie în mâna raţiunii personale, şi fiecare introduce în ea conţinutul ce i-l insuflă raţiunea personală. Din această cauză în protestantism teologia pleacă repede pe povârnişul alunecos al raţionalismului; nefiind înfrânată de tradiţie, ca consens al Bisericii ecumenice"[20].

Bisericile ieşite din Reformă au contribuit la propagarea raţionalismului şi a individualismului modern, ajungând să-şi facă chiar un idol din raţiunea umană, în perfect acord cu poziţia marelui filozof englez John Locke: „raţiunea umană trebuie să fie ghidul nostru suprem în toate deciziile vieţii"[21]. Este vorba, evident, de raţiunea autonomă sau autosuficientă, nu de raţiunea luminată de credinţă. Renaşterea şi Reforma (ca ideal) s-au confundat la începuturile lor. Întoarcerea la izvoare (ad fontes), dreptul la libera cercetare şi autonomia conştiinţei individuale constituiau revendicări comune. Separarea celor două curente se produce când Erasmus de Rotterdam în lucrarea *De libero arbitrio* (1523) susţine că omul are capacitatea de a alege între bine şi rău şi în consecinţă de a săvârşi ceea ce poate să-i asigure mântuirea, iar Luther îi răspunde cu doctrina *sola gratia*, în lucrarea *De servo arbitrio* (1525).

Cu privire la acest real pericol al raţionalismului, Patriarhul Nicodim constată: „de acest viciu fatal al protestantismului şi-au dat seama primii leaderi ai Reformei şi chiar de pe atunci s-au întocmit diferite formule confesionale, care trebuiau să servească de normă şi criteriu pentru teologie. Dar de îndată ce s-a proclamat libertatea deplină pentru raţiunea individualistă, aceste formule nu mai erau decât nişte stăvilare slabe de hârtie, şi desigur nu le era dat să împiedice şuvoiul puternic al raţiunii scăpate din orice frâu[22]. Precizarea credinţei în *cărţi simbolice* în Protestantism s-a făcut pentru a-şi creea o tradiţie proprie, deoarece s-au abătut de la Tradiţia Bisericii primare. Acestea fiind puse pe acelaşi plan cu simboalele ecumenice. Începuturile Protestantismului sunt legate de o astfel de Mărturisire – *Confessio augus-*

[19] Prof. dr. Georgios I. Mantzaridis, *Morala creştină*, II, trad. de diac drd. Cornel Constantin Coman, Ed. Bizantină, Bucureşti 2006, p. 171.
[20] Episcopul Nicodim Munteanu, *Ortodoxia şi creştinismul apusean*, p. 43.
[21] John Locke, *An Essay Concerning Human Understanding*, GR Sons, London, 1909, p. 595.
[22] Episcopul Nicodim Munteanu, *Ortodoxia şi creştinismul apusean*, p. 43.

tana. Datorită principiului *sola Scriptura*, Mărturisirile în Protestantism capătă o relativitate, Scriptura rămâne *norma normas*, în timp ce cărţile simbolice sunt doar *norma normata*, simboalele au importanţă *quia et quantenus cum Sacra Scriptura consentiunt*. „Unica regulă şi normă după care trebuie judecate şi apreciate toate dogmele şi toţi învăţătorii, nu este alta decât scrierile profetice şi apostolice ale Vechiului cât şi ale Noului Testament... Sfânta Scriptură rămâne unicul judecător, unica regulă şi normă căreia ca piatră de încercare toate învăţăturile trebuie să fie recunoscute şi judecate ca bune sau rele, adevărate sau false... Celelalte simboluri şi scrieri nu au autoritate de judecător, căci această demnitate o are numai Sfânta Scriptură, ci sunt numai mărturii şi expuneri ale credinţei explicând cum Sfânta Scriptură a fost înţeleasă în diferite timpuri de contemporani în Biserica lui Dumnezeu cu referinţă la articolele controversate şi cum învăţăturile contrare Sfintei Scripturi au fost respinse şi condamnate”[23]. *Sola Scriptura* este principiul ermineutic fundamental al Reformei Scriptura este suficientă sieşi: *Scriptura sui ipsius interpress*. Textul ei este inspirat în chip supranatural şi nimeni nu poate să o interpreteze corect, decât cel ce a inspirat-o, Duhul Sfânt. În acest sens Calvin afirmă: „Să hotărâm deci lucrul acesta: că cei pe care Duhul Sfânt i-a instruit în sufletul lor au pe deplin încrederea în Scriptură şi că Scriptura, într-adevăr, se autentifică pe sine (ἀυτόπιστον)... Iar certitudinea pe care merită să i-o acordăm şi-o dobândeşte prin mărturia Duhului”.[24] Reformatorii au fost duşi de curent mai departe decât erau intenţiile lor iniţiale: „Doctrina Reformei s-a stabilit nu pe bază de studiu senin şi obiectiv, de matură şi reflectată cântărire a principiilor şi faptelor dogmatice şi cultice, de prevedere a rezultatelor, ci în vâltoarea furtunoasă a unor ciocniri violente şi pătimaşe, orbite de prejudecăţi, conduse de motive personale şi momentane, de vederi înguste, de ambiţie, de vanitate, de amor propriu, pe ton de polemică vulgară, de pamflet, care împiedica pe papalişti să recunoască păcatele lor, iar pe reformatori să admită excesele antitradiţionale şi mărginirea minţii lor. Cum bine s-a spus, Protestantismul a înlocuit infailibilitatea Bisericii şi a papei cu infailibilitatea reformatorilor şi a schimbat Tradiţia Bisericii cu tradiţia pe care a trebuit s-o creeze pentru organizaţiile sale”[25].

Biserica Romano-Catolică se organizează ca un stat pontifical, supranaţional. „Catolicismul roman tinde tocmai la întemeierea unei împărăţii universale, tinde la întemeierea acelei *Civitas Dei*, care să unească toată omenirea într-un organism bisericesc cu un singur cap...pricepând creştinismul

[23] *Formula Concordiae*. Epitome – De compendiaria regula atque norma I, 7-8 în *Die Symbolischen Bücher der evangelisch-luterischen Kirche,* Gütersloh, 1929, p. 518.
[24] Jean Calvin, *Institutio christianae religionis*, Genevae, 1968, p. 26.
[25] Prof. Teodor M. Popescu, *„Sfânta Tradiţie în Biserica Ortodoxă spre deosebire de celelalte Biserici”* în Studii Teologice, nr. 7-8/1952, pp. 409-410.

ca o nouă teocraţie politică, asemenea celei a Vechiului Testament, catolicismul roman la activitatea sa unificatoare n-a păşit în calitate de Biserică, ci în calitate de Stat, de imperiu puternic, care ar fi având dreptul să înghită toate popoarele şi statele”[26]. Spre deosebire de acesta, protestantismul a alunecat în congregaţionism - susţinând că fiecare comunitate menţionată în Sfânta Scriptură ar fi avut un mod propriu de trăire creştină, şi nu putea fi vorba despre o mărturisire unică de credinţă - cu toate că pluralismul eclesiologic nu figura pe agenda primară a reformatorilor.

Spre deosebire de Luther, potrivit căruia statul e responsabil şi în problemele religioase, acordând statului responsabilitatea reformei Bisericii pentru că papalitatea refuza categoric să corecteze abuzurile din Biserică şi să iniţieze un program de reformă, încredinţând conducerea Bisericii claselor conducătoare ale societăţii, Patriarhul Nicodim afirmă: „Biserica totdeauna trebuie să fie atât de liberă şi de neatârnată, încât glasul ei să poată avea greutate şi importanţă în viaţa socială de Stat, şi tocmai această independenţă n-o are Biserica în protestantism. Pierzându-şi integritatea organizaţiei sale prin negarea desăvârşită a principiului ierarhic, ea s-a fracţionat şi uşor a căzut pradă Statului. Statul a înghiţit Biserica şi aceasta din urmă în loc să fie povăţuitoarea Statului, a devenit sclava lui şi instrument orb scopurilor sale politice”[27].

În Rom 13,1 Sf. Apostol Pavel arătând că Biserica nu promovează anarhia şi nu ignoră viaţa socială „nu are în vedere, prin îndemnul la supunere, să le inoculeze creştinilor de a adera la convingerile celor care, într-un anumit timp şi context, sunt posesorii puterii lumeşti”[28]. Cu alte cuvinte, creştinii au datoria de a răspunde pretenţiilor social-administrative, dar ideologic nu sunt îndemnaţi să se plieze cu duhul veacului[29].

Deşi scris în urmă cu mai bine de un secol, regăsim în volumul Patriarhului Nicodim Munteanu aspecte de o actualitate stringentă, caracteristice post-modernismului: „Statul tinde la o deplină secularizare a sa; sub pretext că vrea să stabilească egalitate a diferitelor secte şi comunităţi mărunte, el izgoneşte din instituţiile sale, mai ales din şcoli, orice religie şi chiar creştinismul întreg, mărginindu-l în localurile adunărilor pentru cult şi în şcolile duminicale[30].

Revenind la epoca Reformei, Martin Luther a încercat să elibereze Teologia timpului său şi s-o orienteze către Teologia paulină şi augustiniană,

---

[26] Episcopul Nicodim Munteanu, *Ortodoxia şi creştinismul apusean*, p. 46.
[27] Episcopul Nicodim Munteanu, *Ortodoxia şi creştinismul apusean*, p. 50.
[28] Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilii la Epistola către Romani*, trad. de Teodosie Atanasiu, Cezar Păvălaşcu şi Cristian Untea, Ed. Christiana, Bucureşti, 2005, p. 210.
[29] John E. Toews, *Romans,* Herlald Press, 2004, p. 313.
[30] Episcopul Nicodim Munteanu, *Ortodoxia şi creştinismul apusean*, p. 50.

dar întrebuinţează şi el principiile de gândire scolastică. În consecinţă, „atât catolicismul roman, cât şi protestantismul duc, la urma urmelor, la acelaşi rezultat, şi anume la surparea creştinismului...nimeni nu va tăgădui adevărul că creştinismul apusean a îndeplinit un mare rol civilizator pentru omenire”[31].

Patriarhul Nicodim apreciază că „Protestantismul are dreptul la recunoştinţa omenirii, pentru că el a sfărâmat cătuşele aruncate asupra conştiinţei, de despotismul papismului care-şi uitase menirea sa, dând un mare imbold dezvoltării minţii şi cugetării”[32]. Jean Delumeau spunea că „în zorii Reformei, creştinătatea era un sistem politico-religios al unei religii de stat colective, obligatorii şi exlusive, o construcţie autoritară, un sistem de încadrare a populaţiilor, o adeziune liberă a individului la o credinţă revelată, proclamată, teoretizată, instituţionalizată, dar care nu era trăită într-o unanimitate de convingeri şi de comportamente”.[33]

Autorul observă foarte corect privarea credincioşilor acestor confesiuni de experierea duhovnicească autentică: „Protestantismul lepădând ceremoniile şi concentrând toată viaţa religioasă bisericească în speculaţia individuală, a devenit o Biserică numai a claselor culte teologice. Masa poporului în protestantism este lăsată de capul ei; şi întrucât nu-i sunt accesibile speculaţiile înalte teologice ea de fapt este lăsată în afara curţii bisericii şi din comoara cea bogată a creştinismului i se aruncă abia fărâmituri sărăcăcioase şi seci, sub firmă de predici, adesea lipsite de viaţă. Au doară poate o predică rece să înlocuiască vreodată dumnezeieştile slujbe bisericeşti, sau înfricoşata Taină a Euharistiei, în care fiinţa omenească comunică cu cerul ?”[34]. Comuniunea sacramentală cu Hristos în Sf. Euharistie este înlocuită în Protestantism cu comuniunea prin cuvintele Scripturii.

Sunt îmbucurătoare constatările făcute de un teolog protestant contemporan, cu mare deschidere spre Ortodoxie: „Biserica din Răsărit şi-a păstrat afirmaţiile dogmatice legate de acţiunea slujbei liturgice şi prin aceasta i-a rămas şi posibilitatea, într-un mod neobişnuit, de a înţelege dogma în slujba liturgică. Astfel, ea ocupă o poziţie intermediară între acele Biserici care, aşa cum e şi Biserica Romano-Catolică, au ajuns până la o supradogmatizare, care duce la izolarea Bisericilor, şi acea aripă extremă a protestantismului, care faţă de supradogmatizare refuză orice legare dogmatică şi, printr-o libertate dogmatică exagerată, se înstrăinează şi de reformatori”[35], sau „În dezvoltarea istorică a Bisericii Răsăritene, dogma a fost determinată

[31] Episcopul Nicodim Munteanu, *Ortodoxia şi creştinismul apusean*, p. 51.
[32] Episcopul Nicodim Munteanu, *Ortodoxia şi creştinismul apusean*, p. 52.
[33] Jean Delumeau, *„Autrefois - la chretiente”*, în *Le christianisme va-t-il a mourir?*, Paris, 1977, p. 13.
[34] Episcopul Nicodim Munteanu, *Ortodoxia şi creştinismul apusean*, p. 53.
[35] Edmund Schlink, *Schimbări în concepţia protestantă despre Biserica din Răsărit*, trad. de Juhász András, în *Mitropolia Banatului*, nr. 10-12 /1965, p. 679.

în primul rând de elemental doxologic din mărturisirea de credinţă, în timp ce în Biserica Reformei a fost determinată de elemental kerygmatic…”[36].

În concepţia protestantă, Biserica este ceva nevăzut şi interior. Caracterul văzut al Bisericii este minimalizat până la desfiinţare. În concepţia protestantă, fiecare credincios dobândeşte mântuirea printr-un contact nemijlocit cu Hristos în Duhul Sfânt, neavând trebuinţă de Biserică drept mijloc de mântuire indispensabil, ci mântuirea e dependentă doar de credinţa personală - singurul organ de mântuire. Biserica nu mai are astfel nici o semnificaţie soteriologică. Biserica văzută, istorică nu este mediu de sfinţire a credincioşilor. Noţiunea de Biserică devine astfel doar un nume dat comunităţii ca *adunare* a credincioşilor. „După părerea unora Biserica, ca reprezentantă a principiului religios-moral, este numai un fenomen temporal”[37].

În realitate Biserica este teandrică, are o latură obiectivă, dumnezeiască, care nu depinde de oameni, este de sus şi pe de altă parte are o latură subiectivă, omenească, deprinzând de noi; este întemeiată de Iisus Hristos, dar este constituită prin adunarea şi consimţământul oamenilor de a crede şi a trăi în Hristos: „Biserica este un organism divino-uman, care poate fi descris atât ca o comunitate istorică, văzută, în timp şi spaţiu, adică Biserica pe cale a celor ce sunt încă în acest timp, cât şi ca o unitate eshatologică, unită cu Dumnezeu în Hristos, pentru veşnicia, dincolo de timp şi spaţiu, adică Biserica celor ce sunt cu Hristos”[38].

Punerea Bisericii în comparaţie cu Hristos scoate în evidenţă faptul că ea este existenţa a două naturi – cea divină şi cea umană – a două voinţe şi a două lucrări distincte ce în acelaşi timp sunt indisolubil legate, de aici rezultând că ea, Biserica, este de fapt o structură hristologică. Biserica nu este o asociaţie voluntară la care omul alege să adere (în sensul dat de iluminism). Chiar de pe pământ Biserica trăieşte nu o viaţă pământească, omenească, ci o viaţă dumnezeiască şi harică, pentru că ea este sacramentul Împărăţiei lui Dumnezeu. „Nu numai Domnul, capul ei este nevăzut, nu numai harul care întrânsa sfinţeşte şi mântuieşte este nevăzut, dar şi unirea cu Domnul prin credinţă este şi aceasta spirituală şi nearătată… Biserica este părtaşă amândurora a dumnezeiescului şi a omenescului, a elementului văzut şi a celui nevăzut. Elementul ei văzut, însă, este legat strâns cu elementul văzut ca sufletul cu trupul. În acest sens partea nevăzută a ei nu este altceva decât manifestarea indispensabilă a părţii nevăzute. După cum în Cuvântul lui Dumnezeu, care s-a făcut om, cele două firi s-au unit într-

[36] E. Schlink, *Changes in Protestant Thinking about the Eastern Church*, în *The Ecumenical Review* 4 (1958), p. 400.
[37] Episcopul Nicodim Munteanu, *Ortodoxia şi creştinismul apusean*, p. 54.
[38] Pr. Prof. Dr. Ion Bria, *Credinţa pe care o mărturisim*, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1987, pp. 121-122.

o unitate persoana unică a Domnului, tot astfel şi în Biserică, în mireasa Lui cea sfântă şi neîntinată totalitatea credincioşilor este unită cu Capul şi Întemeietorul ei nevăzut”[39].

Eclesiologia ortodoxă este treimică, Biserica este viaţa în Sfânta Treime. Sfânta Treime este izvorul, modelul şi finalitatea Bisericii. „Biserica în calitatea ei de icoană a Sfintei Treimi nu se zideşte ca o icoană paralelă sau independentă de Sfânta Treime, ci ca participare la viaţa treimică şi ca strălucire (reflectare) în lume a acestei participări”[40].

Autorul aduce în atenţia cititorilor realitatea că: „punctul central al creştinismului este ideea Dumnezeu-Omului. Ideea aceasta constituie echilibrul cel mai perfect între Dumnezeu şi omenire, între cer şi pământ. Pe acest echilibru se fundamentează întreaga dogmatică a Bisericii Ortodoxe[41].

Regăsim aici o formulă similară celor formulate de un contemporan al Patriarhului Nicodim din Biserica Ortodoxă Sârbă, Sf. Iustin Popovici (1894-1979), teolog al divino-umanismului hristologic şi eclezial: „toată taina credinţei creştine se află în Biserică, toată taina Bisericii este în Dumnezeu-Omul; toată taina Dumnezeu-Omului stă în faptul că Dumnezeu S-a făcut trup şi a sălăşluit în trup toată plinătatea Dumnezeirii lui, toate vredniciile şi desăvârşirile Sale Dumnezeieşti, toate tainele lui Dumnezeu... toate tainele cerului şi pământului împreunate într-o singură taină: în taina Dumnezeu-Omului este taina în Biserică, a trupului Său Dumnezeu-omenesc”[42]. Aşadar „*Dumnezeul-om este cea mai înaltă, mai deplină şi mai desăvârşită sinteză a veşniciei şi a timpului. Timpul îşi dobândeşte adevăratul lui sens, unindu-se cu veşnicia în viaţa divino-umană a Domnului Iisus*”[43].

Viziunea apuseană, influenţată în special de Protestantism, este aceea a unui antropocentrism autosuficient, care implică negarea lui Dumnezeu-Omul, ceea ce conduce la consecinţe dezastruoase pentru gândirea teologică şi filosofică, concentrându-se pe raţionalism, omul apusean gravitează doar în jurul propriei sale persoane. „Părintele Iustin construieşte o distincţie clară între filosofia apuseană, predominant antropocentrică, o filosofie a divizării radicale, şi filosofia teologică ortodoxă a lui Dumnezeul-Om, care reprezintă unitatea şi comuniunea între Dumnezeu şi om”[44].

---

[39] Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie,* întrebarea 22 Filocalia, vol. 3, ed. a II-a, trad. de Dumitru Stăniloae, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1999, p. 87.

[40] Dr. Dan-Ilie Ciobotea, *„Dorul după Biserica nedespărţită sau apelul tainic şi irezistibil al iubirii treimice”* în Ortodoxia, nr. 4/1982, p. 593.

[41] Episcopul Nicodim Munteanu, *Ortodoxia şi creştinismul apusean*, p. 65.

[42] Sfântul Iustin Popovici, *Biserica Ortodoxă şi Ecumenismul*, trad. de Adrian Tănăsescu, Mânăstirea Sfinţii Arhangheli-Petru Vodă, 2002, p. 8.

[43] Arhim. Iustin Popovici, *Omul şi Dumnezeul-Om. Abisurile şi culmile filosofiei,* trad. de Pr. prof. Ioan Ică şi Diac. Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 1997, p. 47.

[44] Julia Anna Lis, „Anti-Western Theology in Greece and Serbia Today”, în *Eastern Orthodox Encounters of Identity and Otherness* (ed. Andrii Krawchuk, Thomas Bremer), Palgrave Macmillan,

În asentimentul Sf. Iustin Popovici se exprimă şi Patriarhul Nicodim: „Minunea cea mai înaltă a creştinismului se cuprinde în însăşi esenţa lui – în ideea despre Dumnezeu-omul. Toată deplinătatea şi măreţia ei pot fi pătrunse de raţiune numai sub lumina credinţei. Dar de îndată ce este lepădat acest organ de cunoştinţă, raţiunea n-o mai poate pricepe, i se pare neconformă cu legile cugetării şi, deci, absurdă. Şi iată, unitarismul neagă posibilitatea acestei minuni, neagă Dumnezeirea lui Hristos şi în genere neagă Treimea. Raţiunea firească poate pricepe numai unitatea Dumnezeirii şi la aceasta se opreşte unitarismul. După el, Hristos este Fiul lui Dumnezeu în sens condiţionat, cum toţi oamenii sunt copii ai lui Dumnezeu, cu singura deosebire că El este Fiu ales şi trimis să elibereze omenirea din păcat prin învăţătura şi pilda sa...iată până unde s-a rostogolit pe povârnişul repede al raţionalismului protestant piatra raţiunii, dezlipită de muntele credinţei !”[45].

În cadrul mişcării reformatoare se disting: orientarea protestantă germano-elveţiană, orientarea spiritualist-anabaptistă şi orientarea raţionalist-evanghelică italiană care va da naştere unitarianismului o nouă formă a antitrinitiarismului, una dintre formele sub care arianismul s-a păstrat. Unii protestanţi s-au apropiat foarte mult de sabelianism. Deşi menţin realitatea celor trei persoane, ei văd în Tatăl, Fiul şi Sfântul Duh trei numiri ale uneia şi aceleiaşi substanţe. O astfel de doctrină găsim la socinieni sau unitarieni[46]. Antitrinitarismul modern se considera o mişcare de elită, curent spiritual, liberalist şi iudaizant. Unitarienii sunt arienii timpurilor moderne. Potrivit acestora creştinismul a recunoscut mai multe autorităţi exterioare ca Biblia, Biserica, clerul, papalitatea, tradiţia. Credinţa nu mai este o experienţă sufletească, ci acceptarea dogmelor, crezurilor, a puterii clericale[47]. În consecinţă, singura autoritate pe care o acceptăm este una interioară, definită prin raţiune şi conştiinţă[48], afirmă ei. Unitarianismul este un produs al zeificării raţiunii, al respingerii autorităţii biblice, este o încercare de a rezolva mântuirea fără Hristos şi Biserică, de a tăgădui învăţăturile de credinţă specifice creştinismului şi de a crea o nouă doctrină[49].

Pe cale de consecinţă, Patriarhul Nicodim ajunge la următoarea concluzie: „Protestantismul, ca protest ridicat în numele drepturilor raţiunii contra acestui jug, s-a abătut cu totul fireşte în partea opusă şi, cucerind

2014, p. 163.

[45] Episcopul Nicodim Munteanu, *Ortodoxia şi creştinismul apusean*, pp. 73-74.

[46] X. de Bachelet, *„Arianisme”*, în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, vol. I, partea 1, Paris, 1923, col. 1860.

[47] *Cărarea unitariană*, *Unitarianismul din Transilvania*, Asociaţa Naţională de Tineret Dávid Ferenc, Cluj, 2000, p. 10.

[48] *Cărarea unitariană*, p. 10.

[49] Pr. Pompiliu Nacu, *Ereziile primelor opt veacuri creştine şi dăinuirea lor la începutul mileniului trei*, Ed. Partener, Galaţi, 2010, p. 195.

drepturile raţiunii a violat drepturile credinţei pe care o înăbuşe raţiunea... în protestantism raţiunea, negăsindu-şi nici o înfrânare din partea autorităţii Bisericii, înaintează fără şovăire pe cale a cugetării naturale libere şi lipsit fiind de călăuza înaltă a credinţei, e firesc să ajungă la deplina negare a tuturor lucrurilor care nu se cuprind în ramele minţii naturale care sunt cu totul accesibile când participă şi conlucră şi cel mai înalt organ de cunoştinţe – credinţa”[50].

Biserica Angliei, pe fundalul schimbărilor politice repetate survenite, schimbări care presupuneau o instabilitate inclusiv şi uneori mai ales la nivelul orientării poziţiei religioase, a avut nevoie de mai mult timp pentru a-şi definitiva poziţia doctrinară. Legat de aceasta, autorul observă foarte corect: „Biserica anglicană a vrut să rămână catolică, cu toată organizaţia sa catolică şi ceremonia cultului, păstrându-şi numai independenţa naţională. De îndată însă ce s-a rupt de la organizaţia puternică a sistemei romano-catolice şi s-a pus pe panta alunecoasă a protestantismului, ea s-a precipitat pe această pantă”[51].

Deşi Martin Luther propunea îmbunătăţirea societăţii creştine, „revoltat de nedreptăţile papismului, lepădă în genere, toată istoria bisericească, chiar şi pe aceea care a servit numai ca expresie a adevăratei dezvoltări a conştiinţei bisericeşti la sinoadele ecumenice şi pentru această eroare el a plătit cu aceea că comunitatea întemeiată de dânsul n-a ajuns la scopul dorit, ci numai s-a abătut şi a căzut în extremitatea opusă rătăcirii papiste”[52].

Deşi polemica creştină comparată este foarte veche, căci din primele veacuri ea a respins obiecţiile din partea iudeilor, păgânilor şi ereticilor, îndeosebi după Reformă, când apar diferenţele interconfesionale între cele trei mari Biserici creştine, fiind sesizabile deosebiri în mai toate punctele de credinţă, începe să se contureze o disciplină sau o ştiinţă teologică comparată. „Protestantismul...a îndeplinit un mare rol, istorico-religios. Zdrobind atotputernicia papismului, el alcătui pentru catolicismul roman un contrapond, dădu teologiei putinţa de a se raporta mai liber faţă de chestiunile religioase şi bisericeşti, şi astfel dădu materialul necesar pentru cercetările teologice comparative”[53].

Imediat după apariţia Reformei sunt publicate o serie de lucrări cu caracter polemic, comparat, în care sunt comentate şi analizate cărţile simbolice catolice de către protestanţi şi cărţile simbolice protestante de către catolici. „Polemiştii din ambele tabere se silesc să dovedească că Răsăritul în cutare sau cutare chestiune e de partea lor şi nu de partea adversarului.

[50] Episcopul Nicodim Munteanu, *Ortodoxia şi creştinismul apusean*, p. 66.
[51] Episcopul Nicodim Munteanu, *Ortodoxia şi creştinismul apusean*, p. 69.
[52] Episcopul Nicodim Munteanu, *Ortodoxia şi creştinismul apusean*, pp. 91-92
[53] Episcopul Nicodim Munteanu, *Ortodoxia şi creştinismul apusean*, p. 92.

Aşa au procedat şi polemiştii catolici şi cei protestanţi şi prin aceasta ambele părţi au recunoscut, de fapt, că Orientul este un criteriu foarte important în sfera teologică. Această întorsătură a lucrurilor a constrâns totodată pe ambele părţi să pătrundă mai bine în învăţătura şi organizaţia vieţii Bisericii orientale”[54].

În timpul disputei de la Leipzig (27 iunie - 16 iulie 1519) – prima mare confruntare între ideile Reformei şi Teologia catolică medievală – organizată sub egida Universităţii Martin Luther, în discuţiile aprinse, în contradictoriu cu cardinalul Johann Eck din Ingolstaat vorbeşte despre Biserica Ortodoxă, care a dat atât de mulţi şi eminenţi dascăli şi scriitori bisericeşti. Eck răspunde: „admit că grecii odinioară au fost foarte creştini şi învăţaţi, când recunoşteau Biserica Romei ca cel dintâi scaun. Dar când s-au umflat de orgoliu şi-au fost cuprinşi de pizmă şi s-au sustras ascultării scaunului Romei, au căzut în cele mai rele erori şi au pierdut odată cu imperiul şi credinţa (simul fidem cum imperio perdidere)”, iar Luher îi dă replica : „Nici nu se putea cugeta o blasfemie mai oribilă ca aceasta, replică Luther să zici că odinioară grecii au fost foarte creştini, apoi, după ce au devenit neascultători faţă de Biserica Romei, au pierdut împreună cu imperiul şi credinţa... Ca şi cum credinţa nu s-ar fi putut păstra din clipa în care imperiul s-a pierdut şi în felul acesta cineva ar putea conchide că în Grecia nu mai există creştini, pentru că nu mai există imperiu”[55]. Luther a văzut în Biserica Ortodoxă păstrătoarea nealterată a învăţăturii Sfinţilor Părinţi, dar, din nefericire, n-a cunoscut-o bine, confundând învăţătura ortodoxă cu cea romano-catolică, afară de câteva inovaţii cuprinse în aceasta din urmă, pe care şi ortodocşii le resping, şi el le-a condamnat.

Patriarhul Nicodim era la curent cu Teoria ramurilor Bisericii (branch theory) - o concepţie protestantă tardivă (enunţată în secolul al XIX-lea) cu privire la raportul dintre Biserica locală şi cea universală, care a apărut în anglicanism, generalizându-se apoi în Protestantism. „Idealului real al unei Biserici ecumenice nu-i corespunde nici una din Bisericile existente...adevărata Biserică ecumenică nu poate fi reprezentată de nici una dintre cele trei Biserici existente luate aparte, ci de toate acestea la un loc. Biserica ecumenică e asemenea arborelui care, având o singură rădăcină şi un singur trunchi, odată cu creşterea şi dezvoltarea sa, se ramifică aşa încât fiecare ramură la privirea superficială, se pare că n-ar avea nimic comun cu celelalte ramuri; în realitate însă toate ramurile au aceeaşi tulpină comună, se hrănesc din acelaşi suc comun şi au aceeaşi rădăcină vitală. Cele trei Biserici principale...nu sunt decât nişte ramuri ale unei singure Biserici ecumenice,

[54] Episcopul Nicodim Munteanu, *Ortodoxia şi creştinismul apusean*, p. 92.
[55] Ioannis Karmiris, Ορθοδοξια και Προτεσταντίσμος, Αθηναι, 1937, p. 25.

fiecare din ele luată aparte, nu alcătuieşte Biserica ecumenică în propriul înţeles, ci este numai o parte a ei şi încă o parte care a violat puritatea prototipului său sub influenţa diferitelor elemente istorice şi naţionale”[56].

Potrivit acestei teorii, Biserica este o societate ideală. Adevărata Biserică nu s-a realizat încă în istorie. Ea este în esenţă ceva ideal, un ideal inaccesibil, care nu cuprinde nimic întinat şi imperfect: „Biserica văzută nu numai că se deosebeşte de Biserica nevăzută, dar situaţia actuală a Bisericii se găseşte de-a dreptul în contradicţie cu ideea ei, cu ceea ce trebuie să fie Biserica”[57]. Există doar Biserici parţiale, care posedă o parte mai mare sau mai mică a adevărului Bisericii, care însă este amestecat cu rătăcirea. Bisericile se prezintă ca ramurile unui copac, dar nici una dintre ramuri nu reprezintă copacul întreg, aceasta este o formă firească, chiar dorită de Hristos, nici Bisericile istorice, aşadar, nu reprezintă Biserica lui Hristos. Iar toate aceste ramuri urcă împreună spre realizarea dezideratului, Biserica.

Existenţa comunităţilor cu structuri diferite (un paralelism al acestora) conduce la o relativizare a credinţei, în consecinţă există doar Biserici parţiale, egale, în care elemente de adevăr sunt prezente împreună cu erori şi mistificări. În această ordine de idei unitatea Bisericii, scopul Mişcării Ecumenice este văzută ca un sincretism (completare reciprocă). În Bisericile apostolice, istorice, după această teorie nu se poate obţine mântuirea. Se încearcă punerea semnului egalităţii între orice denominaţiune protestantă şi Biserica adevărată. Pentru Ortodoxie este de neconceput aşa ceva. Astfel se pronunţă Nicodim Munteanu, fără echivoc: teoria „se prezintă cu totul străină de Duhul Bisericii ortodoxe, care stă tare pe vechile principii ecumenice şi nu doreşte să se abată de la ele pentru nici un fel de teorii artificial formate”[58].

Deşi mai vechi de un veac, volumul semnat de Patriarhul Nicodim Munteanu îşi păstrează actualitatea, autorul dovedindu-se un bun cunoscător al realităţilor caracteristice perioadei Reformei - eveniment crucial al istoriei Bisericii, al eclesiologiei protestante, dar şi al principiilor, năzuinţelor şi consecinţelor Protestantismului dintre care evidenţiem: desacralizarea, laicizarea, raţionalismul, individualismul, antropocentrismul, relativismul, subiectivismul şi pluralismul eclesiologic.

---

[56] Episcopul Nicodim Munteanu, *Ortodoxia şi creştinismul apusean*, p. 97.
[57] Thiersch, *Vorlesnungen über Katholicismus und Protestantismus,* 1846, vol. I, p. 59, cf. Hristu Andrutsos, *Simbolica,* trad. de Iustin Moisescu, Ed. Centrului Mitropolitan al Olteniei, Craiova, 1955, p. 88.
[58] Episcopul Nicodim Munteanu, *Ortodoxia şi creştinismul apusean*, p. 98.

SLUJIREA PASTORALĂ A CREDINCIOŞILOR CU DEFICIENŢE DE AUZ ŞI VORBIRE DIN CADRUL PAROHIEI DEFICIENŢILOR DE AUZ ŞI VORBIRE „SFINŢII IERARHI ŞI MĂRTURISITORI IOREST ŞI SAVA, MITROPOLIŢII TRANSILVANIEI ŞI IOSIF EPISCOPUL MARAMUREŞULUI" CLUJ-NAPOCA

ADRIAN PETRESCU

Abstract: Pastoral service of the faithful with hearing and speech disabilities within the Parish of the Hearing and Speech Deficient „Sfinţii Ierarhi şi Mărturisitori Iorest şi Sava, Mitropoliţii Transilvaniei şi Iosif Episcopul Maramureşului" Cluj-Napoca

Communication with God as well as communication with others is paramount in accepting difficulties, deficiencies. Man must not be a solitary being, he must overcome his status of deficiency and become effective for the work of God.

The Church must see the moral, social, cultural and material state of the nation in which it operates and on the basis of biblical and patristic experience, data or observations made in this direction by civil society or state institutions, assess how close or far find that society by God and act in order to help christians on the path to salvation.

The access of people with hearing and speech impairments to the religious services of the Orthodox Church has been one of the constant concerns of clergy. As a result of this spiritual need, Orthodox religious communities began to be established in the world for them.

The word, regardless of its mode of expression, is the basis for defining man as a social being, is the essential element of communication with and from God.

In the case of people with hearing and speech impairments, the word to be understood must be transformed into a sign. The language used by hearing and speech impaired believers to convey messages is sign language. The integration of the hearing-impaired into the Orthodox Church required the development of a vocabulary of religious signs

through which believers could understand the Holy Mysteries. With the establishment of Orthodox christian communities of deaf people, with the establishment of parishes, the priest serving at the altar is required to use signs for all religious words, signs that help believers understand the Holy Sacraments and the catechesis. The main purpose of using this language is the full understanding of God's word by believers.

Keywords: communication, service, deficient, sign, language

Toate deficienţele, indiferent de natura lor, sunt privite ca o încercare sufletească personală. Deficienţa îl aşează pe om într-o situaţie neobişnuită, în care relaţiile cu cei apropiaţi sunt îngreunate prin izolarea acestuia. „Bolile fizice cum ar fi: febra (*Leviticul* 26,26; *Deuteronomul* 28,22; *Ioan* 4,52; *Matei* 8,14; *Marcu* 1,30; *Luca* 4,38), tumori (*Deuteronomul* 27,18; 2 *Regi* 20,17; *Isaia* 38,21), ciuma (*Ieşirea* 9,3; Regi 24,13), surzenia (*Leviticul* 19,14; *Marcu* 7,32; 9,25) erau cel mai adesea considerate ca pedepse divine pentru păcatele omului."[1] Omul trebuie să fie puternic în faţa durerii şi a fenomenului solitudinii pentru a birui aceste încercări. „Din perspectiva creştină toate suferinţele pot fi acceptate cu gândul la Dumnezeu şi cu credinţa în Hristos care a acceptat să sufere pentru păcatele tuturor (*Isaia* 53)."[2] Situaţia devine dramatică, în cele mai multe cazuri, când nu există posibilitate de vindecare, iar persoanele în cauză devin de-a lungul timpului conştiente că metodele tradiţionale sau inovative ale medicinii nu acoperă nevoia acestora de revenire la aşa-numita normalitate. „Dacă însă credinciosul creştin va accepta suferinţa ca pe o cruce şi va lua în calcul că Dumnezeu va scoate întotdeauna binele din orice rău sau încercare, indiferent că vine de la oameni, de la diavol sau de la elementele naturii, atunci binele ocazionat de Dumnezeu îl face pe om asemenea chipului lui Hristos şi îi va aduce într-un final slava" (*Romani* 8,29). [3] Pentru a-şi depăşi statutul de persoană cu deficienţă, creştinul trebuie să aibă o atitudine lucidă faţă de suferinţă, să se accepte aşa cum este, spre slava lui Dumnezeu şi toată energia să-şi canalizeze toată energia spre rugăciune şi împăcare sufletească.

Persoana deficientă trebuie să fie convinsă că în faţa lui Dumnezeu este asemenea tuturor oamenilor deoarece omul este cununa creaţiei, după spu-

[1] DANIEL, Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Pătuleanu Constantin (coord.), *Asistenţa social-filantropică şi medicală organizată de Biserica Ortodoxă Română în trecut şi astăzi*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, Bucureşti, 2012- articol publicat de pr. Prof. Dr. Petre Semen, p. 43.
[2] *Ibidem*, p. 45.
[3] JONES, L., şi PULLEN, G., *Inside we are all equal: a social policy survey of deaf people in the European community*, ECRS, London, 1990, p. 54.

sele Psalmistului David „Ce este omul că-Ţi aminteşti de el ? Sau fiul omului, că-l cercetezi pe el? Micşoratu-l-ai pe dânsul cu puţin faţă de îngeri, cu mărire şi cu cinste l-ai încununat pe el (*Psalm* 8,3-6)".

Comunicarea cu Dumnezeu precum şi comunicarea cu semenii este primordial importantă în acceptarea greutăţilor, a deficienţei, „comuniunea şi relaţia cu ceilalţi, acestea fiind realitatea persoanei, chipul lui Dumnezeu treimic în firea umană"[4]. Omul nu trebuie să fie o fiinţă solitară, el trebuie să îşi depăşească statutul de deficient şi să devină eficient pentru lucrarea lui Dumnezeu, „Viaţa Bisericii este o viaţă comunitară, fiecare membru al ei nemaitrăind numai pentru sine, ci şi pentru cel de lângă el. Noul Testament evidenţiază mereu fatul că, creştinul trebuie să fie om al comuniunii, că fiecare este dependent de aproapele său."[5] „Datori suntem noi cei tari să purtăm slăbiciunile celor neputincioşi şi să nu căutăm plăcerea noastră. Ci fiecare dintre noi să caute să placă aproapelui său, la ce este bine, spre zidire că şi Hristos n-a căutat plăcerea Sa, ci, precum este scris: «Ocările celor ce Te ocărăsc pe Tine, au căzut asupra Mea». Căci toate câte s-au scris mai înainte, s-au scris spre învăţătura noastră, ca prin răbdarea şi mângâierea, care vin din Scripturi, să avem nădejde." (*Romani* 15, 1-4). „Unii creştini şi-au asumat pe deplin suferinţa ori se consolează cu credinţa că suferinţele lor pot deveni cale a mântuirii (*Matei* 16,21; *Marcu* 8,31; *Luca* 9,22)"[6].

Persoana cu deficienţă de auz, dobândită prin naştere sau ulterior acesteia printr-o împrejurare neaşteptată trebuie să fie convinsă că boala şi suferinţa, conform spuselor Sfântului Vasile cel Mare, nu este o pedeapsă primită de la Dumnezeu „E o nebunie să crezi că Dumnezeu este autorul relelor noastre"[7]. Dumnezeu pune la dispoziţia credincioşilor toate mijloacele necesare pentru a-şi depăşi situaţia actuală şi a ajunge la mântuire. În faţa omului suferind, preotul este un mijlocitor al acestuia în faţa lui Dumnezeu, el este înzestrat cu cele mai mari Taine: Spovedania, Împărtăşania, Maslul, Taine prin intermediul cărora credinciosul îşi poate depăşi îndoiala pe care durerea şi boala o lasă în sufletul lui.

În creştinism, suferinţa, deficienţa nu este privită ca un final de drum, dimpotrivă, suferinţa este calea de a ajunge la mântuire. Surditatea nu tre-

---

[4] ✞ HRISTODULOS, Arhiepiscop al Atenei şi Primat al Greciei, *Misiunea socială a Bisericii*, traducere din limba greacă de Arhim. Mihail Filimon, Pr. Petru Sidoreac şi Protos. Dosoftei Şcheul, Editura Trinitas, Iaşi, 2000, p. 113.

[5] DANIEL, Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, Pătuleanu Constantin (coord.), *Asistenţa social-filantropică şi medicală organizată de Biserica Ortodoxă Română în trecut şi astăzi*, Editura Basilica a Patriarhiei Române, Bucureşti, 2012- articol publicat de pr. Mihai Vizitiu, Bazele Noutestamentare ale filantropiei creştine, p. 57.

[6] Ibidem, articol publicat de Pr. Petre Semen, Sensul suferinţei din perspectiva Sfintei Scripturi – calea mântuirii pentru cel credincios, p. 45

[7] Sfântul Vasile cel Mare, *Omilia: Dumnezeu nu este pricinuitorul relelor,* 2, p. 31, 332B

buie considerată o povară, prin intermediul limbajului mimico-gestual, persoana deficientă ajunge în comuniune cu sfintele Taine, cu mesajele liturgice, cu catehezele ortodoxe. „ Comunicarea este o abilitate personală, ce nu poate fi separată de fiinţa umană. Este procesul prin care indivizii schimbă informaţii, utilizând un sistem adecvat, comun, de simboluri, semne şi comportamente, care permit atât adaptarea comportamentului propriu cât şi înţelegerea comportamentului celor din jur."[8]

Preotul comunităţilor persoanelor cu deficienţe de auz şi vorbire, prin intermediul unei astfel de comunicări care se bazează pe un sistem binedefinit de semne, ameliorează starea de anxietate, de criză, de suferinţă spirituală a credincioşilor.

Durerea interioară, neacceptarea situaţiei prezente în viaţa credincioşilor cu deficienţe sunt unele dintre încercările care persistă în sânul acestor comunităţi. Lipsa înţelegerii cuvântului lui Dumnezeu, a sfintelor Taine, a catehezelor îi aduce pe aceşti credincioşi în imposibilitatea de a-şi înţelege suferinţa. Teologia misionară a Bisericii Ortodoxe, adoptarea limbajului mimico-gestual şi ca limbaj religios, le permite acestora să înţeleagă şi alte sensuri ale suferinţei şi durerii, nu doar propria lor interpretare, aceea ca pedeapsă. Credinciosul cu deficienţă are locul lui în cadrul comunităţii creştine, în puterea lui stă să îşi depăşească durerea, să o transforme din handicap în mijloc de mântuire, de urmare a lui Hristos. Este important ca acesta să înţeleagă pe deplin că singura diferenţă între speranţă şi deznădejde, în cazul lui este propria abordare a suferinţei, atitudinea personală faţă de această stare.

În înţelegerea suferinţei şi a durerii trebuie să luăm exemplul Mântuitorului. „Exemplul lui Hristos este pus înainte ca model şi sprijin pentru credicios. Este exemplul care exprimă absoluta încredere în Tatăl. Este exemplul ascultării, care nu este abătută spre gustarea din pomul cunoaşterii, ci aşteaptă gustarea din pomul vieţii."[9] Durerea, suferinţa, crucea proprie, purtate cu demnitate şi acceptare, sunt dovezile de iubire şi încredere ale credincioşilor în Dumnezeu. Crucea suferinţei, a neputinţei fizice şi a handicapului, indiferent de natura lui fizică sau psihică este pe lângă o mare încercare şi o dovadă imensă de răbdare din partea suferindului. Alături de răbdare şi acceptare, credinciosul trebuie să îşi găsească liniştea sufletească şi speranţa în curăţarea păcatelor prin intermediul bolii, aspirând mereu la

[8] Beatrice IOAN, *Rolul şi locul cuvântului în relaţia medic-pacient*, articol publicat în *Medicii şi Biserica vol VIII,* editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2021, p.67

[9] Pr. Valer BEL, *Paradoxul durerii,* articol realizat după Georgios Mantzaridis*, Morala Creştină* (Tesalonic, 2004), traducere românească de Diac. Drd Cornel Constantin Coman, Editura Bizantină, Bucureşti, 2006, articol publicat în *Medicii şi Biserica, vol VIII*, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2010, p. 148

mântuirea şi la iubirea lui Dumnezeu. „Când creştinul are iubirea aceasta, vede durerea ca pe o provocare de a trăi mai intens zdrobirea lăuntrică a pocăinţei şi de a gusta bucuria milei dumnezeieşti."[10]

Deznădejdea şi renunţarea în faţa suferinţei şi a durerii trebuie înlocuite cu speranţă în forţa rugăciunii, a Sfintelor Taine, a Spovedaniei, Împărtăşaniei şi a sfântului Maslu. Rugăciunea este medicamentul sufletului obosit de boală şi durere, este o energie divină care îl invăluie şi îl ajută să răzbată cele mai grele gânduri ale unui trup aflat în neputinţă. Atunci când trupul nu mai poate, sufletul continuă să creadă şi astfel suferinţa se transformă în energie pentru puterea rugăciunii care transcede dincolo de materie. Sfântul Ioan Scărarul ne dezvăluie în scrierile lui această putere nemărginită a rugăciunii „ Atunci când omul este unit şi amestecat lăuntric cu iubirea dumnezeiască, se vede strălucind pe trupul său, ca într-o oglindă, strălucirea şi liniştea sufletului său, precum s-a petrecut cu Moise atunci când, după ce a fost cinstit cu vederea lui Dumnezeu, faţa sa a devenit toată plină de lumină"[11] (Scara, XXX, 17).

Deficienţa de auz este considerată de credinciosul deficient un handicap, un fapt care îl împiedică să fie „normal". Chiar dacă nu provoacă durere fizică, lipsa auzului şi implicit lipsa posibilităţii de a te face înţeles pe deplin şi de a înţelege ceea ce se vorbeşte în jurul tău, provoacă o suferinţă sufletească adâncă, o traumă greu de depăşit. Este importantă integrarea acestor credincioşi în comunităţile creştine, pentru a înţelege că, prin orice boală, indiferent de natura ei, Dumnezeu ne vorbeşte despre mântuire, despre puterea rugăciunii tămăduitoare, despre încercările personale şi depăşirea condiţiei de om bolnav. Boala trupului trebuie privită ca o vindecare a sufletului, „ Dumnezeu trimite bolile pentru sănătatea sufletului."[12]

Dincolo de orice, fiecare persoană deficientă, este înainte de toate om, fiinţă dominată de sentimente. Atunci când deficienţa apare din naştere, este acceptată ca o stare de existenţă, care odată cu înaintarea în vârstă se încearcă a fi depăşită şi persoana integrată atât în societate cât şi în comunitatea creştină, iar prin intermediul limbajului specific aceasta poate participa la Tainele şi slujbele religioase asemeni oricărui credincios. Când deficienţa de auz şi vorbire apare în urma unor evenimente exterioare, ea este considerată o mare încercare pentru persoana respectivă, este foarte greu acceptată şi de multe ori privită ca o pedeapsă divină.

Aceste persoane au parte de o suferinţă sufletească imensă până ajung să îşi accepte situaţia, se analizează foarte exigent şi de multe ori sunt

[10] Ibidem, p.151
[11] Ibidem, p. 53
[12] Ibidem, p. 62

cuprinse de deznădejde. Credinţa şi rugăciunea sunt mijloacele prin intermediul cărora aceste persoane ajung să aibă linişte sufletească.

Acceptarea, susţinerea, voinţa şi comunicarea sunt importante pentru cei care suferă de deznădejde, Sfântul Ioan Gură de Aur spunea: „ de vreme ce doctorul îngrijeşte rănile trupului până când se stinge toată durerea, oare nu tot aşa trebuie să facem şi când este vorba de suferinţa sufletului? Deznădejdea este o rană a sufletului ce trebuie spălată cu apa binefăcătoare a cuvântului plin de blândeţe."[13]

Încercările din viaţa unui om sunt de cele mai multe ori percepute ca pedepse divine, urmări ale păcatelor. În astfel de momente grele, cei mai mulţi dintre semeni renunţă la credinţă şi cad în depresii care le generează nemulţumiri şi suferinţe sufleteşti. Depăşirea acestor situaţii, vindecarea sufletului încercat de îndoială este susţinută de voinţă, dublată de credinţă, rugăciune, comunicare cu semenii, integrarea în comunităţi creştine.

El nu trebuie să se considere marginalizat de comunitate, ci trebuie încurajat să îşi aducă contribuţia personală, în măsura puterilor sale.

Persoana deficientă de auz îşi poate dovedi eficienţa în sânul Bisericii, în mijlocul comunităţii, prin întrajutorarea celorlalţi, prin iubirea semenilor, împlinind astfel porunca Mântuitorului la iubirea reciprocă (*Ioan*13,34), „Precum M-a iubit pe Mine Tatăl, aşa v-am iubit şi Eu pe voi; rămâneţi întru iubirea Mea" (*Ioan* 15,9). „Acele persoane cu handicap[14] care împărtăşesc o credinţă creştină sunt unite prin conştiinţa iubirii lui Dumnezeu şi a milei lui Hristos pentru persoanele bolnave şi găsesc putere în iubirea lui Hristos."[15] „Conştientizarea către fiecare a speranţei sale de viaţă şi propria lor experienţă a credinţei le-a afectat modul în care îşi accepă dizabilităţile, oferind sens vieţii lor."[16] Persoanele deficiente nu au nevoie de milă sau îndurare, ci de înţelegere plină de compasiune şi de oportunităţi pentru a-şi dezvolta vocaţiile, posibilităţile şi abilităţile, devenind un individ eficient în comunitate şi societate. Au nevoie de nădejde, deoarece nădejdea „aduce pace şi linişte sufletului tulburat şi răscolit sau, mai degrabă, nu-l lasă să fie tulburat şi răscolit. Nădejdea în ajutorul, mila şi

[13] Mirela GHERMAN-CĂPRIOARĂ, *Suflet pentru suflet în îngrijirea paleativă*, articol publicat în *Medicii şi Biserica, vol VIII*, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2010, p. 241

[14] „Potrivit *Dicţionarului de neologisme,* cuvântul *handicapat* este folosit în sport şi înseamnă avantaj pe care îl primesc concurenţii mai slabi într-o competiţie pentru a avea şanse egale. Prin urmare cuvântul *handicap* nu are un sens peiorativ, acesta sugerează grija pentru cel care este afectat şi care doreşte să realizeze ceva, nu se lasă biruit" *Ibidem,* p. 455

[15] *Ibidem,* articolul *O biserică a tuturor şi pentru toţi**, p. 455

* „ Acest document a fost prezentat Comitetului central al Consiliului Ecumenic al Bisericilor în luna august 2003, care, la rândul său, l-a recomandat Bisericilor şi tuturor organismelor creştine pentru studiu, feedback şi decizii. A fost publicat apoi în iulie 2004, p. 505-525. Traducere şi note de Pr. Conf.dr. Nicolae Moşoiu, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Andrei Şaguna" din Sibiu.

[16] *Ibidem*

iubirea de oameni, în nespusa bunătate, în deplina înţelepciune şi putere a lui Dumnezeu este cel mai puternic leac pe care-l are la îndemână omul credincios"[17].

Limbajul mimico –gestual este limbajul comunităţilor persoanelor deficiente de auz şi vorbire. Acest limbaj are un caracter naţional din punct de vedere legislativ, are statut de limbă maternă a persoanelor surde şi este folosit în interacţiunea socială. De-a lungul istoriei această metodă de comunicare, precum însăşi integrarea individului cu această dizabilitate au trecut de la respingere la acceptare şi promovare.

> „Vocaţia misionară a Bisericii, chemarea misionară a Bisericii vine din conştiinţa că toţi oamenii trebuie mântuiţi şi că ea este singurul garant al mesajului mântuitor lăsat lumii de Hristos. Biserica nu este doar depozitarea credinţei, ci şi responsabilă de mântuirea oamenilor." [18]

Limbajul mimico-gestual laic există şi prin intermediul lui persoanele deficiente de auz şi vorbire îşi pot face cunoscut mesajul, se pot exprima şi pot comunica, ceea ce a contribuit semnificativ la integrarea acestora în societate. Acest limbaj a fost în repetate rânduri sistematizat şi reprezentat cu ajutorul imaginilor în diferite ediţii de dicţionare, peste tot în lume. În România există de asemenea astfel de dicţionare, de îndrumătoare. S-a încercat elaborarea unor semne care să aibă caracter naţional. Persoanele surde recunosc aceste semne, ele fiind valabile, dar fiecare comunitate are o serie de semne distincte, asemeni regionalismelor.

Odată cu constituirea comunităţilor creştine ortodoxe a persoanelor cu deficienţe de auz şi vorbire, odată cu înfiinţarea parohiilor, s-a ajuns în situaţia în care, preotul slujitor a trebuit să transpună cuvintele textelor religioase în semne care să ajute credincioşii să înţeleagă Sfintele Taine, catehezele şi cuvintele de învăţătură. Astfel de semne cu caracter religios nu sunt cuprinse în vocabularul laic al persoanelor cu deficienţe de auz, majoritatea cuvintelor reprezentate grafic în dicţionare sunt semne uzuale, asociate cuvintelor şi expresiilor folosite cotidian. În România, începând cu anul 1999 s-a simţit nevoia elaborării unui sistem de semne religioase, deoarece acestea nu existau în dicţionarele de specialitate. Astfel au avut loc o serie de întâlniri care au scopul editării acestui dicţionar, precum şi a unui Liturghier[19]. La aceste întâlniri au participat clerici ai tuturor parohi-

---

[17] Arhimandritul SPIRIDONOS LAGOTHETIS, *Deprimarea şi tămăduirea ei în învăţătura Bisericii,* Editura Sophia, Bucureşti 2001, pag. 58-59

[18] Pr. Dr. Mihai HIMCINSCHI, *Tinerii şi misiunea Bisericii astăzi, în Teologia în Universitate, 25 de ani de asumare a tradiţiei, de formare teologică şi cercetare ştiinţifică*, Arad, 30 oct.-2 nov. 2016, coordonator pr. Prof. Univ. Dr. Cristinel Ioja, pr. Lect. Univ. Dr. Filip Albu, arhid. Asist. Univ. Drd. Tiberiu Ardelean, Editura Astra Museum, Arad, 2016, p. 257.

[19] Pr. Constantin ONU, *Liturghierul tradus în limbajul mimico-gestual religios,* Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 2008, p. 132.

ilor pentru deficienţi de auz şi vorbire din România, fiecare a venit cu propuneri pentru constituirea unui limbaj mimico-gestual religios, care să fie recunoscut la nivel naţional. Urmare a acestor întâlniri s-a editat un dicţionar de semne religioase şi un Liturghier, ce vin în ajutorul slujitorilor acestor parohii precum şi a credincioşilor.

Trebuie specificat că limbajul mimico-gestual, prin intermediul semnelor religioase, nu permite preotului care le utilizează să traducă ad litteram textul sfintelor slujbe sau al catehezelor. Este dificil să transpui într-un semn, cuvinte specifice cultului religios, cuvinte cu însemnătate teologică profundă.

Preotul, în timpul săvârşirii Sfintelor Taine, sau a diferitelor servicii religioase, transpune continuu în semne ceea ce vorbeşte. Prin voce, acesta respectă întru totul textul religios, dar prin limbajul mimico-gestual, preotul face o sinteză a ceea ce vorbeşte, important fiind ca persoanele deficiente să înţeleagă pe deplin mesajul transmis. Prin intermediul semnelor nu se poate realiza o traducere, asemenea traducerii unui text într-o altă limbă, situaţie în care fiecare cuvânt are unul omolog sau măcar unul sinonim în limba de traducere. În limbajul mimico-gestual, un semn poate să însemne un cuvânt sau un grup de cuvinte. Dacă credinciosul nu înţelege un cuvânt religios sau o expresie teologică, atunci preotul este nevoit ca pentru acel cuvânt să facă mai multe semne, sinonime, prin această metodă asigurându-se că mesajul religios a fost perceput de credincios corect.

La începuturile organizării comunităţilor pesoanelor deficiente de auz şi vorbire, preotul a fost pus în situaţia în care credincioşii nu înţelegeau semnele religioase prezente în sistemul elaborat la nivel naţional, deoarece sistemul laic de semne este distinctiv fiecărei regiuni geografice, chiar dacă la bază are un sistem de semne laice naţional. La primele slujbe oficiate, credincioşii înţelegeau doar unele semne, la cele specifice cultului ortodox nu înţelegeau întotdeauna semnul, dar nici semnificaţia cuvântului cu care trebuia asociat.

Catehezele au fost punctul de pornire al acestor comunităţi. Aceste catehеze au constat în explicarea cuvintelor religioase şi a expresiilor teologice, pentru a fi înţelese de credincioşi, şi stabilirea împreună cu aceştia a unor semne pentru diferite cuvinte specifice religiei creştine ortodoxe, cuvinte utilizate în săvârşirea slujbelor religioase.

Astfel, în paralel cu dicţionarul de semne religioase, care este un sistem de semne naţional, există şi semne particulare, propuse de credincioşi, asemeni sinonimelor sau a regionalismelor. În timpul oficierii diferitelor slujbe religioase, pentru astfel de cuvinte pe care le spune preotul va face în limbajul mimico-gestual atât semnul adoptat pe plan

naţional şi agreat de Patriarhia Ortodoxă Română, cât şi semnul sinonim, pentru a fi sigur că enoriaşii înteleg corect mesajul transmis în timpul slujbei.

Semnele religioase derivă din semnele laice, sunt semne simple, direct legate de semnificaţia cuvântului; ele nu trebuie să îi încurce pe credincioşi. Dacă cuvântul este unul complex, cu o semnificaţia complicată, întotdeauna va fi însoţit de alte semne, numite semne ajutătoare sau semne suport, care să ajute credinciosul să perceapă corect înţelesul acelui cuvânt.

Exemplific aici câteva semne folosite în slujirea persoanelor cu deficienţe de auz şi vorbire în cadrul comunităţii din Cluj-Napoca:

Dumnezeu

Dumnezeu – semnul asociat cuvântului Dumnezeu, este un semn simplu însoţit de o mişcare amplă a braţului, gest care accentuează semnificaţia importantă a acestui cuvânt. Semnul se execută întotdeauna cu mâna dreaptă, degetele fiind poziţionate astfel: degetul mare, indexul şi degetul mijlociu sunt împreunate într-un singur punct, simbolizând persoanele treimice, inelarul şi degetul mic sunt ţinute în palmă. Mâna se ţine flexată din cot, cu degetele ţinute în poziţia corectă, îndreptate înspre cer şi se realizează o mişcare circulară în sensul invers acelor de ceasornic. Semnul trebuie să fie executat în apropierea capului, vârful degetelor trecând de linia superioară a urechii. Mişcarea circulară semnifică prezenţa pretutindeni a lui Dumnezeu, de jur împrejurul nostru.

Binecuvântată este Împărăţia Tatălui

Binecuvântată – semnul este identic cu gestul binecuvântării efectuat de preot în timpul slujbelor religioase.

Este – semnul verbului a fi, la timpul prezent are un semn însoţit de un gest al mâinii. Palma este orientată pe orizontală, cu podul palmei înspre partea de jos. Primele trei degete, indexul, arătătorul şi mijlociul sunt ţinute întinse, iar inelarul şi degetul mic sunt strânse în palmă. Semnul se realizează cu mâna dreaptă, cu degetele astfel poziţionate, cu indexul înspre piept se execută o mişcare, începând dinspre jos înspre partea de sus. Dacă dorim să întărim ideea de este, sau să subliniem că este o acţiune importantă, mişcarea semnului se repetă de 3 ori, prin mişcări succesive jos-sus.

Împărăţia – semnul cuvântului împărăţie este acelaşi semn cu, împărat, împărătească, rege, regină, regat. Pentru a face diferenţa de gen, alături de semnul pentru împărat sau rege se pune şi semnul pentru femeie, ceea ce duce la realizarea unui semn compus care să întărească semnificaţia semnului, la final expresia devine regină=rege femeie. Semnul face trimitere, pentru o înţelegere mai bună, către imaginea unei coroane. Semnul se execută cu mâna dreaptă, cu degetele îndreptate înspre cap, se imită forma unei coroane.

Tatălui – semnul este preluat din dicţionarul laic al semnelor şi asociază tatăl cu o pesoană de gen masculin care are ca distincţie mustaţa. Semnul se execută cu mâna dreaptă, în dreptul mustăţii se realizează gestul de răsucire a firelor de mustaţă. Poziţionarea degetelor sunt asemeni gestului firesc de răsucire, indexul şi arătătorul sunt întinse şi imită mişcarea de prindere şi răsucire a firelor de mustaţă, iar celelate trei degete sunt strânse în podul palmei. Dacă se doreşte întărirea sensului religios al cuvântului Tatălui, se va adăuga semnul suport, semnul cuvântului Dumnezeu, care aduce o explicaţie în plus, asigurând credinciosul că este vorba despre Tatăl Dumnezeu şi nu oricare alt cuvânt asociat acestui semn.

şi a Fiului şi a Sfântului

Şi – semnul este un semn simplu, se execută cu mâna dreaptă. Degetul mic este singurul deget care se află în poziţia de întins, este degetul care marchează mişcarea circulară a mâinii şi captează atenţia persoanei deficiente, celelalte patru degete sunt unite şi strânse în podul palmei. Cu palma ridicată la nivelul capului, se execută o mişcare scurtă de rotaţie, în direcţia inversă acelor de ceasornic şi semnifică prezenţa a încă ceva, a ceva ce are continuare. Prin cercul descris de rotirea mâinii se explică privitorului existenţa unei legături între cuvântul de dinainte şi cel care va urma.

Fiului – semnul cuvântului fiu este asociat emoţiilor, iubirii unui părinte faţă de copil. Gestul se execută cu o anumită delicateţe, o mişcare verticală de sus în jos, în dreptul inimii, asemeni unui fulger care trece prin mijlocul acesteia, deoarece se consideră că aşa se poate reprezenta vizual iubirea pentru copil, un fulger care îţi trece prin mijlocul inimii. Degetele index şi arătător sunt ţinute împreună, întinse, îndreptate înspre partea de jos iar celelalte trei se ţin tot întinse, dar în poziţie orizontală. Gestul subliniază vizual imaginea unui fior care îţi intră în inimă prin partea superioară, o străbate şi iese prin partea inferioară.

Sfântului – în imaginea de mai sus se poate observa o altă modalitate de reprezentare a cuvântului sfânt, este vorba de o expresie care înseamnă concret, cert, fără echivoc. Degetul arătător şi cel mijlociu de la mâna dreaptă având suport degetul arătător şi cel mijlociu de la mâna stângă se sprijină într-o mi;care fermă o singură dată, enunţând mesajul de concret.

Duh – semnul se realizează cu două mâini, ceea ce semnifică un semn complex, mâna care se află în partea inferioară, mâna stângă în acest caz, este doar suport pentru gestul făcut de mâna dreaptă, completează mişcarea făcută de aceasta. Mâna stângă nu realizează nici o mişcare, este statică, plama se ţine întinsă, cu podul palmei îndreptat înspre cer. Mâna dreaptă execută o mişcare ascendentă, pornind din podul palmei stângi. Degetele

sunt îndreptate înspre palma stângă, în momentul începerii mişcării ascendente, acestea sunt depărtate, sugerând o bază de la care se porneşte şi, în timpul ridicării pe verticală, degetele se apropie, până se unesc la final, descriind prin mi;care forma unei flăcări, asemeni reprezentării iconografice a Duhului Sfânt.

Duh acum şi pururea

Acum – este un semn care se realizează cu ambele mâini, mişcarea este identică şi se execută în acelaşi timp. Mâinile se ţin flexate din cot, cu antebraţele înspre înainte, ţinute în poziţie orizontală, paralel cu solul. Indexul de la ambele mâini se ţine ridicat înspre cer, arătătorul, mijlociul şi inelarul sunt lipite şi strânse în podul palmei, iar degetele mici se ţin intinse, paralel cu solul. Mişcarea se desfăşoară pe verticală, începând din partea superioară înspre partea inferioară, paralel cu trunchiul. Se începe din zona pieptului şi se opreşte în zona brâului, loc unde se accentuează semnul printr-o oprire de cîteva secunde în acest punct. Este un semn care subliniază ideea de acum, aici, în acest moment.

Şi – semnul este un semn simplu, se execută cu mâna dreaptă. Degetul mic este singurul deget care se află în poziţia de întins, este degetul care marchează mişcarea circulară a mâinii şi captează atenţia persoanei deficiente, celelalte patru degete sunt unite şi strânse în podul palmei. Cu palma ridicată la nivelul capului, se execută o mişcare scurtă de rotaţie, în direcţia inversă acelor de ceasornic şi semnifică prezenţa a încă ceva, a ceva ce are continuare. Prin cercul descris de rotirea mâinii se explică privitorului existenţa unei legături între cuvântul de dinainte şi cel care va urma.

Pururea – semnul asociat acestui cuvânt este realizat cu ambele mâini, mişcarea principală este executată cu mâna dreaptă, mâna stângă fiind doar

mână suport pentru a completa gestul final. Mâna stângă nu realizează nici o mişcare, este statică, plama se ţine întinsă, cu podul palmei îndreptat înspre cer. Mâna dreaptă se ţine flexată din cot , latul palmei descriind în palma stângă o linie, printr-o mişcare care porneşte dinpre corp înspre exterior. Degetele mâinii drepte se ţin lipite, într-o mişcare normală. Gestul descrie ideea de continuu, iar şi iar, de aceea, gestul se repetă de mai multe ori, sau se realizează apăsat, pentru a sublinia semnificaţia de perioadă lungă în timp.

şi în vecii vecilor

Şi – semnul este un semn simplu, se execută cu mâna dreaptă. Degetul mic este singurul deget care se află în poziţia de întins, este degetul care marchează mişcarea circulară a mâinii şi captează atenţia persoanei deficiente, celelalte patru degete sunt unite şi strânse în podul palmei. Cu palma ridicată la nivelul capului, se execută o mişcare scurtă de rotaţie, în direcţia inversă acelor de ceasornic şi semnifică prezenţa a încă ceva, a ceva ce are continuare. Prin cercul descris de rotirea mâinii se explică privitorului existenţa unei legături între cuvântul de dinainte şi cel care va urma.

În – semnul descrie gestul de interior, un element aflat în interiorul altuia. Se execută cu ambele mâini, mâna dreaptă se ţine cu degetele lipite, îndreptată pe verticală, orientată înspre partea de jos, iar mâna stângă o cuprinde creând un spaţiu închis din podul palmei. Astfel se realizează imaginea de mâna dreaptă înconjurată de mâna stângă.

Vecii, Vecilor – este un semn compus, identic, un semn care prin repetiţie crează această expresie. Prin repetiţia gestului realizat de mâna dreaptă se subliniază imaginea de mereu, iar şi iar, continuu, veşnicie, întindere lungă de timp. Mâna stângă se ţine în partea anterioară, în zona taliei, statică, cu palma deschisă orientată înspre corp. Mâna dreaptă este mâna care execută semnul şi mişcarea. Braţul se ţine flexat din cot, cu antebra-

ţul îndreptat pe verticală sus, cu palma deschisă, degetele lipite, podul palmei fiind paralel cu partea laterală a capului. Astfel palma va fi văzută de credincios dinspre partea laterală. Mişcarea efectuată de braţ este dinspre partea spate înspre faţă, repetitiv, de două ori.

Amin.

Amin - semnul se realizează cu ambele mâini, mâna stângă fiind suport pentru gestul realizat de mâna dreaptă. Mâna stângă nu realizează nici o mişcare, este statică, plama se ţine întinsă, cu podul palmei îndreptat înspre cer. Mâna dreaptă este flexată din cot, palma se ţine strânsă pumn, indexul fiind îndreptat în sus. Cu mâna dreaptă se realizează un gest de ştampilare în podul palmei stângi, printr-o mişcare care începe în partea superioară a corpului, în zona umerilor şi se termină în podul palmei. Acest semn încearcă să descrie credincioşilor ideea de certitudine, asemeni unei peceţi.

Membrii ortodocşi ai comunităţilor deficienţilor de auz şi vorbire din România participau la slujbele creştine, dar erau simpli spectatori. Pentru ei mesajul Evangheliei propovăduit prin cuvinte era neînţeles din cauza deficienţei lor. Pentru Biserica Ortodoxă Română, a permite acestei categorii de credincioşi, care pe teritoriul ţării noastre are un număr însemnat de persoane, să înţeleagă slujbele religioase, mesajul catehezelor, etc., a constituit una dintre procupările pastorale importante[20].

Începând cu anul 1997 se înfiinţează două astfel de parohii ortodoxe, la Piteşti şi Oradea, parohii în care preotul este o persoană normală, auzitoare, care oficiază slujba religioasă în limbaj mimico-gestual.[21]

[20] Pr. Constantin ONU, *Simbolistica semnelor,* Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 2009, p. 74.
[21] Pr. Constantin ONU, *Misiunea Bisericii Ortodoxe Române faţă de deficienţii de auz şi vedere,* Editura Universităţii din Piteşti, 2007, p. 152.

În anul 1999, Biserica Ortodoxă Română emite Hotărârea Sfântului Sinod nr. 515 din 04.02.1999, privind constituirea pe cuprinsul Patriarhiei Române a comunităţilor creştine ortodoxe pentru deficienţii de auz şi vorbire[22] .

Cu binecuvântarea Înalt Prea Sfinţitului Nicolae, Mitropolitul Banatului, în anul 2002 se organizează la Timişoara o nouă parohie ortodoxă pentru persoanele surde, Eugen Bendariu fiind preotul paroh.

În urma deplasărilor misionare întreprinse de pr. conf. dr. Constantin Onu, directorul Fundaţiei „Grigore Palama", cu acordul Patriarhiei Române, iau fiinţă în România mai multe comunităţi ortodoxe pentru cei cu deficienţe de auz şi vorbire: Bucureşti, Cluj-Napoca, Iaşi, Sibiu, Craiova, Caransebeş. Aceste comunităţi sunt păstorite de preoţi care au urmat cursurile Facultăţii de Teologie „Sfânta Muceniţă Filofteia" din Piteşti, unde pr. conf. dr. Constantin Onu a pus bazele modulului „Comunicare şi slujire prin limbajul mimico-gestual"[23].

Comunitatea creştină ortodoxă din Cluj-Napoca pentru persoanele cu deficienţe de auz şi vorbire s-a înfiinţat în 1 iulie 2003, cu binecuvântarea Înalt Prea Sfinţitului Părinte Arhiepiscop Bartolomeu şi cuprinde toţi membrii de credinţă ortodoxă, ai comunităţii deficienţilor de auz şi vorbire de pe raza municipiului Cluj-Napoca[24].

„Caracterul misionar al parohiei îşi are rădăcinile în propria sa natură. Deşi, din punct de vedere administrativ şi instituţional, ea este parte a Bisericii, din punct de vedere sacramental şi spiritual, ea posedă plenitudinea darurilor Duhului Sfânt; parohia este cu adevărat prezenţa şi epifania întregii Biserici, a plinătăţii credinţei şi a plenitudinii harului. Ca şi Biserica în totalitatea ei, parohia este chemată să predice şi să înveţe Evanghelia mântuirii lui Hristos în lume şi să fie martorul lui Hristos în condiţiile specifice orânduite ei de Dumnezeu. În acest sens, întreaga viaţă a parohiei este misiune, căci ea există nu doar pentru edificarea religioasă a enoriaşilor, ci mai presus de toate pentru mântuirea întregii lumi de sub puterea prinţului veacului acestuia."[25]

Misiunea cea mai importantă care defineşte însăşi existenţa acestei parohii este accesul persoanelor deficiente de auz şi vorbire la cuvântul Evangheliei, prin intermediul limbajului mimico-gestual religios[26].

---

[22] http://patriarhia.ro/hotarari-ale-sfantului-sinod-indice-cronologic-323/.

[23] Pr. Constantin ONU, *Misiunea Bisericii Ortodoxe Române faţă de deficienţii de auz şi vedere,* Editura Universităţii din Piteşti, 2007, p. 153.

[24] https://basilica.ro/ieri-a-fost-oficiata-la-cluj-napoca-prima-slujba-religioasa-in-limbaj-mimico-gestual/.

[25] *Go Forth in Peace, Orthodox Perspective on Mission*, apud, Cristian Sonea, *Apostolat şi responsabilitate, O viziune teologică asupra misiunii laicatului*, Presa Universitară Clujeană, 2015, p. 189.

[26] Pr. Constantin ONU, *Misiunea Bisericii Ortodoxe Române faţă de deficienţii de auz şi vedere,* Editura Universităţii din Piteşti, 2007, p. 162.

Pentru a se putea înfiinţa, comunitatea creştin-ortodoxă a persoanelor cu deficienţe de auz şi vorbire din Cluj Napoca în anul 2000, din încredinţarea Înalt Prea Sfintitului Părinte Arhiepiscop Bartolomeu şi cu binecuvântarea Preasfintitului Parinte Vasile Someşanul, episcop vicar, cel care s-a ocupat la vremea aceea de sectorul misionar-social al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, am început cursurile Facultăţii de Teologie Ortodoxă "Sfânta Muceniţă Filofteia" din Piteşti. Din cadrul celei de a doua promoţii de absolvenţi ai Facultăţii de Teologie „Sfânta Muceniţă Filofteia" din Piteşti, modulul „Comunicare şi slujire prin limbaj mimico-gestual" am făcut şi eu parte ca delegat al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului.

Acesta a fost momentul în care am intrat în „lumea surzilor". Pentru a cunoaşte mai îndeaproape nevoile spirituale ale acestor persoane speciale, pentru a înţelege pe deplin modul lor de gândire şi manifestare faţă de slujbele religioase, de Sfintele Taine, de cuvântul lui Hristos, am vizitat săptămânal Asociaţia persoanelor deficiente de auz şi vorbire din Cluj- Napoca, singurul loc în care persoanele cu deficienţe de auz şi vorbire se întâlnesc pentru a socializa. Prin interacţiunea directă cu ei mi-am dat seama de nevoia şi în acelaşi timp dorinţa lor de a înţelege Sfintele Taine, de a trece de la simplu spectator la a înţelege si a trăi mesajul Sfintei Liturghii, de nevoia de a se spovedi în limbajul lor uzual, prin intermediul căruia să-şi poată descărca sufletul.

În 30 ianuarie 2001 se pun bazele comunităţii ortodoxe a persoanelor deficiente de auz şi vorbire din municipiul Cluj Napoca, odată cu vizita catehetic-misionară a pr. conf. univ. dr. Constantin Onu şi a membrilor Fundaţiei „Grigore Palama", iar în vara anului 2001 credincioşii surzi se familiarizează cu slujbele bisericeşti participand la programul aprobat de vrednicul de pomenire, Mitropolitul Bartolomeu în Capela Seminarului Teologic Ortodox Român din Cluj-Napoca.

Începând cu septembrie 2001, prin bunăvoinţa părintelui Augustin Bora credincioşii sunt primiţi în sânul comunităţii ortodoxe „Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavril" din cartierul Dâmbul Rotund. Aici, în balconul din partea dreaptă a bisericii, persoanele surde au contact cu slujirea liturgică, credincioşii deficienţi de auz şi vorbire stau în tăcere iar eu, prin intermediul limbajului mimico-gestual le traduc Sfânta Liturghie, săptămânal, până în anul 2003.

În 13 iulie 2003 am fost hirotonit preot pentru Parohia Deficienţilor de Auz şi Vorbire „Sfinţii Iorest şi Sava, Mitropoliţii Transilvaniei şi Iosif, Episcopul Maramureşului". Prin Decizia Cancelariei Eparhiale a Vadului, Feleacului şi Clujului nr. 1927/2003 s-a înfiinţat Parohia Ortodoxă a Deficienţilor de Auz şi Vorbire „Sfinţii Ierarhi şi Mărurisitori Iorest şi Sava,

Mitropoliţii Transilvaniei şi Iosif, Episcopul Maramureşului" din Cluj-Napoca, în data de 1 septembrie 2003, fiind numit în postul de preot paroh[27].

Pentru întâia oară, comunitatea persoanelor ortodoxe surde din Cluj Napoca, prin intermediul Sectorului Misionar-social al Arhiepicopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, cu bunăvoinţa Părintelui Ştefan Cosmuţa, paroh al Parohiei „Sfântul Prooroc Ilie", din cartierul Mărăşti, este primită pentru a oficia Sfintele Taine în subsolul bisericii. Spaţiul de slujire a fost special amenajat, astfel încât credincioşii să aibă mereu vizibilitate spre preot, pentru a vedea semnele[28]. Partea de mijloc a iconostasului, pe orizontală, este deschisă, ceea ce permite persoanelor participante la slujbe să vadă ceea ce face preotul în altar, să vadă sfânta masa, să vadă strana şi cântăreţul. În majoritatea momentelor Sfintei Liturghii preotul stă cu faţa înspre aceştia pentru a "spune cu mâinile" ceea ce rosteşte prin cuvinte. La strană, răspunsurile la sfintele slujbe sunt spuse în limbaj mimico-gestual de către un credincios deficient de auz, domnul Mihail Borca. Dezvoltarea şi consolidarea comunităţii a avut loc treptat, în scurt timp devenind o adevărată familie.

Altarul este situat mai sus decât locul unde stau credincioşii, deoarece gesturile făcute de preot să fie văzute de toţi cei prezenţi în biserică. Tot pentru a exista o vizibilitate bună spre altar şi ceea ce se întâmplă acolo, credincioşii stau pe scaune, doar la momentele importante se ridică în picioare. Educaţia primită în sistemul de învăţământ i-a învăţat ca pentru o mai bună vizualizare a ceea ce se desfăşoară în faţa lor, atunci când este vorba de o mulţime, este necesar să se aşeze în ordinea înălţimii, respectiv cei scunzi în faţă, cei înalţi în spate.

Spaţiul de slujire, pe lângă destinaţia liturgică, mai are amenajat locul unde se desfăşoară agapele, acestea fiind organizate după fiecare Sfântă Liturghie.

Deoarece, la vremea aceea semnele religioase erau la început, nu aveau caracter naţional şi nu erau sistematizate într-un dicţionar, la primele slujbe săvârşite mulţi dintre credincioşi nu înţelegeau toate semnele. Caracterul regional, local şi de multe ori familial al semnelor din limbajul mimico-gestual a dus la nevoia de a desemna semne pentru anumite cuvinte religioase, sau expresii teologice, astfel încât mesajul Sfintelor Taine să fie pe deplin înţeles de toată comunitatea[29].

Primii ani ai existenţei acestei comunităţi au fost ani dificili. Credincioşii erau dornici să participe la Sfintele Taine, să înţeleagă după mulţi, mulţi ani

[27] https://basilica.ro/ieri-a-fost-oficiata-la-cluj-napoca-prima-slujba-religioasa-in-limbaj-mimico-gestual/.
[28] Pr. Constantin ONU, *Semnele credinţei,* Editura Universităţii din Piteşti, 2005, p. 29.
[29] Pr. Constantin ONU, *Dicţionar religios al limbajului mimico-gestual,* Editura Universităţii din Piteşti, 2008, p. 12.

ceea ce spune preotul şi cântăreţul în timpul slujbelor. Erau dintre ei persoane care nu mergeau deloc la biserică, deoarece nu înţelegeau nimic şi nu era nimeni care să le traducă ceea ce se întâmpla pe parcursul slujbelor religioase. Au trecut de-a lungul vieţii prin momente importante, desfăşurate în sânul bisericii: cununii, botezuri, înmormântări, la care ei au asistat ca simplii spectatori, neînţelegând absolut nimic. Să fii simplu spectator la propria cununie, la botezul copilului tău, este un lucru foarte dureros care lasă răni adânci duhovniceşti în sufletele acestor credincioşi încercaţi de soartă. De aici era marea lor dorinţă de a fi traduse în limbaj mimico-gestual slujbele bisericeşti şi serviciile religioase, pentru a înţege şi ei pe deplin ceea ce se întâmplă, mesajul care se transmite.

Am întâmpinat nenumărate bariere lingvistice, deoarece limbajul mimico-gestual este un limbaj redus ca număr de semne, este axat în special pe semnele utilizate în viaţa cotidiană, nu permite persoanei care îl foloseşte să exprime expresii complexe, elaborate, cu înţelesuri multiple. Dacă în timpul unei slujbe preotul foloseşte o astfel de expresie, el, pe lângă semnul stabilit în dicţionarul naţional al semnelor, trebuie să se folosească de semne suport, un fel de semne sinonime, pentru a fi convins că enoriaşii înţeleg pe deplin ceea ce vrea să transmită.

La început, după fiecare slujbă urma o cateheză, în care erau explicate cele mai importante momente, cuvintele care nu erau înţelese, sau a căror semn putea să aibă şi altă semnificaţie, erau înlocuite cu semne potrivite, se stabileau semne ajutătoare, semne suport care să întărească semnificaţia expresiei respective, astfel încât toţi credincioşii să înţeleagă.

De-a lungul anilor aceste bariere lingvistice au dispărut, semnele religioase, atât de dificile la început şi-au făcut loc în limbajul cotidian, nu se mai sesizează nici o dificultate de înţelegere a acestora. Slujbele religioase fac parte din viaţa lor, ziua Duminicii fiind ziua Bisericii. Credincioşii acestei parohii au devenit o comunitate, o familie creştină.

Activitatea parohiei a urmărit întotdeauna necesităţile şi dorinţele credincioşilor. Sfintele Taine asigură nevoile spirituale, iar la finalul fiecărei Liturghii, duminica şi în sărbători, comunitatea rămâne împreună, în spaţiul bisericii, pentru a comunica împreună, a socializa la o agapă creştină oferită de parohie. Se doreşte ca aceste momente de întâlnire şi comunicare să fie cât mai dese şi plăcute, deoarece sunt printre singurele oportunităţi a persoanelor surde de a se întâlni, de a schimba păreri, viaţa de zi cu zi fiind pentru unii dificilă si solitară. Agapele, momente în care comunitatea ortodoxă a persoanelor cu deficienţe de auz şi vorbire din Cluj-Napoca îşi adună membrii împreună sunt deja o obişnuinţă în parohie: se serbează în acest mod ziua de duminică, marile sărbători (cu ocazia sărbătorii Adormirii Maicii Domnului, 15 august, pe lângă agapă oferim doamnelor cu numele

Maria cadouri cu tematică creştină), sfintele posturi cand se face vizionare de filme religioase şi cateheze, vizita unor comunităţi ale surzilor din ţară, serbarea zilelor de naştere, pomenirea celor trecuţi la cele veşnice, etc. De-a lungul celor 18 ani de slujire a acestor credincioşi am organizat împreună cu ei un număr important de pelerinaje, ocazie cu care s-au vizitat mănăstiri, obiective religioase importante pentru viaţa creştină, locuri şi monumente istorice, alte comunităţi ortodoxe din ţară şi am participat la sfintele slujbe alături de ei. Locurile vizitate de comunitate: Moldova cu toată salba de mănăstiri, Hunedoara, Alba Iulia, Maramureş (Mânăstirea Rohia, Mânăstirea Bârsana, Cimitirul vesel şi bisericile de lemn), Oradea, Braşov, Bran, Tismana, Cazanele Dunării, Sighişoara, Râmnicu-Vâlcea, Iaşi (loc de închinare la sfintele moaşte ale Preacuvioasei Parascheva), Târgu Jiu, Deva, Bucureşti, mănăstirile Dumbrava, Floreşti, Crişan, Tismana, Recea, Prislop, Râmeţi (Anexele 23-27). Locurile cu importanţă istorică vizitate sunt: Castelul Bran, Castelul Huniazilor, Sarmizegetusa, Cetatea Sighişoara, Cetatea Alba Iulia Carolina, Memorialul de la Sighet, Cetatea Sucevei, Cetatea Râşnov. Toate aceste activităţi au contribuit la consolidarea comunităţii, activitatea misionară fiind încontinuu împletită cu activitatea catehetică, toate acestea având ca scop dezvoltarea spirituală a credincioşilor parohiei, apropierea lor de cuvântul lui Dumnezeu şi de Sfintele Taine.

Locul de slujire, a suferit de-a lungul anilor mai multe procese de întreţinere. În anul 2019 au demarat lucrările unei ample acţiuni de reabilitare a subsolului în care se slujeşte, astfel încât acesta să corespundă întru totul nevoilor şi standardelor comunităţii .

Parohia persoanelor deficiente de auz şi vorbire din Cluj-Napoca, datorită specificului ei, este o parohie specială, cu anumite necesităţi, dar în ciuda tuturor greutăţilor întâmpinate s-a răzbit, credincioşii sunt perseverenţi şi consecvenţi din toate punctele de vedere. Este o comunitate în plină dezvoltare, cu un număr mic de credincioşi, dar, dedicaţi şi uniţi într-un singur scop.

ICONOSTASUL - EXPRESIE A RUGĂCIUNII ŞI ARTEI BISERICEŞTI. STUDII DE CAZ

MARCEL MUNTEAN

Abstract:

The iconostasis represents the stone or wood wall that separates the nave from the Holy Altar in an Orthodox church. Starting with the sixth century, during the reign of Emperor Justinian, the iconostasis developed from its simple structure of a chancel (cancellumul), adding a series of columns that support the icons. Those were fixed by a horizontal bar. The first icons that constituted the structure of the future iconostasis, were of the Mother of God, of the Savior, of the angels, of the Apostles, of the prophets. They had the Holy Cross above them, on the architrave.

Starting with the 11th-14th centuries, other thematic icons will be placed on the iconostasis. Its structure in the East churches, even in our country, dates from the sixteenth century, developing, especially under the influence of Russian church art. In its composition there are five rows of icons (royal, of the great feasts, of the Holy Apostles, of the Prophets, of the Patriarchs) which are finished in the upper part by the Cross with the molins.

A series of examples from the Romanian space define the proposed research. Among these, the wall ones with two entrances stand out: Râmeţ, Cicău and the latest ones, made of wood with three entrances. The latter ones are found in Moldova, Transylvania and in Wallachia: Humor, Iaşi, Hlincea, Neamţ, Crasna, Clocociov, Râmeţi-Vâlcea, Bistriţa's Hospital, Cotroceni, Hunedoara, Lupşa, Făgăraş, Curtea de Argeş, Hurezi, Blaj, Peri, Iaşi.

Key words: The iconostasis, Holy Altar, Mother of God, of the Savior, Holy Apostles, of the Prophets, Holy Cross with the molins.

Prezenţa tâmplei sau a catapetestmei în aria bisericilor noastre de rit ortodox impresionează prin măreţia şi mai cu seamă prin frumuseţea lor**.**

Iconostasul este considerat de unii ca fiind un perete despărţitor de zid sau de piatră ce cuprinde în structura sa mai multe registre cu icoane[1]. O meţiune în plus este dată de academicianul Marius Porumb ce precizează că acest perete poate fi de lemn sculptat, aurit şi policromat[2].

Structura lui în lăcaşurile de cult ale Răsăritului, aşa cum îl vedem noi astăzi este relativ târzie, chiar şi în ţara noastră, sub forma lui complexă sculptat în lemn, datează din secolul al XVI-lea, dezvoltându-se, mai cu seamă sub influenţa artei bisericeşti ruse.

Perdeaua sau vălul a fost tradus în limba greacă prin cuvântul *katapetasma* – καταπέτασμα, iar în limba română prin *catapeteasmă*, fiind aşadar recunoscut drept peretele - obiect ce separă Sfânta Sfintelor de Sfânta sau mai precis Sfântul Altar de naosul din bisericile ortodoxe.

Totodată în traducerea românească pe lângă catapeteasmă şi tâmplă s-a conferit şi titlul de *pupitru*, acesta din urmă fiind destinat aşezării unei icoane, el constituie ceea ce în limbaj bisericesc poartă numele de tetrapod sau proschinitar[3].

În spaţiul primelor zidiri sacre, *cancellumul* înlocuia binecunoscutul văl, cunoscut şi provenit încă din scrierile Vechiului Testament, când se punea o perdea între *Sfânta* şi *Sfânta Sfintelor*, tăinuind chivotul mărturiei în mod discret de ochii credincioşilor[4].

Revenind la denumirea de *cancellum* reţinem faptul că *cancellumul* era la origine o zidire, structură scundă, asemănătoare unui gard mic (grilaj) ce despărţea biserica, fie că era naosul, fie că erau navele laterale (cunoscute în bisericile de tip basilical) de altar.

Începând cu secolul al VI-lea, împăratul Iustinian (527-565) a luat hotărârea să schimbe forma grilajului, adăugând la coloanele care susţineau acest grilaj, unele coloane mici, care au fost unite prin icoane, fiind apoi fixate printr-o bară orizontală. Icoanele care au fost dispuse de către împărat de a fi puse acolo, erau icoanele Maicii Domnului, ale Mântuitorului, ale

---

[1] *Dicţionar enciclopedic român*, vol. II, Ed. Politică, Bucureşti, 1964, p. 784.

[2] Marius Porumb, *Dicţionar de pictură veche românească din Transilvania. Secolele XIII-XVIII*, Ed. Academiei Române, Bucureşti, 1998, p. 175.

[3] *Dicţionarul explicativ al limbii române*, Ed. Univers Enciclopedic Gold, 2009, p. 77.

[4] Dr. Victoria Alina Grădinar-Man, *Valenţe simbolic-expresive ale culorii* în *pictura de iconostas*, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca, 2013, p. 7. Perdeaua de in de culoarea violet, purpuriu şi stacojiu era ţesută cu heruvimi, fiind suspendată de patru stâlpi de lemn de salcâm (îmbrăcaţi în aur cu tălpici de argint), fiind destinată despărţirii sau separării între sfânta şi sfânta-sfintelor.

îngerilor, Apostolilor şi profeţilor, confecţionat din metal preţios, care aveau deasupra lor pe arhitravă sfânta cruce.

La început tâmplele au fost constituite din două părţi. Partea inferioară adăpostea între cele trei uşi, icoanele principale ale credinţei noastre creştine, aşa cum afirmă Constantine Cavarnos: *Hristos, Maica Domnului cu Pruncul, Sfântul Ioan Înaintemergătorul* şi icoana sfântului patron sau protector (celui căruia îi era închinată biserica). În partea superioară erau dispuse, în ordine cronologică şi în funcţie de cea a calendarului sărbătorilor Bisericii răsăritene, icoanele de dimensiuni mai mici, cele ale ciclului praznicar, acestea fiind strâns legate de Mântuitorul Hristos şi de Sfânta Fecioară[5].

La mijloc iconostasul avea o uşă principală numită *Poarta frumoasă* (Horaía Pýle), cuvânt existent şi în scrierile Noului Testament (FA 3 2, 10) şi alături de ea existau alte două uşi mai mici, una în partea de nord (stânga) şi una în cea de sud (dreapta)[6].

Impulsul care a generat dezvoltarea catapetesmei a fost avântul cultului icoanelor care a fost pricinuit de către victoria împotriva iconoclasmului, apoi hotărârile Sinodului 7 Ecumenic de la Niceea din 787. O altă pricină a fost şi ascunderea misterelor liturgice săvârşite în altar de ochii credincioşilor, precum şi *„evoluţia teologiei euharistice, precum şi cu cea a ritualului liturgic legat în mod expres de dezvoltarea celor două vohoduri din cadrul Sfintei Liturghii."*[7]

Dezvoltarea deplină a iconostasului s-a realizat în secolul al IX-lea, mai precis după anul 843, în perioada domniei împăratului Vasile Macedoneanul (867-886), când arta iconografică atinge punctul cel mai înfloritor.

Începând cu secolele al XI-lea - al XIV-lea, pe iconostas vor fi puse diferite icoane care vor împodobi coloanele despărţitoare ale altarului. Primele icoane care au fost puse pe catapeteasma unei biserici, au fost icoanele Mântuitorului, a Maicii Domnului, dar şi a sfinţilor în cinstea cărora erau ridicate acele biserici. Mai sus erau puse icoane ale sărbătorilor praznicare, deasupra uşilor împărăteşti *„icoana Deisis (mijlocire: Mântuitorul pe tron ca judecător, încadrat de o parte de Maica Domnului, iar de alta de Sfântul Ioan Botezătorul, amândoi în atitudine de rugăciune sau mijlocire în favoarea lumii, reprezentând biserica Vechiului Testament - sfântul Ioan, şi biserica Noului Testament- Maica Domnului)."*[8]

Din punctul de vedere al compoziţiei sau organizării, iconostasul, în ansamblu cuprinde şiruri de icoane despărţite de registre decorative, sculp-

[5] Constantine Cavarnos, *Ghid de iconografie bizantină*, Ed. Sophia, Bucureşti, 2003, p. 38.
[6] Constantine Cavarnos, *Ghid de iconografie bizantină*, p. 39.
[7] Pr. Ene Branişte, *Programul iconografic al Bisericilor Ortodoxe- îndrumător pentru zugravii de biserici,* în rev. „Biserica Ortodoxă Română", XCII (1974), nr. 5-6, p. 735;
[8] Pr. Ene Branişte, *Teologia icoanelor*, în rev. „Studii Teologice", IV (1952), p. 178.

tate cu motive florale, elemente antropomorfe sau zoomorfe (animaliere). La acestea se adaugă şi elemente de ordin structural, ce dau ansamblului imaginea unei adevărate faţade, aidoma unui întreg edificiu, organizat pe etaje, iar ritmarea lui fiindu-i asigurată de existenţa colonetelor[9].

Sculptura în relief plat s-a perfecţionat, odată cu trecerea timpului, devenind o adevărată modă sau stil, cu precădere după secolele al XVII-lea - al XVIII-lea. În acest ultim veac menţionat se poate constata o influenţă a artei baroce. În ţara noastră asistăm la făurirea unui stil încetăţenit şi cunoscut sub numele de stilul sau *arta brâncovenească*.

Din această perioadă se poate vorbi de un tip de *iconostas înalt de lemn* ori *iconostas solid*, pentru a-l diferenţia de stadiile intermediare, ancenstrale[10].

Elemente bogate în arce, volute şi frunze de acant caracterizează stilul brâncovenesc, dar mai cu seamă se simte prezenţa unei teme iconografice, devenite model şi exemplu pentru veacurile şi tâmplele viitoare şi anume tema *Arborele lui Iesei*. Silueta proorocului apare redată la baza celui de-al doilea registru al iconostasului, acesta fiind înfăţişat culcat, în partea de jos a compoziţiei.

Rândurile de icoane, într-un iconostas de tip clasic se ordonează de jos în sus, fiind încadrate în următoarele categorii:

1. ***Rândul întâi***: a. Icoanele Împărăteşti: *Mântuitorul Iisus Hristos şi Maica Domnului cu Pruncul*; b. Sfintele Uşi sau Uşile Împărăteşti: *Buna Vestire* şi/ sau cei patru Evanghelişti (câteodată sunt înfăţişaţi sfinţi ierarhi, precum *Sfântul Vasile cel Mare* şi *Sfântul Ioan Gură de Aur* ori profeţi, asemeni lui *Moise* şi *Aaron*) c. Uşile diaconeşti: *Sfinţii Diaconi* Ştefan şi *Laurenţiu* sau *Sfinţii Arhangheli Mihai* şi *Gavriil* (rare sunt exemplele când pe uşa dinspre sud sunt redaţi *Sfântul Dismas* - tâlharul cel bun, iar pe cea dinspre nord *Sfântul Diacon Filip*). d. Icoana hramului bisericii (icoana din partea sudică) şi *Sfântul Ioan Botezătorul* ori *Sfântul Ierarh Nicolae* (în partea nordică).

2. ***Rândul al doilea*** este format din cele douăsprezece icoane ale praznicelor împărăteşti şi numindu-se *dodecaortou*, având în centru icoana *Cinei cea de Taină* sau *Sfânta Mahramă a Domnului*, după cum urmează: a. *Naşterea Maicii Domnului*, b. *Intrarea Maicii Domnului în Biserică*, c. *Buna Vestire,* d. *Naşterea Domnului,* e. Întâmpinarea Domnului, f. *Botezul Domnului* în centru: *Cina cea de Taină* sau *Sfânta Mahramă*, g. *Schimbarea la Faţă*, h. *Intrarea în Ierusalim*, i. Învierea Domnului, j. Înălţ*area Domnului*, k. *Pogorârea Sfântului Duh*, l. *Adormirea Maicii Domnului*.

---

[9] Vasile Drăguţ, *Arta românească. Preistorie, Antichitate, Ev Mediu, Renaştere, Baroc*, Ed. Meridiane, 1982, p.417.

[10] Florentina Dumitrescu, *Sculptura* în *lemn brâncovenească (Studiu şi repertoriu),* în „Pagini de veche artă românească III", Ed. Academiei, Bucureşti, 1974, p. 13.

3. ***Rândul al treilea*** este compus din icoanele celor doisprezece Sfinţi Apostoli[11] ce au în centru icoana *Deisis* sau *Sfânta Treime (Troiţa)*, urmând: a. *Sfântul Apostol Toma*, b. *Sfântul Apostol Simeon*, c. *Sfântul Apostol Andrei*, d. *Sfântul Apostol Marcu*, e. *Sfântul Apostol Ioan*, f. *Sfântul Apostol Petru* în centru: *Deisis*, g. *Sfântul Apostol Pavel*, h. *Sfântul Apostol Matei*, i. *Sfântul Apostol Luca*, j. *Sfântul Apostol Iacob*, k. *Sfântul Apostol Bartolomeu*, l. *Sfântul Apostol Filip*.

Câteodată în iconografia rusă, pe acest rând pot fi reprezentaţi sfinţi episcopi, monahi sau mucenici locali, aceştia simbolizând roadele Întrupării şi ale Cinzecimii.

4. ***Rândul al patrulea*** este constituit din icoanele celor doisprezece proroci (mari şi mici) ai Vechiului Testament, având partea mediană icoana *Maicii Domnului cu Pruncul* numită *Oranta*, după cum urmează: a. *Sfântul Proroc Avacum*, b. *Sfântul Proroc Naum*, c. *Sfântul Proroc Iezechiel*, d. *Sfântul Proroc Isaia*, e. *Sfântul Proroc Moise*, f. *Sfântul Proroc David* în centru: *Maicii Domnului Oranta*, g. *Sfântul Proroc Solomon*, h. *Sfântul Proroc Aaron*, i. *Sfântul Proroc Ieremia*, j. *Sfântul Proroc Daniel*, k. *Sfântul Proroc Iona*, l. *Sfântul Proroc Zaharia*.

5. ***Rândul al cincilea*** (apare mai rar) este format din icoanele celor doisprezece patriarhi din Vechiul Testament şi au în mijloul lor icoana *Sfântei Treimi la stejarul din Mamvri*, după cum urmează: a. *Avraam*, b. *Iosif*, c. *Levi*, d. *Isaac*, e. *Melchisedec*, f. *Adam* în centru: *Sfânta Treime la stejarul din Mamvri*, g. *Abel*, h. *Noe*, i. *Iov*, j. *Veniamin*, k. *Asir*, l. *Iacov*.

6. ***Ultimul şir,*** deasupra iconostasului, aceasta din urmă, având rolul de a încununa coronamentul are în mijloc crucea cu molenii, respectiv *Răstignirea Domnului*, secondată în cele două părţi de două medalioane sau forme ovoidale ce îi au reprezentaţi pe *Fecioara Maria*, pe partea stângă şi pe *Sfântul Ioan Evanghelistul*, pe latura opusă.[12]

Evoluţie şi stil în spaţiul românesc

Precizăm că în alcătuirea iconostaselor întâlnite în cuprinsul ţării noastre s-a folosit, atât piatra, cât şi lemnul. Cele mai vechi iconostase confecţionate de piatră de la noi prezintă câteva elemente caracteristice: existenţa unui perete străpuns de două arcade simetice, precum şi prezenţa unui program iconografic coerent şi distinct.

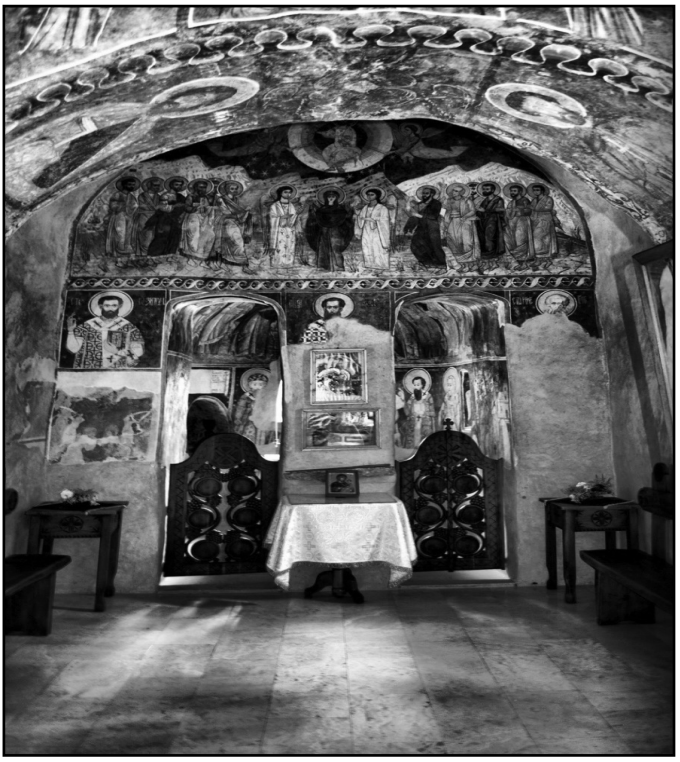
Printre primele iconostase româneşti, putem aminti pe cel de zid de la Biserica veche a Mănăstirii Râmeţ. El datează de la începutul secolului

[11] Vasile Drăguţ, *Dicţionar enciclopedic de artă medieval românească*, Ed. Ştiinţei şi Enciclopedică, Bucureşti, 1976, p. 176.
[12] https://ro.wikipedia.org/wiki/Iconostas, accesat 16 08. 2021, ora 9.08.

al XIV, respectiv 1300-1310[13]. Acest tip sau prototip autohton va fi preluat, mai apoi, de multe lăcaşuri de cult autohtone, materialul de construcţie fiind de obicei, lemnul. Totodată s-a încetăţenit, pe lângă termenul de iconostas şi cel de *fruntariu*[14].

În ceea ce priveşte programul iconografic acesta se alcătuieşte pe trei registre: a) registrul de jos sau inferior corespondent celui cu icoanele împărăteşti, b) registrul median cu scena *Deisis cu Sfinţii Apostoli* şi c) registrul superior dezvoltat în timpan în care se vizualizează tema Înălţării Domnului sau *Răstignirea*. Abia în veacul al XVIII-lea se va mai adăuga un alt şir sau registru ce ilustează *Praznicele împărăteşti* sau figurile Proorocilor.

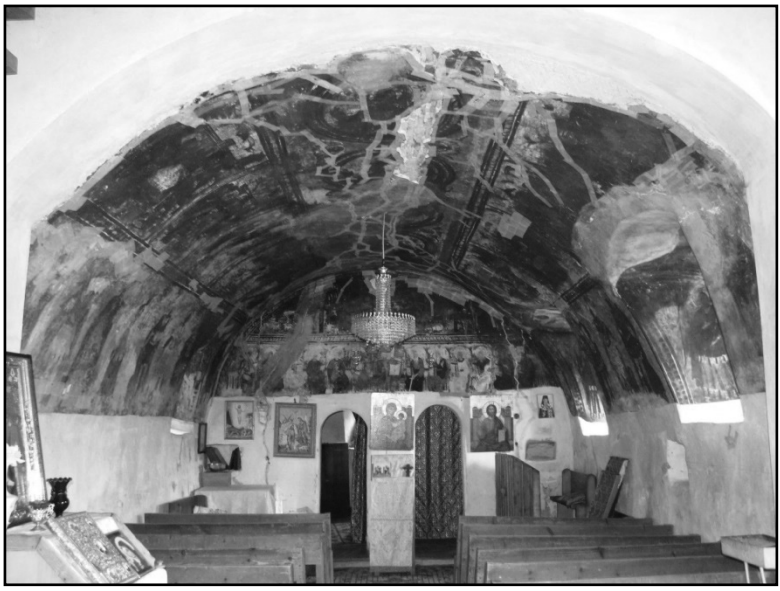
În aria transilvăneană existenţa iconostaselor de lemn este sporadică şi tributară influenţelor venite din celelalte ţări româneşti sau chiar din afara graniţelor, abia din secolul al XVII-lea se poate vorbi de existenţa unor exemple de iconostase realizate din lemn; şi acestea fiind piese de sorginte străină.

Iconostas, piatră, sec. al XIV, Biserica *Izvorul Tămăduirii*, Mănăstirea Râmeţ

[13] https://www.aiudulmeu.ro/obiective/biserica-manastirii-ramet/ accesat 9 08. 2021 ora 8. 41.
[14] Marius Porumb, *Dicţionar de pictură veche românească din Transilvania. Secolele XIII-XVIII*, p. 175.

O mărturie generoasă a iconostasului de la Mănăstirea Râmeţ ne dă indiciile prezenţei unor meşteri făurari în acest colţ de ţară. Se cunoşte că autorul celui de-al treilea strat de frescă din anul 1377 a fost Mihu de la Crişul Alb, acest detaliu indică faptul că în Transilvania se cunoaştea un nume de zugrav, dar şi o primă atestare a unui edificiu religios ortodox. În partea superioară se observă sprijinindu-se pe cei trei stâlpi, ampla redactare în frescă a sărbătorii Ispasului. Această frescă, mai târzie aparţine zugravului Gheorghe din Făgăraş, fiind datată pe la 1741[15]. Iisus este figurat într-o mandorlă, aşezat fiind pe norii cerului, în timp ce, la baza compoziţiei se află Maica Domnului în chip de *Orantă,* înconjurată de cei doi îngeri în veşminte luminoase şi de Sfinţii Apostoli. Un peisaj auster dominat de vârfuri golaşe, fac referire la textul Sfintei Scripturii care ne confirmă, alături de Sfânta Tradiţie, faptul că, evenimentul s-a petrecut pe Muntele Măslinilor. Pe stâlpi, în partea de sus, observăm încadrate în baghete de culoarea roşie, trei sfinţi ierarhi înfăţişaţi din faţă.

Iconostas, piatră, sec. al XV-XVI, Biserica *Sfinţii Arhangheli*, Cicău

Un alt exemplu elocvent este dat de iconostasul Bisericii *Sfinţii Arhangheli* din Cicău. Pictura interioară şi cea exterioară a fost executată în anul 1784 de către Gheorghe, fiul lui Iacov din Răşinari.[16] În acest caz pictura murală cuprinde deasupra celor două uşi străpunse a altaru-

[15] Acad. Marius Porumb, *Dicţionar de pictură veche românească din Transilvania sec. XIII-XVIII*, Ed. Academiei Române, Bucureşti, 1998, p. 231.
[16] http://www.museikon.ro/biserici/item/bagau-4.html accesat 9 08. 2021 ora 8. 58.

lui de zid, maiestuoasa scena *Deisis*. Mântuitorul este redat în centru şi şezând, iar de-o parte şi de cealaltă a Sa se pot desluşi siluetele Sfinţilor Apostoli, de asemenea zugrăviţi în poziţie aşezată. Compoziţia *Răstignirii* încheie în partea de se sus, forma semicirculară a spaţiului. Stilul picturii se înscrie în zona centrală şi sudică a Transilvaniei, mai cu seamă ea ne trimite cu gândul la şcoala de pictură din sudul Carpaţilor, cea din Ţara Românească[17].

O serie de iconostase provin de la sfârşitul secolului al XVI-lea din Moldova. Ca prim exmplu semnalăm pe cel de la Humor, ce este datat în anul 1590 din componenţa căruia s-a mai păstrat doar crucea. Din veacul următor reţinem pe cel de la Iaşi de la Biserica Sfântul Gheorghe şi pe cel de la Hlincea.

Iconostas/tâmpla, lemn, sec. al XVII-lea, Muzeul Mănăstirii Neamţ

În sens cronologic, de pildă, semnificativ este iconostasul din Muzeul Mănăstirii Neamţ. În structura sa se vizualizează existenţa celor trei registre: a) icoanele împărăteşti, b) a icoanelor Sfinţilor Apostoli, de dimensiuni mari, considerabile şi c) a icoanelor proorocilor (păstrate doar opt la număr). Crucea cu molenii este inclusă între cele două registre superioare.

În Ţara Românească pilduitoare sunt iconostasele din timpul domniei lui Matei Basarab (1588-1654). Printre catapetesmele munteneşti, consemnăm cele de la: Crasna, Clocociov, Râmeţi-Vâlcea, bolniţa Bistriţei.

[17] Acad. Marius Porumb, *Dicţionar de pictură veche românească din Transilvania sec. XIII-XVIII,* p. 77.

Iconostasul Mănăstirii Cotroceni, sec. al XVII-lea, Muzeul Naţional de Artă, Bucureşti

Iconostasul grandios găzduit la Muzeul de Artă din Bucureşti a fost restaurat şi reaşezat în interiorul spaţiului destinat artei mediaevale româneşti. El datează din timpul domniei lui Şerban Cantacuzino (1678-1688). Întrega structură a lui respectă tradiţia încetăţenită din secolul al XVI-lea. La baza iconostasului apare figurat *Arborele lui Iesei* aşezat în ambianţa viţei de vie ce simbolizează descendenţa Mântuitorului din casa lui David.

Sculptura domină ansamblul prin relieful plat sacadat de cele trei registre cu icoane. Pictura icoanelor i-au fost încredinţate zugravului Constantinos, pictor ce provine din tradiţia elenă post-bizantină. Dominanta cromatică este roşul, albastrul şi verdele pe fondul de aur.

De o deosebită importanţă sunt Uşile Împărăteşti bogat ornamentate ce au în partea mediană scena Bunei Vestiri, încadrată de cei doi regi David şi Solomon[18].

Monumentalul iconostas aparţine veacului al XVII-lea şi se crede că a fost adus de la o biserică mult mai mare, probabil Biserica *Sfântul Dumitru* din Craiova, ctitorie a domnitorului Matei Basarab de la anul 1651; având în vedere că este grandios în raport cu întregul armonic al bisericii[19].

[18] https://www.mnar.arts.ro/descopera/galerii-permanente/75-galeria-de-arta-veche-romaneasca/descopera-lucrarile-din-galeria-de-arta-romaneasca-veche/82-iconostasul-bisericii-manastirii-cotroceni 26 05 2021 ora 19 15.

[19] Alexandru Efremov, *Portrete de donator* în *pictura de icoane din Ţara Românească*, BMI, XL, nr. 1, 1971, Bucureşti, p. 46.

Iconostasul Schitului Crasna, sec. al XVII-lea, Biserica Sfântul Ierarh Nicolae, Crasna

Tâmpla este cu siguranţă doar un fragment, fiind împărţită în patru registe, având în vedere şi faptul că crucea cu cele două molenii nu se află deasupra iconostasului, ci este încadrată între alte icoane.

După şirul de icoane împărăteşti, doar două la număr, *Maica Domnului* de tipul *Hodighitria* şi *Iisus Hristos* Învăţător, urmează registrul cu cele două molenii *Fecioara Eleusa* şi *Sfântul Ioan Botezătorul* ce încadrează crucea Răstignirii; iar la baza ei tabloul votiv. Neobişnuitul tablou îi are redaţi în gest de rugători îngenunchiaţi pe Domnitorul Matei Basarab (stânga) ce stă în faţa Mitropolitului Ţării Româneşti Ştefan (dreapta).

Cel de-al patrulea şi cel de-al cincilea registru îl formaează cele opt icoane ale Sfinţilor Apostoli.

Uşile Împărăteşti poartă icoana *Bunei Vestiri* încadrată de reprezentările Evangheliştilor Marcu şi Luca, în partea de sus şi Ioan şi Matei în partea de jos[20].

Revenind în spaţiul transilvan îl semnalăm şi pe cel din Biserica *Sfântul Nicolae* din Hunedoara din anul 1654. Icoanele tâmplei poartă semnătura mai multor pictori, dintre aceştia consemnăm numele lui Constantin şi a lui Stan. Din compoziţia de ansamblu al icoanelor s-au mai păstrat două icoane:

[20] Vasile Marinoiu, *Monumente din epoca lui Matei Basarab din judeţul Gorj*, Analele Universităţii, Istorie, X, nr. 10, Craiova, 2005, pp. 188-189.

Deisis şi *Adormirea Maicii Domnului*, totodată şi friza cu cei doisprezece apostoli, *Deisisul* cu Mântuitorul pe tron, precum şi Crucea cu molenii.[21]

Iconostas, lemn, sec. al XVI, Biserica *Sfântul Nicolae,* Hunedoara

Amintim, de asemenea şi de alte două iconostase la fel de valoroase, acestea datează din cel de-al XVIII-lea secol: cel de la Biserica *Sfântul Nicoale* de la Mănăstirea Lupşa şi cel de la Făgăraş din Biserica *Sfântul Nicolae*.

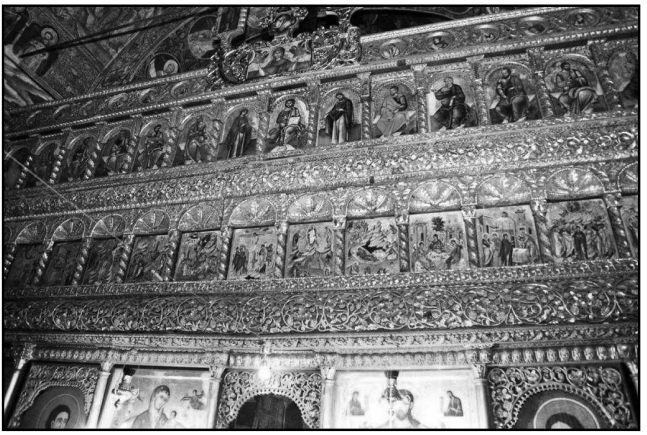

Iconostas, lemn, sec. al XVI, Mănăstirea *Sfântul Nicolae,* Lupşa

Catapeteasma de la Lupşa păstează icoanele împărăteşti ce provin de pe la mijlocul veacului al XVIII-lea, în vreme ce, biserica de lemn este atestată documentar în anul 1429[22]. Se remarcă, între icoane cea a *Adormirii Maicii Domnului* atribuită lui *Simion Zugravul ot Bălgrad*[23].

[21] Marius Porumb, *Pictura românească din Transilvania*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1981, p. 85.
[22] https://ro.wikipedia.org/wiki/M%C4%83n%C4%83stirea_Lup%C8%99a accesat la 19 08. 2021 ora 20.03.
[23] Ioana Cristache-Panait, *Biserici de lemn monumente istorice din Episcopia Alba Iuliei. Mărturii de continuitate şi creaţie românească*, Ed. Episcopiei Ortodoxe Române a Alba Iuliei, Alba Iulia 1987, p. 86.

Iconostasul de la Biserica *Sfântul Nicolae* din Făgăraş poartă amprenta stilului brâncovenesc. Rânduit pe patru registre separate cu două benzi decorate, el prezintă un bogat repertoriu sculptat în basorelief cu valenţe geometrice şi vegetale. Întreg ansamblul ne aminteşte de iconostasele de la Mănăstirea Hurezi, ori de cel de la Catedrala din Târgovişte. Icoanele tâmplei prin frumuseţea şi acurateţea reprezentărilor, poartă amprenta stilului lui Preda din Câmpulung, zugrav format la Şcoala de la Hurezi[24].

Iconostas, lemn, sec. al XVIII, Biserica *Sfântul Nicolae,* Făgăraş

La Biserica Domnească *Sfântul Nicolae* de la Curtea de Argeş, iconostasul de zid impresionează prin măreţia şi frumuseţea stratului de pictură, acesta din urmă fiind de dată mai târzie, graţie zugravului de veac al XVIII-lea ce aparţine şcolii brâncoveneşti.

Iconostas, registrul de praznice, cel cu *Deisis* cu Sfinţii Apostoli, Profeţii şi Crucea cu molenii, detaliu, sec. al XVII-lea, Mănăstirea Hurezi

[24] https://basilica.ro/prima-biserica-din-piatra-a-fagarasului/ accesat 19 08. 2021 ora 20. 34.

Registrele, trei la număr ce se ordonează deasupra icoanelor împărăteşti ilustrează trei cicluri distincte: a) prazicele (în număr de 13), b) *Deisiul* cu ucenicii Domnului şi c) Maica Domnului pe tron înconjurată de prooroci.

Benzi decorative cu motive geometrice, populare inspirate din arta autohtonă, zonală întregesc compoziţia tripartită şi dau armonie şi unitate întregului.

Iconostasul Mânăstirii Hurez a fost executat din lemn de tei aurit în veacul al XVII-lea, fiind donat de doamna Maria Brâncoveanu. El străjuieşte cu demnitate, înfruntând veacurile ce aveau să vină unind naosul de Sfântul Altar.

Iconostas, piatră, sec. al XIV-lea ? - al XVIII-lea, Biserica *Sfântul Nicolae Domnesc*, Curtea de Argeş

O evoluţie spectaculoasă, în ceea ce priveşte dezvoltarea şi înfrumuseţarea iconostaselor este cea din vremea lui Constantin Brâncoveanu (1654-1714). Iconostasele contemporane cu voievodul martir, ajung la structuri complexe, fiind tot mai mari şi impunătoare, asemeni celor de la: Arnota, Hurezi, Polovragi, Sărindar Bucureşti sau Govora etc. Ele se desfăşoară pe registre grandioase, înţesate fiind de motive florale şi zoomorfe[25].

Frumuseţea sculpturii acoperă asemeni unei mantii multicolore întreg perimetrul grinzilor sau a colonetelor ce compun ansamblul de rezistenţă. Din buna tradiţie brâncovenească s-au zămislit iconostasele de la Bengeşti - Gorj, Stavropoleos din Bucureşti.

[25] Vasile Drăguţ, *Dicţionar enciclopedic de artă medievală românească,* p. 177

În Transilvania, prezenţa iconostaselor cu elemente baroce se face simţită, abia în secolul al XVIII-lea, acestea fiind realizate în spiritul moştenirii brâncoveneşti, aşa cum se poate vedea cel de la Mănăstirea Sâmbăta ori cel cu valenţe de rusticizare pe care îl întâlnim la Biserica „Sfântul Nicolae" din Scheii Braşovului.[26]

Iconostas, lemn, sec. al XVIII-lea, Catedrala greco-catolică *Sfânta Treime,* Blaj

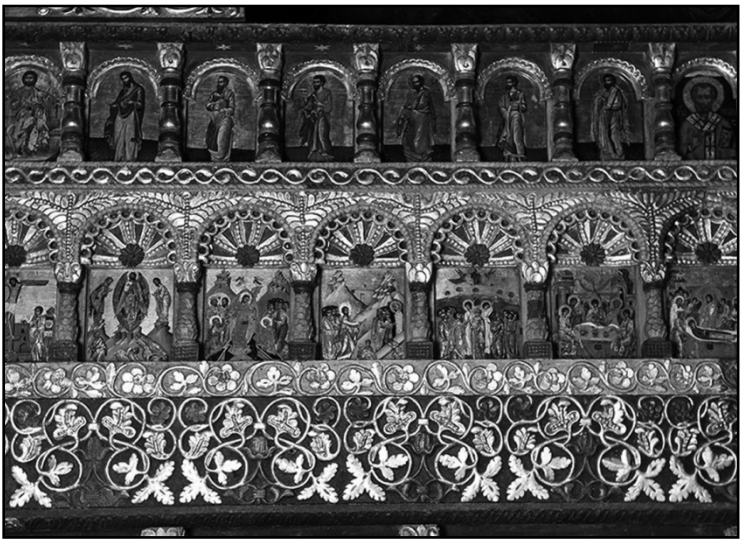
Un loc aparte în constelaţia iconostaselor ardelene cu accente baroce, dar în bună tradiţie brâncovenească îl ocupă iconostasul monumental al Catedralei greco-catolice de la Blaj[27]. El a fost executat de tâmplarul Aldea de la Târgu Mureş, fiind considerat cel mai mare din spaţiul românesc, iar icoanele au fost pictate de binecunoscutul zugrav Ştefan Teneţchi în 1765[28]. Frumuseţea sculpturii plate stă în acord cu stratul de culoare, de aur şi argint care care o înnobilează. Elemente de ordin vegetal –florale stau alături de cele zoomorfe şi antropomorfe, diverse vase şi însemne heraldice.

Ca o noutate în ceea ce priveşte numărul de icoane din registrul celor împărăteşti, menţionăm faptul că aici sunt prezente şase şi nu doar patru, cum de altfel se observă în cele mai multe exemple. Alături de cele considerate clasice sunt pictate *Sfânta Treime* şi *Sfântul Ierarh Vasile cel Mare*.

Cu o migală preţioasă şi spirit înclinat spre tradiţia încetăţenită a veacului al XVIII-lea se impune şi grandiosul iconostas de la Schitul Peri. Şirurile

[26] Vasile Drăguţ, *Dicţionar enciclopedic de artă medieval românească,* p. 177.
[27] Vasile Drăguţ, *Arta românească*, p. 482.
[28] Acad. Marius Porumb, *Dicţionar de pictură veche românească din Transilvania sec. XIII-XVIII,* p. 44.

de icoane despărţite de colonete colorate se succed şi se completează armonios cu cele ale grinzilor, împodobite bogat cu vrejuri şi flori.

Iconostas, registrul de praznice şi cel *Deisis* cu Sfinţii Apostoli, detaliu, sec. al XVIII-lea, Schitul Peri

Iconostas, lemn, sec. al XIX-lea, Catedrala Mitropolitană, Iaşi

Grandioasa tâmplă a fost executată în veacul al XIX-lea, iar icoanele ce se grupează pe cinci registre au fost pictate de renumitul artist Gheorge

Tattarescu (1818-1894). Sculptura traforată a tâmplei este opera lui D. Babic din Bucureşti. Ea prezintă o multitudine de elemente floral-vegetale cu binecunoscutele vrejuri şi flori de acant. Amplele registre de icoane realizate în culori de ulei sunt despărţite prin frize traforate cu motive de palmete şi flori stilizate. La rândul lor icoanele sunt despărţite de coloane cu caneluri şi capiteluri compozite, ce imită pe cele bizantine, în vreme ce ramele ce împodobesc scenele iconografice sunt asemeni unor benzi împletite cu stilizări florale.

Finalizând acest studiu dedicat temei iconostasului, cu precădere studiilor de caz din ţara noastră, reţinem faptul că, la noi se poate vorbi de existenţa a două tipuri de iconostase, cel zidit şi cel confecţionat de lemn.

Pornind de la două sau trei registre de icoane, aşa cum s-a putut constata în cel de la Cicău sau Făgăraş, iconostasul se va înălţa în decursul veacurilor, ajungând la patru şi chiar cinci şiruri. Grăitoare în acest sens sunt cele brâncoveneşti, asemeni celui de la Hurez ori cel din secolul al XIX-lea de la Catedrala Mitropolitană de la Iaşi.

SPECTROSCOPIA FTIR A DIFERITELOR ESENȚE DE LEMN UTILIZATE CA SUPORT ÎN PICTURA PE LEMN

CONSTANTIN MĂRUȚOIU

Abstract

This paper investigates different wood essences used for the construction of churches, icons and other church objects with the help of non-destructive FTIR spectroscopy. Non-destructive FTIR (Fourier-transform infrared) reflectance spectroscopy is a fast method used to establish the wood species material which a work of art is made of (construction, statue, religious object, etc.) for restoration purposes. By comparing the obtained spectra with standards we can accurately determine the object nature. This method provides a "fingerprint" of the entire chemical composition and the ratio of the sample compounds. FTIR reflectance spectroscopy was performed using a tripod mounted Bruker Alpha II device with a contactless forward-looking reflection unit specialized for paintings, spectral domain 400-4000 cm^{-1}, resolution 2 cm^{-1}, OPUS /IR software in Windows 10.

Keywords: FTIR spectroscopy, multi-analytical techniques, non-invasive analysis, wood species, icons

De-a lungul istoriei, caracteristicile unice şi abundenţa de lemn au făcut ca acest material natural să fie cel mai folosit pentru construcţia de case şi alte structuri, mobilier, instrumente, vehicule sau obiecte decorative.

Astăzi, din aceleaşi motive, lemnul este preţuit pentru multitudinea de utilizări.

Lemnul este compus din celuloză, lignină, hemiceluloză şi cantităţi minore (mai puţin de 10%) din diferite alte materiale, care apar în cadrul structurii celulare. Variaţiile, care pot apărea în caracteristicile şi proporţiile acestor componente, precum şi diferenţele din structura celulară fac ca lemnul să fie greu sau uşor, rigid sau flexibil, dur sau moale. Proprietăţile unei singure specii sunt relativ constante; prin urmare, selecţia lemnului pe spe-

cii poate fi uneori adecvată. Cu toate acestea, pentru a utiliza cel mai indicat lemn pentru o aplicaţie de inginerie sau de artă, trebuie să se ţină seama de proprietăţile fizice ale acestuia.

Din punct de vedere istoric, unele specii de lemn au avut multiple utilizări, în timp ce alte specii mai puţin disponibile sau cu caracteristici fizice mai puţin de dorit au fost folosite doar uneori. De exemplu, deoarece lemnul stejarului este dur, puternic şi durabil, acesta a fost foarte apreciat şi deci utilizat pentru construcţii navale, poduri, acoperişuri, construcţii de hambare, stâlpi de gard sau pardoseli.

Lemnul, cum ar fi cel de nuc şi cireş a fost utilizat în principal pentru mobilier şi dulapuri. Cercetările moderne asupra lemnului au demonstrat că locaţia şi condiţiile de creştere afectează semnificativ proprietăţile lemnului[1,2,3].

Spectroscopia în infraroşu cu transformată Fourier (FTIR) este o metodă bine stabilită pentru analiza substanţelor chimice din compoziţia lemnului[4,5,6]. Imagistica FTIR a fost utilizată pentru o gamă de produse biologice. Această tehnică a fost, de exemplu, utilizată pentru caracterizarea chimică a lemnului şi a bolilor acestuia. De asemenea, prin această metodă se poate stabili gradul de degradare (prin identificarea atacurilor biologice) şi vechimea obiectului.

Analiza FTIR a probelor de lemn este o metodă rapidă de identificare a modificărilor structurale şi chimice induse de diverse mecanisme de degradare. Spectrele diferitelor specii de arbori în vârstă prezintă benzile caracteristice ale ligninei şi carbohidraţilor, se observă doar mici modificări de poziţie şi intensitate. Conţinutul de lignină a fost determinat din intensitatea benzii C=C. Conţinutul ligninei scade odată cu perioada de utilizare, această constatare fiind confirmată de schimbarea relativă în raportul dintre benzile de referinţă lignină/carbohidraţi pentru probele de stejar. Când conţinutul de lignină este la un nivel foarte scăzut, indică un grad avansat de degradare microbiană.

Această metodă furnizează o „amprentă" a întregii compoziţii chimice şi raportul dintre compuşii probei.

---

[1] F.F.P. KOLLMAN, W.A., Jr. KÔTÉ, *Principles of wood science and technology I—solid wood*. SpringerVerlag. New York: 1968, p. 592

[2] H. KUBLER, L. LIANG, L.S. CHANG, „Thermal expansion of moist wood". *Wood and Fiber*, 5, (1973) 3, pp. 257–267.

[3] B.F. KUKACHKA, *Properties of imported tropical woods. Res. Pap. FPL–RP–125*. Madison, WI: U.S. Department of Agriculture, Forest Service, Forest Products Laboratory, 1970, p 67

[4] O. FAIX, „Classification of lignins from different botanical origins by FT-IR spectroscopy". *Holzforschung* 45 Suppl., (1991) pp. 21–27

[5] A.J. MICHELL, H.G. Higgins, *Infrared Spectroscopy in Australian Forest Products Research*. CSIRO Forestry and Forestry Products, Melbourne, Australia, 2002

[6] K.K. PANDEY, A.J. PITMAN, FTIR studies of the changes in wood chemistry following decay by brown rot and white-rot fungi. International Biodeterioration & Biodegradation (2003) 52, pp. 151–160.

Modificările biologice sau biotehnologice şi raportul dintre compuşi se pot afla prin compararea spectrelor, de exemplu, datorită degradării fungice a lemnului[7]. Recent, spectroscopia FTIR a fost aplicată pentru a detecta şi vizualiza modul de împrăştiere al ciupercilor în structura lemnului. Ciupercile care atacă lemnul se clasifică în două categorii majore, şi anume: ciupercile de degradare (putregaiul) şi ciupercile de mucegai[8,9]. Degradare sau deteriorarea se realizează în principal prin putregaiul maro şi prin putregaiul alb, în timp ce colorarea sau decolorarea lemnului apare ca urmare a prezenţei ciupercilor de mucegai[10,11]. Spectroscopia în infraroşu cu transformată Fourier (FTIR) este utilizată pentru a compara materialele celulare de degradare a lemnului, materialele atacate de mucegai şi de ciupercile lemnului. Benzi infraroşii (IR) provenite de la şase specii fungice au fost diferenţiate şi marcate. S-a observat că: chitina şi acidul gras au fost prezente la toate cele şase ciuperci; spectrele de la Trametes versicolor (Basidiomycota) au benzi largi la 2921 cm^{-1} şi 2852 cm^{-1}. În mod contrar, spectrele de la Postia (Basidiomycota) au benzi puternice de absorbţie la 2958 cm^{-1}, 2915 cm^{-1}, 2872 cm^{-1} şi 2849 cm^{-1}; Ascomycota şi Basidiomycota amidă I şi amidă II sunt prezente la 1650 cm^{-1} şi 1546 cm^{-1}. Indicele de amidă II care apare la 1546 cm^{-1} este mai slab pentru cele două ciuperci din Încrengătura Basidiomycota decât pentru cele patru ciuperci de mucegai din Încrengătura Ascomycota[12].

Spectroscopia în infraroşu cu transformată Fourier (FTIR) se poate folosi pentru a studia modificările din structura lemnului la operele de artă şi pentru a depista falsurile[13,14,15,16].

---

[7] R. Salzer, G. Steiner, H.H. Mantsch, J. Mansfield, „Infrared and Raman imaging of biological and biomimetic samples". *Fresenius Journal of Analytical Chemistry* (2000) 366, pp. 712–726.
[8] N. Strong, J. Webber, R. Eaton, "Factors affecting the fungal colonization of pine lumber," *Forest Pathology*, vol. 35 (2005) no. 3, pp. 195–203.
[9] D.-Q. Yang, M. Gignac, M.-C. Bisson, "Sawmill evaluation of a bioprotectant against moulds, stain, and decay on green lumber," *Forest Products Journal*, vol. 54 (2004) no. 9, pp. 63–68.
[10] R. A. Eaton, M. D. C. Hale, *Wood: Decay, Pests and Protection*, Chapman & Hill, London, UK, 1993.
[11] A. Schirp, M. P. Wolcott, „Influence of fungal decay and moisture absorption on mechanical properties of extruded wood-plastic composites," *Wood and Fiber Science*, vol. 37, (2005) no. 4, pp. 643–652
[12] S. G. Barun, P. J. Bjørn, G. Tao, „Application of ATR-FTIR Spectroscopy to Compare the Cell Materials of Wood Decay Fungi with Wood Mould Fungi", *International Journal of Spectroscopy*, 2015, Article ID 521938, 7 pages http://dx.doi.org/10.1155/2015/521938
[13] E. Vartanian, O. Barres, C. Roque, „FTIR spectroscopy of woods: A new approach to study the weathering of the carving face of a sculpture", *Spectrochimica Acta Part A: Molecular and Biomolecular Spectroscopy* (2015). Volume 136, Part C, pp. 1255-1259
[14] A. Naumann, S. Peddireddi, U. Kües, A. Polle, Chapter: „Fourier Transform Infrared Microscopy in Wood Analysis", In book: *Wood production, wood technology, and biotechnological impacts* Editors: Ursula Kües, Publisher: Universitatseveralg Gottingen, Berlin, 2007, pp.179-196
[15] Elsebeth Langholz Kendix, *Transmission and Reflection (ATR) Far-Infrared Spectroscopy Applied in the Analysis of Cultural Heritage Materials*, DOTTORATO DI RICERCA SCIENCE FOR CONSERVATION, Alma Mater Studiorum – Università di Bologna, 2009
[16] C. Daher, *Analyse par spectroscopies Raman et infrarouge de matériaux naturels organiques issus d'objets du patrimoine: méthodologies et applications*, Doctorat de l'Université Pierre et

În prezenta lucrare s-au analizat diferite specii de lemn utilizate în domeniul artei (ca suport pentru icoane, tablouri, statui, ornamente, mobilier etc.).

Partea experimentală

Aparatul utilizat în investigarea esenţelor de lemn

Spectroscopia de reflectanţă FTIR (în infraroşu cu transformată Fourier) a fost efectuată utilizând un aparat portabil (fig.1) montat pe trepied Bruker Alpha II cu unitate frontală specializată pentru picturi, domeniu spectral 400-4000 cm^{-1}, rezoluţie 2 cm^{-1}, software OPUS /IR în Windows 10.

Fig.1. Spectrofotometrul FTIR portabil Bruker

Rezultate şi discuții

În această lucrare se prezintă câteva din rezultatele obţinute în urma investigărilor esenţelor de lemn prin spectroscopia în infraroşu cu transformată Fourier (FTIR), în vederea obţinerii de informaţii necesare conservării şi restaurării operelor de artă pe suport de lemn.

S-au analizat diferite opere pe suport de lemn (icoane, Iconostasuri, Uşi Împărăteşti, biserici din lemn etc.). După investigare, datele obţinute au fost

Marie Curie, Paris, 2012

prelucrate. Spectrele FTIR obţinute pentru diverse suporturi de lemn, din esenţe diferite, au fost comparate cu spectrele FTIR etalon esenţă de lemn.

În imaginile prezentate mai jos sunt spectre obţinute în urma prelucrării datelor din investigarea blaturilor unor icoane, a suportului de lemn (de la un iconostas), a lemnului unei biserici.

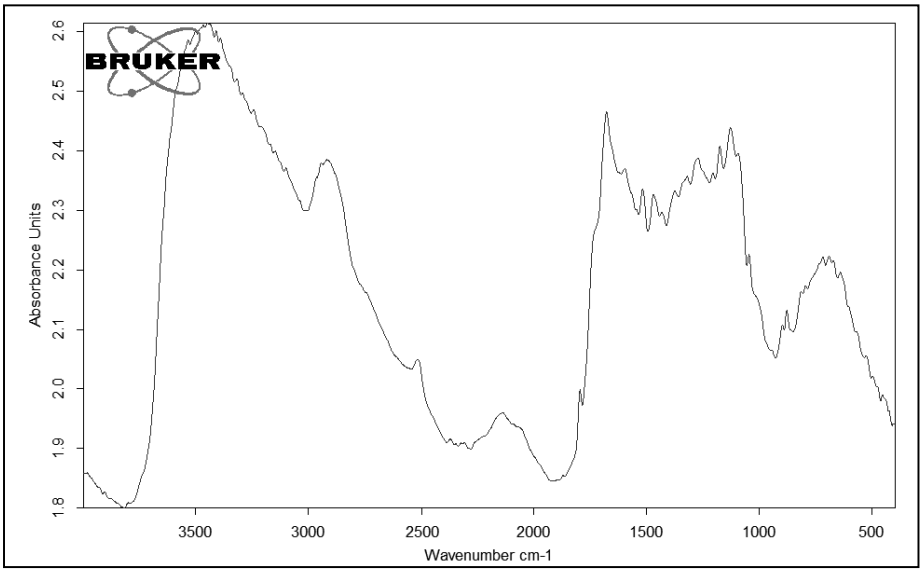

Fig.1.Spectrul FTIR pentru lemnul de brad (etalon)

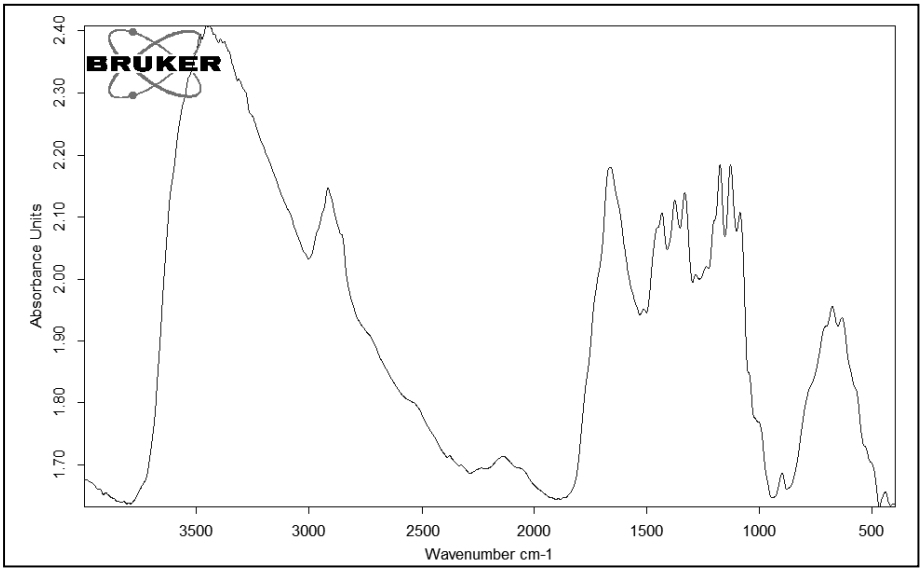

Fig.2. Spectrul FTIR pentru lemnul unui blat de icoană (icoana Sf. Ioan Botezătorul)

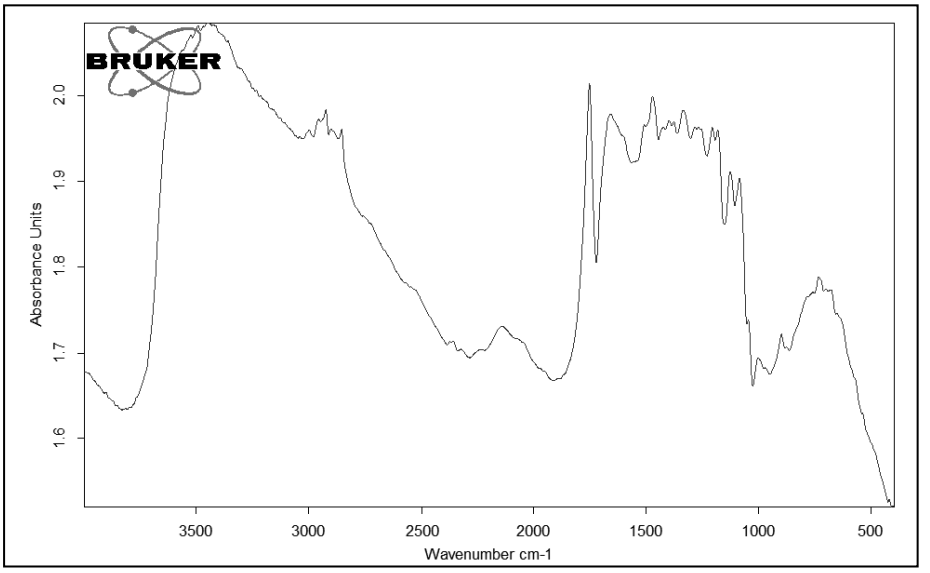

Fig.3. Spectrul FTIR pentru lemnul unui blat de icoană
(icoana Maica Domnului cu Pruncul)

Spectrul FTIR pentru lemnul de brad (etalonul), spectrul FTIR al lemnului de la icoana Sf. Ioan Botezătorul, precum şi spectrul FTIR al lemnului de la icoana Maica Domnului cu Pruncul sunt foarte asemănătoare. Se poate afirma că blaturile icoanelor analizate sunt din lemn de brad.

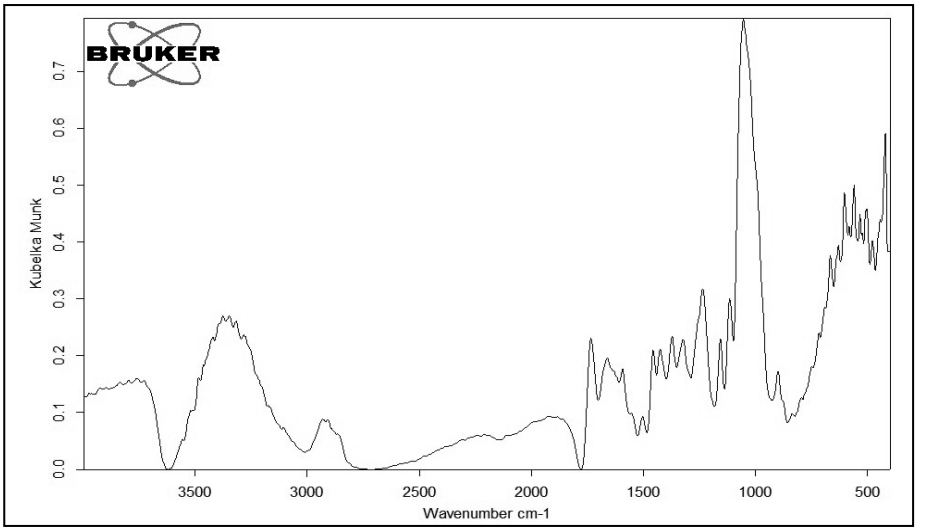

Fig.4.Spectrul FTIR pentru lemnul de fag (etalon)

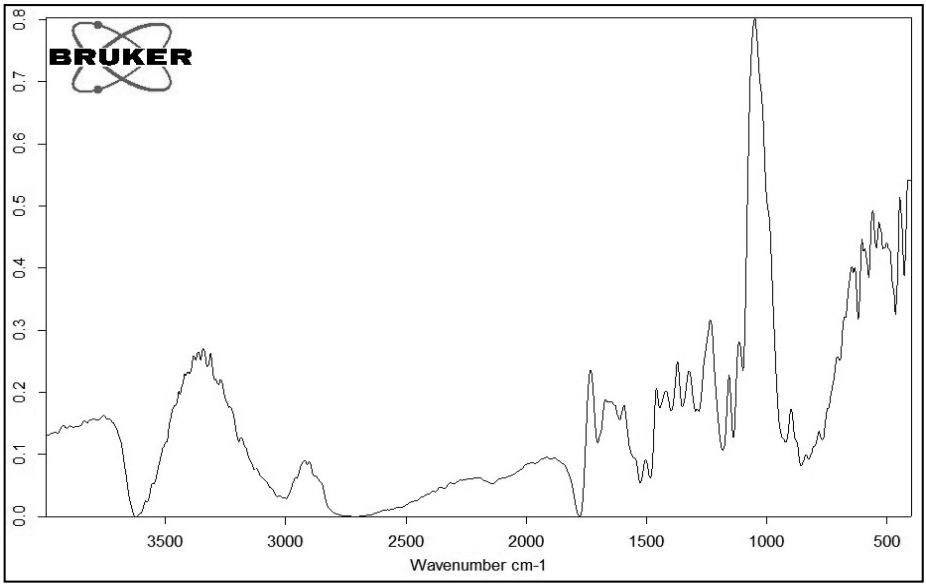

Fig.5. Spectrul FTIR pentru lemnul unui blat de icoană

Analizând spectrele FTIR din figurile 4 şi 5 se remarcă că spectrul etalonului pentru lemnul de fag este identic cu spectrul blatului de la icoană.

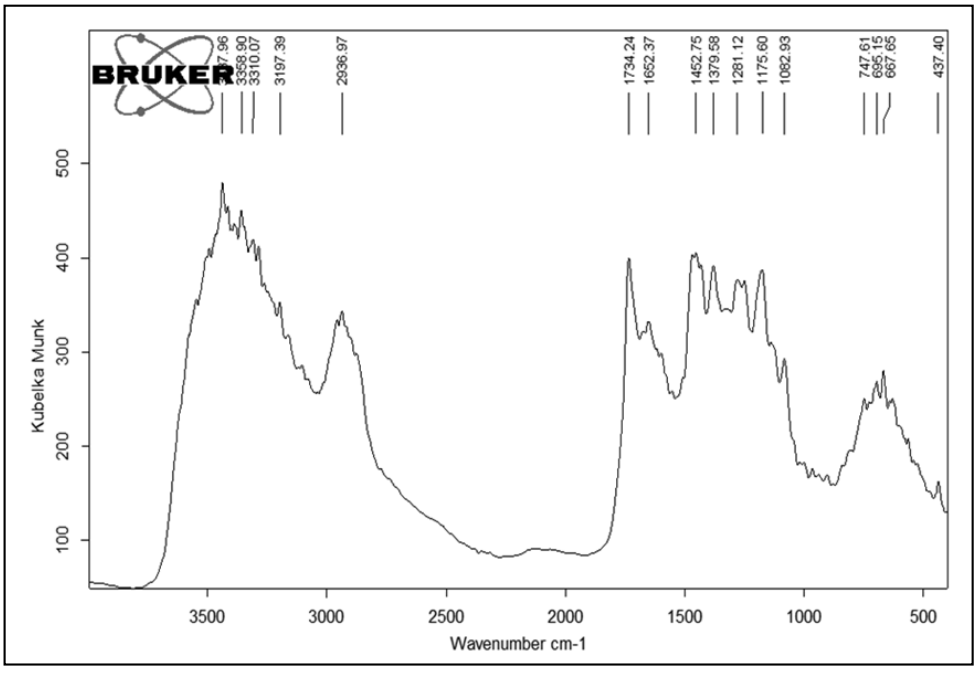

Fig.6. Spectrul FTIR pentru lemn de stejar (etalon)

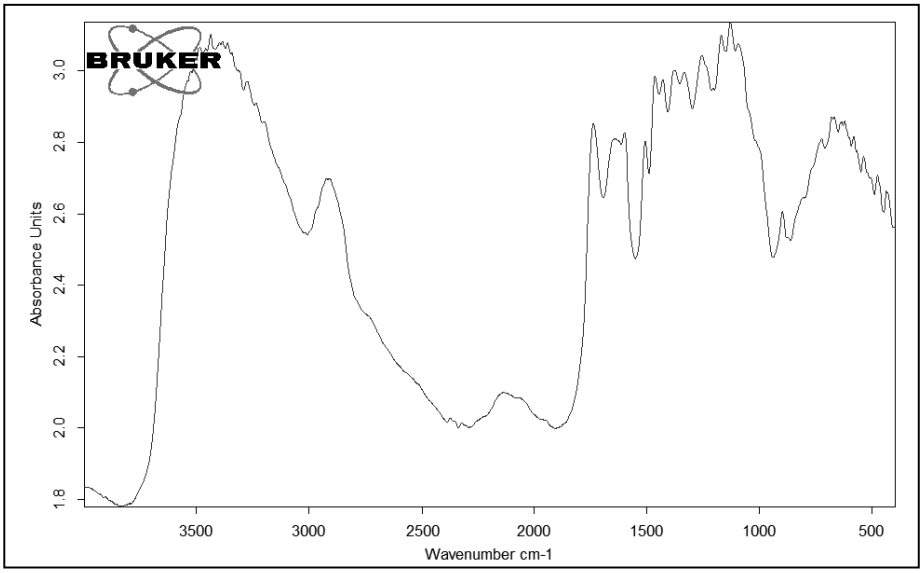

Fig.7. Spectrul FTIR pentru lemn nou de stejar (din biserică)

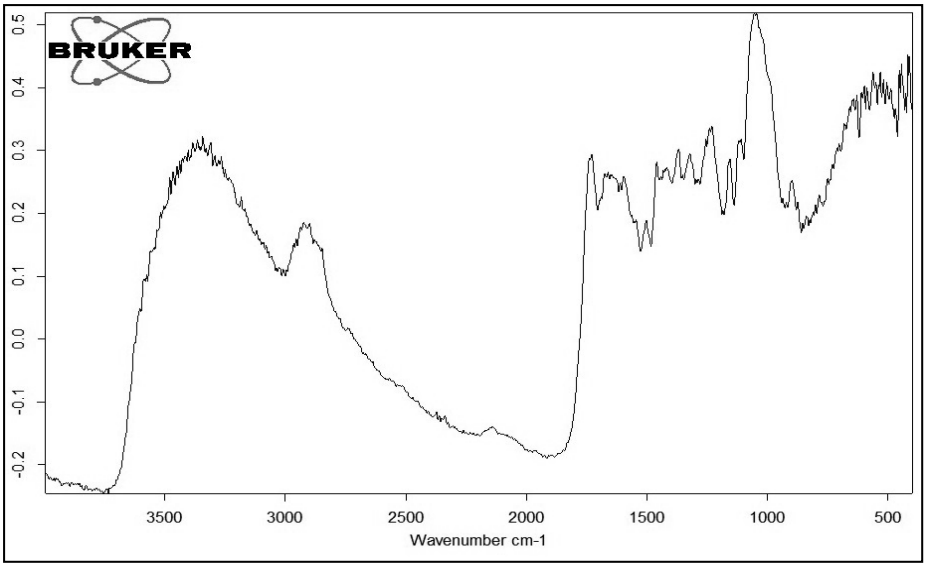

Fig.8. Spectrul FTIR pentru lemn vechi (proba 1) biserică

Comparând spectrele FTIR pentru lemnul etalon de stejar, lemnul nou de stejar şi cele obţinute prin analizarea lemnelor vechi de la o biserică de lemn, benzile specifice sunt similare. Se poate trage concluzia că biserica a fost construită din lemn de stejar.

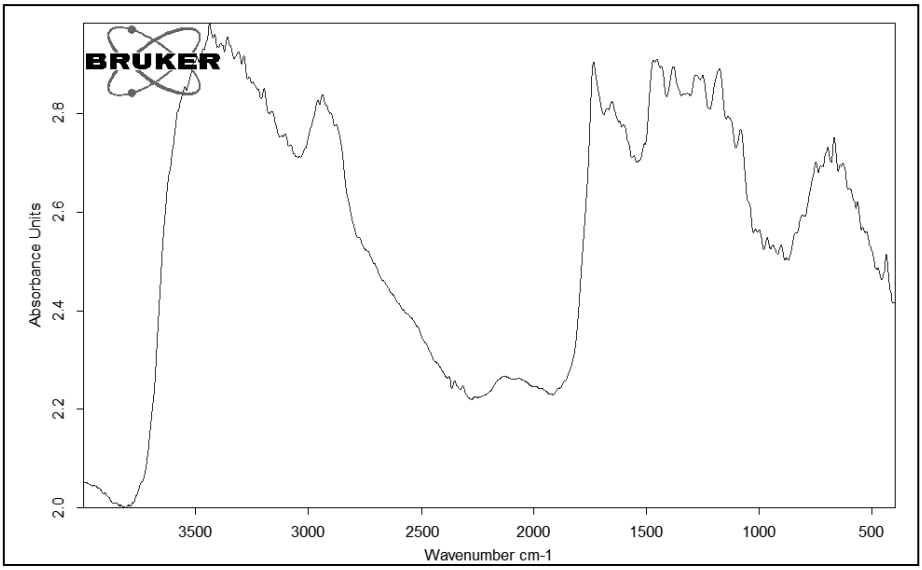

Fig.9. Spectrul FTIR pentru lemn vechi (proba 2) din biserică

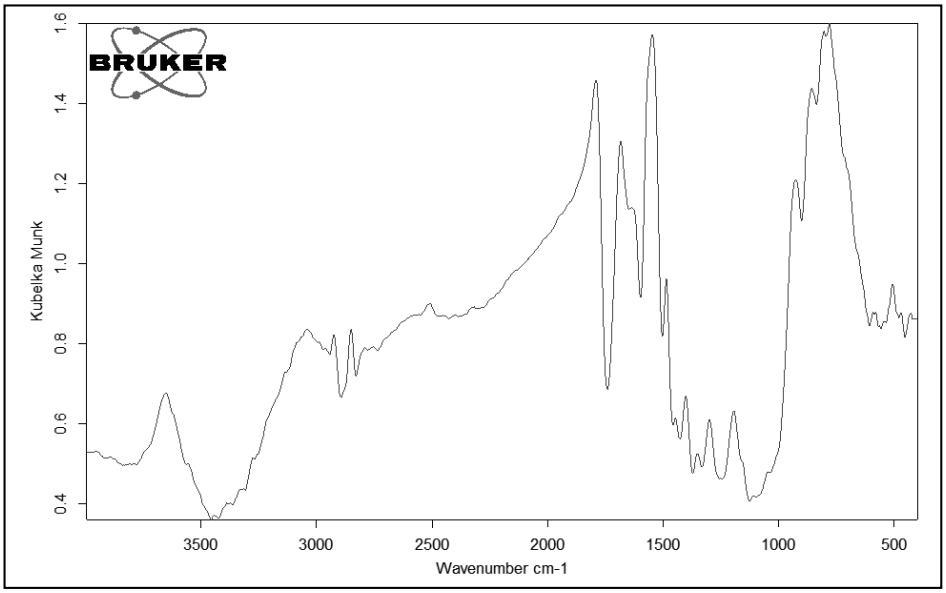

Fig.10. Spectrul FTIR pentru lemn de tei (etalon)

Analizând spectrele FTIR din figurile 10 şi 11 putem observa că iconostasul este făcut din lemn de tei.

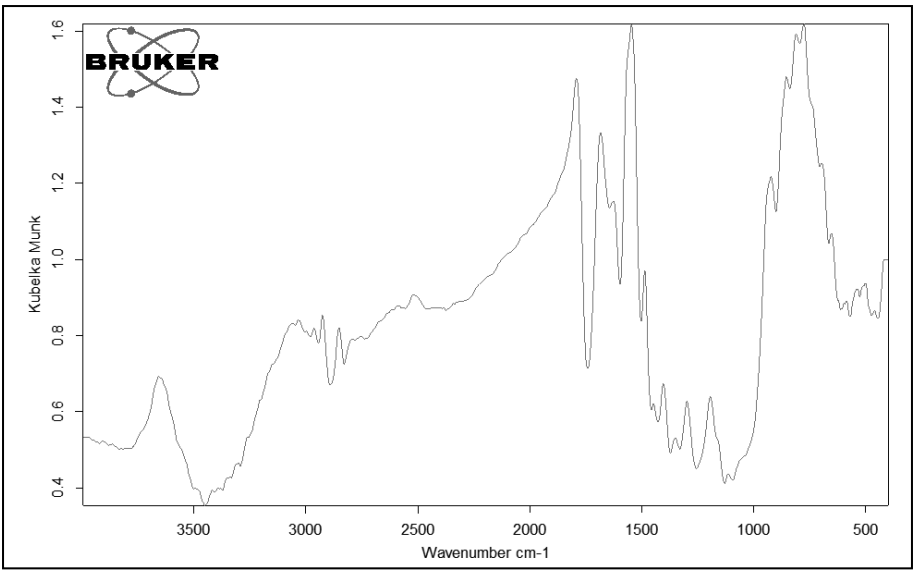

Fig.11.Spectrul FTIR pentru lemn de la icoane din iconostas

Concluzii

Spectroscopia FTIR este o metodă rapidă şi nedestructivă pentru a stabili esenţa materialului lemnos din care este realizată o operă de artă (construcţie, statuie, obiecte religioase etc.) în vederea restaurării. Prin aceste analize se poate stabili cu precizie esenţa unui material lemnos dintr-o operă de artă. Aceste informaţii sunt necesare restauratorilor în procesul de restaurare al bunurilor culturale.

Mulţumiri:

Partneriat pentru transferul de tehnologii inovative şi materiale avansate în domeniul artelor vizuale (producţie, conservare, restaurare); **TeMATIC-Art**, Cod MySMIS: 105765, Nr. contract de finanţare: 14/01.09.2016

ALBUL DE PLUMB – SINTEZĂ ŞI CARACTERIZARE

CONSTANTIN MĂRUȚOIU, OLIVIA-FLORENA NEMEŞ

Abstract

Lead white is a salt, containing carbonate and hydroxide ions. Lead white is found as a mineral in nature and is known as cerrusite. The pigment has been used in art since ancient times, gaining great popularity in classical European oil painting, being removed (or rarely used) in modern times due to its toxicity, degradation due to chemical instability under certain conditions and the emergence of modern synthetic pigments. cheap and with good properties.

In this paper we present the synthesis of the pigment in the laboratory for study and use in restoration works where it is desired to preserve the original appearance and authenticity of the work of art by using the appropriate materials. The synthesized pigment was applied on different substrates and was analyzed by FTIR reflectance spectroscopy (using a Bruker Alpha II device with a specialized front unit for paintings) and X-ray fluorescence analysis (using a Bruker S1 TITAN series spectrometer). The obtained spectra were analyzed to identify the specific bands described in the literature. Pigment degradation was studied by reaction with hydrogen sulfide and an example of degradation of a historical material from the team's investigative experience was presented.

Keywords: white lead, pigment, paintings, degradation, synthesis, analysis, restoration

Utilizarea pigmentului de-a lungul istoriei

Albul de plumb, folosit ca pigment în artă, apare sub denumirile de: alb de Berlin, alb Cremnitz, plumb olandez, alb fulger, alb flamand, alb Krems, alb london, albul roman, alb argintiu, alb ardezie, alb de Viena şi alb de plumb.

Albul de plumbul este hidroxi-carbonatul de plumb, $2PbCO_3 \cdot Pb(OH)_2$. Este o sare ce conţine ioni de carbonat şi de hidroxid. Albul de plumbul se găseşte ca mineral sub numele de hidrocerusită, hidrat de cerusită sau ceruzit.

Plumbul şi pigmenţii pe bază de plumb au fost folosiţi din cele mai vechi timpuri (de către egipteni, evrei etc.). Fenicienii au extras minereu de plumb în Spania (2000 î.Hr.).

Albul de plumb a fost un pigment alb larg utilizat în pictura clasică europeană în ulei. Pigmentul alb de plumb nu se mai foloseşte astăzi, datorită toxicităţii sale, el fiind înlocuit de alţi pigmenţi albi (de exemplu alb de titan, alb de zinc etc.), dar este necesar în vederea restaurării picturilor vechi în care s-a folost acest material.

El este parţial responsabil pentru întunecarea picturilor vechi în timp, prin reacţionarea cu urme de hidrogen sulfurat din aer şi producerea de sulfură de plumb neagră.

În sulurile de papirus egiptean s-au găsit relatări scrise despre toxicitatea plumbului. Dar această toxicitate a compuşilor pe bază de plumb nu o mai regăsim în literatura din Evul Mediu. Plumbul a fost utilizat pe scară largă în scopuri industriale, chiar şi în scopuri medicinale sau alimentatie ("zahărul de plumb").

Pentru obţinerea pigmentului alb de plumb se folosesc mai multe metode. Una dintre cele mai vechi, poartă numele de *metoda olandeză pentru prepararea albului de plumb*. Ea a fost amintită în scrieri încă din anul 300 î.Hr. Această metodă constă în turnarea plumbului metalic sub formă de spirale subţiri, care au fost corodate cu acid acetic în prezenţa dioxidului de carbon. Acest lucru a fost făcut prin aşezarea lor deasupra unor vase umplute cu oţet. Acestea au fost aşezate unele peste altele şi au fost acoperite cu un amestec de bălegar în descompunere, care furniza CO_2 şi au ţinute timp de şase - paisprezece săptămâni, pentru ca plumbul gri-albastru să se corodeze şi să se obţină plumbul alb. Pulberea a fost apoi uscată. Această pulbere prezentă avantajul că nu mai necesita o îndepărtare a apei.

Alte metode de obţine a albului de plumb pornesc de la soluţii de azotat de plumb şi carbonat de sodiu sau de la soluţii staturate de acetat de plumb prin care se barbotează un curent de CO_2 timp de mai multe ore. Apoi se filtrează precipitatul alb care se obţine. Acesta se spală cu apa distilată până la liber de acid acetic. Produsul care se obţine este albul de plumb conform reacţiei:

$$3Pb(CH_3COO)_2 + 2H_2O = 2Pb(CH_3COO)_2Pb(OH)_2 + 2CH_3COOH$$

$$2Pb(CH_3COO)_2Pb(OH)_2 + 2CO_2 + 2H_2O = 2PbCO_3Pb(OH)_2 + 4CH_3COOH$$

Precipitatul alb după spălarea cu apă distilată se spală cu alcool etilic şi se usucă la 65°C.

Sintetizarea pigmentului în laborator în vederea utilizarii pentru restaurare opere de artă

S-a sintetizat alb de plumb folosind reţeta de mai jos:

Se prepară o soluţie prin dizolvarea a 33 g de azotat de plumb în 100 ml apă distilată la cald. Se dizolvă 11 g carbonat de sodiu în 50 ml apă distilată. Se lucrează în mediu alcalin (NaOH).

Prin amestecarea celor două soluţii are loc reacţia de obţinere a albului de plumb. Ecuaţia reacţiei este următoarea:

$Pb(NO_3)_2 + Na_2CO_3 = PbCO_3 \cdot Pb(OH)_2 + NaNO_3$

În urma reacţiei se obţine un precipitat alb care este filtrat şi spălat până la liber de azotat de sodiu. Acest produs care este albul de plumb se spală cu alcool etilic şi se usucă la 65°C. Produsul obţinut se omogenizează (fig.1).

Fig.1.Pulberea de alb de plumb

Pentru a putea fi analizat, albul de plumb obţinut a fost pensulat pe diferite suporturi: hârtie simplă, lemn cu grund format din clei şi sulfat de calciu şi lemn cu grund format din clei şi carbonat de calciu.

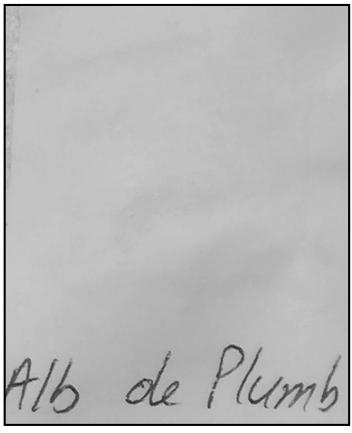

Fig.2. Alb de plumb pensulat pe hârtie

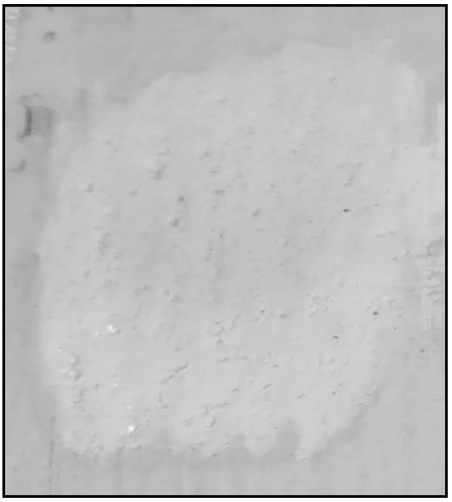

Fig.3. Alb de plumb pensulat pe un suport de lemn
dat cu un grund din clei şi sulfat de calciu

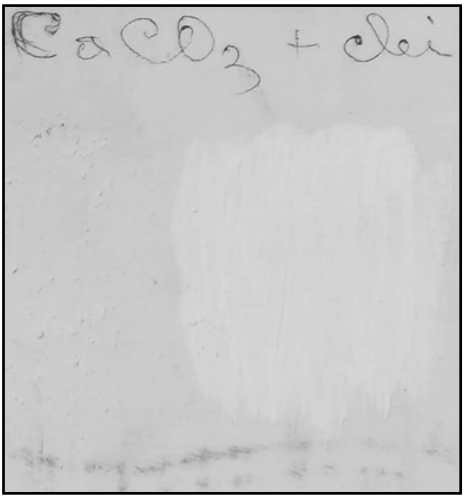

Fig.4. Alb de plumb pensulat pe un suport de lemn
dat cu un grund din clei şi carbonat de calciu

Analiza pigmentului obținut în laborator

Albul de plumb obţinut şi pensulat pe diferite suporturi a fost testat prin Spectroscopia de reflectanţă FTIR. Aceasta a fost efectuată utilizând un aparat portabil montat pe trepied Bruker Alpha II cu unitate frontală specializată pentru picturi, domeniu spectral 400-4000 cm-1, rezoluţie 2 cm-1, software OPUS /IR în Windows 10.

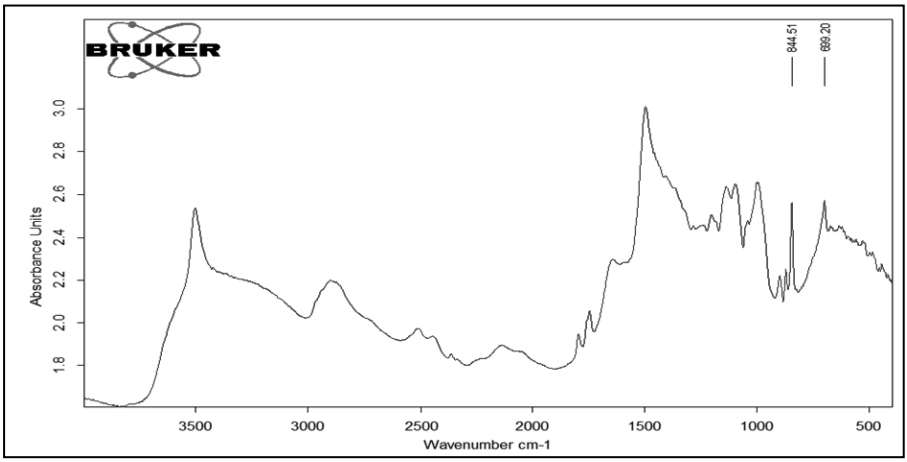

Fig.5. Spectru FTIR pentru alb de plumb (lungimi de undă 844,51 şi 699,20 cm^{-1}) pensulat pe o hârtie simplă

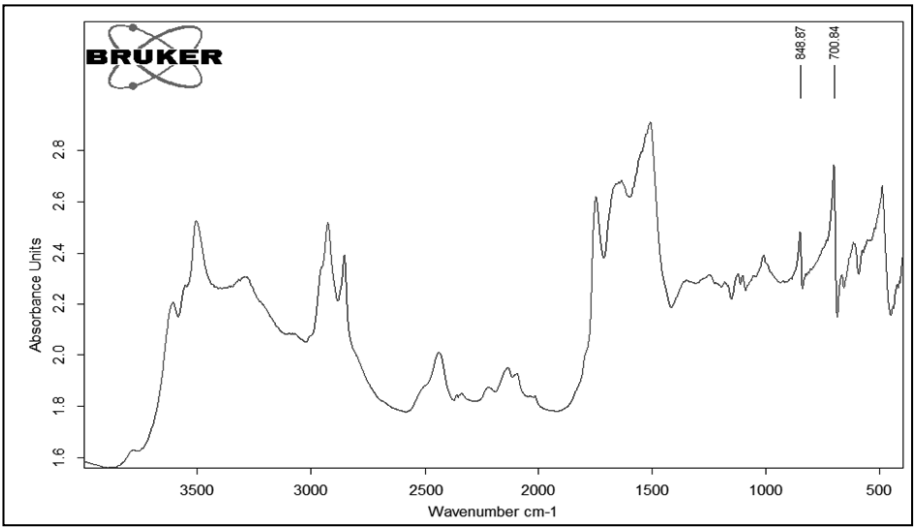

Fig.6. Spectru FTIR pentru alb de plumb (lungimi de undă 849,87 şi 700,84 cm^{-1}) pensulat pe un suport de lemn dat cu un grund din clei şi sulfat de calciu

A. Albul de plumb obţinut şi pensulat pe diferite suporturi a fost testat prin Analiza elementală de tip fluorescenţă de raze X (XRF). Aceasta a fost efectuată cu un spectrometru portabil Bruker S1 seria TITAN (EDXRF) configurat cu un detector PIN cu diodă de Si (SiPIN), tub raze X Rh cu voltaj maxim 50 kV.

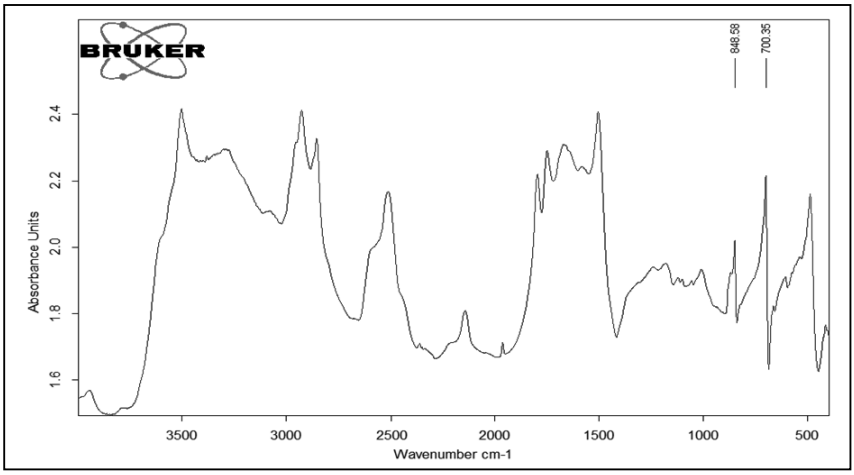

Fig.7. Spectru FTIR pentru alb de plumb (lungimi de undă 848,58 şi 700,35 cm^{-1}) pensulat pe un suport de lemn dat cu un grund din clei şi carbonat de calciu

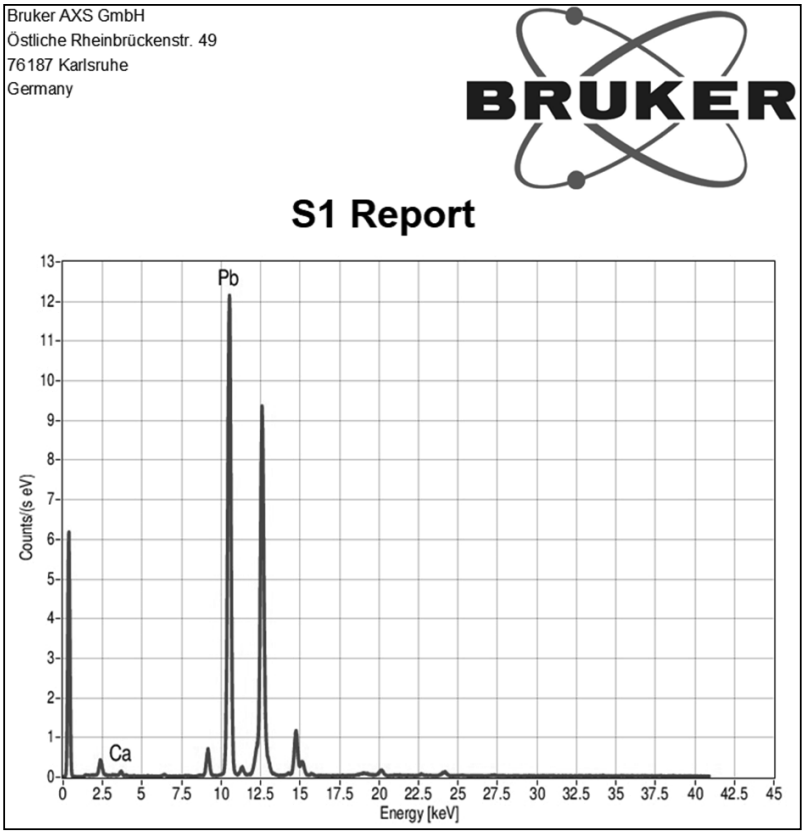

Fig.8. Spectru XRF pentru alb de plumb pensulat pe o hârtie simplă

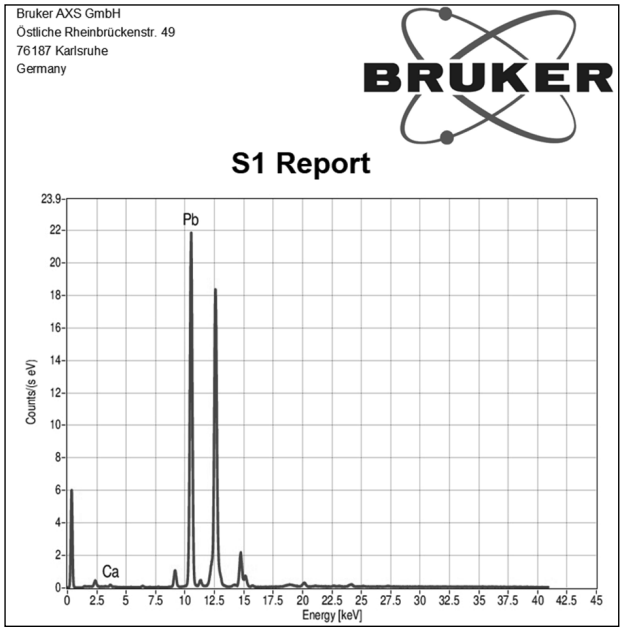

Fig.9. Spectru XRF pentru alb de plumb pensulat pe un suport de lemn dat cu un grund din clei şi sulfat de calciu

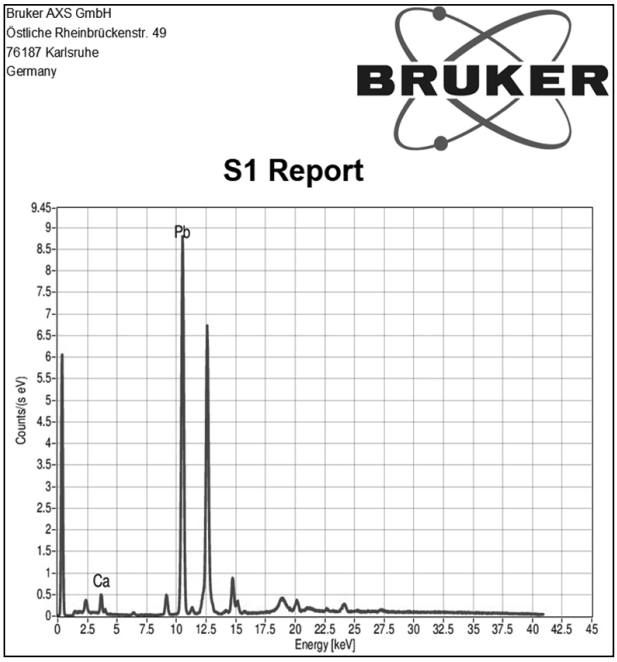

Fig.10. Spectru XRF pentru alb de plumb pensulat pe un suport de lemn dat cu un grund din clei şi carbonat de calciu

Pentru validare suplimentara, albul de plumb a fost testat cu hidrogen sulfurat şi s-a obţinut sulfura de plumb - o culoare neagră. Aceasta este o metodă foarte bună de identificare a albului de plumb din operele de artă.

Reacţia albului de plumb cu compuşi ce conţin sulf reprezintă unul din dezavantajele utilizării acestui pigment, literatura de specialitate fiind bogată în exemple şi descrieri ale reacţiilor de degradare suferite de operele de artă. Dintre aceste reacţii mentionam succinct: reacţia cu hidrogenul sulfurat din aer, reacţia cu pigmenţi ce conţin sulf, interacţiunea cu lianţi, activităţi microbiene etc.

În activitatea noastră de cercetare au fost întâlnite astfel de situaţii, în figura 11 este prezentat un exemplu de frescă cu alb de plumb care s-a degradat într-o culoare gri (locaţia picturii fiind biserica ortodoxă Sfântul Nicolae din Şcheii Braşovului).

Fig. 11 – exemplu de degradare a albului de plumb utilizat la pictarea unei fresce din sec. XVIII

Sinteza, caracterizarea şi testarea albului de plumb s-au realizat în vederea folosirii lui ulterioare pentru reintegrare cromatică (etapă importantă în procesul de restaurare a unei picturi/icoane). Astfel, se doreşte utilizarea pigmentul original la restaurare, anterior identificat/confirmat ca alb de plumb prin analize spectrale specifice.

Mulţumiri:

Partneriat pentru transferul de tehnologii inovative şi materiale avansate în domeniul artelor vizuale (producţie, conservare, restaurare); TeMATIC-Art, Cod MySMIS: 105765, Nr. contract de finanţare: 14/01.09.2016

BISERICA DE LEMN „SFINȚII ARHANGHELI MIHAIL ŞI GAVRIIL" DIN DRĂGHIA

MARIN COTEȚIU

Abstract

In this paper I present a part of the research I carried out for the elaboration of the restoration project of the mural painting and of the iconostasis of the wooden church from Drăghia village, Maramureş county. I start by presenting some data about the history of the church, then I describe the architecture of the church, the mural painting and the iconostasis. The description of the church painting contains information about the iconography, the artistic technique and the state of preservation of the painting. The text is accompanied by photos.

Keywords: wooden church, mural painting, iconostasis, iconography, conservation, restoration.

Date cu privire la satul Drăghia

Satul Drăghia aparţine de comuna Coroieni, judeţul Maramureş. Satul este situat în partea de sud a judeţului, în Podişul Someşan. Comuna Coroieni se află la o distanţă de 15 Km faţă de oraşul Târgu Lăpuş şi la 60 Km de Baia Mare.

Obiectivul cu cea mai valoare istorică, estetică şi spirituală din satul Drăghia este biserica ortodoxă cu hramul „Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavril" (monument istoric de secol XVIII). Biserica este situată în pe un teren cu pantă pronunţată orientată pe direcţia N-S.

Date cu privire la istoria bisericii

Biserica de lemn cu hramul „Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavril" este monument istoric (cod. LMI/2004: MM-II-m-A-04569). Ea a fost construită la începutul secolului al XVIII-lea din grinzi şi tălpi de stejar aşezate pe o

fundaţie de piatră. Anul construirii îl aflăm dintr-o inscripţie cu litere latine săpate într-o grindă a peretelui de sud, din stânga uşii de intrare în biserică: „*ANO 1706 D 14* (...)”. Conform altei inscripţii, notată cu litere chirilice săpate în grinda de deasupra uşii, meşterul constructor se numea „*Both Grigore Miaştir*”.

Imagine de ansamblu a bisericii. Vedere dinspre sud.

Inscripţia săpată în stânga uşii bisericii.

Inscripţia din grinda de deasupra uşii de intrare în biserică.

Aşa cum indică inscripţia lăsată de meşterul zugrav la baza uşilor împărăteşti ale iconostasului, acestea au fost pictate de „(...) *Petre*”, în anul

1797. Inscripţia este următoarea: „*1773...1797 - 7 – Această pomană au plătit Toma Opriş şi soţia sa Mărie şi fii lor Filip Ştefan şi sora lor Teodora Anasie. Am zugrăvit Petre*". Pictura murală a bisericii din Drăghia a fost executată după 151 de ani de la ridicarea ei. Inscripţia de pe medalionul pe care-l ţine „Cel Vechi de Zile" în scena „Sfânta Treime" din bolta naosului menţionează anul executării picturii murale: „*1857*". Autorul picturii murale nu este cunoscut până în prezent.

Inscripţia de pe uşile împărăteşti. Detaliu.

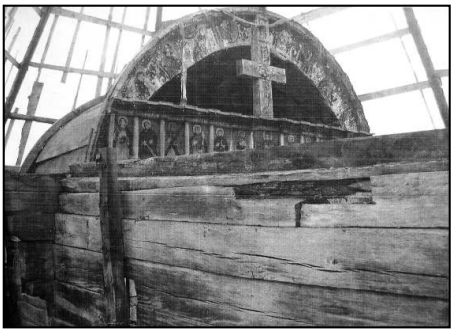

Inscripţia din bolta naosului. Detaliu.

De-a lungul timpului biserica a suferit unele transformări. Cea mai importantă dintre ele a fost cea prin care s-a alungat şi lăţit altarul. Atunci a fost modificat şi sistemul de rezemare a căpriorilor. O altă modificare a fost cea prin care, din necesităţi cultice, s-a creat un gol între naos şi pronaos.

În anul 1960 au avut loc reparaţii, ocazie cu care au fost înlocuite unele părţi deteriorate ale învelitorii, iar în anul 1970 – prin grija conducerii Muzeului Judeţean Maramureş – întreaga învelitoare de şindrilă a fost înlocuită. Ultimele lucrări de consolidare şi restaurare a structurii bisericii au avut loc în perioada 2006-2007, conform proiectului de restaurare realizat de S.C. MANISA CONSTRUCT S.R.L. – arh. Karl Niels AUNER.

Fotografii din timpul ultimelor lucrări de consolidare şi restaurare a bisericii (2007).

Descrierea bisericii

Biserica are un plan de navă, terminat la ambele capete cu abside poligonale. Spaţiul bisericii este compus din pronaos, naos şi altar. Absida altarului, plasată spre est, este decroşată. Spaţiul pronaosului este acoperit cu tavan, iar cele ale naosului şi altarului cu câte o boltă cilindrică. În absida altarului bolta cilindrică se continuă spre est cu o semicalotă. Deasupra pronaosului se află turnul clopotniţă, de formă pătrată în plan.

Sistemul constructiv este specific majorităţii bisericilor de lemn din zona Maramureşului, fiind realizat dintr-o suită de subansambluri constructive realizate din lemn şi îmbinate prin tehnici tradiţionale. Tălpile, pereţii de închidere şi cei de compartimentare sunt realizaţi din grinzi de stejar.

Îmbinări. Pronaos, vedere dinspre nord-vest.

Îmbinări. Altar, vedere dinspre sud-est.

Naşterea bolţii semicilindrice a naosului este realizată pe o grindă longitudinală paralelă cu peretele, iar rezemarea bolţii se face pe un timpan transversal (între naos şi pronaos) şi un arc dublou (între naos şi altar). În cazul altarului bolta este completată spre est cu trei arce aşezate la extrados, acestea susţinând membrana bolţii. Forma poligonală a planului absidei altarului se regăseşte în forma bazei semicalotei acesteia. Turnul clopotniţă are baza pătrată. Învelitoarea bisericii este din şindrilă.

Console în formă de „cozi de rândunică”.

Învelitoarea din şindrilă. Detaliu.

Corpul bisericii este aşezat pe un soclu realizat din pietre nelegate cu mortar, pentru a evita producerea fenomenului umidităţii de capilaritate. Conform proiectului de consolidare a bisericii soclul de piatră a fost realizat deasupra unei fundaţii din beton. Înălţimea soclului variază în funcţie de configuraţia reliefului colinei pe care este zidită biserica. Pe latura de sud a bisericii soclul atinge înălţimea de aprox. 60 cm faţă de sol, iar pe latura nord înălţimea sa este de aprox. 15 cm. Pe latura de nord a bisericii, la distanţa de aprox. 1,20 m există un mic şanţ pentru preluarea apelor pluviale.

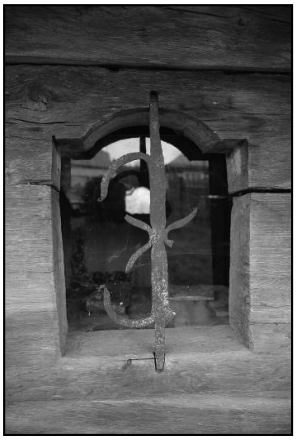
Golurile ferestrelor sunt de dimensiuni mici şi au forme diferite: dreptungiulară, circulară şi dreptungiulară cu decupaj în arc de cerc în partea superioară.

Naos, peretele de sud.

Altar, peretele de est.

Altar, peretele de nord.

Duşumeaua a fost refăcută cu prilejul ultimelor lucrări de consolidare şi restaurare. Ea este realizată din scânduri de brad şi este parţial acoperită cu covoare populare.

Terenul pe care se află biserica este înconjurat de un gard din şipci de lemn. La baza colinei se află poarta de intrare, realizată de asemenea din lemn şi înfrumuseţată cu elemente sculptate, specifice zonei Maramureşului. De la poartă şi până la uşa bisericii există un şir de 60 de trepte realizate din beton şi piatră, pe marginea lor fiind montate câteva felinare. Biserica prezintă o instalaţie de paratrăznet şi un sistem de ecleraj exterior.

Programul iconografic al picturii murale şi al iconostasului

În naos, parcurgerea programului iconografic începe cu medalionul în care este reprezentată Sfânta Treime. Medalionul este pictat în centrul bolţii, pe un fond albastru presărat cu stele. Pe globul din mâna lui Dumnezeu

Tatăl (înfăţişat ca „Cel Vechi de Zile”) meşterul zugrav a scris anul executării picturii murale: *1857*.

De o parte şi de cealaltă a medalionului Sfintei Treimi sunt pictate scenele „Scara lui Iacov” (spre nord) şi „Înălţarea Proorocului Ilie la cer” (spre sud). Iacob este reprezentat dormind la baza scării, iar doi îngeri urcă scara. Sfântul Ilie este reprezentat într-un car de foc tras de cai înaripaţi. Pe boltă mai sunt reprezentaţi serafimi cu trâmbiţe, deasupra lor fiind scris cuvântul „Serafim”. În colţurile bolţii naosului sunt reprezentaţi sfinţii evanghelişti.

Bolta naosului. Scenele „Scara lui Iacov” şi „Înălţarea Proorocului Ilie”.

Sub boltă erau pictate scenele din ciclul „Patimile Mântuitorului”, dar în prezent aceste suprafeţe de pictură sunt extrem de deteriorate, astfel încât nu toate scenele pot fi identificate. Din nefericire, pe timpanul dinspre vest precum şi pe alte zone ale naosului nu se mai păstrează decât puţine urme de pictură, fapt pentru care este imposibilă identificarea întregului program iconografic al picturilor murale.

Naos, peretele de nord.

Naos, peretele de sud.

În altar, pe boltă, este reprezentată Sfânta Fecioară Maria într-un medalion, ţinând în mâini omoforul său. În jurul acestui medalion sunt pictaţi îngeri. În axa semicalotei este reprezentat Sfântul Arhanghel Mihail, cu balanţa judecării faptelor în mâini, iar de o parte a sa şi de cealaltă este Sfântul Arhanghel Gavriil, într-o reprezentare repetată ca în oglindă. Arhanghelul

Gavriil ţine flori în mâini. Balanţa din mâna Arhanghelului Mihail este simbolul dreptăţii lui Dumnezeu. Mai sus este pictat un înger cu aripile deschise. Pe fondul albastru deschis sunt pictate stele. Sfinţii Arhangheli au fost pictaţi în acest loc important (bolta altarului) întrucât ei sunt sfinţii protectori ai acestei biserici.

Naos, zona dinspre est şi iconostasul.

Naos, timpanul şi peretele de vest.

În părţile dinspre sud şi dinspre nord ale bolţii sunt reprezentaţi Cain (spre sud) şi Abel (spre nord) aducând jertfă lui Dumnezeu. Fumul jertfei lui Abel se ridică drept spre cer, în semn că este plăcută lui Dumnezeu; în timp ce fumul jertfei lui Cain se întoarce spre pământ, în semn că nu a fost făcută cu gând curat şi nu este primită de Dumnezeu. Faptul că jertfa lui Abel a fost pictată la proscomidiar nu este deloc întâmplător, întrucât aici se pregătesc Cinstitele Daruri pentru Sfânta Liturghie.

Altar, bolta. „Maica Domnului ţinând omoforul”.

Semicalota. „Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil”.

Sub boltă sunt pictate câteva benzi decorative, iar mai jos sfinţi arhierei. Peretele de sud mai păstrează doar urme de strat pictural.

Pe versoul iconostasului sunt pictaţi Preotul Melchisedec şi doi sfinţi ierarhi. Sfântul Eftemie (spre nord) şi un sfânt a cărui inscripţie nu se mai păstrează (spre sud).

Altar, partea dinspre nord. „Jertfa lui Abel”.

Altar, partea dinspre sud. „Jertfa lui Cain”.

Pronaosul nu este boltit, ci este acoperit cu un tavan pe al cărui fond albastru intens sunt pictaţi câţiva îngeri şi numeroase stele. Pe pereţii dinspre sud sunt reprezentaţi sfinţi cuvioşi, iar pe pereţii dinspre nord femeile mironosiţe care ţin potire în mâini. Sub acest registru a fost pictată o bandă decorativă de culoare roşie, iar sub aceasta un fond alb nuanţat. Pe uşa peretelui dintre naos şi pronaos sunt pictaţi doi sfinţi, iar sub aceştia două vase cu flori.

Pronaos, peretele dinspre est.

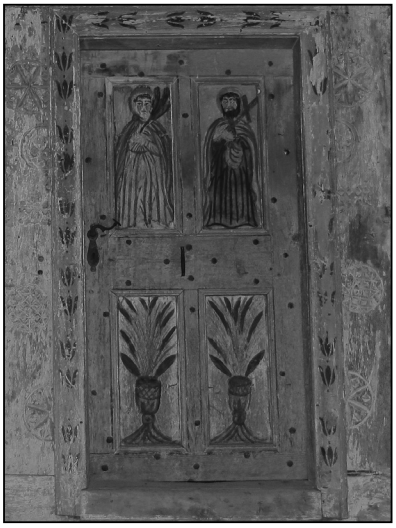
Pronaos, pereţii dinspre sud-vest, vest şi nord-vest.

Pronaos, peretele dinspre nord-vest, Sf. Sosana.

Pronaos, peretele dinspre nord, Sf. Maria şi Sf. Ioana.

Uşa peretelui dintre naos şi pronaos.

Iconostasul este de dimensiuni reduse, potrivite celor ale bisericii. În trecut iconostasul conţinea două registre de icoane executate în tehnica tempera pe lemn. Aşa cum arată inscripţia notată în partea inferioară a uşilor împărăteşti, acestea au fost pictate de „(...) *Petre*", în anul 1797. Inscripţia este următoarea: „*1773...1797 - 7 – Această pomană au plătit Toma Opriş şi soţia sa Mărie şi fii lor Filip Ştefan şi sora lor Teodora Anasie. Am zugrăvit Petre*".

Iconostasul. Imagine de ansamblu.

Registrul icoanelor împărăteşti cuprindea trei icoane. Acestea nu se mai păstrează în biserică. Registrul de deasupra icoanelor împărăteşti este

cel al sfinţilor apostoli. În partea centrală se află icoana Mântuitorului Iisus Hristos, reprezentat ca Mare Arhiereu. Starea de conservare relativ bună şi cromatica vie a icoanelor acestui registru contrastează cu aspectul actual al restului iconostasului şi al picturii murale. Între icoanele împărăteşti şi registrul apostolilor este pictat un ornament vegetal. Deasupra iconostasului se află o cruce mare de lemn, cu Mântuitorul Iisus Hristos răstignit.

Tehnica de execuţie a picturii

Din punctul de vedere al caracteristicilor generale, tehnica picturii bisericii de lemn „Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavril" din Drăghia este asemănătoare celei utilizate în cazul multor biserici de acest tip din Transilvania.

Pentru a obţine un câmp pictural continuu meşterii zugravi au aplicat de-a lungul îmbinărilor dintre scânduri benzi textile obţinute din ţesături executate în casă. Acestea au fir de cânepă de grosimi variabile, existând aproximativ 4-6 fire de urzeală şi 4-5 de bătează pe cm². Benzile textile au lăţimi inegale (aprox. 3-5 cm). Stratul de grund variază şi el ca grosime, fiind în general foarte subţire, dar ajungând uneori în zonele denivelate la 1-2 mm grosime.

Pictura a fost executată direct pe această preparaţie de grund, nefiind astăzi identificat un desen pregătitor, sau urme de sgrafitare (excepţie face pictura uşilor împărăteşti care a fost executată de alt meşter şi este mai veche). Pelicula de culoare a fost aplicată în strat subţire, cu reveniri minime. Cutele veşmintelor au fost evidenţiate doar prin trasarea umbrelor. Chipurile, mâinile, aripile îngerilor şi alte elemente compoziţionale au fost desenate cu brun roşcat. În cazul portretelor, peste albul grundului de preparaţie a fost aplicat un roşu transparent pentru efectul de rumenire a obrajilor. Cromatica picturii este vie şi contrastantă, predominând albastrul deschis şi roşul intens.

Pronaos, peretele dinspre nord,
Sfânta Solomea.

Uşile împărăteşti,
Sfântul Evanghelist Marcu.

Starea de conservare a picturii

În anii 2006-2007 a avut lor consolidarea şi restaurarea arhitecturii bisericii, ocazie cu care a fost refacută învelitoarea de şindrilă (care era degradată de ploi şi perforată în numeroase locuri de ciocănitori), iar accesul păsărilor în turnul clopotniţă a fost blocat cu o plasă „rabiţ". Ciocănitorile au revenit şi au perforat din nou în câteva locuri învelitoarea de şindrilă.

Cu ocazia respectivelor lucrări de consolidare s-au înlocuit unele scânduri din bolta naosului considerate de constructor ca fiind mult prea degradate. În trecut au fost demontate unele scânduri ale tavanului din pronaos, fără a mai fi remontate ulterior. Respectivele scânduri nu se mai păstrează.

Ca urmare a producerii infiltraraţiilor de apă au rezultat degradări ale suportului datorate atacului biologic complex şi degradări iremediabile ale picturii. Au fost antrenate taninuri din suport şi substanţe organice solubilizate care au migrat în stratul pictural aflat în zonele cu infiltraţii.

Din cauza variaţiilor mari de temperatură şi umiditate a aerului s-au produs modificări volumetrice ale suportului lemnos, care au cauzat fisuri şi desprinderi la nivelul stratului pictural, soldate cu pierderi totale ale stratului pictural pe suprafeţe extinse. Acest fenomen se constată în special pe latura dinspre sud a bisericii, care este mult mai puternic încălzită de razele solare prin comparaţie cu celelalte laturi.

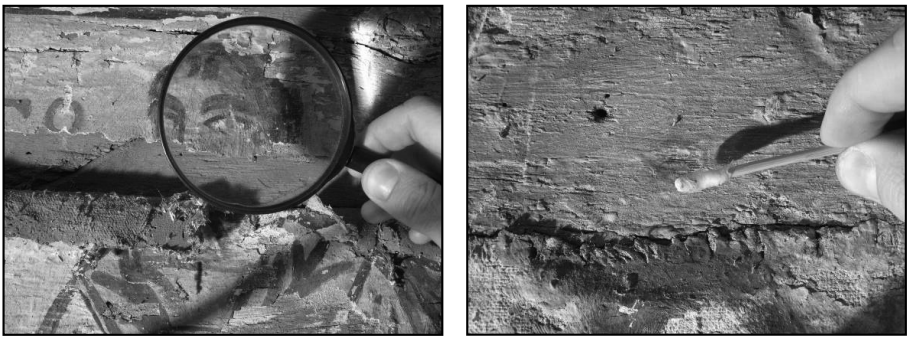

Altar, peretele de sud. Lacune extinse.

Naos, peretele de sud. Lacune extinse.

Din cauza condiţiilor nefavorabile de microclimat şi pe fondul unor vicii ale tehnicii de execuţie a picturii s-a produs pulverulenţa accentuată a stratului pictural ca urmare a degradării liantului şi pierderii coeziunii între materialele constituente ale stratului pictural. Vizual se observă un aspect cretos al suprafeţei. Pulverulenţa a fost pusă în evidenţă prin examinare vizuală directă şi cu lupa, precum şi prin teste de contact.

Naos, peretele de nord. Analizarea şi punerea în evidenţă a pulverulenţei stratului pictural.

De asemenea, ca urmare a degradării liantului, combinată cu modificările volumetrice ale suportului lemnos sub acţiunea absorbţiei şi pierderii umidităţii, s-a produs şi pierderea adeziunii stratului pictural la suport, rezultând desprinderi cu caracter evolutiv, exfolierile fiind mai ales sub formă de pante de acoperiş sau de solzi şi mai rar sub forme alveolare. Aceste degradări au fost puse în evidenţă prin examinare vizuală directă şi cu lupa, în lumină razantă.

Uşile împărăteşti. Analizarea şi punerea în evidenţă a exfolierilor stratului pictural.

Se constată pierderi masive de strat pictural, până la suport, datorate abraziunii provocate prin ştergerea şi lovirea accidentală a suprafeţei. Spre exemplu, zonele care au fost protejate de stranele cântăreţilor păstrează mai multă pictură prin comparaţie cu cele învecinate. Totuşi, în aceste zone şi pe iconostas sunt prezente mai multe degradări cauzate de introducerea unor cuie metalice în suport. În partea inferioară a pereţilor se observă zone cu depuneri grase provenite din atingerea şi ştergerea suprafeţei cu palmele.

Desprinderile parţiale ale benzilor textile (lipite iniţial la îmbinarea scândurilor pentru a crea un câmp continuu pentru pictură) au dus la exfolieri şi pierderi de strat pictural pe suprafeţele respective. Numeroase astfel

de benzi textile s-au desprins în totalitate de pe suport, împreună cu stratul pictural, şi s-au pierdut.

Se constată urmele unui atac xilofag moderat, care a afectat suportul şi a dus la mici pierderi de strat pictural. Pe alocuri sunt vizibile orificii de zbor produse de insecte xilofage.

Pe întreaga suprafaţă a picturii există depuneri aderente şi neaderente (pulberi atmosferice, gudroane, depozite organice, s.a.) prezente în strat inegal, în funcţie de zonă. Se observă urmele unor curăţări necorespunzătoare efectuate în trecut, care au produs abraziuni, zgârieri superficiale şi pierderi de strat pictural ce prezenta desprinderi evolutive.

Tavanul naosului, uzuri accentuate ale suprafeţei produse prin curăţirile neprofesionale din trecut.

Bibliografie selectivă:

AUNER, Karl Niels, şef proiect - S.C. MANISA CONSTRUCT S.R.L. – *Restaurare biserica de lemn „Sf. Arhangheli" Drăghia, jud. Maramureş*, junie, 2006.

COTEȚIU, Marin, specialist restaurator, *Proiect de conservare-restaurare a picturii murale şi a iconostasului bisericii de lemn „Sfinții Arhangheli Mihail şi Gavriil* din satul Drăghia, judeţul Maramureş, 2011.

PASCU, Ştefan; VĂTĂŞIANU, Virgil; PORUMB, Marius, Justinian CHIRA Maramureşanul, *Monumente istorice şi de artă religioasă din*

Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului, Ed. Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Vadului Feleacului şi Clujului, Cluj-Napoca, 1982.

PETRU, Radu, preot paroh – „Scurt istoric al bisericii vechi – monument istoric", Drăghia, 18 noiembrie 1982; document expus în biserică.

CUVÂNTUL - VALOARE ŞI TRANSFIGURARE

GHEORGHE ŞANTA

Abstract: The word - value and transfiguration.
The means by which the Church transmits divine grace to its members are the word of God and the Holy Sacraments. The sacred gift of the word gives man a unique dignity and responsibility, revealing him and imposing him before the world as a speaking and understanding creature. The word through its positive or negative use is and remains one of the most powerful means of transforming or influencing human souls. Through the word of God, spiritual therapy is accomplished. The word of God is addressed to man in order to obtain his salvation, through an absolute synergy, which commits the human person to a permanent endeavor to conform his life to the will of God.

Keywords: word, message, Christian life, Church, preach, transfiguration.

Viaţa spirituală a creştinului se naşte, creşte şi se desăvârşeşte în jurul amvonului şi altarului Bisericii, ca o coincidenţă firească a învăţăturii de credinţă ortodoxă, potrivit căreia, mijloacele prin care Biserica transmite membrilor săi harul dumnezeiesc sunt cuvântul lui Dumnezeu şi Sfintele Taine.

Rolul indispensabil al predicii creştine pentru mântuirea credincioşilor reiese clar din scrierile neotestamentare, de unde se constată că însuşi Mântuitorul Hristos a considerat întotdeauna activitatea Sa profetică drept unul dintre elementele esenţiale ale operei Sale răscumpărătoare: „şi venind în patria Sa îi învăţa pe ei în sinagoga lor, încât ei erau uimiţi şi ziceau: De unde are El înţelepciunea aceasta şi puterile" (Mt 13,54) sau: „Duhul Domnului este peste Mine, pentru că M-a pus să binevestesc săracilor; M-a trimis să vindec pe cei zdrobiţi cu inima; să propovăduiesc robilor dezrobirea şi celor orbi vederea; să slobozesc pe cei apăsaţi. Şi să vestesc anul plăcut Domnului" (Lc 4,18-19)

În concepţia Sfântului Apostol Pavel, cel care vesteşte cuvântul Evangheliei este o persoană aleasă de Dumnezeu pentru mântuirea oamenilor. Capacitatea lui de a îndeplini această misiune sublimă decurge din harul special revărsat asupra lui, care identifică Cuvântul său cu cel al lui Dumnezeu şi al cărui mesaj participă la puterea divină cea mântuitoare: „Pentru că Dumnezeu este în Hristos, împăcând lumea cu Sine însuşi, nesocotindu-le greşelile lor şi punând în noi cuvântul împăcării. În numele lui Hristos ne înfăţişăm ca mijlocitori, ca şi cum Însuşi Dumnezeu v-ar îndrepta prin noi. Vă rugăm în numele Lui Hristos, împăcaţi-vă cu Dumnezeu" (II Cor 5,19-20), alcătuind astfel o afinitate între acţiunea mântuitoare a lui Iisus Hristos şi cea a predicatorului. [1]

Mijloacele cu ajutorul cărora oamenii îşi exprimă gândirea, sentimentele şi viaţa lor intimă sunt multiple, dar actul care le depăşeşte pe toate este cuvântul. Darul sacru al cuvântului îi conferă omului o demnitate şi o responsabiltate unică, revelându-l şi impunându-l în faţa lumii ca făptură cuvântătoare şi înţelegătoare. Graiul este o funcţie proprie omului, ca făptură zidită de Dumnezeu, de la care a şi primit darul cuvântării, dar ce-i subliniază specificitatea şi vocaţia sa deosebită. Numai omul, dintre toate vieţuitoarele, are grai articulat[2], are cuvânt. A vorbi despre cuvânt înseamnă a vorbi despre o realitate profund umană, deoarece, în mod natural, orice cuvânt presupune omul şi anume omul care vorbeşte, dar şi cl care ascultă. Cuvântul presupune, de asemenea, şi pe cel despre care se vorbeşte şi pe cel pentru care se vorbeşte. Noţiunea cuvânt are următoarele sensuri: Cuvântul lui Dumnezeu ca ipostas divin[3], cuvântul ce ni-l comunică El şi Sfânta Scriptură şi cuvântul deespre Dumnezeu; aceste trei sensuri ale cuvântului sunt folosite în terminologia biblică, patristică şi teologică. „Dacă vorbeşte cineva cuvintele lui să fie ca ale lui Dumnezeu" (I Pt. 4,11), omul care foloseşte cuvintele divine le primeşte şi le tratează ca şi cuvinte ale lui Dumnezeu- Cuvântul. Conceptul de cuvânt mai are şi următoarele sensuri: cuvânt rostit cu ajutorul vocii, care după ce a fost pronunţat se pirde în aer; cuvânt interior, cre există în inimile noastre şi cuvântul artificiial, cel rostit fără rost sau cu sens negativ, cuvântul deşert pentru care a spus Domnul- oamenii vor da socoteală în ziua judecăţii (Mt. 13,36). Dacă cuvintele noastre îndată după ce au fost rostite se pird în aer, încetează de a mai fi, despre cuvântul lui Dumnezeu ni se revelează: „În veac, Doamne cuvântul tău

[1] J. Murphy - O'Connor, *La predication selon Saint Paul*, „Cahiers de la Revue Biblique" nr. 4, Paris, 1966, p. 68.
[2] Aristotel, *Politica*, trad. de Ştefan Bezdechi, Bucureşti, 1924, p. 22.
[3] În Teologia Părinţilor răsăriteni, mai ales la Sf. Atanasie şi la Sf. Chiril al Alexandriei, conceptul de Logos - Cuvânt al lui Dumnezeu ca Persoană a determinat un model decisiv, acela al Logosului lui Dumnezeu, al I. Zizioulas, *L'être ecclesial*, Perspective Orthodoxe, nr. 3, Genève, 1981, p. 154.

rămâne în cer" (Ps. 118,89). În Revelaţia cea adevărată, Dumnezeu este cel care a vorbit El însuşi. El dă omului capacitatea de a-L asculta, apoi de a vorbi despre Dumnezeu. Cuvintele Domnului luminează şi înţelepţesc pe oameni (Ps. 118,130). După ce omul primeşte cuvântul lui Dumnezeu poartă în sine toate elementele adevărului şi verdictului[4]. Cuvântul prin folosirea lui pozitivă sau negativă este şi rămâne unul dintre cele mai puternice mijloace de transformare sau influenţare a sufletelor umane. El poate întuneca sau înfrumuseţa faţa lumii acesteia. Cuvintele pot fi o oglindă a sufletului uman. Psalmistul David scria: „Cuvânt bun răspuns-a inima mea" (Ps.44,1), iar Mântuitorul ne revelează mai lămurit: „Din prisosul inimii grăieşte gura" (Mt. 12,34). Există deci un profil spiritual profund al cuvântului. De aceea Platon scria: Fericit este cel ce vorbeşte bine sau, cel ce ştie să tacă[5]. În acest sens Sf. Isaac Sirul zicea: Tăcerea este taina lumii ce va să vină; cuvintele sunt instrumentele lumii de astăzi[6]. Prin cuvânt omul îşi descoperă tainele sufletului: Nici un pictor nu poate prinde atât de exact trăsăturile trupului, după cum poate descoperii cuvintele tainele sufletului[7]. Căci cuvântul este slujitorul minţii, zice Sf. Antonie cel Mare. Ca semn de exprimare a gândurilor, cuvântul nu poate fi înlocut cu nimic. Cuvântul suprem, care este temelia tuturor cuvintelor noastre, ne întăreşte în existenţă, ne dă perspectiva existenţei şi a sensului nostru suprem în această lume mărginită[8]. Dacă am fi alcătuiţi numai din suflet, ne-am înţelege unii cu alţii numai prin gândire; dar pentru că sufletul nostru îşi zămisleşte gândurile în ascuns în trup, ca sub o perdea, este nevoie de cuvinte. Când gândirea noastră este rostită, atunci este purtată de cuvânt, ca de o luntre, străbate aerul şi trece de la cel ce grăieşte la cel care-l aude[9]. Prin cuvânt omul comunică, invită şi se descoperă. Cuvântul este elementul de bază al comunicării şi al comuniunii. Întrucât persoana este, în mod principal, intenţionalitate spre comuniune, iar cuvântul este expresia ei, putem spune că persoana este cuvânt provocator şi deşteptător de altă persoană prin atragerea ei în comuniune. În

---

[4] Mitropolit Chrisostomos Constantinidis, *La Théologie au renouvellement de la vie de l'Eglise, la reflection critique des applicationis de la Théologie* în Proceses-Verbaux du Deuxieme Congres du Théologie Orthodoxe á Athènes, Athenes, 1978, p. 386.

[5] Cf. Ion Borlan, *Miere şi fiere: cugetări, aforisme, paradoxuri*, Ed. Albatros, Bucureşti, 1982, p. 101.

[6] Sf. Isaac Sirul, *Cuvinte despre sfintele nevoinţe, Scrisoarea a III-a*, în *Filocalia X*, trad. de Dumitru Stăniloae, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti,1981, p. 47.

[7] Sf. Vasile cel Mare, *Epistola 163* în *Scrieri III* (col. P.S.B. 12), trad. de Pr. Prof. Dr. Constantin Corniţescu şi Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1988, p. 354.

[8] Fer. Augustin, *De doctrina christiana*, I, 4 (col. Corpus scriptorum ecclesiaticorum latinorum, vol. 80), Vindobonae, 1963, p. 9.

[9] Sf. Vasile cel Mare, *Omilia a II-a la cuvintele: « Ia aminte la tine însuţi »*, în *Scrieri I,* (col. P.S.B. 17), trad. de Pr. D. Fecioru, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1986, p. 365.

acest context înţelegem de ce Fiul lui Dumnezeu întrupat, Hristos Domnul a fost numit şi Logosul sau Cuvântul lui Dumnezeu, căci în Acesta este realizată în grad suprem Persoana, adică intenţionalitatea sspre comuniune şi prin aceasta puterea trezitoare de subiecte şi atrăgătoare a lor în raport de comuniune. Mântuitorul Hristos a fost numit Cuvântul, deoarece El a primit de la Dumnezeu Tatăl rolul special al revelării lui Dumnezeu şi al mânturii oamenilor[10]. Prin cuvânt, fie rostit sau scris, melodios sau monoton, ritmat sau inert, clar sau confuz, omul îşi descoperă adâncurile fiinţei sale în faţa interlocutorului său. Acestui fenomen specific uman, psihologii, filosofii şi teologii îi acordă o importanţă majoră în activitatea lor, subliniind valoarea lui şi demonstrând că el nu are numai rolul unei simple împărtăşiri a gândirii, ci are şi rolul unei intervenţii personale a vorbitorului în viaţa intimă a ascultătorului. Cuvântul este punctul de întâlnire al inteligenţelor; este un martor al spiritului şi un mijloc de comuniune între spirite. El, cuvântul, duce spre voi ceea ce este în mine, ca să devină comun între voi şi mine, după cum se exprimă un gânditor creştin.[11] Acest aspect primeşte o valoare deosebită pentru noi când ne referim la cuvântul lui Dumnezeu.

Avem nevoie de cuvinte pentru a comunica între noi, dar şi pentru a comunica cu noi înşine. Între noi şi noi, între ceea ce suntem şi cunoştinţa ce o avem de aceasta, ca şi între noi şi ceilalţi se află o prăpastie pe care o putem depăşi doar prin mijlocirea cuvintelor, făcând cu putinţă trecerea gândurilor din inimile noastre către noi şi de la noi către ceilalţi. Acestei nevoi îi răspunde limbajul. Facultatea vorbirii este conţinută chiar de darul vieţii pe care L-am primit de la Creator. „Cuvântul este rază de lumină şi iubire care ţâşneşte din soarele lăuntric al spiritului.“[12]

Făcându-l pe om printr-un act special, Dumnezeu i-a dăruit prin statutul superior datorat naturii umane ca prototip al Chipului divin şi calitatea de fiinţă cuvântătoare. I-a împărtăşit acelaşi limbaj dumnezeiesc al vorbirii faţă către faţă, astfel că omul primordial, Adam cel zidit de mâna Tatălui, înţelegea şi cuvânta în graiul îngerilor. Acest grai în care cuvintele se armonizau neîncetat într-o simfonică şoptire a Logosului creator ce a spart tăcerea necreatului este limba învăţată de Adam în Paradis, cu care el însuşi a participat, în felul său, la actul genezei: „Şi a pus Adam nume tuturor dobitoacelor şi tuturor păsărilor şi tuturor fiarelor câmpului…” (Fac 2,20). Neascultarea, însă, a avut repercusiuni directe asupra limbajului, omul creându-şi un cod individual, ieşit din matca cuvântării ce fiinţează spre viaţă. Ca urmare, episodul Babel nu a fost unul izolat, datorat întâmplării, nu a fost un fapt pur istoric într-o înlănţuire de alte elemente mai mult sau

[10] Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Sibiu, 1943, p. 76.
[11] Louis Lavelle, *La parole et l'Ecriture*, 1942, p. 21.
[12] Pr. prof. Constantin Galeriu, *Preoția ca slujire a Cuvântului* în rev. Ortodoxia, nr. 2/1979, p. 294.

mai puţin osmotice, ci a reprezentat oficializarea unei scindări în domeniul comunicării, a unei fisuri care s-a erodat până la crearea unei prăpastii evidente. Omul a început prin a nu asculta cuvântul Tatălui şi a sfârşit prin a nu înţelege vorbele semenilor.

Este foarte interesant de observat faptul că tăcerii primordiale, cea a şoaptelor sfătuirii, îi corespunde în final o tăcere a comuniunii omului cu Dumnezeu, o comunicare în care cuvintele sunt de prisos pentru că adevărata relaţie se desfăşoară într-o lucrare tainică a tăcerii.

Prin creaţie, omul are o existenţă comunitară, este o făptură ce se poate împlini prin EI în comuniune cu alţii. Prin cuvinte, iubirea sau viaţa unuia vine la celalalt şi fiecare are nevoie neîncetat de această comunicare.[13] Cuvântul îşi împlineşte sensul înalt numai atunci când slujeşte adevăratei realităţi, când are o putere ziditoare. Cuvântul zideşte atunci când izvorăşte din conştiinţa răspunderii faţă de semeni, atunci când omul înţelege cuvântul ca o realitate dialogală. Prin cuvântul lui Dumnezeu se împlineşte o terapie duhovnicească. Cuvântul are puterea renaşterii spirituale, a vieţii integrale[14], fiind instrument forte pentru educaţie.

Cuvântul este strâns legat de persoana care-l rosteşte în calitatea ei de raţiune cuvântătoare.[15]

De aceea cuvântul este o responsabilitate deosebită pentru om, el fiind legat profund de făptura umană. Prin buna mânuire a cuvintelor se poate regenera moral lumea, pentru a se restabili normalitatea mentalităţii oamenilor. Aici este vorba de cuvintele ce sunt inspirate sau generate de cuvântul deplin - Logosul întrupat în istorie, ca să rezidească lumea, lume care de fapt a fost zidită prin cuvânt, dar căzută prin neascultarea cuvântului; aceste cuvinte sunt cu sens înalt, bun şi ziditor. Izvorul cuvintelor - Logosul divin - ne dă continuu cuvinte ziditoare, îndemnându-ne să vorbim spre zidire - din cuvintele Cuvântului. Clement Alexandrinul sublinia că într-adevăr Cuvântul este cel mai de preţ dintre toate bunurile pe care le are omul.[16]

Într-o exprimare anterioară anunţam că lumea zidită prin Cuvânt a căzut prin neascultarea Cuvântului şi datorită acestui fapt s-a alterat funcţia cuvântului, încât folosirea cuvintelor nu a mai condus la realizarea comuniunii. Cuvintele, din punţi de legătură împlinitoare a comuniunii,

---

[13] Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu*, Ed. Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1987, p. 338.

[14] Sf. Grigorie Sinaitul, *Capete foarte folositoare în acrostih* în *Filocalia*, vol. VII, trad. de Pr. D. Stăniloae, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1977, p. 123, nota 173.

[15] Petru Damaschin, *Învăţături duhovniceşti*, în *Filocalia*, vol. VII, trad. de Pr. prof. Dumitru Stăniloae, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1982, p. 269.

[16] Clement Alexandrinul, *Pedagogul* în *Scrieri*, partea întâi, (col. P. S. B. 4), trad. Pr. Dr. Dumitru Fecioru, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1982, p. 257.

s-au transformat în arme de luptă, mijloace de manifestare ale orgoliului, a urii, mijloace de despărţire.[17]

Cuvântul trebuie să-şi redobândească vocaţia şi menirea sa ca, mijloc de comuniune prin comunicare. Prin cuvinte se comunică taina sufletului. „Niciodată n-a vorbit vreun om ca omul acesta" (In 7,46).

Cuvintele rostite de Cuvântul - care transfigurează, purifică şi renasc, conducând spre o întâlnire a noastră cu Hristos Cuvântul, realizând trăirea în Hristos, iar din această trăire cuvintele îşi primesc sensul şi puterea lor. Cuvintele care nu se referă la această formă de trăire ori s-au rupt de ea, devin inevitabil cuvinte cu sens dublu, confuze, pervertite.

Cuvintele umane pot redobândi forţa lor de zidire numai atunci când ele se racordează la Izvorul cuvintelor, la Dumnezeu Cuvântul, iar noi păstrăm nealterată legătura cu Fiul lui Dumnezeu.

Descoperirea şi comunicarea lui Dumnezeu prin cuvinte este o consecinţă a istoriei mântuirii şi a Revelaţiei. Dumnezeu a folosit cuvântul pentru a-şi descoperi voia Sa oamenilor, ca ei să-L cunoască. Această descoperire şi cunoaştere a Cuvântului revelat de Dumnezeu stă la baza întreţinerii unei legături vii şi permanente cu Dumnezeu şi la temelia organizării religiei creştine.[18]Cuvântul revelator este întotdeauna încărcat de putere, este un mijloc de exprimare, Cuvântul lui Dumnezeu este adevărul (Ps 118,160), iar prin venirea Sa în lume Hristos Domnul a mărturisit despre Sine că este Calea, Adevărul şi Viaţa (In 14,6).

Cuvântul a devenit elementul de legătură dintre Dumnezeu şi oameni sau dintre Revelaţia divină şi credincioşi[19] sau locul de întâlnire a creaturilor raţionale cu Creatorul lor. Aceasta este de fapt şi preocuparea pe care o are Dumnezeu pentru a se descoperi pe Sine şi a se face înţeles, atât cât este posibil şi atât cât omul este receptiv şi sensibil la Cuvântul lui Dumnezeu.

Cuvântul revelat izvorăşte din Cuvântul lui Dumnezeu care este veşnic şi iată, omului i-a dăruit Dumnezeu prin creaţie voce şi un element esenţial nobil, acela de a scrie. Cuvântul lui Dumnezeu nu a rămas un concept al exprimării sau al comunicării, ci a devenit trup, aşa după cum se exprimă Sf. Ioan Evanghelistul: „La Început era Cuvântul şi Cuvântul era la Dumnezeu şi Dumnezeu era Cuvântul... Şi Cuvântul s-a făcut trup şi s-a sălăşluit între noi şi am văzut slava lui" (In 1,1;14).

Cuvântul lui Dumnezeu este puterea creatoare, este în acelaşi timp cuvânt şi faptă. Dumnezeu a zis să fie lumină şi s-a făcut (Fac 1,3). Cu pute-

---

[17] Prof. Dr. Nicolae Mladin, *În slujba iubirii* în vol. *Prin zbuciumul vremii*, Sibiu, 1947, p. 143.
[18] Pr. prof. dr. Petre Rezuş, *Teologia ortodoxă contemporană,* Ed. Mitropoliei Banatului, Timişoara, 1989, p. 204.
[19] Pr. prof. dr. Petre Rezuş, *Principiile ortodoxe ale propovăduirii* în rev. Mitropolia Olteniei, nr. 1-2/1969, p. 8.

rea Cuvântului Său, Domnul a săvârşit minuni: - sluga sutaşului - „Doamne zi cu cuvântul şi se va tămădui sluga mea... şi a zis Iisus sutaşului: du-te şi fie ţie după cum ai crezut. Şi s-a tămăduit sluga lui în ceasul acela" (Mt 8,8;13), vindecarea slăbănogului din Capernaum: „Scoală-te, ia-ţi patul şi mergi la casa ta" (Mt 9,6).

Prin Cuvânt, Dumnezeu cheamă de-a pururi pe oameni să se angajeze în dialog personal cu El. Prin credinţă şi smerenie putem să simţim şi să auzim grăirea permanentă a lui Dumnezeu spre inimile noastre. El ne grăieşte ca Persoană. Cuvintele Lui Dumnezeu se adresează fiecărui om, oriunde şi oricând şi aceste cuvinte susţin viaţa noastră cu puterea lui Dumnezeu, comunicată prin ele.[20]

Cuvântul lui Dumnezeu se adresează omului în vederea obţinerii mântuirii sale, printr-o sinergie absolută, care angajează persoana umană la o străduinţă permanentă de a-şi conforma viaţa cu voia lui Dumnezeu. Cuvântul lui Dumnezeu lucrează în cei care cred, (I Tes 2,3)

Nu a fost destul ca Dumnezeu să vorbească oamenilor din vechime prin profeţi, cunoaştem lucrul acesta din Vechiul Testament, timp pregătitor pentru venirea şi întruparea Cuvântului lui Dumnezeu din Fecioara Maria, ci El Însuşi a luat chip văzut, ca oamenii să aibă cunoştinţă deplină şi directă despre El[21] „Cuvântul trup s-a făcut" (In 1,14). Fiul este icoana Tatălui(II Cor. 4,4) pe care îl şi descoperă prin cuvânt. Hristos Domnul a fost şi rămâne un descoperitor al Tatălui. Dumnezeu Fiul vorbeşte oamenilor şi descoperă mesajul mântuirii. Între Persoana Mântuitorului şi propovăduirea sa există o profundă legătură.

Predica rostită de Hristos-Cuvântul nu este un discurs oratoric, ci este un act solemn de comunicare şi împărtăşire a Evangheliei lui Dumnezeu (I Tes 2,2). Pentru creştini, Hristos-Domnul cel veşnic, întrupat în istorie este Cuvântul deplin al lui Dumnezeu către noi, dar în acelaşi timp şi cuvântul nostru către Dumnezeu.

Teologia ortodoxă învaţă că pe lângă harul mântuitor, primit prin Sfintele Taine, credinciosul beneficiază iniţial de puterea harică revărsată prin mesajul mărturisitor al predicii. Prin prezenţa Sa în actul propovăduirii, Hristos-Domnul intră în legătură directă cu ascultătorii Cuvântului divin, deşi în alt sens decât prin Sfintele Taine. Cei care cunosc importanţa majoră pe care Biserica primară o acordă cuvântului lui Dumnezeu în actul mărturiei, prin împlinirea mandatului din: "Marea trimitere" – „Mergând, învăţaţi toate neamurile..." (Mt 28,19), continuată fiind de săvârşirea Sfintelor

[20] Pr. Nicolae Dura, *Propovăduirea Cuvântului şi Sfintele Taine în lucrarea de mântuire*, în Studii Teologice, nr. 1-2/1998, p. 37.
[21] Pr. Dr. Aurel Grigoraş, *Dogmă şi cult privite interconfesional şi problema intercomuniunii* în rev. *Ortodoxia*, nr. 3-4/1977, p. 316.

Taine, aici în special Taina Botezului: "... botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh" (Mt 28,19), vor înţelege lucrarea harică împărtăşită de Duhul lui Dumnezeu asupra fiinţei umane.

În ceea ce priveşte unirea credinciosului cu Hristos prin mijlocirea mesajului Cuvântului lui Dumnezeu, antropologia ortodoxă mărturiseşte că după căderea în păcat, chipul lui Dumnezeu în om s-a alterat, dar nu s-a distrus sau desfiinţat. Capacităţile spirituale ale omului s-au întunecat, dar nu s-au stins, iar tendinţa spre cunoaşterea adevărurilor religioase şi morale persistă şi în insul decăzut.[22] Aici este punctul de întâlnire între omul căzut şi Hristos care vine la El prin intermediul mesajului Evanghelic transmis de Biserică. Prin predica Sfinţilor Apostoli, Duhul Sfânt se pogoară peste cei ce ascultau: "Pe când Petru rostea aceste cuvinte, Duhul Sfânt a căzut peste toţi cei care ascultau cuvântul" (F Ap 10,44). Acest cuvânt, dacă este acceptat de cel căruia i se adresează, devine mântuitor, ca începător al lucrării mântuitoare din sufletul credinciosului.[23]

Această putere o primeşte mesajul creştin de la Duhul Sfânt, care este pătrunsă de acţiunea răscumpărătoare a Domnului Înviat. Putem vorbi astfel de caracterul sacramental al mesajului evanghelic care poate fi explicat prin analogie cu rugăciunea. Credem că predica şi rugăciunea sunt izvoare ale harului, dar ele trebuie să fie dublate de participarea la Sfintele Taine, prin care creştinul este încorporat în Trupul tainic al lui Hristos - Biserica.

Efectul haric al Cuvântului lui Dumnezeu propovăduit conduce spre Sfintele Taine. Avem un exemplu concludent, cuvântul Sf. Ap. Petru în ziua Cincizecimii la Ierusalim: Ei auzind acestea, au fost pătrunşi la inimă şi au zis către Petru şi ceilalţi apostoli: Bărbaţi fraţi, ce să facem? Iar Petru a zis către ei: „Pocăiţi-vă şi să se boteze fiecare dintre voi în numele lui Iisus Hristos, spre iertarea păcatelor voastre şi veţi primi darul Duhului Sfânt" (F Ap 2,38).

Nu se poate nega rolul haric al predicii creştine, reducând-o la un proces pur intelectual, informativ, deoarece aşa cum am văzut în prima parte a lucrării noastre - puterea şi eficacitatea reală se manifestă din însăşi persoana în acţiune prin actul vorbirii. Potrivit învăţăturii noastre de credinţă, răscumpărarea omenirii a fost înfăptuită de Iisus Hristos Domnul prin întreita Sa slujire: profetică (învăţătorească), arhierească (prin Jertfa de pe cruce) şi împărătească (a biruit răul şi moartea) şi conduce în calitate de cap nevăzut, Biserica pe care a întemeiat-o. A accentua o singură activitate răscumpărătoare a Mântuitorului ar denatura profund sensul real al creştinismului, transformându-l fie într-o instituţie bazată pe un juridism exagerat, fie într-un pietism obscur şi fără efect mântuitor.

---

[22] Prof. N. Chiţescu, Pr. Prof. Isidor Todoran, Pr. Prof. I. Petreuţă, *Teologia Dogmatică şi Simbolică*, manual pentru Institutele Teologice, vol. I, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1958, p. 542.

[23] Pr. prof. Petru Rezuş, *Principiile ortodoxe ale propovăduirii*, p. 7.

Mesajul evanghelic luminează prin învăţătura sa şi pregăteşte sufletul pentru pocăinţă şi primirea împăcării prin Sângele Său, iar demnitatea împărătească dăruieşte harul iertării şi desăvârşeşte pe credincioşi.[24]

Sf. Ioan Gură de Aur mărturiseşte clar în sensul acesta spunând: „Harul divin şi lumina divină sunt primele elemente indispensabile ale vieţii creştine - la care se adaugă lucrarea noastră personală... Cuvântul sfânt în adunările noastre duminicale s-a săpat în voinţa noastră prin virtuţile vieţii creştine în filele tainice ale inimii noastre".[25] Cuvântul Evangheliei rostit şi transmis prin predică are un caracter formativ. Acest aspect determinant al Cuvântului a făcut şi face ca lucrarea mărturisitoare a preotului şi a tuturor credincioşilor să fie asumată cu maximă responsabilitate înţelegând „Taina Marii Trimiteri": „Mergând, învăţaţi toate neamurile..." (Mt 28,19). Asumarea acestei responsabilităţi pune în mişcare profunzimile fiinţei noastre, care primeşte în sine cuvântul divin, cuvântul care transfigurează, care înnoieşte şi în aceeaşi măsură determină inima cu toate calităţile ei de centralitate, spre a se uni cu Hristos - Cuvântul, dar şi a se pregăti spre a primi în fiinţa sa pe Hristos Euharistic.

Sfântul Apostol Pavel, adresându-se tesalonicenilor exprimă următoarele: „Iar noi fraţilor iubiţi de Domnul, datori suntem totdeauna să mulţumim lui Dumnezeu pentru voi, că v-a ales Dumnezeu dintru început, spre mântuire, în sfinţirea duhului şi întru credinţa adevărului la care v-a chemat prin Evanghelia noastră, spre dobândirea slavei Domnului nostru Iisus Hristos" (II Tes 2,13-14). Aceste cuvinte evidenţiază elementele transfiguratoare ale mesajului Evanghelic, dar şi asumarea datoriei apostolului de a propovădui. Apostolii şi ucenicii lor şi cei dintâi creştini, precum toţi credincioşii veacului apostolic preţuiau învăţătura, cuvântul lui Dumnezeu ca pe cel mai mare bun din lumea noastră şi se străduiau din toate puterile să şi-o însuşească în forma ei originală, să-şi modeleze viaţa după tiparul ei şi să o transmită cu fidelitate generaţiilor următoare.[26]

Răspunderea pentru păstrarea întru totul a celor primite şi predate prin „Cuvântul Evanghelic" apăsa greu pe umerii celor cărora le era încredinţat, deoarece acest cuvânt era însuşi „Cuvântul lui Dumnezeu" revelat oamenilor prin Iisus Hristos, care de fapt era Revelatorul şi Revelaţia, dăruitorul şi darul, căci El „a nimicit moartea şi a adus la lumină viaţa şi nemurirea prin Evanghelie" (II Tim 1,10).

Cuvintele Lui poartă astfel pentru ei girul eternităţii, al adevărului total, al esenţialului vieţii. În ele vorbeşte Cuvântul creator al Logosului „plin de

[24] Prof. N. Chiţescu *et all, op. cit.*, vol. II, p. 611.
[25] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia a XI-a la Evanghelia după Matei* apud. Mihail Bulacu, *Omilia exegetică biblică*, Partea I, Oradea, 1929, p. 81, nota 1.
[26] Diac. prof. N. Nicolaescu, *Cadrul problemei sinoptice*, în rev. Studii Teologice, nr. 3-4/1954, p. 125.

putere" (Mc 1,22), nesupus alterării, „trecerii" (Mt 24,35). Descoperind învăţătura Tatălui Care este în El, aceste cuvinte se revarsă din viaţa Lui divino-umană, răspunzând întrebărilor existenţei noastre ca o apă vie şi care se face în cei care o primesc „izvor de apă curgătoare spre viaţa veşnică" (In 4,14), încât şi aceştia devin în Duhul Sfânt, nu numai nişte vase comunicante, ci fiecare un izvor care poartă în el „har peste har" (In 1,16), care naşte la rându-i vieţi.

În calitatea de Fiu şi Cuvânt al Tatălui, de purtător şi transmiţător al întregului har şi adevăr, de formator (educator) de apostoli şi ucenici „pietre vii" în edificiul Bisericii, El este şi Învăţătorul unic prin excelenţă: „Unul este Învăţătorul nostru" (Mt 23,8). El este revelatorul suprem al adevărului şi cu putere dumnezeiască de a trezi sufletele pentru a le purifica şi a le face părtaşe adevărului şi în chipul cel mai profund spre a le naşte din nou prin răsădire în El, în propria Lui viaţă, dându-le acea stare de conştiinţă că în comuniunea Lui te afli în acelaşi Duh, cu Domnul vieţii şi cu sensul vieţii, că te afli în adevăr. De fapt când vezi lumina bunătăţii dumnezeieşti şi eşti cuprins de ea, eşti îmbrăţişat în realitate de subiectul dumnezeiesc, aşa cum atunci când învălui pe cineva în iubirea şi bucuria ta esti tu însuti subiectul acestei atenţiuni şi îmbrăţişări, fiinţa ta rămânând totuşi ca izvor al acestor pronunţări dincolo de ele.

Prin urmare, întâlnirea cu Dumnezeu în iubire prin cuvânt se face în lăuntrul nostru şi anume în sinergia fierbinte a iubirii. În aceeaşi sinergie a iubirii are loc întâlnirea cu Hristos care creşte în noi de la Botez, arătându-se în credinţa şi faptele noastre. Cel ce rămâne însă în comuniune cu Hristos, împărtăşindu-se de har şi conlucrând cu harul, căci aceasta înseamnă, de fapt, a fi în comuniune cu Hristos are certitudinea mântuirii cum ne încredinţează Hristos Însuşi: „Eu sunt viţa, voi sunteţi mlădiţele. Cel ce rămâne în Mine şi Eu în el, acela aduce roadă multă, căci fără de Mine nu puteţi face nimic" (In 15,5).

Cuvântul Evangheliei - Cuvântul lui Hristos în sensul a ceea ce spune Mântuitorul Iisus Hristos, are un rol necesar şi foarte important în începutul şi în dezvoltarea relaţiei între Hristos şi noi prin faptul că el exprimă sensul stărilor mântuitoare care se găsesc în Hristos şi ne sunt comunicate.

Propovăduirea mijloceşte cunoaşterea lui Dumnezeu. Cunoaşterea lui Dumnezeu este un imperativ al vieţii creştine. A cunoaşte pe Dumnezeu înseamnă a înţelege că în afară de El este întuneric, pustiu şi nonsens, căci în El este cauza şi sensul, scopul şi bucuria a tot ce există.[27] Cunoaşterea lui Dumnezeu conduce întotdeauna la Iubirea Lui şi la împlinirea cuvântului

[27] Al. Schmemann, *Euharistia - Taina Împărăţiei*, trad. de Pr. Boris Răduleanu, Ed. Anastasia, Bucureşti, 1993, p. 106.

descoperit de El. Scopul practic al propovăduirii este încorporarea învăţăturii divine care ne descoperă pe Dumnezeu.

Scopul propovăduirii este acela de a-i face pe oameni să cunoască pe Dumnezeu şi să se mântuiască, crezând, mărturisind şi trăind adevărul revelat de Hristos Domnul. Dumnezeu în marea Lui iubire faţă de noi: „voieşte ca toţi oamenii să se mântuiască şi la cunoştinţa adevărului să vină" (I Tim 2,4; Mt 18,14; In 3,16). Primirea cuvintelor dumnezeieşti umplu fiinţa duhovnicească. În sensul acesta întâlnirea credinciosului cu Dumnezeu este una spre mântuire, concretizându-se într-o mişcare lăuntrică a Duhului Sfânt prin harul Său, iar esenţa cuvântului este Mântuitorul nostru al tuturor.

ARVO PÄRT

DANIEL MOCANU

Abstract.
Arvo Pärt's music is a deeply religious music, in which any man endowed with that mystical sense can observe the soul of the composer in the balance, between the inner searches, with all the burns of the stages of spiritual growth and the living presence of the man carrying the Holy Spirit in the Church and in the world. Many things have been said and will be said about Arvo Pärt's work, but what is fascinating about this message is the constant invitation to inner introspection. If we were to name it in any way, then we would call it the music of the search for the Holy Spirit.

Keywords: religious music, mystical sense, search, spiritual, composer, Orthodoxy, conversion, spirituality.

Într-o societate contemporană, în care muzica sacră este socotită adesea ca fiind apanajul cultelor, destinată a fi performată doar pentru un anumit public, creaţia muzicală religioasă a lui Arvo Pärt adună la un loc mii de oameni dornici să fie purtaţi pe acordurile corului şi ale orchestrei într-o fascinantă călătorie interioară. O persoană cu preocupări religioase, încă de la primele note, îşi va da seama că este invitată să se detaşeze de spaţiul profan al sălii de concerte şi să se aşeze într-un sanctuar, unde are posibilitatea întâlnirii cu Dumnezeu. Muzica lui Arvo Pärt este o muzică profund religioasă, în care orice om dotat cu acel simţ mistic poate observa sufletul compozitorului aflat în cumpănă, între căutările interioare, cu toate arderile etapelor creşterii duhovniceşti şi prezenţa vie a omului purtător de Duh Sfânt, în Biserică şi în lume. S-au spus şi se vor spune încă multe lucruri vizavi de opera lui Arvo Pärt, însă ce este fascinant, în mesajul acesteia, este invitaţia continuă spre o introspecţie interioară. Dacă ar fi să o numim în vreun fel, atunci am numi-o muzică a căutării Duhului Sfânt.

Scurte date biografice

Arvo Pärt s-a născut, în data de 11 septembrie 1935, în orăşelul Paide, Regiunea Järva, din Estonia, cu patru ani înainte ca ţara să fie ocupată de trupele sovietice. De mic a fost crescut într-un climat protestant, într-o familie formată dintr-un tată ortodox şi o mamă luterană.

În 1954, îşi începe studiile muzicale la Conservatorul din Tallin, unde intră în legătură cu universul muzicii sacre prin intermediul marilor opere dedicate Misselor, Oratorilor şi Reqviemu-urilor. Primele creaţii muzicale le va compune sub atenta îndrumare a compozitorului Heino Eller.

După finalizarea studiilor, în anul 1963, începe să lucreze ca inginer de sunet la radioul de stat şi, în acelaşi timp, să compună muzică modernă pentru radio, film şi televiziune.

Creaţia componistică a lui Arvo Pärt a trecut prin mai multe perioade de căutări şi explorări ale spaţiului muzical.

Astfel, o primă perioadă a fost cea între anii, 1958-1968, când a fost puternic influenţat de tehnicile componistice avangardiste. Exponent al aşanumitului curent sovietic *Avant-garde*, opera lui Pärt, compusă în acest răstimp, dă mărturie despre propria evoluţie muzicală. În această etapă de creaţie, a compus mai multe lucrări, experimentând cele mai importante tehnici de compoziţie ale avangardei: dodecafonism, serialism, sonorism şi aleatorism. *Nekrolog*, prima lucrare în tehnica dodecafonismului sub influenţa lui Schoenberg şi a serialismului, *Perpetuum mobile, în tehnica sonoristă* şi *Collage über B-A-C-H* (1964) prima lucrare din spaţiul Estonian, în tehnica colajului.

Cea de-a doua etapă a creaţiei sale muzicale (1968-1976) este marcată de o criză la nivelul compoziţiilor. Pärt a abandonat tehnicile moderne de compoziţie şi s-a dedicat studiului cântului gregorian, muzicii şcolii de la Notre Dame şi polifoniei renascentiste. Un eveniment important pentru creaţia sa muzicală îl reprezintă anul 1972, când se converteşte la Ortodoxie, fapt ce-i va determina într-un mod hotărâtor viziunea asupra muzicii. După multiple tatonări ale spaţiului muzical avangardist, Pärt se dedică căutărilor sonorităţii spaţiului sacru. Astfel, în anul 1968, compune lucrarea muzicală *Credo*, socotită drept un manifest al credinţei. În plină campanie de îndoctrinare a poporului rus, în „noua religie marxistă", lucrarea este interzisă de autorităţile sovietice din motive de misticism. Decizia partidului comunist îl va afecta foarte mult pe Arvo Pärt, determinându-l să intre într-o lungă perioadă de tăcere. Din acel moment, toate tehnicile compoziţionale pe care le-a probat i s-au descoperit ca fiind lipsite de sens. Odată cu convertirea la Ortodoxie va începe şi parcursul spiritual al vieţii interioare, iar muzica va fi instrumentul prin care dorea să se exprime. Astfel, pe parcursul a opt

ani, a căutat acea muzică, care să corespundă cu resorturile şi aşteptările sale interioare. În decursul acestui răstimp, Pärt a trebuit să înveţe cum să meargă peste tot din nou[1]. Însă, la sfârşitul perioadei de tăcere, va descoperi acea muzică pe care va încerca să o exprime, prin intermediul instrumentelor limitate şi al cuvintelor revelate, preluate din Sfânta Scriptură, din tradiţia şi cultul Bisericii. Ca orice descoperire care vine de la Dumnezeu, după o îndelungă prefacere interioară, beneficiarul este pus în faţa faptului de a da mărturie despre cele revelate.

Pärt a scris, în jurnalele sale, cu referire tacită la pasajul din Evanghelia după Ioan 12, 24[2], următoarele cuvinte: „Înainte de a putea fi înviat, trebuie să muriţi. Înainte de a spune ceva, poate că nu ar trebui să spui nimic”[3]. Această normă de trăire religioasă se va reflecta şi în compoziţiile sale. Atunci când ceva nou trebuie să se nască, acea naştere trebuie să fie precedată de o curăţire la nivel profund, efectiv o moarte.

În acest sens, după o asiduă cercetare a izvoarelor muzicii europene vechi: muzica gregoriană, muzica bizantină psaltică şi polifonia renascentistă, îşi va contura un nou stil muzical, în care prevalează sensul pe care îl poate avea fiecare sunet cântat, valoarea subiectivă şi obiectivă a acestuia şi efectul întâlnirii a două sunete pe fundalul unui acord format din trei sunete. Toate aceste intime resorturi muzicale le va pune în valoare în noua sa creaţie. Astfel, apar lucrările: *Für Alina* (1976), *Fratres* (1976-1992), *Cantus in Memory of Benjamin Britten* (1977), *Tabula Rasa* (1977), *Spiegel im Spiegel* (1978) – lucrări de o mare sensibilitate şi severă rigoare armonică, în care se observă atenţia pe care autorul o acordă tăcerii, pauzei, sunetului fundamental, pe a cărui structură acordică se desfăşoară ritmurile trăirii religioase, toate aceste constituindu-se într-o marcă, pecete definitorie pentru creaţiile viitoare ale noului stil muzical asumat de Pärt[4]. Încă din această etapă, atât autorul, cât şi lucrările muzicale vor obţine o serie de premii pentru calităţile excepţionale ale muzicii, apreciată ca fiind luminoasă, ascetică şi profund spirituală[5].

În următorii ani, lucrările care conţin adesea motive psaltice sau gregoriene şi chiar fragmente de texte liturgice (latine, slavone) se vor succede într-un ritm rapid: *De profundis* (1980), *Passio* (1982), *Te Deum* (1984), *Stabat Mater* (1985), *Festina Lente* (1988), *Berliner Messe* (1990/1992) *Summa* (1991), *Silouan's Song* (1991), *Kanon Pokajanen* (1997) *Triodion*

[1] Peter Boutenef, „Resonant Silence…”, p. 34.
[2] In 12, 24: „Adevărat, adevărat zic vouă că dacă grăuntele de grâu, când cade în pământ, nu va muri, rămâne singur; iar dacă va muri, aduce multă roadă”.
[3] Peter Boutenef, „Resonant Silence…”, p. 34.
[4] Peter Boutenef, „Resonant Silence…”, p. 35.
[5] Peter Boutenef, „Resonant Silence: Is Arvo Pärt's Music Orthodox?”, in: *The Wheel,* 1 Spring 2015. p. 33.

(1998), *Salve Regina* (2001), Symphony No. 4: *Los Angeles* (2008), *Adam›s Lament* (2009)[6].

Arvo Pärt muzică şi spiritualitate

Pentru a pătrunde în universul muzical al lui Arvo Pärt, pe care pe unii îl consideră ininteligibil, rece, iritant din pricina imposibilităţii încadrării într-un stil muzical, iar alţii îl consideră admirabil, înflăcărat, generator pentru mulţi ascultători de un adevărat sentiment de devoţiune[7], trebuie să ne oprim asupra relaţiei compozitorului cu spiritualitatea ortodoxă.

Călătoria sa către cunoaşterea şi asumarea credinţei ortodoxe a avut loc într-o perioadă complexă din istoria comunistă a Estoniei (1944-1989), atunci când orice afiliere bisericească şi manifestare religioasă venită din partea unui estonian era interpretată ca un act de sfidare politică la adresa URSS-ului, profund desacralizat.

Asemenea marilor părinţi ai veacului de aur din epoca creştinismului primar, Sfântul Grigorie de Nazianz, Sfântul Ambrozie, Fericitul Augustin, sau asemenea părintelui său duhovnicesc, Sfântul Sofronie Saharov, Arvo Pärt ajunge să cunoască şi să asume credinţa ortodoxă, după îndelungi peregrinări spirituale şi sondări ale universurilor sonore din muzica clasică şi avangardistă. Fiind nemulţumit de ceea ce ieşea din sufletul său, întâlnirea cu Stareţul Sofronie şi obştea sa de la Essex îi va schimba în mod hotărâtor viaţa.

Ca să-l poţi cunoaşte pe Arvo Pärt, „pentru a înţelege cu adevărat muzica lui – spunea Nora Pärt – trebuie mai întâi să înţelegi cum curge prin el tradiţie religioasă [creştinismul ortodox]". La care Arvo adaugă: „Dacă cineva doreşte să mă înţeleagă, acela trebuie să-mi asculte muzica; dacă cineva doreşte să-mi cunoască „filozofia", atunci îi poate citi pe oricare dintre Părinţi Bisericii"[8].

Pe lângă întâlnirea cu Ortodoxia ascetică prin legătura spirituală cu stareţul Sofronie, convertirea la Ortodoxie a avut loc şi prin lectura atentă, asumată şi repetată a literaturii ascetice, între care la loc de cinste se numără *Urmarea lui Hristos* de Toma de Kempis şi scrierile părinţilor niptici din volumele Filocaliei, din secolul al XVIII-lea. De asemenea, o puternică influenţă asupra vieţii sale a avut-o opera Sfântului Siluan Athonitul (1866-1938), descoperită lumii prin intermediul scrierilor Sfântului Sofronie. Itinerariul spiritual, însoţit de zbuciumul interior trăit între „iadul deznădejdii şi iadul

[6] O listă commpletă a lucrărilor muzicale se poate consulta pe pagina sa de web: https://www.arvopart.ee/en/arvo-part/works/

[7] „80th Birthday celebration: Arvo Pärt – How the composer's sacred sound have captive a generation", *BBC Music Magazine*, Spetember, 2015, p. 7-31.

[8] Lewis Owens, "Arvo Pärt : Miserere : Miserere And Minimalism," *Spike Magazine,* June 1, 2000. Online at http://www.spikemagazine.com/0600arvopart.php

smereniei" al Sfântului Siluan, va lăsa o amprentă de neşters în viaţa interioară a lui Pärt[9]. Între cei doi, Arvo Pärt şi Arhimandritul Sofronie se va lega o trainică prietenie şi filiaţie duhovnicească. Adesea, Arvo însoţit de soţia sa Nora, îşi vor petrece timpul în mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul din Tolleshunt Knights, Maldon, Essex, Anglia, integrându-se în ritmurile liturgice ale comunităţii monahale. Înainte de trecerea la cele veşnice a Arhimandritului Sofronie (11 iulie 1993), Pärt îi va dedica acestuia şi comunităţii monahale o lucrare muzicală pentru orchestră camerală cu coarde.

Silouan's Song (1991) este una dintre operele instrumentale bazate pe un text religios scris în limba rusă[10], de Sfântul Siluan. Opera compusă are subtitlul: „Sufletul meu tânjeşte după Domnul…", iar linia melodică a violoncelelor este construită pe accentele şi ideile din rugăciunea lui Siluan.

Trăirea în credinţa ortodoxă se îngemănează în viaţa compozitorului cu creaţia muzicală. Relaţia dintre sunet şi cuvânt este adesea mediată prin intermediul credinţei şi al devotamentului. De aceea, muzica compusă emană dintr-un spaţiu intim, dominat de rugăciune contemplativă. Autorul recunoaşte faptul că pentru a putea intra cu adevărat în spaţiul muzicii, trebuie să-şi continue propria sa viaţă de rugăciune. „Numai prin rugăciune este posibil. Dacă aveţi rugăciunea în mână ca o lanternă, cu această lumină puteţi vedea ce este acolo în muzică"[11]. Pärt vorbeşte despre compoziţiile sale ca o întrepătrundere perpetuă între suferinţă şi mângâiere, pierdere şi speranţă, între păcatele săvârşite şi iertarea păcatelor, ca şi cum ar fi două voci care formează una singură.

Participând la viaţa liturgică din comunitatea ortodoxă de la Essex, Pärt devine pe deplin conştient de valoarea pe care o are muzica sa şi locul ei în universul sonor. „Muzica mea este pentru sălile de concert, nu este menită şi nici potrivită pentru a fi cântată în Biserică şi cu atât mai puţin în slujbele bisericeşti. Pentru că muzica alcătuită pentru dumnezeieştile slujbe este o cu totul altă lume, acolo nu se poate aşa… acolo compozitorul trebuie să stea, oarecum, deoparte, trebuie să nu intre în această sferă cu patimile sale"[12].

---

[9] Lecturile duhovniceşti pe care le-a parcurs autorul se pot consulta din catalogul bibliotecii personale, care se află în custodia Centrului Arvo Pärt, Laulasma, Estonia. https://www.ester.ee/

[10] „Sufetul meu tânjeşte după Domnul şi cu lacrimi Îl caut. Cum aş putea să nu Te caut? Tu m-ai găsit mai întâi şi mi-ai dat desfătarea Sfântului Tău Duh, şi sufetul meu Te-a iubit. Tu vezi, Doamne, întristarea mea şi lacrimile… Dacă nu m-ai fi atras prin iubirea Ta, nu Te-aş căuta aşa cum Te caut. Dar Duhul Tăi mi-a dat să Te cunosc şi sufletul meu se bucură că Tu eşti Dumnezeul şi Domnul meu şi până la lacrimi tânjesc după Tine". Cuviosul Siluan Athonitul *Între iadul deznădejdii şi iadul smereniei*, însemnări duhovniceşti, studiu introductiv şi traducere: diac Ioan I. Ică jr., Deisis, Sibiu, 2001, p. 53.

[11] Peter C. Bouteneff, „How Arvo Pärt speaks prayer into a secular world. The composer sees his music as an interplay between suffering and consolation, loss and hope", December 5, 2018, https://www.christiancentury.org/article/critical-essay/how-arvo-p-rt-speaks-prayer-secular-world

[12] Interviu realizat de Ilmars Slapins, „Voi merge acasă şi voi plânge", în: *Cântul inimii. Puterea cuvântului şi a muzicii*, ediţie îngrijită şi cuvânt înainte de L.S. Desartovici, traducere din limbile

Muzica lui Arvo Pärt

În cadrul dezvoltării istorice a muzicii universale, opera lui Pärt este considerată de specialişti ca făcând parte din curentul minimalist. Muzica minimalista este un gen al muzicii experimentale şi prezintă o serie de caracteristici definitorii: „emfaza în armonie consonantă si uneori chiar tonalităţi funcţionale; reiterarea frazelor muzicale sau a unităţilor muzicale mai mici cum ar fi figurile, motivele si celulele cu o subtilitate si o gradaţie şi/sau o infrecventă variaţie pe parcursul unei lungi perioade de timp, posibila limitare la o simpla repetiţie; si utilizarea stasis-ului deseori sub forma de drone, pulsaţii şi/sau tonuri lungi”[13].

Adeseori opera lui Pärt a fost numită „muzică a Postului Mare”, o „muzică dramatică şi contemplativă, plină de fericita întristare”[14], o „muzică smerită, chenotică!”[15], „Sounding icons”[16].

În actul creaţie muzicale, dimensiunea chenotică este fundamentală pentru autor. Compozitorul trebuie să se golească de tot ce presupune eul personal, pentru a fi în măsură să primească răspunsul din partea lui Dumnezeu. „Dacă nimic nu vrea să se aşterne pe hârtie, trebuie să cunoşti care este locul tău [...] că eşti nimic [...] şi scrie”.[17] Sau, într-un alt interviu, Pärt spune: „Fă-te un *nimic* înainte de toate. Căci dincolo de neant, este ceva. Se cuvine să creăm legătura cu acest *ceva*. Dar, mai întâi, trebuie să ne curăţim”[18].

Structura compoziţională a muzicii lui Arvo se desfăşoară între două registre, cel pământesc şi cel ceresc, între lupta pe care trebuie să o ducem aici cu patimile şi cu omul cel vechi şi libertatea pe care ne-o dă Duhul, este tensiunea care apare între „descompunere şi recompunere, între izbucnire şi pace, între forţă şi intensitate, între crescendo şi descrescendo”[19].

Pentru actul creaţiei muzicale este definitorie legătura pe care trebuie să o stabileşti cu starea ta interioară şi, mai cu seamă, atunci când lucrezi cu texte religioase, trebuie să te concentrezi asupra relaţiei tale cu Dumnezeu. Muzica lui Arvo poate fi catalogată ca fiind la graniţa dintre două lumi, e născută din această lume (pământească) dar, în acelaşi timp, tinzând spre cealaltă lume (cerească)[20].

---

engleză şi franceză: Laura Mărcean, traducere din limba rusă: Olga Bersan, Sofia, Editura Cartea Ortodoxă, 2012, p. 109.

[13] Ecaterina Banciu, *Istoria muzicii*, Modul de studiu V, Academia de Muzică „Gheorghe Dima”, Cluj-Napoca, p. 63.

[14] https://www.universaledition.com/arvo-part-534

[15] A. Pärt, *Tintinnabuli - Flucht in die freiwillige Armut* , in *Sowjetische Musik im Lichte der Perestrojka* , acura di H. Danauser, H. Gerlach e J.Köchel, Laaber, 1990, p. 270.

[16] P. Hillier, *Arvo Pärt*, Oxford University Press, New York, 1997.

[17] A. Pärt, *Tintinnabuli*, p. 270.

[18] Maxime Egger, „Arvo Pärt...”, p. 65.

[19] Maxime Egger, „Arvo Pärt...”, p. 58.

[20] Maxime Egger, „Arvo Pärt – Muzia Tăcerii sau Cântarea Îngerească”, în: *Cântul inimii. Puterea cuvântului şi a muzicii*, ediţie îngrijită şi cuvânt înainte de L.S. Desartovici, traducere din lim-

Cei care se întâlnesc pentru prima data cu muzica lui Arvo sunt puşi în faţa unei muzici care se bazează pe o notaţie foarte simplă, dar atunci când trebuie performată constată că sunt foarte mult elemente pe care nu ajung să le stăpânească din prima. Regularitatea notelor în sus şi în jos, controlul vibrato-ului, modificările înclinării corzilor şi alte aspecte devin probleme fundamentale. Este posibil ca pentru muzicianul medieval sau renascentist acest gen compoziţional să producă o uimire naturală pentru aceste fenomene, însă pentru ascultător de astăzi, nu este altceva decât redescoperirea unor sonorităţi familiare[21].

Graţie abordării sale privind compoziţia, muzica lui lasă în mintea ascultătorului o impresie de concentrare şi de obiectivitate. „Muzica – spune Pärt – trebuie să existe în sine [...] misterul trebuie să fie prezent, independent de orice instrument special, [...] cea mai mare valoare a muzicii este dincolo de simpla culoare a tonului”[22].

Din punct de vedere al tehnicii, Arvo Pärt este interesat de armoniile simple, realizate din succesiunea a două sau trei note construite pe o structură acordică de trei note, fără schimbări de tempo şi cu minime variaţii de ritm. După părerea specialiştilor, este singurul muzicolog contemporan care îndrăzneşte să invoce categoria estetică a frumosului. „Am descoperit că este îndeajuns dacă o singură notă este cântată frumos. Lucrurile complexe, cu multe faţete mă perturbă, trebuie să caut unitatea. Ce este acest ceva unic şi cum îmi găsesc calea spre el? Urmele acestui lucru perfect mi se arată sub multe aspecte şi atunci tot ce e inesenţial piere de la sine. Trebuie să ne concentrăm pe fiecare sunet, astfel încât fiecare fir de iarbă să fie la fel de important ca o floare”[23].

Căutarea esenţialului în muzică, în direcţia principiului primordial este metoda de lucru declarată de autor. „Nu mă interesează defel să pornesc în direcţia cosmosului infinit, din contră, prefer direcţia opusă, aceea orientată spre Big Bang. O găsesc mult mai interesantă, deoarece acolo se concentrează toată puterea, poate într-un singur loc. [...] O singură voce: aceea este rădăcina. E ca un singur cuvânt, un singur gând. Restul sunt numai decoraţiuni, forme. Puterea muzicii stă într-o singură frază, într-o frază la unison”[24].

---

bile engleză şi franceză: Laura Mărcean, traducere din limba rusă: Olga Bersan, Sofia, Editura Cartea Ortodoxă, 2012, p. 62

[21] https://www.universaledition.com/arvo-part-534

[22] http://www.arvopart.ee/en/page/2/?s=adam&lang=en#038;lang=en

[23] http://www.arvopart.ee/en/arvo-part-2/selected-texts/the-sound-of-spiritby-arthur-lubow-the-new-york-times-magazine-emigrating-from-the-soviet-union-to-the-west-in-january-1980-with-his-wife-nora-and-their-two-small-sons-the-estonian-composer-arvo/

[24] E. Mineur Sætre, „Microcosmo nella cattedrale", in: *Arvo Pärt allo specchio: conversazione, saggi e testimonianze*, a cura di Enzo Restagno, Milano: Il Saggitore, 2004, p. 251-250.

În 1976, după perioada autoimpusă de tăcere, Pärt a dat naştere muzicii prin miniatura *Für Alina,* pentru pian. Este clar că, odată cu această piesă, autorul se regăsise, dezvoltând pentru prima dată o tehnică compoziţională, care va inspira de acum înainte întreaga sa operă.

Numele ales pentru noul stil compoziţional este tintinnabuli. Cuvântul provine din limba latină: *tintinnabulum*, care înseamnă clopote mici şi a fost inventat de soţia acestuia, Nora, atunci când a ascultat pentru prima dată noul stil compoziţional[25].

Stilul *tintinnabuli* pleacă de la rezonanţă pe care o emite un clopot atunci când este lovit. Când un clopot este lovit el emite o singură notă puternică, fundamentală. În jurul notei de bază, se creează o armonie cu notele învecinate, un clauster. Pärt suprapune alte voci într-o armonie care se amplifică, iar nota de bază rămâne cea care se aude continu şi reprezintă tema[26].

Pärt îşi caracterizează stilul *tintinnabului*, astfel: „este un spaţiu în care mă mişc câteodată atunci când sunt în căutarea unor răspunsuri – pentru viaţa mea, pentru muzica mea, pentru munca mea. În orele mele întunecate, am senzaţia sigură că tot ce se găseşte în afara acestui unic lucru este lipsit de sens. Ceea ce este complex şi divizat în multe părţi mă derutează, de aceea trebuie să mă pun să caut unitatea. Ce este această unitate? Este ca şi cum aş găsi propria-mi stradă spre mine însumi? Urmele acestui lucru perfect se dezvăluie în multe feluri – şi ceea ce este irelevant se duce. Tintinnabului e ceva asemănător. Aici mă găsesc de unul singur împreună cu tăcerea. Am descoperit că o singură notă, cântată cu toată responsabilitatea, poate fi suficientă. Această unică notă, o pulsaţie liniştită, sau o clipă de tăcere îmi dau tot confortul. Lucrez cu puţine elemente: o voce, două. Construiesc cu materialele cele mai primitive: cu tricordul şi cu o tonalitate specifică. Cele trei note ale acordului sunt precum clopotele. Pentru acest motiv am vorbit despre tintinnabuli”[27].

Criticul muzical Bill McGlaughlin spunea despre stilul *tintinnabuli*: „Când auzim aceste intervale cântate într-un spaţiu larg şi rezonant, precum acela al unei catedrale, ele au un efect miraculos. Cele două note fuzionează şi încep să genereze altele noi. Ele intră în rezonanţă. Privim uimiţi în jurul catedralei, căutând corul îngerilor… Îngeri sau supratonuri? Nu contează. Arvo Pärt ne atinge în profunzimea fiinţei noastre”[28].

---

[25] Felipe Pinto d’Aguiar, *Tintinnabulation under the microscope*, p. 4.
[26] *Klangwelten der Langsamkeit und Stille. Der estnische Komponist Arvo Pärt im Gespräch mit Klaus Georg Koch und Michael Mönninger*, in “Berliner Zeitung”, (online ed.), 1 marzo 1997.
[27] Arvo Pärt, *Nota intro*tto *Tabula rasa* (ECM).
[28] Arvo Pärt, *Composer*, https://www.encyclopedia.com/people/literature-and-arts/music-history-composers-and-performers-biographies/arvo-part

Tehnica pe care Pärt a numit-o *tintinnabuli* se realizează nu printr-o creştere progresivă a complexităţii, ci mai degrabă rezultă dintr-o reducere extremă a materialului sonor şi din disciplina limitării la un principiu unic, la ceea ce este esenţial. La baza stilului se află o dualitate, un nou tip de structură de bază: două părţi se alătură pentru a forma un întreg inseparabil. Una dintre cele două este o triadă omniprezentă majoră/minoră, ale cărei note sunt legate de cealaltă - aşa-numita „voce melodică" - prin reguli stricte. Această „dualitate" a două părţi juxtapuse, care există doar în legătura strânsă care se stabileşte între ele, se alătură pentru a forma cel mai mic şi mai important bloc de construcţie al stilului *tintinnabuli*. Combinaţia dintre logica formală a acestui stil compoziţional şi materialul sonor puternic redus, minimalist, duce inevitabil la o textură muzicală extrem de densă. Concentraţia asupra unităţii muzicale de bază rămâne preocuparea principală a lui Pärt[29]. „Acest stil nou al meu – spune Pärt – constă în două căi, două dimensiuni: una, păcatele mele, cealaltă, iertarea acestor păcate. De obicei, muzica are două voci: una e complicată şi subiectivă, dar cealaltă este foarte simplă, clară obiectivă"[30].

Folosirea cu obstinaţie a pauzei este o altă caracteristică a noului stil muzical. Arvo afirma că „pauza muzicală nu este un procedeu formal sau vreun efect. După pauză se află veşnicia. Avem nevoie de pauză. Ea este pâinea noastră cea de toate zilele, de care avem nevoie ca să ne putem opri ca să chibzuim, să cântărim cuvintele pe care le-am rostit. Sau pe care le vom rosti. Sau pe care n-ar trebui să le rostim. Şi asta este o pauză. Pauza este concentrarea tuturor puterilor [...] la modul ideal, pauza e nucleul înţelepciunii. De aici ne e dat să culegem anumite mărgăritare, care se pot găsi acolo şi care, le prima vedere, nici nu se observă [...] Dacă scriem muzică pe un text religios, contează cum punem în valoare un cuvânt cu greutate, pentru ca el să nu fie sugrumat de următorul zgomot sau de următorul cuvânt. Ca să ne putem impregna de el şi să avem timpul să conştientizăm acest lucru Şi e foarte important cum intrăm în pauză, trebuie ca intrarea în pauză să fie demnă de cuvântul sau de sunetul care o precede. [...] Cred că pauza este generatoare de viaţă"[31].

---

[29] L. Brauneiss, *Un'introduzione al lo stile tintinnabuli*, in *Arvo Pärt allo specchio*, a cura di E. Restagno, IlSaggiatore, Milano, 2013, p. 164-165; P. Hillier, *Arvo Pärt*. Oxford, Oxford University Press, 1997; M. Bostonia, „Bells as inspiration for tintinnabulation", in: A. Shenton, ed. *The Cambridge companion to Arvo Pärt*, Cambridge University Press, 2012; L., Brauneiss, „Musical archetypes: the basic elements of the tintinnabuli style", in: A. Shenton, ed. *The Cambridge companion to Arvo Pärt*, Cambridge University Press, 2012.

[30] Interviu realizat de Bjork, „Nu tot ceea ce se face în artă este necesar", în: *Cântul inimii. Puterea cuvântului şi a muzicii*, ediţie îngrijită şi cuvânt înainte de L.S. Desartovici, traducere din limbile engleză şi franceză: Laura Mărcean, traducere din limba rusă: Olga Bersan, Sofia, Editura Cartea Ortodoxă, 2012, p. 93.

[31] Elena Dulgheru, „Plângerea lui Adam la Constantinopol - Reportaj de pelerinaj muzical-geografic", în: *Lumina*, 10 iulie, 2010.

Se vorbeşte adesea despre o posibilă referire la teologia Sfintei Treimi atunci când Pärt aduce în discuţie triada/ trisonul din stilul *tintinnabuli*. În biografia alcătuită de Hillier este amintită în mod special relaţia compozitorului cu spiritualitatea ortodoxă, de tradiţie slavo-bizantină. Biograful recunoaşte influenţa literaturii patristice, cu privire la Sfânta Treime, din operele Sfântului Dionisie Areopagitul, a Sfântului Maxim Mărturisitorul şi a Sfântului Grigorie Palama[32].

Arvo Pärt se numără printre puţinii compozitori care au avut ocazia să-şi perfecţioneze propria operă printr-o strânsă colaborare cu o orchestră şi un cor. În acest sens el spune: „Tonu Kaljuste, corul şi orchestra lui sunt un exemplu bun. Pur şi simplu facem încercări. Aşa cum încerci un costum la croitor. Aceasta cere timp şi răbdare. Muzica trebuie să fie schimbată în timpul lucrului. Foarte adesea, lucrarea de naşte după multe execuţii, când încep să se vadă contururile corecte. Suntem toţi împreună în lucrare şi, de fapt, în timpul repetiţiilor se petrece ceva mai mult decât pur şi simplu muzică. Fiecare nuanţă e căutată şi lucrată la maximum. [...] Vrem ceva ce va rămâne, vrem să se nască o nouă via*ţă*”[33]. Înainte de a ajunge la o variantă finală lucrările lui Pärt trec prin multe transformări. Autorul este foarte atent la toate detaliile, dând, în timpul repetiţiilor, multe indicaţii. Adesea este văzut trecând de la o partidă la alta, de la un instrument la altul pentru a pune în valoare o notă, o nuanţă, o frază muzicală. Toate lucrările sunt minuţios alcătuite din fraze mici, care se integrează mai apoi liniei melodice principale. „Opera mea – afirmă Pärt – este ca un puzzle sau un mozaic, dacă se pierde o piesă sau este scoasă de la locul ei, atunci întreaga lucrare nu poate funcţiona cum trebuie, odată pornită «maşina nu se poate întoarce înapoi»”[34].

Adam's Lament

Una din lucrările muzicale din care transpare tradiţia ascetică a Bisericii Ortodoxe este *Adam's Lament*, pentru cor mixt şi orchestră cu coarde.

Ideea acestei lucrări a încolţit în mintea autorului încă din anul 1980. Înainte de a o pune în lucru, s-a folosit de textul rugăciunii Sfântului Siluan Athonitul pentru a compune, lucrarea pentru orchestră de coarde dedicată stareţului Sofronie. În anul 1993, Arvo Pärt se angajează să răspundă la o solicitare muzicală venită din partea lui Royce Saltzman directorul festi-

[32] P. Hillier, *Arvo Pärt*, Oxford University Press, Oxford-New York 1997, p. 6-17.
[33] Interviu realizat de Immo Mikhelson, „All human achivment is like a lego”, în: *Cântul inimii...*, p. 88-90.
[34] Lewis Owen, „Arvo Pärt: Miserere: Miserere And Minimalism”, *Spike Magazine*, 1 june, 2000. https://spikemagazine.com/0600arvopart/

valului Oregon Bach, de a alcătui o lucrare muzicală de factură religioasă, pornind de la un text scris în limba rusă. Evenimentul central al festivalului era bazat pe lucrarea lui Pärt, fapt pentru care a şi fost puternic mediatizată în presa vremii. Dar se pare că opera încă nu ajunsese la maturitate! Cu puţin timp înainte de a începe festivalul, organizatorul este anunţat că autorul nu-şi poate termina lucrarea pentru că a căzut într-o acută criză artistică. Lucrarea a rămas neterminată. Întrebat de ce nu şi-a continuat proiectul muzical, Arvo a răspuns: „Poate că nu am plâns destul!"[35]. În alţi termini, Arvo se simţea departe de ceea ce ar fi trebuit să simtă vizavi de tragismul evenimentului universal, pentru a-l putea transpune în muzică.

Lucrare *Adam's Lament* va fi terminată abia în anul 2010. În contextul procesului de predare a titlului de Capitală Culturală Europeană între cele două oraşe Istanbul şi Tallin, între anii 2010-2011, Arvo Pärt este solicitat de către The Estonian Year of Culture in Istanbul in 2010 codenamed ISTLL-bul (istallinnbul) să reia lucrarea *Adam's Lament*, adaptând-o la 25 de minute, pentru cor mixt şi orchestră de coarde.

Premiera acestei lucrări a avut loc în iunie 2010, în Biserica Sfânta Irina din Istanbul. Dacă ar fi să ne gândim la importanţa pe care a avut-o în istorie Biserica Sfânta Irina din Istanbul, socotim că locul desfăşurării acestui eveniment muzical nu a fost ales întâmplător. Actualmente funcţionând drept muzeu, Biserica Sfânta Irina a găzduit, în anul 381, dezbaterile celui de-a doilea Sinod Ecumenic. Astfel, datorită importanţei istorice pe care a avut-o Aghia Irini, în spaţiul bizantin ortodox, premiera lucrării *Adam's Lament* vine să refacă legătura dintre spiritualitatea ortodoxă şi spaţiul liturgic. După căderea Constantinopolului, în anul 1453, Sfântul Munte Athos a fost cel care a preluat funcţia de centru al spiritualităţii ortodoxe şi nomos canonic, liturgic şi biblic. Aparţinând tradiţiei athonite milenare, textul tânguirii lui Adam, compus de Sfântul Siluan, poate fi receptat drept un manifest al refacerii unităţii.

Lucrarea a fost pusă în scenă într-un mod magistral de dirijorul estonian Tõnu Kaljuste, aflat la conducerea orchestrei Filarmonicii Borusan din Istanbul, a orchestrei Filarmonice din Estonia şi a corului de cameră mixt „Vox Clamantis".

Relaţia dintre muzică şi text.

În ceea ce priveşte relaţia dintre muzică şi text trebuie să evidenţiem pentru început mesajul teologic pe care autorul a dorit să-l pună în valoare. Pentru a putea reliefa mesajul teologic, este necesar să răspundem la o între-

[35] Brett Campbell, „When Oregon met Arvo", in: *Oregon's arts & culture news*, 3 february 2017. https://www.orartswatch.org/when-oregon-met-arvo/

bare esenţială: Cine este Adam? În viziunea lui Pärt, care trebuie citită prin intermediul teologiei Sfântului Siluan Athonitul, Adam reprezintă strămoşul comun al creştinilor, musulmanilor şi evreilor, care se unesc în umanitatea care îşi recunoaşte suferinţa. „Pentru Sfântul Siluan Athonitul, numele de Adam este un termen colectiv nu numai pentru întreaga umanitate, dar şi pentru fiecare în parte, din toate timpurile, indiferent de statutul social şi de afilierea religioasă. Acest Adam colectiv a suferit şi s-a tânguit pe acest pământ de mii de ani. Strămoşul nostru Adam a anticipat tragedia umană atunci când a experiat propria vină responsabilă, rezultatul actului păcătos. El a suferit toate cataclismele umanităţii într-o profundă disperarea, nemângâiat în propria suferinţă cumplită/ chin"[36].

În textul preluat de la Sfântul Siluan, pe care Pärt îl foloseşte în lucrare, Adam este cel care dă glas plângerii pentru păcatul săvârşit în Eden, evidenţiind nesinceritatea sa şi înstrăinarea de la Dumnezeu. Totodată, Adam deplânge şi sângerosul eveniment al fratricidului primordial[37]. La sfârşitul pasajului, poemul este transpus la persoana întâi, unde Sfântul Siluan Athonitul vorbeşte despre starea sa, iar ascultătorii sunt invitaţi să se transpună: „Şi eu am pierdut harul şi strig cu Adam: Milostiv fii mie, Doamne! Dă-mi duh de smerenie şi iubire!"[38]

La nivelul partiturii, Arvo încearcă să exploreze, prin intermediul muzicii şi al cuvintelor Sfântului Siluan, efectele cumulative ale căderii lui Adam şi ale pierderii harului.

În ceea ce priveşte partitura pentru cor, sesizăm faptul că cea mai mare parte a partiturii vocale constă în fraze melodice, adesea de factură monodică, în care textul Sfântului Siluan este exprimat de un narator, interpretat în principal de corul mixt. Atunci când este vorba de a da glas monologului lui Adam, care constituie elementul central al compoziţiei, sunt folosite doar vocile bărbăteşti, pentru a transpune în muzică rugăciunea plină de suferinţă.

Părţile muzicale destinate orchestrei de coarde sunt perfect aliniate cu cuvintele rugăciunii, astfel încât frumuseţea şi minunea Edenului sunt juxtapuse cu chinul resimţit de Adam, nu numai ca urmare a alungării sale, ci şi din cauza neascultării pe care a comis-o împotriva Dumnezeu.

La nivelul formelor muzicale, sesizăm pe lângă folosirea tehnicii personale, *tintinnabuli* şi o puternică influenţă a tehnicii compoziţionale a lui J.S. Bach şi o predilecţie pentru motivele muzicale din Oratoriul Matthäus-Passion, BWV 244.

---

[36] Coperta: CD Adam's Lament (ECM, 2012) booklet.
[37] „Arvo Pärt and the idea of christian Europe. The musical effects and affects of post-ideological religion", in: *Resounding Transcendence. Transitions in Music, Religion, and Ritual*, Edited by Jeffers Engelhardt Philip V. Bohlman, Published to Oxford Scholarship, 2016, p. 214-232.
[38] Cuviosul Siluan Athonitul *Între iadul deznădejdii şi iadul smereniei*..., p. 231.

La fel ca şi în multe alte compoziţii ale lui Pärt[39] şi aici conţinutul şi structura textului rugăciunii lui Siluan au fost cele care au dictat cursul muzicii, până la cele mai mici detalii. Semnele de punctuaţie, numărul de silabe şi accentul pe cuvinte joacă un rol important în compoziţia muzicală. În cele mai multe cazuri, cuvintele dau literalmente forma muzicii sale, autorul se foloseşte din plin de efectele acustice pe care le are sintaxa limbii ruseşti, care se reflectă meticulos în structura ritmică şi melodică a muzicii, indiferent dacă sunt cântate sau, cum se întâmplă uneori, „cântate" de instrumente fără fiind vocalizat.

„Cuvintele sunt cele care îmi scriu muzica", spune Pärt, care afirmă că aranjamentele muzicale rezultate sunt „doar o traducere". Pentru el, sunetul este determinat de „Cuvântul care a fost la început"[40]. Evenimentul petrecut în grădina Edenului se exprimă prin acţiunea Cuvântului, care pentru Pärt e „inima a toate, deoarece fără acel Cuvânt nu ar fi existat nimic"[41]. „Cuvintele te mântuiesc. Ele călăuzesc linia melodică şi percepţia. Cuvintele vorbesc tocmai despre a învăţa să percepi"[42].

Compoziţia rezultată din întrepătrunderea textului cu muzica descrie un arc emoţional, care începe cu bucuria pe care Adam o simte în grădina Edenului, trece prin durerea amară a lui Adam atunci când este alungat, se prelungeşte cu dorinţa lui arzătoare de a recâştiga locul pierdut şi se încheie cu speranţa realizată prin mântuirea care ne-a venit prin asumarea Crucii de către Hristos. Prezentându-l pe Adam ca părinte al întregii umanităţi căzute, Pärt ne invită să ne identificăm cu Adam în regretul şi pocăinţa sa, precum şi în privirile sale spre răscumpărarea care ne vine de la Hristos, prin smerenie şi iubire. Chiar dacă limba rusă pe care o foloseşte în lucrare nu este accesibilă publicului larg, conţinutul textului transpus prin intermediul orchestrei şi al vocilor creează un cadru de transmitere a unui conţinut spiritual, care evocă legătură noastră cu Dumnezeu.

„Notele mele seamănă poate cu nişte cuvinte cheie"[43], afirma Pärt. Prin dinamica pe care o impune stilul *tintinnabuli* în desfăşurarea lucrării, linia melodică este capabilă să transmită o întrepătrundere inextricabilă a suferinţei şi a speranţei. Adam apare adesea reprezentat în faţa ascultătorilor ca

---

[39] *Te Deum* (1984), *Stabat Mater* (1985), *Festina Lente* (1988), *Berliner Messe* (1990/1992), *Kanon Pokajanen* (1997) *Triodion* (1998), *Salve Regina* (2001).

[40] Peter C. Bouteneff, „How Arvo Pärt speaks prayer into a secular world. The composer sees his music as an interplay between suffering and consolation, loss and hope", December 5, 2018, https://www.christiancentury.org/article/critical-essay/how-arvo-p-rt-speaks-prayer-secular-world

[41] E. Restagno, *Conversazioni con Arvo Pärt*, in *Arvo Pärt allo specchio*, a cura di E. Restagno, Il Saggiatore, Milano, 2013, p. 39.

[42] „Arvo Pärt – 24 Preludes for a fugue", în: *Cântul inimii. Puterea cuvântului şi a muzicii*, ediție îngrijită și cuvânt înainte de L.S. Desartovici, traducere din limbile engleză și franceză: Laura Mărcean, traducere din limba rusă: Olga Bersan, Sofia, Editura Cartea Ortodoxă, 2012, p. 77.

[43] Maxime Egger, „Arvo Pärt...", p. 65.

un personaj în care se războiesc sentimente antagonice: durerea şi mângâierea, căderea şi mântuirea, moarte şi viaţa. Publicul simte cum muzica le insuflă o serie de sentimente rezultate din căderea lui Adam, astfel, se poate sesiza durerea şi suferinţa care se împletesc cu speranţa. Această realitate arhetipală este una specifică creştinismului, acolo unde îl vedem pe Domnul Hristos „spânzurat" pe Cruce, înfrângând moartea prin moarte[44]. Este vorba de acea tristeţe strălucitoare care se reflectă şi în marea taină care i-a fost descoperită Sfântului Siluan: „Ţine-ţi mintea în iad şi nu deznădăjdui[45]

Vorbind despre textul lui Sfântului Siluan, Pärt spunea: „Am vrut să rămân cât mai aproape de cuvintele lui Siluan şi să le interiorizez"[46].

Muzica sobră şi maiestuoasă, este departe de lumea plăcută a sunetului din lucrarea miniaturală „Für Alina". Există o sobrietate aparte în lucrare, cu acorduri grave în notele instrumentelor cu coardă, izbucniri monumentale şi tăceri bruşte. Este un strigăt de departe, care trece de la simplitatea deosebită a acordurilor grave la lamentarea interioară[47].

Toate augmentările muzicale ne conduc spre finalul textului, spre climaxul/ punctul central, atunci când Adam, chinuit de durere, hohotea şi gândea: „Noroade vor ieşi şi se vor înmulţi din mine şi toate vor suferi şi vor trăi întru duşmănie şi oamenii se vor ucide unii pe alţii". Însă, spre sfârşit, refrenul ia un ton declamativ, cântând la unison ameninţător, întrucât descrie întristarea lui Adam: „Şi această întristare a lui era mare, ca marea, şi o poate înţelege numai cel al cărui suflet a cunoscut pe Domnul şi ştie cât de mult El ne iubeşte". Singura strălucire a speranţei oferite în textul acestui cadru muzical marcat de dramatism rezidă în rugăciunea finală: „Milostiv fii mie, Doamne! Dă-mi duh de smerenie şi iubire!"[48]. Aceste cuvinte, luate separat, sunt greu de asimilat şi înţeles în deplina lor încărcătură plină de speranţă şi de mângâiere. Însă însoţite de muzica la care sunt racordate se poate percepe o înflăcărare transpusă aproape într-o şoaptă, doar de câteva voci ale corului. Astfel se împleteşte un sentiment de umilă convingere că Dumnezeu va răspunde la această rugăciune simţită.

Lucrarea *Adam's Lament* prezintă publicului larg tragismul căderii primilor oameni şi durerea pierderii harului Duhului Sfânt. Întreaga compoziţie este un manifest al remuşcărilor şi al sărăciei duhovniceşti de multe ori

---

[44] Peter Boutenef, „Resonant Silence: Is Arvo Pärt's Music Orthodox?", in: *The Wheel,* 1 Spring 2015. p. 34.
[45] Cuviosul Siluan Athonitul *Între iadul deznădejdii şi iadul smereniei*..., p. 213.
[46] Peter Boutenef, „Resonant Silence: Is Arvo Pärt's Music Orthodox?", in: *The Wheel,* 1 Spring 2015. p. 35.
[47] William Robin, „His Music, Entwined With His Faith", in: *The New York Times*, May 16, 2014. https://www.nytimes.com/2014/05/18/arts/music/at-heart-of-arvo-parts-works-eastern-orthodox-christianity.html
[48] Cuviosul Siluan Athonitul *Între iadul deznădejdii şi iadul smereniei*..., p. 231.

de neînțelese pentru omul contemporan, pe care le-a experimentat Adam, atunci când a fost alungat din grădina raiului.

Alternativele muzicale pe care le oferă lumii lucrările lui Pärt sunt un refugiu pentru cei care fug de agitația marilor metropole și de ritmurile frenetice ale societății contemporane, oferindu-le un răspuns la neîncetatele căutări ale relaționării cu sacrul[49].

Arvo Pärt este un om care a găsit în Ortodoxie răspunsurile la căutările sale interioare, un om care și-a asumat total credința și s-a hotărât să dezvăluie și celorlalți bogăția spirituală a relației cu Dumnezeu. Un suflet deschis spre tot ce înseamnă valori spirituale și artistice, Pärt este determinat să vorbească, tuturor celor care au preocupări religioase sau sunt în căutarea unor răspunsuri, despre modul în care, odată răscumpărați, Dumnezeu se descoperă fiecăruia în parte.

[49] Lorenzo Pompeo, „*Wir haben Zeit*: Arvo Pärt e il rovesciamento iconico del tempo", in Journal of Philosophy, 14, 2019, p. 171.

METODE PRACTICE DE PASTORAȚIE A TINERILOR ÎN SPAȚIUL VIRTUAL REPREZENTAT DE TELEVIZOR ŞI INTERNET

ALEXANDRU FLEŞER

Motto: „Astăzi este pericolul unei frecvente îmbufnări dezamăgite, rafinate şi strălucitoare, ispita deznădejdii, căci modernitatea este o permanentă expunere la încercare prin unităţile sale complexe, profunde şi rapide. Viteza îl agresează pe om, îl extenuează, îl depăşeşte şi-l abandonează. Omul devine supranumerar, dat deoparte"[1].

Abstract. Practical methods of pastoring young people in the virtual space represented by television and the internet.

There should be a fairly close connection between the media and theology. The media often becomes a form of human personality. And the Church has this role. But the difference between the two is clear. The church is a real community, a unitary whole made up of believers understood as individuals and not as individuals. These people interact, see each other and communicate live with each other. Through the media it is not possible to form a real communion between people as in the Church.

The Church recommends practical activities meant to be in total contradiction with the imaginary.

Keywords: Church, young people, virtual space, pastoring, media, television, internet.

Informaţia este caracteristica epocii în care trăim. Oamenii au acces la informaţie fără nici o restricţie şi într-un fel în care în trecut era imposibil. Societatea socoteşte informaţia drept bunul ei cel mai de preţ. Din acest punct de vedere această epocă se numeşte era informaţională sau era digi-

[1] Părintele AMEDEE şi Dominique MEGGLE, *Monahul şi psihiatrul. Convorbiri despre fericire*, Ed. Christiana, Bucureşti, 1993, p. 27.

tală. Conceptul de eră digitală este legat de conceptul de revoluţie digitală. Dispozitivele digitale domină orice domeniu. Economia statelor se bazează pe transmiterea, prelucrarea şi stocarea de informaţie. Într-o astfel de societate omul de masă resimte de multe ori o criză de personalitate, de apartenenţă la un neam sau la o religie. Tocmai datorită faptului că îi este facil a avea acces la informaţie, omul se simte singur şi devine dintr-un om un individ, într-o mare de indivizi, fără nici o particularitate. Nu mai există nimic care să-l deosebească de ceilalţi, nu mai are nimic personal, ci e integrat perfect într-o mare de indivizi, urmând astfel „trendul" societăţii. Pentru individul din lumea digitală nu contează dacă interlocutorul este de sex masculin sau feminin, alb sau negru, creştin sau ateu, ci contează să nu se deosebească de cei din lumea lui şi mai ales să se integreze în această lume.

Concluzia este că informaţia devine tot mai valoroasă şi mai importantă: *„informaţia reprezintă atât un mijloc de producţie cât şi o valoare de schimb care poate fi acumulată şi stocată ca bogăţie virtuală şi capital cultural (...); ea este o valută liber convertibilă între ordini materiale şi simbolice şi repozitorii ale valorii. Corpuri şi bunuri, precum şi imagini, bani şi alte simboluri devin interşanjabile, o dată ce au fost programate şi procesate, reproduse ca abstracţiuni digitale"*[2].

Între mass-media şi teologie ar trebui să existe o legătură destul de strânsă. De multe ori mass-media devine formatoare de personalitate umană. Şi Biserica are acest rol. Diferenţa dintre cele două însă este clară. Biserica este o comunitate reală, un tot unitar format credincioşi înţeleşi ca persoane şi nu ca indivizi. Aceste persoane interacţionează, se văd şi comunică *live* unii cu alţii. Prin mass-media nu se poate forma o comuniune reală între oameni ca şi în Biserică, chiar dacă există formularea de "*sat global*". Acest lucru este subliniat perfect de către Paul Levinson: *„publicul de televiziune, chiar şi când se aşeza în faţa televizoarelor într-un consens cu adevărat global, nu semăna deloc cu un sat, prin faptul că membrii săi nu puteau conversa între ei, decât dacă întâmplător stăteau în aceeaşi cameră - satul global, la vremea când a propus McLuhan această metaforă, era în realitate un sat de voyeuri, fiind deci complet lipsit de sensul interactiv, atât de important satului real".*[3]

Relaţia dintre mass-media şi teologie este una paradoxală: chiar dacă prin mass-media omul nu poate intra în comuniune cu semenul său[4], totuşi

---

[2] Mihaela CONSTANTINESCU, *Post/postmodernismul: Cultura divertismentului*, Ed. Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2001, p. 79.

[3] Paul LEVINSON, *McLuhan în era digitală. Ghid al mileniului informaţiilor*, Ed. Librom Antet SRL, Bucureşti, 2001, p. 41.

[4] Chiar dacă te poţi vedea şi te poţi auzi, acest fel de comuniune nu este ca şi comuniunea atunci când stai faţă în faţă cu cel care dialoghezi

mass-media îl ajută să transmită comunicate la foarte multe persoane în acelaşi timp, într-un timp foarte scurt. Dacă în trecut Apostolii propovăduiau credinţa maselor, în zilele noastre nu mai este nevoie să parcurgi mulţi kilometri pentru a face acest lucru, ci credinţa poate fi transmisă şi prin intermediul mass-mediei.

Noile forme de comunicare prin intermediul mass-mediei au foarte multe avantaje. Dacă teologia reuşeşte să folosească mass-media în favoarea ei, atunci nu numai că se aliniază la tendinţele societăţii, ci îşi poate ajuta proprii credincioşi. Mântuitorul Iisus Hristos îi îndeamnă pe Apostoli: *„mergând, învăţaţi toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh"* (Matei, 28, 20). El nu îi condiţionează pe Apostoli cu anumite metode: unii au învăţat prin cuvinte, alţii prin exemplul vieţii proprii, iar alţii prin martirajul lor.

Este adevărat că în momentul de faţă mesajul creştin este transmis prin intermediul cărţilor şi al cuvântărilor rostite ocazional. Aceste căi de comunicare îi sunt la îndemână Bisericii pentru că le utilizează de foarte mult timp, însă nici mediul virtual, deşi îi este străin, nu este omis. Deşi există un potenţial enorm în mediul virtual, totuşi nu trebuie uitat că în centrul teologiei şi al credinţei trebuie să stea Sfânta Scriptură şi Sfânta Tradiţie.

Pastoraţia într-un astfel de mediu virtual comportă multe exigenţe, dar şi oferă multe oportunităţi. Dificultatea se ridică din faptul că persoanele primesc şi transmit adevărul religios tot mai greu. Cu toate că suntem bombardaţi de informaţii părem tot mai incapabili să deosebim binele de rău şi paradoxal cu cât cunoaştem mai mult (prin intermediul mediului virtual) cu atât mai inutilă este această cunoaştere. Inutilitatea ei se referă la mai multe lucruri: prin intermediul mediului virtual deşi cunoaştem foarte multe lucruri despre cel cu care relaţionăm, de cele mai multe ori nu putem intra în legătură personală şi adevărată cu el; mediul virtual ne atrage în capcana uitării lui Dumnezeu, iar cunoaşterea lui Dumnezeu şi mântuirea este ţelul vieţii oricărui creştin*: „şi aceasta este viaţa veşnică: Să Te cunoască pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat, şi pe Iisus Hristos pe Care L-ai trimis"* (Ioan 17, 3).

Lumea în care trăim se confruntă cu trei riscuri majore: a materialismului, a emoţiilor superficiale şi a fatalismului[5]. Acestea „obligă" ca pastoraţia să înceapă de la vârstă fragedă. Lumea virtuală influenţează cel mai

[5] *„1. Riscul materialismului promovat de către societatea de consum şi care este o permanentă sursă de mediocritate culturală; 2. Riscul ca societatea să fie influenţată într-o manieră periculoasă de emoţii superficiale, orchestrate şi potenţate de către mass-media; 3. Riscul instalării în viaţa credincioşilor a unui fatalism sau a unei resemnări maladive, deoarece nu se întrevăd speranţe clare în ceea ce priveşte viitorul, reechilibrarea societăţii, problema sărăciei şi a nedreptăţilor de tot felul"* Pr. Ioan BIZĂU, *Viaţa în Hristos şi maladia secularizării*, Ed. Patmos, Cluj-Napoca, 2002, p. 15.

mult copiii şi adolescenţii şi în proporţie mult mai mică persoanele de vârstă medie şi vârstnicii.

Copilul este cel mai mare dar pe care îl face Dumnezeu unei familii. La începutul copilăriei viaţa religioasă a copilului este influenţată de către familie. Preotul nu poate interveni direct în educaţia copilului, ci este dator să arate părinţilor care sunt învăţăturile creştin-ortodoxe care trebuie insuflate copilului. Şcoala are şi ea un rol foarte important în formarea educaţiei religioase a copilului prin intermediul profesorului de religie. Acesta trebuie să coopereze activ cu preotul paroh şi astfel se vor vedea rezultatele: *„scopul principal al educaţiei religioase înainte de 12 ani nu este de a face copilul religios, în sensul adânc al cuvântului, ci de a-l pregăti pentru religiozitate, adică de a-i cultiva acele sentimente şi deprinderi care trebuie să fie în armonie cu impulsurile religioase, care se vor deştepta mai târziu. În acest scop trebuie ca ideile religioase să fie mai intuitive şi mai simple; numai aşa îşi vor păstra plasticitatea necesară mai târziu, când cuprinsul vieţii va creşte şi va căuta noi forme corespunzătoare”*[6].

Deşi pastoraţia copiilor pare indirectă (exceptând mediul familial), totuşi trebuie avută mare grijă pentru că încă de la aceste vârste fragede copiii sunt atraşi de lumea virtuală. Părinţii îi lasă de multe ori în faţa televizorului sau a ecranului calculatorului ore în şir, fără a fi supravegheaţi. Tentaţia acestei lumi virtuale este foarte mare, iar problemele de sănătate şi de dependenţă apărute în copilărie pot să aibă repercusiuni nebănuite asupra dezvoltării personalităţii sau chiar a vieţii. De multe ori, familia, cea care trebuie să fie factor decisiv în dezvoltarea religioasă a copilului, devine cea care îl îndepărtează pe copil de Biserică şi de Dumnezeu, făcându-l internaut sau dependent de televizor şi de lumea imaginară prezentată de acestea.

Tentaţia cea mai mare din adolescenţă este Internetul. La această vârstă, de cele mai multe ori, viaţa religioasă a tinerilor nu mai este atât de activă deoarece nu li se acordă atenţie sau timp şi nu sunt provocaţi la un dialog pe teme alese de ei. Ei simt că nici măcar Biserica nu se mai apleacă asupra lor, asupra problemelor lor sau asupra problemelor de zi cu zi ale societăţii. Biserica este obligată să le demonstreze că se înşeală şi *„Bisericii nu îi este indiferent şomajul părinţilor sau faptul că mama se dopează cu distonocalm ca să supravieţuiască bătăilor tatălui; că nu îi este indiferent că s-a deschis încă o bodegă, sau încă două, sau încă trei în drumul lui de la şcoală către casă; că nu este de acord cu programa analitică propusă de şcoală ...”*[7].

---

[6] Edwin A. KIRPATRICK, *Bazele studiului copilului*, Ed. Librăriei H. Steinberg, Bucureşti, 1915, p. 213.

[7] Pr. Constantin NECULA, „Educaţie pentru Înviere”, în *Tinereţe, ideal, Biserică*, Ed. Agaton, Făgăraş, 2002, pp. 156-159.

Dacă Biserica nu are capacitatea de a-i înţelege pe tineri, atunci pastoraţia devine una imposibilă. Chiar dacă internetul poate influenţa adolescenţii într-un mod toxic, tot el poate să vină şi cu o soluţie la problemele tinerilor. În pastoraţie preotul paroh îi poate implica activ pe tineri în diferite activităţi, cum ar fi realizarea unui site al parohiei sau a unei reviste parohiale şi astfel tinerii pot fi recâştigaţi. Părintele Savatie Baştovoi ne îndeamnă să fim atenţi cu tinerii şi cu pastoraţia lor, deoarece creştinismul se prezintă ca fiind o religie a tinerilor[8].

Folosirea excesivă a mediului virtual afectează simţurile omului. Dintre cele cinci simţuri, simţul văzului este cel mai important. Viaţa omului modern este marcată şi dominată de acest simţ. Văzul are un mare impact în viaţa de zi cu zi al omului şi de cele mai multe ori el este cel care îi conduce viaţa: *„sfârşitul secolului 20 şi începutul noului secol au adus cu sine un context cultural modificat. În primul rând a crescut atenţia acordată vizualului. Teoreticienii au observat că s-a produs o „revoluţie picturală" prin care am început să realizăm că dominaţia imaginii a înlocuit dominaţia cuvântului. Secolul 20 a debutat cu credinţa că, atunci când privim o fotografie, avem de-a face cu un lucru adevărat şi s-a încheiat ştiind, cel puţin la nivelul cognitiv, că multe lucruri care par a fi vizual adevărate nu sunt"*[9].

Rolul important pe care îl are simţul văzului între simţurile omului a fost remarcat şi de către Sfinţii Părinţi ai Bisericii: *deci printr-o oarecare pipăire, vederea amăgeşte sufletul către dulceaţă cu aruncăturile ochilor, atingându-se de departe de orice voieşte ca şi când ar avea ajutorul unor mâini netrupeşti, iar pe acelea pe care cu ajutorul mâinilor trupului nu poate a le atinge, pe acestea prin aruncările ochilor cu împătimire le cuprinde"*[10]. Cuviosul Nicodim ne îndeamnă să avem mare grijă în ceea ce priveşte ochiul omenesc. Două sunt motivele acestui îndemn: primul ar fi acela că: *„simţirea aceasta se aseamănă, după cum am zis, cu un fur, şi mai vârtos cu întâiul tâlhar al tâlharilor. Că împreună răpind degrabă mintea şi alunecând într-o clipită de ochi (cum se zice iarăşi despre ea), la locul păcatului aleargă"*[11]*; iar în al doilea rând pentru că: „simţirea aceasta fiind mai subţire, este pentru aceasta şi mai cunoscătoare, şi pentru că este mai cunoscătoare este şi de minte mai dorită; pentru că este mai dorită, pentru aceasta şi pe idolii săi mai adânc îi zugrăveşte pe tabla nălucirii; şi pentru că mai adânc îi zugrăveşte, pentru aceasta şi cu mai multă greutate se şterg"*[12].

---

[8] Ieromonah Savatie BAŞTOVOI, *Despre curaj şi libertate în Ortodoxie*, Ed. Sofia, Bucureşti, 2002, pp. 20-25.
[9] M. CONSTANTINESCU, *Post/postmodernismul...* , pp. 9-10.
[10] Sfântul Nicodim Aghioritul, *Paza celor cinci simţuri*, Ed. Anastasia, Bucureşti, 1999, p. 61.
[11] Sfântul Nicodim Aghioritul, *Paza celor cinci...,* pp. 61-62.
[12] Sfântul Nicodim Aghioritul, *Paza celor cinci...,* p. 64.

Televiziunea şi implicit televizorul ne arată cât de puternic este simţul vizual şi cât de mare este influenţa imaginii asupra lui: *„mesajul televizat creează receptorului senzaţia că se află în mijlocul evenimentelor sau că este alături de personajele sale preferate”*[13]. Gândirea omului de masă poate fi manipulată foarte uşor tot prin intermediul televizorului, televizor care prin intermediul ecranului său are puterea de a imita lumea reală: *„imaginii îi este specifică producerea aşa numitului „efect de real”, adică imaginea ne face să vedem şi să credem în existenţa a ceea ce ne arată. Pe această caracteristică se bazează procesul manipulării prin imagine”*[14].

Datorită acestei puteri manipulatoare, privirea omului nu mai este orientată spre exterior (respectiv spre Dumnezeu sau spre semeni), ci spre interior: *„privirea <<spre exterior>> este educată în mod forţat, fiindcă imaginile se succed rapid, se schimbă uşor, prezentând mereu noi impresii şi acţiuni, înlănţuind neîntrerupt gândirea şi privirea, făcând imposibilă telespectatorului orice încercare de dezmeticire, ceea ce ar corespunde unei <<priviri spre interior>>”*[15].

Într-o lume în care contează doar ceea ce vezi concluzia e simplă: trebuie să vezi sau să fi văzut pentru a exista: **„***aşadar, a apărea e mai valoros decât a fi, pentru că a fi nu e decât a apărea”*[16]. Televizorul şi internetul nu fac altceva decât să-şi creeze şi să-ţi creeze propria lume, paralelă cu cea reală: *„imaginea devine pentru noi mai mult decât o modă - devine o lume. Lumea s-a făcut imagine”*[17].

Omul devine un voyeur, termen folosit pentru prima dată de către Jean-Luc Marion şi care îl desemnează pe omul ce are o plăcere extraordinară de a privi, fără însă a fi şi el văzut: *„voyeur-ul vede doar pentru plăcerea de a vedea: graţie tehnicii, el poate în sfârşit să sucombe fără limite, nici restricţii fascinaţiei acelei „libido vivendi” pe care Părinţii au denunţat-o dintotdeauna: plăcerea de a vedea, de a vedea totul şi mai ales ceea ce n-am dreptul sau puterea de a vedea, plăcerea de a vedea totodată fără să fiu vreodată văzut”*[18]. El însă trăieşte într-o lume paradoxală: nu se integrează în lume, dar vrea să o stăpânească prin intermediul imaginii: *„voyeur-ul întreţine, aşadar, un raport pervers şi neputincios totodată cu lumea de care fuge şi în acelaşi timp o posedă în imagine. Voyeur-ul practică un onanism al imaginii”*[19].

---

[13] Corina CRIŞAN şi Lucian DANCIU, *Manipularea opiniei publice prin televiziune*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2000, p. 14.
[14] C. CRIŞAN şi L. DANCIU, *Manipularea opiniei publice*..., p. 63
[15] Wolfgang ZOLLER, *Când imaginea suprimă cuvântul*, Ed. Agape, Făgăraş, 1998, p. 34.
[16] Jean-Luc MARION, *Crucea vizibilului*, trad. de Mihai Neamţu, Ed. Deisis, Sibiu, 2000, p. 86.
[17] J. L. MARION, *Crucea*..., p. 79.
[18] J. L. MARION, *Crucea*..., p. 84.
[19] J. L. MARION, *Crucea*..., p. 84.

Aşadar, principala dorinţă a voyeur-ului este aceea de a vedea şi drept urmare această dorinţă îi trebuie satisfăcută. Aceasta satisfacere se poate face doar prin intermediul imaginilor: *„voyeur-ul fixează norma imaginii lipsită de original prin exigenţa poftei sale de a vedea pentru a vedea; fiecare imagine devine, aşadar, validă cu condiţia de a satisface această dorinţă”*[20]. Acesta este etalonul ca imaginea să fie autentică şi *„prin urmare ea trebuie să se conformeze aşteptării acestei dorinţe”*[21].

Decalogul ne învaţă din Vechiul Testament să nu ne facem idoli cărora să ne închinăm. De foarte multe ori imaginea însăşi devine un idol pentru voyeur: *„o dată cu imaginea, voyeur-ul vede satisfacerea dorinţei sale, deci a lui însuşi. Orice imagine este un idol sau nu este văzută”*[22].

Dacă vorbim de un idol înseamnă că putem vorbi şi despre o patimă. Principala patimă care se naşte din folosirea excesivă a mijloacelor mass-media este aceea a iubirii de sine. Această iubire denaturează relaţia de iubire cu Dumnezeu şi cu semenii. Sfântul Maxim Mărturisitorul ne avertizează că ea naşte alte trei mari păcate: *„iubirea trupească de sine, cum s-a spus adeseori, e pricina tuturor gândurilor pătimaşe. Căci din ea se nasc cele trei gânduri mai generale ale poftei: al lăcomiei pântecelui, al iubirii de arginţi şi al slavei deşarte”*[23]. După aceste păcate urmează şi altele: *„la rândul lor, din lăcomia pântecelui se naşte gândul curviei; din iubirea de argint gândul lăcomiei şi al zgârceniei; iar din slava deşartă, gândul mândriei. Şi toate celelalte gânduri izvorăsc din aceste trei: al mândriei, al întristării, al pomenirii răului, al deznădejdii, al pizmei, al bârfirii, şi celelalte. Aceste patimi leagă mintea de lucrurile materiale şi o ţin la pământ, stând cu toate deasupra ei asemenea unui bolovan foarte greu, ea fiind prin fire mai uşoară şi mai sprintenă ca focul”*[24].

Pentru adolescenţi şi nu numai, cel mai periculos este internetul, deoarece el reprezintă o lume în sine, o lume tentantă care atrage: *„internetul reprezintă o lume în sine: este universul nostru reduplicat, este proiecţia electronică a pământului. În acest spaţiu cibernetic găseşti deopotrivă lucruri abjecte sau înălţătoare, simple sau super-complexe, frumoase sau urâte, bune sau rele, ca şi în lumea reală”*[25]. Principalul avantaj oferit este comunicarea deoarece: *„în scurt timp s-a dezvoltat foarte*

---

[20] J. L. MARION, *Crucea…*, p. 84.
[21] J. L. MARION, *Crucea…*, p. 84.
[22] J. L. MARION, *Crucea…*, p. 85.
[23] Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Filocalia, sau culegere din scrierile sfinţilor părinţi care arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi, Capete despre dragoste*, suta a treia, 56, ediţia electronică, Apologeticum, 2005, p. 126.
[24] Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Filocalia…*, pp. 126-127.
[25] Ierodiaconul CLEOPA, *Creştinul ortodox în lumea televizorului şi a internetului*, Sfânta Mănăstire Rarău, Ed. Panaghia, 2002, p. 100.

mult, devenind un element central al acestei reţele, un mijloc de comunicare indispensabil"[26]. Comunicarea devine în felul acesta noul cult: *„practicarea sistematică a comunicaţiei prin intermediul calculatoarelor şi al reţelelor este realitatea concretă a noului cult al Internetului. Înţelegem acum mai bine un anumit număr de practici sugerate internauţilor, care ţin toate de acelaşi imperativ: comunicaţi, tot timpul, mereu, despre cât mai multe lucruri posibil şi indiferent de conţinutul lor! Activaţi informaţia: iată adevăratul rit căruia trebuie să-i aduci sacrificii la orice oră din zi şi din noapte"*[27]. Aşa cum în teologie există un domeniu numit mistică, tot aşa şi în cadrul internetului se poate vorbi de o mistică, însă aceasta este una a comunicării: *„tot ce este valoros în lume se află de partea informaţiei. În acest sens, totul - cu excepţia dezagregării entropice - este informaţie, mesaj, mişcare. Orice fiinţă este esenţialmente, în existenţa sa fundamentală, mesaj. E o gândire prin care se inaugurează ceea ce s-ar putea numi o <<ontologie radicală a mesajului>>: nimic nu există decât sub forma unui mesaj, a unei informaţii, a unei transparenţe potenţiale. Ne aflăm aici într-o veritabilă mistică a comunicării"*[28].

„Oportunităţile" cu care te *„vrăjeşte"* internetului sunt multiple: anonimitate (nu te cunoaşte nimeni), invizibilitate (dacă doreşti pot să navighezi pe internet şi să nu te vadă nimeni, să fi pe modul invizibil), disociere (se referă la caracterul pe care ţi-l creezi pe internet), lipsa unui statut social (nimeni nu ştie din ce categorie faci parte dacă nu doreşti să-ţi dezvălui acest lucru) sau multiplicarea personalităţii (referitor la schimbarea sexului, în sensul că poţi să te prezinţi ca fiind de sex masculin sau feminin). În această lume, în care nimeni nu ştie cine eşti de fapt, în acest oraş imens, lipseşte dragostea: *„lipseşte o dragoste umană generală, caldă, izvorâtă din inimă"*[29].

Omul căruia îi lipseşte dragostea este un om singur. Michael Dertouzos descrie extraordinar de bine imaginea omului care este singur şi stă în faţa computerului, neavând prieteni, neştiind să iubească şi devenind tehno om[30]. Singurătatea şi însingurarea care rezultă din folosirea excesivă a mass-mediei poate afecta chiar relaţiile cu membrii familiei: *„proximitatea electronică ar putea avea efecte negative. În era industrială schimbările în modelele de*

---

[26] Teodosie PARASCHIV, „Internetul – un nou mijloc de comunicare", în *Candela Moldovei*, nr. 2/februarie 1999

[27] Philippe BRETON, *Cultul Internetului. O ameninţare pentru legătura socială?*, trad. de Beatrice Stanciu, Ed. Coresi, Bucureşti, 2001, pp. 108-109.

[28] P. BRETON..., *Cultul Internetului*, p. 39.

[29] Konrad LORENZ, *Cele opt păcate capitale ale omenirii civilizate*, trad. de Vasile V. Poenaru, ed. a II-a, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2001, p. 20.

[30] Michael DERTOUZOS, *Ce va fi: Cum vom trăi în lumea nouă a informaţiei*, trad. de Ioana Moisil, Rolanda Predescu, Roxana Georgescu Ed. Tehnică, Bucureşti, 2000, p. 268.

bunăstare şi muncă datorate unei proximităţi mai mari, au slăbit sâmburele familial, în timp ce compasiunea şi grija pentru comunitate au făcut loc materialismului, unei concentrări mai mari asupra eului şi a scopurilor individuale. O altă creştere de o mie de ori a proximităţii va accentua probabil aceste tendinţe - nu este o perspectivă plăcută, dar una pe care nu putem şi nu trebuie să o ignorăm"[31].

Adevăratele aspecte pozitive aduse de internet la reprezintă: numeroasele cunoştinţe pe care le oferă internautului[32], accesul la numeroase cărţi teologice[33], posibilitatea „evanghelizării"[34] sau posibilitatea unei educaţii revoluţionare[35].

Pe lângă toate aceste aspecte pozitive însă există şi numeroase aspecte negative: anestezia[36], „vidul existenţial"[37], extenuarea informaţională[38], drogul[39], eroul imaginar al jocurilor[40], insensibilitatea (manifestată mai ales la violenţă)[41], comportamentul antisocial[42], dorinţa altei vieţi[43], pornografia[44] sau robia[45].

Atenţia tuturor trebuie să se îndrepte către copii, pentru că aceştia sunt cei mai expuşi şi se pot apăra cel mai puţin. Efectul asupra copilului poate fi unul ireversibil[46].

Exigenţele şi oportunităţile oferite de aceste mijloace mass-media sunt uimitoare, dar perene. Datorită faptului că ele sunt într-o continuă transformare (în funcţie de preferinţele utilizatorilor) este foarte greu să alcătuim un manual cu metodele ce trebuiesc folosite în pastoraţie. Pastoraţia trebuie să se „ *muleze*" din mers şi să încerce să răspundă problemelor ce

---

[31] M. DERTOUZOS, *Ce va fi: Cum vom trăi...,* p. 251.
[32] Gheorghe SĂSĂRMAN, „O feerie cu vocaţie apocaliptică", în *Revista Secolul 20*, nr. 4-9/2000, *„Gutenberg. Computer. Internet"*, p. 92.
[33] Dorin MARINCA, „Ortodoxie şi Internet", în *Tineretul Ortodox*, supliment al foii *„Învierea"*, anul IV, nr. 10 (15 octombrie), Timişoara,1998
[34] Papa Ioan Paul al II-lea, *Internet: A New Forum for Proclaiming the Gospel*, Sunday, May 12, 2002, documentul poate fi citit la adresa:http://www.vatican.va/roman.curia/pontifical_councils/pccs/documents.html
[35] M. DERTOUZOS, *Ce va fi: Cum vom trăi...,* p. 174.
[36] Ioan CIOBOTĂ, *Pornografia şi dependenţa de Internet: o viaţă în minciună*, Documentar Radio Vocea Evangheliei Timişoara, Ed. WorldTeach, 2010, p. 23.
[37] I. CIOBOTĂ, *Pornografia şi dependenţa...,* p. 27.
[38] I. CIOBOTĂ, *Pornografia şi dependenţa...,* p. 29.
[39] I. CIOBOTĂ, *Pornografia şi dependenţa...,* p. 38.
[40] I. CIOBOTĂ, *Pornografia şi dependenţa...,* p. 48.
[41] I. CIOBOTĂ, *Pornografia şi dependenţa...,* p. 51.
[42] I. CIOBOTĂ, *Pornografia şi dependenţa...,* p. 90.
[43] I. CIOBOTĂ, *Pornografia şi dependenţa...,* pp. 95-96.
[44] I. CIOBOTĂ, *Pornografia şi dependenţa...,* p. 108.
[45] I. CIOBOTĂ, *Pornografia şi dependenţa...,* pp. 68-69.
[46] Erich McLUHAN şi Frank ZIGRONE, *Mass-media sau mediul invizibil*, trad. de Mihai Moroiu, Ed. Nemira, Bucureşti, 1997, p. 242.

apar. Pastoraţia în mediul acesta virtual este o ramură a pastoraţiei clasice, o ramură care nu o poate înlocui. Pastoraţia clasică implică prezenţa „*fizică*" a preotului în parohie, în timp ce în cea virtuală preotul poate fi „*offline*".

În primul rând este nevoie de responsabilitate atunci când postăm ceva în mediul virtual. Trebuie ştiut faptul că ceea ce postăm (texte, fotografii sau filmări) poate fi preluat şi redistribuit de către altcineva. Confidenţialitatea este un alt aspect de care trebuie să ţinem seama. Ceea ce se realizează în pastoraţia clasică (întâlniri sau conversaţii) nu se postează în mediul virtual.

Atunci când trimiţi un mesaj trebuie să fi foarte atent la conţinutul textului. El nu trebuie să fie ulterior recorectat deoarece nu mai are aceeaşi putere şi ne putem face de râs. De asemenea, mesajele trebuie să se adreseze către grupuri şi nu privat. Discuţia privată trebuie să aibă loc faţă în faţă.

Pentru o pastoraţie care să aibă succes în mediul virtual este necesară înlăturarea „*feţelor*", adică e nevoie să nu folosim altă identitate şi să nu ne ascundem sub masca anonimatului. Anonimatul distruge pastoraţia.

Spovedania on-line nu este acceptată în Biserica Ortodoxă din mai multe motive. În primul rând este nevoie să existe intimitate şi e nevoie de actul clar al prezenţei faţă în faţă pentru ca preotul să dea dezlegarea, lucruri pe care mediul virtual nu le poate oferi. În ceea ce priveşte pomelnicele care sunt trimise electronic, şi ele ridică nişte probleme. Este adevărat că există metode prin care se pot ajuta electronic diferite parohii (2% din impozitul pe salariu sau diferite donaţii), însă e clar că e nevoie de *„acţiune"* şi nu de *„comoditate*" (adică să mergi până la biserică, să faci un efort pentru pomelnic). La toate acestea adăugăm faptul că în cazul unui pomelnic electronic nu poţi vedea dacă el a ajuns unde trebuie sau la nişte şarlatani, aşa-zişi *„rugători"*.

Preoţia nu are timp şi spaţiu. Nici în mediul virtual nu trebuie uitat acest lucru, mai ales că de multe ori opinia unui preot este luată drept opinia Bisericii. De aceea trebuie avută mare grijă în exprimarea din mediul virtual. Trebuie specificat foarte clar atunci când este vorba de o opinie proprie şi nu de opinia întregii Biserici. Biserica nu îngrădeşte dreptul la exprimarea propriei opinii, însă recomandarea este ca atunci când se întâmplă să se specifice lucrul acesta.

Mediul virtual, în care trăiesc tinerii, trebuie să devină, într-un final, un mediu real. Acţiunile pastorale concrete necesită trecerea din mediul virtual în mediul real, iar în lumea reală există câteva metode, cum ar fi:

„ - preotul trebuie să ofere un model de viaţă creştină şi de iubire sinceră pentru Hristos;

- vizite particulare cu caracter pastoral şi nu numai;

- cuvântări ocazionale publice sau private la diferite ocazii;

- împrumuturi de cărţi, dacă se poate scrieri patristice, dar şi contemporane, urmate de dezbateri;

- sfătuiri ale preotului, când este cazul, pentru probleme tangente vieţii comunitare sau bisericeşti;

- invitaţii de a participa la conferinţe din cadrul „Serilor duhovniceşti";

- raporturi de colaborare în cadrul şcolilor;

- accesul la biblioteca parohială;

- este recomandabil să fie angrenaţi în acţiuni sociale;

- în cazul parohiilor urbane, dar nu numai, Biserica ar putea crea sau identifica spaţii de meditaţie gratuită pentru copii la diferite materii, acţiune la care să fie cooptaţi dascăli de profil sau chiar poate oferi spaţiul sau cadrul pentru consultaţii medicale gratuite, cu contribuţia unor medici de suflet"[47].

Biserica, prin intermediul preoţilor, trebuie să vină în întâmpinarea tinerilor prin mijloace pastorale diversificate. Fenomenelor de secularizare şi globalizare care stăpânesc societatea, Biserica li se opune prin acţiune concretă. Tinerii se simt însinguraţi, robotizaţi şi mai ales uniformizaţi. Biserica contracarează prin comuniune, unicitate şi simţirea personalităţii umane. În acest sens, pastoraţia tinerilor trebuie să înceapă prin activităţi catehetice directe, pentru a se familiariza cu învăţăturile creştine autentice.

Pentru o finalitate a activităţilor catehetice este necesară înfiinţarea unei biblioteci parohiale, de unde tinerii să îşi procure cărţi care îi vor ajuta să înţeleagă mult mai bine credinţa şi unde îşi vor putea lămuri problemele esenţiale legate de viaţa duhovnicească.

Un alt mod de a veni în sprijinul tinerilor este acela de a organiza pelerinaje şi tabere creştine, care propun comunicare şi comuniune adevărată, în discordanţă cu ceea ce propune mediul virtual: lume iluzorie şi comunicare impersonală. Acestea demonstrează tinerilor că aparţin unui grup real şi concret. De asemenea, se pot organiza seri duhovniceşti pentru tineri, în cadrul cărora se pot viziona filme creştine.

Filantropia este un mod prin care tinerii pot trece la acţiune. Ea demonstrează existenţa iubirii inter-umane, însă în acelaşi timp cere responsabilitate: *„iubirea care te face să-ţi asumi răspunderea pentru alţii, creează o atât de mare apropiere între tine şi ei, încât se produce o anumită identificare între eul propriu şi eul lor. Avem aici o împăcare între libertate şi colectivitate, între concepţia de nescăzută apreciere a insului şi de supremă valorificare a întregului social, fără a fi sacrificat nici întregul, nici insul. Numai mişcarea liberă prin iubire te apropie şi te încadrează desăvârşit şi te identifică cu colectivitatea"*[48].

---

[47] http://www.uab.ro/reviste_recunoscute/reviste_teologie/nr1_2005/pagini/13croitoru.htm, accesat în data de 15.05. 2020

[48] Pr. Dumitru STĂNILOAE, „Iisus Hristos şi problema socială", în *Telegraful Român*, anul LXXXIX, numărul 52, 25 decembrie 1941 (material reeditat în *Dumitru Stăniloae – Cultură şi Duhovnicie. Articole publicate în Telegraful Român (1937-1941)* volumul II, Ed. Basilica, Bucureşti, 2012, p. 875).

Biserica recomandă activităţi practice menite să fie într-o totală contradicţie cu imaginarul[49]. Discernământul este unitatea de măsură folosită de Biserică. Tânărul devine rob al tehnicii şi nu se mai poate orienta în lume: *„posesor al telefoanelor cele mai performante, al laptopurilor de ultimă generaţie, tânărul devine victima unui sistem ce cultivă în om, atât timp cât nu evaluează cu discernământ, suficienţa de sine, aroganţa, spiritul individualist, dar şi perspectiva unei existenţe pur orizontale, fără articularea ei în relaţia vie cu Dumnezeu”*[50].

Relaţia cu Dumnezeu şi cu semenii începe de la comuniune, iar *„ fără această comuniune, lumea nu e decât tristeţe, ruină, distrugere, masacre. Să vrea lumea să trăiască în această iubire şi atunci ar cunoaşte viaţa veşnică”*[51].

Concluzia în ceea ce priveşte pastoraţia în mediul virtual o menţionează Părintele Iulian Nistea într-un articol din revista Studii Teologice: *„Internetului, ca toate celelalte „lumi” sau „medii” are nevoie de creştinism. Dar această prezenţă nu trebuie să fie una haotică, ci îndrumată de principii pastorale creştine şi adaptate, care să dea o anumită coerenţă şi concertare misiunii creştine. Pastoraţia pe Internet are nevoie de o viziune antropologică tradiţională dar inculturată, întrupată în mediu specific şi de o teologie pastorală adaptată Internetului prin faptul că ţine seama de specificităţile prezenţei şi relaţionării în lumea Internetului. Structurarea coerentă a pastoraţiei pe Internet trebuie să treacă prin încurajarea unor studii creştine despre psihologia prezenţei şi relaţionării pe Internet şi despre implicaţiile concrete asupra utilizatorilor ale inovaţiilor tehnologice în acest mediu. Aceste studii ar trebui să conducă şi la crearea unui set de ghiduri cu explicaţii şi recomandări pentru cei care fac misiune pe Internet, pentru părinţi, pentru copii şi pentru tot creştinul”*[52].

---

[49] Virgiliu Gheorghe, *Efectele televiziunii*..., p. 425.

[50] Pr. Gheorghe HOLBEA, „Pastoraţia tinerilor în contextul actual al globalizării”, în *Ortodoxia*, Seria a II-a, Anul VII, Numărul 4, 2015, p. 58.

[51] Pr. Dumitru STĂNILOAE şi M. A. COSTA DE BEAUREGARD, *Mica Dogmatică vorbită. Dialoguri la Cernica*, traducere de Maria-Cornelia Ică, Ed. Deisis, Sibiu, 2007, p. 227.

[52] http://poruncaiubirii.agaton.ro/articol/642/pastoraţiia-pe-internet--oportunitate-sau-ameniţare, accesat în data de 01. 06. 2020.

REPERE PASTORALE ALE OPEREI PR. PROF. UNIV. DR. LIVIU GALACTION MUNTEANU ÎN REVISTA „VIAȚA ILUSTRATĂ”

LUCIAN GREABU

Abstract:
One of the great personalities of the theological school in Romania is that of Father Professor Liviu Galaction Munteanu. His theological training, which began in Sibiu, was completed at the prestigious Faculty of Theology in Cernăuți, where he obtained a doctorate in the New Testament discipline.
Most of his work was published in the magazine *Renaissance*, in the column „foileton”, and then saw the light of the press as studies or volumes. Other writings were published in the magazine *Illustrated Life*, so that durig his journalistic intinerary, he made an important contribution to the development of the theological heritage in Romania. His work, which covers a rich thematic palette, reflects an exceptional theological preparation that was used in order to carry out the pastoral mission.
We live in a culturally emancipated society, in which some consider religious truths obsolete or manifest opposition to them. In these conditions, an active pastoral care is needed from the priests, and Father Liviu G. Munteanu remains, from this perspective, a paradigm.

Keywords: *Orthodox Church, theological heritage, Father, Professor, Galaction, pastoral, religious, paradigm*.

Introducere

Prin străduinţele episcopului Nicolae Ivan (1921-1936) s-au pus bazele reînviatei Eparhii a Vadului, Feleacului şi Clujului, care era materializarea unui deziderat al mitropolitului Andrei Şaguna. După organizarea Eparhiei şi punerea pietrei de temelie a Catedralei din Cluj, care să vorbească trecătorilor despre Clujul ortodox, îşi concentrează toate puterile în vederea înfiinţării unui focar de cultură – Institutul Teologic Ortodox, ridicat mai târ-

ziu la rangul de Academie - care avea să devină o „înaltă instituţie de cultură religioasă şi morală" primind chemarea de a-i pregăti „pe viitorii propovăduitori ai evangheliei Mântuitorului pentru credincioşii din cea mai expusă latură a ţării". În câţiva ani de la înfiinţarea ei, „s-a impus ca un serios şi indispensabil factor de cultură şi educaţie religioasă", prin cadrele didactice cu înaltă pregătire teologică, precum şi prin preoţii, ieşiţi de pe băncile acestei instituţii de învăţământ.[1] Între profesorii de seamă care au activat la Institutul/Academia Teologică Ortodoxă din Cluj, s-a remarcat personalitatea Pr. Prof. Univ. Dr. Liviu Galaction Munteanu, începând de la punerea pietrei de temelie în anul 1924, până la desfiinţare, în 1952.

Repere din viaţa Părintelui Liviu Galaction Munteanu

S-a născut la 16 mai 1898, în satul Cristian, jud. Braşov, într-o familie de învăţători: Nicolae şi Maria, ca al doilea copil al acestora. A început şcoala în satul natal (1904), după care a continuat studiile la Liceul „Andrei Şaguna" (1909-1917), pe care l-a absolvit în sesiunea din iunie 1917[2], cf. Diploma de Bacalaureat nr. 371/917.[3] Îndată după terminarea liceului, urma să fie înrolat pe front, dar fiind crescut într-o atmosferă de religiozitate, îşi îndreaptă paşii spre studiul teologiei, la Institutul Teologic pedagogic „Andreian" din Sibiu, între 1917-1920, pe care l-a absolvit în 1920, cf. Diploma nr. 495/1920, unde l-a avut ca mentor pe Pr. Prof. Dr. Nicoale Bălan, viitorul mitropolit al Ardealului. Continuă studiile la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cernăuţi, unde obţine titlul de Doctor în teologie, în anul 1923. Tot în acelaşi an, s-a căsătorit cu Silvia Popa, având împreună trei copii: Didina (1923 – inginer), care a murit într-un accident tragic în 1949 într-o drumeţie la munte, Sergiu (1919 - medic) şi Lia (1936 - medic).

În anul 1924 s-a înfiinţat, tot prin eforturile episcopului Nicoale Ivan, Institutul Teologic Ortodox din Cluj. Între cadrele care au alcătuit corpul didactic al acestei instituţii s-a numărat şi Dr. Liviu Galaction Munteanu, având specializarea Studiul Noului Testament, însă în vremurile grele care au urmat, cu multă competenţă a suplinit şi Catedra de Vechiul Testament, stăpânind foarte bine limbile: greacă veche, latină, ebraică, franceză, germană şi maghiară.[4] La 17 februarie 1927 a fost hirotonit preot de către epi-

[1] Dr. Ioan VASCĂ, „Cuvânt înainte" în *Anuarul Academiei Teologice Ortodoxe române din Cluj (1924-1930)*, Tiparul Eparhiei Ortodoxe Române, Cluj, 1930, p. 3.
[2] *Ibidem*, pp. 16-17.
[3] Diploma de Bacalaureat nr. 371/917, Arhiva Arhiepiscopiei Vadului Feleacului şi Clujului.
[4] Pr. Prof. Dr. Alexandru MORARU, „Centenar: Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu (1898 -1998). Viaţa şi activitatea Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu – martir al Bisericii şi al neamului", în *Anuarul Academiei Teologice Ortodoxe Române din Cluj*, Tipărit cu binecuvântarea ÎPS Părinte BARTOLOMEU Anania, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului şi Clujului, Ed. Arhidiecezana, Cluj, 2000, p. 17.

scopul Nicolae Ivan al Clujului. A fost o personalitate complexă, „formarea sa spiritual-culturală coexistând în mod fericit cu cea misionar-pastoral-duhovnicească”. A fost profesorul cu cea mai lungă activitate, pe toată durata funcţionării Institutului/Academiei Teologice (1924-1952).

După desfiinţarea acestei prestigioase instituţii de către regimul comunist, în 1952, a fost numit preot slujitor la Bistriţa (1952-1958). A fost desemnat vicar eparhial, începând cu 1 iunie 1958. În această demnitate, prin munca sa a sporit prestigiul Eparhiei Clujului, dar activitatea i-a fost de scurtă durată.

Un loc central în planul de măsuri ce viza îmbunătăţirea vieţii duhovniceşti în Episcopia Clujului îl constituia educaţia religioasă a tinerilor, fiind soluţia pe termen lung pentru supravieţuirea Bisericii şi contracararea politicii opresive comuniste. Privitor la această acţiune, în conferinţa cu protopopii din 20 august 1958, episcopul Teofil îl recomandă pe părintele Liviu G. Munteanu, zicând: „Avem omul cu ştiinţă care să vă pună la dispoziţie acest material”. Astfel părintele Munteanu a întocmit, iar la cererea sa, părintele Ioan Bunea a redactat schematic un plan de cateheze, atât pentru elevi, cât şi pentru adulţi.[5] Acest material apucă să fie distribuit doar în 5 din cele 12 protopopiate, deoarece organele de Securitate au intrat în alertă iar cei doi sunt arestaţi. În urma judecării sunt aruncaţi în închisoare, părintele Liviu G. Munteanu sfârşindu-şi viaţa la Aiud, în 8 martie 1961.[6]

Coordonate pastorale

Unul din aspectele operei părintelui profesor Liviu Galaction Munteanu, pe care îl întâlnim pe întreg itinerarul publicistic, este acela al pastoraţiei prin intermediul condeiului. Atât de la amvon, prin documentate predici, a condus pe calea mântuirii nu numai studenţii teologi, cât şi pe credincioşii care au avut prilejul să-l cunoască,[7] cât şi prin cuvântul scris. La Cluj a apărut, prin strădaniile Episcopului Nicolae Ivan, revista periodică *Renaşterea,* născută „din dorinţa de a da şi noi o modestă contribuţie la consolidarea statului nostru românesc”. În paginile acestei publicaţii apăreau dense articole cu caracter teologic, istoric, literar etc., unde, alături de alte mari personalităţi, a publicat şi Liviu G. Munteanu. În anul 1948 este însoţită de *Renaşterea. Adaos pentru foaia oficială a Episcopiei Ortodoxe Române a*

[5] *Ibidem*, pp. 18-19.
[6] Ierom. Grigorie Benea (coordonator), Andreea Ineoan, Emanuil Ineoan, Andreea Opriş, Adrian Nicolae Petcu, pr. Dorin Sas, Dragoş Ursu, *Preoți din Arhiepiscopia Vadului Feleacului şi Clujului în temniţele comuniste*, Tipărită cu binecuvântarea ÎPS Părinte Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului şi Clujului, Mitropolitul Clujului, Maramureşului şi Sălajului, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2017, p. 229.
[7] Pr. Prof. Dr. Alexandru Moraru, „Centenar...”, p. 18.

Vadului Feleacului şi Clujului, sub redacţia lui Gh. Noveanu.[8] În anul 1934 profesorul Nicolae Colan scotea la Sibiu revista *Viaţa Ilustrată*, „revistă de familie" în care se publicau articole istorice, literatură, teatru, poezie, diverse ştiri etc. După anul 1936, când Nicolae Colan ajunge episcop la Cluj, mută şi sediul redacţiei aici, iar Liviu Galaction Munteanu devine redactor şi publică o serie de articole şi studii. Revista *Viaţa Ilustrată* „contribuia la dezvoltarea gustului pentru frumos în rândul românilor transilvăneni."[9]

Ne vom opri, în cele ce urmează, asupra unor repere pastorale ale operei părintelui Liviu G. Munteanu, care se regăsesc în paginile acestei publicaţii. O temă care se desprinde din opera sa este *portretistica*. Prin acest mijloc pastoral, reuşeşte să creioneze în vârful condeiului o serie de paradigme pastorale, care sunt de un real folos pentru creştinii dornici de a-şi îmbunătăţi viaţa duhovnicească, luând ca modele pe sfinţi sau diverse personalităţi care au jucat un rol important în istoria neamului sau a Bisericii. Autorul prezintă chipuri de sfinţi, atât din Vechiul, cât şi din Noul Testament,[10] precum şi mai multe personalităţi ale unor sfinţi din istoria Bisericii; pe de altă parte, pune în faţa cititorului şi paradigme contemporane, în expuneri care sunt pe înţelesul cititorului simplu, constituind în acelaşi timp şi un preţios material pentru cercetătorul teolog.

1) Sfântul Prooroc Ilie Tesviteanul

A fost profetul cel mai cinstit la poporul evreu, iar la noi este cel mai popular. Cu toate că nu a lăsat nimic scris, „duhul care i-a călăuzit strădaniţele vieţii trăieşte în toate cărţile proorocilor, iar amintirea lui se perpetuează din generaţie în generaţie, până la Mântuitorul. În mijlocul mulţimii închinătorilor iudei, stăruie credinţa revelării lui în lume ca premergător al lui Mesia." Din istorisirile cuprinse în III Regi 17 - IV Regi 2, 13 ne putem face o imagine clară despre uriaşa lui personalitate. Alături de figura luminoasă a lui Moise, stă şi figura la fel de luminoasă a Sfântului Ilie. Personalităţile lor reprezintă cei doi piloni pe care se sprijină lucrarea de pregătire a sufletului omenesc pentru primirea Fiului lui Dumnezeu. La Schimbarea la Faţă (Mt. 17, 1-9; Mc. 9, 1-9; Lc. 9, 28-36), vorbesc cu Domnul Iisus, „reprezentând etapele pregătitoare ale mântuirii neamului omenesc." În credinţa noastră populară, Sfântul Prooroc Ilie Tesviteanul este „sfântul care ascultă ruga oamenilor, ducând-o la picioarele tronului divin pentru a trimite ploaia

[8] Ioan Vasile Leb, *Biserică şi implicare – Studii privind Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Ed. Limes, Cluj, 2000, p. 104.
[9] *Ibidem*, p. 107.
[10] Olimpiu Nicolae BENEA, „Pr. Prof. Dr. Liviu Galaction Munteanu –Reper biografic şi ştiinţific în spaţiul biblic românesc", în *Anuar IV (1996-1998) al Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca,* tipărit cu binecuvântarea ÎPS Părinte BARTOLOMEU Anania, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului şi Clujului, Cluj-Napoca, 2000, p. 70.

binefăcătoare peste lanurile şi livezile însetate şi care, plin de mânie în faţa fărădelegilor omeneşti, trimite ca pedeapsă trăznetele şi grindina pustiitoare. Este sfântul îndurării în faţa suferinţei nevinovate, protector al celor umili, care cu sudoarea feţei îşi câştigă pâinea cea de toate zilele, dar în acelaşi timp, şi sfântul mâniei şi al pedepsei necruţătoare pentru cei răi şi necredincioşi”. Sub influenţa sfinţeniei cu care românii ţin sărbătoarea în cinstea Sfântului Ilie în ziua de 20 iulie, chiar şi în localităţile cu populaţie mixtă, şi, în mod implicit, cu religie diferită, sărbătoarea amintită este zi de repaus pentru toţi. Prin părţile Braşovului, saşii l-au numit „sfântul românilor”.[11]

Cartea a III-a a Regilor a păstrat două episoade din viaţa Sfântului Prooroc Ilie: *primul* ne vorbeşte despre lupta plină de dârzenie a Sfânului Ilie pentru triumful credinţei în adevăratul Dumnezeu, pentru necesitatea împlinirii poruncilor divine, împotriva rătăcirii idoleşti, a desfrâului şi a întregului cortegiu de păcate, care erau susţinute de către conducătorii lui Israel în frunte cu Ahab şi desfrânata lui soţie, Isabela (III Regi 17-20). *Al doilea* episod ne vorbeşte despre conflictul dintre familia regală şi Nabot, care avea o vie pe care o râvnea Isabela. Nabot, nevoind s-o vândă reginei, aceasta va făruri un plan păgân prin care îl va ucide pe vecinul Nabot (III Regi 21), câştigând prin vicleşug proprietatea.[12] În aceste două episoade biblice, Sfântul Ilie apare ca un dârz şi neînfricat luptător pentru credinţa într-un singur Dumnezeu, într-un timp în care liderii naţiei sale se aflau în mare rătăcire. Chiar dacă suferă multe prigoane, nu se dă bătut, ci învinge prin ajutor divin. „Ilie – spunea Părintele Liviu G. Munteanu – nu concepe credinţa numai ca o simplă manifestare cultică, ci ca o trăire pe toate tărâmurile vieţii. Credinţa în Dumnezeu impune o anumită conduită, orientată după vrerea cerului.” De aceea, cu aceeaşi dârzenie cu care a luptat împotriva necredinţei şi rătăcirii, se impune şi pentru noi o viaţă morală corespunzătoare. Strădaniile sale rămân o măreaţă pildă pentru creştinii din toate timpurile.[13]

2) Sfântul Mare Mucenic Gheorghe

Fiecare creştin este familiarizat cu chipul Sfântului Gheorghe, prăznuit pe 23 aprilie. În iconografia bizantină este reprezentat sub forma unui ostaş tânăr, îmbrăcat în armură romană, călare pe un cal, doborând cu sabia în formă de cruce, un balaur. Icoana este inspirată dintr-o povestire care datează din sec. VIII, însă mai probabil, din sec. XI-XII, în care se spune că în apropiere de oraşul Sasia, în timpul regelui Selbios din Capadocia, era un balaur care băgase spaima în locuitorii oraşului amintit, prin cruzimea lui.

[11] Liviu G. Munteanu, „Sfântul Ilie”, *Viaţa Ilustrată* XI (1944), nr. 7, p. 1.
[12] *Ibidem*, p. 2.
[13] *Ibidem*, p. 3.

Pentru a-l îmblânzi, regele a hotărât să-i jertfească zilnic câte un copil. Când sorţii au hotărât ca unica fiică a regelui, Margareta, să fie jertfită, Sfântul Gheorghe a intervenit, omorând balaurul. În semn de recunoştinţă, regele, împreună cu tot poporul, s-a convertit la creştinism.[14] Vremea în care a trăit Sfântul Gheorghe coincide cu domnia lui Diocleţian, care, deşi era păgân, până în 303 nu luat măsuri de prigonire a creştinilor. Din acest motiv, au ajuns în funcţii înalte şi unii creştini, precum Sfântul Gheorghe. După anul amintit, Diocleţian, din îndemnul ginerelui său, Galeriu, declanşează cea mai puternică prigoană creştină, care a durat până în 313, când Constantin cel Mare a dat Edictul de la Milan, prin care s-a acordat libertate religioasă creştinilor.[15] Porunca împăratului îl obligă pe Sfântul Gheorghe să ridice sabia împotriva creştinilor, însă refuză categoric să facă acest lucru. Conştient de urmări, face demersuri pe lângă împărat pentru a-i dovedi zădărnicia acţiunilor sale „împotriva unui principiu de viaţă care a captivat sufletul lumii", însă, aşa cum era de aşteptat, acesta intensifică prigoana. Sfântul Gheorghe nu se înfricoşează de chinurile ce-i sunt puse înainte – străpungerile suliţei, frângerea cu roata – murind ca martir prin decapitare, în anul 303, având vârsta lui Iisus.

„A trăit pentru Hristos [...] şi a murit pentru El. Eroismul lui, pus în serviciul împărăţiei divine, a odrăslit", deoarece peste un deceniu legiunile armatei romane, în mare parte, aveau să devină creştine. „Constantin cel Mare pune pe steagurile imperiului semnul crucii. E semnul biruinţei. Creştinismul a câştigat o primă mare biruinţă, preludiu al gloriei finale".

Din viaţa Sfântului Mucenic Gheorghe se desprinde învăţătura că „trăirea evanghelică şi azi este împreunată cu suferinţe. Eroismul creştin nu mai este o necesitate. Viaţa socială şi culturală, ce-i drept, poartă timbrul creştin, totuşi, împărăţia lui Dumnezeu nu s-a înstăpânit în lume. Puterea iadului este în plină activiate între oameni. Moştenirea lui Hristos trebuie apărată şi întărită". Este o misiune ce ne revine fiecăruia, care presupune o energie, iar pentru împrospătarea ei nu e izvor mai bun decât pilda martirilor, între care un loc de frunte îl ocupă Mucenicul Gheorghe.[16]

3) Paradigme contemporane

Modelul sfinţilor a fost preluat de către mulţi creştini, pe care l-au făcut lucrător în viaţa lor, unii devenind, la rândul lor, *paradigme de pastoraţie*. Cu ocazia înscăunării celui de-al doilea patriarh al României, Nicodim

[14] IDEM, „Mucenicul Gheorghe", *Viaţa Ilustrată* IV (1937), nr. 4, p. 8.
[15] *Proloagele – Vieţile sfinţilor şi cuvinte de învăţătură pe luna aprilie*, Tipărite prin strădunţa şi binecuvântarea ÎPS Părinte Dr. NESTOR Vornicescu, Mitropolitul Olteniei, Ed. Mitropoliei Olteniei, Craiova, (fără an), p. 76.
[16] Pr. Prof. Dr. Liviu G. MUNTEANU, „Mucenicul Gheorghe", p. 8.

Munteanu, în anul 1939, Autorul constată lipsurile care trebuie îndreptate, nu pentru că nu s-a muncit, ci datorită împrejurărilor de viaţă care au zădărnicit multe lucruri. Astfel, pune accentul pe faptul că unitatea Bisericii, deşi a fost proclamată îndată după Marea Unire, ea „trebuie să devină o unitate vie”; au fost reglementate raporturile dintre stat şi Biserică, dar se întârzâie aplicarea normelor care precizează această reglementare; autonomia Bisericii „a rămas o dispoziţie încă nerealizată; calitatea de dominantă, o formă de paradă; dreptul de a-şi educa clerul cu concursul material al statului, e pus în discuţie etc.” O atenţie deosebită trebuia acordată intensificării vieţii creştine, constatând că exista un creştinism de suprafaţă, în sens ritualist. „În perspectiva împlinirii acestor lipsuri trebuie privită personalitatea noului Patriarh”, conchide Părintele Liviu G. Munteanu.[17]

În paginile scrierilor sale gasim chipuri de dascăli iluştri de la Academia teologică precum cel al prot. Ion Goron, căruia i-a compus un necrolog la trecerea în veşnicie, alături de alţi colegi de catedră. La momentul respectiv, Academia pierdea un valoros duhovnic, iar studenţii teologi un părinte sufletesc bun şi înţelegător. Înzestrat cu o vastă cultură, prin bogăţia cunoştinţelor acumulate şi prin experienţa sa pastorală, a alcătuit meditaţii, pentru a se face folositor şi cercurilor mai largi de credincioşi.[18] Încununarea activităţii lui constă în alcătuirea unui curs de Teologie Fundamentală, în peste şase sute de pagini în manuscris. La trecerea în veşnicie, Părintele Liviu G. Munteanu spunea: „Îndoliate au rămas sufletele noastre, ale colegilor şi studenţilor lui. Academia pierde un părinte şi un profesor. [...] Îl plângem şi îl fericim. Îl plângem că s-a dus prea devreme, îl fericim că a murit la datorie, ca un viteaz. Fiinţa lui va rămâne vie în sufletul şi instituţia noastră”.[19]

O aleasă cinstire o acordă Părintele Liviu G. Munteanu, Reginei Maria (1875-1938) care a fost cea mai populară şi mai iubită din secolul al XX-lea. Înzestrată cu alese calităţi sufleteşti, precum şi cu temeinice cunoştinţe în diverse domenii, a păşit pe pământul românesc în anul 1893 ca principesă, fiind soţia principelui moştenitor al tronului României, Ferdinand I, împletindu-şi viaţa sa cu grija de a ridica neamul românesc la înălţimea celui din care ea făcea parte. Atunci când a fost vorba de binele poporului român, unde se simţea acasă, nici o jertfă nu i se părea prea grea, după cum mărturiseşte: „Coroana regească de multe ori mi-a fost o coroană de spini”, care adesea îi produc multă suferinţă. Pătrunde realităţile vieţii, cu multiplele ei neajunsuri şi lipsuri, văzând adâncul mizeriei celor lip-

[17] Idem, „Noul Patriarh al României”, *Viața Ilustrată* VI (1939), nr 7, pp. 11-12.
[18] Idem, „Prot. Ion Goron – La Academia Teologică” *Viața Ilustrată* VI (1939), nr 7, p. 5.
[19] *Ibidem*, p. 8.

siţi şi „se bucură când prin regeasca-i putere poate împrăştia cu mâna largă, binefaceri”.[20]

Chipuri de oameni iluştri întâlnim şi în rândul laicilor, referindu-ne aici la poetul Octavian Goga, care a fost prim-ministru al României în anul 1938. A fost omul providenţial, nu un politician „de meserie”, ci un adevărat deschizător de drumuri. Părintele Liviu G. Munteanu pledează pentru păstrarea memoriei celor care au militat pentru binele acestei ţări, care şi-au pus în lucrare înţelepciunea şi întreaga lor forţă pentru binele obştesc.[21] Tot în acelaşi an (1938) a trecut la cele veşnice Mareşalul Averescu (1859-1938), Prim-ministru al României, care în anul 1907 primeşte o grea misiune: aceea de a restabili ordinea „cruţând pe cât era cu putinţă orice vărsare de sânge de prisos”. [22]

Sărbătorile – prilejuri de pastoraţie

Pentru creştini, „odihna” Domnului în mormânt semnifica încheierea odihnei prevăzute de Legea veche. În Iisus Hristos - prin jertfa, moartea şi învierea Sa - se înţelege că „odihna în ziua a şaptea se deschide şi se finalizează în ziua a opta, învierii”. În acest sens ne vorbeşte Epistola către Evrei despre o altă zi de odihnă, pe care o aduce Arhiereul Hristos: „Dumnezeu hotărăşte din nou o zi [...] precum s-a mai zis: Căci dacă Iosua i-ar fi odihnit, Dumnezeu n-ar mai fi vorbit după acestea de o altă zi de odihnă” (Evr. 4, 7, 9). Aceasta este odihna lui Hristos, pe care El o împărtăşea încă din petrecerea Sa pământească. Era odihna anticipată a împărăţiei.[23] La fel ca şi ziua de duminică, sărbătorile de pe întreg cursul anului bisericesc sunt apropierea de noi, de Biserică, a bucuriei date de Dumnezeu. Pe de o parte, întreaga viaţă a Bisericii este o sărbătoare fără sfârşit, iar pe de altă parte, este pregătirea pentru ultima sărbătoare: împlinirea tuturor bucuriilor, a luminii însăşi, în Dumnezeu. Aşa înţelegem motivul pentru care fiecare sărbătoare este clădită pe o dublă structură: de pregătire şi de împlinire. Înainte de sărbătoare există întotdeauna pregătire prin purificare, post şi rugăciune. Adevărata celebrare este întotdeauna o participare activă, neputându-se ajunge la acea participare, înţeles şi bucuria celebrării, fără o perioadă de pregătire.[24]

---

[20] IDEM, „Regina Maria”, *Viaţa Ilustrată* V (1938) nr. 7-8, p. 3.
[21] IDEM, „Poetul erou”, *Viaţa Ilustrată* V (1938), nr. 6, pp. 6-7.
[22] Pr. Prof. Univ. Dr. L. G. MUNTEANU, „A murit mareşalul Averescu”, *Viaţa Ilustrată* V (1938), nr. 9-10, pp. 2-4.
[23] Pr. Prof. Constantin GALERIU, „Sfinţirea Templului. Ziua de odihnă – Ziua Învierii”, *Ortodoxia* XXXIII (1981), nr. 2, p. 166.
[24] Alexander SCHMEMANN, „Sfinţirea timpului”, trad. Pr. Viorel SAVA în *Analele ştiinţifice ale Facultăţii de Teologie în cadrul Universităţii Al. I. Cuza din Iaşi*, Tomul III (1995-1996), p. 56.

Părintele Liviu G. Munteanu abordează în scrierile sale şi subiecte legate de sărbătorile sau praznicele din decursul anului bisericesc, de unde putem extrage şi o serie de învăţături pastorale.

Ne vom opri pentru început asupra unui articol intitulat „Ce se scrie de Paşti”, unde autorul constată cu amărăciune uşurătatea cu care este tratată semnificaţia acestui praznic în rândul laicilor, care, deşi îşi revendică numele de creştin, nu mai văd Învierea Domnului ca pe un adevăr istoric, la care au fost atâţia martori oculari, chiar şi adversari ai Săi. „Rămâi uimit – spunea Părintele Liviu G. Munteanu – când vezi cu câtă uşurătate se vorbeşte despre un fapt care nu-şi găseşte comparaţia în istoria lumii, un fapt care desparte ca o barieră de netrecut, lumea veche de lumea nouă. Este în această uşurinţă, nu numai necredinţă, ci o completă lipsă de seriozitate intelectuală, de discernământ raţional, de sete după adevăr. Îţi face impresia că o intenţie diabolică caută să semene îndoiala în suflete, să arunce vălul întunericului asupra luminii, care a răsărit din mormântul de pe Golgota. Hristos, pentru acest lung şir de creatori şi conducători ai opiniei publice din toate neamurile, a fost un geniu, un rabin, un revoluţionar [...] şi Şi-a ispăşit curajul de a modifica viaţa socială a neamului Său prin mortea pe cruce. Corpul lui neînsufleţit a fost înmormântat de ucenici. A continuat să trăiască în sufletul celor ce L-au iubit, prin atâtea amintiri ale vieţii Lui. A înviat în doctrina propovăduită mulţimilor de ucenicii Săi şi în strălucirea bisericii, care învinge asupra păgânismului, luând conducerea vieţii religioase în lumea timpului. Sf. Paşti e sărbătoarea primăverii. A existat înainte de Hristos, încă de la începutul vieţii omeneşti pe pământ. [..] Creştinismul a monopolizat-o.”[25]

Consecinţele acestor stări de lucruri se vădesc în nivelul moral tot mai scăzut al societăţii şi în tendinţa oamenilor de a trăi numai pentru sine şi ambiţii personale. Autorul mai observă că această concepţie superficială cu privire la cel mai important eveniment din istoria umanităţii generează şi conflictele existente între oameni, care trec „din conflict în conflict cu semenii, fără a recunoaşte vreo autoritate în afară de propriile îndemnuri, fără a mai avea nimic sfânt, fără a se mai teme de responsabilitatea ce o au în faţa legilor şi a lui Dumnezeu”.

Sfântul Apostol Pavel spune: „Dacă nu este înviere a morţilor, nici Hristos n-a înviat. Şi dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este atunci propovăduirea noastră, zadarnică şi credinţa voastră. [...] Dar acum Hristos a înviat din morţi, fiind începătură (a învierii) celor adormiţi” (1 Cor. 15, 13-14, 20). În centrul învăţăturii creştine se află învierea lui Hristos, care mai mult decât orice, îl ridică pe Domnul Iisus în ochii tuturor creştinilor,

[25] Pr. Prof. Univ. Dr. L. G. Munteanu, „Ce se scrie de Paşti”, *Viaţa Ilustrată* VII (1940), nr. 5, p. 4.

prin care am fost răscumpăraţi din robia păcatului strămoşesc şi a morţii, de beneficiul căreia putem avea nădejdea realizării promisiunilor viitoare.[26] Acelaşi autor mai spunea: „Învierea alungă întunericul neştiinţei şi rătăcirilor, insuflă nădejdea în fericire. Hristos Cel înviat este chezăşia caracterului divin, absolut şi etern al învăţăturilor şi promisiunilor Lui. Dumnezeul despre care ne-a vorbit El, este singurul, adevăratul Dumnezeu, creatorul şi susţinătorul lumii: un Tată iubit, Care-Şi trimite Fiul să ne mântuiască din păcat, să ne înveţe a-I cunoaşte voinţa, să ne ofere ajutorul în lupta împotriva răului, să ne călăuzească pe drumul fericirii veşnice. Hristos Cel înviat este chezăşia propriei noastre învieri. În El, toţi câţi ne-am făcut vrednici de jertfa Lui, ne vedem la ziua învierii părtaşi bucuriei destinate celor drepţi”.[27]

Părintele Liviu G. Munteanu deplânge starea umanităţii la începutul Celui de-al Doilea Război Mondial, pentru că apelurile creştine la înţelegere nu au fost luate în seamă de cei care „au crezut mai mult în puterea tratatelor, în puterea banilor şi puterea armelor”.

Autorul arată că înainte de războiul despre care vorbim, a fost un alt război: cel ideologic, prin infltrarea unor ideologii opuse principiilor creştine, pe temeiul cărora se poate menţine o atmosferă internaţională de armonie şi bună înţelegere între popoare.[28] Aceeaşi stare de lucruri este aşternută în vârful condeiului eruditului părinte şi profesor, care arată că Naşterea Domnului a anului 1939 „surprinde popoarele lumii într-o nouă încleştare sângeroasă cu perspective de durată, de mari distrugeri şi vărsări de sânge”, când făuritorul păcii universale, Iisus Hristos se întrupează. „De unde acest blestem care, după un scurt interval de timp s-a abătut mai crunt, mai fără nădejde de salvare a omenirii? Este cumva o dreaptă pedeapsă divină pentru împietrirea sufletului omenesc în faţa chemării continue a Bisericii lui Hristos la o viaţă nouă, mai bună, mai frumoasă, mai rodnică în fapte ale mântuirii? Sau o răzvrătire a omului călăuzit de duhul mândriei satanice împotriva a tot ceea ce a clădit omenirea pe principiile lui Hristos?” – se întreba părintele Liviu G. Munteanu, care dă şi răspunsul: „Este şi una şi cealaltă. A premers descreştinarea societăţii omeneşti, [...] i-a urmat o anihilare organizată a oricărei contra acţiuni prin defăimarea Bisericii şi dumnezeirii, prin desfiinţarea ei; s-a sfârşit prin reacţiunea conservatoare a principiilor pe cari este clădit progresul zilelor noastre.” Potolirea acestor vărsări de sânge şi încetarea războiului este posibilă doar prin lupta împotriva cauzelor care l-au generat. Redresarea sufletească propovăduită de către Biserică, prin slijitorii ei este calea de încetare a acestui conflict, iar sunetul clopotelor de Crăciun, care anunţă Naşterea

[26] *Ibidem*, p. 5.
[27] IDEM, „Credinţa în învierea Domnului”, *Viaţa Ilustrată* IV (1937), nr. 5, p. 20.
[28] IDEM, „Creştinătatea şi războiul dintre fraţi”, *Viaţa Ilustrată* VI (1939), nr. 8-9, p. 10.

Domnului Iisus Hristos, cheamă umanitatea să se înarmeze cu tărie şi nădejde.[29] După cum s-a anticipat, încleştarea de forţe avea să întindă pe parcursul mai multor ani, iar neobositul păstor de suflete, părintele Liviu G. Munteanu, prin intemediul condeiului îndeamnă la restabilirea păcii. Astfel, el spunea în anul 1943: „Fie ca cel puţin la acest al cincilea Crăciun de cruntă război, chemarea Mântuitorului la pace să găsească răsunetul împlinirii în sufletul lumii creştine, pornindu-se un suflu de apropiere de la neam la neam, de la om la om”.[30]

La fel, sărbătorile laice se regăsesc în scrierile părintelui Liviu G. Munteanu, ele fiind prilejuri de revigorare sufletească pentru popor. Este vorba *Sărbătoarea Străjerilor*, sărbătorită la 8 iunie, fiind asociată cu ziua regalităţii, sărbătorită la 10 mai. Această zi este socotită o „sinteză a eroismului naţional încununat de roadele independenţei, regalităţii şi independenţei ţării Române, omagiază strădaniile trecutului, simbolizate în personalitatea celor doi mari regi, la fel, 8 iunie, sinteză a pregătirii generaţiei de mâine, într-un spirit de disciplină şi înaltă factură morală şi naţională, omagiază străduinţele prezentului, inspirate şi puternic dirijate de Majestatea Sa Regele Carol II, marele străjer. Două sărbători cu rădăcini atât de adânc înfipte în sufletul neamului, pe cât de important este trecutul, în prezentul României”.[31]

Concluzii

Din analiza operei părintelui profesor Liviu Galaction Munteanu, se remarcă bogăţia tematică pe care acesta a abordat-o, atât în palierul disciplinelor biblice, cât şi pe tărâm misionar-pastoral, domenii pe care le-a investigat cu multă competenţă şi rigoare ştiinţifică. Am putut vedea că personalitatea sfinţiei sale este una complexă, fiind înzestrat cu o pregătire teologică de excepţie şi cu o vastă cultură. Toate aceste calităţi le-a folosit în scopul unei misiuni pastorale de excepţie. Erudiţia şi spiritul enciclopedic de care a dat dovadă, a făcut să fie un bun cunoscător al problemelor sociale din vremea sa, realizând o pastoraţie contextuală. Atent la nevoile credincioşilor, surprinde probleme de actualitate specifice vremii, dând răspunsuri pe măsura fiecăruia, „trage semnale de alarmă” asupra relelor sociale, arătând că singura soluţie în vederea îndreptării lor este o conduită creştină în duhul evangheliei lui Hristos.

Opera sa este edificatoare şi explicativă, oferind soluţii, propuneri, sugestii pentru îndrumarea activităţii pastorale a preoţilor în parohii.

---

[29] Idem, „Un Crăciun de tristeţă ”, *Viaţa Ilustrată* VI (1939), nr. 12, pp. 4-5.
[30] Idem, „Sărbătoarea păcii”, *Viaţa Ilustrată* X (1943), nr. 12, p. 12.
[31] Idem, „Sărbătoarea străjerilor”, *Viaţa Ilustrată* VI, nr. 6, p. 10.

În societatea în care trăim, o societate emancipată din punct de vedere cultural, dar în care pentru mulţi, adevărurile religioase sunt socotite ca fiind perimate sau manifestând potrivnicie faţă de acestea, este imperios necesar ca din partea slujitorilor Bisericii să fie desfăşurată o pastoraţie activă. Misiunea pe care a desfăşurat-o părintele Liviu G. Munteanu, dusă până la sacrificiul suprem, este un exemplu elocvent, iar personalitatea sa, o paradigmă de pastoraţie.

PSALȚII DIONISIE FOTINO ŞI PETRU EFESIU – ULTIMELE GLORII ALE EMIGRAȚIEI GRECEŞTI ÎN ȚĂRILE ROMÂNE

MARIUS MILITARU

Abstract:
The study presents a parallel between the psaltes, composers and teachers Dionysios Photeinos (1777-1821) and Peter the Ephesian (ca. 1770/1774-1840), who were active in Wallachia at the beginning of the 19th century (the end of the Phanariot period and the first reign of an earthly ruler). Based on the scarce information provided by the sources, the study aims to place the activity of the two teachers, promoters of church music and the Chrysantic reform (in the case of Peter the Ephesian) within the historical and cultural frame of the era. The study considers the academic background of the two, their teaching activity in Wallachia and the existing continuity between Dionysios Photeinos and Peter the Ephesian, through disciples such as Anton Pann and Chesarie Căpățână, bishop of Buzău, while also underlining some common traits concerning their culture, character, and the way they had adapted to the realities of their new homeland, where both these great psaltes passed away.

Keywords: Early 19th century, Dionysios Photeinos, Peter the Ephesian, Greek influence, Chrysantic reform, patrons, philhellenism, parallels.

Începutul secolului al XIX-lea reprezintă ultima perioadă a manifestării influenţei greceşti din Principatele Române, cu precădere în primele două decenii, până la sfârşitul domniilor fanariote (1821). Afirmarea acestui curent cultural începuse încă din secolul al XVII-lea, fiind favorizată atât de dezvoltarea teologiei româneşti, pentru care modelul bizantin a constituit principalul reper, cât şi de emigraţia reprezentanţilor elitelor postbizantine în Țara Românească şi Moldova, dat fiind statutul juridic aparte al acestora în cadrul Imperiului Otoman, ce le îngăduia o mult mai mare libertate de manifestare.

Perioada fanariotă reprezintă epoca de instituţionalizare a influenţei greceşti în Ţările Române, pe de o parte prin elitele conducătoare venite de la Constantinopol, care, conştiente de instabilitatea condiţiei lor, tindeau să se raporteze în principal la consângenii cu care împărtăşeau aceleaşi crezuri şi origini[1], iar pe de altă parte prin conturarea tot mai clară a curentului filelenist, manifestat inclusiv în plan bisericesc, prin impunerea unei întâietăţi administrative a Patriarhiei ecumenice, care nu se mai limitează doar la recunoaştere (*ecdosis*), ci numeşte mai mulţi dintre întâistătătorii mitropoliilor româneşti[2].

Sub acelaşi spectru al influenţei politice a elitelor greceşti ia amploare şi cultura elenă în centrele de învăţământ din oraşele româneşti, ce a produs beneficii incontestabile, ceea ce îndreptăţeşte considerentele unor istorici mai recenţi care, îndepărtându-se în mod obiectiv de curentul antigrecesc ce a caracterizat istoriografia românească în decursul celei de-a doua jumătăţi a secolului al XIX-lea şi chiar ulterior, au afirmat că: „Regimul fanariot se dezvăluie, aşadar, ca un sistem de contraste învederând deopotrivă decădere şi emancipare pe multiple planuri, conservatorism politic şi despotism luminat, dar şi obscurantism sau stăruinţe în promovarea învăţământului, artei, culturii şi tiparului, un timp al infiltrării puternice a alogenilor în viaţa socio-economică şi politică a Principatelor, în care a avut loc însă treptata lor autohtonizare şi asimilare”[3].

În cadrul acestui proces, elitele luminate ale Fanarului şi lumii greceşti în ansamblul său au devenit treptat receptive la necesităţile culturale ale patriei lor de adopţie, permiţând şi susţinând dezvoltarea în paralel a învăţământului în limba română[4]. Astfel, spre sfârşitul domniilor fanariote, acesta capătă preponderenţă în faţa celui grecesc, fapt manifestat clar prin înfiinţarea colegiului de la Sfântul Sava, sub direcţia lui Gheorghe Lazăr[5].

---

[1] Pr. Alexandru I. Ciurea, „Câteva aspecte esenţiale ale regimului turco-fanariot în istoria Bisericii Ortodoxe din România”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1971, p. 838; Ioan F. Stănculescu, „Reforme, rânduieli şi stări bisericeşti în epoca fanariotă”, în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 5-6/1963, p. 528.

[2] Pr. Teodor Bodogae et alii (eds), *Istoria bisericească universală*, vol. II, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 1956, pp. 286, 324-326; Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii româneşti şi a vieţii religioase a românilor*, vol. II, Editura Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice, Bucureşti, 1932, pp. 320-321; cf. Pr. Alexandru I. Ciurea, „Câteva aspecte esenţiale ale regimului turco-fanariot în Istoria Bisericii Ortodoxe din România”, pp. 839-840.

[3] Paul Cernovodeanu, „Evoluţia Moldovei şi Ţării Româneşti”, în: Paul Cernovodeanu; Nicolae Edroiu (eds), *Istoria Românilor*, vol. VI – *Românii între Europa clasică şi Europa luminilor (1711-1821)*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2002, p. 35.

[4] Constantin Bălan, Învăţământul – Şcolile psaltice şi învăţământul muzical în Ţara Românească şi Moldova”, în: Paul Cernovodeanu; Nicolae Edroiu (eds), *Istoria Românilor*, vol. VI – *Românii între Europa clasică şi Europa luminilor (1711-1821)*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2002, p. 738.

[5] Constantin Bălan, „Învăţământul”, p. 751.

Evoluţia învăţământului muzical şi a psaltichiei româneşti în general cunoaşte un parcurs similar în decursul acestei perioade. Iniţial, şi aceasta a fost marcată – poate mai mult decât celelalte domenii – de influenţa grecească, dat fiind că nu doar textele liturgice, ci şi limba în care acestea fuseseră alcătuite iniţial era considerată sacră, aşa cum reiese din prefaţa *Irmologhionului* lui Macarie Ieromonahul: „Românul, de ar fi avut meşteşugul şi iscusinţa lui Orfeu şi glasul nu al lui Cucuzel, ci al Arhanghelului Gavriil chiar, pentru că era român, îi dădeau titlul că nu e nimic, cântă *vlahica* şi n-are profora de Ţarigrad; iar grecul, de ar fi fost cât de ticălos, de ar fi cântat căpreşte şi de ar fi gângăvit ca dobitoacele, pentru că era din neamul acela, îndată era şi desăvârşit şi cu ifos de Ţarigrad”[6]. De asemenea, evidenţa manuscriselor psaltice existente în spaţiul românesc dovedeşte clar supremaţia influenţei bizantine, 95% dintre acestea fiind în limba greacă[7].

Cu toate acestea, demersurile pentru introducerea limbii române în cântare s-au manifestat încă de la începutul secolului al XVIII-lea, primul document cunoscut în această direcţie fiind *Psaltichia românească* a psaltului Filotei sin Agăi Jipei, alcătuită la anul 1713[8]. Această tendinţă şi-a găsit ulterior o formulare mai clară în operele altor psalţi români, precum Ioan Duma Braşoveanul, care arăta – în manuscrisul de cântări alcătuit la anul 1751 – că dorinţa sa era ca limba română să nu mai fie socotită „grozavă şi necuviincioasă”[9]. Astfel, treptat, ia fiinţă un curent de emancipare al psaltichiei româneşti faţă de curentul grecesc, care nu trebuie înţeles prin repudierea acestuia, ci prind adaptarea muzicii bisericeşti la specificul limbii naţionale.

În cadrul acestei perioade de prefaceri, la Bucureşti s-au afirmat două dintre cele mai remarcabile personalităţi ale muzicii psaltice: serdarul Dionisie Fotino (1777-1821) şi Petru Manuil Efesiu (cca. 1770/74-1840). Principala problemă legată de studiul acestor doi psalţi, compozitori şi dascăli de muzică bisericească este reprezentată de numărul limitat de studii ce

[6] Apud Ioan Popescu-Pasărea, „Muzica bisericească”, în: P. Nițulescu (ed.), *Muzica românească de azi*, Bucureşti, 1939, p. 598.

[7] Titus Moisescu, *Prolegomene bizantine. Muzică bizantină în manuscrise şi carte veche românească*, vol. I, Editura Muzicală, Bucureşti, 1985, pp. 19-20.

[8] Ioan Popescu-Pasărea, „Muzica bisericească”, în: P. Nițulescu (ed.), *Muzica românească de azi*, p. 599; Pr. Mircea Păcurariu, „Contribuția monahismului la promovarea culturii românești”, în: *Monahismul ortodox românesc*, vol. 2 – *Contribuții ale monahismului ortodox românesc la nivel național și internațional*, Editura Basilica, București, 2016, pp. 214, 216; Constantin Bălan, „Învățământul – Școlile psaltice și învățământul muzical în Țara Românească și Moldova”, p. 759; Paul Cernovodeanu, „Muzica”, în: Paul Cernovodeanu; Nicolae Edroiu (eds), *Istoria Românilor*, vol. VI – *Românii între Europa clasică și Europa luminilor (1711-1821)*, Editura Enciclopedică, București, 2002, p. 908.

[9] Apud Constantin Bălan, „Învățământul – Școlile psaltice şi învățământul muzical în Țara Românească şi Moldova”, p. 759.

le-au fost consacrate, simptomatic fiind faptul că nici Dionisie Fotino[10], nici Petru Efesiu[11] nu se bucură până în prezent de o biografie în limba română. Una dintre posibilele motivaţii ale acestei lipse este reprezentată de curentul antigrecesc ce s-a manifestat în România ulterior perioadei fanariote[12], la care se adaugă absenţa aproape totală a surselor contemporane: niciuna în cazul lui Efesiu, în timp ce privitor la Dionisie Fotino putem menţiona

[10] În cazul său, un prim studiu – dedicat însă operei istorice - îi aparţine lui N.G. Svoronos: „Ο Διονύσιος Φωτεινός και το ιστορικόν έργον αυτου", publicat în revista *Ελληνικά*, nr. 10 (1937-1938), pp. 133-178. În paralel cu acesta, principalul cercetător român al vieţii şi operei literare a lui Dionisie, Victor Papacostea, a publicat la Bucureşti două studii: „Vieţile sultanilor. Scriere inedită a lui Dionisie Fotino", în: *Revista istorică română*, nr. IV, 1934, pp. 175-214 şi „Date nouă despre viaţa şi opera lui Dionisie Fotino", în *Balcania*, nr. 7/1944, pp. 311-331, ultimul republicat şi în cadrul volumului *Civilizaţie românească şi civilizaţie balcanică* (editura Eminescu, Bucureşti, 1983, pp. 463-576). În perioada contemporană, cea mai importantă analiză biografică dedicată acestui psalt îi aparţine lui Demetriou B. Oikonomidou: „Διονυσίου Φωτεινού βίος και έργον", apărută în revista *Μνημοσυνη*, nr. 11 (1988-1990), pp. 83-173. De asemenea, opera muzicală a lui Dionisie Fotino a fost cercetată mai îndeaproape recent de către Nicolae Gheorghiţă, care lămureşte mai multe aspecte privitoare la metoda întrebuinţată de acesta în cadrul studiilor: „The Anastasimatarion of Dionysios Photeinos. The Exegeses Theory in the Romanian Tradition", în: *Acta Musicae Byzantinae*, vol. IV, Centrul de Studii Bizantine, Iaşi, May 2002, pp. 99-109; „Συντακτικες και μορφολογικὲς παρατηρησεις στο Αναστασιματάριον του Διονυσίου Φωτεινου. Ηχος Βαρυς", în: *Theory and Praxis of the Psaltic Art: Oktaichia*, Athens, 17-21 October 2006, Institute of Byzantine Musicology (la care nu am avut access); „Διονισιος Φωτεινος. Τὸ Αναστασιματάριον", în: *ΠΟΑΓΦΣΝΙΑ*, nr. 2/2010, Atena, pp. 51-74

[11] Primul cercetător care s-a aplecat asupra personalităţii sale a fost muzicologul grec Gheorghios I. Papadopoulos, care îl include în lucrarea *Συμβολαι εις την ιστοριαν της ημιν εκκλησιαστικης μουσικις*, Atena, 1890 (pp. 317, 327-329, 349, 375). Acesta este urmat de academicianul preot Niculae M. Popescu, care la rândul său îi consacră un subcapitol în cadrul uneia dintre operele sale fundamentale, *Viaţa şi activitatea dascălului de cântări Macarie Ieromonahul*, Bucureşti, 1908 (pp. 16-25), cât şi un studiu privitor la sistema alfabetică perfectată de acesta, intitulat Notaţia muzicală alfabetică a lui Petru Efesiu", în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 10/1909, pp. 1190-1198. Ulterior, influenţa personalităţii sale a fost abordată în cadrul studiului lui Demetriou B. Oikonomidou, „Από τας Ελληνο-Ρουμανικάς εκκλησιαστικάς σχέσεις", în: *Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών*, nr. 23/1953, pp. 450-471, iar sistemul său alfabetic a cunoscut o analiză mai detaliată în cadrul comunicării alcătuite pentru Congresul al XIV-lea de Studii Bizantine, ţinut la Bucureşti între 6-12 septembrie 1974 şi intitulat „I sistemi alfabetici di scrittura musicale per scrivere la musica bizantina nel periodo 1790-1850". În perioada contemporană, Petru Efesiu a fost inclus într-o nouă lucrare enciclopedică greacă, respectiv *Βιβλιογραφια της Βυζαντινης εκκλησιαστικης μουσικις, Περιοδος Α (1820-1899)*, editată de Gheorghios I. Hatzitheodorou şi apărută la Tesalonic în anul 1998 (pp. 27-28, 57-59, 72-75), cât şi în studiul lui Nicolae Gheorghiţă, „The Byzantine Chant in the Romanian Principalities during the Phanariot Period (1711-1821)", în: *Studia Universitatis Babes-Bolyai-Musica* nr. 54/2007, pp. 24-28. Cel mai recent şi – în opinia noastră – cel mai concludent studiu dedicat lui Petru Efesiu până în prezent este reprezentat de cel introductiv al lui Emmanouil St. Giannopoulou la volumul ΠΕΤΡΟΥ ΜΑΝΟΥΗ ΕΦΕΣΙΟΥ (†1840) *ΠΟΛΥΕΛΕΟΙ ΚΑΙ ΕΚΛΟΓΕΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΜΑ ΕΩΘΙΝΑ ΔΟΞΑΣΤΙΚΑ*, publicat la Tesalonic în 2019 şi intitulat „Πέτρος Μανουήλ Εφισιος (1840). Πρωτοψαλτης, διδάσκαλος της Ψαλτικής, μελοποίός, πρωτοπόρος της ψαλτικής τυπογραφίας".

[12] Victor Papacostea, „Date nouă despre viaţa şi opera lui Dionisie Fotino", în: Victor Papacostea, *Civilizaţie românească şi civilizaţie balcanică. Studii istorice*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1983, p. 469.

doar însemnările în manuscris ale nepotului şi fiului său adoptiv, Ilie Fotino, cercetate de către Victor Papacostea[13].

Cel mai apropiat izvor care îi menţionează pe ambii dascăli este reprezentat de *Prefața* la *Bazul teoretic şi practic al muzicii bisericeşti* al ucenicului lor comun, Anton Pann, publicat la Bucureşti în anul 1845 (pp. XXXII-XXXIV, respectiv XXXII-XXXIII). Acesta este urmat la aproape o jumătate de veac de o nouă scriere care să îi includă pe aceştia în istoria psaltichiei româneşti, anume *Viața şi activitatea lui Anton Pann, cu noțiuni despre istoricul muzicii orientale şi despre serdarul Dionisie Fotino* a lui G. Dem. Teodorescu, apărută la Bucureşti în anul 1893 (pp. 19-21, respectiv 16).

În acest context, realizarea unei paralele precise între cele două personalități este extrem de dificilă, însă anumite consideraţii pot fi deduse din contextul istoric în cadrul căruia au activat. Astfel, cunoscând destul de precis anul venirii acestora în Bucureşti (1797/1799 în cazul lui Dionisie Fotino[14], respectiv 1816 în cel al lui Petru Efesiu), constatăm existenţa unui decalaj cronologic în decursul pregătirii şi activității acestor psalți, altfel foarte apropiați ca vârstă. Deşi nu avem informaţii clare despre dascălii care l-au deprins psaltichia pe Fotino anterior plecării acestuia în Țara Românească, mai mulți cercetători au conchis că acesta a studiat la Marea Şcoală a Patriarhiei din Constantinopol, pe lângă precursorii autorilor reformei din anul 1814, Hrisant de Madytos, Grigorie Protopsaltul şi Hurmuz Hartofilax, anume Iacob Protopsaltul şi Petru Vizantie, fiind foarte probabil să-i fi cunoscut şi pe cei dintâi[15]. Considerând valabilă această afirmație, rezultă că Dionisie Fotino îl precedă cu o generație pe Petru Efesiu, despre a cărui formare timpurie nu avem date certe, dar care studiază la rândul său în cadrul şcolii patriarhale, întâi sub îndrumarea lui Gheorghe Cretanul (†1815), discipolul lui Iacob Protopsaltul, şi ulterior sub cea a reformatorilor[16].

---

[13] Victor Papacostea, „Ilie Fotino", în: Victor Papacostea, *Civilizație românească şi civilizație balcanică. Studii istorice*, Editura Eminescu, Bucureşti, 1983, pp. 477-498.

[14] Pr. Nicu Moldoveanu, *Istoria muzicii bisericeşti la români*, Editura Basilica, Bucureşti, 2010, p. 61; Pr. Nicu Moldoveanu; Pr. Nicolae Necula; Pr. Vasile Stanciu; Arhid. Sebastian Barbu-Bucur, *Dicționar de muzică bisericească românească*, Editura Basilica, Bucureşti, 2013, p. 283.

[15] G. Dem. Teodorescu, *Viața şi activitatea lui Anton Pann. Cu noțiuni despre istoricul muzicii orientale şi despre serdarul Dionisie Fotino*, partea I, Tipografia Gutenberg, Bucureşti, 1893, p. 14; Victor Papacostea, „Date nouă despre viața şi opera lui Dionisie Fotino", p. 469; Victor Papacostea, „Ilie Fotino", p. 480; Alexandru V. Diță, „Cuvânt înainte", în: Dionisie Fotino, *Istoria generală a Daciei sau a Transilvaniei, Țării Munteneşti şi a Moldovei*, traducere George Sion, Editura Valahia, Bucureşti, 2008, p. X; Pr. Nicu Moldoveanu, *Istoria muzicii bisericeşti la români*, p. 61; Pr. Nicu Moldoveanu; Pr. Nicolae Necula; Pr. Vasile Stanciu; Arhid. Sebastian Barbu-Bucur, *Dicționar de muzică bisericească românească*, p. 283.

[16] Εμμανουήλ Στ. Γιαννοπούλου, „Πέτρος Μανουήλ Εφισιος (1840). Πρωτοψαλτης, διδάσκαλος της Ψαλτικής, μελοποίός, πρωτοπόρος της ψαλτικής τυπογραφίας", în: Εμμανουήλ Στ. Γιαννοπούλου, ΠΕΤΡΟΥ ΜΑΝΟΥΗ ΕΦΕΣΙΟΥ (†1840) *ΠΟΛΥΕΛΕΟΙ ΚΑΙ ΕΚΛΟΓΕΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΜΑ ΕΩΘΙΝΑ ΔΟΞΑΣΤΙΚΑ*, Tesalonic, 2019, pp. 14-15.

De asemenea, şi activitatea didactică a lui Dionisie Fotino în Ţara Românească, mai întâi la mănăstirea Căldăruşani şi apoi la Bucureşti, o precedă pe cea a lui Petru Efesiu cu aproximativ două decenii[17]. Absenţa completă a informaţiilor privitoare la anii acestora de studiu fac imposibilă prezentarea lor în ipostază de colegi; cu toate acestea, sincronizarea evenimentelor poate să indice că Dionisie Fotino, ale cărui preocupări depăşeau sfera muzicii bisericeşti, incluzând alte manifestări artistice, cât şi înclinaţii literare şi apetenţă pentru politică[18], să fi ales să-i cedeze întâietatea lui Efesiu, mult mai bine familiarizat cu noua sistemă, pe care părintele Niculae M. Popescu consideră că Dionisie nu o cunoştea[19]. Această afirmaţie a fost contrazisă de către Victor Papacostea, care a arătat că „Dionisie Fotino aparţine ...acelei categorii de premergători care au făcut tranziţia de la vechiul la noul metod”[20]. Opinia sa a fost însuşită de către cercetătorii ulteriori, potrivit cărora sistemul de notaţie folosit de către serdarul Fotino era unul de tranziţie, folosind o semiografie semnificativ mai simplificată faţă de metoda cucuzeliană, în stilul compozitorilor constantinopolitani din secolul al XVIII-lea[21]. Din păcate, principala lucrare a lui Dionisie care ar fi putut oferi lămuriri cu privire la metoda stilul său compoziţional, anume *Didascalia teoretică şi practică asupra muzicii bisericeşti*, este considerată pierdută în prezent, deşi este recunoscut de către majoritatea cercetătorilor că aceasta a constituit una dintre principalele surse de inspiraţie pentru Anton Pann în alcătuirea, la anul 1845, a *Bazului teoretic şi practic al muzicii bisericeşti*[22].

Chiar dacă nu putem şti cu certitudine dacă încetarea activităţii didactice în domeniul muzicii bisericeşti a lui Dionisie Fotino a fost determinată de întâietatea pe care acesta i-a acordat-o lui Petru Efesiu – în mod cert

[17] Gheorghe C. Ionescu, *Muzica bizantină în România. Dicţionar cronologic*, Editura Sagittarius, Bucureşti, 2003, p. 93; Pr. Nicu Moldoveanu, *Istoria muzicii bisericeşti la români*, p. 61; Pr. Nicu Moldoveanu; Pr. Nicolae Necula; Pr. Vasile Stanciu; Arhid. Sebastian Barbu-Bucur*, Dicţionar de muzică bisericească românească*, p. 283.

[18] Victor Papacostea, „Date nouă despre viaţa şi opera lui Dionisie Fotino”, p. 465; Gheorghe C. Ionescu, *Muzica bizantină în România. Dicţionar cronologic*, p. 93; Pr. Nicu Moldoveanu, *Istoria muzicii bisericeşti la români*, p. 92.

[19] Pr. Niculae M. Popescu, *Viaţa şi activitatea dascălului de cântări Macarie Ieromonahul*, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, Bucureşti, 1908, p. 23.

[20] Victor Papacostea, „Date nouă despre viaţa şi opera lui Dionisie Fotino”, p. 469.

[21] Gheorghe C. Ionescu, *Muzica bizantină în România. Dicţionar cronologic*, p. 93; Pr. Nicu Moldoveanu, *Istoria muzicii bisericeşti la români*, p. 62; Pr. Nicu Moldoveanu; Pr. Nicolae Necula; Pr. Vasile Stanciu; Arhid. Sebastian Barbu-Bucur*, Dicţionar de muzică bisericească românească*, p. 284.

[22] Victor Papacostea, „Date nouă despre viaţa şi opera lui Dionisie Fotino”, p. 467; Gheorghe C. Ionescu, *Muzica bizantină în România. Dicţionar cronologic*, p. 93; Pr. Nicu Moldoveanu, *Istoria muzicii bisericeşti la români*, p. 62; Pr. Nicu Moldoveanu; Pr. Nicolae Necula; Pr. Vasile Stanciu; Arhid. Sebastian Barbu-Bucur*, Dicţionar de muzică bisericească românească*, p. 284.

mai bine pregătit în noua metodă, de a cărei importanţă serdarul trebuie să fi fost conştient – faptul că unul dintre discipolii celui dintâi, Anton Pann, merge ulterior la şcoala înfiinţată de către Efesiu pe lângă biserica Sfântul Nicolae Şelari[23], în timp ce un altul, episcopul Chesarie Căpăţână (1784-1846), îl găzduieşte la Buzău după exilul din Transilvania şi face planuri privitoare la înfiinţarea în comun a unei noi tipografii psaltice, poate să conducă la deducţia că aceştia moşteneau de la maestrul lor consideraţia faţă de eruditul psalt originar din Noul Efes.

Aceeaşi consideraţie s-a manifestat faţă de ambii dascăli şi compozitori de muzică psaltică şi din partea elitelor conducătoare ale Ţării Româneşti din acea perioadă, pornind de la domnitorul Ioan Gheorghe Caragea (1812-1818), sprijinitor al Marii Şcoli a Patriarhiei din Constantinopol şi al activităţii celor trei reformatori, pentru care orânduise la 15 mai 1816 o epitropie formată din episcopul Iosif al Argeşului, fostul mare vistier Ioan Moscu şi kir Polizache Dimitriu, cărora le reclama să aibă „îngrijire şi priveghere, spre a se afla totdeauna în bună fiinţă şi a fi în bună stare şi orânduială, spre a putea cunoaşte rodurile sale”[24]. Deşi a fost una dintre cele mai venale personalităţi ale epocii fanariote, Caragea nu era lipsit de sensibilitate artistică şi avea talentul de a recunoaşte oamenii capabili, ceea ce l-a determinat să-l numească pe Dionisie Fotino secretarul său personal, între anii 1812-1814[25], şi să-l ridice ulterior la rangul de serdar[26].

Fie pentru că era lipsit de ambiţii politice, fie pentru că venise la Bucureşti cu însărcinarea clară din partea Patriarhiei ecumenice de a răspândi noua sistemă în Ţara Românească[27], Petru Efesiu nu a activat în domeniul politicii şi nici nu a fost distins cu ranguri boiereşti, deşi *ms. rom. nr. 17476* din Biblioteca Academiei Române, alcătuit de către Nichifor Kantuniari la anul 1820, îl menţionează cu titlul de „coşar”, demnitar de rang inferior responsabil de aducerea vinului şi a tutunului la curtea domnească[28]. În schimb, penultimul domnitor fanariot din Ţara Românească i-a acordat acestuia sprijinul său nemijlocit pentru înfiinţarea şcolii de muzică psaltică de pe lângă biserica Sfântul Nicolae Şelari din Bucureşti (la 6 iunie 1817[29]), unde

---

[23] *Dicționarul literaturii române de la origini la 1900*, Editura Academiei RSR, București, 1979, p. 654 ; Victor Papacostea, „Date nouă despre viața și opera lui Dionisie Fotino”, p. 466.

[24] Apud M. Gr. Poslușnicu, *Istoria Muzicei la Români*, Editura Cartea Românească, București, 1928, p. 21.

[25] Alexandru V. Diță, „Cuvânt înainte”, p. X.

[26] Victor Papacostea, „Date nouă despre viața și opera lui Dionisie Fotino”, p. 474; Victor Papacostea, „Ilie Fotino”, p. 481.

[27] George Ivașcu, *Istoria literaturii române*, Editura Științifică, București, 1969, pp. 287-288.

[28] Εμμανουήλ Στ. Γιαννοπούλου, „Πέτρος Μανουήλ Εφισιος (1840). Πρωτοψαλτης, διδάσκαλος της Ψαλτικής, μελοποίός, πρωτοπόρος της ψαλτικής τυπογραφίας”, p. 15.

[29] Pr. Niculae M. Popescu, *Viața și activitatea dascălului de cântări Macarie Ieromonahul*, p. 17; Pavel Mircea Florea; Aurelian-Cătălin Negreanu; Pr. Grigore Andronescu Buzău, *Vechi biserici*

Efesiu a fost numit cu contract. De asemenea, şi această şcoală a fost pusă de către principe sub supravegherea unui efor - în persoana marelui vornic Grigore Băleanu[30] - pe care îl însărcina atât să se îngrijească de nevoile şcolii, cât şi de trebuinţele dascălului acesteia[31]. Grija domnitorului pentru şcoala condusă de Efesiu a rămas constantă până la sfârşitul domniei acestuia, aşa cum reiese din pitacul emis la data de 28 august 1817, prin care era asigurată aprovizionarea gratuită cu lemne de foc a acesteia[32], iar protecţia pe care i-a oferit-o vornicul Grigore Băleanu a continuat şi după aceasta, boierul contribuind şi la fondarea tipografiei psaltice a lui Efesiu, la anul 1820[33] şi sprijinind financiar tipărirea primei cărţi de muzică bisericească răsăriteană, *Noul Anastasimatar*[34].

În această privinţă constatăm o similitudine cu parcursul lui Dionisie Fotino, care s-a bucurat la rândul său de protecţia unuia dintre cei mai de vază reprezentanţi ai aristocraţiei româneşti din acea perioadă, marele vistier Constantin (Dinu) Filipescu (1751-1817). Momentul apropierii dintre Dionisie şi unul dintre cei mai importanţi reprezentaţi ai boierimii autohtone de la începutul secolului al XIX-lea nu este cunoscut exact, dar este cert că acesta s-a produs înainte de anul 1809, când marele psalt îi închina protectorului său *Noul Doxastar*[35]. Principalul motiv al acestei relaţii a fost reprezentat de atitudinea lui Fotino faţă de realităţile lumii româneşti ale

ale Bucureştiului. Biserica Sfântul Nicolae din Şelari, Editura Blueprint International, Bucureşti, 2003, p. 42.

[30] Anton Pann, „Introducere", în: *Bazul teoretic şi practic al muzicii bisericeşti*, Bucureşti, 1847, p. XXXII; cf. Pr. Niculae M. Popescu, *Viaţa şi activitatea dascălului de cântări Macarie Ieromonahul*, p. 17; Octavian Lazăr Cosma, *Hronicul muzicii româneşti*, vol. II, Bucureşti, 1974, p. 63; Pavel Mircea Florea; Aurelian-Cătălin Negreanu; Pr. Grigore Andronescu Buzău, *Vechi biserici ale Bucureştiului. Biserica Sfântul Nicolae din Şelari*, p. 43; Constantin Bălan, „Învăţământul – Şcolile psaltice şi învăţământul muzical în Ţara Românească şi Moldova", p. 760.

[31] *Condica domnească* LXXXVII, f. 28, apud V. A. Urechia, *Istoria şcoalelor*, vol. IV, Imprimeria Statului, Bucureşti, 1901, p. 202; cf. Pr. Niculae M. Popescu, *Viaţa şi activitatea dascălului de cântări Macarie Ieromonahul*, p. 17 ; cf. M. Gr. Posluşnicu, *Istoria Muzicei la Români*, p. 21.

[32] Apud V.A. Urechia, *Istoria şcoalelor*, vol. IV, p. 202; cf. Pr. Niculae M. Popescu, *Viaţa şi activitatea dascălului de cântări Macarie Ieromonahul*, p. 18; M. Gr. Posluşnicu, *Istoria Muzicei la Români*, p. 21.

[33] Pr. Niculae M. Popescu, *Viaţa şi activitatea dascălului de cântări Macarie Ieromonahul*, p. 20; M. Gr. Posluşnicu, *Istoria Muzicei la Români*, p. 20; Pantelimon Miloşescu; Pr. Narcis Trifu, *Trecutul îndepărtat al unor biserici bucureştene în legătură cu sentimentul religios la meşteşugarii şi neguţătorii bucureşteni de odinioară*, Editura Tridona, Bucureşti, 2009, p. 166; Pavel Mircea Florea; Aurelian-Cătălin Negreanu; Pr. Grigore Andronescu Buzău, *Vechi biserici ale Bucureştiului. Biserica Sfântul Nicolae din Şelari*, p. 44; Constantin Bălan, „Tiparul", p. 765.

[34] Titus Moisescu, *Prolegomene bizantine. Muzică bizantină în manuscrise şi carte veche românească*, p. 85.

[35] Victor Papacostea, „Date nouă despre viaţa şi opera lui Dionisie Fotino", p. 473; Gheorghe C. Ionescu, *Muzica bizantină în România. Dicţionar cronologic*, p. 93; Alexandru V. Diţă, „Cuvânt înainte", p. X; Pr. Nicu Moldoveanu, *Istoria muzicii bisericeşti la români*, p. 92; Pr. Nicu Moldoveanu, *Istoria muzicii bisericeşti la români*, p. 62; Pr. Nicu Moldoveanu; Pr. Nicolae Necula; Pr. Vasile Stanciu; Arhid. Sebastian Barbu-Bucur, *Dicţionar de muzică bisericească românească*, p. 284.

acelei perioade - potrivit traducătorului principalei opere istorice a acestuia (*Istoria Daciei*, în trei volume[36]), poetul George Sion, ceea ce îl individualizează pe „dascălul Dionisachi" în mediul societăţii fanariote de la începutul secolului al XIX-lea este faptul că „în loc de a face ceea ce toţi grecii făceau – în loc de a se ocupa de poziţiunea sa personală – se ocupă de istoria patriei sale adoptive. El preferă a trăi în neavere, ca vătaf de curte şi sub patronajul unui boier român patriot şi a lucra la o operă folositoare ţării"[37].

Aşadar, pe lângă erudiţia şi talentul muzical şi compoziţional de care a dat dovadă, simpatia manifestată de reprezentanţii elitelor româneşti faţă de Dionisie Fotino era motivată şi de apropierea pe care acesta a arătat-o faţă de idealurile naţionale ale patriei sale de adopţie. Aici comparaţia cu Petru Efesiu este una sensibilă, dat fiind presupusul filelenism al acestuia din urmă, aşa cum a fost caracterizat el de către părintele Niculae M. Popescu[38]. Sub acest aspect însă considerăm necesar a face o observaţie, sesizată mai întâi de către cercetătorul Victor Papacostea în cazul predecesorului acestuia în activitatea muzicală din Ţara Românească, Dionisie Fotino. Ea se referă la originea acestor doi psalţi, care nu proveneau, precum majoritatea elitei străine a acelei perioade, din cartierul Fanar al Constantinopolului, ci erau originari din provinciile istorice ale Greciei: Moreea, în cazul lui Fotino, respectiv Ionia (coasta microasiatică a Mării Egee) în cazul lui Efesiu. Locuitorii acestor regiuni adoptaseră o altă strategie de supravieţuire în faţa stăpânirii otomane, evitând colaborarea cu aceasta şi adoptând forme de rezistenţă pasive sau – în cazul nobilimii moraite – chiar active. În consecinţă, aceştia se disociaseră de idealurile şi moravurile fanarioţilor, faţă de care nutreau cel mai adesea vii resentimente. Este cert că îşi păstrau admiraţia pentru cultura elenă, ce constituia principalul liant al spiritului lor naţional, dar nu preluaseră şi politica de elenizare desfăşurată de către unii dintre reprezentaţii aristocraţiei greceşti constantinopolitane în Ţările Române. Dimpotrivă, aceştia au rezonat cel mai adesea cu idealurile naţionale ale patriei lor de adopţie, dintr-un spirit de solidaritate creştin-ortodoxă, manifestată atât faţă de opresorii turci, cât şi faţă de uneltele lor din Fanar[39].

---

[36] Pr. Nicu Moldoveanu, *Istoria muzicii bisericești la români*, p. 61.

[37] George Sion, „Prefaţa traducătorului", în: Dionisie Fotino, *Istoria Daciei*, p. 4; cf. Alexandru V. Diță, „Cuvânt înainte", p. IX.

[38] Observaţie preluată ulterior şi de alţi cercetători, precum autorii monografiei bisericii Sfântul Nicolae Șelari, care arată următoarele: „Noi apreciem că exclusivismul şi lipsa de simț al realității de care a dat dovadă Petru Efesiu, care, în plin proces de renaștere națională considera că muzica bisericească nu poate fi cântată decât în limba grecească, altă limbă neputând exprima frumusețea cântărilor, venea în contradicție cu spiritul curentului național, care după instaurarea domniilor pământene se afla în plin avânt" - Pavel Mircea Florea; Aurelian-Cătălin Negreanu; Pr. Grigore Andronescu Buzău, *Vechi biserici ale Bucureștiului. Biserica Sfântul Nicolae din Șelari*, p. 45.

[39] A se vedea Victor Papacostea, „Date nouă despre viaţa şi opera lui Dionisie Fotino", p. 475.

Privită din punct de vedere academic, presupusa opoziţie a lui Petru Efesiu în faţa încercărilor de românire a cântărilor psaltice de către discipolii săi – şi în special de către Macarie Ieromonahul – poate fi justificată mai degrabă prin adeziunea fermă a acestuia faţă de principiile enunţate de dascălii săi, cei trei mari reformatori constantinopolitani, deşi nici această explicaţie nu este satisfăcătoare, dat fiind sistemul de notaţie alfabetică pe care psaltul originar din Noul Efes a încercat să-l implementeze ulterior. Mai degrabă putem considera că şi Efesiu a fost o victimă a curentului antigrecesc ce s-a manifestat în istoriografia română din cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea, justificat de abuzurile ce au caracterizat epoca fanariotă, dar în mare parte opac la realele progrese culturale ce s-au petrecut în acest interval[40].

Presupusa opoziţie a psaltului de origine greacă faţă de limba română şi folosirea ei în muzica bisericească este infirmată şi de cântările pe care acesta le-a tradus – după ce a deprins uzul limbii patriei sale de adopţie – şi le-a dedicat episcopului Chesarie Căpăţână al Buzăului, păstrate în *ms. rom. nr. 1743* din Biblioteca Academiei Române şi filele necatalogate şi publicate în *Antologia de la Buzău* după moartea sa, în 1856, anume: *Ceata Sfinţilor Părinţi de la marginile lumii* (ce păstrează următoarea însemnare a viitorului mitropolit Iosif Naniescu: „Această slavă este tradusă după Iacob Protopsaltul de răposatul dascăl Petru Efesiul, ce a fost în Bucureşti, scrisă precum aici de însuşi mâna lui şi dată de el răposatului întru fericite prea sfinţitului Chesarie episcopul Buzăului la anul 1838, de când a şi rămas la mine Iosif Naniescu, ierodiaconul Preasfinţiei sale") şi *Acum cu nevoinţă alerg către preaputernicul acoperământul tău* (cu însemnarea: „Acest irmos este făcut de dascălul Petru Efesis. S-au tălmăcit din greceşte în româneşte chiar de Dumnealui")[41].

Un ultim aspect privitor la parcursul psalţilor Dionisie Fotino şi Petru Efesiu este legat de maniera în care aceştia s-au raportat la Revoluţia de la anul 1821. Din acest punct de vedere, Dionisie Fotino, care avea deja o îndelungată activitate în mediul politic, a fost mult mai bine informat cu privire la activităţile Eteriei, hotărând să-şi aducă familia la Bucureşti între anii 1819-1820[42]. Totodată, dascălul Dionisachi a manifestat o vădită simpatie faţă de mişcarea revoluţionară a lui Tudor Vladimirescu, numărându-se printre boierii care semnaseră cartea de adeverire înmânată slugerului la 23 martie 1821[43]. Moartea sa, survenită şase luni mai târziu, la 10 octom-

[40] Victor Papacostea, „Date nouă despre viaţa şi opera lui Dionisie Fotino", p. 469.
[41] Pr. Niculae M. Popescu, *Viaţa şi activitatea dascălului de cântări Macarie Ieromonahul*, pp. 24-25, n. 6.
[42] Victor Papacostea, „Ilie Fotino", pp. 480, 482.
[43] Victor Papacostea, „Date nouă despre viaţa şi opera lui Dionisie Fotino", p. 475; Gheorghe C. Ionescu, *Muzica bizantină în România. Dicţionar cronologic*, p. 93; Pr. Nicu Moldoveanu, *Istoria muzicii bisericeşti la români*, p. 92.

brie 1821, a reprezentat un eveniment marcant pentru bucureşteni, care i-au însoţit în număr mare cortegiul funerar către Biserica cu Sfinţi[44]. În schimb, Petru Efesiu, personalitate mult mai tehnică şi fără inclinaţie spre politică, lipsit de conexiunile lui Fotino, a fost realmente surprins de izbucnirea zaverei la anul 1821, care a condus atât la închiderea definitivă a şcolii de la Şelari, cât şi la falimentul tipografiei sale, afectată deja de slaba vânzare a cărţilor tipărite, ceea ce l-a silit să vândă utilajele rămase Mitropoliei, la anul 1827[45]. Refugiat în Transilvania, la Braşov, Efesiu a revenit ulterior în Ţara Românească, însă nu a mai reuşit să-şi reia întreprinderile anterioare, murind sărac şi uitat la anul 1840 şi fiind îngropat, cel mai probabil, în cimitirul mănăstirii Cernica[46].

Deşi cercetarea personalităţilor celor doi ultimi reprezentanţi de marcă ai curentului muzicii bizantine din Ţările Române prezintă încă numeroase lacune în prezent, ceea ce împiedică o mai bună comparare şi înţelegere a manierei în care activitatea acestora s-a completat, este un fapt cert că atât Dionisie Fotino, cât şi Petru Manuil Efesiu au constribuit substanţial la naşterea psaltichiei româneşti moderne, prin discipolii pe care i-au format şi prin operele alcătuite, ce au constituit baza învăţământului psaltic ulterior.

BIBLIOGRAFIE

1. *Dicţionarul literaturii române de la origini la 1900*, Editura Academiei RSR, Bucureşti, 1979.

2. Bodogae, Pr. Teodor et alii (eds), *Istoria bisericească universală*, vol. II, Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă, Bucureşti, 1956.

3. Cosma, M. Octavian-Lazăr, *Hronicul muzicii româneşti*, vol. II, Bucureşti, 1974.

4. Florea, Pavel Mircea; Negreanu, Aurelian-Cătălin; Andronescu-Buzău, Pr. Grigore, *Vechile biserici ale Bucureştiului. Biserica Sfântul Nicolae din Şelari*, Editura Blueprint International, Bucureşti, 2003.

5. Ionescu, Gheorghe C., *Muzica bizantină în România. Dicţionar cronologic*, Editura Sagittarius, Bucureşti, 2003.

---

[44] Victor Papacostea, „Date nouă despre viaţa şi opera lui Dionisie Fotino", p. 483, n. 27; Victor Papacostea, „Ilie Fotino", p. 483; Alexandru V. Diţă, „Cuvânt înainte", p. XI.

[45] M. Gr. Posluşnicu, *Istoria Muzicei la Români*, p. 20; Pr. Niculae M. Popescu, *Viaţa şi activitatea dascălului de cântări Macarie Ieromonahul*, pp. 19, 23-24; Pantelimon Miloşescu; Pr. Narcis Trifu, *Trecutul îndepărtat al unor biserici bucureştene în legătură cu sentimentul religios la meşteşugarii şi neguţătorii bucureşteni de odinioară*, p. 166; Pavel Mircea Florea; Aurelian-Cătălin Negreanu; Pr. Grigore Andronescu Buzău, *Vechi biserici ale Bucureştiului. Biserica Sfântul Nicolae din Şelari*, p. 44.

[46] Εμμανουήλ Στ. Γιαννοπούλου, „Πέτρος Μανουήλ Εφισιος (1840). Πρωτοψαλτης, διδάσκαλος της Ψαλτικής, μελοποιός, πρωτοπόρος της ψαλτικής τυπογραφίας", p. 17.

6. Iorga, Nicolae, *Istoria Bisericii româneşti şi a vieţii religioase a românilor*, vol. II, Editura Ministerului Cultelor şi Instrucţiunii Publice, Bucureşti, 1932.

7. Ivaşcu, George, *Istoria literaturii române*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1969.

8. Miloşescu, Pantelimon; Trifu, Pr. Narcis, *Trecutul îndepărtat al unor biserici bucureştene, în legătură cu sentimentul religios la meşteşugarii şi neguţătorii bucureşteni de odinioară*, Editura Tridona, Bucureşti, 2009.

9. Moisescu, Titus, *Prolegomene bizantine. Muzică bizantină în manuscrise şi carte veche românească*, vol. I, Editura Muzicală, Bucureşti, 1985.

10. Moldoveanu, Pr. Nicu, *Istoria muzicii bisericeşti la români*, Editura Basilica, Bucureşti, 2010.

11. Moldoveanu, Pr. Nicu; Necula, Pr. Nicolae; Stanciu, Pr. Vasile; Barbu-Bucur, Arhid. Sebastian (eds), *Dicţionar de muzică bisericească românească*, Editura Basilica, Bucureşti, 2013.

12. Pann, Anton, *Bazul teoretic şi practic al muzicii bisericeşti sau gramatica melodică,* Bucureşti, 1847.

13. Popescu, Pr. Niculae M., *Viaţa şi activitatea dascălului de cântări Macarie Ieromonahul*, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, Bucureşti, 1908.

14. Poslușnicu, Mihail Gr., *Istoria Muzicei la Români*, Editura Cartea Românească, Bucureşti, 1928.

15. Teodorescu, Gheorghe Dem, *Viaţa şi activitatea lui Antonu Panu, cu noţiuni despre istoricul musicei orientale şi despre Serdarulu Dionisie Fotino*, Tipografia Gutenberg, Bucureşti, 1893.

16. Urechia, V.A., *Istoria scólelor de la 1800-1864*, tom IV, Imprimeria Statului, Bucureşti, 1901.

17. Bălan, Constantin, „Învăţământul – Şcolile psaltice şi învăţământul muzical în Ţara Românească şi Moldova", în: Paul Cernovodeanu; Nicolae Edroiu (eds), *Istoria Românilor*, vol. VI – *Românii între Europa clasică şi Europa luminilor (1711-1821)*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2002.

18. Cernovodeanu, Paul, „Evoluţia Moldovei şi Ţării Româneşti", în: Paul Cernovodeanu; Nicolae Edroiu (eds), *Istoria Românilor*, vol. VI – *Românii între Europa clasică şi Europa luminilor (1711-1821)*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2002.

19. Cernovodeanu, Paul, „Muzica", în: Paul Cernovodeanu; Nicolae Edroiu (eds), *Istoria Românilor*, vol. VI – *Românii între Europa clasică şi Europa luminilor (1711-1821)*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2002.

20. Ciurea, Pr. Alexandru I., „Câteva aspecte esenţiale ale regimului turco-fanariot în istoria Bisericii Ortodoxe din România", în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 7-8/1971.

21. Diță, Alexandru V., „Cuvânt înainte", în: Dionisie Fotino, *Istoria generală a Daciei sau a Transilvaniei, Țării Munteneşti şi a Moldovei*, traducere George Sion, editura Valahia, Bucureşti, 2008.

22. Γιαννοπούλου, Εμμανουήλ Στ., „Πέτρος Μανουήλ Εφισιος (1840). Πρωτοψαλτης, διδάσκαλος της Ψαλτικής, μελοποίός, πρωτοπόρος της ψαλτικής τυπογραφίας", în: Εμμανουήλ Στ. Γιαννοπούλου, ΠΕΤΡΟΥ ΜΑΝΟΥΗ ΕΦΕΣΙΟΥ (†1840) *ΠΟΛΥΕΛΕΟΙ ΚΑΙ ΕΚΛΟΓΕΣ ΑΝΑΣΤΑΣΙΜΑ ΕΩΘΙΝΑ ΔΟΞΑΣΤΙΚΑ*, Tesalonic, 2019.

23. Papacostea, Victor, „Date noi despre viața şi opera lui Dionisie Fotino", în: *Balcania*, nr. 7/1944, pp. 311-331 şi în volumul: Victor Papacostea, *Civilizație românească şi civilizație balcanică. Studii istorice*, editura Eminescu, Bucureşti, 1983.

24. Papacostea, Victor, „Ilie Fotino", în: Victor Papacostea, *Civilizație românească şi civilizație balcanică. Studii istorice*, editura Eminescu, Bucureşti, 1983.

25. Păcurariu, Pr. Mircea, „Contribuția monahismului la promovarea culturii româneşti", în: *Monahismul ortodox românesc*, vol. 2 – *Contribuții ale monahismului ortodox românesc la nivel național şi internațional*, editura Basilica, Bucureşti, 2016.

26. Popescu-Pasărea, Ioan, „Muzica bisericească", în: P. Nițulescu (ed.), *Muzica românească de azi*, Bucureşti, 1939.

27. Stănculescu, Ioan F., „Reforme, rânduieli şi stări bisericeşti în epoca fanariotă", în: *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 5-6/1963.

PSIHOTERAPIA ÎN AREALUL MONAHAL – ÎNTRE DISCREȚIE ŞI NECESITATE

ARSENIE (ALEXANDRU) IRIMIEA

Abstract.
The monastic life asks for great efforts in order to gain the final saving. An abbot has great responsabilities in accepting or refusing the (young) people who want to enter the monastery. Today's world imposes a great pressure on each person determining mental illnesses. The digital technology is the most serios threat to the monastic life, even though rules are imposed. There are only a few people searching the ideal of a spiritual life within a monastery. This fact makes more difficult an abbot's decision to encourage a person to stay when it's obvious that this individual doesn't have a monastic calling. These situations ask for discernment. Nevertheless, the monastic community needs to preserve its unity no matter what happens. The mental illness can disturb the entire spiritual equilibrium of the monastery. The abbot needs nowadays to have psychiatric knowledge in order to offer real support to the monks he takes care of under the roof of the monastery. In some circumstances it's better to ask for speciliazed help from outside. Psychoterapy and medical treatment are necessary to solve the arised problems. The monastic life remains a high path of spiritual fulfillment, even in these situations when God allows the struggle of a mental illness.

Keywords: Monastic calling, abbot, mental illness, psychoterapy, monastic community, spiritual fulfillment

Introducere: viața monahală ca proiect de viață bine precizat sau ca excentricitate

Întâlnirea între un posibil viitor monah şi duhovnicul unei mănăstiri este esențială pentru decizia ce va fi luată, de a rămâne sau de a pleca. Temelia vieţii monahale o constituie ascultarea. Mântuitorul Iisus Hristos

a ascultat de Tatăl, dăruind astfel lumii răscumpărarea din păcat şi din umbra morţii. Această calitate sau virtute se formează în copilărie, alături de părinţi. Ascultarea de aceştia este considerată în viaţa creştină un semn al bunei creşteri[1]. Ea arată implicarea atentă a părinţilor în formarea copilului. Acolo unde eforturile educaţionale sunt susţinute de credinţa puternică în Dumnezeu părinţii oferă un model demn de urmat nu numai de către proprii copii, ci şi de alte familii.

Societatea de astăzi îmbracă haina de iarnă a secularismului şi cămaşa pierderii sensului vieţii. Viaţa monahală este privită de mulţi, chiar de către oameni care se declară credincioşi, ca o excentricitate. Sunt tineri care doresc să urmeze această cale, dar care întâlnesc opoziţia făţişă a rudelor apropiate. O astfel de opţiune este greu de înţeles. Stareţii şi stareţele de mănăstire de pe teritoriul ţării noastre, dar nu numai, observă o scădere dramatică a numărului celor care ar vrea să intre într-o obşte monahală. Tradiţia cere ca un novice să fie bine cercetat. Dialogul cu stareţul sau stareţa din perioada de probă ar trebui să semene mai degrabă cu admiterea la universităţile americane din *Ivy League* sau la cele din Marea Britanie din renumitul *Golden Triangle*. Egumenii mănăstirilor formulează întrebări decisive, urmăresc comportamente, stabilesc forma ascultărilor, observă maniera gestionării neînţelegerilor şi înregistrează în mod deosebit nevoile exprimate ale noilor veniţi. Canoanele monahale precum cele păstrate de la Sfântul Antonie cel Mare sunt aspre în privinţa nevoilor unui începător în raport cu obştea mănăstirii. Astfel, cei care vin în incinta ei cu dorinţa de a primi iubire, atenţie şi încredere din partea fraţilor trebuie să fie respinşi pentru că aduc necazuri şi nu sunt potriviţi pentru chinovie[2]. Stareţului îi revine sarcina de a le spune să plece. Cât din această regulă se mai aplică astăzi trebuie constatat de la o mănăstire la alta. Obştea monahală funcţionează prin mijlocirea harului Duhului Sfânt ceea ce face ca darurile fiecărui vieţuitor să potenţeze darurile celorlalţi. Împreună caută unitatea în Duh şi leagă văzduhul mănăstirii de realitatea nevăzută a Împărăţiei Cerurilor. Idealul monahului este mântuirea. Tinerii au nevoie de idealuri pentru a progresa într-o direcţie definită. În mănăstire idealul cuprinde îndumnezeirea ca scop, iar ca obiective generale despătimirea şi întărirea în virtuţi. Obiectivele concrete ale monahului sunt centrate pe contribuţia proprie la unitatea şi binele obştii. Aşadar, viaţa monahală este un proiect de viaţă bine precizat. Tradiţia Bisericii noastre confirmă frumuseţea şi înălţimea acestei vieţi.

---

[1] Sfântul VLADIMIR, Mitropolitul Kievului, *Despre educație*, ediția a doua, trad. de Adrian Tănăsescu-Vlas, Sophia, Siluana, București, 2020, p. 51.

[2] Emilianos SIMONOPETRITUL, *Tâlcuiri la canoanele monahale ale Sfinților Antonie, Augustin și Macarie*, trad. de Agapie Corbu, Sfântul Nectarie, Arad, 2009, p. 50.

1. Dezinteresul tinerilor de astăzi pentru viața monahală autentică

Trăim într-o lume a digitalului. Ea schimbă forma minții și percepția asupra lucrurilor, interferând excesiv cu dimensiunile libertății personale[3]. Mulți tineri ajung la neurolog datorită problemelor de memorie. Aici sunt lămuriți că *multitasking*-ul este un concept comercial care își arată "roadele" greu de anticipat la lansare. Soluția o reprezintă concentrarea asupra unei singure sarcini și apoi pe următoarea, nu pe mai multe în același timp. Mai grav, adulți tineri ajung la clinicile de dezintoxicare în urma consumului de droguri. Stresul din companiile unde lucrează a condus la alegeri greșite care-i costă sănătatea și, se poate, chiar viața. Totodată, libertinajul mijlocit de secularismul postmodern înlătură tot mai mult posibilitatea unei tinereți trăite în feciorie[4]. Această virtute este ignorată sau disprețuită în lumea contemporană, deși ea rămâne un deziderat fundamental al creștinismului autentic. Un motiv pentru care ea a căzut în dizgrație poate fi incapacitatea părinților recenți de a mai fi modele de autoritate iubitoare pentru propriile odrasle. Perceperea părinților ca repere de urmat în viață constituie o coordonată principală în dezvoltarea copilului. Or, adulții apropiați se recunosc adesea într-un mare impas atunci când nu știu cum să-și clădească respectul reciproc în propria familie. Se întâmplă ca foarte mulți copii, în condiții de lejeritate excesivă, să ia în derâdere orice efort tardiv al părinților de a-și mai impune cuvântul înaintea lor. Se înțelege indirect că o viață creștinească presupune asumarea unei credințe trăită, pusă în practică. Copiii au nevoie să vadă în comportamentul părinților o sursă inepuizabilă de repere ale binelui pentru a putea mai târziu să le aplice în propria viață. În consecință, educația de acasă cerne considerabil opțiunile tinerilor de astăzi atrași de asumarea unei vieții spirituale înalte.

Considerând acest peisaj, retragerea la mănăstire nu mai pare deloc o dificultate lipsită de justificare. Numărul mic al persoanelor care în prezent se îndreaptă spre porțile unei mănăstiri pentru a îmbrățișa o asemenea viață îi pune în dificultate pe stareți. Cerințele monahale sunt aspru exprimate în scrieri consacrate. Sfinții Antonie cel Mare, Vasile cel Mare sau Ioan Gură de Aur au lăsat pagini edificatoare în privința exigențelor din mănăstire. Respectarea acestora în condițiile de astăzi cere însă o anumită îngăduință. Acceptarea novicilor pentru o perioadă de stagiu implică uneori întrebări serioase cu privire la existența sau nu a unei reale vocații pentru această formă de împlinire a vieții. Această problematizare a stareților referitoare la

[3] Teodor BACONSCHI, *Darul desăvârșit Gânduri despre civilizația creștină*, Doxologia, Iași, 2018, pp. 139-140.
[4] Dumitru COBZARU, *Duhovnicia – dulce povară*, Renașterea, Cluj-Napoca, 2020, pp. 19-20.

capacitatea reală a pretendenţilor la viaţa din mănăstire de a purta războiul nevăzut al nevoinţelor monahale se justifică pe deplin. Duhul lumii secularizate pătrunde adânc în existenţa fiecăruia. Chemarea monahală presupune golirea sinelui de tarele acestei influenţe negative care intră în contradicţie cu credinţa adevărată. Deslipirea de lucrurile lumii acesteia trecătoare este o condiţie a împlinirii pe această cale. Aici se desfăşoară bătălia adevărată, care poate fi câştigătoare sau nu. Ieşirea din mănăstire era limitată, în timpul Sfântului Antonie, la una singură pe an. Monahul era atunci însoţit de un altul. Astăzi plecările sunt dese şi întotdeauna au justificări serioase. Însă consecinţa lor este că sufletul acestor monahi „ajunge sfâşiat de fiare”[5].

2. Cunoaşterea monahismului ca premisă a descoperirii vocației monahale

Împlinirea în mănăstire presupune cunoaşterea atentă a monahismului dezvoltat începând cu secolul al IV-lea. Aşteptările ucenicilor pot să fie în lipsa acesteia în dezacord cu ceea ce înseamnă mănăstirea. Dezamăgirile vin acolo unde persoana în căutarea liniştirii descoperă că viaţa de obşte este dificilă. Ea presupune plasarea concesiilor într-o ascultare de tip evanghelic, după învăţătura lăsată de Mântuitorul Iisus Hristos şi propovăduită cu râvnă de Sfinţii Apostoli. În mănăstire se ciocnesc voinţe şi interese care s-au depărtat uneori de la calea monahală. Ea cere însă unitate în gând. Orientarea minţii spre Unicul necesar care este Fiul lui Dumnezeu se realizează prin rugăciunea neîncetată. Ea construieşte răbdarea necesară depăşirii greutăţilor pe care le implică existenţa în acest perimetru. Tăierea voii, supunerea propriei voinţe şi împlinirea sarcinilor încredinţate fără cârtire subscriu virtuţii ascultării. Progresul duhovnicesc apare atunci când ucenicul învaţă să traverseze încercările, ispitele şi necazurile fără a abandona lupta[6]. Toate acestea scot la iveală bolile sufleteşti, neputinţele şi greşelile pe care le poartă înăuntrul său. În obşte novicele descoperă dacă poate fi un viitor monah sau o viitoare monahie. Voinţa proprie are nevoie de întâlnirea cu cea a celorlalţi înscrişi în aceeaşi cursă a dobândirii mântuirii, dar nu separat ci împreună, într-o lucrare tainică. Consideraţia arătată celorlalţi se naşte din rugăciunea arzătoare care cere ajutorul lui Dumnezeu pentru depăşirea conflictelor şi neînţelegerilor. Ea este un rezultat al ascultării[7]. Monahul este chemat să le trăiască pe toate, de la bucurie la nedumerire,

[5] Emilianos SIMONOPETRITUL, *Tâlcuiri la canoanele monahale ale Sfinților Antonie, Augustin și Macarie*, p. 51.
[6] Sfântul MACARIE DE LA OPTINA, *Sfaturi pentru viața de zi cu zi*, ediția a doua, trad. de Adrian Tănăsescu-Vlas, Sophia, București, 2017, pp. 68-69.
[7] Zaharia ZAHAROU, *Pecetea prezenței lui Hristos în inima omului*, trad. de monahia Porfiria și monahia Tecla, Basilica, București, 2020, p. 156.

prin aşezarea lor înaintea lui Dumnezeu. Este un exerciţiu al vieţii mănăstireşti prin excelenţă care caută dăruirea întregii vieţi lui Hristos, după cum se cere în ecteniile slujbelor noastre: „Mărturisirea stării din acea clipă a inimii noastre lui Dumnezeu, prin rugăciune, devine un prilej de dialog permanent cu Dumnezeu şi de înaltă rugăciune”[8].

Caracterul eshatologic al slujirii monahale îndeamnă la o atenţie heruvimică la tot ceea ce face şi spune monahul. Amintirea în fiecare zi a morţii inevitabile susţine lucrarea duhovnicească a creştinului în general. Sfântul Antonie cel Mare îi învăţa pe monahii lui să trăiască în sfinţenie în fiecare zi, ca şi cum ar fi ultima. O asemenea încordare interioară nu permitea abaterea de la calea monahală în derizoriul certurilor inutile ivite între monahii unei chinovii. Atenţia la sine este direct legată de intensitatea dorinţei de mântuire. Cu alte cuvinte, cu cât îşi doreşte mai mult nevoitorul să se întoarcă Acasă, în Împărăţia Cerească, cu atât devine mai atent la tot ce face. Trăind aşa clipă de clipă, supus mereu ascultării stareţului, el nu-şi mai permite să piardă timp preţios luând aminte la neputinţele şi nedesăvârşirile altora. El devine tot mai perseverent în a-şi curăţi propria fiinţă de urmele păcatelor, cerând neîncetat ajutor de la Dumnezeu. În felul acesta îşi sfinţeşte fiinţa şi se alătură unei obşti de sfinţi. Părintele Emilianos Simonopetritul considera ieşirile dese din mănăstire o adevărată condamnare la moarte. Monahul contemporan nu mai este conştient de efectele negative ale plecărilor temporare. Ele „atrag atât de mulţi microbi în sufletul lui, care îi produc apoi ispite neîntrerupte”[9]. Astăzi, pe lângă părăsirea momentană a mănăstirii, se adaugă accesul la tehnologia digitală, de la telefonul inteligent la televizor şi computer. Consecinţele asupra vieţii monahale sunt greu de cuantificat în toată amploarea lor. Conţinutul oferit de noile media hrănesc fără precedent toate patimile, indiferent de clasificarea lor[10]. Provoacă dezorientare şi împrăştiere a minţii, ceea ce pentru monah înseamnă o lovitură puternică în toate străduaniile de dobândire a trezviei.

3. Cunoaşterea de sine în viaţa monahală şi bolile psihice actuale

Cunoaşterea de sine este o condiţie a vieţii duhovniceşti şi presupune îngăduinţă faţă de ceilalţi. Sănătatea sufletească se dobândeşte prin adâncirea într-o viaţă monahală care nu acceptă compromisuri. Stareţul unei

[8] Zaharia ZAHAROU, *Duhul călugărului şi duhul veacului*, în Dumitru COBZARU (coord.), *Mohahismul, acelaşi şi perpetuu*, Renaşterea, Cluj-Napoca, 2021, p. 151.
[9] Emilianos SIMONOPETRITUL, *Tâlcuiri la canoanele monahale ale Sfinţilor Antonie, Augustin şi Macarie*, p. 53.
[10] Jean-Claude LARCHET, *Captivi în Internet*, trad. de Marinela Bojin, Sophia, Bucureşti, 2018, pp. 288-289.

mănăstiri are responsabilitate colosală înaintea lui Dumnezeu pentru sufletele care vin sub acoperişul ei cu scopul de a deveni ocupanţi permanenţi ai acestui spaţiu sfinţitor. Astăzi răspunderea este şi mai mare datorită bolilor psihice cu care se confruntă mulţi din tinerii candidaţi. Depresia ocupă primul loc printre bolile de care suferă locuitorii planetei[11]. Este necesar mult echilibru în familie pentru a creşte copii sănătoşi care ştiu cum să înlăture obstacolele şi să persevereze în faţa necazurilor provocate de vieţuirea în lumea contemporană. Un stareţ de mănăstire trebuie să fie foarte atent la noii-veniţi. Bolile psihice se adâncesc şi sunt tot mai prezente. Cunoştinţele care ţin de psihoterapie şi psihiatrie sunt prin urmare extrem de folositoare pentru egumeni. Ei pot stabili astfel mai uşor puterea sufletească a fiecăruia de a înfrunta nevoinţele vieţii monahale. Există cazuri în care stareţul a hotărât plecarea unui ucenic înapoi în vâltoarea lumii pentru că mănăstirea nu putea rezolva problemele interioare cu care sosise în pragul ei. Inserarea în grupul de monahi ar disturba lucrarea duhovnicească a obştii. Chemarea către viaţa monahală nu este confirmată ca vocaţie atunci când stareţul consideră după îndelungă reflecţie că plecarea este cea mai bună soluţie pentru persoana respectivă. Se întâmplă însă şi reversul. La mănăstiri vin mulţi tineri care au o reală vocaţie monahală, dar care aleg să nu rămână. Motivele sunt personale. Decizia lor este echivalentă cu o ratare a acestei vocaţii[12]. Explicaţiile pot fi găsite şi în viteza extraordinară imprimată existenţei de lumea de astăzi. Tinerii trăiesc fără prea mult discernământ, mai degrabă după circumstanţe. Conexiunile create de tehnologiile digitale modifică mintea după bunul plac. Ea este umplută neîncetat cu conţinutul acestor maşinării postmoderne. Paza minţii este o cerinţă obligatorie în mănăstire. Slăbănogirea capacităţii raţionale ca urmare a expunerii la o cantitate imensă de informaţii este o realitate pe care stareţii de mănăstiri trebuie să o ia în considerare. Ea extinde cu repeziciune bolile psihice în rândul tinerilor. Căutarea lui Dumnezeu în cadrul monahal cere sănătate psihică pentru că aici vieţuiesc pe un spaţiu restrâns un număr relativ mic de oameni care nu pot ieşi în afara ei decât pentru motive bine întemeiate. Mănăstirea poate prin rânduiala ei să aducă linişte sufletească şi alinare suferinţelor strânse în lume, dar nu întotdeauna este posibil. Riscul şi-l asumă cel mai adesea egumenii. Teama de a nu neîndreptăţi pe cineva care caută sincer pe Dumnezeu, deşi vocaţia monahală nu transpare limpede din purtarea acestuia, îi determină pe mulţi stareţi să treacă cu vederea anumite neajunsuri ale ucenicilor sperând în ajutorul vindecător al lui Dumnezeu.

[11] Ioana BESEDINA, Dmitri AVDEEV, *Femeia şi problemele ei. Perspectiva psihiatrului ortodox*, trad. de Eugeniu Rogoti şi Adrian Tănăsescu-Vlas, Sophia, Bucureşti, 2011, pp. 154-155.
[12] Grigorie BENEA, *Ce se întâmplă cu vocaţiile monahale?*, în Dumitru COBZARU (coord.), *Mohahismul, acelaşi şi perpetuu*, Renaşterea, Cluj-Napoca, 2021, p. 94.

Omul contemporan a devenit tot mai dezinteresat de o existență raportată la autoritatea divină[13]. Sufletul se opacizează în direcția transcendentului, dar și spre semeni. Individualismul a impus singurătatea acceptată cu dezinvoltură. Ea refuză angrenarea în mari proiecte existențiale precum viața de familie sau mănăstirea. De aici apare și ezitarea stareților de a refuza pe cineva care manifestă o profundă dorință după Dumnezeu, deși nu pare potrivit pentru viața monahală. Este o adevărată provocare pentru egumeni adaptarea acestor persoane în țesătura de sarcini și îndatoriri ale mănăstirii. Ea cere multă măiestrie duhovnicească în așezarea acestor suflete pe un parcurs duhovnicesc demn de viața monahală. Înrâurirea pe care o exercită societatea digitalizată asupra tuturor își spune cuvântul. Implicarea fermă a stareților în rezolvarea derapajelor de la ascultări, de la deciziile și regulile impuse tuturor este obligatorie. Pe fondul acestora se pot manifesta boli psihice grave precum psihozele, din spectrul cărora face parte schizofrenia, boală des diagnosticată de specialiști în ultimul timp. O astfel de boală pune uneori în derută întreaga obște. De aceea stareții trebuie să ceară ajutorul medicilor și al psihoterapeuților care pot sprijini corespunzător asemenea cazuri. Riscul de a soluționa aceste situații doar pe cont propriu este mare. Se cere mult discernământ. Consultarea imediată a celor care cunosc aceste manifestări patologice se impune fără ezitare, mai ales că ele pot fi confundate cu posedări demonice. Deși este posibilă o astfel de situație, totuși datorită expunerii mediatice uriașe la care sunt supuși slujitorii Bisericii, trebuie solicitat sprijinul specializat din afara mănăstirii. Autoritățile publice îndreptățite să rezolve criza produsă de o boală psihică stabilesc tratamentul necesar. În acest fel, mănăstirea este ferită de situații neprevăzute care s-ar putea dovedi în detrimentul obștii.

4. Stareții contemporani în calitate de psihoterapeuți

În lumea contemporană este extrem de importantă educația preoților care să le permită să recunoască probleme de ordin psihiatric[14]. În spațiul monahal, unde obștea rămâne relativ stabilă de-a lungul timpului, stareții ajunge să-i cunoască bine pe cei din obște. Pregătirea lui academică este bine să includă cursuri care să-i permită să facă muncă de psihoterapeut, fără ca aceasta să însemne înlocuirea completă a unui specialist. Lupta duhovnicească în mănăstire este extrem de intensă. Ea conduce treptat spre recunoașterea relelor interioare și depășirea lor[15]. Este posibil ca Dumnezeu să

[13] Paisie CINAR, *Locul și importanța monahismului în comunitatea eclesială și aportul său la misiunea Bisericii în lume*, în Dumitru COBZARU (coord.), *Mohahismul, același și perpetuu*, Renașterea, Cluj-Napoca, 2021, pp. 222-223.
[14] Vasilios THERMOS, *Om la orizont! Întâlnirea dintre teologia ortodoxă și științele psihologice*, ediția a doua, trad. de Vlad Ciule, Sophia, București, 2018, p. 196.
[15] Dumitru COBZARU, *Duhovnicia – dulce povară*, p. 157.

îngăduie ca încordarea până la limită să provoace o prăbuşire a nevoitorului într-o boală psihică. Un psihoterapeut ortodox trebuie să deţină cunoştinţe temeinice din învăţătura Sfinţilor Părinţi[16]. Preotul poate înlocui temporar un psihoterapeut dacă la cunoştinţele teologice adaugă din cele specifice specialiştilor în sănătate mentală. Această pregătire suplimentară îi permite preotului duhovnic să înţeleagă mai profund impulsurile interioare care îl determină pe cel care i se spovedeşte să manifeste un tip de comportament care în mod evident îi este dăunător lui însuşi şi uneori şi celorlalţi. De aici rezultă o doză mare de compasiune, de înţelegere pentru penitent[17]. Totodată, duhovnicul vede mult mai limpede situaţia, sporind discernământul său cu ajutorul acestor cunoştinţe specializate. Psihologul sau psihoterapeutul ortodox vindecă sufletul pornind de la învăţătura Bisericii. El urmăreşte asemenea preotului mântuirea acelui suflet[18].

Un călugăr confruntat cu o boala psihică va fi nevoit să-şi redimensioneze cu ajutorul duhovnicului eforturile zilnice astfel încât progresul său duhovnicesc să nu fie anulat. Atunci când este prescrisă medicamentaţie puterile interioare cad sub influenţa acesteia. Monahii afectaţi de boli psihice rămân, atâta vreme cât nu manifestă comportamente violente, sub acoperişul mănăstirii şi sunt îngrijiţi de ceilalţi fraţi. Psihiatria nu poate face minuni în sine. Ea îşi bazează soluţiile de tratament pe capacitatea celui bolnav de a se implica în mod responsabil în refacerea sănătăţii proprii[19]. Ca urmare, boala psihică nu te face incapabil de a lua decizii, ci mai degrabă face presiune în direcţia maturizării şi schimbării.

Stresul psihoemoţional accelerează îmbolnăvirile psihice. O jumătate din bolile psihice aflate sub lupa cercetărilor din psihiatrie sunt stări care apar pe fond nervos[20]. Conflictele cu cei din jur, dorinţele neîmplinite, frustrările zilnice contribuie din plin la emergenţa bolilor psihice. Mănăstirea poate reda pacea sufletească, dar silinţa personală trebuie să se afle pe primul loc. Biserica noastră consideră că bolile psihice au în fundal păcate care acţionează din inconştient asupra echilibrului sufletesc, distrugându-l în mare măsură. În ultimele decenii s-au înmulţit nevrozele, inclusiv în rândul copiilor lipsiţi de o educaţie consecventă şi de atenţia constantă a celor dragi. Nevrozele sunt foarte răspândite astăzi, fiind considerate tulburări neuropsihice de graniţă. Mănăstirile nu sunt scutite de ele. Starea tensio-

[16] Ioana BESEDINA, Dmitri AVDEEV, *Femeia şi problemele ei*..., p. 154.
[17] Filoteu FAROS, *Dialogul în psihoterapia ortodoxă*, trad. de Şerban Tica, Sophia, Bucureşti, 2010, p. 15.
[18] Dmitri AVDEEV, *Tulburările psihice şi patologia duhului*, trad. de Denis Chiriac, Doxologia, Iaşi, 2018, pp. 142-143.
[19] Vasilios THERMOS, *Om la orizont!*..., p. 141.
[20] Dmitri AVDEEV, *Nervozitatea*, ediția a treia, trad. de Adrian Tănăsescu-Vlas, Sophia, Bucureşti, 2014, p. 6.

nată manifestată de monahul bolnav face întreaga atmosferă din jurul lui să devină uneori incendiară, greu de suportat. Stareţul trebuie să intervină şi să stabilească reguli care să păstreze comunicarea în cadrul obştii după principii evanghelice. Persoana bolnavă are nevoie să fie acceptată de ceilalţi şi privită cu compasiune. Oricui din obşte i se poate întâmpla. Psihiatria nu a descoperit până acum o cauză universală care să justifice apariţia bolilor psihice[21].

Dialogul între duhovnicul unei mănăstiri şi un monah are coordonate diferite de cele ale unei conversaţii dintre psihoterapeut şi un client oarecare. Un psihoterapeut poate să pună numeroase întrebări, inclusiv din curiozitate profesională. Un preot, chiar dacă deţine cunoştinţe de psihologie şi psihoterapie, va cerceta adâncurile sufleteşti ale celui dinaintea lui doar atât cât să-l poată ajuta[22]. Duhovnicul de mănăstire are menirea să-l ajute pe ucenic în urcuşul său duhovnicesc. Dumnezeu leagă cele două suflete pentru a le asigura mântuirea[23]. Ascultarea de stareţ este de aceea liantul prin care monahul sau monahia ajunge la Cer. Răspunderea asumată de stareţ înaintea lui Dumnezeu, dar şi a Arhiereului de care ţine chinovia este uriaşă. El oferă obştii un model de sfinţenie, un chip văzut al Mântuitorului Iisus Hristos. Grija pentru fiecare monah implică o cunoaştere atentă a tuturor celor pe care Pronia dumnezeiască i-a trimis ca să formeze obştea. Părintele stareţ trebuie să ştie trăirile fiecăruia, sentimentele care îl animă sau îl deprimă, nivelul duhovnicesc, inteligenţa şi preocupările, capacitatea de autocontrol exprimată în îndeplinirea promptă a sarcinilor monahale şi în mod deosebit viaţa pe care acesta a dus-o înainte de sosirea la mănăstire. Acest din urmă aspect are o importanţă covârşitoare. Multe boli psihice care se manifestă cu putere odată îmbrăcată haina monahală îşi găsesc explicaţii în copilăria celui bolnav sau în anumite experienţe traumatizante ce au precedat alegerea căii monahale ca mod de împlinire a vieţii. Purtător al harului dumnezeiesc, stareţul oferă ucenicului un cuvânt impregnat de putere dumnezeiască menit să vindece sufletul, să îndrepte derapajele şi să anuleze greşelile printr-o pocăinţă adâncă. Psihoterapia în arealul monahal are putere vindecătoare. Ea izvorăşte din rugăciune fierbinte înaintea lui Dumnezeu şi este străbătută de durerea inimii pentru cel care suferă. Cuvântul stareţului este purtător al puterii de viaţă făcătoare a Duhului Sfânt[24]. Conştient de misiunea specială pe care o îndeplineşte în mănăstire, stareţul ştie că fiecare

[21] Dmitri AVDEEV, *Tulburările psihice şi patologia duhului*, p. 14.
[22] Filoteu FAROS, *Dialogul în psihoterapia ortodoxă*, p. 77.
[23] Sfinții VARSANUFIE și IOAN, *Scrisori duhovniceşti*, în *Filocalia*, vol. XI, trad. de Dumitru Stăniloae, Humanitas, Bucureşti, 2009, p. 90.
[24] Dmitri AVDEEV, *Depresia ca patimă și ca boală*, ediția a doua, trad. de Adrian Tănăsescu-Vlas, Sophia, Bucureşti, Cartea Ortodoxă, Alexandria, 2008, p. 127.

suflet pe care îl cârmuieşte aparţine Stăpânului Hristos[25]. Întreaga slujire a mănăstirii contribuie la binele lumii. Însă stareţul nu se situează mai presus de ceilalţi, ci consideră poziţia sa umilă, iar uneori chiar ingrată atunci când trebuie să concilieze neînţelegeri inerente unei vieţi în comun. Fragilitatea lui rămâne la fel de valabilă ca a tuturor celorlalţi. Puterea stareţului vine de la Dumnezeu şi se naşte din dragostea pe care o poartă obştii sale. El se consideră părtaş al urcuşului duhovnicesc al mănăstirii. Traversează, ca toţi ceilalţi, un proces de vindecare sufletească. Iubind pe aproapele ca pe el însuşi, stareţul umple viaţa celor din mănăstire cu bunătatea, fermitatea şi înţelepciunea pe care i le-a dăruit Dumnezeu: „Suferinzi fiind noi înşine, să umplem existenţa celuilalt cu iubirea noastră şi cu prezenţa noastră”[26]. Înţelegerea faţă de neputinţele celorlalţi este o caracteristică a sufletului de monah. Împăciuitor prin reflexul hainei pe care o poartă de la depunerea voturilor monahale, monahul ajuns stareţ de mănăstire învaţă cum să coordoneze nu doar aspectele materiale ale locului, ci mai ales progresul duhovnicesc al fiecărui vieţuitor, dar şi al obştii ca întreg.

5. Monahul ca mărturisitor al dragostei lui Dumnezeu pentru umanitate

Stareţul este sau ar trebui să fie un model de smerenie şi de blândeţe. Uneori aspră, dar justificată. În spaţiul monahal concesiile ţin doar de lărgimea vederii duhovniceşti. Atunci când un ucenic insistă prea mult într-o privinţă sau alta, stareţul îi îndeplineşte dorinţa. Explicaţia stă în înţelegerea profundă a firii umane pe care o dobândesc egumenii. Nivelul duhovnicesc al ucenicului nu este acolo unde şi-ar dori el, fiind incapabil de a înţelege obiecţiile stareţului său care îl îndeamnă la opusul a ceea ce urmăreşte el. Voia proprie este considerată primejdioasă în viaţa monahală. Ea poate pune în pericol întregul edificiu al strădaniilor ascetice. Când ies în lume călugării sunt foarte expuşi. Totodată, accesul la tehnologia digitală oferă o poartă continuă spre lumea din afară. Imprevizibilă prin natura ei, această aparatură modernă rămâne o adevărată provocare pentru un monah. Ea intervine în legătura cu stareţul şi cu ceilalţi fraţi. Este uşor de înţeles că afectează şi relaţia monahului cu Dumnezeu. Astăzi însă deţinerea unui telefon mobil este o necesitate pentru stareţ şi nu numai. Multe mănăstiri au stabilit reguli stricte în privinţa utilizării tehnologiilor de acest tip pentru că efectele sunt imprevizibile. Viaţa duhovnicească este cea mai scumpă

[25] Arhimandritul SOFRONIE, *Rugăciunea – experienţa Vieţii Veşnice*, ediţia a treia, trad. de Ioan I. Ică jr, Deisis, Sibiu, 2007, p. 66.
[26] Emilianos SIMONOPETRITUL, *Tâlcuiri la canoanele monahale ale Sfinţilor Antonie, Augustin şi Macarie*, p. 214.

comoară a monahului. Ea presupune încordare permanentă. Atenţia heruvimică însoţeşte rugăciunea inimii neîncetată. Ea este indispensabilă pentru dobândirea desăvârşirii la care suntem îndemnaţi de Mântuitorul Iisus Hristos (*Mt*. 5, 48). Această desăvârşire a monahului înseamnă o căutare zilnică a voii dumnezeieşti. Ea trebuie să fie mijlocită de o inimă aprinsă de văpaia "dragostei care nu cade niciodată" (*1 Cor*. 13, 8). Acesta este criteriul prin care stareţul verifică nivelul duhovnicesc la care a ajuns un ucenic pentru că „dragostea este izvorul credinţei, abisul îndelungii răbdări, oceanul smereniei"[27]. Viaţa monahului mărturiseşte existenţa harului dumnezeiesc[28]. Într-o lume a goanei după lucruri derizorii, prezenţa unui monah trebuie să confirme existenţa lui Dumnezeu în om. Odihna care însoţeşte omul iubitor de Dumnezeu este căutată de omul anxios şi deprimat al zilelor noastre. Atunci când intervine boala psihică în viaţa monahală îndemnul stareţului către obşte este de a înteți rugăciunea unuia pentru celălalt, dar şi pentru sine. Diversitatea acestor boli avertizează asupra necesităţii de a manifesta măsură în toate. Orice efort pe calea monahală trebuie învăluit de aceea într-o smerenie adâncă.

6. Psihoterapia în lumea monahală ca formă de combatere a pericolelor inerente lumii de astăzi

Psihoterapia în arealul monahal are particularităţile ei, dar ea este necesară. Monahii nu sunt scutiți de presiunile şi nefericirile pe care existenţa de azi le presupune. În orice situaţie însă, monahul mai mult decât oricine ştie unde să caute ajutor fără zăbavă. Mănăstirea este un tărâm al vindecărilor sufleteşti şi trupeşti, dar care au nevoie adesea de intervenţia specializată a celor care au studiat sufletul omenesc şi au reuşit să-i descopere portiţele prin care poate fi vindecat. Solicitarea sprijinului unor specialişti în sănătate mentală nu este ruşinos. El trebuie realizat grabnic, chiar dacă aceasta este o practică neobişnuită pentru spaţiul monahal. Ea preîntâmpină probleme care pot deveni mari. O grijă deosebită rămâne însă limitarea accesului la lumea din jur prin reducerea ieşirilor şi a informaţiilor care pătrund în mănăstire prin tehnologiile digitale. Boala psihică rămâne în continuare o lucrare tainică a lui Dumnezeu cu sufletul omului. Curajul duhovnicesc reprezintă în consecinţă apanajul monahului de astăzi.

---

[27] SFÂNTUL IOAN SCĂRARUL, *Scara Raiului*, ediția a X-a, trad. de Nicolae Corneanu, Învierea Mitropolia Banatului, Timişoara, 2013, p. 336.

[28] Emilianos SIMONOPETRITUL, *Viața în Duh Cateheze și cuvântări*, ediția a doua, trad. de Ioan Ică Jr, Deisis, Sibiu, 2011, p. 138.

Bibliografie:

AVDEEV, Dmitri, *Depresia ca patimă şi ca boală*, ediţia a doua, traducere de Adrian Tănăsescu-Vlas, Sophia, Bucureşti, Cartea Ortodoxă, Alexandria, 2008;

AVDEEV, Dmitri, *Tulburările psihice şi patologia duhului*, traducere de Denis Chiriac, Doxologia, Iaşi, 2018;

AVDEEV, Dmitri, *Nervozitatea*, ediţia a treia, traducere de Adrian Tănăsescu-Vlas, Sophia, Bucureşti, 2014;

AVDEEV, Dmitri, *Nervozitatea*, ediţia a treia, traducere de Adrian Tănăsescu-Vlas, Sophia, Bucureşti, 2014;

AVDEEV, Dmitri *Tulburările psihice şi patologia duhului*, traducere de Denis Chiriac, Doxologia, Iaşi, 2018;

BACONSCHI, Teodor, *Darul desăvârşit Gânduri despre civilizaţia creştină*, Doxologia, Iaşi, 2018;

BENEA, Grigorie, *Ce se întâmplă cu vocaţiile monahale?*, în Dumitru COBZARU (coord.), *Mohahismul, acelaşi şi perpetuu*, Renaşterea, Cluj-Napoca, 2021;

BESEDINA, Ioana, AVDEEV, Dmitri, *Femeia şi problemele ei. Perspectiva psihiatrului ortodox*, traducere de Eugeniu Rogoti şi Adrian Tănăsescu-Vlas, Sophia, Bucureşti, 2011;

CINAR, Paisie, *Locul şi importanţa monahismului în comunitatea eclesială şi aportul său la misiunea Bisericii în lume*, în Dumitru COBZARU (coord.), *Mohahismul, acelaşi şi perpetuu*, Renaşterea, Cluj-Napoca, 2021;

COBZARU, Dumitru, *Duhovnicia – dulce povară*, Renaşterea, Cluj-Napoca, 2020;

FAROS, Filoteu, *Dialogul în psihoterapia ortodoxă*, traducere de Şerban Tica, Sophia, Bucureşti, 2010;

Sfinţii VARSANUFIE şi IOAN, *Scrisori duhovniceşti*, în *Filocalia*, vol. XI, traducere de Dumitru Stăniloae, Humanitas, Bucureşti, 2009;

LARCHET, Jean-Claude, *Captivi în Internet*, traducere de Marinela Bojin, Sophia, Bucureşti, 2018;

Sfântul MACARIE DE LA OPTINA, *Sfaturi pentru viaţa de zi cu zi*, ediţia a doua, traducere de Adrian Tănăsescu-Vlas, Sophia, Bucureşti, 2017;

SFÂNTUL IOAN SCĂRARUL, *Scara Raiului*, ediţia a X-a, traducere de Nicolae Corneanu, Învierea Mitropolia Banatului, Timişoara, 2013;

SIMONOPETRITUL, Emilianos, *Tâlcuiri la canoanele monahale ale Sfinţilor Antonie, Augustin şi Macarie*, traducere de Agapie Corbu, Sfântul Nectarie, Arad, 2009;

SIMONOPETRITUL, Emilianos, *Viaţa în Duh Cateheze şi cuvântări*, ediţia a doua, traducere de Ioan Ică Jr, Deisis, Sibiu, 2011;

Arhimandritul SOFRONIE, *Rugăciunea – experiența Vieții Veșnice*, ediția a treia, traducere de Ioan I. Ică jr, Deisis, Sibiu, 2007;

THERMOS, Vasilios, *Om la orizont! Întâlnirea dintre teologia ortodoxă și științele psihologice*, ediția a doua, traducere de Vlad Ciule, Sophia, București, 2018;

Sfântul VLADIMIR, Mitropolitul Kievului, *Despre educație*, ediția a doua, traducere de Adrian Tănăsescu-Vlas, Sophia, Siluana, București, 2020;

ZAHAROU, Zaharia, *Pecetea prezenței lui Hristos în inima omului*, traducere de monahia Porfiria și monahia Tecla, Basilica, București, 2020;

ZAHAROU, Zaharia*, Duhul călugărului și duhul veacului*, în Dumitru COBZARU (coord.), *Mohahismul, același și perpetuu*, Renașterea, Cluj-Napoca, 2021;

PORTRETUL PRIMULUI ARHIEPISCOP AL NOU REÎNFIINȚATEI ARHIEPISCOPII A SUCEVEI ŞI RĂDĂUȚILOR. IPS. PIMEN ZAINEA ÎN PERIOADA 1991-2020

CONSTANTIN ȚANEF

Abstract: „The portrait of the first Archbishop of the Archdiocese of Suceava and Radauti. IPS Pimen Zainea, 1991-2020.
This article, comes as a necessity, in order not to forget the person of the worthy of mention Pimen the Archbishop passed to the eternal ones on May 20, 2020. His life full simplity, zeal and faith, is a light and a blessing for those of us who knew him and had the opportunity to stand by him, to hear him, to guide us, to forgive us and to free us from sorry. That is why we are forced to pray for his soul, but to keep his memory alive and to make his life and activity known to him. A true Romanian and Orthodox, a true monk and priest, a true hierarch and patriot. Many have known him personally, but also from services and the media, each in his own way and we must come with our feelings and our feelings to discover it to those now and to those who will come after us. May his remembrance be eternal from generation to generation.

Key-words: Archbishop, hierarch, Romanian Orthodox, Archdiocese, Suceava, activity.

Scurt istoric al Arhiepiscopiei Sucevei şi Rădăuților.

Mitropolia Moldovei şi Sucevei a fost înfinţată între anii 1381 şi 1386, apoi a fost recunoscută în anul 1401 de către Patriarhia de Constantinopol primul ei mitropolit fiind Iosif Muşat. Iniţial, sediul a fost la Rădăuţi, iar în anul 1402 a fost mutat la Suceava.[1]

La mijlocul sec. al XVII-lea, a fost mutat la Iaşi, unde se află până în ziua de astăzi, acum având denumirea de Mitropolia Moldovei şi Bucovinei.

[1] Pr. Ion Vicovan, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Vol. I, Ed. Trinitas, Iaşi, 2002, pp. 125-126.

Împăratul Iosif al II-lea, în anul 1781, a obţinut de la Patriarhia de Constantinopol permisiunea de a muta sediul episcopal de la Rădăuţi la Cernăuţi, fiind scoasă de sub jurisdicţia Mitropoliei de la Iaşi, dobândind titlul de episcopie exemptă. În anul 1873 împăratul Franz Iosif, pe 23 ianuarie a ridicat episcopia de Cernăuţi la rangul de Mitropolie primul ei mitropolit fiind Teofil Bendelea.

În anul 1774 odată cu încorporarea la Imperiul Austro-Ungar a acestui ţinut care făcea parte din Moldova a primit numele de Bucovina. Din anul 1948 după instaurarea regimului comunist Episcopia Sucevei a fost desfiinţată. După 40 de ani de la desfiinţare în anul 1990 a fost reînfinţată cu denumirea de Arhiepiscopia Sucevei şi Rădăuţilor. Aceasta a devenit succesoare a vechii episcopii a Rădăuţilor din sec. al XV-lea. Chiar dacă a fost desfiinţată de regimul comunist episcopia Sucevei a fost încorporată în Mitropolia Moldovei şi Sucevei.

Necesitatea reînființării Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților.

Având în vedere noile provocări de după 1989, Statul Român şi Biserica Ortodoxă au început un nou drum, desigur că perioada prin care a trecut poporul român după anii 1900, primul război mondial (28. 07. 1914 – 11. 11. 1918), marea unire (1 Decembrie 1918), a doilea război mondial (1. 09. 1939 – 2. 09. 1945), anii de dictatură comunistă (1948 – 1989), până la redeschiderea bisericilor şi mănăstirilor (1990), au adus un deserviciu Bisericii şi vieţii cotidiene. Țara, dar şi biserica cu toată suflarea românească, erau mai sărace din punct de vedere material, dar putem spune şi spiritual.

Aceste cauze necredinţa, îndepărtarea poporului de Dumnezeu şi Biserica Sa Ortodoxă, înfometarea poporului şi privarea de libertate, întemniţarea clerului, a monahilor şi alungarea lor din mănăstiri, arestarea studenţilor, a clasei academice şi a întregi ierarhii din societatea românească din vremea regimului totalitar, profesori, medici, bugetari, funcţionari, generali, soldaţi şi mulţi alţi, munca neplătită, hrana dată cu raţia şi pe cartelă. O stare de asediu şi frică continuă, toate aceste au adus o lipsă de cultură, credinţă, nădejde şi speranţă.

Omul potrivit la timpul şi locul potrivit

După 1989, era nevoie în judeţul Suceava, ţinutul Bucovinei de un om al Lui Dumnezeu, care să facă faţă vremurilor şi prin credinţă şi muncă cinstită să rectitorească vechea eparhie a Sucevei şi Rădăuţilor, omul potrivit avea să fie în persoana vrednicului de pomenire Arhiepiscopul Pimen

Zainea (1929-2020), care în perioada aceea era Episcop Vicar al Mitropoliei Moldovei şi Sucevei şi locţiitor de Mitropolit.[2]

După alegerile făcute pentru proaspăt reînfiinţata eparhie Episcopul Vicar Pimen Zainea a urcat smerit şi supus în scunul vrednicilor vlădici înaintaşi ai săi de pe vremea muşatinilor. După cum ne spune actualul Părinte Arhiepiscop Calinic Dumitriu al Sucevei şi Rădăuţilor, la cuvântul adresat Arhiepiscopului Pimen cu ocazia împlinirii vârstei de 90 de ani; *„Arhiepiscopul Pimen a venit cu acest mottou de la Iaşi, niciun sat fără biserică şi preot”*[3].

Părintele Arhiepiscop Pimen a făcut mult mai multe, a înfiinţat azile, orfelinate, şcoli şi grădiniţe, a zidit case pentru săraci şi sinistraţi. Pe lângă acestea, a desfăşurat o activitate pastoral misionară, culturală şi filantropică, organizând centrul eparhial cu cele cinci protopopiate, deschizând şi înfiinţând mai multe mănăstiri şi schituri. A sprijinit cu timp şi fără timp zidirea de noi biserici în sate, oraşe, mănăstiri şi schituri. A slujit Lui Dumnezeu şi oamenilor cu timp şi fără timp, Arhiepiscopul Pimen înţelegând misiunea şi slujirea la care a a fost chemat, ajutat fiind de credincioşi, preoţi monahi şi conducători ai oraşelor şi ai comunelor, a intreprinzând nestingherit tot ce şi-a dorit în perioada cât a fost păstor si arhiereu al Lui Hristos în frumoasa Bucovină vreme de 29 de ani (1991-2020).

A trecut cu tărie şi fără să dea înapoi prin necazuri, încercări, calomnii şi prigoniri în anii regimului totalitar, dar şi după 1989 până la adormirea sa în 20 mai 2020. Este tuturor cunoscut faptul că IPS Pimen a fos un om direct care nu s-a dat înapoi să mustre, să sfătuiască, să arate calea adevărată celor ce au luat alt drum, pe căi nedrepte şi primejdioase pentru ei şi societate. A fost un aprig apărător al patrimoniului naţional şi al pământului strămoşesc după cum el însuşi mărturiseşte; „Veţi înţelege cât de mult au greşit parlamentarii, dând legea vânzării de terenuri străinilor-curată trădare de ţară-dispreţ total faţă de eroii neamului care şi-au dat viaţa pe câmpurile de luptă pentru apărarea pământului Ţării, sfinţindu-l cu sângele lor”.[4]

Un luptător nebiruit pentru păstrarea şi îndeplinirea cu fapta a Dogmelor Ortodoxe, partimoniul sacru al Biserici, lupta pentru retrocedarea Fondului Bisericesc Ortodox al Bucovinei, bineştiind cum deseori ne spunea că va răspunde în faţa Lui Dumnezeu şi a înaintaşilor pentru dreapta credinţă şi tezurul Biserici Ortodoxe din Bucovina. A fost un activ lucrător pentru restaurarea monumentelor istorice, având o memorie fantastică ce-l ajuta

---

[2] Pr. Nicolae Cojocaru, „*Festivitatea Întronizării IPS Pimen, în scaunul de Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților*”, în Revista „*Candela*” , an II, nr. 1-3, Ianuarie-Martie 1991, p. 9

[3] Calinic Botoşăneanul, Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Iaşilor, „*IPS Pimen, Arhiepiscopul nonagenar, în străvechea cetate a Muşatinilor*”, în Revista *Theologia Pontica*, anul XII,Nr. 3-4, p. 31

[4] Pimen, Arhiepiscopul Sucevei şi Rădăuţilor, „*Ce reprezintă Mănăstirea Putna pentru poporul nostru*” , în revista *Cuvinte către tineri*, nr. 9, an 2016, p. 3.

să-şi amintească traiectoria fiecărui preot sau monah.[5] Având vârsta de peste 90 de ani nu se lăsa îngenuncheat de bătrâneţe şi de boală, fiind permanent în stare de veghe, de atenţie, de rugăciune, plin de dragoste faţă de Dumnezeu şi de aproapele. Nelipsit de la slujbe, sfinţiri de biserici, vizite arhiereşti, supraveghind permanent şantierele din eparhie şi mai ales locurile unde erau restaurări de monumente istorice, fiind un bun cunoscător în cele ale resturărilor de monumente istorice.

Arhiepiscopul Pimen a crescut şi a trăit într-un mediu familial şi social format de părinţi săi în dragostea de neam şi patrie, în obiceiuri morale şi spirituale, care i-au trezit interesul şi sentimentul de om responsbil pentru formarea sa şi viitorul său.

A primit cu bucurie îndemnurile, mustrările şi atenţionarea glasului părintesc, a respectat pe omeni vremurilor copilăriei sale, în vremea sa de copil, adolescent, elev, student, monah, ierodiacon şi ieromonah s-a lipit cu sufletul doar de profesori, monahi şi clerici învăţaţi şi cu o înaltă ţinută morală şi spirituală.

Vremea de după abdicarea regelui Mihai al României a fost totală contra vieţi morale şi spirituale a întregului popor român. Roadele vieţii Părintelui Arhiepiscop Pimen arată fuga lui de lumea căzută, în iubirea materiei, uitarea valorilor perene, lepdarea de credinţa în Dumnezeu, oprimarea şi îngrădirea libertăţi umane. Arestarea clerului, monahilor, intelectualilor şi a studenţilor cu închiderea mănăstirilor, desfiinţarea unor eparhii şi biserici, nu au schimbat mintea duhovnicească şi curată a tînărului Zainea Vasile, deoarece el a pus suişuri în inima sa după cum ne spune psalmistul David, *(Ps. 83, 6)*.

Arhiepiscopul Pimen a pus suflet şi râvnă în tot ce a făcut, în tot ce a învăţat, în tot ce a realizat, de foarte multe ori a mustrat şi a atras atenţia mai marilor lumi din vremea sa. Sa justificat de multe ori despre felul lui de a se exterioriza, pentru atrage un semnal de alarmă, pentru a trezi conşiinţa celor ce conduc şi a colaboratorilor lui. A acoperit păcatele şi faptele rele ale omenilor doar pe acele personale care nu afectau viaţa bisericească şi socială, în schimb a descoperit pe toţi cei care furau din bunul obştesc şi bisericesc, sprijinind pe cei care erau corecţi şi care îi aduceau la cunoştinţă tot ce era de folos biserici şi societăţi. [6]

Pe cei care de foarte multe ori l-au minţit, înşelat, l-au furat, l-au amenînţat şi l-au vândut, i-a iertat mai întâi în taină apoi dacă cu smerenie şi-au cerut iertare i-a iertat personal şi-n public. Nu trebuie să ne fie ruşine a ne cere iertare pentru că este un lucru şi o faptă firească. A împlinit prin faptă şi cuvânt cuvintele Sfintei Evangheli, *„iertaţi şi veţi fi iertaţi" (Luca. 6,37)*.

---

[5] Protopop Aurel Goraş, „*IPS Pimen-omul jertfelnicei slujiri*", în *Theologia Pontica*, p. 41.
[6] Pr. Prof. Dr. Veatcislav Cazacu, „ *IPS Pimen, un îndrăgostit de Bucovina şi de Eminescu*", în *Theologia Pontica*, p. 51.

De la începutul venirii sale la cârma Arhiepiscopiei Sucevei şi Rădăuţilor, Arhiepiscopul Pimen a transfigurat acest ţinut prin felul lui de a fi om între oameni, monah între monahi, cleric între clerici şi arhiereu între arhierei. Poporul din ţinutul Bucovinei a simţit nevoia unui păstor al lor, iar prezenţa Arhiepiscopului Pimen a fost primită şi privită cu evlavie şi interes, deorece el nu era străin de ţinutul Bucoviei, de Biserica Ortodoxă din Bucovina de mănăstirile ei şi bisericile ei de enorie. A fost stareţ al Mănăstiri Putna, muzeograf şi ghid, apoi în mai multe sate a ţinut şi postul de Preot paroh, stareţ al Mănăstiri Sfântul Ioan cel Nou de la Suceva, plecat în America, reprezentant al Biserici Ortodoxe Române la locurile Sfinte.

Toate acestea împreună cu pregătirea sa teologică şi experienţa dobândită l-au recomandat pentru slujirea Arhierească, prin alegerea şi Voia Lui Dumnezeu.

Poporul a recunoscut în persoana sa un om modest, smerit, harnic şi responsabil, plin de zel şi credinţă, astfel fiind prezent permanent în mijlocul tuturor activităţilor şi problemelor poporului şi a Bisericii Ortodoxe. După slujbele din duminici şi sărbători, era solicitat să viziteze mănăstiri şi schituri, biserici de parohie şi şantiere, să sfinţească case, locuri pentru biserici, schituri şi mănăstiri, să viziteze azile şi orfelinate sau spitale şi centre sociale. Dacă era cazul să nu poată ajunge sau să fie programat de mai înainte, cu smerenie refuza şi dădea o altă dată, în cel mai scurt timp promovând invitaţia, încât să nu lase pe nimeni supărat sau mâhnit.

Vreme de doisprezece ani a primit ca şi colaborator pe Preasfinţitul Părinte Gherasim Putneanul, cu care a avut o colaborare exemplară. Amândoi fiind foşti stareţi ai Putnei, fiind călugări cu ascultare şi smerenie se ajutau şi se completau unul pe altul, ca doi apostoli ai Bucovinei. De multe ori se scuza în felul lui că nu este de origine bucovinean, dar prin dragostea sa de ortodoxie, de patriotism, de valorile morale şi spirituale, de poporul român, a dovedit că este mai mult decât un bucovinean, devenind un exemplu demn de urmat.

Oricând mergeai îl găseai lucrând; la birou, pe şantiere, la azile şi de multe ori pe case urcat punînd acoperişuri, zidind, aşezând sau încărcând cherestea. Ce este mai de crezut un om care vorbeşte sau un om care înfăptuieşte. Arhiepiscopul Pimen le-a avut pe amândouă, a vorbit şi a făcut cu fapta tot ce şi-a propus şi tot ce a venit de la sine după problemele şi nevoile care erau şi deveneau prioritate.

Portretul smerit şi simplu al Părintelui Arhiepiscop Pimen

Prezenţa sa între oameni de multe ori o făcea neobservată, nu iubea adulaţiile şi primirile pompoase, nu a acceptat sub nicio formă primirile cu

osanale sau să aibă vreo pretenţie, sau să dea vreo comandă cum să fie primit, cum să i se slujească, cum să i se cânte, cum să i se aducă mulţumiri, toate acestea pentru colaboratorii lui din biserici, mănăstiri şi pentru cei din societate ne sunt total necunoscute. Primea ce i se dădea cu smerenie împărţindu-le la alţii şi nu avea pretenţie la mesele festive, servind ce era pus la masă pentru toţi.

Vrednicul de pomenire Pimen Arhiepiscopul părintele nostru, l-a iubit forte mult pe Ştefan cel Mare şi Sfânt, despre care spunea:

„Ştefan cel Mare a fost neegalat ctitor de biserici şi un neîntrecut luptător pentru apărarea Ţării, a credinţei strămoşeşti şi a întregii creştinătăţi."[7]

Această dragoste a nutrit-o pentru toţi ierarhii şi voievozii români, din toate timpurile, pomenindu-i în cuvintele de învăţătură, la conferinţe şi festivităţi, în taină la Sf. Proscomidie şi la parastasele pentru cei adormiţi. A păstrat cu evlavie tipicul şi rânduielile de slujbă, respectând cărţile de cult, pomenind pe cei vii şi repausaţi cu multă răbdare,dând dovadă de această virtute a răbdării şi a discernământului.

La slujbele de sfinţire a bisericilor şi a hramurilor ţinea să fie îndeplinite toate rânduielile, punea ecteniile pentru ctitori şi repausaţi, iar după slujbă împărţea anafura până la ultimul om. Felul în care slujea, cânta, rostea cuvântul de învăţătură şi citea dezlegările de la sfârşitul slujbei arătau dragostea sa şi respectul faţă de omul simplu, de soborul cu care slujea, de mai marii comunelor şi ai oraşelor, mulţumea tuturor şi îşi cerea iertare tuturor.

Despre rânduiala învăţăturii de credinţă ortodoxă şi dragostea unui slujitor al Lui Dumnezeu, Părintele Arhiepiscop Pimen spunea: *„Numai omul cu o cultură temeinică şi inima plină de dragoste, inimă de părinte a fiilor Bisericii, poate şi trebuie să înţeleagă şi să îndeplinească adevărata slujire preoţească."*[8]

La mănăstirile sau schiturile nou înfiinţate, era interesat dacă vieţuitorii puţini sau mai mulţi aveau cele de trebuinţă, cum desfăşoară programul liturgic, cum se înţeleg cu ctitori şi ce mai au nevoie sau ce mai trebuie lucrat pe lângă locaşul de cult. Unde erau vieţuitori puţini se sfătuia cu stareţii sau egumenii cum să desfăşoare activităţile şi cum să-şi facă programul de slujbe, pentru ca să facă faţă ascultările şi munca care era acolo după locul unde erau ampasate sfintele locaşuri. Multe locaşuri de cult au primit ajutor financiar, alimente şi lemn pentru foc.

A fost un mare iubitor de folclor, portul naţional şi de tradiţiile şi obiceiurile locului şi al fiecărui ţinut, nu a intrat în conflict cu nimeni de alte confesiuni deşi permanent ne-a învăţat dreapta credinţă şi cât este de impor-

[7] Sfânta Mănăstire Putna, *Portret în Cronică,* Ed. Muşatini, 2004, p. 7.
[8] Iustin Moisescu Patriarh, *Catehismului Creştinului Dreptcredincios, 1957*, Ed. Cuvânt IPS. Pimen, Arhiepiscopiei Sucevei şi Rădăuţilor, reeditat 2009, p. 3.

tant să păstrăm învăţătura ortodoxă fără de care nu există mântuire. În sensul acesta a tipărit şi retipărit multe cărţi de învăţătură ortodoxă. De multe ori a suferit în tăcere, din pricina stiliştilor schismatici (1924 schimbarea calendarului) şi a prozelitismului sectar, apoi spre sfârşitul vieţii din cauza nepomenitorilor (2016 sinodul din Creta) care s-au rupt de biserică, cei care au rupt Cămaşa Lui Hristos, prin învăţături eretice şi fapte schismatice. A cerut călugărilor şi celor plecaţi la pustie, să facă ascultare în mănăstiri, să fugă de dezbinare şi neascultre, pentru a nu-şi pierde sufletul.

La conferinţele sau întunirile unde era invitat sau la diferite festivităţi se prezenta smerit în portul său şi prezentările sale. A fost un desăvârşit ascultător faţă de Patriarh şi Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Toate realizările sale le-a înfăptuit cu ajutorul bisericii al statului, guvernului, a conducerii de la oraşe, comune şi sate, cu ajutorul preoţilor din parohii şi al stareţilor şi egumenilor din mănăstiri.

Realizări ale Arhiepiscopului Pimen[9]

Centrele de asistenţă socială din Arhiepiscopia Sucevei şi Rădăuţilor

Căminul pentru copii şi Unitatea medico-socială de la Dolhasca.

Căminul ,,Sfântul Leontie" de la Mănăstirea Bogdana din Rădăuţi.

Căminul de bătrâni ,,Sfântul Ioan cel Nou" de la Suceava şi Asociaţia medico-socială ,,Sfântul Ioan cel Nou „ - Suceava.

Căminul de bătrâni de la Mănăstirea ,,Acoperământul Maicii Domnului" de la Groşi (Boroaia).

Căminul de bătrâni ,,Bogdan Întemeietorul" din Bogdăneşti.

Căminul de bătrâni ,,Sfântul Mare Mucenic Dimitrie" de la Vatra Dornei.

Căminul de bătrâni ,,Sfântul Apostol Andrei" de la Fălticeni.

Căminul de bătrâni de la Parohia Dumbrăveni II.

Căminul de bătrâni de la Mănăstirea Buciumeni.

Căminul de bătrâni de la Mănăstirea Sihăstria Putnei.

Căminul de bătrâni de la Mălini.

Căminul de bătrâni de la Vicovul de Jos.

În Arhiepiscopia Sucevei şi Rădăuţilor mai sunt două brutării, una la Dolhasca, pentru Căminul de copii, şi alta la Suceava, pentru Căminul de bătrâni, precum şi la Mănăstirea Putna, Mănăstirea Groşi şi la Parohia ,,Adormirea Maicii Domnului" - Câmpulung Moldovenesc şi Parohia ,,Sfânta Vineri" - Suceava şi altul pentru persoanele victime ale violenţei, înfiinţat în municipiul Suceava de către Fundaţia ,,Sfinţii Martiri Brâncoveni" a Mănăstirii ,,Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava"[10].

---

[9] Calinic Dumitriu Arhiepiscop. *Familia și Filantropia două instituții Divino-Umane*, Arhiepiscopia Sucevei și Rădăuților, Centre de asistență socială, Ed. Crimca, Suceava. 2020, p. 149.

[10] *Ibidem*, p. 149.

După venirea la cârma Arhirpiscopiei Sucevei şi Rădăuţilor a reînfiinţat şi s-au zidit mai multe Mănăstiri şi Schituri cu binecuvântarea sa, la ora actuală însumând 48 de aşezăminte monahale. Mănăstiri şi schituri din Arhiepiscopia Sucevei şi Rădăuţilor jud. Suceava[11]

Am trecut aici doar activităţile văzute şi cunoscute, care nu pot fi trecute cu vederea pentru că aceste edificii au fost înfiinţate şi ridicate la cererea credincioşilor, a monahilor şi după nevoile bătrânilor şi a orfanilor. Societatea a dăruit libertate în gândire şi liberă exprimare, dar nu toţi au folosit-o şi fructificat-o în folosul lor, al familiei şi al aproapelui. De aceea a fost şi este nevoie să menţinem candela aprinsă de Arhiepiscopul Pimen în frumoasa şi binecuvântata Bucovină. Să ne ajute Dumnezeu să avem parte de binecuvântarea lui.

[11] *Ghidul Mănăstirilor din România,* Arhiepiscopia Sucevei şi Rădăuţilor, Ed. Sophia, Bucureşti, 2011, pp. 160-180.

ENTUZIASMUL, INTUȚIA ŞI EMPATIA, FORȚE LUPTĂTOARE ÎN RĂZBOIUL NEVĂZUT

DAN NEMEŞ

Abstract. The unseen war with sin is a constant in the inner life of an authentic Christian.
The strength of enthusiasm, the clarity of intuition and the power of empathy are the pillars of resistance in this unseen war. Enthusiasm in action leads to the strengthening of *hope*, the clarity of intuition enhances the *faith*, and the capacity for empathy forms the basis of our *agape love* for our fellow human beings. Let us remember that hope, faith and love are the main Christian virtues, indestructible and unconquerable. Consequently, all that strengthens them in manifestation (including enthusiasm, intuition and empathy, as personality traits) are beneficial weapons in every Christian's unseen warfare with temptations, with sins and with the bearer of these manifestations of darkness, the wicked, cunning and relentless enemy.
This battle is waged within the human soul and is waged throughout man's life on this earth. On the outcome of this unseen warfare depends the salvation of every soul and the establishment of its eternal abode.

Keywords: unseen war, faith, hope, love, enthusiasm, intuition, empathy, courage.

I. Despre „războiul nevăzut"

Întotdeauna, de-a lungul vremurilor creştine, au existat perioade în care oamenii erau mai apropiaţi de Dumnezeu şi perioade în care majoritatea oamenilor se îndepărtau de divinitate. Întotdeauna exista şi există încă această luptă între forţele Luminii şi forţele întunericului, între promovarea virtuţilor creştine şi provocările ispititoare ale păcatelor susţinute de plăcerile care corup minţile şi sufletele omeneşti. Sfinţii din toate perioadele creştine au numit această înfruntare dintre o viaţă dedicată neprihănirii şi

o viaţă dedicată desfrâului, egoismului şi ticăloşiei, această neconcordanţă ideo-afectivă şi comportamentală, „războiul nevăzut".

Războiul nevăzut este lupta sufletului omenesc pe meterezele „cetăţii binelui" împotriva duhurilor cotropitoare dedicate răului şi influenţelor nefaste. Această bătălie se dă întotdeauna în arena minţii omeneşti[1]. Această luptă este descrisă şi de Apostolul Neamurilor, Sfântul Apostol Pavel, în aceste cuvinte ale uneia dintre Epistolele sale: *„În sfârşit, fraţii mei, întăriţi-vă întru Domnul şi-ntru tăria puterii Lui. Îmbrăcaţi armura lui Dumnezeu, ca să puteţi sta împotriva uneltirilor diavolului. Căci lupta noastră nu este împotriva cărnii şi a sângelui, ci împotriva Începătoriilor, împotriva Stăpâniilor, împotriva Stăpânitorilor acestei lumi de-ntuneric, împotriva duhurilor răutăţii care sunt în stihiile cereşti"* (Efeseni 6, 10-12).

Păcatele cele mai vătămătoare de suflet, împotriva cărora un bun creştin trebuie să ia aminte şi să lupte, sunt: lăcomia, desfrânarea, avariţia, mânia, tristeţea, deznădejdea (akedia), slava deşartă, trufia.[2]

Împotriva acestor păcate şi a multor altor ispitiri din partea lumii, din partea celui ispititor, precum şi din partea propriilor patimi ale sufletului omenesc, se cuvine a se fortifica omul cu armele adecvate acestui „război nevăzut". *„Pentru aceea luaţi armura lui Dumnezeu: pentru ca în ziua cea rea să fiţi în stare să ţineţi piept; şi după ce veţi isprăvi totul, să rămâneţi în picioare. Aşadar, staţi în picioare, având-vă mijlocul încins cu adevărul şi îmbrăcaţi fiind în platoşa dreptăţii şi cu picioarele încălţate-n starea de a fi gata pregătiţi pentru Evanghelia păcii; mai presus de toate luând pavăza credinţei, cu care veţi putea stinge toate săgeţile înflăcărate ale Celui-Rău. Luaţi şi coiful mântuirii şi sabia Duhului, care este cuvântul lui Dumnezeu. În toată vremea rugându-vă întru Duhul prin orice rugăciune şi cerere; şi-ntru aceasta privegheaţi cu toată stăruinţa, rugându-vă pentru toţi sfinţii şi pentru mine, ca oridecâte ori voi deschide gura să mi se dea cuvânt spre a face cu-ndrăznire cunoscută taina Evangheliei - al cărei sol sunt eu în lanţuri -, pentru ca despre ea să vorbesc deschis, aşa cum trebuie să vorbesc"* (Sf. Apostol Pavel, Efeseni 6, 13-20).

Şi iată cum, în războiul acesta necunoscut bine de către oameni, abia ghicit de către unii creştini şi bine cunoscut de alţi creştini care au înţeles semnele duhovniceşti ale acestei bătălii cu duhurile întunericului, se întâlnesc multe necazuri, suferinţe, răni sufleteşti şi îmbolnăviri trupeşti, dezamăgiri şi îndolieri în duh, toate fiind purtări grele de cruci, inerente drumului îngust şi dificil de străbătut, spre mântuire. De aceea, Iisus Hristos

[1] Joyce Meyer, (2018), *Câmpul de bătălie al minții. Câștigă bătălia ce se poartă în mintea ta,* traducere de Mirabella-Magda Barna, Timișoara Publishing.

[2] Sfinții Părinții, (2018), *Războiul nevăzut cu păcatele,* traducere din limba rusă de Gheorghiță Ciocioi, București, Editura de Suflet.

ne avertizează: *„Să nu socotiţi că am venit să aduc pace pe pământ; n-am venit să aduc pace, ci sabie. Căci am venit să-l despart pe fiu de tatăl său, pe fiică de mama sa, pe noră de soacra ei. Cel ce-şi iubeşte pe tatăl său ori pe mama sa mai mult decât pe Mine, nu este vrednic de Mine; cel ce-şi iubeşte pe fiul său ori pe fiica sa mai mult decât pe Mine, nu este vrednic de Mine. Şi cel ce nu-şi ia crucea sa şi nu-Mi urmează Mie, nu este vrednic de Mine. Cel ce şi-a câştigat viaţa, O va pierde; iar cel ce şi-a pierdut viaţa pentru Mine, acela O va câştiga"* (Matei 10, 34-39).

Grea taină ne este pusă în faţa ochilor şi nu mulţi o descifrează corect. În viaţa aceasta, în „războiul nevăzut" împotriva căderii în păcate, e necesar să ne transformăm *fiinţa din fire,* în *fiinţă din duh,* adică să ne naştem din nou pe plan interior, duhovniceşte vorbind, în parametrii fiinţiali ai Duhului lui Hristos, indicatori de bază având *Decalogul* (Ieşirea 20, 1-17) şi *Fericirile* (Matei 5, 1-12).

La toate aceste cerinţe, iată o completare: *„Cel ce vă primeşte pe voi,* rosteşte Iisus vorbind Apostolilor, *pe Mine Mă primeşte; şi cel ce Mă primeşte pe Mine Îl primeşte pe Cel ce M-a trimis pe Mine. Cel ce primeşte profet în nume de profet, răsplată de profet va primi; şi cel ce primeşte pe un drept în nume de drept, răsplata dreptului va primi. Şi cel ce în nume de ucenic va da de băut numai un pahar cu apă rece unuia din aceştia mici, adevăr vă grăiesc: Nu-şi va pierde răsplata"* (Matei 10, 40-42).

În special în mediul familial se resimt datele acestui „război nevăzut"! Lupta cu duhurile întunecate ale distrucţiei se resimte în relaţiile dintre membrii comunităţilor familiale, între partenerii din cuplu, între părinţi şi copii, între protagoniştii generaţiilor diferite din cadrul unei familii. Acolo bătălia este uneori asiduă, alteori ascunsă în cutele văzduhului fiecărei zile sau mocnind vreme îndelungată, pentru a izbucni inopinat, în perioade dificile de criză.

Însă, împreună cu Dumnezeu, vom izbândi, căci Dumnezeu este *„Domnul cel tare şi puternic, Domnul cel tare în război"* (Psalmi 23, 8). *„Care, totodată, are mai mare dorinţă să te mântuiască, decât are vrăjmaşul tău să te piardă. Deci luptă-te şi să nu te îngreuiezi vreodată de osteneala acestui război. Căci prin această osteneală, prin silirea şi prin necruţarea de sine, prin ruperea de obiceiurile păcătoase, neluând în seamă durerea, se câştigă biruinţa şi se dobândeşte o mare comoară, cu care se cumpără Împărăţia Cerurilor şi sufletul se uneşte pentru totdeauna cu Dumnezeu"*[3].

În Epistolele pauline se vorbeşte şi despre încununarea vieţii unui creştin, în urma acestui „război nevăzut", cu trei coroane de lauri, care

[3] Sf. Teofan Zăvorâtul, (2013), *Războiul nevăzut. Ediţia Sfântului Teofan Zăvorâtul,* Vânători-Neamţ, Editura Mănăstirea Sihăstria, p. 67.

sunt: credinţa, nădejdea şi dragostea agapică: *„Şi acum rămân: credinţa, nădejdea, iubirea, acestea trei; dar cea mai mare din ele este iubirea”* (Sf. Apostol Pavel, Epistola 1 Corinteni 13, 13).

II. Entuziasmul, puterea de necontestat a speranței

Entuziasmul este motivaţia optimă care ne dă energia necesară urmăririi scopului şi atingerii acestuia. Entuziasmul cel mai puternic are la bază un factor religios. Acesta poate determina în om o atitudine încrezătoare şi un optimism necondiţionat.

Entuziasmul, oricât ar fi de intens, poate conlucra cu o pace a inimii şi cu un calm comportamental strunit de puterea de stăpânire a omului. Atunci când forţa mobilizatoare a entuziasmului se împleteşte cu stăpânirea de sine, persoana respectivă poate ajunge la mari realizări în activitatea pe care o desfăşoară, întrucât cele două forţe, şi aceea a entuziasmului, şi aceea a stăpânirii de sine sunt pilonii de bază ai succesului repurtat în oricare dintre activităţile umane.

Prin entuziasm şi prin realizările obţinute cu ajutorul acestei trăiri mobilizatoare, se obţine o stare interioară de încredere în darul lui Dumnezeu, în binefacerile, în binecuvântările Sale şi în purtarea Sa de grijă faţă de natura umană. Într-un singur cuvânt, aceste componente afectiv-raţionale şi volitiv-comportamentale se reunesc în acelaşi cuvânt, *„speranţa”,* care implică o forţă izbăvitoare în viaţa omului.

„Nădejdea” este o virtute creştină despre care vorbea şi Sfântul Apostol Pavel în scrierile sale, arătând importanţa deosebită pe care o are aceasta în autentica viaţă de creştin. Aceasta denotă o atitudine pozitivă în faţa vieţii, o atitudine selectivă faţă de opţiunile întâlnite în arealul de viaţă al fiecărui om, o atitudine fermă şi constantă în aşteptările pe care fiinţa umană le are, luminate de duhul său, care izvorăşte din plenitudinea Duhului lui Hristos.

„Dar în realitate orice avânt al spiritului religios (...), care trezeşte în cineva flacăra emoţiei, a fervorii, a deschiderii (inimii, n. n.), *capabilă să aducă apa la punctul de fierbere, va produce entuziasmul care duce la schimbare”*[4].

Odată ce entuziasmul preia controlul, atitudinea de indiferenţă, de nepăsare, de „inimă împietrită”, a dispărut. *„Noua virtute* (entuziasmul transformat în nădejde, n. n.) *nu era compatibilă cu vechiul cusur* (cu indiferenţa agnostică)”[5].

Şi totuşi, *„entuziasmul nu este totuna cu înflăcărarea; el reprezintă, mai curând, o motivaţie puternică, ţinută sub control, care se poate mani-*

[4] Norman Vincent Peale, (2013), *Forța entuziasmului,* ediția a doua revizuită, traducere de Andreea Rosemarie Lutic, București, Editura Curtea Veche, pp. 24-25.
[5] *Ibidem,* p. 25.

festa atât într-o persoană tăcută, rezervată, cât şi într-un individ extravertit. Curajul este al entuziaştilor capabili să-şi păstreze calmul"[6].

În acest fel, elementele constitutive ale entuziasmului, o motivaţie puternică, pasiunea, inteligenţa, capacitatea volitivă etc., îi dau *speranţei* o forţă care alungă indiferentismul, cinismul, retractilitatea. Orice personalitate traumatizată, distrusă, anihilată, poate renaşte prin forţa înnoitoare a *nădejdii*.

În acest sens, B. C. Forbes afirmă: *„Entuziasmul este motorul cu reacţie, fundamental, al fiinţelor umane. Este forţa care îi transformă pe oameni în făuritori de miracole. Dă naştere la îndrăzneală şi curaj; stimulează încrederea; ne ajută să depăşim îndoielile. Creează o energie nelimitată - sursa tuturor realizărilor."*[7]

Parafrazându-l pe filosoful, eseistul şi scriitorul Henry D. Thoreau, putem spune şi noi: *„Pierduţi sunt aceia care şi-au pierdut entuziasmul"*...

O soluţie de bază a perpetuării *speranţei* în inimile oamenilor este neuitarea acestui îndemn: *„Să vă înnoiţi mereu în duhul minţii voastre"!*

În acest sens, există numeroase îndemnuri spre nădejde şi încurajări psalmice...

„(...) Domnul mă va ocroti" (Psalm 3, 5).

„Domnul mă va auzi când voi striga către Dânsul" (Psalm 4,3).

„În pace de-ndată mă voi culca şi voi adormi,/ că Tu, Doamne, osebit m-ai aşezat întru nădejde" (Psalm 4, 8).

„Că Tu pe cel drept îl vei binecuvânta, Doamne,/ cu pavăza bunăvoinţei ne-ai încununat" (Psalm 5, 12).

„Doamne, Dumnezeul meu, în Tine am nădăjduit..." (Psalm 7, 1).

„Să nădăjduiască în Tine cei ce cunosc numele Tău,/ că nu i-ai părăsit pe cei ce Te caută pe Tine, Doamne !" (Psalm 9, 10).

„Spre Domnul am nădăjduit..." (Psalm 10, 1).

„Tu, Doamne, ne vei păzi/ şi ne vei feri..." (Psalm 11, 7).

„Sfatul săracului l-aţi ruşinat,/ dar Domnul este nădejdea lui" (Psalm 13, 6).

„Păzeşte-mă, Doamne, că în Tine am nădăjduit" (Psalm 15, 1).

„Dumnezeul meu e ajutorul meu şi voi nădăjdui spre El,/ El e apărătorul meu şi puterea mântuirii mele şi ocrotitorul meu" (Psalm 17, 2).

„... şi ne auzi pe noi în orice zi Te vom chema" (Psalm 19, 9).

III. Intuiţia, credinţa bazată pe cunoaştere holistică

Credinţa omului în Dumnezeu este temelia relaţiei care se stabileşte între persoana creată şi Creatorul său. Credinţa este susţinută necontenit

[6] *Ibidem,* pp. 269-270.
[7] *Ibidem,* p. 272.

de cunoaşterea existenţei divinităţii, de către om, prin calea naturală (revelaţie naturală) şi prin calea supranaturală (revelaţie supranaturală).

Pe calea naturală, care pleacă de la om spre divinitate, cunoaşterea este posibilă şi firească, întrucât trăim în lumea creată de Dumnezeu şi care poartă amprenta minunată a lucrării Creatorului; aşadar zi de zi, prin simpla noastră vieţuire, înţelegem măreţia, frumuseţea şi infinitatea operei divine prin tot ceea ce există de jur-împrejurul nostru, în noi, în Cosmos, desăvârşit şi indestructibil.

Pe calea supranaturală, care porneşte de la divinitate spre om, Îl înţelegem pe Dumnezeu prin teognoză, prin învăţătura pe care o primim direct de la Dumnezeu, prin revelaţii supranaturale, vise edificatoare, descoperiri revelatorii, prin proorocii Vechiului Testament, prin învăţăturile lui Iisus Hristos şi ale Apostolilor din Noul Testament. *„În multe rânduri şi-n multe feluri grăindu-le Dumnezeu odinioară părinţilor noştri prin profeţi, în zilele acestea de pe urmă ne-a grăit nouă prin Fiul, pe Care L-a pus moştenitor a toate, prin Care şi veacurile le-a făcut”* (Sf. Apostol Pavel, Epistola către Evrei 1, 1).

O altă cale care atestă existenţa divinităţii aparţine exclusiv fiinţei umane, psihismului său, izvorului fântânii înţelepciunii din firea umană. Sau, aşa după cum s-ar exprima Carl Gustav Jung, aparţine arhetipului din inconştientul personal, care se hrăneşte ca substanţă şi manifestare din subconştientul colectiv, aflat în directă comunicare cu spaţiul sacralizat al nousului, al sacrei înţelepciuni a arealului divin.

„Poate dispune, omul, de bogatie, de ranguri, poate dispune, omul, de toate cele materiale, dar totuşi nu-i mulţumit. În adâncul fiintei lui, aude o voce: „Unde eşti? Unde eşti?” O voce tainică, misterioasă se adresează omului, făpturii lui, din inima lui urcă spre raţiune, apoi îl face pe om sa gândească: cine suntem, unde mă aflu, ai cui suntem, de ce eu nu sunt liniştit, de ce oare eu nu sunt mulţumit, oricâte bunătăţi am eu - nu sunt mulţumit, oricâte haine frumoase am - vreau altele şi mai frumoase, oricâte lucruri mi se împlinesc pe acest pamânt - nu mă simt împlinit! Vreau altceva, sunt mereu nemulţumit, mereu însetat, duc mereu dorul după ceva care nu există! Dorul acesta, nostalgia aceasta care există în sufletul omului este dovada categorică a existenţei, a Celui ce există, a lui Dumnezeu. Dacă n-ar exista, dacă ar fi pustiu în spaţiu, univers, nimeni n-ar purta setea aceasta...”[8].

Aceste trăiri se concretizează pe plan psiho-afectiv prin *dorul de Dumnezeu,* tânjirea după lumea ideală, paradisiacă, din care am căzut. Ori, aceste trăiri nu ar putea să se işte, în sufletele oamenilor, dacă nu ne-ar avertiza despre existenţa lor, printr-o stranie simţire interioară, memoria noastră subconştientă.

[8] Arhiepiscopul Iustinian Chira, (2006), *Convorbiri în amurg,* Cluj-Napoca, Editura Dacia, p. 27.

Ca pârghie de bază în cunoaşterea lui Dumnezeu şi a realităţii Sale, primordiale şi eshatologice, se manifestă, aşadar, *cunoaşterea dinainte de cunoaştere,* adică *intuiţia.* Ea vorbeşte omului din adâncurile subconştientului, din cunoaşterea visceral-inconştientă a status-ului nostru de creatură care tânjeşte, cu o dragoste la fel de mare ca şi a lui Dumnezeu pentru noi, după Creatorul său. Iar această nostalgie primordial-perenă implică o dorire nesfârşită şi neînţeleasă pe deplin de toţi oamenii, o chemare necontenită spre un altceva decât viaţa noastră de zi cu zi, un dor mistuitor după o existenţă perfectă în armonia şi rotunjirea sa în miezul Sinelui superior, după trăiri autentice, întregi şi desăvârşite.

Prin intuiţie, credinţa ne este mereu activată, susţinută şi împuternicită. Ea ne urmăreşte, din cel mai ascuns interior al nostru, din cel mai tăcut tărâm duhovnicesc, ca o busolă spirituală, care întotdeauna ne arată negreşit direcţia cea ziditoare de suflet, spre binecuvântarea şi desăvârşirea la care suntem chemaţi.

IV. Empatia, temelia iubirii față de semeni

În manifestarea sa liturgică, creştinismul implică întotdeauna comunitatea. Hristos este considerat ca fiind Trupul Bisericii, iar fiecare creştin constituie câte un mădular al acestui Trup. Suntem cu toţii mădulare ale lui Hristos, atunci când Hristos domneşte în noi ca voinţă, cuget, inimă şi reprezentare. Singularitatea nu este agreată; poate doar în cazurile de excepţie, în care sihaştrii se află retraşi în deşert, în codrii de nepătruns, ori în munţi stâncoşi, în peşteri sau schituri improvizate din necesitatea retragerii din lume şi a unei dăruiri totale către Dumnezeu, prin matca unei privegheri şi rugăciuni neîntrerupte pentru întreaga lume.

Dincolo de *„centrarea crispată pe propria subiectivitate”*[9]*,* viaţa de obşte a creştinilor implică şi comuniune şi comunicare. Şi mai implică încă un factor determinant în armonizarea relaţiilor interumane: implică o capacitate crescută de *empatie,* o stare continuă de empatie existentă în psihismul fiecărui creştin.

Empatia este un construct psihic multidimensional care constă într-o „transpunere psihologică” a eului în psihologia celuilalt, în simţirea interioară a semenilor noştri. Există abordări diferite ale fenomenului empatiei, de către cercetători din domeniul strict de specialitate; astfel, în primul rând există *perspectiva cognitivă* (R. Hogan), în care empatia este considerată ca fiind abilitatea de a înţelege şi prelua punctul de vedere al altei persoane, fiind vorba aşadar de o „transpunere imaginativ-ideativă în sistemul de refe-

[9] Arhim. Prof. dr. Teofil Tia, (2017), *Tânărul postmodern și construcția viitorului. Demersuri pastorale pentru o contextualizare eclezială a proiectului de viață,* Cluj-Napoca, (f. e.), p. 41.

rinţă al altuia şi preluarea modului său de a gândi, de a realiza rolul social al acestuia”[10]; în al doilea rând există *perspectiva emoţională* (A. Mehrabian - N. Epstein) de abordare a empatiei, care constă în înţelegerea şi preluarea stărilor afectiv-emoţionale ale altora. În al treilea rând, se poate vorbi de o perspectivă multidimensională, care sintetizează cele două abordări ale procesului empatic şi pe care o realizează M. H. Davis, oferind, prin cercetările sale, o combinare a direcţiei cognitive cu cea emoţională.

Efectele empatiei, ca funcţii şi consecinţe, sunt multiple: funcţia cognitivă, funcţia anticipativă, funcţia de comunicare, funcţia de contagiune afectivă, funcţia performanţială. Traducând în limbaj uzual sensurile şi rosturile acestor funcţii amintite anterior, putem spune că prin intermediul capacităţii empatice, putem cunoaşte mai bine oamenii, avem o mai mare posibilitate de a comunica în mod autentic cu aceştia, le putem înţelege mult mai profund reacţiile şi trăirile afective, realizând totodată o mai mare performanţă în orice fel de activitate de echipă am desfăşura-o cu semenii noştri.

Procesul psihic al empatiei are o bază genetică diferenţiatoare, dar el este capabil şi de o dezvoltare stadială, în perioada ontogenezei, prin îmbogăţirea experienţelor empirice ale copiilor şi adolescenţilor cu un antrenament psihopedagogic dirijat, precum şi printr-o dezvoltare duhovnicească, având ca scop implicit şi maturizarea empatică, ideatic-afectivă şi moral-emoţională a tinerilor.

De aici, consecinţele benefice vorbesc de la sine... Prin capacitatea empatică, fiind aproape de semenii noştri, înţelegându-i cu adevărat, conştientizând stările sufleteşti prin care trec aceştia, ni-i putem apropia cu adevărat şi din punct de vedere duhovnicesc, putem purta dialoguri sincere şi-i putem ajuta mult mai eficace în cazurile în care ar avea nevoie. Prin empatie ajungem mult mai uşor la o atitudine de iubire agapică faţă de semenii noştri. Iată o altă cheie a reuşitei în războiul nevăzut cu duhurile răutăţii şi ale ispitelor, în apărarea sufletelor şi a valorilor teandrice care ne conduc spre mântuire.

În concluzie, entuziasmul, ca făclie de întreţinere şi de augmentare a *speranţei,* intuiţia, ca forţă de completare modelatoare a *credinţei* şi empatia, ca putere de compasiune şi *iubire* faţă de semeni, constituie veritabili piloni de rezistenţă în *războiul nevăzut,* purtat de către sufletele credincioase pe acest tărâm al ispitelor, al dorinţei de distrugere, al vicleniei şi al răutăţii duhurilor întunecate demonice. Puterea cu care îl adorăm pe Dumnezeu şi urmăm poruncile Sale, salvatoare, puterea cu care ne iubim şi ne ajutăm semenii, puterea cu care ne înveşmântăm în virtuţile creştine, indestructibile, sunt şi rămân mereu armele noastre de izbândă pe calea mântuirii.

[10] Stroe Marcus, (1997), *Empatie şi personalitate,* Bucureşti, Editura Atos, pp. 19-20.

V. Bibliografie

BRIANCIANINOV, Ignatie, Sf., (2009), *Armele războiului nevăzut. Scrisori către monahi,* Ediția a doua, Traducere din limba rusă de Adrian Tănăsescu-Vlas, Bucureşti, Editura Sophia.

GIGERENZER, Gerd, (2012), *Intuiția, inteligența inconștientului,* Traducere din limba engleză de Biatrice Rusu, Bucureşti, Editura Curtea Veche.

IUSTINIAN CHIRA, Arhiepiscop, *Convorbiri in amurg,* Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2006.

MARCUS, Stroe, (1997), *Empatie şi personalitate,* Bucureşti, Editura Atos.

MEYER, Joyce, (2018), *Câmpul de bătălie al minții. Câştigă bătălia ce se poartă în mintea ta,* Traducere de Mirabella-Magda Barna, Timişoara Publishing.

NICODIM AGHIORITUL, Sfântul, (2000), *Războiul nevăzut,* Bacău, Editura Bunavestire.

PEALE, Norman Vincent, (2013), *Forța entuziasmului,* Ediția a doua revizuită, Traducere de Andreea Rosemarie Lutic, Bucureşti, Editura Curtea Veche.

SCOTT PECK, M., (2013), *Drumul către tine însuți. O nouă psihologie a iubirii, a valorilor tradiționale şi a creşterii spirituale,* Ediția a treia, Traducere din limba engleză de Lucian Popescu, Bucureşti, Editura Curtea Veche.

Sfinții Părinți, (2018), *Războiul nevăzut cu păcatele,* Traducere din limba rusă de Gheorghiță Ciocioi, Bucureşti, Editura de Suflet.

SILADI, Paul, (2021), *Eroismul cotidian. Eseuri despre viața creştină,* Cuvânt înainte de Pr. Conf. Univ. Dr. Cristian Sonea, Cluj-Napoca, Editura Renaşterea.

TEOFAN ZĂVORÂTUL, Sf., (2013), *Războiul nevăzut. Ediția Sfântului Teofan Zăvorâtul,* Vânători-Neamț, Editura Mănăstirea Sihăstria.

TIA, Teofil**,** Arhim. Prof. univ. dr., (2017), *Tânărul postmodern şi construcția viitorului. Demersuri pastorale pentru o contextualizare eclezială a proiectului de viață,* Cluj-Napoca.

PR. PROF. DR. ALEXANDRU MORARU, *ÎNVĂȚĂMÂNTUL TEOLOGIC UNIVERSITAR ORTODOX DIN CLUJ (1924-1952)*, ED. A II-A – REVIZUITĂ ŞI ADĂUGITĂ -, CLUJ-NAPOCA, ED. RENAŞTEREA, 2020, 488 P.

În anul 2020, la împlinirea a trei decenii de la reînfiinţarea Institutului teologic universitar ortodox din Cluj-Napoca (din 1992 Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universităţii „Babeş-Bolyai") vede lumina tiparului, la Editura Renaşterea a Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, cu binecuvântarea ÎPS Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei, ediţia a II-a, îmbunătăţită, a lucrării *Învăţământul teologic universitar ortodox din Cluj (1924-1952)*, aparţinând Pr. Prof. dr. Alexandru Moraru (ediţia I a apărut în anul 1996 sub egida Editurii Presa Universitară Clujeană).

Cartea are 6 capitole, precedate de mesajul ÎPS Andrei intitulat Ş*coala teologică clujeană* care evocă personalitatea Episcopului Nicolae Ivan, ctitorul acestei instituţii, *Cuvânt înainte* (la ediţia I) şi *Lămurire la ediţia a II-a* semnate de autor care mulţumeşte celor care au făcut posibilă apariţia volumului de faţă: Pr. Ioan Pintea, directorul Bibliotecii Judeţene „George Coşbuc" din Bistriţa şi Pr. dr. Dumitru-Marcel Andreica (Floreşti-Cluj) şi urmate de *Concluzii*, *Anexe* şi *Bibliografie selectivă*.

Capitolul I *Învăţământul teologic ortodox în contextul vieţii româneşti transilvănene – privire generală* reprezintă o incursiune istorică care urmăreşte evoluţia şcolilor pentru pregătirea slujitorilor Bisericii de pe teritoriul ţării noastre din cele mai vechi timpuri până în anii ce au urmat Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918, când s-a înfiinţat Institutul teologic ortodox la Cluj, în 1924.

Capitolul II *Istoricul învăţământului teologic universitar ortodox din Cluj (1924-1952)* este cel mai extins şi prezintă cu multă acrivie, redând un număr însemnat de documente (corepsondenţa Episcopului Nicolae Ivan cu Ministerul Instrucţiunii Publice, discursuri de la inaugurarea festivă, inaugurarea internatului, aniversarea a 10 ani de activitate, corespondenţa

cu Ministerul Cultelor) aspecte privind înființarea şi apoi a desfăşurării procesului instructiv-educativ pe parcursul celor 28 de ani de existenţă a instituţiei de învăţământ teologic universitar ortodox din Cluj cu trei etape (Institut teologic 1914-1925, Academie teologică 1925-1948 şi Institut teologic de grad universitar 1948-1952), repartizarea disciplinelor pe catedre, conferinţe, asistenţe, evoluţia structurii corpului profesoral şi a numărului de studenţi înmatriculaţi.

După reînvierea vechilor Episcopii de Vad şi Feleac, cu scaunul la Cluj, în 1921, sub titulatura de Episcopia Ortodoxă Română a Vadului, Feleacului şi Clujului şi alegerea primului ierarh în persoana Arhim. Nicolae Ivan, două au fost năzuinţele acestuia: întemeierea unei şcoli teologice superioare şi construirea unei catedrale eparhiale.

Încă din februarie 1923, Episcopul Nicolae Ivan a alcătuit un memoriu către primul-ministru al ţării, Ministerul Instrucţiunii Publice şi Ministerul Cultelor, prin care cerea înfiinţarea unei Facultăţi de Teologie în cadrul Universităţii clujene. Un memoriu în acest sens a fost trimis şi Senatului Universităţii, demersuri rămase fără rezultat.

Consiliul de Miniştri a aprobat înfiinţarea unui Institut teologic la Cluj, după modelul Academiilor Teologice ortodoxe din Transilvania şi Banat (Sibiu, Arad, Oradea şi Caransebeş). Institutul şi-a deschis oficial cursurile la 1 octombrie 1924. Inaugurarea festivă a avut loc la 6 decembrie, de sărbătoarea Sfântului Nicolae, patronul Institutului.

În şedinţa Adunării eparhiale din aprilie 1925 s-a hotărât, ca Institutul să fie organizat ca Academie teologică, pentru ca la timpul potrivit, să fie transformată în Facultate de Teologie, iar apoi încorporată în Universitate. La Adunarea eparhială din mai 1928 deputatul eparhial Prof. univ. dr. Gheorghe Bogdan-Duică, rectorul Universităţii clujene a propus înfiinţarea unei Facultăţi de Teologie pe lângă Universitatea din Cluj. Această propunere viza de fapt înălţarea Academiei teologice la rang de facultate şi apoi includerea ei în vestita Universitate din Cluj. Evenimentele timpului şi oamenii potrivnici Ortodoxiei n-au permis însă realizarea acestui mare act pentru Biserică şi Naţiune.

Academia a avut de suferit în timpul ocupaţiei hortyste a nordului Transilvaniei (1940-1944) când cea mai mare parte dintre profesorii ei s-au refugiat la Sibiu, rămânând la catedră doar două cadre didactice titulare: Pr. prof. dr. Liviu Galaction Munteanu şi Pr. prof. dr. Ioan Paşca, catedrele vacante fiind suplinite de consilieri eparhiali şi profesori de Religie din învăţământul secundar.

Autorităţile de stat ale acelor vremi nu au aprobat Academiilor Teologice Ortodoxe din Transilvania şi Banat să acorde şi titlul de licenţiat în Teologie, până mai târziu (cea din Cluj în 1949), cu toate că planurile de învăţământ,

programele analitice şi cadrele didactice din această parte a ţării nu erau cu nimic mai prejos decât cele ale Facultăţilor de Teologie din Bucureşti, Cernăuţi şi Chişinău. În perioada 1924-1936, 18 candidaţi s-au prezentat la examenul de licenţă, organizat în virtutea autonomiei bisericeşti, dar nerecunoscut niciodată de autoritatea de stat.

În urma reorganizării învăţământului teologic, prin separarea învăţământului religios de cel de stat, în anul 1948, au fost desfiinţate Academiile Teologice din Arad, Caransebeş şi Oradea, Academia Teologică din Cluj a fost ridicată la rang de Institut Teologic de grad universitar, devenind unul dintre cele trei Institute Teologice Universitare ortodoxe din România, alături de cele din Bucureşti şi Sibiu.

Sunt enumerate aici şi vizitele întreprinse la această şcoală teologică de ierarhi: Patriarhul Justinian, Mitropolitul Sebastian Rusan al Moldovei, Episcopii Ioan Stroia al Armatei, Nicolae Popoviciu al Oradiei, Teofil Herineanu al Romanului şi Huşilor şi Andrei Magieru al Aradului, miniştrii: Alexandru Lapedatu, Vasile Sasu, Stanciu Stoian, rectorii Gheorghe Bogdan-Duică, Florian Ştefănescu-Goangă (ai Universităţii din Cluj), Petre Vintilescu (al Institutului Teologic din Bucureşti).

Menţionăm că în urma Reîntregirii Bisericii Ortodoxe din Transilvania au fost numiţi la Institutul clujean clerici din Biserica unită: Pr. prof. dr. Alexandru Filipaşcu, Pr. prof. dr. Gheorghe Barna, Pr. Coriolan Ciobanu, Pr. dr. Ioan Moldovan, Pr. prof. Petru Suciu, Pr. lect. Vasile Rusu, Pr. Ioan Pele, Pr. Ioan Seplecan, Pr. asist. Vasile Bondrea, Pr. asist. Victor Ienciu, Pr. asist. Ioan Pop.

Activitatea Institutuluilui a fost întreruptă brusc, prin desfiinţarea sa, în mod samavolnic, de către regimul comunist ateu în iunie 1952, prin aceasta fiind umilită Ortodoxia.

Institutul/Academia a fost condus de preoţii profesori: Andrei Buzdug (1924-1926), decan, Ioan Paşca (1926-1927) decan şi (1943-1946) rector, Orest Bucevschi (1926-1927), decan, Ioan Vască (1927-1930), decan şi (1930-1937) rector, Liviu Galaction Munteanu (1946-1952), rector.

Capitolul III În slujba Bisericii şi *a neamului* are două secţiuni:

A. *Cadrele didactice* care evidenţiază activitatea ştiinţifică foarte bogată a profesorilor, personalităţi de excepţie cunoscute în ţară, dar şi în străinătate, enumerând lucrările cele mai reprezentative în cadrul secţiilor Teologie biblică, istorică, sistematică şi practică, dar şi pe cea misionară, predicatorială şi de culturalizare a maselor defăşurată în cadrul vizitelor misionare la oraşe şi sate în Eparhia Clujului şi chiar în Mitropolia Ardealului şi a manifestărilor culturale organizate în capitala Transilvaniei. Este amintită şi activitatea cadrelor didactice la Cursurile de îndrumare preoţească din perioada 1949-1952. Trebuie subliniată şi cooptarea cadrelor didactice de la Institutul

Teologic Universitar din Cluj în comisiile pentru alcătuire a manualelor pentru învăţământul teologic superior din Patriarhia Română (Studiul Vechiului Testament, Studiul Noului Testament, Istoria bisericească universală, Istoria Bisericii Ortodoxe Române, Teologia Dogmatică şi Simbolică şi Morală creştină).

B. *Studenţii* care oferă cititorilor amănunte din activitatea internă (conferinţe, meditaţii, şedinţe literare) şi externă (descinderi cu programe în numeroase localităţi ale eparhiei, cu scopul întăririi credincioşilor în credinţa străbună, precum şi culturalizarea satelor) a Societăţii studenţilor teologi „Credinţa Ortodoxă", asociaţie culturală transilvăneană de frunte de la mijlocul secolului al XX-lea (înfiinţată în 1924 şi obligată să-şi înceteze activitatea imediat după 30 decembrie 1947). În periaoda 1932-1936 în cadrul Societăţii „Credinţa Ortodoxă" a funcţionat *Centrul studenţesc de studii religioase*.

Tot aici aflăm aspecte despre Biblioteca acestei şcoli superioare de Teologie. Fondul de carte a ajuns în 1952 (anul desfiinţării) la aproximativ 20000 de volume, preluate de Bibioteca Eparhiei Clujului, dar din păcate un număr mare de cărţi au fost distruse de autorităţile comuniste.

Capitolul IV *Probleme administrativ-gospodăreşti* prezintă clădirile (din str. Avram Iancu, nr. 6, str. Nicolae Bălcescu, nr. 21, str. Iaşilor nr. 14 şi Piaţa Avram Iancu 18) în care instituţia şi-a desfăşurat activitatea (săli de curs, decanat, paraclis – sfinţit în 5 noiembrie 1939, internat, cantină. Aici sunt pomeniţi şi funcţionarii administrativi: directori, administratori, secretari, şefi sector personal, pedagogi.

Capitolul V *Absolvenţi şi licenţiaţi ai institutului – personalităţi* evocă figurile a doi ierarhi ai Bisericii noastre care au fost licenţiaţi ai Institutului teologic de grad universitar din Cluj: Antonie Plămădeală (Episcop vicar patriarhal între 1970-1979, Episcop al Buzăului între 1979-1982 şi Arhiepiscop al Sibiului şi Mitropolit al Ardealului, Crişanei şi Maramureşului între 1982-2005) şi Ioachim Mareş (Arhiereu vicar al Episcopiei Romanului şi Huşilor între 1985-1996 şi episcop al Huşilor între 1996-2009). Absolvenţi ai şcolii teologice de la Cluj au fost şi Pr. prof. univ. dr. Isidor Todoran, Arhid. prof. univ. dr. Ioan Zăgrean, Pr. dr. Florea Mureşanu, Pr. lect. univ. drd. Ioan Bunea, Arhid. conf. univ. Ioan Brie, care vor deveni cadre didactice ale ei, dar şi Pr. dr. Iuliu Goşescu (ajuns vicar eparhial la Cluj). O serie de studenţi care au frecventat cursurile de Teologie la Cluj (pentru anumite perioade) au devenit ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române (Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscop al Vadului, Feleacului şi Clujului între 1993-2011, în perioada 2005-2011 şi Mitropolit al Clujului, Albei, Crişanei şi Maramureşului), cadre didactice (Pr. prof. univ. dr. Ilie Moldovan, Pr. prof. Ioan V. Pop, Diac. conf. Titus Ţifu, Pr. lect. Augustin

Faur, Diac. asist. Leon Bândilă, Asist. Liviu Buzdug), vicari, consilieri, inspectori sau secretari eparhiali, protopopi.

Capitolul VI *Biobibliografia cadrelor didactice* este unul de prosopografie care oglindeşte viaţa şi activitatea profesorilor titulari: Pr. prof. dr. Andrei Buzdug, Pr. prof. dr. Ioan Paşca, Arhid. prof. dr. Orest Bucevschi, Arhid. prof. dr. Ioan Vască, Pr. prof. dr. Liviu Galaction Munteanu, Prof. dr. Gheorghe G. Stănescu, Prof. dr. Vasile Petraşcu, Pr. prof. dr. Isidor Todoran, Arhid. prof. dr. Nicolae Balca, Pr. prof. dr. Alexandru Filipaşcu, Arhid. prof. dr. Ioan Zăgrean, Pr. prof. dr. Gheorghe Barna, Pr. prof. dr. Petru Suciu, Pr. prof. dr. Ioan Moldovan, a conferenţiarilor titulari: Pr. conf. dr. Petru Deheleanu, Pr. conf. dr. Dumitru Bodea, a profesorilor suplinitori: Pr. prof. dr. Ioan Lupaş, Pr. dr. Vasile Sava, Pr. prof. dr. Ilarion Felea, Pr. dr. Florea Mureşanu, Prof. dr. Coriolan Petranu, Prof. dr. Ioan Oţoiu, Prof. dr. V. D. Pârvulescu, Prof. dr. Constantin Martinovici, Diac. dr. Titus Ţifu, Prot. Simion Curea, Pr. Emil Nicolescu, a profesorilor suplinitori - medici: dr. Dominic Stanca, dr. Octavian Stanca, Dr. Eugen Nicoară, Prot. Dr. Virgil Ciobanu, Dr. Liviu Telia, a conferenţiarilor suplinitori: Prof. dr. Mihail P. Dan, Arhid. Ioan Brie, a spiritualilor (duhovnici): Prot. Ioan Goron, Prot. Nicodim Belea, Prot. Pavel Şendrea, Prot. Gheorghe Noveanu, Pr. dr. Gheorghe Sofian, Pr. prof. dr. Petre Procopovici, a lectorilor titulari: Pr. lect. Ioan Bunea, Pr. lect. Augustin Faur, Pr. lect. Vasile Rusu, a asistenţilor titulari: Pr. asist. Ioan Pop, Pr. asist. Vasile Bondrea, Pr. asist. Victor Ineciu, Diac. asist. Leon I. Bândilă, Pr. asist. Ilie V. Spiridon şi Arhid. asist. Liviu Buzdug.

Concluziile sunt succinte şi sintetizează conţinutul lucrării.

Anexe (se constituie ca al VII-lea capitol, completează demersul investigativ, dând lucrării un plus de valoare) şi cuprind: Studenţii Institutului (Academiei teologice) din Cluj (1924-1952), Tabloul „primilor licenţiaţi" ai Academiei Teologice Ortodoxe Române din Cluj dintre anii 1924-1936, Tabloul licenţiaţilor Institutului Teologic de Grad Universitar din Cluj (1949-1952), Statistica generală a studenţilor de la Institutul/Academia teologic/ă ortodoxă română din Cluj pe anii de studii (1924-1952), Regulamentul Academiei Teologice Ortodoxe Române din anul 1930, Regulamnetul Societăţii Teologice „Credinţa Ortodoxă" pentru literatură, propagandă şi muzică, Regulament special pentru cabinetul de lectură şi bibliotecă, Proces verbal luat în şedinţa extraordinară a Consiliului profesoral din 24 Martie 1937, Regulamentul de organizare şi funcţionare a instituţiilor de învăţământ pentru pregătirea personalului cultului Bisericii Ortodoxe Române (1948) şi Fotografii.

Funcţionând în capitala Transilvaniei, această instituţie a jucat un rol important – prin formarea slujitorilor Bisericii la nivelul exigenţelor timpului - în restabilirea situaţiei fireşti a Bisericii Ortodoxe Române şi, prin aceasta, a românilor din această parte a ţării, în general. Academia Teologică din Cluj

a dat un număr însemnat de absolvenţi, majoritatea dintre ei au ajuns preoţi la parohii în diferite eparhii din ţară (în special din Transilvania), alţii dascăli de religie în învăţământul general sau secundar, iar câţiva dintre ei profesori de Teologie.

Trebuie apreciată munca asuduă a părintelui profesor Alexandru Moraru, istoric bisericesc de seamă al Ortodoxiei româneşti, care pe baza surselor de arhivă (matricolele studenţilor, registre ale examenelor de absolvire, fişe personale, registre de procese verbale, convocatoare, rapoarte de activitate) şi a celor edite, a reuşit să reconstituie, cu exactitate şi în cele mai mici amănunte şi să redacteze într-o excelentă formă, istoria acestei importante instituţii de cultură teologică şi spiritualitate.

DACIAN BUT-CĂPUŞAN

RĂZVAN BRUDIU, *„CU MOARTEA PE MOARTE CĂLCÂND”. DIMENSIUNEA LITURGIC-MISIONARĂ A SLUJBEI ÎNMORMÂNTĂRII,* EDITURA FELICITAS, STOCKHOLM, 2020, 340 P.

Problema morţii e una fundamentală în discursul teologic contemporan. La nivel social, este de asemenea dătătoare de ton. Întrucât e un eveniment ce nu poate fi ocolit cu niciun chip, în ciuda tuturor încercărilor, ea a dat în decursul vremii, tonul mai multor dezbateri interesante. În spaţiul românesc, discuţiile iscate în anii trecuţi în legătură cu problematica incinerării, au contribuit la nevoia reorientării discursului tanatologic.

În acest context, volumul părintelui diacon Răzvan Brudiu, lector universitar în cadrul Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Alba Iulia, intitulat: *„Cu moartea pe moarte călcând”. Dimensiunea liturgic-misionară a slujbei înmormântării,* apărut la Editura Felicitas din Stockholm în anul 2020, a venit la momentul potrivit. Lucrarea e dedicată unui subiect actual şi controversat deopotrivă şi prezintă o perspectivă bine documentată asupra fenomenului morţii şi a percepţiei pe care o are creştinismul cu privire la acesta. Segmentat în trei capitole mari şi conţinând de asemenea concluzii şi propuneri, el beneficiază de asemenea de un cuvânt înainte (pp. 7-8), ce poartă semnătura Preasfinţitului Părinte Macarie, Episcopul Europei de Nord şi de prefaţa părintelui Lucian Colda (pp. 9-21).

Ierarhul românilor din Scandinavia nu se limitează, în scurtul cuvânt al dânsului, doar la a-l lăuda pe autor, cum adesea se obişnuieşte în textele cu caracter de predoslovie, ci ţine şi să pună anumite accente într-un mod plăcut şi corect. Pornind de la analiza unui pasaj al lucrării părintelui Brudiu, dânsul arată că: „Descoperind originile cererilor pentru cei adormiţi în Anaforalele din Sfânta şi Dumnezeiasca Liturghie, autorul ne atrage atenţia că pentru creştinii din vechime nu exista aceeaşi separare funcţională de astăzi între vii şi adormiţi, actul de rugăciune fiind prin excelenţă comunional: viii şi adormiţii rugându-se împreună, iar nu doar cei vii pentru cei adormiţi. Ca şi în alte cazuri, riturile de înmormântare au la bază formulări dezvoltate în mediile monahale bizantine-studite, după cum ne arată autorul, care constată cu regret faptul că uniformizarea riturilor din secolul al XIX-lea a dus mai degraă la o sărăcire liturgică a acestora, prin scoaterea din uz a multiplelor variante manuscrise” (p. 7).

La rândul lui, părintele lector Lucian Colda, realizează un adervărat studiu introductiv, vorbind despre moarte ca ultim exerciţiu gnoseologic-ascetic, dar şi ca împlinire personal-pascală a eshatonului. După trecerea în revistă a principalelor argumente care fundamentează concepţia creştină despre moarte, conchide afirmând că sfârşitul vieţii pământeşti nu reprezintă altceva decât „biletul de intrare în veşnicie" (p. 19).

Părintele Răzvan Brudiu vine apoi să vorbească, în paginile primei subunităţi tematice a lucrării (pp. 37-130), despre evoluţia ritualului înmormântării în Biserica Ortodoxă. După ce trece în revistă aspectele ce privesc dimensiunea liturgic-misiologică (pp. 39-68) a acestuia, vine să analizeze formele actuale de exprimare a slujbelor în legătură cu sfârşitul omului (pp. 69-98). Apoi, analizează fiecare rânduială specifică înmormântării în parte (pp. 99-130), trecând în revistă specificităţile acesteia în cazul mirenilor, pruncilor, preoţilor şi diaconilor de mir, a monahilor sau rânduielile speciale generate de anumite perioade liturgice aparte, precum Săptămâna luminată.

Cel de-al doilea capitol (pp. 131-224), dedicat vechimii şi importanţei liturgice a ritualului înmormântării, are deopotrivă relevanţă teologică şi istorică. Părintele profesor analizează diferite versiuni ale documentelor liturgice privitoare la acest subiect, vorbeşte despre predicile funebre şi relevanţa lor, analizează necrologul în arealul românesc (p. 181-204) şi nu omite să se refere la problemele ce crează astăzi controverse cu societatea contemporană, respectiv situaţia sinucigaşilor şi incinerarea (p. 205-224).

Cea din urmă dintre subunităţile tematice (pp. 225-302), vine de asemene să consfinţească dimensiunea interdisciplinară a întregului demers. Dedicată modului în care sunt înţelese şi valorificate riturile funerare în mediul tradiţionalist rural, ea are o vădită valoare etnografică. Părintele trece în revistă inclusiv aspectele abundând de „exotism", ce pot fi regăsite în cadrul acestor practici, valorificând un vast material folcloric, ce este însă analizat prin ochii teologului.

Urmează apoi concluziile (pp. 303-310), în cadrul cărora autorul nu se rezumă doar la a trece în revistă principalele aspecte valorificate în cadrul cercetătrii dânsului, ci chiar face anumite propuneri în legătură cu aspecte precum poziţia de slujire a preotului (motivând teologic acest aspect), felul rugăciunilor pentru vii şi morţi, citirea *Psaltirii* sau importanţa necrologului şi relevanţa unei mai bune valorificări a acestuia în cadru didactic. Iată, de exemplu, ce spune în legătură cu poziţia preotului în ritualul funerar:

„O altă propunere se referă la orientarea preotului atunci când săvârşeşte slujba înmormântării, care ar trebui să fie nu *versus populum* (după modelul apusean, practică oficializată în Biserica Romano-Catolică la Conciliul Vatican II (1962-1965), ci *ad orientem* (cu faţa către răsărit, care este de fapt practica liturgică autentică a Bisericii Ortodoxe). Dumitru Stăniloae afirmă

că Tainele sunt săvârşite de Biserică sau de către Hristos prin Biserică pe seama unor persoane care vor să intre în ea şi să rămână în ea, unindu-se prin aceasta cu Hristos Însuşi, care le-a şi instituit. În Taină nu se poate trage o frontieră între mişcarea omului care lucrează şi puterea harului Duhului Sfânt. De aceea, în Biserica Ortodoxă, preotul nu lucrează în numele lui personal, ci lucrarea pe care o săvârşeşte este a lui Hristos, El fiind Săvârşitorul nevăzut al Tainei" (p. 308).

Bazată pe un vast material documentar şi aducând în atenţie un subiect important pentru discursul teologic contemporan şi spaţiul social deopotrivă, lucrarea părintelui lector universitar dr. Răzvan Brudiu, se constituie aşadar, precum am încerca şi noi, într-o valoroasă contribuţie documentară, ce oferă o perspectivă fundamentată biblic şi patristic, a Bisericii Ortodoxe, asupra fenomenului morţii. De aceea, ea ar trebui să fie nelipsită din biblioteca oricărui teolog ce se respectă şi să dea startul altor cercetări similare, menite să valorifice aspecte de actualitate, ce pot crea punţi de legătură şi dialog între spaţiul teologic şi societatea contemporană.

MAXIM (IULIU-MARIUS) MORARIU

SIMEON ŞTEFAN PINTEA, *MISIUNEA LUI HRISTOS - MISIUNEA NOASTRĂ. FUNDAMENTELE HRISTOLOGICE ALE MISIUNII CREŞTINE*, ED. PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ, CLUJ-NAPOCA, 2020, 290 P.

Prestigioasa editură Presa Universitară Clujeană a publicat recent, în format electronic, teza de doctorat în Teologie a preacuviosului părinte protosinghel Simeon (Ştefan Pintea), intitulată: *Misiunea lui Hristos - misiunea noastră. Fundamentele hristologice ale misiunii creştine*, susţinută în cadrul Şcolii Doctorale de Teologie „Isidor Todoran" a Facultăţii de Teologie Ortodoxă - Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca, alcătuită sub competenta îndrumare a Pr. prof. univ. dr. Valer Bel, la specializarea Misiologie şi Ecumenism.

Cartea este structurată în cinci capitole, fiecare cu mai multe subdiviziuni tematice, precedate de *Introducere* şi urmate de *Concluzii* şi *Bibliografie*.

În *Introducere* se arată că lucrarea pune în lumină fundamentele hristologice ale misiunii, căci locul central al lui Hristos în viaţa şi misiunea Bisericii este evident. Sunt prezentate aici: stadiul actual al cercetării, obiectivele şi contribuţia lucrării la domeniu. Autorul atrage atenţia că: „deoarece conştiinţa misionară a ortodocşilor adesea este scăzută sau lipseşte, lucrarea îşi propune să aşeze în prim plan cultivarea conştiinţei apartenenţei ecleziale şi a responsabilizării misionare ca imperativ misionar, evidenţiind şi mijloace contemporane prin care misiunea lui Hristos se realizează prin misiunea noastră azi" (pp. 9-10).

Capitolul I: *Sfânta Treime şi misiunea. Comuniunea Sfintei Treimi - temeiul misiunii creştine* relevă că sursa misiunii, definită ca „lucrarea lui Dumnezeu de a cuprinde întreaga lume în comuniunea cu Sine" (p. 15) este Însuşi Dumnezeu - Sfânta Treime, misiunea creştină întemeindu-se pe trimiterea văzută a Fiului şi a Duhului Sfânt, voită şi iniţiată de Tatăl. La Conferinţa Misionară Mondială de la Willingen (1952) s-a afirmat clar că misiunea decurge din însăşi natura lui Dumnezeu, folosindu-se aici pentru prima dată în discursul misionar conceptul de *missio Dei*, ceea ce pentru Teologia ortodoxă nu este o noutate de fond, căci ea îşi fundamentează dintotdeauna misiunea în doctrina trinitară, dogma Sfintei Treimi fiind învăţătura de bază a creştinismului. În Protestantism, pornind de la aspectul fun-

damental al eclesiologiei sale, că Biserica adevărată e nevăzută, s-a ajuns la o interpretare secularizată a lui *missio Dei* - dezvoltată mai ales de teologul olandez Johannes Hockendijk - care exclude rolul Bisericii din misiune.

Autorul expune foarte exact şi foarte bine argumentat scripturistic şi patristic, aspecte ale triadologiei ortodoxe: fiinţa dumnezeiască, persoanele Sf. Treimi, energiile divine, comuniunea şi perihoreza trinitară, anticiparea treptată a descoperirii Sfintei Treimi de către Logos, descoperire realizată în mod desăvârşit, apoi, prin Iisus Hristos, dar şi elemente de cosmologie şi antropologie, subliniind raţionalitatea creaţiei şi crearea omului „după chipul" Logosului şi conchide: „Sfânta Treime este în lucrare asupra întregii creaţii pentru a o atrage în comuniunea cu Sine...planul pe care-l are Dumnezeu cu lumea se realizează prin Fiul în Duhul Sfânt" (pp. 59-60).

Capitolul al II-lea: *Iisus Hristos trimis în lume pentru mântuirea şi viaţa lumii* evidenţiază că „misiunea Bisericii se bazează pe misiunea lui Hristos...Opera mântuitoare a lui Iisus Hristos rămâne punctul de plecare şi criteriul oricărei activităţi misionare a Bisericii, lucrarea lui Dumnezeu - Sfânta Treime fiind cadrul de înţelegere a misiunii lui Hristos" (p. 68).

Misiologia ortodoxă afirmă că Fiul este *Trimisul, Apostolul prin excelenţă* al lui Dumnezeu pentru mântuirea lumii. Motivul pentru care Dumnezeu Îl trimite pe Fiul Său în lume, făcându-ni-L dar, este nemăsurata sa iubire faţă de lume. „Iisus Hristos este darul suprem şi pentru că, fiind Persoană divino-umană, El se dăruieşte în mod suprem Tatălui dar şi nouă în mod desăvârşit, ca viaţă şi cuvânt, imprimându-ne imboldul de a ne dărui şi noi, în comuniune cu El, lui Dumnezeu şi semenilor. El Se dăruieşte Tatălui nu numai ca Dumnezeu, ci şi ca om din pricina unirii ipostatice, dar se dăruieşte la maxim, cum nici un om nu s-ar fi putut dărui deoarece în El omul este unit la maxim cu Dumnezeu" (p. 92). Părintele Simeon afirmă aici destinul hristologic al omului: „realizarea deplină a omului se află în Arhetipul său care nu este pur şi simplu Logosul, ci Hristos - Logosul întrupat pentru care au fost zidite toate ca toate să se împlinească întru El" (p. 105), vorbind apoi despre Întrupare, marea taină a credinţei şi respingând marile erezii hristologice: nestorianismul şi monofizismul. Aşadar, „în misiunea Sa, Hristos ni se revelează ca ţintă şi împlinire a creaţiei. În El nu avem împlinită numai mântuirea ca act de răscumpărare din robia păcatului, diavolului şi morţii şi restaurarea stării primordiale, ci chiar desăvârşirea umanităţii prin îndumnezeire în Persoana şi lucrarea Sa" (p. 122).

Capitolul al III-lea: *Misiunea Fiului - bază, conţinut şi model pentru misiunea creştină* subliniază că „revelarea Tainei Sfintei Treimi începută la Botezul Său, va fi în centrul misiunii Sale. Întreaga sa misiune va fi axată pe revelarea şi transmiterea vieţii de iubire şi comuniune a Sfintei Treimi şi pe atragerea oamenilor în aceasta" (p. 127). Postul, rugăciunea, precum

şi respingerea ispitelor fac parte din pregătirea lui Hristos pentru misiune. „Iisus nu-şi împlineşte misiunea pledând pentru un misionarism secular, ci instaurând în lume Împărăţia veşnică a iubirii şi comuniunii Preasfintei Treimi, de care se poate bucura tot omul indiferent de rasă, de cultură sau de stare socială. Această Împărăţie este prezentă deja în lume, dar se va revela în mod desăvârşit la sfârşitul veacurilor" (p. 139). Cea mai extinsă parte a misiunii publice a lui Iisus Hristos este predicarea Evangheliei, care deoarece vizează convertirea prin credinţă, este o obligaţie permanentă ce îi revine Bisericii, misiunea creştină, nefiind altceva decât permanentizarea misiunii lui Hristos prin Biserică în Duhul Sfânt.

În centrul misiunii lui Hristos este jertfa Sa în care se împlineşte drumul propus lui Adam de a se dărui în mod desăvârşit Tatălui. Programul dat lui de către Creator încă înainte de cădere se realizează în mod desăvârşit în Iisus Hristos. Moartea lui Hristos pe Cruce care culminează în Învierea Sa înseamnă şi desăvârşita îndumnezeire a firii umane luate la Întrupare. Dacă în întreaga sa viaţă pământească, El a întărit dinlăuntru această fire, vindecând slăbiciunile care au intrat în ea în urma păcatului, prin jertfă şi prin moartea pe cruce, El vindecă, de fapt, firea umană de moarte, care înseamnă separare de Dumnezeu (p. 191). În concluzie, parafrazându-i pe Sfinţii Părinţi, Tradiţia ortodoxă rezumă întreaga misiune a lui Hristos în următoarea frază: Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om ca să-l facă pe om dumnezeu (p. 189).

Prin intermediul Capitolului al IV-lea, intitulat: *Întreita slujire a lui Iisus Hristos, fundament pentru misiunea Bisericii* înţelegem că Misiologia preia din Teologia Dogmatică învăţătura despre întreita slujire a Mântuitorului Iisus Hristos şi o face aplicabilă pentru înţelegerea tuturor, ca toţi să participe la întreita slujire a lui Iisus Hristos şi, astfel, la misiunea integrală a Bisericii (p. 204). Misiunea lui Hristos, „Unsul lui Dumnezeu" se realizează prin cele trei slujiri, chemări sau demnităţi: Profet-Învăţător, Arhiereu şi Împărat, fiind aduse solide argumente vechi şi nou testamentare pentru acestea, ca şi pentru cele trei aspecte ale operei răscumpărătoare a Mântuitorului (de jertfă, ontologic şi recapitulativ) şi pentru legătura indisolubilă dintre Persoana şi Lucrarea mântuitoare a lui Iisus Hristos. Părintele autor concluzionează: „Învăţătura despre întreita slujire a lui Iisus Hristos este fundamentală pentru misiunea Bisericii. Toată slujirea Bisericii se realizează pe cele trei direcţii ale slujirii lui Iisus Hristos prin care s-a realizat mântuirea lumii. Aceste trei slujiri au intrat în veşnicie prin Iisus Hristos Care ca veşnic Dumnezeu, S-a înălţat la ceruri şi a şezut de-a dreapta Tatălui şi cu trupul Său îndumnezeit. El nu a lepădat după Înălţare întreita Sa slujire, ci o prelungeşte în Biserică şi o actualizează în Trupul Său eclesial pentru toate generaţiile" (p. 247).

Ultimul Capitolul, al V-lea, cu titlul: *Întreita slujire sau misiune a Bisericii* vine ca o continuare firească a celui precedent, fiind înfăţişată cititorilor Taina lui Hristos şi Taina Bisericii care sunt solidare: „Biserica primeşte pe de o parte învăţătura, jertfa şi conducerea lui Hristos, dar nu rămâne într-o pasivitate, ci răspunde pozitiv, participând la întreita slujire a lui Hristos" (p. 250). Biserica dintotdeauna a răspuns la marea poruncă misionară dată de Hristos, ca Evanghelia să fie propovăduită în toată lumea şi în toată vremea (Matei 28,19-20), participând la slujirea Arhierească a lui Hristos, care se aduce veşnic jertfă Tatălui pentru Biserică, prin faptul că ea însăşi devine părtaşă jertfei Sale, împlinind misiunea sa de sfinţire a vieţii membrilor ei şi de sfinţire a întregii lumi.

Iisus Hristos S-a îngrijit de permanentizarea şi extinderea misiunii Sale pentru ca aceasta să aibă eficienţă în toate timpurile şi în toate locurile... În acest scop, El a ales doisprezece Apostoli pe care i-a introdus în tainele Împărăţiei lui Dumnezeu şi pe care i-a trimis să propovăduiască Evanghelia la toată făptura (*Marcu* 16,16). Acestora le-a dat puterea iertării păcatelor, a botezării, a săvârşirii Euharistiei şi a celorlalte Taine. Apostolii sunt stâlpii Bisericii, dar ei au investit şi pe urmaşii lor cu o parte dintre slujirile apostolice astfel încât misiunea lui Hristos să se realizeze până la sfârşitul veacurilor (p. 11).

Biserica, anticipare a Împărăţiei lui Dumnezeu pe pământ şi totodată în pelerinaj spre Împărăţie, poporul lui Dumnezeu actualizează slujirea preoţească a lui Hristos prin participare la cult (rugăciune), prin înfăptuirea comuniunii în Trupul tainic al lui Hristos, prin slujirea împăcării şi a păcii în lume. Slujirea învăţătorească este actualizată prin propovăduirea Evangheliei, prin păstrarea şi transmiterea Tradiţiei apostolice şi prin mărturia creştină în familie, în societate şi în lume. Slujirea împărătească devine actuală în Biserică prin biruinţa asupra ispitelor şi a păcatelor, prin conducerea şi organizarea comunităţii bisericeşti şi a diaconiei creştine în societate şi, de asemenea, prin proclamarea Împărăţiei în diferite zone din lume (p. 12). Autorul accentuează cultivarea conştiinţei apartenenţei eclesiale şi a responsabilităţii misionare care revine tuturor membrilor Bisericii (clerici şi laici), căci misiunea decurge din firescul vieţii creştine.

Câteva *Concluzii* de ordin general sintetizează conţinutul tezei.

Bibliografia este selectivă, actuală şi totodată exhaustivă însumând peste 440 de titluri (ediţii ale Sfintei Scripturi, cărţi de cult, opere ale Sf. Părinţi, dicţionare şi enciclopedii, volume, studii şi articole de specialitate şi surse on line în limbile română, engleză, franceză, germană, rusă şi maghiară).

Suntem în faţa unei lucrări de mare actualitate pentru Teologia misionară, ce expune sistematic misiunea Fiului lui Dumnezeu, într-o manieră interdisciplinară, conţinând valoroase elemente de Teologie biblică, Teologie

dogmatică şi simbolică, Catehetică şi cu deschideri spre Teologia pastorală şi reliefează că orice misiune autentică trebuie să fie centrată în misiunea hristică, să aibă ca fundament, model şi conţinut misiunea lui Hristos şi că este absolut necesară corespondența deplină între practica misionară şi temeiurile ei teologice.

DACIAN BUT-CĂPUŞAN

IULIU-MARIUS MORARIU, *REPERE ALE AUTOBIOGRAFIEI SPIRITUALE DIN SPAȚIUL ORTODOX ÎN SECOLELE XIX ŞI XX IOAN DE IOAN DE KRONSTADT, SILUAN ATONITUL ŞI NICOLAE BERDIAEV*, EDITURA LUMEN, IAŞI, 2019, 535 P.

Ne aflăm în faţa unei cărţi eveniment, iar cel care se prezintă în faţa publicului cititor, specialist sau nespecialist, este autorul Iuliu-Marius Morariu, părintele ieromonah Maxim. Acesta este, în ciuda vârstei tinere, un cunoscut om de ştiinţă, de formaţie teologică şi istorică. Prezentul op este varianta tipărită a tezei de doctorat a preacuvioşiei sale susţinută la Facultatea de Teologiei Ortodoxă din cadrul Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca, coordonată de Înaltpreasfinţitul Andrei Andreicuţ, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului şi Clujului şi Mitropolitul Clujului, Maramureşului şi Sălajului.

Cartea intrigă cititorul încă de la lecturarea titlului, în opinia noastră, sintagma cheie o reprezintă cuvintele autobiografie spirituală, gen literar mai rar în spaţiul ortodox. Din acest punct de vedere, cartea este una de pionierat în spaţiul editorial românesc.

Considerăm că structura cărţii este una solidă, de casă tipic ardelenească, iar demersul ştiinţific al autorului este segmentat în cinci capitole. Lucrarea debutează cu o *Prefaţă* semnată de Mitropolitul Andrei, un om al trăirii intense în duhul Ortodoxiei, dar şi un om al acţiunii şi misionarismului, care îşi exprimă gândurile vis à vis de doctorandul pe care l-a îndrumat, tematica abordată de acesta şi lucrarea în sine, apreciind la superlativ prestaţia şi prestanţa părintelui Maxim. Mitropolitul Andrei este de părere că *cercetarea de faţă... este o lucrare muncită* şi consideră că această carte *este una de pionierat, având la bază o cercetare şi o documentare de amploare şi de mare competenţă teologică ştiinţifică şi documentară*. La rândul nostru, ne raliem întru totul spuselor de părintelui mitropolit de la Cluj-Napoca. Urmează o *Introducere* semnată de autor, foarte importantă, mai ales din punct de vedere metodologic, în care se explică în mod clar şi inteligibil motivaţia alegerii temei şi relevanţa acesteia, scopul cercetării şi metoda de lucru, precum şi obiectivele cercetării şi diverse aspecte structurale. De asemenea, autorul mai prezintă stadiul cercetărilor pe această temă, literatura de referinţă şi consideră important să precizeze utilitatea

demersului său. Începând cu capitolul al treilea intitulat *Jurnalul Sfântului Ioan de Kronstadt ca reper al autobiografiei spirituale din spaţiul ortodox în secolele XIX şi XX*, autorul intră în miezul demersului său ştiinţific. Cititorul face cunoştiinţă cu viaţa acestui cleric rus, care a trăit şi activat într-o vreme de mult apusă, Rusia atotputernicilor ţari. Părintele Maxim prezintă relevanţa acestui personaj pentru spiritualitatea răsăriteană, aplecându-se mai ales pe analiza şi interpretarea însemnărilor personale ale acestuia. În capitolul al patrulea, *Însemnările mistice ale Sfântului Siluan Atonitul şi relevanţa lor pentru autobiografia spirituală din spaţiul ortodox*, autorul face vorbire despre una din cele mai importante personalităţi ale vieţii ascetice de la Muntele Athos, adevărat trăitor în duh al Ortodoxiei, Sfântul Siluan Atonitul. Acesta a activat în perimetrul monastic al Mănăstirii Sfântul Pantelimon (denumită şi Russikon), fiind un practicant desăvârşit al rugăciunii neîncetate. Deşi nu era un erudit, acest călugăr a reuşit, prin forţa exemplului său şi mai ales a rugăciunii, să atragă numeroşi credincioşi, care îl căutau pentru sfat şi alinare sufletească, fapte surprinse deosebit de autor în prezentul volum. Ultimul capitol, al cincilea, *Autobiografia spirituală a lui Nicolae Berdiaev şi relevanţa ei pentru teologia contemporană*, este dedicat nu unui cleric, ci unui savant şi trăirilor sale interioare, pe care autorul le analizează şi interpretează având drept ghid memoriile filosofului şi publicistului rus. Acesta deşi sedus în tinereţe de ideologia marxistă, a ajuns la maturitate să fie persecutat de regimul bolşevic proaspăt instaurat în Rusia, devenind una din nenumărate victime ale celor care aveau sufletul roşu, Berdiaev a fost nevoit să meargă pe drumul amar al exilului, dar care i-a adus consacrarea ştiinţifică în Europa Occidentală.

La finalul prezentei lucrări autorul îşi expune în cadrul unor *Concluzii generale* părerile despre cei trei protagonişti ai cărţii.

Am observat cu bucurie faptul că autorul a imprimat cercetării sale o pronunţată coloratură ecumenică, prin prezenţa unor analogii sau comparaţii cu personalităţi ale Bisericii apusene (Sfânta Tereza de Avila, Sfântul Ioan al Crucii etc.), în discuţie fiind aduse chiar personaje laice, aşa cum este cazul secretarului general al Organizaţiei Naţiunilor Unite, suedezul Dag Hammarskjöld.

Neobositul părinte Maxim a citit şi în consecinţă cunoaşte în profunzime opera celor trei mari personalităţi ortodoxe analizate în carte, toate provenind din spaţiul cultural de expresie rusească, doi preoţi Ioan de Kronstadt (1829-1908) şi Siluan Atonitul (1866-1938) şi un filosof Nicolae Berdiaev (1874-1948). Acest fapt îl face o voce cât se poate de autorizată să vorbească şi se se exprime despre ei şi trăirile interioare ale acestora.

Cartea supusă analizei noastre are o deosebită valoare ştiinţifică prin acribia cu care lucrează autorul, aparatul critic întocmit la cele mai înalte

standarde, în care autorul explică anumite concepte, situaţii şi fapte, bibliografia, îndrăznim să spunem aproape de exhaustivitate a subiectului abordat bine garnisită cu izvoare scripturistice, patristice şi liturgice, lucrări autobiografice, volume auxiliare, studii şi articole, dar şi cu sitografia domeniului. Observăm cu plăcere că autorul citeşte în numeroase limbi de circulaţie internaţională, dintre care se disting engleza, franceza şi italiana, fapt care lărgeşte orizontul cultural al acestuia, dar şi al produsului său livresc. De asemenea, puncte foarte tari ale acestei cărţi sunt rezumatele în engleză, franceză şi italiană, precum şi indicele toponimic.

Remarcăm cu bucurie şi satisfacţie că acestă lucrare a avut şi o finalitate cât se poate de practică. Pe baza ei, autorul părintele Maxim a obţinut titlul ştiinţific de doctor în teologie. Părintele Maxim a reuşit cu brio să îmbogăţească peisajul editorial românesc cu o lucrare de mare valoare şi, considerăm noi, foarte necesară, care se poate constitui într-un punct de plecare spre alte cercetări în acest domeniu.

RĂZVAN MIHAI NEAGU

TEODORA ILINCA-MUREŞANU, *SFÂNTUL ROMAN MELODUL, „DULCELE CÂNTĂREȚ" – VIAȚA ŞI OPERA,* EDITURA PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ, CLUJ-NAPOCA, 2020, 336 P.

Cercetările dedicate peisajului aghiografic şi sfinţilor imnografi beneficiază, datorită recent publicatei cercetări a doamnei Teodora-Ilinca Mureşanu, de o nouă contribuţie valoroasă, ce vine să aducă la lumină nu doar informaţii inedite cu privire la un mare părinte al creştinătăţii, ci şi informaţii preţioase în legătură cu dezvoltarea liturgică şi teologică a Bisericii Răsăritului.

Segmentată în patru subunităţi tematice mari, lucrarea este precedată de o amplă introducere (p. 11-25), în cadrul căreia, autoarea prezintă principalele aspecte metodologice ce privesc demersul dânsei, realizează o scurtă contextualizare istorică şi tematică, vorbeşte despre stadiul actual al cercetării, fixează obiectivele acesteia şi nu uită să vorbească despre scopul investigaţiei pe care o întreprinde. Astfel, după cum ţine să sublinieze autoarea, plasându-se în raport cu bibliografia deja existentă:

> „În raport cu sursele bibliografice consultate, mi-am propus: a) prezentarea echilibrată a diferitelor teorii formulate cu privire la viaţa şi activitatea Sfântului Roman, deoarece fiecare teorie are argumente valabile şi merită luată în considerare, dată fiind ambiguitatea informativă care caracterizează viaţa Sfântului Roman; b) oferirea unei imagini de ansamblu a contribuţiei Sfântului Roman la imnografia creştină, inclusiv prin raportarea selecţiilor din opera sa la discursul teologic ortodox; c) alinierea la cercetarea internaţională în care Roman Melodul este mult mai prezent". (p. 20).

Urmează apoi analiza teoriilor privitoare la viaţa şi activitatea Sfântului Roman Melodul (p. 26-40). Autoarea se preocupă aici de originea lui, de plasarea cronologică a acestuia, de profilul intelectual, cel moral-duhovnicesc, afilierea sa clericală şi monastică, activitatea sa ca teolog, muzician, misionar şi poet, dar şi despre rolul determinant al Maicii Domnului în viaţa şi gândirea celui adus în atenţie. Apoi, în cea de-a doua parte a capitolului, are în vedere contextul istorico-cultural şi social în care s-a conturat profilul imnografic romanian (p. 41-44), iar în finalul său, se ocupă de receptarea lui şi a operei sale în tradiţia bisericească (p. 45-59).

Pentru a înţelege cum a contribuit Sfântul Roman la dezvoltarea imnografiei creştine şi cum s-a schimbat aceasta sub înrâurirea operei lui, Teodora Mureşanu vorbeşte, în cadrul celui de-al doilea capitol (p. 60-103), despre profilul imnografiei creştine preromaniene. Aspecte precum rădăcinile iudaice ale muzicii şi imnografiei creştine (p. 60-71), importanţa poeziei imnografice pentru discursul teologic (p. 72-75), troparul (p. 75-77) şi condacul (p. 78-81) şi condacul şi influenţele lor, dar şi canonul (p. 86-88) şi literatura patristică anterioară (p. 89-103) şi implicit imnografia anterioară celui analizat, constituie subiectul prezentărilor de aici. Odată lămurite aceste aspecte, ea decide să dedice următorul capitol operei imnografice a celui avut în vedere (p. 104-204). Un text amplu şi bine documentat vine să prezinte în detaliu limbajul poetic al acestuia (p. 104-106), oprindu-se asupra izvoarelor de inspiraţie şi a prozodiei, să analizeze elementele de limbaj poetic ce pot fi regăsite în scrisul său (p. 107-117), să vorbească despre manuscrisele principale şi cele secundare care-i conservă opera (p. 118-124) şi să realizeze o incursiune în isagogia şi interpretarea imnografiei sfântului melod, văzută ca un corpus unitar (p. 125-204).

Ultima parte a amplei monografii este dedicată studiilor de caz (p. 205-276). Teodora Ilinca Mureşanu selectează texte cunoscute în spaţiul liturgic, ce au totodată şi relevanţă dogmatică, precum: condacul Naşterii Domnului („Fecioara astăzi"), (p. 205-239), condacul ce se cântă la Botezul Domnului („Arătatu-Te-ai astăzi"; 240-247)), condacul Paştilor („De Te-ai şi pogorât..."), (p. 248-253) şi Imnul Acatist (p. 254-276) şi vorbeşte despre aspecte ce ţin de paternitatea acestora, conţinutul lor, relevanţa muzicală, cea liturgică, motivele, structura, dar şi alte aspecte, oferind un tablou amplu cititorilor ce doresc să aprofundeze acest subiect şi să afle mai multe în legătură cu dinamica cultului din spaţiul bizantin.

Întreaga analiză este apoi urmată de ample concluzii (p. 277-281), în cadrul cărora autoarea alege să readucă în atenţie principalele descoperiri ale demersului şi arată, între altele, că:

> „Tradiţia Bisericii, în zona imnografică şi iconografică, a creat Sfântului Roman un portret de slujitor al Bisericii înzestrat cu virtuţi alese şi cu o slujire mereu aflată sub lucrarea Duhului Sfânt şi sub ocrotirea specială a Maicii Domnului. În plus faţă de această dimensiune duhovnicească a portretului său, se poate realiza corelarea informaţiilor biografice din sinaxare cu tradiţia iconografică. Informaţiile preluate din Tradiţia Bisericii nu au la bază o preocupare pentru istoricitate, ci pentru oferirea de modele întregii comunităţi creştine. De aceea, chiar dacă infirmaţiile de acest tip nu pot constitui singure fără confirmarea altor surse documentare – o mărturie istorică solidă, ele prezintă interes pentru noi ca martor al credinţei Bisericii de veacuri". (p. 278).

Text amplu, ce oferă o evaluare obiectivă a biografiei, operei şi moştenirii Sfântului Roman Melodul, poate prea tehnic pe alocuri pentru un cititor nefamiliarizat cu o astfel de lucrare, volumul doamnei Teodora Ilinca Mureşanu vine să-l facă cunoscut pe marele imnograf, căruia Biserica Ortodoxă îi datorează extrem de multe, atât din perspectivă liturgică, cât şi dogmatică şi să-l prezinte într-o monografie ce navighează cu luciditate printr-o multitudine de surse, decandând balastul istoriografic şi oferind o sinteză a literaturii străine, unicată în peisajul teologic românesc.

MAXIM MORARIU

*VI. CRONICA FACULTĂȚII**

CRONICA FACULTĂȚII ÎN ANUL UNIVERSITAR 2019-2020

A. PERSONALUL DIDACTIC

1. Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu
2. Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană
3. Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă
4. Pr. prof. univ. dr. Ştefan Iloaie
5. Arhim. prof. univ. dr. Cristian (Teofil) Tia
6. Prof. univ. dr. habil. Marcel-Gheorghe Muntean
7. ÎPS prof. univ.dr. Ioan (Andrei) Andreicuţ - pensionar
8. Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru - pensionar
9. Pr. prof. univ. dr. Valer Bel - pensionar
10. Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb - pensionar
11. Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon - pensionar
12. Prof. univ. dr. Constantin Măruţoiu - pensionar
13. Prof. univ. dr. Mircea-Gelu Buta - pensionar
14. Pr. conf. univ. dr. Patriciu-Dorin Vlaicu
15. Pr. conf. univ.dr. Gabriel-Viorel Gârdan
16. Pr. conf. univ. dr. Ioan Bizău - pensionar
17. Pr. conf. univ.dr. Cristian-Sebastian Sonea
18. Pr. conf. univ. dr. Marin Coteţiu
19. Conf. univ. dr. Radu Preda
20. Conf. univ. dr. Nicuşor Turcan
21. Arhim. lect. univ. dr. Benedict (Valentin-Cosmin) Vesa, din 23 februarie 2020 P. S. Episcop vicar Benedict Bistriţeanul
22. Pr. lect. univ. dr. Gheorghe Şanta
23. Pr. lect. univ. dr. Mircea-Marin Oros
24. Pr. lect. univ. dr. Grigore-Dinu Moş
25. Pr. lect. univ. dr. Adrian-Aurel Podaru
26. Pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuţa
27. Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci
28. Pr. lect. univ. dr. Răzvan-Tudor Perşa
29. Pr. lect. univ. dr. Paul-Bogdan Ivanov, începând cu semestrul II
30. Lect. univ. dr. Ana Baciu
31. Lect. univ. dr. Claudia-Cosmina Trif

* Documentar întocmit de Cosmin Trif, Nicolae-Dragoş Kerekes şi Dacian But-Căpuşan

32. Lect. univ. dr. Răzvan-Alin Trifa
33. Lect. univ. dr. Marius-Dan Ghenescu
34. Lect. univ. dr. Stelian Paşca-Tuşa
35. Lect. univ. dr. Paul-Bogdan Siladi
36. Diac. lect. univ. dr. Nicolae-Olimpiu Benea
37. Arhid. asist. univ. dr. Daniel Mocanu
38. Asist. univ. dr. Victoria-Alina Grădinar

B. CONDUCEREA FACULTĂȚII

Pr. prof. univ. Vasile Stanciu - decan, până în 16 aprilie 2020,
Arhim. prof. univ. dr. Cristian (Teofil) Tia - decan din 16 aprilie 2020,
Pr. conf. univ. dr. Cristian-Sebastian Sonea - prodecan, până în 27 aprilie 2020,
Pr. lect. univ. dr. Adrian-Aurel Podaru - prodecan, din 27 aprilie 2020,
Pr. prof. univ. dr. Ştefan Iloaie - director de Departament.

C. PERSONAL DIDACTIC AUXILIAR

SECRETARIAT
Pr. Cosmin-Vasile Trif - secretar şef Facultate
Mirela Neli Turc - secretar
Ec. Laura Cristina Vancea - secretar
Ec. Dorina Petronela Moga - administrator şef Facultate
Constantin Belei - informatician

BIBLIOTECA
Angela Rodica Baciu
Diana Pop

D. LICENȚIAȚII FACULTĂȚII

SESIUNEA FEBRUARIE 2020

NIVEL LICENȚĂ

SPECIALIZAREA: TEOLOGIE ORTODOXĂ PASTORALĂ

1. AMĂRIUCĂI V. SERGIU-DANIEL-VLADIMIR
2. ANTAL GH.C. VLĂDUȚ-NICOLAE
3. CHERECHEŞ V. SERGIU-ANDREI
4. FEIER ŞT. IUSTIN-CRISTIAN
5. IGNA N.V. VALER-SORIN
6. MĂRCAN ŞT. IOAN-MARIUS
7. MIHĂILĂ V. GHEORGHE
8. NAŞCA G. GRIGORE-CĂTĂLIN
9. POPA I. OVIDIU-COSMIN
10. ROMAN M. IONUȚ-VLĂDUȚ
11. TINIŞ V. DAN-OVIDIU
12. ZALA N. NICOLAE

Specializarea: Artă sacră

1. SANDU C.C. ANDREEA

MASTER

Specializarea: Artă sacră - conservarea, restaurarea şi crearea bunurilor culturale

1. BODAŞCĂ G. VLAD-OCTAVIAN
2. BOROI M. NICOLETA-ŞTEFANIA
3. COBUZ V. D. GEORGE-MĂDĂLIN
4. COSTAN T. MELINDA
5. FLORESCU C. IULIANA-LAURA
6. VASILCOI L. LUCIAN

Specializarea: Consiliere pastorală şi asistență psihosocială

1. DINCĂ I. BOGDAN-CONSTANTIN
2. PANĂ V. SIMONA-ELENA
3. RĂCEAN S. DIANA
4. ŞUTEU A. ANDREI

Specializarea: Doctrină şi hermeneutică creştin-ortodoxă

1. DASCĂLU N. IOAN-DANIEL
2. MĂRCEAN V. VASILE
3. MOTOGNA I. CĂLIN-VASILE
4. TURBUȚAN M. HOREA- OCTAVIAN

Specializarea: Ortodoxie românească şi viață liturgică

1. DANCIU V. VASILE-ADRIAN
2. POPA F. CRISTIAN-GABRIEL

SESIUNEA IULIE 2020

NIVEL LICENȚĂ

Specializarea: Teologie Ortodoxă Pastorală

1. ALEXA A. FLORIN-ALEXANDRU
2. ANDREICA D.M. DACIAN-MARCEL
3. ANDRONESI V. VALER-OCTAVIAN
4. ANI A. IOAN EMANUEL
5. BADEA F. IONUȚ-MĂDĂLIN
6. BARBU C. DANIEL
7. BODEA V. CIPRIAN-VALER
8. BUDEA T. TITUS-DARIUS
9. BULCA C. DANIEL
10. CACIUC GH. ADRIAN
11. CIMPOEŞ D. OVIDIU PETRU
12. CIOŞAN I. SERGIU MIHAI
13. CLOPOTAR P. MUCUŞ
14. CREȚU GH. GHEORGHE-IUSTINIAN
15. CREUCO GH. GHEORGHE-DUMITRU
16. CRIŞAN ŞT.T. ŞTEFAN
17. CUPŞA G. GABRIEL-FLORIN
18. DANEA P. ŞERBAN
19. DERȚA M. MIRCEA-AURELIAN
20. DOGARU C. NICULAE

21. FLORIŞTEAN V. IULIAN-IOAN
22. FOLTIŞ F.R. GEORGE-MIHAI
23. GĂNCEAN I. A. NICOLAE FABIAN
24. GORDON F.P. FLORIN-EMANUEL
25. HANDREA C. CĂTĂLIN-ANDREI
26. HOSU G. GHEORGHE
27. ILENI V. MIHAI
28. KIRILEANU C. RADU
29. LUCACI F. LAURENŢIU
30. MATEUŢ D. ALIN
31. MIHALIC A. PETRU-ROBERT
32. MOLDOVAN GH. VLAD GEORGE
33. MOLDOVEANU A.C. RAUL-ADRIAN
34. NEGUŢ C. C. FLORENŢIU CONSTANTIN
35. NUŢU M.A. PAUL-COSMIN
36. ONICAŞ M.C. CĂTĂLIN-AURELIAN
37. OROS F.F. BOGDAN-COSMIN
38. OŞAN F.G. VASILE-IONUŢ-CONSTANTIN
39. PAVEL D. GABRIEL-IONUŢ
40. PETCA V. VASILE-FLORIN
41. PETROVAI M. CĂTĂLIN MIHAI
42. PLEŞA I. CĂLIN-IOSIF
43. POPESCU I. IOAN
44. PUNEI P. GHEORGHE-ALEXANDRU
45. RAPOLTI E. EUGEN EMERIC
46. RODILĂ G. I. ALIN DUMITRU MARCEL
47. RUS R. I. RADU
48. RUSU I. ANDREI
49. ŞAITIŞ D.V. TUDOR-CĂTĂLIN
50. SIN I. ALEXANDRU-IONUŢ
51. SOPOIAN M. CASIAN-MIHAI
52. STOICA D. VASILE-MARIAN
53. SUCIU I.V. IONUŢ
54. TEREC D. MARINEL-IOAN
55. TÎRNOVAN L. ANDREI IOAN
56. TODICA M. P. TUDOR-MIRCEA
57. ZURGALĂU R.VLAD ALEXANDRU

SPECIALIZAREA: TEOLOGIE ORTODOXĂ DIDACTICĂ

1. GOREANU N. SILUAN
2. IACOBAN R. DENISA
3. PETRIMAN I. VASILE IOAN
4. ROMIŢAN V. ADINA-SIMONA
5. STRĂINU O. AUGUSTIN
6. VOINA A. DIANA-LAVINIA

SPECIALIZAREA: TEOLOGIE ORTODOXĂ ASISTENŢĂ SOCIALĂ

1. ANTON G. G. DRAGOŞ
2. BOITOR A. LARISA
3. CHIRA A. ERNA-IRINA
4. CHIŞ D. IVETT ENIKO
5. MATEAN M. F. CRINA-DAIANA
6. MIHALACHE V. GHEORGHINA
7. MIHALACHE V. MIHAELA IONELA
8. PURCEL N. NICULINA-MARIA
9. STANCIU G. MIHAELA
10. VARGOVSCHI M. S. LARISA-ANDREEA

SPECIALIZAREA: ARTĂ SACRĂ

1. BĂLAŞA N. MAGDALENA
2. CHIRCU T. CIPRIAN-TEOFIL
3. GRĂDINARU I. LARISA-MARIA
4. IRIMIAŞ E. IOANA

5. LOSTUN I. PETRU
6. LUCA C. ŞTEFAN
7. MAŞCHIN V. ELIZAVETA
8. MATEI N. VERONICA
9. MUREŞAN I. MARIAN-ADRIAN
10. ROŞCA D.A. IUSTIN
11. SAVA V.A. ŞTEFANA-ANDREEA
12. ŞIREAG AL. ALEXANDRA-ELISABETA
13. ŞLEAPCĂ M. ANDREI-VASILE
14. TRIFINA V. ION-SEBASTIAN
15. URSANU C. CONSTANTIN

MASTER

Specializarea: Artă sacră - conservarea, restaurarea şi crearea bunurilor culturale

1. BEGANU F. FLORINA
2 BOGA G. IOAN
3 CERNĂU I. LIANA-IOANA
4 CHIRCUŞI N. MARIUS-BOGDAN
5 CRUCIU P. CORNELIA-MARIA
6 HĂRĂSTĂŞAN M. PAULA
7 MOLDOVAN C. OVIDIU-PAUL
8 SÂMBOAN A. GRIGORE
9 ȚICO S. I. STELIANA-EMILIA

Specializarea: Bioetică-morală, etică şi deontologie

1 BLEDEA I. GHEORGHE
2 CHICHIŞAN O. RĂZVAN-OCTAVIAN
3 CRIŞAN ŞT. T. ŞTEFAN
4 DAMIAN L. G. GABRIEL-DĂNUȚ
5 HATOS V. VASILE-MIHAI
6 HOSU G. GHEORGHE
7 LUPAŞCU C. GABRIEL-IONUȚ
8 RUSU S. V. EMANUEL-VASILE

Specializarea: Consiliere pastorală şi asistență psihosocială

1. ARDELEAN GH. M. CĂLIN-MIRCEA
2. BORJOIU D. ELENA ALINA
3. BRÂNZĂ V. MIHAELA
4. BURNAR L. LUCIAN
5. CHIRA A. ALEXANDRA-ISABELA
6. EREJDI D. IULIA-ANA
7. NEAMȚIU I. IOAN
8. PETROVICI M. MIHAELA-AMALIA
9. PRALEA ŞTEFAN

Specializarea: Doctrină şi hermeneutică creştin-ortodoxă

1. CÂMPEANU A. LUCIA ANTOANETA
2. GEORGE L. GH. LIVIU-GEORGE
3. NEGREA M. BOGDAN-MARIUS
4. ONCIULEANU J. DORIN-LIVIU
5. SĂLVAN D. DORIN-IOAN
6. ŞUMANDEA T. CLAUDIU TEODOR
7. VOINA A. DIANA-LAVINIA

Specializarea: Ortodoxie românească şi viață liturgică

1. CIOTLĂUŞ I. G. VLAD-AUGUSTIN
2. IMBUZAN C. CĂLIN-COSTEL
3. LUȚAI G. IUSTIN-LEON
4. MĂRCAN Ş. IOAN MARIUS

5. POP N. DANIEL-MATEI
6. RAŢIU I. RAUL GEORGE
7. RUSU F. (căs. SESĂRMAN) ALEXANDRU
8. TODERICI G. T. MELANIA-ANAMARIA
9. TODIRICĂ C. CORNELIA

SPECIALIZAREA: PASTORAŢIE ŞI DUHOVNICIE

1. BURZ V. NARCIS-VIOREL
2. CHEŢAN GH. ANDREI
3. CHIT S. BENIAMIN
4. LĂCĂTUŞ I. CRISTIAN-MARIUS
5. LEŞ V. F. ADRIAN-RADU
6. MAN G. IONUŢ
7. MUREŞAN A. COSMIN-FLORIN
8. OSTAŞ I. PETRU-ADRIAN
9. ŞEREŞ A. DĂNUŢ-AUREL
10. SOMEŞAN I. IOAN SILIVAN

SESIUNEA SEPTEMBRIE 2020

NIVEL LICENŢĂ

SPECIALIZAREA: TEOLOGIE ORTODOXĂ PASTORALĂ

1. NOJE G. CĂTĂLIN IONUŢ
2. STAN P. L. ADRIAN-DUMITRU
3. TIBENSCHI I. A. MIHAI
4. TOMESCU I. IOAN-TEODOR
5. VLAD SERGIU

SPECIALIZAREA: TEOLOGIE ORTODOXĂ DIDACTICĂ

1. ROSTAŞ M. LOREDANA-MĂDĂLINA

SPECIALIZAREA: ARTĂ SACRĂ

1. APETRII I. ŞTEFAN-DĂNUŢ

MASTER

SPECIALIZAREA: ARTA SACRĂ CONSERVAREA, RESTAURAREA ŞI CREAREA BUNURILOR CULTURALE

1. MOLNAR V. VLĂDUŢ-GHEORGHE

SPECIALIZAREA: DOCTRINĂ ŞI HERMENEUTICĂ CREŞTIN-ORTODOXĂ

1. BONTEA I. A. COSMIN-IOAN

SPECIALIZAREA: ORTODOXIE ROMÂNEASCĂ ŞI VIAŢA LITURGICĂ

1. COPACIU E. CIPRIAN-EUGEN

SPECIALIZAREA: PASTORAŢIE ŞI DUHOVNICIE

1. RUSU L. PAUL

E. ASPECTE DIN ACTIVITATEA FACULTĂŢII DE TEOLOGIE ORTODOXĂ DIN CLUJ-NAPOCA ÎN ANUL UNIVERSITAR 2019-2020

CONFERINŢE INTERNAŢIONALE:

În perioada 4-6 noiembrie 2019, cu binecuvântarea Înaltpreasfinţitului Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei, la Facultatea de Teologie Ortodoxă

a Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca a avut loc Simpozionul Internaţional de Teologie, Istorie, Muzicologie şi Artă, intitulat: *Satul şi spiritul românesc, între tradiţie şi actualitate. Lectura Sfintei Scripturi şi provocările transmiterii credinţei.*

Marţi, 5 noiembrie 2019, în Aula Magna a Universităţii „Babeş-Bolyai" a avut loc deschiderea oficială a lucrărilor Simpozionului în prezenţa a trei ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române, a numeroşi profesori, teologi şi oameni de cultură din ţară şi din străinătate, a studenţilor şi a cadrelor didactice din cadrul Facultăţii de Teologie. În calitate de gazdă, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, a adresat un cuvânt de bun venit. În continuare, a luat cuvântul Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, preşedintele Senatului Universităţii „Babeş-Bolyai", care a transmis mesajul Rectorului insituţiei, Acad. prof. univ. dr. Ioan-Aurel Pop.

În sesiunea inaugurală a simpozionului au susţinut referate: Înaltpreasfinţitul Părinte Andrei: *Episcopul Nicolae Ivan, reîntemeietorul Eparhiei Clujului, născut în satul tradiţional transilvan şi devenit părintele Metropolei Transilvaniei*, Preasfinţitul Părinte Petroniu, Episcopul Sălajului: *Satul tradiţional şi Sfânta Scriptură, mediul şi fermentul spiritualităţii poporului român*, Preasfinţitul Părinte Timotei Sătmăreanul, Arhiereul-Vicar al Episcopiei Ortodoxe Române a Maramureşului şi Sătmarului: *Satul românesc - vatra tradiţiei româneşti şi a culturii naţionale* şi Prof. univ. dr. Stefan Seiler de la Facultatea de Teologie Evanghelică „Augustana" din Neuendettelsau, Germania: *Martin Luthers Übersetzung des Alten Testaments aus philologischer und theologischer Perspektive*.

Părintele decan Vasile Stanciu a semnalat apariția lucrării *Unitate și identitate. Ortodoxia românilor între comuniunea răsăriteană și dialogul cu Apusul*, 2 volume, care conține comunicările susținute la Simpozionul internațional organizat de facultate în zilele de 5 și 6 noiembrie 2018, recent publicat sub egida Editurii Presa Universitară Clujeană.

Lucrările simpozionului au continuat apoi la sediul Facultății de Teologie Ortodoxă. Și-au adus contribuția peste 90 de cadre didactice și cercetători, clerici și mireni de diferite confesiuni - ortodocși, catolici, protestanți - și cu preocupări diverse din țară (de la Facultăţile de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, Bucureşti, Sibiu, Iaşi, Alba Iulia, Oradea, Arad, Târgovişte, Caransebeş şi Baia Mare, dar şi de la Academia Națională de Muzică "Gheorghe Dima", Universitatea de Artă şi Design din Cluj-Napoca, Universitatea de Medicină și Farmacie din Cluj-Napoca, Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu" al Academiei Române, Universitatea „Hyperion" din Bucureşti) și din străinătate (dintre care menţionăm pe: Arhim. prof. dr. Jack KHALIL, (St. John of Damascus Institute of Theology, University of Balamand, Liban), Fr. prof. univ. dr. Serghey TROSTYANSKIY (Institute

for Studies of Eastern Christianity at Union Theological Seminary, New York), Prof. dr. Nicolas ABOU MRAD, *Jesus with the two disciples on the Road to Emmaus: A Pattern for rural Mission*, (Paris), Prof. dr. Sergii BORTNYK, *Relationship between city and village: Ukrainian perspective*, (Kyiv Theological Academy, Ucraina), Fr. dr. Samuel KOSHY THALATHAYIL (Bern University, Elveția), Dr. Ani GHAZARYAN DRISSI *(Armenian Apostolic Church),* (World Council of Churches, Elveția), Prof. dr. Pierre-Yves BRANDT (Institute of Social Sciences of Religions, Faculty of Theology and Sciences of Religions, University of Lausanne, Elveția).

Referatele şi discuţiile s-au desfăşurat în mai multe sesiuni şi au fost împărţite pe patru secţiuni: Teologie biblică şi sistematică, Istorie bisericească, Muzicologie şi Artă.

De asemenea, în cadrul manifestării ştiinţifice, pe holul de la etajul I al Facultăţii a avut loc o expoziţie cu lucrări ale profesorilor de la specializarea Artă Sacră din cadrul Facultăţii (Prof. univ. dr. Marcel-Gheorghe Muntean, Lect. univ. dr. Claudia-Cosmina Trif, Lect. univ. dr. Alin-Răzvan Trifa, Lect. univ. dr. Marius-Dan Ghenescu, Asist univ. dr. Victoria-Alina Grădinar şi Gabriel-Ştefan Solomon, cadru didactic asociat). Vernisajul a avut loc miercuri, 6 noiembrie 2019. Au vorbit: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu şi Prof. univ. dr. Marcel-Gheorghe Muntean.

În încheierea evenimentului, în seara zilei de 6 noiembrie, în aula Facultăţii, după concluziile simpozionului, a fost susţinut un Concert festiv de Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica" al Facultăţii de Teologie Ortodoxă, dirijat de prof. Anca-Mona Mariaş, de la Colegiul de Muzică „Sigismund Toduţă", care a pregătit un program special cu membrii corului, în cadrul unui masterclass coral. În program au fost următoarele lucrări: Tatăl nostru - Ioan D. Chirescu, Fericirile - Ioan D. Chirescu, Crezul - Stelian Ionaşcu, Judecă, Doamne - Felix Mendelsohn-Bartholdy, In memoriam, Kyrie - Bruno Coulais, Pieta Signore - Alessandro Stradella, Balada puricelui – Modest Musorski, Zău, zău - D. G. Kiriac, Foaie verde, lămâiţă - D. G. Kiriac, Triptic coral - Sabin Drăgoi. Invitaţi au fost Petru Burcă de la Opera Naţională Română din Cluj-Napoca şi Prof. univ. dr. Cornelia Cuteanu (directorul Departamentului Canto şi Artele spectacolului muzical - Academia Naţională de Muzică „Gheorghe Dima" din Cluj-Napoca). Evenimentul a fost prezentat de Prof. univ. dr. Elena Chircev, de la Academia Naţională de Muzică „Gheorghe Dima" (decan al Facultăţii Teoretice).

Simpozionul face parte din suita de manifestări ştiinţifice ale facultăţii, proiectate pentru anul universitar 2019-2020 şi se încadrează în seria de evenimente organizate cu prilejul proclamării de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a anului 2019 ca „Anul omagial al satului românesc (al preoţilor, învăţătorilor şi primarilor gospodari)" şi „Anul comemo-

rativ al patriarhilor Nicodim Munteanu şi Iustin Moisescu şi al traducătorilor de cărţi bisericeşti".

*

În perioada 7-8 noiembrie 2019, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a organizat Conferinţa Internaţională de Drept canonic: *Organizarea canonică a pastoraţiei în comunităţile rurale şi urbane*.

Au susţinut comunicări:

Pr. conf. univ. dr. Patriciu Vlaicu, *Valorizarea actuală a structurilor canonice pentru susţinerea pastoraţiei şi misiunii în comunităţile locale*

Pr. lect. univ. dr. Răzvan Perşa, *Organizarea canonică a comunităţilor rurale în perioada bizantină*.

Au participat specialişti în Drept canonic din ţară şi din străinătate, dintre care menţionăm pe: Pr. prof. univ. dr. Dobromir Dimitrov, (Sofia), Conf. dr. Rastko Jović, "Resurrection" in the Dying Villages (Belgrad), Prof. dr. Astrid Kaptijn**,** (Freiburg University, Elveţia), Arhim. prof. dr. Grigorios Papathomas, (Atena) Drd. Irakli Jinjolava, (Ludwig-Maximilians-Universität, Institute of Orthodox Theology, München).

*

În zilele de 25 şi 26 mai 2020 a avut loc în sistem online, în organizarea Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, a Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, a Societăţii Române de Bioetică, a Centrului de Bioetică al Universităţii „Babeş-Bolyai", a Societăţii Române de Istoria Medicinii, a Asociaţiei Medicale Române - Filiala Bistriţa şi a Consiliului Consilierilor Juridici Bistriţa-Năsăud, Seminarul Internaţional de Medicină şi Teologie, ediţia a XIX-a, cu tema: *Provocări medicale, teologice, sociale şi culturale, întâlnite în contextul marilor epidemii*. Lucrările s-au desfăşurat pe mai multe secţiuni*: I. Pandemie şi cultură, II. Medicină legală-Bioetică, III. Psihologie-Sociologie, IV. Terapie medicală şi spirituală, V. Istorie, VI Artă sacră*.

Participanţi au fost teologi, medici, psihologi şi specialişti din ţară şi străinătate.

În deschiderea Seminarului au rostit alocuţiuni: ÎPS Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei, Prof. univ. dr. Daniel David, Rectorul Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca, Prof. univ. dr. Anca Buzoianu, Rectorul Universităţii de Medicină şi Farmacie „Iuliu Haţieganu" din Cluj-Napoca şi amfitrionul evenimentului, Prof. univ. dr. Mircea Gelu Buta.

Facultatea noastră a fost reprezentată de următoarele cadre didactice care au susţinut referate:

Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, *Lecţiile pandemiilor: depăşirea fundamentalismelor şi echilibrarea comunioanala a firilor (a naturilor),*

P. S. lect. univ. dr. Benedict Bistriţeanul, *Problema fricii în vreme de pandemie. O perspectivă teologico-ascetică,*

Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, *„Defilarea" imaturităţilor psiho-afective, în vremuri de pandemie, în arealul subteran multimedia. Criterii de lectură pastorală şi psihiatrică a fenomenului*,

Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, *Gestionarea familială a universului psiho-emoţional al copilului în contextual pandemiei, din perspectivă psiho-duhovnicească*, împreună cu drd. Dan Nemeş,

Pr. prof. univ. dr. Ştefan Iloaie, *Comportamente etice controversate, în timpul epidemiilor. O perspectivă teologică*,

Prof. univ. dr. Mircea-Gelu Buta, *Criza medicinei – criza credinţei*,

Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb, *Epidemiile în istorie şi actualitate*,

Prof. univ. dr. Marcel-Gheorghe Muntean, *Măslinul biblic şi beneficiile extractului din frunzele de măslin în afecţiuni inflamatorii*, împreună cu: Ramona-Niculina Jurcău, Ioana-Marieta Jurcău, Nicolae-Alexandru Colceriu, Cornelia Popovici, Gheorghe-Florin Trif,

Prof. univ. dr. Marcel-Gheorghe Muntean, *Aspectul estetic şi taumaturgic al icoanei. Studiu de caz - Icoane făcătoare de minuni din ţara noastră*, împreună cu Lect. univ. dr. Claudia Cosmina Trif,

Prof. univ. dr. Marcel-Gheorghe Muntean, *Pietà în iconografia creştină – Jertfă şi nădejde*, împreună cu Ramona Jurcău,

Prof. univ. dr. Constantin Măruţoiu, *Imagini artistice care prezintă pandemiile în decursul istoriei împreună* cu Olivia-Florena Nemeş, Teofil Tia, Victor-Constantin Măruţoiu, Dan Nemeş, Ioan Bratu,

Pr. conf. univ. dr. Gabriel Gârdan, *Ciuma lui Iustinian: efectele unei pandemii de la sfârşitul antichităţii şi începutul evului mediu*,

Pr. conf. univ. dr. Marin Coteţiu, *Restaurarea icoanei Arhanghelul Mihail, de la Rona de Jos, din colecţia Muzeului Mitropoliei Clujului*,

Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci, *Răspunsul Bisericii în social-media la dezinformarea mainstream. Un exerciţiu de pastoriaţie digitalizată*,

Pr. lect. univ. dr. Paul-Bogdan Ivanov, *Biserica şi epidemiile în Europa premodernă*,

Pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuţa, *Molime care au bântuit Ţările Române în secolele XVIII-XIX*,

Lect. univ. dr. Alin-Răzvan Trifa, *Catacombele din Milos*,

Lect. univ. dr. Marius-Dan Ghenescu, *Exerciţiu de resuscitare*,

Mircea-Gheorghe Abrudan, *Gripa a bântuit groznic" – pandemia de gripă spaniolă din 1918 în memorialistica şi presa din Transilvania*.

CONFERINŢE NAŢIONALE:

În perioada 17-20 octombrie 2019 Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca în colaborare cu Centrul de Dialog şi Cercetare în Teologie, Filosofie şi Ştiinţă al Universităţii din Bucureşti, ediţia a VII-a a Dialogului

dintre Teologie, Filosofie şi Ştiinţă, cu tema: *Ordinea profundă a universului şi ideologiile relativiste. Repere ale Tradiţiei iudeo-creştine în dialogul dintre Teologie, filosofie şi ştiinţă.*

Deschiderea oficială a avut loc în după amiaza zilei de joi, 17 octombrie 2019, în Aula Facultăţii de Teologie Ortodoxă, fiind precedată de o slujbă de Te Deum, săvârşită în capela instituţiei, în prezenţa IPS Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei şi a celorlalţi participanţi la simpozion.

Cuvântul de deschidere a fost rostit de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultăţii, care, în calitate de gazdă, şi-a exprimat bucuria organizării celei de-a VII-a ediţii a simpozionului la Cluj-Napoca.

Mesajul Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, intitulat „Iisus Hristos, Lumina lumii şi Raţiunea creatoare a raţionalităţii universului", a fost citit de către conf. univ. dr. Adrian Lemeni, consilier patriarhal în cadrul Sectorului teologic-educaţional al Patriarhiei Române

Înaltpreasfinţitul Părinte Andrei le-a adresat celor prezenţi un cuvânt de învăţătură.

Au susţinut comunicări:

- Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă: *Shama (Deut 6,4-5) credinţă şi ştiinţe, cunoaştere şi conştiinţă.*

- Pr. prof. univ. dr. Ştefan Iloaie: *Impactul tehnologiei asupra cunoaşterii şi adevărului. O perspectivă bioetică.*

- Pr. lect. univ. dr. Grigore-Dinu Moş: *Filosofia ca termen mediu în dialogul dintre Teologie şi ştiinţă azi.*

- Conf. univ. dr. Nicolae Turcan, *Teo-fenomemologia vieţii duhovniceşti. Între fenomenologia lumii şi fenomenologia vieţii.*

- Pr. prof. univ.dr. Stelian Tofană

*

Luni 4 noiembrie 2019 Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a organizat Conferinţa Naţională a doctoranzilor: *Satul şi spiritul românesc, între tradiţie şi actualitate. Lectura Sfintei Scripturi şi provocările transmiterii credinţei.* Au susţinut comunicări 38 de studenţi-doctoranzi în Teologie de la Şcolile doctorale ale Facultăţilor de Teologie Ortodoxă din din Cluj-Napoca, Bucureşti, Iaşi, Arad, Oradea, Alba Iulia.

*

În zilele de 25 şi 26 mai 2020 a avut loc în sistem online, în organizarea Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, Simpozionul Naţional Studenţesc *Pastoraţia părinţilor şi a copiilor în context postmodern. Filantropia - dimensiune a misiunii Ortodoxiei româneşti contemporane.* Au participat studenţi de la nivel licenţă şi master de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universităţii

„1 Decembrie 1918" din Alba Iulia, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea" a Universităţii „Aurel Vlaicu" din Arad, Departamentul de Teologie din Caransebeş al Universităţii „Eftimie Murgu" din Reşiţa şi Departamentul de Teologie al Universităţii de Vest din Timişoara.

Reprezentanţii facultăţii noastre au susţinut următoarele referate:

- Alexandru-Ioan Circa, *Pastoraţia familiei şi a copiilor din perioada prenatală până la examenul de capacitate în contemporaneitate,*

- Alexandru Lazăr, *Îndrumarea părinţilor spre creşterea sănătoasă a copiilor în primii ani de viaţă,*

- Dorin-Liviu Onciuleanu, *Filantropia, o misiune veche şi mereu nouă în Biserica lui Hristos,*

- Mircea-Mihai Ciurdar, *Impactul psiho-afectiv al actelor filantropice ecleziale asupra persoanelor defavorizate din mediul rural, în contextul pandemiei,*

- Doru-Denis Sălăjan, *Sfântul Vasile cel Mare, modelul filantropului prin excelenţă,*

- Sergiu-Vlad Meleg, *Spiritul filantropic în închisorile din perioada regimului comunist,*

- Dorin-Liviu Onciuleanu, *Familia creştină modernă,*

- Alexandru Lazăr, *Salvarea universală. Noi opinii în teologia contemporană.*

În deschiderea simpozionului au adresat alocuţiuni: P. S. Părinte Episcop Vicar, lect. univ. dr. Benedict Bistriţeanul şi Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul facultăţii organizatoare.

CONFERINȚE ALE INVITAȚILOR ROMÂNI ŞI STRĂINI:

Marți, 22 octombrie 2019, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca și Centrul de Dialog între Teologie și Filosofie al Universității ,,Babeș-Bolyai" a organizat conferința cu titlul: *Krisis: cuvânt și tăcere*, susținută de Pr. prof. univ. dr. Gheorghe Remete de la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „1 Decembrie 1918 din Alba Iulia". Conferința a fost urmată de lansarea cărții cu titlul: *Iisus Hristos, Iubirea trădată*, apărută recent la Editura Paideia. A prezentat Conf. univ. dr. Nicolae Turcan. La eveniment a participat IPS Arhiepiscop și Mitropolit Andrei.

*

Joi, 14 noiembrie 2019, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca şi Centrul de Dialog între Teologie şi Filosofie al Universității ,,Babeş-Bolyai" a organizat conferinţa cu titlul: *Au cetăţenii suflet?*, susţinută de dr. Bogdan Duca de la Facultatea de a Universității „Ovidius" din Constanţa.

*

Prof. univ. dr. emerit Adolf Martin Ritter (Universitatea „Ruprecht-Karls" Heidelberg) a susținut joi 28 noiembrie 2019, respectiv vineri 29 noiembrie 2019 următoarele cursuri în cadrul facultăţii noastre:

- *Sfântul Ioan Hrisostomul şi Imperiul Roman în lumina noii literaturi*
- *Imaginea Sfântului Ioan Gură de Aur în pietism pornind de la exemplul lui Johann Albrecht Bengel.*

*

În zilele de 11 şi 12 decembrie 2019, Pr. Prof. Evangelos Thiani, vicerectorul Academiei Teologice din Nairobi (Kenya) a fost oaspetele Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, întâlnindu-se cu studenţii şi masteranzii instituţiei şi purtând discuţii pe tema Ortodoxiei din Africa.

*

Joi, 16 ianuarie 2020, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca şi Centrul de Dialog între Teologie şi Filosofie al Universității „Babeş-Bolyai" a organizat conferința cu titlul: *Un creştinism antifragil: răspuns la întărirea valorilor slabe*, susținută de Conf. univ. dr. Andrei Bereschi de la Facultatea de Istorie şi Filosofie a UBB.

*

În data de 27 februarie 2020, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca şi Centrul de Dialog între Teologie şi Filosofie al Universității Babeş-Bolyai a organizat conferința cu titlul: *Plotin: Despre relația dintre suflet şi trup* susținută de dr. Dan Tomuleț.

SUSȚINERI TEZE DE DOCTORAT ÎN CADRUL ŞCOLII DOCTORALE DE TEOLOGIE ORTODOXĂ „ISIDOR TODORAN":

2 octombrie 2019: *Repere ale autobiografiei spirituale din spațiul ortodox în secolele XIX şi XX: Ioan de Kronstadt, Siluan Athonitul şi Nicolae Berdiaev* a Ierom. Maxim (Iuliu Marius) Morariu, elaborată sub îndrumarea IPS Pr. prof. univ. dr. Andrei (Ioan) Andreicuț, la specializarea Teologie morală şi spiritualitate ortodoxă.

25 februarie 2020: *Taina Pocăinței şi reconstrucția sinelui*, a Arhim. Gherontie (Gheorghe) Ciupe elaborată sub îndrumarea Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, la specializarea Teologie pastorală.

2 iunie 2020: *Misiune în modul lui Hristos. Implicațiile slujirii misionare în lumina Sfintei Scripturi* a pr. Nicolae Muntean elaborată sub îndrumarea. Pr. prof. univ. dr. Valer Bel, la specializarea Misiologie şi ecumenism.

13 iulie 2020: *Explorări în gândirea muzicală de factură religioasă a compozitorului Sabin Drăgoi* a d-lui Mircea Sturza, elaborată sub îndrumarea. Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, la specializarea Muzică bisericească şi Ritual.

- 13 iulie 2020: *Părintele profesor Constantin Galeriu - predicator, omilet şi pedagog* a d-lui Andrei Emanuel Radu elaborată sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon, la specializarea Omiletică şi Catehetică.

- 13 iulie 2020: *Importanţa omiletică a Cazaniilor româneşti* a pr. Emanuel-Cristian Vidican elaborată sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon, la specializarea Omiletică şi Catehetică.

- 14 iulie 2020: *Teologie şi politică în Europa unită azi* a pr. Sorin-Viorel Buş, elaborată sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr., la specializarea Istoria Bisericească Universală.

- 14 iulie 2020: *Consilierea pastorală în arealul penitenciar* a pr. Alexandru Fleşer elaborată sub îndrumarea Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, la specializarea Teologie Pastorală.

- 10 septembrie 2020: *Lumina (Or): sensuri semantice, înţelesuri teologice şi reprezentări iconografice*, a d-nei Mihaela Alieta Mircea (căs. Petrovan), elaborată sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, la specializarea Teologia biblică a Vechiului Testament cu noţiuni de Arheologie biblică şi limbă ebraică clasică.

- 10 septembrie 2020: *Făgăduinţă şi împlinitre (perioada patriarhală)* a pr. Emasnuel Pop, elaborată sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, la specializarea Teologia biblică a Vechiului Testament cu noţiuni de Arheologie biblică şi limbă ebraică clasică.

- 10 septembrie 2020: *Dreptul la sfinţire/sfinţenie ca încununare a drepturilor omului prevăzute în Legea Vechiului Testament* a pr. Cătălin-Veronel Varga, elaborată sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, la specializarea Teologia biblică a Vechiului Testament cu noţiuni de Arheologie biblică şi limbă ebraică clasică.

- 17 septembrie 2020: *Logositate şi raţionament filosofic în opera lui Nichifor Crainic – ipostaze ale spiritualităţii ortodoxe autohtone* a pr. Ioan-Emanuel Căşvean, elaborată sub îndrumarea IPS Pr. prof. univ. dr. Andrei (Ioan) Andreicuţ, la specializarea Teologie morală şi spiritualitate ortodoxă.

- 28 septembrie 2020: *Biserica şi Şcoala românească din Sălajul istoric în secolul al XIX-lea* a pr. Cosmin-Cătălin Lazar, elaborată sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru, la specializarea Istoria Bisericii Ortodoxe Române cu noţiuni de paleografie.

- 28 septembrie 2020: *Istoria Seminarului „Veniamin Costachi" de la Socola Iaşi 1803-1948. Reconstrucţie documentară* a pr. Silviu-Marcel Costin, elaborată sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru, la specializarea Istoria Bisericii Ortodoxe Române cu noţiuni de paleografie.

- 28 septembrie 2020: *Vladimir Guettée şi creştinismul apusean* a d-rei Ana Platon, elaborată sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb, la specializarea Istorie bisericească universală.

- 28 septembrie 2020: *Cuvântarea Apostolului Petru în ziua Cincizecimii (F Ap 2, 14-41. Exegeză şi teologie* a d-lui Traian Florea, elaborată sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană, la specializarea Studiul biblic şi exegetic al Noului Testament.

- 28 septembrie 2020: *Matei 23 - comunitate mateiană şi iudaism. O perspectivă istorică, exegetică şi teologică* a pr. Vlad Cornel Bob, elaborată sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană, la specializarea Studiul biblic şi exegetic al Noului Testament.

- 29 septembrie 2020: *Biserica şi Duhul în cele şapte scrisori din Apocalipsă* a d-lui Traian-Gheorghe Mocan, elaborată sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană, la specializarea Studiul biblic şi exegetic al Noului Testament.

- 29 septembrie 2020: *Dimensiunea liturgic-pascală a viziunilor descrise în cartea Apocalipsa* a pr. Laurenţiu Urian, elaborată sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană, la specializarea Studiul biblic şi exegetic al Noului Testament.

SUSȚINERI TEZE DE ABILITARE
ÎN CADRUL ŞCOLII DOCTORALE DE TEOLOGIE ORTODOXĂ
„ISIDOR TODORAN":

Joi, 14 mai 2020 a avut loc susţinerea tezei de abilitare cu titlul *Orizontul apofatic al apologiei creştine. Dialogul cu filosofia* a Conf. univ. dr. Nicuşor Turcan. Din comisia de abilitare, prezidată de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, au făut parte: Pr. prof. univ. dr. Cristinel Ioja (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea" - Universitatea „Aurel Vlaicu" din Arad), Pr. prof. univ. dr. Gheorghe Remete (Facultatea de Teologie Ortodoxă - Universitatea „1 Decembrie 1918" din Alba Iulia) şi Pr. prof. univ. dr. Valer Bel (Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca).

EXPOZIȚII:

Vineri, 13 decembrie 2019, la Galeria Paul Sima a Universității „Babeş-Bolyai", a avut loc vernisajul expoziţiei personale a Prof. univ. dr. Marcel Gheorghe Muntean, cu tema: *Peisaje transilvane*.

*

În cadrul SalonuIui Icoanei Ardelene, ediția a XX-a, în foaierul Bibliotecii Judeţene „Octavian Goga" din Cluj-Napoca, au fost vernisate marți, 17 decembrie 2019 zeci de icoane transilvănene pe sticlă şi lemn. Între iconarii ale cărot lucrări au fost expuse este Prof. univ. dr. Marcel Gheorghe Muntean.

ALTE EVENIMENTE:

Studenţii Facultăţii de Teologie Ortodoxă din cadrul Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca au participat, alături de dascălii lor, la deschiderea festivă a cursurilor anului academic 2019-2020.

Luni, 30 septembrie 2019 în paraclisul facultăţii a fost săvârşită slujba de Te Deum la începutul Anului universitar de un sobor de părinţi profesori.

În continuare cu toţii au participat, în centrul municipiului Cluj-Napoca, la marşul Centenarului Universităţii „Babeş-Bolyai" (organizatorul pe facultate al acestei manifestări a fost Pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuţa).

Marţi, 1 octombrie 2019, ziua prăznuirii Acoperământului Maicii Domnului, în paraclis, a fost oficiată Sfânta Liturghie în sobor de preoţi şi diaconi profesori. Arhim. lect. univ. dr. Benedict (Valentin) Vesa a susţinut un cuvânt de învăţătură. Răspunsurile liturgice au fost date de Corul Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Arhid. asist. univ. dr. Daniel Mocanu.

Evenimentul a continuat în după amiaza aceleiaşi zile, în Aula Facultăţii, cu prelegerea inaugurală susţinută de Lect. univ. dr. Paul Siladi, cu tema: *Teologia faptelor sau mărturia prin sfinţenia vieţii*, în prezenţa Înaltpreasfinţitului Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei care le-a adresat apoi studenţilor un cuvânt duhovnicesc.

De asemenea, au mai susţinut alocuţiuni Prof. univ. dr. Călin Rus, prorector al Universităţii „Babeş-Bolyai", preşedintele Senatului Universităţii „Babeş-Bolyai", Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, preşedintele Senatului Universităţii şi Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultăţii de Teologie Ortodoxă.

Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca intră în anul universitar 2019-2020 cu un număr de 656 de studenţi (dintre care şi studenţi străini din Republica Moldova, Serbia, Suedia, Columbia, China), înmatriculaţi la nivel licenţă, la cele patru specializări: *Teologie pastorală, Teologie didactică, Teologie asistenţă socială* şi *Artă sacră* la nivel master, la cele şapte programe de studiu: *Doctrină şi hermeneutică creştin-ortodoxă, Ortodoxie românească şi viaţă liturgică, Pastoraţie şi duhovnicie, Artă sacră (conservarea, restaurarea şi crearea bunurilor culturale), Bioetică – morală, etică şi deontologie, Consiliere pastorală şi asistenţă psihosocială* şi Istoria religiilor. Geopolitica *religiilor monoteiste (creştinism, iudaism, islam)* şi la nivel doctorat, la cele unsprezece specializări: *Spiritualitate ortodoxă, Muzică bisericească şi Ritual, Teologia Vechiului Testament, cu elemente de arheologie biblică şi limbă ebraică, Istoria Bisericii Ortodoxe Române cu noţiuni de paleografie, Misiologie şi ecumenism, Istorie bisericească universală, Studiul biblic şi exegetic al Noului Testament, Omiletică şi Catehetică, Teologie Pastorală, Morală creştină* şi *Drept canonic*.

*

Marţi, 1 octombrie 2019, Facultatea de Teologie Ortodoxă a găzduit consfătuirea anuală a celor 150 de profesori de Religie din judeţul Cluj, desfăşurată sub preşedinţia Înaltpreasfinţitului Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei.

Arhim. lect. univ. dr. Benedict (Valentin) Vesa a susţinut o prelegere.

Au rostit alocuţiuni: inspectorul şcolar general pentru disciplina Religie în cadrul Ministerului Educaţiei Naţionale, conf. univ. dr. Vasile Timiş, protopopul de Cluj II, Pr. Alexandru Constantin Ciui şi inspectorul de religie din cadrul Inspectoratului Şcolar Judeţean Cluj, Pr. prof. Sidon Marian.

*

Joi, 3 octombrie 2019, a fost organizată în Episcopia Caransebeşului întâlnirea preoţilor pensionari din această eparhie. A fost săvârşită Sfânta Liturghie în biserica „Sf. Iosif cel Nou Partoş" din Reşiţa de către un sobor de preoţi în prezenţa preoţilor pensionari şi a preoteselor din toate protopopiatele eparhiei. În continuare, în Sala de festivităţi a Protopopiatului Reşiţa, invitatul special Pr. conf. univ. dr. Ioan Bizău a rostit o meditaţie duhovnicească.

*

În perioada 3-6 octombrie 2019, a avut loc la Facultatea de Geografie a Universităţii „Babeş-Bolyai", Conferinţa ştiinţifică aniversară, organizată cu ocazia sărbătoririi a 100 de ani de la înfăptuirea şcolii geografice clujene. A susţinut un recital Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica", dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultăţii de Teologie Ortodoxă.

*

Sâmbătă, 5 octombrie 2019, la sediul Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a avut loc deschiderea unei noi serii de cursuri pentru formarea cântăreţilor bisericeşti. Cursurile se vor desfăşura în fiecare zi de sâmbătă, în două module (5 octombrie-30 noiembrie şi 7 martie - 30 mai 2020). Sunt înscrişi 47 de cursanţi din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului, Episcopia Maramureşului şi Sălajului, Episcopia Sălajului, Episcopia Devei şi Hunedoarei, Arhiepiscopia Sucevei şi Rădăuţilor şi Episcopia Tulcii.

*

Marţi, 8 octombrie 2019, preoţii care slujesc în parohiile municipiului Cluj-Napoca s-au reunit în şedinţă de lucru, care s-a desfăşurat la Centrul Eparhial al Arhiepiscopiei Clujului. Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea, prodecanul Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca le-a vorbit preoţilor despre coordonatele misiunii în societatea actuală.

*

Joi, 10 octombrie 2019 a fost inaugurat Centrul de Studii Patristice şi Literatură Creştină Antică (CSPLCA) creat din iniţiativa Facultăţilor de Teologie Ortodoxă, Teologie Greco-Catolică, Teologie Romano-

Catolică, Teologie Reformată, Facultăţii de Litere şi Facultăţii de Istorie şi Filosofie ale Universităţii ,,Babeş-Bolyai", în colaborare cu Institutul Patristic Augustinianum al Universităţii "San Giovanni in Laterano" din Roma. La ceremonia inaugurală au participat Preşedintele Senatului UBB, Pr. prof. univ.dr. Ioan Chirilă şi Arhim. lect. univ. dr. Benedict Vesa.

*

Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului a organizat joi, 10 octombrie 2019, în sala mare a Muzeului Mitropoliei Clujului, evenimentul cultural *Un secol de la înființarea Consistoriului Ortodox la Cluj*. Au luat cuvântul: ÎPS Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei, P. S. Petroniu, Episcopul Sălajului, Acad. prof. univ. dr. Ioan Bolovan, prorectorul Universităţii ,,Babeş-Bolyai" şi directorul Institutului de Istorie „George Barițiu", Pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuţa, Pr. dr. Florin Cătălin-Ghiţ, Dr. Andreea Ineoan Dăncilă.

Seara culturală a cuprins şi un recital vocal-simfonic în interpretarea unor artişti de la Opera Naţională Română din Cluj-Napoca, Academia Naţională de Muzică „Gheorghe Dima" şi Teatrul Naţional „Lucian Blaga".

*

Duminică, 13 octombrie 2019, Înaltpreasfinţitul Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei şi Preasfinţitul Părinte Ignatie, Episcopul Huşilor au oficiat Slujba de resfinţire a bisericii din parohia Suplai, Protopopiatul Năsăud, urmată de Sfânta Liturghie. Din soborul de slujitori a făcut parte şi prodecanul Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea. Răspunsurile liturgice au fost date de Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica" al facultăţii, dirijat de Arhid. asist. univ. dr. Daniel Mocanu.

*

Duminică, 13 octombrie 2019, la sediul Protopopiatului Ortodox Huedin, în cadrul festivităţilor derulate în cinstea aniversării a 85 de ani de la sfinţirea Catedralei Moţilor, a avut loc lansarea cărţii *Cântările mântuirii*, semnată de Ştefan Sabău, apărută la Editura Limes. A participat şi a luat cuvântul: Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, preşedintele Senatului Universităţii „Babeş-Bolyai".

*

Mănăstirea „Sfânta Cuvioasă Parascheva" de la Râşca Transilvană şi-a sărbătorit hramul luni, 14 octombrie 2019. Arhim. Dumitru Cobzaru, exarhul mănăstirilor din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului a săvârşit Sfânta Liturghie, alături de un sobor de preoţi şi diaconi. Răspunsurile liturgice au fost date de Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica" al Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Arhid. asist. univ. dr. Daniel Mocanu.

*

Marţi, 15 octombrie 2019, la Librăria Humanitas din Cluj-Napoca a avut loc lansarea volumelor: *Geneza* şi *Exodul. Leviticul* din seria *Biblia după textul ebraic*. Au paricipat: Pr. prof. univ.dr. Ioan Chirilă, preşedintele Senatului Universităţii „Babeş-Bolyai", Conf. univ. dr. Alin-Sebastian Tat, directorul Centrului de Studii Patristice şi Literatură Creştină Antică al UBB şi Pr. prof. univ.dr. Silviu Tatu.

*

Universitatea ,,Babeş-Bolyai", Muzeul de Artă din Cluj-Napoca şi Editura Şcoala Ardeleană au organizat miercuri, 16 octombrie 2019, lansarea volumului *Cine sunt românii? Perspective asupra identităţii naţionale* (Coordonator: Vasile Boari). A participat Pr. prof. univ.dr. Ioan-Vasile Leb (coautor).

*

În perioada 16-17 octombrie 2019 a avut loc la Timişoara, întrunirea Colegiului decanilor Facultăţilor de Teologie Ortodoxă din Patriarhia Română.

Pe ordinea de zi s-au aflat probleme precum: urgentarea procesului de finalizare a manualelor pentru învăţământul teologic universitar ortodox, aspecte privind organizarea celui de-al IX-lea Congres al Facultăţilor de Teologie Ortodoxă din ţară care se va desfăşura în anul 2020 la Iaşi.

A luat parte la lucrări Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultăţii de Teologie Ortodoxă.

*

Arhiepiscopia Vadului Feleacului şi Clujului, Departamentul Misionar, în colaborare cu Protopopiatul Ortodox Român Dej, Protopopiatul Ortodox Beclean şi Primăria Dej, a organizat vineri, 18 octombrie 2019 la Centrul Cultural „Arta" din Dej conferinţa cu tema *Pot vorbi cu Dumnezeu prin smartphone ?* susţinută de Pr. lect. univ dr. Liviu Vidican-Manci.

*

La Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea" din cadrul Universităţii „Aurel Vlaicu" din Arad s-a desfăşurat, în perioada 21-22 octombrie 2019, Simpozionul internaţional *Relevanţa Bisericii Ortodoxe în cultura română. Interferenţe interortodoxe şi intercreştine*. Au susţinut referate: Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă: *Patriarhul Iustin - exponent de seamă al reuniunilor intercreştine şi interortodoxe*, Pr. prof. univ. dr. Valer Bel: *Teologia ortodoxă şi cultura românească în perspectivă misionară*, Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea: *Evanghelia şi credinţele populare româneşti. Fenomenul inculturării Evangheliei în comunităţile tradiţionale autohtone*.

*

Între 21 şi 23 octombrie 2019 a avut loc la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Craiova simpozionul: *Mintea umană: restructurare şi iluminare*, Au participat cut referate: Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă: *Mintea*

lui Hristos (1Cor. 2,16), mintea scripturală (G. Florovsky) şi mintea omului contemporan: comunicare sau cuminecare?, Arhim. lect. univ. dr. Benedict Vesa: *Puterea spiritual-cognitivă în tradiţia ascetică siriacă*, Pr. prof. univ. dr. Grigore-Dinu Moş: *Mintea umană şi lucrările sale: excurs exegetic la Isaia 11,2*, Lect. univ. dr. Paul Siladi: *Metanoia şi paza minţii în Patericul Egiptean*.

*

În perioada 22-31 octombrie 2019, la Centrul Social-Cultural „Sfântul Ilie" de la Mânăstirea Miclăuşeni, judeţul Iaşi, a avut loc o nouă sesiune pentru obţinerea gradelor profesionale pentru personalul clerical. Au participat aproximativ 50 de preoţi din Mitropolia Moldovei şi Bucovinei. Pr. conf. univ. dr. Radu Preda a susţinut o prelegere despre implicarea Bisericii în social.

*

Marţi, 22 octombrie 2019, la Casa de Cultură a Studenţilor, sub egida Mitropoliei Clujului, Maramureşului şi Sălajului şi a Organizaţiei Creştine „Agape. Preţuim Familia", a avut loc conferinţa: *Terapia sufletului. Ce trebuie să ştie un tânăr?,* susţinută de Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană şi Prof. univ. dr. Daniel David, prorector al Universităţii „Babeş-Bolyai".

*

Joi, 24 octombrie 2019, în oraşul Băile Herculane s-a desfăşurat conferinţa de toamnă a preoţilor şi profesorilor de religie din protopopiatele Caransebeş şi Băile Herculane. Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană a susţinut conferinţa cu tema: *Actualitatea utilizării Sfintei Scripturi la propovăduirea de la amvon azi. Constatări şi soluţii.* P. S. Părinte Lucian, Episcopul Caransebeşului, i-a conferit părintelui profesor Ordinul eparhial „Crucea Episcop Elie Miron Cristea", clasa a II-a pentru clerici.

*

În zilele de 24 şi 25 octombrie 2019 a avut loc simpozionul *Reshaping Ecumenism in Times of Transformation*, organizată de St. Cyril and Methodius Faculty of Theology Palacky University in Olomuc (Cehia). Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea, prodecanul Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a susţinut comunicarea: *Between Hope and Disappointment. A Short Evaluation of the Romanian Orthodox Church Involvement in Ecumenism in the Post-Communist Era*.

*

În data de 24 octombrie 2019, în Aula Magna a Universităţii ,,Babeş-Bolyai", în deschiderea conferinţei internaţionale a Facultăţii de Litere a UBB (organizator Conf. univ. dr. Adrian Papahagi), Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica", dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultăţii de Teologie Ortodoxă a susţinut un recital.

*

Joi, 31 octombrie 2019 la Centrul Cultural „Arta" din Dej Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană a susţinut conferinţa cu tema *Depresia, boala secolului?* Evenimentul a fost organizat de Protopopiatul Ortodox Român Dej şi Primăria Municipiului Dej.

*

În cadrul conferinţelor preoţeşti de toamnă, prezidate de IPS Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei, cu tema: *Anul comemorativ al Patriarhilor Nicodim Munteanu şi Iustin Moisescu şi al traducătorilor de cărţi bisericeşti*, Diac. lect. univ. dr. Olimpiu-Nicolae Benea a susţinut prelegerea *Dileme traductologice în ediţiile Sfintei Scripturi: Nicodim Munteanu (1944) şi Iustin Moisescu (1982). O diagnoză în contextul traducerilor româneşti*:

- 8 octombrie 2019 la Protopopiatul Năsăud
- 17 octombrie 2019 la Protopopiatul Huedin
- 24 octombrie 2019 la Protopopiatul Bistriţa
- 7 noiembrie 2019 la Protopopiatul Beclean
- 11 noiembrie 2019 la Protopopiatul Turda
- 18 noiembrie 2019 în Aula Facultăţii de Teologie Ortodoxă, participând preoţii din Protopopiatele Cluj I şi II.
- 19 noiembrie 2019 la Protopopiatul Dej
- 26 noiembrie 2019 la Protopopiatul Gherla

*

Mânăstirea Timişeni-Şag din cadrul Arhiepiscopiei Timişoarei, a găzduit luni, 4 noiembrie 2019, Simpozionul internaţional de Teologie *Maica Domnului, ocrotitoarea creştinilor*. Organizat de Arhiepiscopia Timişoarei şi Facultatea de Litere, Istorie şi Teologie a Universităţii de Vest din Timişoara. A participat Lect. univ. dr. Stelian-Paşca-Tuşa.

*

Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca a acordat marţi, 5 noiembrie 2019, preotului ortodox român, Prof. univ. dr. Eugen J. Pentiuc, profesor de studii biblice (Vechiul Testament) şi limbi semitice la Institutul de Teologie „Sfântul Vladimir" şi la Institutul Teologic „Sfânta Cruce" din Brookline, Boston, SUA, titlul de Doctor Honoris Causa.

Ceremonia a avut loc în Aula Magna a UBB, în prezenţa Înaltpreasfinţitului Părinte Andrei, a Preasfinţitului Părinte Petroniu, a numeroşi profesori, teologi şi oameni de cultură din ţară şi din străinătate, a studenţilor şi a cadrelor didactice ale Facultăţii de Teologie Ortodoxă,

Distincţia a fost acordată în urma propunerii Facultăţii de Teologie Ortodoxă pentru contribuţia deosebită la dezvoltarea studiilor biblice în mediul universitar şi de cercetare european, pentru promovarea studiilor neo-elenistice şi de balcanologie, precum şi pentru colaborarea sa cu mediul academic românesc.

Laudatio a fost prezentat de Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea, prodecanul Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

*

Duminică, 10 noiembrie 2019, a avut loc la biserica „Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil" din Cluj-Napoca, cartierul Dâmbul Rotund, în contextul prăznuirii hramului, lansarea cărţii dr. Vasile Rojneac: *Părintele Protopop Gavril Relea (1910-2005): un vrednic slujitor al lui Dumnezeu şi al neamului românesc*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2019. Au participat: Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru, Pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuţa şi dr. Paul-Ersilian Roşca.

*

Duminică, 10 noiembrie 2019, după slujba Vecerniei, Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea, prodecanul Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, a susţinut în parohia Soporu de Câmpie cateheza *Ierarhia bisericească. O abordare interconfesională*, în cadrul proiectului catehetic *Mai aproape de Cuvânt*, care se desfăşoară sub egida Departamentului Misionar al Arhiepiscopiei Clujului.

*

Marţi, 12 noiembrie 2019, la Librăriile Humanitas din Cluj-Napoca a avut loc lansarea cărţilor lui Alexandru Mironescu cu titlurile: *Calea inimii. Eseuri în duhul Rugului Aprins* şi *Admirabila tăcere*. Au participat: Prof. univ. dr. Virgil Ciomoş, Arhim. lect. univ. dr. Benedict Vesa şi Conf. univ. dr. Alin-Sebastian Tat, directorul Centrului de Studii Patristice şi Literatură Creştină Antică al Universităţii „Babeş-Bolyai".

*

La biserica „Adormirea Maicii Domnului" din cartierul clujean Mănăştur a avut loc marţi 12 noiembrie 2019, întâlnirea tinerii care fac parte din grupurile parohiale de tineret ale parohiilor din Municipiul Cluj-Napoca. A fost prezent şi a susţinut o prelegere pe tema: *Tinereţe şi misiune creştină* Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea, prodecanul Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

*

Asociaţia Sf. Elisabeta Feodorovna a organizat, în 18 noiembrie 2019, la Casa de Cultură a Studenţilor din Cluj-Napoca, un spectacol caritabil de muzică religioasă şi populară *Zâmbet pentru Africa*. A participat Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea, prodecanul Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca şi Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica" al Facultăţii de Teologie Ortodoxă, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultăţii.

*

În perioada 17 - 23 noiembrie 2019 a avut loc la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca prima săptămână duhovnicească a Postului Crăciunului, cu următorul program:

· Duminică, 17 noiembrie 2019 a fost săvârşită Slujba Utreniei, la Capela Facultăţii, urmată de Sfânta Liturghie, iar seara Vecernia şi Paraclisul Maicii Domnului, la Catedrala Mitropolitană. Î. P. S. Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei a susţinut o catehеză.

· Luni, 18 noiembrie 2019, a fost săvârşit Ceasul I, la Capela Facultăţii, iar seara, Vecernia, la Catedrala Mitropolitană. A predicat Pr. Alexandru Ciui - Protopopul Protopopiatului Cluj II.

· Marţi, 19 noiembrie 2019, a fost săvârşit Ceasul III, la Capela Facultăţii, iar seara, Vecernia, la Catedrala Mitropolitană. A predicat Pr. Dr. Dan Liviu Hognogi - Protopopul Protopopiatului Cluj I.

· Miercuri, 20 noiembrie 2019, a fost săvârşit Ceasul VI, la Capela Facultăţii, iar seara, Vecernia, la Catedrala Mitropolitană. A predicat Pr. Ionuţ Buftea - Protopopul Protopopiatului Dej.

· Joi, 21 noiembrie 2019, a fost săvârşită la Capela Facultăţii Slujba Utreniei şi Sfânta Liturghie, de către Protos. dr. Simeon Pintea - Eclesiarhul Catedralei Mitropolitane (cadru didactic asociat), iar seara, Vecernia, la Catedrala Mitropolitană. A predicat invitatul ASCOR Cluj-Napoca, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu - decanul Facultăţii de Teologie Ortodoxă: *Frumuseţea slujbelor bisericeşti în sufletul tinerilor de astăzi*;

· Vineri, 22 noiembrie 2019, a fost săvârşit Ceasul IX, iar seara, Pavecerniţa Mică, la Capela Facultăţii;

· Sâmbătă, 23 noiembrie 2019, a fost săvârşită Vecernia Mare cu Litie, la Capela Facultăţii.

*

În data de 26 noiembrie 2019, Pr. conf. univ. dr. Radu Preda, preşedinte executiv al Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului şi Memoria Exilului Românesc (IICCMER), a susţinut la Deva prelegerea intitulată: *După 30 de ani. Lungul drum spre libertate*, în cadrul celei de a VI-a ediţii a Conferinţei teologico-istorice anuale: *Pătimitori şi pătimire în închisorile comuniste*, organizate de Episcopia Devei şi Hunedoarei.

*

În seara zilei de 19 noiembrie 2019, la Muzeul Mitropoliei Clujului a avut loc lansarea cărţii d-lui Gabriel Bric: *Semeseuri pentru familii grăbite*. Au vorbit Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană şi Conf. univ. dr. Adrian Papahagi.

*

La praznicul Intrării în biserică a Maicii Domnului, joi, 21 noiembrie 2019, biserica de la Coroana din municipiul Bistriţa a fost resfinţită de trei iaerarhi ai Bisericii noastre: Înaltpreasfinţitul Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit

Andrei, Preasfinţitul Părinte Ignatie, Episcopul Huşilor, şi Preasfinţitul Părinte Visarion, Episcopul Tulcii, care au săvârşit apoi Sfânta Liturghie, fiind înconjuraţi de un sobor mare de preoţi şi diaconi. Răspunsurile liturgice au fost date de Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica" al Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul facultăţii.

*

Joi, 21 noiembrie 2019, la Muzeul Mitropoliei Clujului a fost organizată o seară culturală cu tema *Învierea unei icoane*. Ipostaze ale restaurării icoanei Sf. Arhanghel Mihail atribuită preotului zugrav Luca din Iclod (provenind de la biserica „Sfântul Nicolae" din Dealul Cîrjii-Boiereni, judeţul Maramureş). Au vorbit IPS Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei, Pr. Conf. univ. dr. Marin Coteţiu şi Prof. univ. dr. habil. Marcel Gheorghe Muntean. Evenimentul a fost întregit de un recital de harpă şi trompetă.

*

Arhiepiscopia Vadului Feleacului şi Clujului, Departamentul Misionar, în colaborare cu Protopopiatul Ortodox Turda, a organizat luni, 25 noiembrie 2019 la Teatrul „Aureliu Manea" din municipiul Turda conferinţa cu tema: *Pot vorbi cu Dumnezeu prin smartphone?*. susţinută de Pr. lect. univ dr. Liviu Vidican-Manci.

*

Sâmbătă, 30 noiembrie 2019, la sărbătoarea Sfântului Apostol Andrei, cel Întâi Chemat, Ocrotitorul României, Înaltpreasfinţitul Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei, împreună cu Preasfinţitul Părinte Pimen, Episcop de Dubno, Vicar al Eparhiei de Rovno (Patriarhia Moscovei), a oficiat Sfânta Liturghie în Catedrala Mitropolitană din Cluj-Napoca, în sobor de preoţi şi diaconi. Din sobor au făcut parte preoţi de la Centrul Eparhial, protopopi, profesori de la Facultatea de Teologie Ortodoxă, de la Seminarul Teologic Ortodox din municipiu şi slujitori ai catedralei mitropolitane. Răspunsurile la Sfânta Liturghie au fost date de Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica" al Facultăţii de Teologie Ortodoxă, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul instituţiei.

*

În perioada 1-6 decembrie 2019 s-a desfăşurat un ciclu de activităţi sub egida Săptămânii Facultăţii.

Duminică 1 Decembrie 2019, la Catedrala Mitropolitană, Sf. Liturghie a fost săvârşită de IPS Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei.

În zilele de 2 şi 3 decembrie 2019 a avut loc conferinţa Grupului de cercetare ortodoxă „Sf. Ioan Gură de Aur". Tema discutată a fost antropologia teologică şi Teologia părintelui George Florovsky.

Luni, 2 decembrie 2019 a avut loc lansarea cărţilor: *Riscul iubirii. Despre buna întrebuinţare spirituală a obişnuitului*, Ed. Doxologia, Iaşi, 2019, autor Lect. univ. dr. Paul Siladi. Au prezentat: Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea şi Pr. lect. univ. dr. Grigore-Dinu Moş şi *Cântări la Slujba înmormântării mirenilor*, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2019, autor: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu. A prezentat: Arhid. asist. univ. dr. Daniel Mocanu.

De asemenea a fost vizionat filmul: *Fericiţi făcătorii de pace*, regizat de Ciprian Moldovan. A prezentat: Conf. univ. dr. Ioan Cârja de la Facultatea de Istorie şi Filosofie a Universităţii „Babeş-Bolyai".

Marţi, 3 decembrie 2019 au fost lansate revistele: *Studia Universitatis Babes-Bolyai*, seria Theologia Orthodoxa, nr. 1/2019, *Diakrisis*, Yearbook of Theology and Philosophy, editată de Centrul de Dialog între Teologie şi Filosofie şi *Studia Theologica Doctoralia Napocensia* şi cărţile: *Mediaş. De la Media Colonia până astăzi*, Ed. Crisserv, Mediaş, 2018, autor: Pr. dr. Achim Sărăşan. Au prezentat: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu şi Pr. prof. univ. dr. Ioan Vasile Leb şi *Partea văzută a iubirii. Pledoarii pentru credinţă*, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2019, autor: Conf. univ. dr. Nicolae Turcan. A prezentat: Pr. prof. univ. dr. Ştefan Iloaie.

Miercuri, 4 decembrie 2019, la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, a avut loc o seară culturală. Pr. dr. Bogdan Ivanov, consilierul cultural al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, susţinut prelegerea: *Vârstele Sfântului Nicolae*. Grupul coral al Facultăţii, dirijat de Arhid. asist. univ. dr. Daniel Mocanu a susţinut un microconcert de colinde.

În seara zilei de joi, 5 decembrie 2019, în Parcul „Iuliu Haţieganu" a fost organizat evenimentul Colind de Sfântul Nicolae. Au participat corurile celor patru Facultăţi de Teologie ale UBB.

Joi 5 decembrie 2019, la Capela Facultăţii, Arhim. lect. univ. dr. Benedict Vesa a săvârşit slujba Vecerniei cu Litie în cinstea Sfântului Ierarh Nicolae, Arhiepiscopul Mirelor Lichiei, ocrotitorul spiritual al facultăţii. La finalul slujbei, preacuviosul părinte a ţinut un cuvânt de învăţătură, evidenţiind faptul că „Sfântul Nicolae este recunoscut drept om al bunătăţii, pentru că înţelege această lume sub spectrul darului".

Vineri, 6 decembrie 2019, în capela facultăţii Sf. Liturghie a fost săvârşită de IPS Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei în sobor de preoţi şi diaconi profesori, cu participarea studenţilor şi a tuturor ostenitorilor facultăţii. Răspunsurile la strană au fost date de Corul Facultăţii de Teologie Ortodoxă, dirijat de Arhid. asist. univ. dr. Daniel Mocanu.

După citirea pericopei evanghelice, Mitropolitul Clujului a ţinut un cuvânt de învăţătură, intitulat: *Preotul şi credincioşii lui*, vorbindu-le celor prezenţi despre datoria preotului faţă de credincioşii încredinţaţi spre păstorire.

La final, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul facultăţii, a rostit un cuvânt duhovnicesc şi a mulţumit ierarhului pentru binecuvântare şi prezenţă.

În seara aceleiaşi zile, la biserica „Adormirea Maicii Domnului" din cartierul Mănăştur al municipiului Cluj-Napoca, Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica" al Facultăţii de Teologie Ortodoxă, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultăţii a susţinut un concert de colinde.

*

În perioada 8-14 decembrie 2019, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultăţii de Teologie Ortodoxă a Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca, a susţinut la un masterclass coral la Facultatea de Teologie Evanghelică „Augustana" din Neuendettelsau, Germania.

*

În seara zilei de joi 12 decembrie 2019, a avut loc la Muzeul Etnografic al Transilvaniei, în prezenţa IPS Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei, vernisajul expoziţiei „Aşteptând praznicul Crăciunului...". Lucrările expuse fac parte din remarcabila colecţie de artă contemporană a Pr. conf. univ. dr. Ioan Bizău.

*

În data de 12 decembrie 2019, la Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga" din Cluj-Napoca a avut loc lansarea volumului Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, *A învăţa să trăieşti veşnicia (un dialog cu Sandu Frunză)*, recent apărut la Editura Şcoala Ardeleană. Au vorbit Prof. univ. dr. Aurel Codoban, Prof. univ. dr. Vasile Sebastian Dâncu şi poetul Ion Mureşan.

*

Duminică, 15 decembrie 2019, după Slujba Vecereniei, a avut loc în Catedrala Mitropolitană, cu participarea IPS Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei, un concert de colinde în memoria martirilor din Decembrie 1989, susţinut de corurile Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca (dirijori: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu şi Arhid. asist. univ. dr. Daniel Mocanu). În program au fost lucrări de: Nicu Moldoveanu, M. Tache, Vasile Popovici, Gelu Stratulat, Nicolae Lungu, Grigore Panţiru, Vasile Stanciu, Emil Manţia, Stelian Ionaşcu, Gheorghe Danga, Francisc Hubic, Gabriel Popescu, Valentin Teodorian, Ioan D. Chirescu şi Alexandru Paşcanu.

*

Universitatea „Babeş-Bolyai" a organizat luni, 16 decembrie, un ciclu de manifestări menite să exprime „recunoştinţa conducerii şi a generaţiilor actuale de cadre didactice şi studenţi pentru toate personalităţile care au contribuit la dezvoltarea, modernizarea şi afirmarea Universităţii. Au fost dezvelite busturile profesorilor Onisifor Ghibu şi Emil Racoviţă, slujba de sfinţire a acestora fiind săvârşită de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu. Conducerea Universităţii „Babeş-Bolyai" a omagiat cu acest prilej 100 de personalităţi care au ocupat diverse funcţii administrative şi, prin competenţele lor pro-

fesionale, au sporit prestigiul instituţiei. Printre aceştia sunt Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru şi Pr. prof. univ. dr. Ioan I. Icăsr. În încheierea evenimentului corul de cameră cameră „Psalmodia Transylvanica" al Facultăţii de Teologie Ortodoxă, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu a susţinut un concert de colinde.

*

Joi, 19 decembrie 2019, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca și Centrul de Dialog între Teologie și Filosofie al Universității „Babeș-Bolyai" a organizat conferința cu titlul: *Teologia după Darwin. Perspective analitice*, susținută de Conf. univ. dr. Călin Săplăcan de la Facultatea de a Teologie Greco-catolică a UBB.

*

În seara zilei de joi, 19 decembrie 2019, la Casa de Cultură a Studenţilor „Dumitru Fărcaş" din Cluj-Napoca, sub egida Mitropoliei Clujului, Maramureşului şi Sălajului şi a Organizaţiei Creştine „Agape", Preţuim Familia, a avut loc evenimentul omagial: *Traian Dorz - poet, martir şi mărturisitor*. A vorbit Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană. Invitat special a fost IPS Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei.

*

În Duminicile Postului Naşterii Domnului, studenţii Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca**,** însoţiţi de cadre didactice au continuat activitatea misionară ce constă în cântarea la strană şi oferirea răspunsurilor la Sf. Liturghie, rostirea unui cuvânt de învăţătură şi discuţii cu preoţii şi cu credincioşii din parohiile Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, după următorul program:

Duminică, 17 noiembrie 2019 Parohia Ocniţa - Arhid. asist. univ. dr. Daniel Mocanu.

Duminică, 24 noiembrie 2019 Parohia Ciceu-Mihăieşti - Diac. lect. univ. dr. Nicolae-Olimpiu Benea.

Duminică, 1 Decembrie 2019 Parohia Miceşti - Pr. lect. univ. dr. Grigore-Dinu Moş.

Duminică, 8 decembrie 2019 Parohia Tioltiur - Pr. conf. univ. dr. Marian Coteţiu.

Duminică, 15 decembrie 2019 Parohia Borşa - Pr. lect. univ. dr. Răzvan Perşa.

*

În perioada 15 - 20 decembrie 2019 a avut loc la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca ultima săptămână duhovnicească a Postului Crăciunului:

· Duminică, 15 decembrie 2019 a fost săvârşită Vecernia, la Catedrala Mitropolitană urmată de Concertul de Colinde susţinut de Corurile Facultăţii

de Teologie Ortodoxă. A predicat Arhim. prof. Samuel Cristea, Duhovnicul Seminarului Teologic Ortodox din Cluj-Napoca.

· Luni, 16 decembrie 2019 a fost săvârşit Ceasul I, la Capela Facultăţii, iar seara, Vecernia, la Catedrala Mitropolitană. A predicat Pr. drd. Paul Isip, protopop de Gherla.

· Marţi, 17 decembrie 2019 a fost săvârşit Ceasul al III-lea, la Capela Facultăţii, iar seara, Vecernia, la Catedrala Mitropolitană. A predicat Pr. dr. Adrian Medan de la Parohia „Pogorârea Sf. Duh" din Cluj-Napoca;

· Miercuri, 18 decembrie 2019, a fost săvârşit *Ceasul al VI-lea*, la Capela Facultăţii, iar seara, Vecernia, la Catedrala Mitropolitană. A predicat Pr. Claudiu Nechita, Consilierul social-filantropic al Episcopiei Sălajului.

· Joi, 19 decembrie 2019, a fost săvârşită Sfânta Liturghie, la Capela Facultăţii. Seara IPS Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei a fost colindat la reşedinţa mitropolitană de studenţii şi profesorii facultăţii noastre, rostind un Cuvânt de binecuvântare.

· Vineri, 20 decembrie 2019, a fost săvârşit *Ceasul al IX-lea*, la Capela Facultăţii.

Vineri dimineaţa, Părintele Mitropolit Andrei a primit colindul membrilor Corului de Cameră „Psalmodia Transylvanica" al Facultăţii de Teologie Ortodoxă, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

*

Duminică, 22 decembrie 2019, la Catedrala Mitropolitană, după Slujba Vecerniei şi după cuvântul de învăţătură al Înaltpreasfinţitului Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei, a avut loc Concertul de Colinde al Corului Catedralei, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu. Corul Mitropolitan a interpretat 14 colinde din repertoriul românesc, printre care: „Moş Crăciun" (Dumitru Georgescu Kiriac), „Bună dimineaţa" (Alexandru Podoleanu), „Astăzi s-a născut Hristos" (Timotei Popovici), „Legănelul lui Iisus" (Valentin Teodorian), „Sus la Răsărit" (Costică Andrei), „Colindă de păcurar" (Ilarion Cocişiu), „Colo-n Sus" (Marţian Negrea), „Vine Crăciunul pe sară" (Nicolae Ursu), „Leru-i, Doamne, Ler" (Remus Georgescu) şi „Ziurel de ziuă" (Remus Georgescu). Versurile ultimelor două colinde, închinate eroilor-martiri ai Revoluţiei din Decembrie 1989, aparţin poetului Radu Gyr, martir al închisorilor comuniste. Moderatorul concertului a fost Arhim. lect. univ. dr. Benedict Vesa, La final, Părintele Mitropolit Andrei le-a mulţumit pentru colind şi le-a adresat un scurt gând duhovnicesc, însoţit de tradiţionalele urări de sărbători.

*

Duminică, 29 decembrie 2019, Arhim. lect. univ. dr. Benedict Vesa a săvârşit Sf. Liturghie şi a rostit un cuvânt de învăţătură în biserica cu hramul „Adormirea Maicii Domnului" din Cluj-Napoca (cartier Mănăştur).

*

În zilele de 17 şi 18 ianuarie 2020, la Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava a avut loc Simpozionul Naţional: *Valori naţionale în creaţia Mitropolitului Bartolomeu Valeriu Anania*, ediţia a VII-a. Din partea facultăţii noatre a participat: Pr. prof. univ. dr. Ştefan Iloaie.

*

Duminică, 19 ianuarie 2020, Sfânta Liturghie a fost săvârşită în biserica „Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel" din Cluj-Napoca (Mănăştur), de un sobor de zece preoţi şi diaconi, în frunte cu Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, preşedintele Senatului Universităţii „Babeş-Bolyai", care, plecând de la pericopa evanghelică a vindecării celor zece leproşi, a ţinut un cuvânt de învăţătură.

*

Miercuri, 22 ianuarie 2020, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a găzduit o sesiune de formare cu tema *Capacitarea preoţilor în prevenirea, identificarea şi raportarea cazurilor de trafic de persoane şi exploatare sexuală*. Au participat Înaltpreasfinţitului Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultăţii şi 100 de clerici din judeţele Cluj şi Bistriţa-Năsăud (din toate cele nouă protopopiate ale Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului). Evenimentul a fost organizat în colaborare cu Asociaţia eLiberare şi în parteneriat cu Agenţia Naţională Împotriva Traficului de Persoane.

*

În 23 ianuarie 2020, în conformitate cu Legea educaţiei naţionale şi Charta Universităţii Babeş-Bolyai au avut loc alegeri, la nivel de departament şi facultate pentru mandatul 2020-2024.

În consiliul Facultăţii de Teologie Ortodoxă au fost aleşi: Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, Pr. prof. univ. dr. Ştefan Iloaie, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, Arhim. prof. univ. dr. Teofil (Cristian) Tia, Pr. conf. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan, Pr. conf. univ. Cristian Sebastian Sonea, Conf. univ. dr. Nicuşor Turcan, Arhim. lect. univ. dr. Benedict (Valentin Cosmin) Vesa, Pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuţa, Pr. lect. univ. dr. Adrian-Aurel Podaru, Pr. lect. univ. dr. Răzvan-Tudor Perşa.

Director al Departamentului de Teologie Ortodoxă a fost reales de către corpul profesoral al facultăţii Pr. prof. univ. dr. Ştefan Iloaie. Membri în Consiliul Departamentului: Pr. conf. univ. dr. Gabriel-Viorel Gârdan, Conf. univ. dr. Nicuşor Turcan, Pr. lect. univ. dr. Adrian-Aurel Podaru şi Lect. univ. dr. Claudia-Cosmina Trif.

*

La sediul Facultăţii de Teologie Ortodoxă a avut loc miercuri, 23 ianuarie 2020, prima şedinţă din anul 2020 a preoţilor din protopopiatul Cluj II, cu participarea Înaltpreasfinţitului Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei.

Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, a subliniat importanţa misiunii în rândul intelectualilor, dar şi a pregătirii continue a preoţilor.

*

Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca a acordat marţi, 28 ianuarie 2020 titlului de doctor Honoris Causa Domnului Prof. dr. Paolo Odorico de la École des Hautes Études en Sciences Sociales din Paris. Ceremonia, prezidată de Prof. univ. dr. Daniel David, prorector al UBB, a avut loc în Aula Magna a UBB, în prezenţa a numeroşi profesori, teologi şi oameni de cultură, a studenţilor şi a cadrelor didactice ale Facultăţii de Teologie Ortodoxă.

Distincţia a fost acordată în urma propunerii Facultăţii de Teologie Ortodoxă pentru contribuţia deosebită la dezvoltarea studiilor de bizantinologie în mediul universitar şi de cercetare european, pentru promovarea studiilor neo-elenistice şi de balcanologie, precum şi pentru colaborarea sa cu mediul academic românesc.

Laudatio a fost prezentat de Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb. Proclamaţia a fost citită de Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, preşedintele Senatului UBB. Laureatul a susţinut prelegerea intitulată: *Commonwealth-ul athonit*.

*

În data de 29 ianuarie 2020 a avut loc susţinerea examenului pentru ocuparea unui post didactic de lector universitar la disciplinele*: Istoria Bisericii Universale* şi *Mari patriarhi ai Bisericii Ortodoxe*. S-a înscris şi a promovat examenul: Pr. dr. Paul-Bogdan Ivanov.

*

Joi, 30 ianuarie 2020, Sfânta Liturghie în cinstea Sfinţilor Trei Ierarhi Vasile cel Mare, Grigorie Teologul şi Ioan Gură de Aur, hramul Facultăţii de Teologie Ortodoxă a fost săvârşită la catedrala Mitropolitană de IPS Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei, în sobor de preoţi şi diaconi profesori, cu participarea întregului corp academic, profesori şi studenţi. Răspunsurile liturgice au fost date de Corul Facultăţii de Teologie Ortodoxă, dirijat de Arhid. asist. univ. dr. Daniel Mocanu şi Corul Seminarului Teologic. Universitatea „Babeş-Bolyai" a fost reprezentată de Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă, preşedintele Senatului, care a rostit o scută alocuţiune.

Părintele Decan, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, a mulţumit tuturor pentru participare, evidenţiind în cuvântul său sprijinul constant de care se bucură facultatea - de la a cărei reînfiinţare se împlinesc 30 de ani - din partea înaltului ierarh, dar şi a conducerii Universităţii „Babeş-Bolyai".

*

Sâmbătă, 1 februarie 2020, s-au desfăşurat, în Aula Facultăţii de Teologie Ortodoxă, lucrările Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului

şi Clujului, sub preşedinţia IPS Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei, precedate de slujba de Te Deum săvârşită în paraclisul cu hramul „Sf. Ier. Nicolae". Au participat: Acad. Prof. univ. dr. Ioan-Aurel Pop, preşedintele Academiei Române şi rectorul Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca, Prof. univ. dr. Ioan Bolovan, prorector al UBB şi director al Institutuui de Istorie „George Barițiu" din Cluj-Napoca (membii mireni), Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă (membri clerici), Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru, Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, Prof. univ. dr. Mircea-Gelu Buta, Pr. conf. univ. dr. Ioan Bizău, Arhim. lect. univ. dr. Benedict Vesa, Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci şi Pr. lect. univ. dr. Răzvan Perşa. A fost prezent şi dl. Victor Opaschi, secretar de stat pentru Culte.

Ziua a început cu şedinţa Consiliului Eparhial al Arhiepiscopiei Clujului, care a avut loc în sala de consiliu a facultăţii.

*

În ziua de 3 februarie 2020 Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană a susţinut la Nazareth (Israel) conferinţa cu tema: *Omul, chip al lui Dumnezeu, conform antropologiei sfântului Apostol Pavel.*

*

În prioada 3-6 februarie 2020 la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca s-a desfăşurat Work Conference T&T Handbook of Intercultural Yheology and Missiology: *Missiology Intercultural. Theology. Missiology*. Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea, prodecanul facultăţii a susţinut prelegerea cu titlul *The Movement of Liturgy*. Au participat teologi ortodocşi, romano-catolici şi protestanţi, specialişti în Misiologie: John Flett (Australia), Nagy Dorottya, Benno van den Toren, Stefan Paas (Olanda), Christine Lienemann-Perrin (Elveţia), Henning Wrogemann, Claudia Währisch-Oblau (Germania), Peter Phan, Stephen Bevans (SUA), Jonas Adelin Jørgensen (Danemarca), Pavol Bargar (Cehia), Klippies Kritzinger, Reggie Nel (Africa de Sud), Jaco Beyers, Cathy Ross (Marea Britanie).

*

În perioada 3-7 februarie 2020, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu a fost oaspetele Facultăţii de Teologie Evanghelică Luterană Augustana din Neuendettelssau - Germania, unde a susţinut un Workshop pe teme de muzică bisericească corală.

*

În 8 februarie 2020, s-a desfăşurat colocviul pentru obţinerea gradului didactic I la specializarea Religie ortodoxă, seria 2020-2022. Au participat 12 profesori din învăţământul preuniversitar, din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului, Episcopia Maramureşului şi Sătmarului, Episcopia Sălajului, Arhiepiscopia Sucevei şi Rădăuţilor şi Arhiepiscopia Romanului şi Bacăului. Aceştia vor pregăti lucrările metodico-ştiinţifice sub îndrumarea

cadrelor didactice de la Facultatea de Teologie Ortodoxă şi de la Facultatea de Psihologie şi Ştiinţele Educaţiei din cadrul Universităţii "Babeş-Bolyai".

Reprezentantul facultăţii în comisia constituită pentru colocviu a fost Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea.

*

În zilele de 11 şi 12 februarie 2020, la Reşedinţa Patriarhală, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă a participat, în calitate de membru cleric, la şedinţele anuale ale Consiliului Naţional Bisericesc şi Adunării Naţionale Bisericeşti, desfăşurate sub preşedinţia Preafericitului Părinte Patriarh Daniel.

*

În zilele de 17 şi 18 februarie 2020 s-au desfăşurat examenele de finalizare a studiilor, sesiunea a II-a. În urma probei scrise şi a susţinerii tezelor de licenţă au fost declaraţi licenţiaţi în Teologie 12 absolvenţi ai specializării Teologie ortodoxă pastorală şi unul al specializării Artă sacră. De asemenea, prin susţinerea disertaţiei au încheiat studiile ciclului de Master 16 absolvenţi (ai specializărilor Artă sacră - conservarea, restaurarea şi crearea bunurilor culturale, Consiliere pastorală şi asistenţă psihosocială, Doctrină şi hermeneutică creştin-ortodoxă şi Ortodoxie românească şi viaţă liturgică). Toţi aceştia au depus jurământul de credinţă faţă de Biserica Ortodoxă, în capela Facultăţii cu hramul „Sf. Ierarh Nicolae" din incinta Campusului teologic Nicolae Ivan. Momentul solemn s-a desfăşurat în prezenţa corpului profesoral al şcolii.

*

Marţi, 18 februarie 2020 a avut loc susţinerea lucrărilor pentru obţinerea gradul I profesional al personalului clerical. La această sesiune au participat 44 de preoţi din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului, Episcopia Maramureşului şi Sătmarului, Episcopia Sălajului, Arhiepiscopia Sucevei şi Rădăuţilor. Lucrările au fost întocmite sub coordonarea profesorilor Facultăţii.

*

În perioada 18-21 februarie 2020, s-a desfăşurat la Osijek (Croaţia), a XVIII-a ediţie a Conferinţei anuale a Asociaţiei pentru Studii Misiologice din Europa Centrală şi de Est, cu tema: *Misiune şi tineri în Europa Centrală şi de Est*. Din partea facultăţii au participat cu referate:

- Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea şi Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci: *The Vulnerabilities of an Authority: The Case of the Romanian Orthodox Church,*

- Lect. univ. dr. Paul Siladi: *"I have become all things to all men": Theology and cinema,*

- drd. Ionuţ-Eugen Chifa: *Research regarding the Pastoral Missionary Possibilities for Children and Teenagers Affected by Parental Migration Phenomenon in Romania,*

- drd. Daniela Ivanovici şi drd. Elena Oneţiu: *The Mission of the Romanian Orthodox Church in the digital space: Statistics and methods.*

*

Joi, 20 februarie 2020, la Centrul Cultural „Astra" Dej, Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană a susţinut prelegerea: *Mai pot fi educaţi copii, azi?* în cadrul proiectului cultural *Familia şi societatea. Ce ne spune Biblia?* organizat de Protopopiatul Ortodox Dej şi Primăria Municipiului Dej.

*

Luni, 24 februarie 2020, la Muzeul Mitropoliei Clujului, a avut loc o seară culturală dedicată aniversării a 30 de ani de la hirotonia întru arhiereu a Înaltpreasfinţitului Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei. În cadrul acesteia a fost lansat volumul Înaltpreasfinţiei Sale cu titlul: *Crăciunul şi Paştile aduc bucuriile*. Au luat cuvântul: preşedintele Academiei Române şi rectorul Universităţii Babeş-Bolyai - Acad. Prof. univ. dr. Ioan Aurel Pop, actorul Dorel Vişan şi Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci. Evenimentul a fost moderat de Pr. lect. univ. dr. Bogdan Ivanov, consilierul cultural al Arhiepiscopiei Clujului.

*

Marţi, 25 februarie 2020, cu ocazia aniversării a 30 de ani de la hirotonia întru arhiereu a Înaltpreasfinţitului Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei, a fost săvârşită Sfânta Liturghie în Catedrala Mitropolitană din Cluj-Napoca, de un sobor de arhierei, preoţi şi diaconi. Răspunsurile liturgice au fost date de Corul de Cameră „Psalmodia Transylvanica" al Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul facultăţii.

*

În perioada 1-7 martie 2020 a avut loc la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca prima săptămână duhovnicească a Postului Mare

· Duminică, 1 martie 2020 a fost săvârşită Slujba *Utreniei,* la Capela Facultăţii, urmată de Sfânta Liturghie, iar seara *Vecernia* şi *Pavecerniţa Mică*, la Catedrala Mitropolitană. Î. P. S. Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei a susţinut o cateheză.

· Luni, 2 martie 2020, a fost săvârşit Ceasul I, la Capela Facultăţii, iar seara, la Catedrala Mitropolitană, *Canonul cel Mare*. A predicat P. S. Benedict Bistriţeanul, Episcop Vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului

· Marţi, 3 martie 2020, a fost săvârşit Ceasul al III-lea, la Capela Facultăţii, iar seara, la Catedrala Mitropolitană, *Canonul cel Mare*. A predicat Pr. conf. univ. dr. abil. Patriciu-Dorin Vlaicu;

· Miercuri, 4 martie 2020, a fost săvârşit Ceasul al VI-lea, la Capela Facultăţii, iar seara, la Catedrala Mitropolitană, *Canonul cel Mare*. A predicat Pr. conf. univ. dr. Marin Coteţiu.

· Joi, 5 martie 2020, a fost săvârşită Sfânta Liturghie a Darurilor mai înainte Sfinţite, la Capela Facultăţii, iar seara la Catedrala Mitropolitană, *Canonul cel Mare*. A predicat Pr. dr. Florin Stan, protopop al Protoieriei Târgu Lăpuş - Episcopia Maramureşului şi Sătmarului, la invitaţia ASCOR Cluj-Napoca;

· Vineri, 6 martie 2020 a fost săvârşit Ceasul al IX-lea, la Capela Facultăţii, iar seara, Pavecerniţa Mică.

· Sâmbătă, 7 martie 2020, seara, a fost săvârşită Vecernia Mare cu Litie, la Capela Facultăţii.

La slujba Pavecerniţei Mari, în cadrul căreia s-a citit Canonul cel Mare al Sfântului Andrei Criteanul au participat studenţii şi profesorii Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, alături de părinţii slujitori ai Catedralei, profesorii şi elevii Seminarului Teologic Ortodox, Răspunsurile la slujbă au fost date de Corul Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Arhid. asist. univ. dr. Daniel Mocanu.

*

În perioada 3-7 martie 2020, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu a fost oaspetele Facultăţii de Teologie Evanghelică Luterană Augustana din Neuendettelssau - Germania, unde a susţinut un Workshop pe teme de muzică bisericească corală.

*

Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu a participat, în calitate de membru, sâmbătă, 7 martie 2020, la şedinţa festivă anuală a Academiei Europene de Ştiinţe şi Arte din Salzburg, Austria, ediţia a XXX-a. La eveniment a fost prezent Înaltpreasfinţitul Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei.

*

Duminică, 8 martie 2020, la Centrul Social-Misionar „Icoana Maicii Domnului Bucuria tuturor celor necăjiţi" de la Catedrala „Sf. Vineri" din Chişinău, Pr. prof. univ. dr. Ştefan Iloaie, Director de departament la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, a susţinut conferinţa cu tema *Cu iubire, prin post, spre Înviere*.

*

Luni, 9 martie 2020, Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci a susţinut la Huedin conferinţa: *Întâlnire şi iubire în era internetului*. La evenimentul organizat de Protopopiat Ortodox Huedin, Casa orăşenească de Cultură, Liceul Teoretic „Octavian Goga" şi Liceul Tehnologic „Vlădeasa", au participat peste 100 de elevi.

*

Joi, 12 martie 2020, în cadrul şedinţei preoţilor din Protopopiatul Ortodox Cluj 1 a avut loc lansarea cărţii Lect. univ. dr. Paul Siladi cu titlul: *Riscul Iubirii - despre buna întrebuinţare spirituală a obişnuitului*, apărută

la Editura Doxologia. Au luat cuvântul: Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea, prodecanul Facultăţii şi autorul.

*

În data de 22 martie 2020, a III-a Duminică a Postului Mare Parohia Ortodoxă a Tuturor Sfinţilor Cetatea Fetei Floreşti a organizat o seară duhovnicească fost invitat Pr. lect. univ. dr. Adrian Podaru.

*

În zilele de 8, 15 şi 22 martie 2020, Departamentul Misionar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului a derulat Proiectul Misionar-Catehetic intitulat: *Paşi spre cunoaşterea credinţei* cu tema *Tainele de iniţiere creştină: Botezul şi Mirungerea*. Cadre didactice ale Facultăţii de Teologie Ortodoxă care au expus cateheze au fost: Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea (Nădăşel, protopopiatul Huedin), Pr. lect. univ. dr. Adrian Podaru (Vâlcele, protopopiatul Cluj I), Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia (Cuzdrioara, protopopiatul Dej) şi Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci (Feldru II, protopopiatul Năsăud).

*

În primele Duminici ale Postului Mare, studenţii Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, însoţiţi de cadre didactice au continuat activitatea misionară ce constă în cântarea la strană şi oferirea răspunsurilor la Sf. Liturghie, rostirea unui cuvânt de învăţătură şi discuţii cu preoţii şi cu credincioşii din parohiile Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, după următorul program:

Duminică, 8 martie 2020 filia Pruniş a Parohiei Şutu (protopopiatul Turda) - Pr. lect. univ. dr. Grigore-Dinu Moş.

Duminică, 15 martie 2020 Parohia Guga (protopopiatul Dej) - Arhid. asist. univ. dr. Daniel Mocanu.

*

Luni, 6 aprilie 2020, în sala virtuală „Vasile Petraşcu" a Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca a avut loc, cu participarea Preasfinţitul Părinte lect. univ. dr. Benedict Bistriţeanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului. lansarea on line cărţii Lect. univ. dr. Paul Siladi cu titlul: *Singurătatea îmblânzită: reflecţii citadine despre Părinţii pustiei*, apărută la Editura Trinitas a Patriarhiei Române. Au luat cuvântul: Pr. conf. univ. dr. Cristian Sonea, prodecanul Facultăţii, Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican Manci şi autorul. Manifestarea a fost moderată de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultăţii, care a scris Cuvântul înainte al cărţii.

*

Marţi, 7 aprilie 2020, Pr. prof. univ. dr. Ştefan Iloaie a participat la conferinţa on line organizaţă de Asociaţia Studenţilor Creştini Ortodocşi Români Cluj, cu referatul: *Viaţa creştinului, rodul marilor întâlniri*.

*

În urma concursului public pentru selecţia decanilor organizat de Universitatea „Babeş-Bolyai”, în conformitate cu dispoziţiile Legii educaţiei naţionale nr. 1/2011, prevederile Chartei UBB şi a Regulamentului privind alegerile în structurile şi funcţiile de conducere ale UBB, Arhim. prof. univ. dr. Teofil (Cristian) Tia a fost desemnat joi, 16 aprilie 2020, în funcţia de decan al Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, pentru legislatura 2020-2024. Noul decan a fost numit de Rectorul Universităţii, Prof. univ. dr. Daniel David - după un interviu în care a fost prezentat programul managerial - şi validat de Senat.

*

Consiliul facultăţii, în şedinţa online din data de 27 aprilie 2020, la propunerea părintelui decan Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia a avizat numirea Pr. lect. univ. dr. Adrian-Aurel Podaru în funcţia de prodecan al facultăţii pentru legislatura 2020-2024.

*

Începând cu 1 mai 2020, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu a fost ales în funcţia de director al Şcolii Doctorale de Teologie „Isidor Todoran” din cadrul Facultăţii de Teologie Ortodoxă a Universităţii „Babeş-Bolyai” din Cluj-Napoca şi confirmat de Consiliul pentru Studiile Universitare de Doctorat al universităţii.

*

Miercuri, 6 mai 2020, cu binecuvântarea IPS Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu a săvârşit la Mânăstirea „Sfânta Treime” din Breaza (com. Suciu de Sus, jud. Maramureş), respectând restricţiile de distanţare socială, împreună cu Arhim. Gavriil Burzo, duhovnicul mânăstirii, slujba parastasului pentru Pr. dr. Florea Mureşanu, fost cadru didactic al Academiei Teologice Ortodoxe din Cluj, continuând astfel tradiţia începută de părintele Dorel Man.

*

În noaptea de vineri spre sâmbătă, 19-20 iunie 2020, Preasfinţitul Părinte lect. univ. dr. Benedict Bistriţeanul, Episcopul-vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, a săvârşit Sfânta Liturghie, înconjurat de un sobor restrâns de clerici, la Capela Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, cu hramul Sf. Ierarh Nicolae. Preasfinţitul Benedict s-a rugat pentru încetarea noii pandemii, pentru cei bolnavi, pentru personalul medical, precum şi pentru toţi elevii şi studenţii care susţin examene în această perioadă. Răspunsurile la strană au fost date de Corul „Sfântul Lavrentie al Cernigovului” al Asociaţiei Studenţilor Creştini Ortodocşi Români (ASCOR) din Cluj-Napoca.

*

În seara zilei de marți, 23 iunie 2020, în ajunul sărbătorii Naşterii Sfântului Proroc Ioan Botezătorul, la Biserica „Sfinții Apostoli Petru şi Pavel" din cartierul Mănăştur (municipiul Cluj-Napoca), după slujba Vecerniei, în cadrul zilelor hramului a avut loc lansarea celui de-al doilea volum al trilogiei *Iisus Hristos, Iubirea trădată*, intitulat *Singurul Dumnezeu*, ce-l are ca autor Pe pr. prof. univ. dr. George Remete, de la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „1 Decembrie 1918" din Alba Iulia. În cadrul evenimentului au luat cuvântul: Înaltpreasfințitul Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei, autorul şi Conf. univ. dr. Nicolae Turcan.

În seara zilei de vineri, 26 iunie 2020, după slujba Acatistului Sfinților Apostoli Petru şi Pavel a fost lansată cartea cu titlul: *Cu moartea pe moarte călcând* a Diac. lect. univ. dr. Răzvan Brudiu (Facultatea de Teologie Ortodoxă - Universitatea „1 Decembrie 1918" din Alba Iulia). Au prezentat Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca (alocuțiunea intitulată: *„Noi nu murim, atunci când murim!". Despre „cei cuminți de sub glie, învăluiți în mantie de cer şi-n rânduiala firii"*) şi drd. Gabriel Noje.

La Sfânta Liturghie de Duminică, 28 iunie 2020 a slujit şi a predicat Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană.

*

În perioada 1-7 iulie 2020 s-au desfăşurat examenele de finalizare a studiilor. În urma probei de evaluare a cunoştințelor fundamentale şi de specialitate şi a susținerii tezelor de licență, ambele desfăşurate on line, au fost declarați licențiați în Teologie 57 de absolvenți ai specializării Teologie Ortodoxă Pastorală, 6 ai specializării Teologie Ortodoxă Didactică, 10 ai specializării Teologie Ortodoxă Asistență Socială şi 15 ai specializării Artă Sacră. De asemenea, prin susținerea disertațiilor au încheiat studiile ciclului de Master 52 de absolvenți ai programelor de studii la acest nivel. Toți aceştia au depus jurământul de credință față de Biserica Ortodoxă, în Catedrala Mitropolitană, marți, 7 iunile 2020, după slujba de Te Deum, săvârşită de îndrumătorul de an al absolvenților promoției 2020, Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Şcolii doctorale „Isidor Todoran". Momentul solemn s-a desfăşurat în prezența corpului profesoral al şcolii şi a ÎPS Sale Arhiepiscopul şi Mitropolitul Andrei, care a adresat celor prezenți un cuvânt de învățătură. Evenimentul s-a desfăşurat cu respectarea îndrumărilor bisericeşti şi a regulilor impuse de autorități în perioada stării de alertă, ca urmare a măsurilor de prevenție şi limitare a răspândirii coronavirusului.

*

În perioada 9-22 iulie 2020 s-a desfăşurat examenul de admitere la Facultatea de Teologie Ortodoxă, nivel licență şi master.

Între 9 şi 15 iulie a avut loc înscrierea candidaţilor, în ziua de 16 iulie interviul motivaţional, organizat în regim *on-line* (pentru candidaţii la specializările Teologie Oastorală, Teologie Didactică, Teologie Asistenţă Socială şi Artă Sacră).

Pentru admiterea la studiile de master, la fiecare dintre cele patru programe de studii evaluarea candidaţilor s-a făcut pe baza unui proiect de cercetare.

*

În noaptea de vineri spre sâmbătă, 17-18 iulie 2020, Preasfinţitul Părinte lect. univ. dr. Benedict Bistriţeanul, Episcopul-vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului, a săvârşit Sfânta Liturghie, înconjurat de un sobor restrâns de preoţi şi diaconi, la Capela Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, cu prilejul pomenirii Sfântului Mucenic Emilian de la Durostorum.

*

Luni, 20 iulie 2020, în ziua în care Biserica noastră face pomenirea Sfântului Proroc Ilie Tesviteanul, Mânăstirea Topliţa din Episcopia Covasnei şi Harghitei şi-a prăznuit hramul. Sf. Liturghie a fost săvârşită de Preasfinţitul Părinte Andrei, Episcopul Covasnei şi Harghitei în curtea lăcaşului de cult, păstrându-se măsurile de distanţare fizică impuse de autorităţi. Răspunsurile au fost date de corul de cameră „Psalmodia Transylvanica", dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Şcolii Doctorale de Teologie „Isidor Todoran" a Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca. În ajunul sărbătorii, duminică seara, 19 iulie, a fost oficiată slujba Privegherii în cinstea Sfântului Proroc Ilie. La finalul slujbei, Pr. prof. Vasile Stanciu le-a adresat credincioşilor prezenţi un cuvânt de învăţătură.

*

În perioada 20-31 iulie 2020, studenţii-doctoranzi Ionuţ-Eugen Chifa şi Daniela-Luminiţa Ivanovici au participat la programul doctoral „Osijek Doctoral Colloquium" organizat on line de Evanghelical Theological Seminary din Osijek (Croaţia).

*

În data de 31 iulie 2020 a avut loc concursul pentru ocuparea postului didactic de conferenţiar universitar la disciplinele: Aspecte fundamentale ale antropologiei creştine; Creştinismul. Repere istorice şi doctrinare; Teologie dogmatică ortodoxă III; Teologie dogmatică ortodoxă IV. S-a înscris şi a promovat examenul: Pr. lect. univ. dr. Grigore-Dinu Moş.

*

În data de 6 august 2020 (Praznicul Schimbării la Faţă), cunoscutul teolog rus din diaspora Pr. Boris Bobrinskoy, fost profesor al Institutului „Sfântul Serghie" din Paris şi decan al acestuia (între anii 1993-2005), Doctor

Honoris Causa al Universităţii „Babeş-Bolyai” din Cluj-Napoca, din anul 2002, la propunerea Facultăţii de Teologie Ortodoxă, a trecut la cele veşnice, la venerabila vârstă de 95 de ani. Veşnica lui pomenire din neam în neam !

*

Cu ocazia Praznicului Adormirii Maicii Domnului, la Mânăstirea Nicula, a fost săvârşită în seara zilei de 14 august 2020 de către Înaltpreasfinţitul Părinte Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului şi Clujului şi Mitropolitul Clujului, Maramureşului şi Sălajului, Vecernia cu Litie şi Slujba privegherii. La finalul slujbei Prohodului Maicii Domnului a predicat Arhim. Dumitru Cobzaru, exarhul mănăstirilor din Arhiepiscopia Clujului.

Sâmbătă, 15 august 2020, Sfânta Liturghie a fost oficiată de Înaltpreasfinţitul Părinte Andrei, înconjurat de un sobor impresionant de preoţi şi diaconi, în prezenţa a mii de credincioşi.

Răspunsurile la strană, la toate aceste sfinte slujbe, au fost date de Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica” al Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Părintele prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

*

Marţi, 25 august 2020, Acad. Prof. univ. dr. Emilian Popescu a trecut la Domnul la vârsta patriarhală de 92 de ani. În perioada 1998-2000 a predat la nivel licenţă şi master cursuri de Istoria şi spiritualitatea Imperiului Bizantin la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, ca profesor asociat, iar în anul universitar 2001-2002 a activat aici în calitate de îndrumător de doctorat. Dumnezeu să-i facă parte de odihnă veşnică acolo unde străluceşte lumina feţei Sale !

*

În ziua de 31 august 2020 s-a desfăşurat, la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, examenul pentru obţinerea gradului didactic II pentru profesorii de Religie care a constat în două probe scrise la Metodica predării specialităţii şi Elemente de Pedagogie şi Psihologie. Au participat şi au promovat 13 cadre didactice din judeţele: Cluj, Bistriţa-Năsăud, Sălaj, Maramureş, Satu Mare şi Iaşi. Comisia de evaluare a fost formată din Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia, decanul Facultăţii de Teologie Ortodoxă (preşedinte), Conf. univ. dr. Vasile Timiş şi Conf. univ. dr. Ramona Răduţ-Taciu.

*

În perioada 3-6 septembrie 2020, studenţii-doctoranzi ai Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca: Mihai Nevodar (cu referatul *Experienţa desomatizării în tanatologia ortodoxă. Abordare pastoral-misionară*) şi Ştefan (protos Simeon) Pintea (cu referatul *Misterul pascal – centrul spiritual şi teologic al cultului ortodox*), au participat la Sesiunea de comunicări ştiinţifice a Şcolii Doctorale Dumitru Stăniloae din cadrul Facultăţii de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” din Bucureşti, organizat Centrul

Social-Pastoral Sfânta Cruce al Mănăstirii Caraiman (Buşteni). La manifestare a participat şi Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, directorul Şcolii doctorale de Teologie Isidor Todoran a Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, care a fost moderatorul unei dintre sesiuni.

*

Sâmbătă, 5 septembrie 2020, a fost chemată la Domnul, la vârsta de 70 de ani, după o grea suferinţă preoteasa Valeria-Gemma Moraru, soţia Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru. În seara zilei de Duminică, 6 septembrie 2020 a fost săvârşită, la capela Parohiei „Adormirea Maicii Domnului" din Cluj-Napoca (Mănăştur I) Slujba Panihidei de către ÎPS Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei care a adresat celor prezenţi un cuvânt de mângâiere. În după amiaza zilei de 7 septembrie, Slujba Panihidei a fost săvârşită de P. S. lect. univ. dr. Benedict Bistriţeanul, care a vorbit despre virtuţile maei creştine. Slujba înmormântării a fost oficiată în ziua Praznicului Naşterii Maicii Domnului, 8 septembrie 2020 de Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă care a susţinut un cuvânt de învăţătură, Pr. lect. univ. dr. Liviu Vidican-Manci care a dat citire mesajului P. S. Macarie, Episcopul ortodox român al Europei de Nord şi Pr. Titus Moldovan (paroh) care a rostit tradiţionalele iertăciuni. Au fost alături de îndoliata familie P. S. Vasile Flueraş, rudenii, cadre didactice ale facultăţii noastre, precum şi mulţi foşti studenţi şi doctoranzi. Înhumarea s-a făcut în cimitirul central al municipiului Cluj-Napoca.

Licenţiată în Filologie, profesoară de limba şi literatura română, Valeria-Gemma Moraru a fost bibliotecară la Institutul Teologic Ortodox de grad universitar din Cluj-Napoca în perioada 1990-1992, iar între 1992-2008 la Biblioteca de Teologie Ortodoxă, filială a Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga" din Cluj-Napoca.

Ne rugăm şi noi împreună cu imnograful: *„Hristos să te odihnească în latura celor vii şi uşile raiului să-ţi deschidă şi moştenitoare Împărăţiei Sale să te arate şi iertare să-ţi dăsuiască de cele ce ai greşit în viaţă, iubitoare de Hristos ! "*

*

În data de 9 septembrie 2020 s-a desfăşurat examenul de admitere la Şcoala Doctorală de Teologie „Isidor Todoran" a Facultăţii noastre. În cadrul acestei şcoli sunt afiliaţi 12 conducători de doctorat: ÎPS Pr. prof. univ. dr. Andrei Andreicuţ - *Spiritualitate ortodoxă,* Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu - *Muzică bisericească şi Ritual,* Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă - *Teologia Vechiului Testament, cu elemente de arheologie biblică şi limbă ebraică,* Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru - *Istoria Bisericii Ortodoxe Române cu noţiuni de paleografie,* Pr. prof. univ. dr. Valer Bel - *Misiologie şi ecumenism,* Pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb şi Pr. conf. univ. dr. Gabriel Gârdan - *Istorie bisericească universală,* Pr. prof. univ. dr. Stelian Tofană

- *Studiul biblic şi exegetic al Noului Testament,* Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon - *Omiletică şi Catehetică,* Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia - *Teologie Pastorală,* Pr. prof. univ. dr. Ştefan Iloaie - *Morală creştină* şi Pr. conf. univ. dr. Patriciu-Dorin Vlaicu - *Drept canonic.*

*

În perioada 7-15 septembrie 2020 a avut loc examenul de admitere la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, nivel licenţă (la specializările Teologie Pastorală, Teologie Didactică, Teologie Asistenţă Socială şi Artă Sacră) şi master (la specializările Artă Sacră - Conservarea, Restaurarea şi Crearea Bunurilor Culturale, Bioetică - Morală, Etică şi Deontologie, Consiliere Pastorală şi Asistenţă Psihosocială şi Istoria Religiilor. Geopolitica Religiilor monoteiste (Creştinism, Iudaism, Islam) sesiunea a II-a.

*

Joi, 10 septembrie 2020, Înaltpreasfinţitul Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei a săvârşit Sfânta Liturghie şi slujba parastasului, la Catedrala Moţilor din Huedin, cu prilejul omagierii protopopului erou şi martir Aurel Munteanu, de la a cărui trecere la cele veşnice s-au împlinit 80 de ani, În cadrul evenimentului a rostit o alocuţiune dr. Mircea-Gheorghe Abrudan, cercetător ştiinţific la Institutul de istorie „George Barițiu" al Academiei Române – Filiala Cluj şi doctorand al Şcolii Doctorale de Teologie „Isidor Todoran" a Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

*

În sâmbăta după Înălţarea Sfintei Cruci, 19 septembrie 2020, Înaltpreasfinţitul Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei şi Preasfinţitul Părinte Episcop-vicar Benedict Bistriţeanul au săvârşit Sfânta Liturghie, înconjuraţi de un sobor de preoţi şi diaconi, la Paraclisul Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca cu hramul „Sf. Ierarh Nicolae". La momentul rânduit, Înaltpreasfinţitul Părinte Andrei a hirotonit întru preot pe diaconul Grigorie Foltiş (licenţiat în Drept şi Teologie Ortodoxă), pe seama paraclisului facultăţii, fiind numit duhovnic al Facultăţii.

*

În zilele de 21 şi 22 septembrie 2020, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion V. Felea" din cadrul Universităţii „Aurel Vlaicu" din Arad a organizat Simpozionul Naţional al doctoranzilor, intitulat: *Provocări actuale la adresa unităţii familiei creştine. Paradigme pastorale şi misionare*. Au participat cu referate şi studenţi-doctoranzi ai Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

*

Joi, 24 septembrie 2020, în biserica de lemn monument istoric din Mureşenii de Câmpie, judeţul Cluj au fost comemoraţi cei 11 martiri ucişi în urmă cu 80 de ani de trupele horthyste - preotul Andrei Bojor, alături de alţi

10 localnici. A fost săvârşită Sfânta Liturghie şi Slujba Parastasului. Au rostit alocuţiuni: Pr. dr. Dan Hognogi protopopul de Cluj I, dr. Paul-Ersilian Roşca, directorul Muzeului Mitropoliei Clujului şi Mircea-Gheorghe Abrudan cercetător ştiinţific în cadrul Institutului de Istorie „George Barițiu" din Cluj-Napoca, doctor în Istorie şi doctorand al Facultăţii de Teologie Ortodoxă din cadrul Universităţii „Babeş-Bolyai".

F. ACTIVITATEA DIDACTICO-ŞTIINȚIFICĂ A CADRELOR FACULTĂȚII DE TEOLOGIE ORTODOXĂ DIN CLUJ-NAPOCA ÎN ANUL UNIVERSITAR 2019-2020

PR. PROF. UNIV. DR. VASILE STANCIU,

PUBLICAȚII:

- *Editorial* în Anuarul Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, tom XXI (2017-2018), Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2019, p. 7-8.

- *Compozitori clujeni de muzică religioasă Armonia Centenar 1919-2019* în vol. *Un veac de cântare corală în Catedrala veche a Aradului*, Ed. Arhiepiscopia Aradului, Arad 2019, pp. 33-41.

- *Genuri ale folclorului rural religios şi laic în preocupările teologilor clujeni* în vol. *Satul şi spiritualitatea rurală între tradiţie şi modernitate*. Simpozionul Internaţional de Ştiinţă Teologie şi Artă (ISSTA 2019), Ed. Felicitas Publishing House Stockholm şi Editura Reîntregirea Alba-Iulia, 2019, pp. 381-399.

- *Cuvânt la deschiderea simpozionului* în vol. *Satul şi spiritul românesc între tradiţie şi actualitate. Lectura Sfintei Scripturi şi provocările transmiterii credinţei*. I Teologie, Simpozionul internaţional de Teologie Istorie Muzicologie şi Artă 5-6 noiembrie 2019 Cluj-Napoca, Ed. Presa Universitară Clujeană, 2020, pp. 5-8.

- *Cântările de la înmormântarea mirenilor în colecţii transilvănene* în vol. *Satul şi spiritul românesc între tradiţie şi actualitate. Lectura Sfintei Scripturi şi provocările transmiterii credinţei*. II Istorie Muzicologie Artă, Simpozionul internaţional de Teologie Istorie Muzicologie şi Artă 5-6 noiembrie 2019 Cluj-Napoca, Ed. Presa Universitară Clujeană, 2020, pp. 151-169.

PARTICIPĂRI LA MANIFESTĂRI ŞTIINȚIFICE ŞI CULTURAL ARTISTICE :

16-17 octombrie 2019 la Timişoara, a luat parte la întrunirea Colegiului decanilor Facultăţilor de Teologie Ortodoxă din Patriarhia Română

17-20 octombrie 2019 Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca în colaborare cu Centrul de Dialog şi Cercetare în Teologie, Filosofie şi Ştiinţă

al Universităţii din Bucureşti, a organizat ediţia a VII-a a Dialogului dintre Teologie, Filosofie şi Ştiinţă, cu tema: *Ordinea profundă a universului şi ideologiile relativiste. Repere ale Tradiţiei iudeo-creştine în dialogul dintre Teologie, filosofie şi ştiinţă*. Cuvântul de deschidere a fost rostit de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

24 octombrie 2019, în Aula Magna a Universităţii „Babeş-Bolyai", în deschiderea conferinţei internaţionale a Facultăţii de Litere a UBB (organizator Conf. univ. dr. Adrian Papahagi), Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica", dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, decanul Facultăţii de Teologie Ortodoxă a susţinut un recital.

4 noiembrie 2019 a participat la Conferinţa Naţională a doctoranzilor: *Satul şi spiritul românesc, între tradiţie şi actualitate. Lectura Sfintei Scripturi şi provocările transmiterii credinţei*, organizată de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca

5 noiembrie 2019, în Aula Magna a Universităţii „Babeş-Bolyai" a avut loc deschiderea oficială a lucrărilor Simpozionului Internaţional de Teologie, Istorie, Muzicologie şi Artă, intitulat: *Satul şi spiritul românesc, între tradiţie şi actualitate. Lectura Sfintei Scripturi şi provocările transmiterii credinţei* - a adresat un cuvânt de bun venit şi a semnalat apariţia lucrării *Unitate şi identitate. Ortodoxia românilor între comuniunea răsăriteană şi dialogul cu Apusul*, 2 volume, care conţine comunicările susţinute la Simpozionul internaţional organizat de facultate în zilele de 5 şi 6 noiembrie 2018, rosteşte o alocuţiune la Vernisajul expoziţiei cu lucrări ale profesorilor de la specializarea Artă Sacră din cadrul Facultăţii

5 noiembrie 2019, a participat la decernarea titlului de Doctor Honoris Causa al UBB preotului ortodox român, Prof. univ. dr. Eugen J. Pentiuc, profesor de studii biblice (Vechiul Testament) şi limbi semitice la Institutul de Teologie „Sfântul Vladimir" şi la Institutul Teologic „Sfânta Cruce" din Brookline, Boston, SUA,.

7-8 noiembrie 2019, a participat la Conferinţa Internaţională de Drept canonic: *Organizarea canonică a pastoraţiei în comunităţile rurale şi urbane* organizată de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca.

21 noiembrie 2019, la resfinţirea bisericii de la Coroana din municipiul Bistriţa, răspunsurile liturgice au fost date de Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica" al Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu

21 noiembrie 2019, la Catedrala Mitropolitană. A predicat ca invitat al ASCOR Cluj-Napoca: *Frumuseţea slujbelor bisericeşti în sufletul tinerilor de astăzi*;

30 noiembrie 2019, la sărbătoarea Sfântului Apostol Andrei, la Catedrala mitropolitană, răspunsurile la Sfânta Liturghie au fost date de Corul de

cameră „Psalmodia Transylvanica" al Facultăţii de Teologie Ortodoxă, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu

1-6 decembrie 2019 a participat la activităţile desfăşurate sub egida Săptămânii Facultăţii.

6 decembrie 2019 la biserica Adormirea Maicii domnului din cartierul Mănăştur al municipiului Cluj-Napoca, Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica" al Facultăţii de Teologie Ortodoxă, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, a susţinut un concert de colinde.

În perioada 8-14 decembrie 2019, a susţinut la un masterclass coral la Facultatea de Teologie Evanghelică „Augustana" din Neuendettelsau, Germania.

15 decembrie 2019, după Slujba Vecereniei, a avut loc în Catedrala Mitropolitană, un concert de colinde în memoria martirilor din Decembrie 1989, susţinut de corurile Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca (dirijor Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu).

16 decembrie 2019 a participat la dezvelirea busturilor profesorilor Onisifor Ghibu şi Emil Racoviţă, săvârşeşte slujba de sfinţire a acestora În încheierea evenimentului corul de cameră cameră „Psalmodia Transylvanica" a susţinut un concert de colinde.

22 decembrie 2019, la Catedrala Mitropolitană, după Slujba Vecerniei şi după cuvântul de învăţătură al Înaltpreasfinţitului Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei, a avut loc Concertul de Colinde al Corului Catedralei, dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu

22 ianuarie 2020, a participat la o sesiune de formare cu tema: *Capacitarea preoţilor în prevenirea, identificarea şi raportarea cazurilor de trafic de persoane şi exploatare sexuală.* Au găzduită de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca

23 ianuarie 2020, a participat la prima şedinţă din anul 2020 a preoţilor din protopopiatul Cluj II

28 ianuarie 2020 a participat la ceremonia de decernare a titlului de doctor Honoris Causa al UBB domnului Prof. dr. Paolo Odorico de la École des Hautes Études en Sciences Sociales din Paris

30 ianuarie 2020, a participat la Sfânta Liturghie în cinstea Sfinţilor Trei Ierarhi Vasile cel Mare, Grigorie Teologul şi Ioan Gură de Aur, hramul Facultăţii de Teologie Ortodoxă săvârşită la catedrala Mitropolitană şi rosteşte o alocuţiune

1 februarie 2020, a participat în Aula Facultăţii de Teologie Ortodoxă, la lucrările Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului

3-7 februarie 2020, a fost oaspetele Facultăţii de Teologie Evanghelică Luterană Augustana din Neuendettelssau - Germania, unde a susţinut un Workshop pe teme de muzică bisericească corală

25 februarie 2020, cu ocazia aniversării a 30 de ani de la hirotonia întru arhiereu a Înaltpreasfinţitului Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei, la

Sfânta Liturghie săvârşită în Catedrala Mitropolitană din Cluj-Napoca, de un sobor de arhierei, preoţi şi diaconi, răspunsurile liturgice au fost date de Corul de Cameră „Psalmodia Transylvanica" al Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca

7 martie 2020 a participat, în calitate de membru, la şedinţa festivă anuală a Academiei Europene de Ştiinţe şi Arte din Salzburg, Austria, ediţia a XXX-a

6 aprilie 2020, în sala virtuală „Vasile Petraşcu" a Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca moderează lansarea on line cărţii Lect. univ. dr. Paul Siladi cu titlul: *Singurătatea îmblânzită: reflecţii citadine despre Părinţii pustiei*, apărută la Editura Trinitas a Patriarhiei Române. A scris Cuvântul înainte al cărţii.

1 mai 2020, a fost ales în funcţia de director al Şcolii Doctorale de Teologie „Isidor Todoran" din cadrul Facultăţii de Teologie Ortodoxă a Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca şi confirmat de Consiliul pentru Studiile Universitare de Doctorat al universităţii

6 mai 2020, a săvârşit la Mânăstirea „Sfânta Treime" din Breaza (com. Suciu de Sus, jud. Maramureş), respectând restricţiile de distanţare socială, împreună cu Arhim. Gavriil Burzo, duhovnicul mânăstirii, slujba parastasului pentru Pr. dr. Florea Mureşanu, fost cadru didactic al Academiei Teologice Ortodoxe din Cluj

14 mai 2020 a prezidat comisia de susţinere a tezei de abilitare cu titlul *Orizontul apofatic al apologiei creştine. Dialogul cu filosofia* a Conf. univ. dr. Nicuşor Turcan.

20 iulie 2020, la Mânăstirea Topliţa, Sf. Liturghie a fost săvârşită de Preasfinţitul Părinte Andrei, Episcopul Covasnei şi Harghitei în curtea lăcaşului de cult, păstrându-se măsurile de distanţare fizică impuse de autorităţi. Răspunsurile au fost date de corul de cameră „Psalmodia Transylvanica", dirijat de Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu, care le-a adresat credincioşilor prezenţi un cuvânt de învăţătură.

14-15 august 2020, răspunsurile la strană, la toate sfinte slujbe de la Mânăstirea Nicula, săvârşite cu ocazia hramului, au fost date de Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica" al Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, dirijat de Părintele prof. univ. dr. Vasile Stanciu.

17 august 2020, Corul de cameră „Psalmodia Transylvanica" a participat la Festivalul Naţional de Artă Muzicală, organizat de Parohia „Adormirea Maicii Domnului" Dorna Candrenilor, jud. Suceava.

3-6 septembrie 2020 a participat la Sesiunea de comunicări ştiinţifice a Şcolii Doctorale „Dumitru Stăniloae" din cadrul Facultăţii de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul" din Bucureşti, organizat Centrul Social-Pastoral „Sfânta Cruce" al Mănăstirii Caraiman (Buşteni)

28 septembrie 2020 la Sf. Liturghie săvârşită cu ocazia deschiderii cursurilor, Răspunsurile liturgice au fost date de Corul de Cameră „Psalmodia Transylvanica"

ACTIVITĂȚI LEGATE DE STUDIILE DOCTORALE:

- 2 octombrie 2019, a prezidat şedinţa publică de susţinere a tezei de doctorat a protos. MORARIU Iuliu-Marius (Maxim), specializarea Teologie morală şi spiritualitate ortodoxă, sub îndrumarea ÎPS. prof. univ. dr. Andrei Andreicuţ.

- 26 februarie 2020, a prezidat şedinţa publică de susţinere a tezei de doctorat a arhim. CIUPE Gheorghe (Gherontie), specializarea Teologie pastorală sub îndrumarea Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia.

- 2 iunie 2020 a prezidat şedinţa publică de susţinere a tezei de doctorat a pr. MUNTEAN Nicolae, specializarea Misiologie şi ecumenism, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Valer Bel

- 13 iulie 2020 a prezidat şedinţa publică de susţinere a tezei de doctorat a d-lui RADU Andrei Emanuel specializarea Omiletică şi Catehetică, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon

- 13 iulie 2020 a prezidat şedinţa publică de susţinere a tezei de doctorat a pr. VIDICAN Emanuel specializarea Omiletică şi Catehetică, sub îndrumarea Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon

- 13 iulie 2020, dl. STURZA Mircea a susţinut public teza de doctorat: *Explorări în gândirea muzicală de factură religioasă a compozitorului Sabin Drăgoi*, specializarea Muzică bisericească şi ritual, elaborată sub îndrumarea sa.

- 14 iulie 2020 a prezidat şedinţa publică de susţinere a tezei de doctorat a pr. FLEŞER Alexandru, specializarea Teologie pastorală sub îndrumarea Arhim. prof. univ. dr. Teofil Tia.

PR. PROF. STELIAN TOFANĂ

CĂRȚI

Biblia – O carte? Teme de Isagogie Biblică, (vol 1), Ed Mega, ISBN 978-606-543-921-4, Cluj-Napoca 2019, 191 p.

STUDII PUBLICATE ÎN VOLUME COLECTIVE SAU REVISTE INTERNAȚIONALE

”Die Evangelisierung” in einer säkularisierten Welt. Eine biblische Perspektive”, în Vol. *Biblical Interpretation. Eras, Methods, Contexts,* (Essays in Honor of Gyorgy Benyik), JATEPress 2020, ISBN 978 963 315 444 1, pp. 515-528.

”Mary and Jesus at Cana (Jn 2:1-12). A Mariological and Sacramental Perspective of the Miracle”, în vol. *Scripture's interpretation is more than making science*, (Martin Tamcke, Constantin Preda, Marian Vild, Daniel

Mihoc - eds.), Festschrift in Honor of Fr. Prof. Vasile Mihoc, in coll. „Studien zur Orientalischen Kirchengeschichte“, vol. 62, Göttingen: Lit Verlag, 2020, 352 p, ISBN 978-3-643-91247-3, pp. 107-123.

Jesus' Portrait in the Gospel of Mark reflected in two Christological Titles: Son of God and Son of Man, în vol. "History and Theology in the Gospel Narratives" (Eds. Tobias Nicklas et all), Mohr Siebeck, 2020, pp. 343-358, ISBN 978-3-16-159559-2

Puterea exemplului părinților în educația copiilor, în rev. "The Faith", Jannuary-March, Volume 70, Nr. 1, Chicago SUA, 2020, pp. 5-10.

Femeia creştină – mărturisitoare a lui Iisus. O perspectivă biblică, în rev. "The Faith", Chicago SUA, 2020, pp. 4-6.

STUDII PUBLICATE ÎN VOLUME COLECTIVE – NAȚIONALE

"Cuvântarea Apostolului Pavel în Areopagul Atenei sau prima confruntare între filosofia păgână şi cuvântul lui Dumnezeu pe pământ european (F. Ap. 17, 24-34)" în vol. *Ordinea fundamentală a Universului şi ideologiile relativiste actuale* (coord. Adrian Lemeni, Arhid. Adrian-Sorin Mihalache, Nicolae Turcan), Ed. Basilica/Renaşterea, Bucureşti/Cluj-Napoca, 2021, pp. 255-274.

"Iată Mielul lui Dumnezeu!" (In 1,29). Sensul hristologic al expresiei în mărturia lui Ioan Botezătorul, în vol. *In honorem Pr. lect. univ. dr. Gheorghe Şanta*, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2021, în curs de publicare

Apostolul Toma şi "biblicitatea" icoanei lui (In 20:24-29). *O perspectivă ioaneică* – în vol. *In honorem Prof. univ. dr. Constantin Măruțoiu*, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2021, în curs de publicare

ARTICOLE PUBLICATE

"Apostolul Toma – un ne-credincios? (In 20,19-31)", în rev. *Lumina de Duminica,* nr. 17 (745), Anul XVI, 26, Aprilie, Bucureşti 2020, pp. 4-5.

"Minunea de la Marea Tiberiadei între simbolism şi mesaj pascal (Ioan 21,1-14)", în rev. *Renaşterea*, nr 4, aprilie, Cluj-Napoca 2020, pp. 3-4.

Calea sfințeniei - o alergare stăruitoare pe drumul îndepărtării de păcat, în rev. "Lumina de Duminică", nr 24 (752), An XVI, 14 iunie 2020, Bucureşti 2020, pp. 4-5 (ISSN 1841-141X).

Minunea de la Marea Tiberiadei între simbolism şi mesaj pascal (In 20,1-14), în rev. "Renaşterea", nr. 4 aprilie, Cluj-Napoca 2020, pp. 2-3.

PREFEȚE CĂRȚI

Prefață, la cartea d-lui Merca Călin, *Sinodul Apostolic din Ierusalim în relatare lucanică (F.Ap. 15,1-35). O soluție pentru unitatea creştinismului primar?* Ed. "Mega", Cluj-Napoca 2020.

SIMPOZIOANE, CONFERINȚE INTERNAȚIONALE

20 noiembrie – 9 decembrie 2019 – a susţinut mai multe conferinţe în SUA după următorul program:

- Atlanta – Biserica ”Sfinţii Împăraţi Constantin şi Elena”

- 23 Noiembrie 2019 - Conferinţ**a:** *Problemele întâlnite în creşterea copiilorr*

– 24 Noiembrie 2019 - Conferinţa: *Căsnicia ortodoxă*

- Detroit – Biserica ”Sf. Teodora de la Sihla”

- 1 Decembrie 2019 - Conferinţa - *Creştinismul de ieri şi de azi*

23 februarie 2020 – a suţinut la Nazareth, Israel, în Sala de Festivităţi a Parohiei ”Buna Vestire” conferinţa: *Omul cel nou în concepţia antropologică a Sf. Pavel.*

SIMPOZIOANE, CONFERINȚE NAȚIONALE

24 octombrie 2019 – a susţinut la *Casa de Cultură* din Băile Herculane, pentru preoţii şi profesorii de Religie din Protopopiatele Caransebeş şi Băile Herculane, Reşiţa şi Moldova Nouă, conferinţa: *”Actualitatea utilizării Sf. Scripturi în propovăduirea de la Amvon şi de la catedră”*

25 octombrie 2019 - a susţinut la *Casa de Cultură* din Oraviţa, pentru preoţii şi profesorii de Religie din Protopopiatele Reşiţa şi Moldova Nouă, conferinţa: *”Actualitatea utilizării Sf. Scripturi în propovăduirea de la Amvon şi de la catedră”*

17-20 octombrie 2019 – a participat la Simpozionul Naţional interdisciplinar,”Ordinea fundamentală a Universului şi ideologiile relativiste actuale”, Cluj-Napoca, în cadrul căruia a susţinut referatul: *”Cuvântarea din Areopagul Atenei sau întâlnirea dintre două filosofii: a lui Dumnezeu şi-a omului (F. Ap. 17, 24-32)”.*

4 - 6 noiembrie 2019 – a participat la Simpozionul internaţional organizat de către Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, în cadrul căruia a susţinut referatul*: ”Cine l-a hirotonit episcop pe Timotei?” (1 Tim 4,14) – o provocare în opera biblistului Iustin Moisescu ?”*

30 aprilie 2020 – Inaugurat de către Pr. Prof. Stelian Tofană şi Organizaţia creştină ”Agape – Preţuim familia”, Programul Mini-Conferinţă intitulat ”De vorbă în familie”. Prima conferinţă – tema: *”Carantinarea spirituală”,* susţinută de către Pr. Prof. Stelian Tofană”

14 mai 2020 – a susţinut online în cadrul Programului Mini-Conferinţă intitulat *”De vorbă în familie…”,* conferinţa: *”Biserica, nu e în casă!”*

28 mai 2020 – a susţinut online în cadrul Programului intitulat *”De vorbă în familie…”,* conferinţa: *”Adevăruri ne-negociabile!”*

11 iunie 2020 – a susţinut online, dimpreună cu Prof. Adrian Papahagi, în cadrul Programului Mini-Conferinţă intitulat *”De vorbă în familie…”,* conferinţa: *”Laicii în Biserica de azi” (Partea I).*

25 iunie 2020 – a susţinut online, dimpreună cu Prof. Adrian Papahagi, în cadrul Programului Mini-Conferinţă intitulat *"De vorbă în familie…",* conferinţa: *"Laicii în Biserica de azi". (Partea a II-a).*

PROGRAM BIBLIC – CATEDRALA ORTODOXĂ, CLUJ-NAPOCA

18 februarie 2020 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Apărarea Ap. Pavel la Ierusalim în faţa poporului (Partea I). Saul prigonitorul (FAp 22,1-6).*

10 martie 2020 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Apărarea Ap. Pavel la Ierusalim în faţa poporului (Partea a II-a) Prezentarea descoperii de pe drumul Damascului (FAp 22,7-15).*

24 martie 2020 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Apărarea Ap. Pavel la Ierusalim în faţa poporului (Partea a III-a). Prezentarea descoperii lui Dumnezeu în extaz (FAp 22,16-21).*

7 aprilie 2020 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Apărarea Ap. Pavel la Ierusalim în faţa poporului (Partea a IV-a). Confruntarea cu autoritatea romană (FAp 22,22-30).*

5 mai 2020 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Apărarea Ap. Pavel la Ierusalim în faţa Sinediului (Partea I) Confruntarea cu Arhiereul Anania (FAp 23,1-3).*

19 mai 2020 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Apărarea Ap. Pavel la Ierusalim în faţa Sinediului (Partea a II-a). Dezbinarea din Sinedriu (FAp 23,4-11).*

2 iunie 2020 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Ap. Pavel la Cezareea. Apărarea în faţa lui Felix (partea I) (FAp 24,1-23).*

16 iunie 2020 - a prezentat în cadrul Programului Biblic, tema: *Apărarea Ap. Pavel în faţa Procuratorului Felix şi a Procuratorului Festus (FAp 24,24-27; 25,1-12).*

MEMBRU – COMISII DOCTORAT
COMISII DE DOCTORAT – CONDUCĂTOR ŞTIINŢIFIC

26 sept. 2020 - a participat, în calitate de îndrumător ştiinţific, în Comisia de Doctorat pentru obţinerea titlului de Doctor în Teologie, specialitatea *Noul Testament*, la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universităţii "Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca, a *Drd. Gheorghe Mocan, cu* titlul: *"Biserica şi Duhul în cele şapte scrisori din Apocalipsa (cap. 2-3)"*.

26 sept. 20209 - a participat, în calitate de îndrumător ştiinţific, în Comisia de Doctorat pentru obţinerea titlului de Doctor în Teologie, specialitatea *Noul Testament*, la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universităţii "Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca, a *Drd. Florea Traian*, cu titlul: "*Cuvântarea Apostolului Petru din Ziua Cincizecimii (FAp 2,14-41). Exegeza şi teologie*".

26 sept. 2020 - a participat, în calitate de îndrumător ştiinţific, în Comisia de Doctorat pentru obţinerea titlului de Doctor în Teologie, specialitatea *Noul Testament*, la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universităţii "Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca, a *Pr. Drd. Bob Vlad* cu titlul: *"Matei 23 – Comunitate mateiană şi iudaism. O perspectivă istorică, exegetică şi teologică"*.

26 sept. 2020 - a participat, în calitate de îndrumător ştiinţific, în Comisia de Doctorat pentru obţinerea titlului de Doctor în Teologie, specialitatea *Noul Testament*, la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universităţii "Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca, a *Pr. Drd. Urian Laurenţiu* cu titlul: *"Dimensiunea liturgic-pascală a viziunilor descrise în cartea Apocalipsa"*.

COMISII DE DOCTORAT – MEMBRU

8 iulie 2020 - a participat, ca referent, în Comisia de Doctorat pentru obţinerea titlului de Doctor în Teologie, specialitatea *Noul Testament*, la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universităţii Bucureşti, a *D-lui Lungu Ioan*, cu titlul: *"Viaţa veşnică în Evanghelia după Ioan*"

8 iulie 2020 - a participat, ca referent, în Comisia de Doctorat pentru obţinerea titlului de Doctor în Teologie, specialitatea *Noul Testament*, la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universităţii Bucureşti, a *D-lui Căţoi Daniel*, având ca titlu *"Kosmos în Evanghelia după Ioan în erminia părinţilor niptici"*

14 sept. 2020 - a participat, ca referent, în Comisia de Doctorat pentru obţinerea titlului de Doctor în Teologie, specialitatea *Vechiul Testament*, la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universităţii "Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca, a *Pr. Drd. Cătălin Varga*, cu titlul: *"Dreptul la sfinţire/sfinţenie ca încununare a drepturilor omului prevăzute de Legea Vechiului Testament*."

14 sept. 2020 - a participat, ca referent, în Comisia de Doctorat pentru obţinerea titlului de Doctor în Teologie, specialitatea *Vechiul Testament*, la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universităţii "Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca, a *Drd. Petrovan Mihaela*, cu titlul: *"Lumina" (*רוֹא *– or): sensuri semantice, înţelesuri teologice şi reprezentări iconografice"*

14 sept. 2020 - a participat, ca referent, în Comisia de Doctorat pentru obţinerea titlului de Doctor în Teologie, specialitatea *Vechiul Testament*, la Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universităţii "Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca, a Pr. *Drd. Pop Emanuel*, cu titlul: *"*Făgăduinţă şi împlinire (perioada patriarhală)*"*

EMISIUNI RADIO

A realizat săptămânal la Radio "Renaşterea", Emisiunile:

1. "În lumina Taborului"
2. Atelier Biblic

3. Explicarea Apostolului Duminical
4. Tâlcuirea Evangheliilor Duminicilor de peste an

EMISIUNI TV

TVR Cluj, Transilvania Look, Alpha TV, Antena 1- Cluj, Pro TV-Cluj, Trinitas TV

PR. PROF. UNIV. DR. IOAN CHIRILĂ

A predat cursurile la nivel licenţă la disciplinele: *Exegeza Vechiului Testament, Teologia Vechiului Testament*.

La nivel Master a predat cursurile: *Iudaismul: istorie şi doctrină. Perioada vetero-testamentară, Iudaismul talionic, Fundamentele biblice ale discursului (bio)etic, Interdisciplinaritate: Dialogul ştiinţă – religie/teologie.*

În cadrul Şcolii Doctorale a funcţionat în calitate de conducător de doctorat la Teologia Vechiului Testament. Tot în cadrul Şcolii doctorale, a predat cursurile: *Metode generale de cercetare şi metodica elaborării de lucrări ştiinţifice; Davar, Memra şi Ruah în Torah; Limba ebraică.*

A ţinut cursuri şi seminarii în cadrul Cursurilor de îndrumare misionar-pastorală a preoţilor desfăşurate la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca în luna iulie.

A făcut parte din comisia de titularizare a cadrelor didactice pentru Religia Ortodoxă din învăţământul preuniversitar, a îndrumat lucrări pentru obţinerea gradului I profesional la profesori de religie şi clerici, lucrări de licenţă şi disertaţii.

MEMBRU ÎN DIFERITE COMISII ŞI ORGANIZAȚII PROFESIONALE:

A fost preşedinte şi membru în comisii de doctorat Cluj-Napoca (Universitatea „Babeş-Bolyai"), Bucureşti (Universitatea Bucureşti).

COORDONATOR ÎN COMISII DOCTORALE:

Petrovan Mihaela – „*Lumina* (רוא – or): sensuri semantice, înţelesuri teologice şi reprezentări iconografice"

Pop Emanuel – „Făgăduinţă şi împlinire (perioada patriarhală)"

Varga Cătălin – „Dreptul la sfinţire/ sfinţenie ca încununare a drepturilor omului prevăzute de Legea Vechiului Testament"

REFERENT DE SPECIALITATE ÎN COMISII DOCTORALE:

Puie Iulia-Maria – „Perspective istorico-antropologice asupra eutanasiei în lumea modernă şi contemporană", Cluj-Napoca (Nicoară Toader)

Bob Vlad – „Matei 23 – comunitate mateiană şi iudaism. O perspectivă istorică, exegetică şi teologică", Cluj-Napoca (Stelian Tofană)

Florea Traian – „Cuvântarea Apostolului Petru din Ziua Cincizecimii (FAp 2,14-41). Exegeza şi teologie", Cluj-Napoca (Stelian Tofană)

Mocanu Traian – „Biserica şi Duhul în cele şapte scrisori din Apocalipsă (cap. 2-3)"

Urian Laurenţiu – „Dimensiunea liturgic-pascală a viziunilor descrise în Cartea Apocalipsa", Cluj-Napoca (Stelian Tofană)

MEMBRU ÎN STRUCTURI ŞTIINŢIFICE ŞI DE CERCETARE:

Membru în comitetele de redacţie ale revistelor Studia Universitatis Babeş-Bolyai –Theologia Orthodoxa; Studia Universitatis Babeş-Bolyai – Bioethica; Revista Centrului de Studii Clasice şi Orientale Orientalia; ROOTS – Romanian Orthodox Old Testament Studies; Studii Teologice; Sacra Scripta; Renaşterea; Ortodoxia Maramureşeană; Sacra Scripta a Centrului de Studii Biblice UBB; Transdisciplinarity in Science and Religion.

Membru Advisory Board al *JSRI – Journal for the Study of Religions and Ideologies* (revistă ISI)

Membru IASSO – I stitutul pentru Studii Avansate în Ştiinţă şi Ortodoxie

Membru ETRF – Ecumenical Theological Research Fraternity, Ratisbon, Ierusalim, Israel

Membru Comisia Naţională de Istorie Bisericească Comparată

Membru al Institutului de Istorie Eclesiastică, Universitatea Babeş-Bolyai

Membru al Centrului de Studii Biblice, Universitatea Babeş-Bolyai

Membru (fondator) al Centrului de Bioetică, Universitatea Babeş-Bolyai

Membru (fondator) al Centrului de Studii Clasice şi Orientale „Orientalia", Universitatea Babeş-Bolyai

ACTIVITATEA DE ADMINISTRAŢIE

În anul universitar 2019-2020, Pr. Prof. dr. Ioan Chirilă şi-a continuat activitatea în cadrul structurii de conducere a Universităţii Babeş-Bolyai în calitate de Preşedinte al Senatului, fiind reales în această funcţie în cursul anului 2016 pentru un al doilea mandat. În această calitate, şi-a îndeplinit toate atribuţiile aferente postului, reprezentând Universitatea în activităţile mediului academic clujean, naţional şi internaţional.

ACTIVITATEA ŞTIINŢIFICĂ

VOLUME

Ipostazieri ale Cuvântului. Eseuri omiletice (Cluj-Napoca: Şcoala Ardeleană, 2020), 246 p.

A învăța să trăiești veșnicia. Un dialog cu Sandu Frunză (Cluj-Napoca: Școala Ardeleană, 2019), 150p.

VOLUME COORDONATE

Enciclopedia imaginariilor din România. IV. Imaginarul religios, ed. Ioan Chirilă (Iași: Polirom, 2020).

STUDII ISI

Eugenia Ciocoiu, Eniko Bodea, Mădălina Dan, Ioan Chirilă, „A Conceptual Model for the Imaginary: The Role of Symbols," *JSRI* 57 (2020): 186-198.

Ioan Chirilă, Cătălin Varga, „Political Theology of Hobbes's Leviathan and the Thesis of Orthodox Vision of Theocracy," *JSRI* 54 (2019): 33-44.

STUDII ERIH +

„Let there be light! (Gen. 1:3) in the Interpretation of the Primordial Light," *Studia Universitatis Babes-Bolyai – Theologia Orthodox* 1 (2020): 5-22.

Ioan Chirilă, Stelian Paşca-Tuşa, Adrian Mărincean, Bogdan Şopterean, „The divine light. The sight and experience of it in Gregory Palamas theology," *Astra Salvensis* 13 (2019): 221-230.

STUDII BDI

„Ethnicity, Confession, Nation – The Development of Concepts in the History of Transylvania in Religious Life," *Studia Theologia Reformata Transylvanica* 2 (2020).

Ioan Chirilă şi Iulian Warter, „A Brief Conversation on Quality and Ethics in Higher Education," *Journal of Intercultural Management and Ethics* 2 (2019): 105-113.

STUDII ÎN VOLUME COLECTIVE

„Prof. dr. Nicolae Edroiu – un dascăl al liniştirii sufletului meu," în *Nicolae Edroiu – Cel care a trecut făcând bine* (Cluj-Napoca: Școala Ardeleană, 2020).

„Moses and Jesus – on the Completion of Prophetism," in Martin Tamcke, Constantin Preda, Marian Vild, Daniel Mihoc (eds.), *Scripture's interpretation is more than making science*, Festschrift in Honor of Fr. Prof. Vasile Mihoc, in *Studien zur Orientalischen Kirchengeschichte*, vol. 62 (Göttingen: Lit Verlag, 2020), 352 pp., ISBN 978-3-643-91247-3.

„Studiu introductiv. Imaginarul religios", *Enciclopedia imaginariilor din România. IV. Imaginarul religios*, ed. Ioan Chirilă (Iași: Polirom, 2020).

„LAUDATIO *In honorem Pr. prof. univ. dr. Eugen Pentiuc*," în *Satul şi spiritul românesc între tradiţie şi actualitate. Lectura Sfintei Scripturi şi provocările transmiterii credinţei*, vol. 1, ed. Vasile Stanciu şi Daniel Mocanu (Cluj-Napoca: PUC, 2020), 67-72.

„Înţelegerea conceptului de slavă a Domnului (kavod Yahwe) în contextul teofaniilor vechi-testamentare," în *Satul şi spiritul românesc între tradiţie şi actualitate. Lectura Sfintei Scripturi şi provocările transmiterii credinţei*, vol. 1, ed. Vasile Stanciu şi Daniel Mocanu (Cluj-Napoca: PUC, 2020), 73-91.

Larissa Batrancea, Anca Nichita, Carla Startin, Ioan Chirilă, Ioan Batrancea, Robert W. McGee, Serkan, Benk, and Tamer Budak, „Moral concerns and personal belifs regarding tax evasion: empirical results from Germany, Romania, Turkey, and the United Kindom," în *Behavioural Public Finance. Individuals, Society, and The State*, ed. M. Mustafa Erdogdu, Larissa Batrancea and Savaş Cevik (London/ NewYork: 2020), 175-193.

„Universitatea Regele Ferdinand I, o universitate exilată," în *Calendarul Renaşterea* (Cluj-Napoca: Renaşterea, 2020).

„Erminia lecturii euharistice a Vechiului Testament," în *Mitropolitul Andrei –păstorul blând al Transilvaniei euharistice. Studii in honorem*, vol. 2, ed. Claudiu-Ioan Grama (Cluj-Napoca: Renaşterea, 2019), 415-431.

„Monarhia israilită şi mărturisirea credinţei," în *Unitate şi identitate. Ortodoxia românilor între comuniunea răsăriteană şi dialogul cu Apusul. I. Teologie*, eds. Vasile Stanciu şi Paul Siladi (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2018), 57-65.

„Rugăciunea tăcerii şi răbdare smerită în ascultare – Preasfinţia Sa Vasile Someşanul," în *Bucuria credinţei. Părintele Episcop Vasile Flueraş la 70 de ani*, Petru-Ioan Ilea (coord.), Cristian Bârsu, Mircea Gheorghe Abrudan, Călin Ficior, Cătălin Ghiţ (Cluj-Napoca: Renaşterea, 2018), 128-30.

„Cânturile mântuirii," (Prefaţă) în Ştefan Sabău, *Cânturile mântuirii* (Cluj-Napoca: Limes, 2019), 7-9.

„Unitatea Sfintei Scripturi, fondament al unităţii mărturisirii şi al slujirii," în *Biserica Ortodoxă Română şi Marea Unire de la 1918. Contribuţia teologiei ardelene*, ed. Cristinel Ioja (Arad: 2018), 27-35.

„Credinţă şi naţiune la români în contextul *primăverii naţiunilor*" în *Credinţă – Unitate – Naţiune*, ed. Florin Dobrei (Stockholm: Felicitas Publishing House, 2018), 93-102.

„Antropologia integrală şi provocările tehno-ştiinţelor," *Resacralizarea relaţiei medic-pacient*, vol. 17, ed. Mircea Gelu Buta (Cluj-Napoca: Renaşterea, 2019), 15-20.

„Nicodim Munteanu – Patriarhul traducător, vizionar şi oponent al răsăritului roşu ce invada România" *Tabor* 8 (2019).

„Părintele Protopop Ioan Jeler – o viață de slujire," în *Un sacerdot împlinit. Părintele Protopop Ioan Jeler la 80 de ani*, ed. Cristian Baciu (Cluj-Napoca, Renașterea, 2019), 23-4.

„Pe plaiuri voievodale cu un chip al bucuriei cumpătate, cu protopopul de Năsăud – pr. Ioan Dâmbu," în *30 de ani „un nou început" In honorem Protopop Ioan Dâmbu*, eds. Paul Gavriloaie și Georgică Cira (Cluj-Napoca, Renașterea, 2019), 53-58.

PARTICIPARE LA CONFERINȚE

25 mai 2020 – comunicarea „Lecțiile pandemiilor: depășirea fundamentalismelor și echilibrarea comunională a firilor (a naturilor)" la simpozionul național Medicii și Biserica, ediția 19. „Provocări medicale, teologice, sociale și culturale, întâlnite în contextul marilor epidemii" – on line.

14 ianuarie 2020 – lansarea volumului personal „A învăța să trăiești veșticia. Un dialog cu Sandu Frunză" la Bibiloteca Universității din Oradea

13 decembrie 2019, participare la Forumul „NATO Urban Medical", ce s-a desfășurat la Spitalul de Urgență Târgu Mureș.

6-7 decembrie 2019, conferința internațională *Wounded Identities in Central and Estern Europe Religious and Political Identification*

3 decembrie 2019, participare la Forumul „NATO Urban Medical", ce s-a desfășurat la Clinica Polisano, Sibiu

28 noiembrie 2019, conferința *Excelența Academică la Cluj 1919-2019*, Casa de Cultură a Studenților Cluj-Napoca

28 noiembrie 2019, participare la evenimentul *Book Corner Librarium: Altfel despre arta Părintelui Arsenie Boca*

27 noiembrie 2019, participare la Simpozionul de Teologie și Asistență Socială în Mediul Penitenciar, Bistrița

21-24 noiembrie 2019, participarea la *Consorțiu Universitaria*, Timișoara

20 noiembrie 2019, participare la *Târgul Gaudeamus*, București

7 noiembrie 2018, conferința SCRI (Seminarul de Cercetare Interdisciplinară a Religiilor și Ideologiilor), la Facultatea de Științe Politice, Administrative și ale Comunicării din Cluj-Napoc, cu comunicarea *Conceptul de unitate la Noica, Țuțea și Ionesco*

5-6 noiembrie 2019, conferința internațională *Satul și spiritul românesc, între tradiție și actualitate. Lectura Sfintei Scripturi și provocările transmiterii credinței*, Cluj-Napoca, cu comunicarea „Cuvântul lui Dumnezeu – feluri ale lecturii biblice – calea regăsirii omului edenic"

23 octombrie 2019, participare la *Ceremonia de aniversare a 10 ani de la înființarea Intitutului de Turcologie*

21-23 octombrie 2019, simpozionul *Mintea umană: restructurare și iluminare*, Craiova, cu comunicarea *Mintea lui Hristos (1Cor. 2:16), min-*

tea scripturala (G. Florovsky) şi mintea omului contemporan: comunicare sau cuminecare?

21-22 octombrie 2019, simpozionul internaţional *Relevanţa Bisericii Ortodoxe în cultura română*, Facultatea de Teologie Ortodoxă „Ilarion Felea" din Arad, cu comunicarea *Patriarhul Iustin – exponent de seama al reuniunilor inter-creştine şi inter-ortodoxe*

17-20 octombrie 2019 – simpozionul naţional interdisciplinar *Ordinea profundă a Universului şi ideologiile relativiste repere ale tradiţiei iudeo-creştine în dialogul dintre teologie, filosofie şi ştiinţă*, la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, cu comunicarea *Shema (Deut. 6,4-5) – credinţă şi ştiinţe, cunoaştere şi conştiinţă*

17-19 octombrie 2019, conferinţa *Pegaso International Conference. Social Inclusion, Education, and Digital Society*, Malta

9-12 octombrie 2019, participare la *100 de ani de la înfiinţarea şcolii de chimie cu predare în limba română la Cluj „Chemia Napocensis - 100"*

10 octombrie 2019, inaugurarea *Centrului de Studii Patristice şi Literatură Creştină Antică*, din cadrul UBB Cluj-Napoca

PROIECTE

Director ştiinţific, Proiect POC Parteneriat pentru transferul de tehnologii inovative şi materiale avansate în domeniul artelor vizuale (producţie, conservare, restaurare) (UBB-TeMATIC-Art), proiect naţional, FEDR, 2016.

Director ştiinţific, Proiect PCCDI *Enciclopedia imaginariilor din România. Patrimoniu istoric şi identităţi cultural-lingvistice* (ROMIMAG), *Imaginarul religios*, 2018.

INTERVIURI ŞI EMISIUNI

Emisiune săptămânală pe teme vechitestamentare la Radio Renaşterea, „În umbra Legii", în fiecare joi, de la 21.30-22.00, începând din 2012; moderator diac. Olimpiu Benea.

PR. PROF. UNIV. DR. ŞTEFAN ILOAIE

ACTIVITATE DIDACTICĂ

În anul universitar 2019-2020, a predat cursurile la disciplina *Morala creştină* şi *Morala creştină specială* la anii III şi IV, nivel licenţă.

În cadrul cursurilor pentru Studii postuniversitare, Master, a susţinut cursurile: *Morala creştină şi problemele lumii contemporane, Morala ortodoxă şi regresul etic contemporan* şi *Relativismul religiozităţii postmoderne.*

ACTIVITATE ŞTIINȚIFICĂ

STUDII ÎN VOLUME

1. „Iubire prin cuvânt", în vol. Arhim. Macarie Motogna, *Arhimandritul Serafim Man, duhovnicul harnic şi smerit de la Rohia*, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Maramureşului şi Sătmarului, Baia Mare, 2020, pp. 119-121.

PREDICI

1. „Să gândim la cele de Sus! Predică la duminica a 6-a după Rusalii", în *Ziarul Lumina. Lumina de duminică*, 2019.

ARTICOLE, PREFEȚE

1. „Modelul dăruirii de sine", în vol. Arhid. Claudiu-Ioan Grama (coord.), *Mitropolitul Andrei – păstorul blând al Transilvaniei euharistice*, vol. 1: *Cuvinte omagiale*, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2019, pp. 435-438.

2. „Cuvântul – puntea dintre suflete", prefață la vol. Arhim. Dumitru Cobzaru, *Amvon*. Vol. 4: *Predici la Sfintele Taine şi Ierurgii*, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2019, pp. 5-7.

ALTE ACTIVITĂȚI

1. A susţinut comunicarea: *Impactul tehnologiei asupra cunoaşterii şi adevărului. O perspectivă bioetică* în cadrul ediţiei a VII-a a Dialogului dintre Teologie, Filosofie şi Ştiinţă, cu tema: *Ordinea profundă a universului şi ideologiile relativiste. Repere ale Tradiţiei iudeo-creştine în dialogul dintre Teologie, filosofie şi ştiinţă*, organizată în perioada 17-20 octombrie 2019 de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca în colaborare cu Centrul de Dialog şi Cercetare în Teologie, Filosofie şi Ştiinţă al Universităţii din Bucureşti.

2. A susţinut referatul: *Satul românesc şi spiritualitatea românească în viziunea Monahului Nicolae Delarohia* în cadrul Simpozionului Internaţional de Teologie, Istorie, Muzicologie şi Artă: *Satul şi spiritul românesc, între tradiţie şi actualitate. Lectura Sfintei Scripturi şi provocările transmiterii credinţei*, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, în perioada 4-7 noiembrie 2019.

3. În 3 decembrie 2019, cu ocazia lansării, a prezentat cartea *Partea văzută a iubirii. Pledoarii pentru credinţă*, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2019, autor: Conf. univ. dr. Nicolae Turcan.

4. În zilele de 17 şi 18 ianuarie 2020, a participat la Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava la Simpozionul Naţional: *Valori naţionale în creaţia Mitropolitului Bartolomeu Valeriu Anania*, ediţia a VII-a.

5. Duminică, 8 martie 2020, la Centrul Social-Misionar „Icoana Maicii Domnului Bucuria tuturor celor necăjiţi" de la Catedrala „Sf. Vineri" din Chişinău a susţinut conferinţa cu tema *Cu iubire, prin post, spre Înviere.*

6. În data de 19 mai 2020 a participat la Seminarul internaţional on line al Asociaţiei Bioeticienilor din Europa centrală (Viena).

7. În perioada 25-26 mai 2020 a participat la Seminarul Internaţional de Medicină şi Teologie, ediţia a XIX-a, cu tema: *Provocări medicale, teologice, sociale şi culturale, întâlnite în contextul marilor epidemii,* susţinând comunicarea: *Comportamente etice controversate, în timpul epidemiilor. O perspectivă teologică.*

COORDONĂRI DE STRUCTURI SOCIO-PROFESIONALE, MEMBRU ÎN COMISII ŞI INSTITUŢII ACADEMICE DE SPECIALITATE ŞI COLECTIVE EDITORIALE

directorul Departamentului de Teologie Ortodoxă al Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca

directorul Centrului de Bioetică al Universităţii „Babeş-Bolyai" Cluj-Napoca

membru al Consiliului Ştiinţific al Fundaţiei „Association of Bioethicists in Central Europe (BCE). Verein zur Förderung des internationalen wissenschaflichen Dialogs im Bereich der Bioethik", Viena

membru în Consiliul Ştiinţific al Universităţii „Babeş-Bolyai" Cluj-Napoca

membru CNATDCU

Redactor şef al revistei Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Bioethica.

Vicepreşedinte al Fundaţiei "N. Steinhardt˝

Membru al UNESCO Chair in Bioethics. International Forum of Teachers

Membru al Academic Society for the Research of Religions and Ideologies (SACRI-SCIRI

Membru în Consiliul Consultativ al revistei Journal for the Study of Religion and Ideologies

Membru al Colegiului de Redacţie al revistei Studia Universitatis BabeşBolyai. Theologia Orthodoxa

Consultant de specialitate al Colegiului de Redacţie al revistei Tabor a Mitropoliei Clujului, Maramureşului şi Sălajului

Coordonatorul colecţiilor Bioetica şi Moralia ale Editurii Renaşterea,

Referent ştiinţific al Editurii Polirom, Iaşi

Referent ştiinţific al Editurii Renaşterea, Cluj-Napoca

Referent ştiinţific al revistei ISI Revista Română de Bioetică

DISTINCŢII:

2019 – Crucea „Sf. Ierarh Iosif Mărturisitorul din Maramureş", din partea Episcopiei Maramureşului şi Sătmarului

ARHIM. PROF. UNIV. DR. ABIL. TEOFIL TIA

A. LISTA LUCRĂRILOR MAI RELEVANTE

*Repere ale comunicării psiho-pastorale. Arta comunicării dragostei într-o manieră permanent nouă***,** Cluj-Napoca, Renaşterea, col. Pastoralia, nr. 9, 2020, 978-606-607-318-9, 200 p., în colaborare cu Psiholog Conf. dr. Maria Dorina Paşca de la Universitatea de Medicină din Târgu Mureş.

B. ARTICOLE/STUDII, PUBLICATE ÎN REVISTE DIN FLUXUL ŞTIINȚIFIC INTERNAȚIONAL PRINCIPAL (ISI; ÎN REVISTELE FACULTĂȚILOR DE TEOLOGIE CU ŞCOALĂ DOCTORALĂ ŞI RECUNOSCUTE CNCSIS);

Scientific Investigation of the Paintings from the Agarbiciu (Cluj County) Wooden Church Journal of Minerals and Materials Characterization and Engineering, (Coautori: Constantin Măruţoiu, Ioan Bratu, Olivia Florena Nemeş, Dan Nemeş, Călin Neamţu, Zaharie Moldovan, Ilina Udrea, Cristian Tigae*,* 8/2020, ISSN online: 2327-4085*,* ISSN Print: 2327-4077, pp. 177-196.

The labour of transferring from modernity to post-modernity a landmark theological discipline in Orthodoxy: Pastoral Theology Revista Transilvania*,* 2021

C) PUBLICAȚII IN EXTENSO, APĂRUTE ÎN LUCRĂRI ALE PRINCIPALELOR CONFERINȚE INTERNAȚIONALE DE SPECIALITATE:

„Defilarea" imaturităţilor psiho-afective, în vremuri de pandemie, în arealul subteran multimedia. Criterii de lectură pastorală şi psihiatrică a fenomenului în volumul Conferinţei (Inter)Naţionale *„Provocări medicale, teologice, sociale şi culturale, întâlnire în contextul marilor epidemii (Ediţia a XIX-a),* Bistriţa, 2020, 978-606-607-246-5, anul apariţiei: 2019,

Gestionarea familială a universului psiho-emoţional al copilului în contextul pandemiei, din perspectivă psiho-duhovnicească (coautor cu Asist. drd. Dan Nemeş) în volumul Conferinţei (Inter)Naţionale *„Provocări medicale, teologice, sociale şi culturale, întâlnire în contextul marilor epidemii (Ediţia a XIX-a),* Bistriţa, 2020, 978-606-607-246-5, anul apariţiei: 2019,

Imagini artistice care prezintă pandemiile în decursul istoriei (coautori: C-tin Măruţoiu, O. F. Nemeş, Victor C. Măruţoiu, Dan Nemeş, Ioan Bratu) în volumul Conferinţei (Inter)Naţionale *„Provocări medicale, teologice, sociale şi culturale, întâlnire în contextul marilor epidemii (Ediţia a XIX-a),* Bistriţa, 2020, 978-606-607-246-5, anul apariţiei: 2019,

Arsenalul de psiho-riscuri din vremuri de pandemie: dereglări afective, regresii infantile, disfuncţii relaţionale în familie. Optica medicului Giacomo Dacquino în volumul Conferinţei (Inter)Naţionale *„Provocări medicale, teologice, sociale şi culturale, întâlnire în contextul marilor epidemii (Ediţia a XIX-a),* Bistriţa, 2020, 978-606-607-246-5, anul apariţiei: 2020,

Metabolizarea corectă a durerii, condiţie a sfinţirii umanului în volumul *„Terapia prin credinţă şi cultură" (Volumul XVIII),* Bistriţa, 2020, 978-606-607-317-2, anul apariţiei: 2020, pp. 133-150,

Biomul „sănătate boală" din unct de vedere medical, psihologic şi duhovnicesc în volumul *„Studii şi cercetări din domeniul ştiiţelor socio-umane".* (Coautori: Lucian-D. Rusu, Laura Rusu, Ramona N. Jurcău, Mihai L. Rusu) Volumul 33, anul 2020, Editura Limes &Argonaut 978-606-799-440-7 şi 978-606-085-009-0, pp. 269-274,

Dumitru Salade (1915-2006). Medalion pedagogic în volumul „Studii şi cercetări din domeniul ştiiţelor socio-umane" (Coautori: Roxana M. Câlea, Ioana Matei, Persida Rugu Măruţiou) Volumul 33, anul 2020, Editura Limes &Argonaut, 978-606-799-440-7 şi 978-606-085-009-0, pp. 279-286.

D) ALTE LUCRĂRI ŞI CONTRIBUŢII ŞTIINŢIFICE. STUDII ŞTIINŢIFICE PUBLICATE ÎN VOLUMELE UNOR SIMPOZIOANE NAŢIONALE

Ortodoxia în faţa redefinirii „masculinului" şi a „femininului" în epoca derutelor identitare (Gestionarea „identităţii de gen" prin prihoterapie pastorală) în volumul *Biserica Ortodoxă şi rovocările viitorului (editori: Mihai Himcinschi şi Răzvan Brudiu),* Editura Presa Universitară Clujeană, Reintregirea & Aeternitas 2020 (coautor: Alexandra-Felicia Coroian Georgiu), ISBN 978-606-613-203-9, pp. 310-328

O Facultate teologică «world-class», de reper international. Învăţământul teologic ortodox universitar clujean în primul deceniu al păstoririi Înaltpreasfinţitului Părinte Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei în Calendarul „Renaşterea" 2021 şi în volumul *Mitropolitul Andrei, un deceniu de slujire la Cluj-Napoca,* Editura „Renaşterea" Cluj-Napoca, ISSN 2601-3290, ISBN 978-606-607-344-8, pp. 639-694. p. 177-254

Familia - o „universitate" a dragostei în volumul *Familia contemporană: provocări, principii, valori*, Editura „Renaşterea" Cluj-Napoca ISBN, 978-606-607-335-6, pp. 15-72.

Postmodernitatea occcidentală: o realitate poliedrică. Discernământ pastoral pentru a lectura „semnele timpului" Studii Teologice 3/2018 (publicat retroactiv) Editura „Basilica"

Un martor al metabolismului eparhial clujean din ultimele decenii: Pr. Iustin Tira – prezenţă discretă la vârful ierarhiei preoţeşti clujene în

volumul *„In honorem" "Slujire şi dăruire. Omagiu Părintelui Vicar Iustin Tira*, 2021 Editura Renaşterea, ISBN 978-606-607-345-5, pp. 57-76.

E. CONFERINȚE (CONFERINȚE PUBLICE UNIVERSITARE, PARTICIPĂRI CU PRELEGERI LA SIMPOZIOANE INTERNAȚIONALE)

„Binomul sănătate-boală, din punct de vedere fiziologic, psihologic şi spiritual". Academia Română, Filiala Cluj-Napoca 15 noiembrie 2019, Zilele Academice Clujene Departamentul de Cercetări Socio-Umane Zilele Academice Clujene. Sectorul de Psihologie şi Ştiinţele Educaţiei al Institutului de Istorie „George Barițiu" (în colaborare cu Lucian Daniel Rusu, Ramona-Niculina Jurcău, Laura Rusu, Mihai Lucian Rusu)

„Defilarea" imaturităților psiho-afective, în vremuri de pandemie, în arealul subteran multimedia. Criterii de lectură pastorală şi psihiatrică a fenomenului, Bistriţa, 25-26 mai 2020, *Conferința (Inter)Națională „Provocări medicale, teologice, sociale şi culturale, întâlnire în contextul marilor epidemii (Ediția a XIX-a)*

*Gestionarea familială a universului psiho-emoțional al copilului în contextul pandemiei, din perspectivă psiho-duhovnicească***,** Bistriţa *(coautor cu Asist. drd. Dan Nemeş),* 25-26 mai 2020, *Conferința (Inter)Națională „Provocări medicale, teologice, sociale şi culturale, întâlnire în contextul marilor epidemii (Ediția a XIX-a)*

Imagini artistice care prezintă pandemiile în decursul istoriei, Bistriţa *(coautori: C-tin Măruțoiu, O.F. Nemeş, Victor C. Măruțoiu, Dan Nemeş, Ioan Bratu),* 25-26 mai 2020, *Conferința (Inter)Națională „Provocări medicale, teologice, sociale şi culturale, întâlnire în contextul marilor epidemii (Ediția a XIX-a)*

Investigarea ştiinţifică a picturii de la biserica de lemn din Păniceni (jud. Cluj) (Elaborating Complex Methodologies Regarding the Attribution and Authentication of Medieval and Early Modern Paintings IDArt, PN-III-P1-1.2-PCCDI-2017-0812/53PCCDI) Bucureşti, *Coautori: D. Nemeş, C. Măruțoiu, O. F. Nemeş, C. Neamțu,* 10 decembrie 2020, *Artworks and Scientific Investigations. An Online Conference within the ID-Art Programme Framework Operele de artă şi investigațiile ştiinţifice. Conferinţă online în cadrul Proiectului IDArt*

„Evadarea" în esenţial: profesionalismul digital în perimetrul didactic al Religiei, Roma: Platforma de Religie, 16 decembrie 2020, *Conferința de inaugurare a plarformei internaționale de Religie*

Vertebrarea isihastă a misticii contemporane urbane. Moştenirea neperisabilă a stareţului Paisie Velicikovski, Kiev (Consorţiul Transfrontalier „Mitropolit Petru Movilă"), 25-26 martie 2021, Conferința Internațională: „Împreună, cu credința în valorile noastre spirituale seculare, construim o Europă a prosperității" Ediția a II-a *(on line)*

F. CONFERINȚE PUBLICE UNIVERSITARE, PARTICIPĂRI CU PRELEGERI LA SIMPOZIOANE NAȚIONALE:

Construind familia funcțională, din perspectivă pastorală, psihologică şi sociologică, Cluj-Napoca, 26 iunie 2020 *(on line)* Sesiunea de Comunicări Ştiinţifice Studenţeşti *„Pastorația copiilor şi a părinților în context postmodern"*

G. CONFERINȚE PUBLICE UNIVERSITARE, SUSȚINUTE LA INVITAȚIE NOMINALĂ:

Dreptul Iosif şi regulile paternității autentice, Biserica „de la Coroana" Bistriţa, Protopopiatul Ortodox, 13 decembrie 2019, Program de Seri Duhovniceşti şi Conferinţe Pastorale organizat de Protopopiatul Ortodox Bistriţa

Tainele de inițiere: Botez, Mirungere, Euharistie. Abordare interconfesională, Biserica Parohiei din Cuzdrioara, prot. Dej, 8 martie 2020, Program de Cateheze organizat de Centrul Misionar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului şi Clujului (în colaborare cu drd. Mihai Nevodar)

„Noi nu murim, atunci când murim!". Despre „cei cuminți de sub glie, învăluiți în mantie de cer şi-n rânduiala firii", Biserica Parohiei „Sf. Petru şi Pavel" Mănăştur, 26 iunie 2020. Lansarea volumului lect. univ. Dr. Răzvan Brudiu, *„Cu moartea pe moarte călcând. Dimensiunea liturgic-misiologică a înmormântării",* Ed. Felicitas, Stockholm

Paradigme biblice feminine – piedici în calea disoluției familiei creştine contemporane, Biserica Parohiei „Adormirea Maicii Domnului" Mănăştur, 2 august 2020, Conferinţa în Biserica *Adormirea Maicii Domnului* din Mănăştur

Dragostea şi cultura imediatului. Căsătoria „ad experimentum", Biserica Parohiei „Adormirea Maicii Domnului" Mănăştur, 13 noiembrie 2020, Conferinţă cu videoproiectorul în Biserica „Adormirea Maicii Domnului" din Mănăştur, întâlnire cu tinerii

Potențialul Teologiei de revitalizare a vieții. Intâlnirea Decanului cu liceenii, Campusul Teologic „Nicolae Ivan" Cluj-Napoca, 9 decembrie 2020, Conferinţă online, pe Zoom

H. COORDONARE DE LUCRĂRI DE DOCTORAT (FINALIZATE)

Truţă Adrian Eugen, 23 mai 2019, Brutăria Artos, *Extazul mistic între performanţă duhovnicească şi psihopatologie*

Asist. Soc. Mureşan Gabriela, 23 mai 2019, Biroul de Consiliere al Arhiepiscopiei de Alba Iulia, *Consilierea pastorală şi asistenţa psiho-socială a persoanelor cu dizabilităţi*

Protos. Atanasie (Ioan A. Mercaş), 20 septembrie 2019, Mănăstirea Nicula, *Mănăstirea Nicula în „geografia spirituală" a poporului român*

Prof. Iulia Chende, 20 septembrie 2019, Liceul Spaniol din Cluj-Napoca, *Aspazia Oţel-Petrescu, „Sfânta închisorilor". Paradigmă feminină de mărturisire contextuală a credinţei*

Arhim. Gherontie Ciupe, 26 februarie 2020, Catedrala Episcopală din Deva, *Taina Pocăinţei şi recontrucţia sinelui*

Pr. Alexandru Fleşer, 14 iulie 2020, Penitenciarul din Deva (jud. Hunedoara), *Consilierea Pastorală în arealul penitenciar*

I. MEMBRU ÎN COMISII DE EXAMEN (CONCURS) PENTRU OCUPAREA UNOR POSTURI DE „PAROH":

Parohia „Câmpia Turzii III", Parohia Turda „Capelă II" şi Parohia Tritenii de Jos (Protopopiatul Turda) 2 decembrie 2020, Centrul Eparhial, Cluj-Napoca, 10 candidaţi

J. ARTICOLE DE CULTURĂ ŞI SPIRITUALITATE

Cum îmi poate Teologia revitaliza proiectul de viaţă? Renaşterea, Cluj-Napoca, nr. 7/339 (XXIX), iul. 2020 şi 8/340(XL), pp. 6 şi 7.

K. PREFEŢE (SAU POSTFEŢE) LA VOLUME:

Aplicabilitatea Teologiei este viaţa mistică în *Extazul mistic în abordare pastorală*, Renaşterea, Cluj-Napoca, 2020, pp. 11-19, Dr. Adrian Truţă

Impactul public, cultural şi eclesial, al unui renumit preot de ţară: Pr. Ioan Sabău în *Preotul mărturisitor Ioan Sabău, „Patriarhul hunedorenilor"* ISBN: 978-606-8692-77-7, Editura Episcopiei Devei şi Hunedoarei, Deva, 2020, pp. 7-11, Protos. Nifon Jorza

Părintele Gherontie sau „virtutea camuflată" în *Cuviosul Gherontie cel nebun pentru Hristos,* Editura Episcopiei Devei şi Hunedoarei, 2019, pp. 49-51, Pr. Dorin Opriş, Monica Opriş (editori)

O apariţie editorială de mare impact în lumea preoţească: „Taina Pocăinţei şi reconstrucţia sinelui" în *„Taina Pocăinţei şi reconstrucţia sinelui",* Editura Episcopiei Devei şi Hunedoarei, 2020, pp. 7-11, Arhim. Dr. Gherontie Gheorghe Ciupe

Dizabilitatea - realitate polivalentă, îmbogăţitoare lăuntric. O expertă în micrologica şi ontologia demersului comunicativ ne introduce în metabolismul comunicării sănătoase cu persoanele cu nevoi speciale în *Consilierea Pastorală a persoanelor cu disabilităţi,* Editura Renaşterea, 2020, pp. 9-23, Dr. Gabriela Mureşan

Aspazia Oţel-Petrescu – „Sfânta închisorilor" (1923-2018). Personalitate poliedrică, factor propulsor spre o societate constelată de valori creştine

în *Aspazia Oţel-Petrescu, profil feminin de mărturisire contextuală a credinţei,* Editura Renaşterea, 2020, pp. 5-10, Dr. Iulia Chende

Pr. Prof. univ. Dr. Ioan-Vasile Leb, un magistru de reper, exponent al unei postmodernităţi responsabile în *Istorie şi Teologie Volum omagial,* Editura Presa Universitară Clujeană, 2020, ed. Pr. Conf. Gabriel Viorel Gârdan, Pr. Dr. Bogdan Ivanov, Drd. Luminiţa Ivanovici,

Preot, comunitate, Biserică. Preotul deplin: teolog, teofor, teofil şi teodul în *Volumul omagial închinat Pr. Prof. Onisie Moraru (vol. al II-lea)* ISBN 978-606-607-326-4, Editura Renaşterea, 2020, pp. 19-22 Prof. Valeria-Gemma Moraru

O personalitate corporativă (Liceul Teoretic ,,Eugen Pora" din Cluj-Napoca), ne invită să călătorim împreună spre lumea esenţelor, savurând universul inocenţei! în *Volumu didactic, material auxiliar pentru ora de Religie,* Editura Renaşterea, 2020, Prof. dr. Iulia Chende

Medalioane cu aromă aghiografică, pentru a vertebra mistic traseul celor dornici de creştere duhovnicească. Mică enciclopedie de teologie experienţială în *Volum aghiografic,* Editura Renaşterea, 2021, P.S. Lect. dr. Benedict Vesa Bistriţeanul

10 povestiri moral-religioase pentru copii şi părinţi, 100 de învăţături pentru minte şi inimă, 1000 de revărsări de har în fiinţa deschisă spre Cer în *Volumul didactic* „Dor de lumină divină"*, tip „catehism", material auxiliar pentru disciplina „Religie"* Editura „Renaşterea", 2021, Prof. dr. Iulia Chende

Ce au simţit cei cărora li S-a arătat Dumnezeu? Paradigme recente de „metabolizare" a experienţelor mistice, în Volumul: *„Autobiografia spirituală, între teologie şi actualitate",* Editura Reîntregirea, 2021, Protos. Maxim Iuliu Morariu

Demersuri şi analize pentru posibile „... transferuri atipice către Divinitate", în Volumul: *„Sacrul ca formă de gnoză în postmodernism. O filosofie aplicată în cultura pop digitală"*, Editura „Presa Universitară Clujeană", Pr. Dr. Emanuel Ioan Căşvean

Un manual de „formare continuă" a preotului capelan... O „construcţie" poliedrică,de însumare a strategiilor pastorale eficiente atât în reintegrarea socială, cât şi îmbunătăţirea calităţii vieţii în detenţie în Volumul: „Consilierea pastorală în penitenciar", Editura „Episcopiei Devei şi Hunedoarei", 2021, pp. 5-20; Pr. Dr. Alexandru Fleşer

L. BROŞURI ACADEMICE (REPUBLICATE ÎN 2020)

Metabolismul unei vieţi fericite: resacralizarea spaţiului contextual. Familia în imaginarul colectiv contemporan

Preliminarii psiho-afective în construcţia intimităţii cu Dumnezeu. Optica prof. Giacomo Dacquino 32 p.

Metabolismul emoţional al generaţiei post-televizive. Şcoală pentru părinţi şi copii, în viziunea medicului Giacomo Dacquino p.

„Nevoia" de faliment. Programarea spre eşec a copiilor noştri 32 p.

Paternitatea adevărată: un „munte de iubire" exigentă. Multă „mamă" şi puţin „tată" în vieţile copiilor noştri 32 p.

Seninătatea spirituală – garant al longevităţii dragostei. Principiile stabilităţii psiho-afective, în viziunea medicului Giacomo Dacquino 32 p.

Ghid de consiliere/educaţie religios-morală în penitenciare 32 p.

Ghid de consiliere premaritală 24 p.

Familia – „universitate" a dragostei. Repere în călătoria spre Absolutul psiho-emoţional (a prof. Giacomo Dacquino) 32 p.

Părinţii hipo-afectivi şi fragilităţile psiho-emoţionale ale copiilor. Arsenalul de psiho-riscuri ce ameninţă familia: dereglări afective, regresii infantile, disfuncţii relaţionale 32 p.

Prioritatea familiei: oxigenarea vieţii cu dragoste 32 p.

Divorţul emoţional şi „oboseala cronică" în dragoste 32 p.

Parohia ortodoxă română din diaspora, paradigmă misionară multifactorială 32 p.

M. EMISIUNI RADIOFONICE SAU VIDEOTV:

1. Rubrica săptămânală la Radio „Renaşterea": *„Călătorie în adâncurile sinelui"* (10-15 minunte);

2. Emisiunea săptămânală (Duminică seara) în direct (şi video tv): *„Ortodoxia – Fântâna Vieţii"* (o oră);

3. *„«Digitalizarea» credinţei? Picătura de transcendenţă în oceanul de ştiri"* (7 minute), studioul TV al Facultăţii (online);

4. Emisiunea: *„Elitele discrete: profesioniştii religiei"* (1 oră, lunar), studioul TV al Facultăţii (online);

PROF. UNIV. DR. HABIL. MARCEL GHEORGHE MUNTEAN

Conducător de doctorate în Arte Vizuale la Facultatea de Arte şi Design a Universităţii de Vest – Timişoara.

Pictor iconar autorizat de Comisia de Pictură Bisericească a Patriarhiei Române.

1. FUNCŢII ADMINISTRATIVE

Coordonatorul cercului de pictură sacră *Dionisie din Furna* a Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj–Napoca.

Cooordonatorul Clubului de pictură pentru studenţi – Casa de Cultură a Studenţilor - Cluj–Napoca.

2. MISIUNI DIDACTICE ÎN STRĂINĂTATE (PERIOADA, INSTITUȚIA)

2019 Profesor invitat la Accademia di Belle Arti Macerata, Italia.

3. MEMBRU:

ORGANIZAȚII PROFESIONALE

Asociaţia Arte Plastice Religioase şi Restaurare din România.
Association Internationale Des Arts Plastiques AIAP UNESCO.
U.A.P. din Grecia.
Fundaţiei „Henri Coandă" a Tinerilor superdotaţi din Bucureşti.
U.A.P. din România.
Societatea Profesorilor de Desen „Ioan Andreescu" Bucureşti.

REFERENT DE SPECIALITATE LA TEZE DE DOCTORAT

2020 Referent în comisia tezei de doctorat a drd. Elena Tudusciuc (Borundel) cu tema *„Arta religioasă şi sacră în România în a doua parte a secolului XX şi în prima parte a secolului XXI*",UNARTE, Bucureşti.

2020 Referent în comisia tezei de doctorat a drd. Mircea (căs. Petrovan) Mihaela Alieta cu tema *„Lumina" (אור – or): sensuri semantice, înţelesuri teologice şi reprezentări iconografice",* Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca.

2020 Referent în comisia tezei de doctorat a drd. Filip Dumitriţa Daniela cu tema *„Păstrarea ortodoxiei prin arta icoanei în părţile Maramureşului de la desfinţarea abuzivă a Episcopiei ortodoxe (1740) până în vremea Mitropolitului Andrei Şaguna (1848-1873),* Facultatea de Teologie Otodoxă, Sibiu.

2019 Referent în comisia tezei de doctorat a drd. Andor Szabó cu tema *„Ecce Homo sau Chipurile comunicării*", Facultatea de Arte şi Design, Timişoara.

2019 Referent în comisia tezei de doctorat a drd. Florin Andrei Muşat cu tema *„Kitsch: Simulacrul religios în Europa de Sud–Est Post-Totalitară*", Facultatea de Arte şi Design, Timişoara.

REFERENT ŞTIINȚIFIC AL UNOR EDITURI ŞI REVISTE, INSTITUȚII

Colaborator permanent - Revista Renaşterea, Cluj - Napoca.

COMISII DE DIALOG TEOLOGIC INTERCONFESIONIAL ŞI INTERRELIGIOS

2019 Preşedinte al juriului pentru jurizarea expoziţiei de icoane a Concursul Internaţional de Meşteşuguri Tradiţionale *Mâini de Aur,* ediţia a XI-a, Huedin.

2019 Membru în comisia de jurizare a Concursului Naţional *Olimpiada de Meşteşuguri Artistice şi Tradiţionale*, faza judeţeană, Cluj-Napoca

2019 Preşedintele Concursului Naţional *Icoana Micului creştin*, ediţia a VIII-a, Sfânta Mănăstire Râşca.

COMISII DE SPECIALITATE DIDACTICĂ

2021 Comisia de titularizare pe post didactic –conf. Univ. Claudia Cosmina Trif, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca.

7. EXPOZIŢII

Personale în România

2020 Expoziţie *Izvoade şi icoane*, sub genericul *Salonul Icoanei ardelene*, Biblioteca Judeţeană Octavian Goga, Cluj.

2020 Expoziţie *Răstigniri şi Troiţe*, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca.

2020 Expoziţie *Flori pentru suflet,* Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca.

2019 Expoziţie de pictură *Peisaje transilvane*, Galeria Paul Sima, UBB., Cluj.

Personale în străinătate

2019 Accademia di Belle Arti, Macerata

De grup în România

2020 Expoziţie internaţională de artă sacră *Dialog cu Sacrul,* (online).

2020 Expoziţie *Verba Artis*, Universitatea Hyperion, Bucureşti.

2020 Expoziţie *Preocupări în pandemie*, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca.

2020 Expoziţie de icoane *Chipul Maicii Domnului în iconografie- icoane vechi şi noi*, Muzeul Etnografic al Transilvaniei, Cluj–Napoca.

2020 Bienala Naţională de artă Camil Ressu, Galaţi.

2020 Bienala de Arte Miniaturale, Timişoara.

2019 Expoziţie *Salonul icoanei ardelene*, Biblioteca Judeţeană Octavian Goga, Cluj -Napoca.

2019 Salonul anual de artă, Muzeul de Artă Cluj–Napoca.

2019 Expoziţie aniversară, 70 de ani de la înfiinţarea Liceului de Artă Romulus Ladea, Centru de cultură urbană, Cluj-Napoca.

2019 Internaţional Contemporary Engraving Biennale, N-E, 3nd edition, Iaşi.

2019 *Expoziţie de artă sacră* în cadrul Simpozionului Internaţional teologie *Satul şi spiritul românesc între tradiţie şi actualitate. Lectura Sfintei*

Scripturi şi provocările credinţei 4-8 noiembrie, Facultatea de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca.

2019 Bienala Naţională de Gravură *Gabriel Popescu*, ediţia a VII-a, Târgovişte.

2019 Expoziţia Concursul Naţional de Artă *Imaginle lui Enescu*, Biblioteca Naţională a României, Bucureşti.

2019 Zilele Artei Bizantine – 25-26 februarie, Muzeul Etnografic al Transilvaniei, Cluj–Napoca.

8. COORDONATOR DE EXPOZIŢII CU STUDENŢII ŞI MASTERANZII

2019 Expoziţie de icoane*, Salonul icoanei ardelene*, ediţia a XIX-a, foaierul bibliotecii judeţene *Octavian Goga*, Cluj-Napoca.

9. CONFERINŢE LA CARE AU PARTICIPAT STUDENŢII, MASTERANZII ŞI DOCTORANZII SUB COORDONARE

2020 Sesiunea de comunicări Ştiinţifice pentru doctoranzi Conferinţa Naţională a Doctoranzilor din Consorţiul Universitaria, organizată în 9-10 octombrie 2020, Universitatea de Vest din Timişoara - doctoranda Lorinţ Loredana cu lucrarea *Caracterul didactic şi estetic a icoanei şi rolul ei în Art-Terapie.*

2019 Sesiunea de comunicări Ştiinţifice pentru Studenţi şi Masteranzi *Preotul şi dascălul, făclii luminoase ale satului românesc. Tradiţie şi actualitate* în cadrul proclamării al Patriarhiei noastre dedicat: *Anul omagial al satului românesc (al preoţilor, învăţătorilor şi primarilor gospodari* şi *Anul comemorativ al patriarhilor Nicodim Munteanu şi Iustin Moisescu şi al traducătorilor de cărţi bisericeşti* - studenta Adina Mureşan cu lucrarea *Patriarhul Nicodim Munteanu, ctitor de valori spirituale româneşti,* nivel licenţă; studenta Silvia Filipoi cu lucrarea *Maramureş, plai cu flori*, nivel licenţă; studentul Coman Radu cu lucrarea *Mărturisitorii Sofian Boghiu şi Gheorghe Bordaşiu, învăţători ai Evangheliei şi dascăli ai comunităţii*, nivel licenţă.

CUVÂNT LA DESCHIDEREA UNOR EXPOZIŢII

2020 Cuvânt la vernisarea expoziţiei *Preocupări în pandemie*, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca.

2020 Cuvânt la vernisarea expoziţiei personale *Icoane şi izvoade*, foaierul Bibliotecii Judeţeane *Octavian Goga*, Cluj-Napoca.

2019 Cuvânt la vernisajul expoziţiei *Salonul icoanei ardelene – Icoana românească în contextul contemporan,* foaierul Bibliotecii Judeţeane *Octavian Goga*, Cluj-Napoca.

2019 Cuvânt la vernisajul expoziţiei Clubului de pictură *Armonia primăverii,* Casa de Cultură a Studenţilor, Cluj.

10. GRANDURI PROIECTE CÂŞTIGATE PRIN COMPETIŢIE

2019 Cod proiect: ID P_40_374, Denumire proiect: Parteneriat pentru transferul de tehnologii innovative şi material avansate în domeniul artelor vizuale (producţie, conservare, restaurare). Acronim proiect: UBB-TeMATIC-Art.

11. ARTICOLE ŞI STUDII ÎN REVISTE, ANUARE, PERIODICE

2020 decembrie, revista „Semn" nr. 14, articolul, *Casa de Cultură a Studenţilor din Cluj Napoca, de 60 de ani creuzet de cultură*, pp. 36-37.

2020 „Imagistica statuară a bisericilor Romano-catolice" în Anuarul Facultăţii de Teogie Ortodoxă Cluj-Napoca, tomul XXII (2018-2019), Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2020, pp. 201-211.

12. CAPITOLE, STUDII ÎN CĂRŢI

2020 *The Pandemic and Miracle-Working Icons from Romania. Iconographical case study: the Theotokos and the Holy Child,* Romanian Journal of Artistic Creativity, vol. 8, issue 4, New York, Winter 2020, pp. 89-102. ISSN 2327-5707, e-ISSN-2473-6562

2020 *Icoanele mariane pictate de preotul Luca din Iclod,* în vol: Remus Feraru (coord.) lucrările Simpozionului Internaţional de Teologie: Mănăstirea Timişeni, 4 noiembrie 2019 /*: Maica Domnului, ocrotitoarea creştinilor***:** Ed. Presa Universitară Clujeană 2020, pp. 81-89. ISBN 978-606-37-0843-5

2020 *Icoana pe sticlă a Sfintei Treimi – de la unitate teologică la unitate culturală transilvăneană*, în vol: Arhim, dr. Casian Ruşet (coord.) Simpozionului Internaţional: Comuniune şi comunităţi*: Jertfă, slujire, spiritualitate*, Ed. Episcopiei Caransebeşului - Fabriano-Montefano, 2020, pp. 357-373. ISBN 978-88-87151-56-5. ISBN 978-606-8458-31-1.

2019 *Jertfa lui Isaac de la cuvânt la icoană* în Anuarul Facultăţii de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, tomul XXI (2017-2018), Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2019, pp. 249-260.

2019 *Compoziţia "Fiul Omului" a pictorului Eugen Tăuttu din Aula Magna a UBB., Cluj-Napoca,* în vol.: Mircea Gelu Buta (coord.) *Medicii şi Biserica*, vol. 17: *Personalizarea relaţiei medic-pacient*, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2019, pp. 345-356. ISBN 978-606-607-281-6.

2019 *Istoria Culturală a Ardealului – fresca pictată de Costin Petrescu la Universitatea din Cluj,* în vol.: Mircea Gelu Buta (coord.) *Medicii şi Biserica*, vol. 17: *Personalizarea relaţiei medic-pacient*, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2019, pp. 383-391. ISBN 978-606-607-281-6.

13. CONFERINȚE, SIMPOZIOANE, PRELEGERI ÎN ȚARĂ ŞI STRĂINĂTATE

2020 Prelegere cu tema Judecata de Apoi în iconografia creştină. Studiu de caz *Simpozionul Internațional de Teologie, Istorie, Muzicologie şi Artă şi filantropia creştină în vreme de pandemie: şansă, povară sau normalitate identitară?* 2-3 noiembrie 2020 Facultatea de Teologie Ortodoxă a UBB, Cluj-Napoca.

2020 Prelegere cu tema 1. *Aspectul estetic şi taumaturgic al icoanei. Studiu de caz . Icoane făcătoare de minuni din țara noastră* şi 2. *Pietà în iconografia creştină – Jertfă şi nădejde* Al XVII-lea Simpozion de Medicină şi Teologie, (onlie) 14-15 mai. 3.

2019 Prelegere cu tema *Harmony and style in Romanian landscape,* Simpozionul internaţional de teologie *Satul şi spiritul românesc între tradiție şi actualitate. Lectura Sfintei Scripturi şi provocările credinței* 4-8 noiembrie - Facultatea de Teologie Ortodoxă a UBB, Cluj-Napoca.

2019 Prelegere cu tema *Maica Domnului în icoanele româneşti. Studiu de caz,* Simpozionul Internaţional de teologie Maica Domnului, ocrotitoarea creştinilor, 4 noiembrie Mănăstirea Timişeni - Facultatea de Litere, Istorie şi Teologie, Universitatea de Vest, Timişoara.

2019 Conferinţa *Cum să privim un tablou? Elemente de limbaj plastic*; din în cadrul seriei de conferinţe *Incursiuni în Artele Vizuale* - 11 septembrie - Biblioteca Municipală Liviu Rebreanu, Aiud.

2019 Prelegeri cu temele*:*1. *Pictura românească contemporană.* 2. *Constantin Brâncuşi sculptor român.* 3. *Tehnici tradiționale – icoana pe sticlă românească,* 4. *Il paralello tra il Giudizio Universale nella pittura in Moldavia e quella di Michelangelo,* Accademia di Belle Arti, Macerata.

14. MASS-MEDIA:

TV

2020 01 10 IAC *Biserica Kretulescu din Bucureşti* (28:22)
2020 01 17 IAC *Biserica „Dintr-o zi - Sf Nicolae" din Bucureşti* (29:10)
2020 01 24 IAC *Mănăstirea Văcăreşti P1 – istoric* (26:58)
2020 01 31 IAC *Mănăstirea Văcăreşti P2 - pictura* (31:40)
2020 02 07 IAC *Mănăstirea Antim P1 - istoric* (26:45)
2020 02 14 IAC *Mănăstirea Antim P2 - pictura şi arhitectura* (31:18)
2020 02 28 IAC *Mănăstirea Golia Iaşi* (25:52)
2020 03 06 IAC *Mănăstirea „Sfintii Trei Ierarhi" Iaşi* (28:49)
2020 03 13 IAC *Mănăstirea Cetățuia Iaşi* (28:33)
2019 10 06 IAC *Mănăstirea Hurezi - arhietectura* (27:07)
2019 10 06 IAC *Mănăstirea Hurezi P1 - arhietectura* (27:07)
2019 10 13 IAC *Mănăstirea Hurezi P2 - teme picturale* (29:54)

2019 10 20 IAC *Mănăstirea Hurezi P3 – moaşte şi alte edificii* (30:19)
2019 10 27 IAC *Mănăstirea Govora* (27:06)
2019 11 10 IAC *Mănăstirea Mamu* (28:58)
2019 11 17 IAC *Mănăstirea Surpatele* (28:55)
2019 11 22 IAC *Mănăstirea „Dintr- un lemn"* (31:08)
2019 11 29 IAC *Biserica Doamnei din Bucuresti* (26:40)
2019 12 06 IAC *Mănăstirea Polovragi* (31:39)
2019 12 13 IAC *Mănăstirea Stavropoleos Bucureşti* (29:55)
2019 12 20 IAC *Biserica Fundenii Doamnei Bucureşti* (28:24)

15. PREMII ŞI DISTINCȚII

A. Domeniu artistic

2019 Diplomă de participare la Bienala Internaţională de Gravură Contemporană N-E, ediţia a III-a, Iaşi -Chişinău,

2019 Diplomă şi plachetă aniversară pentru întreaga creaţie desfăşurată pe tărâm artistic - Consiliu judeţean Alba – Biblioteca Judeţeană *Lucian Blaga* - Alba.

B. Domeniu educaţie

2019 Diplomă de Excelenţă, Preşedinte juriu la Festivalul Concurs *Icoana micului creştin,* Mănăstirea Râşca Transilvană, ediţia a XI-a.

2019 Diplomă de Excelenţă, Preşedinte juriu la Concursul Internaţional de Meşteşuguri Artistice Tradiţionale *Mâini de Aur,* ediţia a XI-a, Huedin.

16. EXCURSII TEMATICE DE DOCUMENTARE CU STUDENȚII ŞI MASTERANZII

2019 Mănăstirile din judeţele Suceava şi Neamţ.

PR. PROF. UNIV. DR. ALEXANDRU MORARU

I. ACTIVITATEA DIDACTICĂ

În anul universitar 2019-2020, Pr. Prof. Univ. Dr. Alexandru Moraru nu a mai predat cursuri nici la Master şi nici la Doctorat, rămânând numai cu îndrumarea doctoranzilor pentru finalizarea lucrărilor lor de doctorat în Teologie.

II. ACTIVITATEA ŞTIINȚIFICĂ

a) Carte unic autor

1) *Învăţământul teologic universitar ortodox din Cluj 1924-1952*, ediţia a II-a revizuită şi adăugită, Cluj-Napoca, 2020, 488 p.

b) Studii, articole, recenzii ş.a.

1. „Rădăcinile spirituale şi istorice ale Eparhiei Vadului, Feleacului şi Clujului până în 1918", în *Calendarul Renaşterea 2019*, Cluj-Napoca, Editura Renaşterea, 2019, pp. 165-174.

2. „Câteva idei de seamă din cuvântările lui Nicodim Munteanu la urcarea în scaunul de episcop al Huşilor şi mitropolit al Moldovei şi Sucevei", în *Tabor*, XIII (2019), nr. 9, pp. 8-17.

3. „O carte mărturisitoare: *Ţara Oaşului în memoria documentelor* de Emanuel Rus şi Adrian Rezeanu", vol. I, Cluj-Napoca, Şcoala Ardeleană, 2017, 308 p. + Anexe 147 p., în *Revista Familia Română*, Baia Mare, an 18, 19, 20; nr. 1-2 (64-75), ianuarie 2017 - decembrie 2019, Baia Mare, 2019, pp. 253-256.

4. „Ioan Lupaş – cleric ortodox şi istoric al Bisericii noastre – Privire generală", în *Anuar*, XXI (2017-2018), Universitatea „Babeş Bolyai", Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca, Editura Renaşterea, 2019, pp. 77-85.

5. „Şcolile Confesionale Ortodoxe din Eparhia Vadului, Feleacului şi Clujului în 1940-1944", în *Calendarul Renaşterea 2020,* Cluj-Napoca, Editura Renaşterea, 2020, pp. 203-212.

6. „Preafericitul Părinte Patriarh Daniel – 30 de ani de arhierie în slujba Bisericii lui Hristos şi a neamului românesc", în *Tabor*, XIV (2020), nr. 7, pp. 11-17.

7. „*Cuvânt înainte*", la: Dacian But-Căpuşan, *Sate, preoţi şi biserici ortodoxe din partea de vest şi sud-vest a Clujului*, Cluj-Napoca, Editura Renaşterea, 2020, pp. 7-9.

8. „Scurt istoric al localităţilor de pe Valea Ilvei, jud. Bistriţa-Năsăud – Probleme generale", în *Anuar*, XXII (2018-2019), Universitatea „Babeş Bolyai", Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca, Editura Renaşterea, 2020, pp. 45-73.

9. *„Prefaţă"* la: Petru Ioan, *Cronica preoţilor delureni. Jertfelnicie, statornicie şi continuitate (1700-2020)*, Bârlad, Editura Sfera, 2020, pp. 13-16.

10. „«Să avem nădejde şi curaj de a-L preamări pe Iisus Hristos». Cuvânt la Duminica a 9-a după Rusalii", în *Ziarul Lumina de duminică*, ZVI (2020), nr. 32, pp. 4-5 (Bucureşti).

III) TEZE DE DOCTORAT

a). Coordonator

1. Pr. Cosmin-Cătălin Lazăr, *Biserica şi Şcoala românească din Sălajul istoric în secolul al XIX-lea*, Cluj-Napoca, 2020.

2. Pr. Silviu-Marcel Costin, *Istoria Seminarului Veniamin Costache de la Socola-Iaşi,* Cluj-Napoca, 2020.

b). Coreferent

1. Andrei-Emanuel Radu, *Părintele Profesor Constantin Galeriu – predicator, catehet şi pedagog* (sub îndrumarea Pr. Prof. Dr. Vasile Gordon), Cluj-Napoca, 2021.

2. Emanuel Vidican, *Importanța omiletica a cazaniilor românești* (sub îndrumarea Pr. Prof. Dr. Vasile Gordon), Cluj-Napoca, 2020.

IV. PARTICIPĂRI LA ACTIVITĂȚI ŞCOLARE ŞI CULTURALE

– *30 septembrie 2019*: a participat la Te-Deumul de la Facultatea de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, cu prilejul deschiderii anului şcolar 2019-2020.

– *1 octombrie 2019:* a participat la deschiderea festivă a anului universitar 2019-2020.

– *10 octombrie 2019*: a ținut un cuvânt de prezentare la cartea Dlui. Dr. *Vasile Rojneac, despre părintele Gavril Relea*, la biserica „Sfinții Arhangheli Mihail şi Gavriil", Cluj-Napoca, după Vecernia de la 17:00.

– *21 octombrie 2019*: după Sfânta Liturghie de la Mănăstirea Floreşti, Cluj, a prezentat *o carte şi un album despre Mănăstirea Floreşti, Cluj*, la împlinirea a 25 de ani de la întemeiere.

– *15 decembrie 2019*: a prezentat cartea Pr. Dr. Ioan Ovidiu Bocşan, *despre biserica din Bihor* la 14:00, în Biserica „Sfântul Ioan Botezătorul" din Aleşd, Bihor.

– *18 februarie 2020*: a participat la lansarea cărții închinată *memoriei Prof. Acad. Nicolae Edroiu*, la Institutul de Istorie „George Barițiu", Cluj-Napoca, Filiala Academiei Române.

V. ACTIVITATEA PASTORAL-MISIONARĂ

– *29 septembrie 2019* – a săvârşit Sfânta Liturghie la Mănăstirea Floreşti, Cluj.

– *6 octombrie 2019* – a săvârşit Sfânta Liturghie la Mănăstirea Floreşti, Cluj.

– *13 octombrie 2019* – a săvârşit Sfânta Liturghie la Mănăstirea Floreşti, Cluj.

– *14 octombrie 2019* – a slujit Sfânta Liturghie la Mănăstirea Floreşti, Cluj.

– *20 octombrie 2019* – a săvârşit Sfânta Liturghie la Mănăstirea Floreşti, Cluj.

– *26 octombrie 2019* – a săvârşit Sfânta Liturghie la Mănăstirea Floreşti, Cluj.

– *27 octombrie 2019* – a săvârşit Sfânta Liturghie la Mănăstirea Nicula şi a predicat despre: *Învierea fiicei lui Iair*.

– *3 noiembrie 2019* – a săvârşit Sfânta Liturghie la Mănăstirea Floreşti, Cluj.

– *8 noiembrie 2019* – a săvârşit Sfânta Liturghie la Biserica „Schimbarea la față" Cluj-Napoca.

– *10 noiembrie 2019* – a săvârşit Sfânta Liturghie la Biserica „Schimbarea la Faţă", Cluj-Napoca şi a predicat despre: *Pilda Samarineanului Milostiv*.

– *17 noiembrie 2019* – a săvârşit Sfânta Liturghie la Mănăstirea Floreşti, Cluj.

– *21 noiembrie 2019* – a săvârşit Sfânta Liturghie la Mănăstirea Floreşti, Cluj.

– *24 noiembrie 2019* – a săvârşit Sfânta Liturghie la Mănăstirea Floreşti, Cluj.

– *30 noiembrie 2019* – a săvârşit Sfânta Liturghie la Mănăstirea Floreşti, Cluj.

– *1 decembrie 2019* – a slujit Sfânta Liturghie la Mănăstirea Floreşti, Cluj.

– *6 decembrie 2019* – a săvârşit Sfânta Liturghie la Biserica „Schimbarea la Faţă", Cluj-Napoca.

– *8 decembrie 2019* – a săvârşit Sfânta Liturghie la Mănăstirea Floreşti, Cluj.

– *15 decembrie 2019* – a săvârşit Sfânta Liturghie şi a predicat la Biserica „Sfântul Ioan Botezătorul" din Aleşd, Bihor despre: *Pilda celor poftiţi la cină*.

– *22 decembrie 2019* – a săvârşit Sfânta Liturghie la Mănăstirea Floreşti, Cluj.

– *25 decembrie 2019* – a săvârşit Sfânta Liturghie la Mănăstirea Floreşti, Cluj.

– *26 decembrie 2019* – a săvârşit Sfânta Liturghie la Biserica „Schimbarea la Faţă", Cluj-Napoca.

– *27 decembrie 2019* – a săvârşit Sfânta Liturghie la Biserica „Schimbarea la Faţă", Cluj-Napoca.

– *29 decembrie 2019* – a săvârşit Sfânta Liturghie la Biserica „Schimbarea la Faţă", Cluj-Napoca şi a predicat despre: *Fuga în Egipt*.

– *30 decembrie 2019* – a săvârşit Sfânta Liturghie la Biserica „Schimbarea la Faţă", Cluj-Napoca.

– *1 ianuarie 2020* – a săvârşit Sfânta Liturghie şi a predicat la Mănăstirea Floreşti, Cluj despre: *Tăierea împrejur a Domnului după trup. Un nou an – o nouă viaţă*.

– *5 ianuarie 2020* – a săvârşit Sfânta Liturghie la Mănăstirea Floreşti, Cluj.

– *6 ianuarie 2020* – a săvârşit Sfânta Liturghie la Biserica „Schimbarea la Faţă", Cluj-Napoca.

– *7 ianuarie 2020* – a săvârşit Sfânta Liturghie la Mănăstirea Floreşti, Cluj.

– *12 ianuarie 2020* – a săvârşit Sfânta Liturghie la Mănăstirea Floreşti, Cluj.

– *26 ianuarie 2020* – a săvârşit Sfânta Liturghie la Mănăstirea Floreşti, Cluj.

– *30 ianuarie 2020* – a săvârşit Sfânta Liturghie la Biserica „Schimbarea la Faţă", Cluj-Napoca.

– *2 februarie 2020* – a săvârşit Sfânta Liturghie la Mănăstirea Floreşti, Cluj.

– *9 februarie 2020* – a săvârşit Sfânta Liturghie la Biserica „Schimbarea la Faţă", Cluj-Napoca şi a predicat despre: *Pilda vameşului şi fariseului*.

– *16 februarie 2020* – a săvârşit Sfânta Liturghie la Mănăstirea Floreşti, Cluj.

– *1 martie 2020* – a săvârşit Sfânta Liturghie la Mănăstirea Floreşti, Cluj.

– *8 martie 2020* – a săvârşit Sfânta Liturghie la Mănăstirea Floreşti, Cluj.

PR. PROF. UNIV. DR. VALER BEL

ACTIVITATEA DIDACTICĂ

1. A predat la nivel Master cursurile de Teologie Dogmatică: *Dumnezeu-Sfânta Treime în credinţa Bisericii* (S. 1, 2 ore de curs) la secţiile Doctrină şi hermeneutică creştin-ortodoxă şi Ortodoxie şi Viaţă liturgică şi a condus seminariile aferente temei la secţiile respective (2 ore de seminar); *Ecclesiologie şi Eshatologie* la secţiile Consiliere pastorală şi Asistenţă psihosocială (S. 1, 2 ore de curs) şi Doctrină şi hermeneutică creştin-ortodoxă (S.4, 2 ore de curs) şi a condus seminariile aferente temei la scţiile respective (2 ore de seminar).

2. În cadrul Şcolii Doctorale a predat cursul: *Misiunea Bisericii în lumea contemporană* (aprofundarea premiselor teologice, a coordonatelor, aspectelor şi exigenţelor creştine) (S. 1);

3. A ţinut cursuri şi seminarii în cadrul Cursurilor de îndrumare misionar-pastorală a preoţilor desfăşurate la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca în luna iulie, pe tema: Misiunea Bisericii în societatea contemporană;

4. A funcţionat în calitate de conducător de doctorat la Misiologie şi Ecumenism, având în îndrumare 9 doctoranzi: Pr. Baba Teodor-Călin, Budianu Mihai, Ierom. Cruceanu Serafim, Pr. Munteanu Nicolae, Pr. Nicoară Ciprian, Pr. Petrescu Adrian, Pr. Pop Ionuţ, Pr. Pop Vasile, Pr. Săvărăşan Gelu.

MEMBRU ÎN DIFERITE COMISII ŞI ORGANIZAŢII PROFESIONALE

- A participat ca membru specialist la comisii de doctorat pentru analiza şi susţinerea tezei, în calitate de profesor îndrumător la Facultatea deTeologie Ortodoxă, Universitatea Babeş-Bolyai Cluj-Napoca:

1. Pr. drd. Nicolae Muntean, *Misiune în modul lui Hristos. Implicaţiile slujirii misionare în lumina Sfintei Scripturi*, 2 iunie, 2020;

- A participat ca membru în *Comisia de îndrumare* a doctoranzilor coordonaţi de IPS Mitropolit Prof. dr. Andrei Andreicuţ, a doctoranzilor coordonaţi de Pr. prof. dr. Ioan Chirilă şi a doctoranzilor coordonaţi de Pr.prof. dr. Ştefan Iloaie, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca;

- Este membru în comisia de avizare al revistei "*Studia Universitatis Babeş-Bolyai-Theologia-Orthodoxa*";

- Membru în Comitetul de redacţie al volumului *Studia Theologica. Ortthodoxa Doctoralia Napocensia*, ISSN: 2602-0009: ISSN-L2602-00096.

ACTIVITATEA ŞTIINŢIFICĂ:

VOLUME RECUNOSCUTE CNCSIS:

MISIOLOGIE ORODOXĂ. Colecţia: Cursuri, Manuale şi Tratate de Teologie Ortodoxă, coordonator Pr. Prof. Dr. Valer Bel (elaborat 9 prelegeri/lecţii), BASILICA, Vol. I, Bucureşti, 2021;

TEOLOGIA DOGMATICĂ ORTODOXĂ, Vol. II, Colecţia: Cursuri, Manuale şi Tratate de Teologie Ortodoxă, coordanator Pr. Prof. dr. Ştefan Buchiu, BASILICA, Cap.: MÂNTUIREA PERSONALĂ, cca. 100 p., în curs de apariţie.

ARTICOLE ŞTIINŢIFICE ÎN VOLUME DIN ŢARĂ

Cuvânt înainte la lucrarea: Pr. Ciprian Rus, *Misiunea Bisericii în contextul psihosocial al creştinului de azi*, Ed. Universitară, Bucureşti, 2021;

Un preot dedicat misiunii sale şi un prieten bun, în vol.: *Slujire şi Dăruire. Omagiu Părintelui vicar Iustin Tira*, Renaşterea, 2021, pp. 129-132.

ARTICOLE CU CONŢINUT MISIONAR:

Iubirea vrăjmaşilor – o investiţie de speranţă, în *Anuarul Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca*, tom. XXII-2018 - 2019, Cluj-Napoca 2020, pp. 177 – 1

ACTIVITATE MISIONARĂ:

A slujit în calitate de preot îmbisericit la Catedrala Mitroplitană din Cluj-Napoca, unde a ţinut lunar un cuvânt de învăţătură;

A slujit şi predicat la: Mănăstirea „Adormirea Maicii Domnului", Nicula, Mănăstirea „Sfânta Paraschiva", Râşca Transilvană şi la alte biserici din municipiul Cluj-Napoca: „Înălţarea Domnului", „Sfântul Dimitrie cel Nou", „Schimbarea la Faţă", „Înălţarea Sfintei Cruci", „Sfinţii Ioachim şi Ana";

A realizat emisiuni săptămânale la *Radio Renaşterea*, învăţătura creştină ortodoxă despre: Sfânta Treime, Persoana şi lucrarea mântuitoare a lui Iisus Hristos, Biserică, Sfintele Taine şi Eshatologia creştină.

PR. PROF. UNIV. DR. IOAN-VASILE LEB

- 25 mai 2020, Conferinţa *Medicii şi Biserica*, online, moderator şi referent: *Epidemiile în istorie şi actualitate* (în curs de publicare),

- 8 iulie 2020 - Bucureşti, membru în Comisiile de doctorat online, Costin Silviu şi orele 11-12 – Cătălin Lazăr

- 14 iulie 2020, orele 10-12 - Cluj-Napoca, Examen de doctorat online, drd. Pr. Sorin Buş

- 23 iulie 2020 - Institutul Teologic Ortodox din München, Profesor îndrumător în Comisia de doctorat (Rigorosum) a D-lui Vasile Marian Pătru, cu teza intitulată *Das Ordnungsdenken im christlich-orthodoxen Raum. Nation, Religion und Politik im Diskurs der Rumänischen Orthodoxen Kirche in Siebenbürgen in der Zwischenkriegszeit (1918-1940)*.

-28 septembrie 2020 - Cluj-Napoca, Examen de doctorat Ana Platon, cu teza: *Ortodoxie şi Catolicism în viziunea Părintelui Wladimir Guettee (1816-1892)* - referat principal, prof. îndrumător.

- 6 octombrie 2020 - Bucureşti, Comisie de doctorat, online, susţinător Pr. Gagea Marius

- 14 octombrie 2020 - Bucureşti, Comisie de doctorat online

- 12 noiembrie 2020 - Bucureşti, Comisie de doctorat, online, Pr. Alexandru Bulgaru

- 18 noiembrie 2020 - Bucureşti, Comisie de doctorat, online, Octavian Negoiţă

- 27-27 ianuarie 2021 - participare la Dezbaterile de la Sinaia, Ediţia a IV-a, Online. Am susţinut referatul: *Biserica Ortodoxă şi provocările globalizării*. În curs de publicare în volumul ce va fi tipărit.

- 30 martie 2021 - Membru în Comisia de concurs pentru ocuparea postului de Director CSUD, de la Universitatea de Artă şi Design Cluj-Napoca

Ca membru în comisia pentru elaborarea manualului de IBU, al întocmit, pentru vol. II, temele: „Biserica Ortodoxă din Polonia de la începuturi până astăzi" şi „Biserica Ortodoxă în ţinuturile Cehiei şi Slovaciei de la începuturi până astăzi", în curs de apariţie la Ed. Basilica, Bucureşti.

PROF. UNIV. DR. CONSTANTIN MĂRUȚOIU

A. LUCRĂRI COTATE ISI

1. *Component Materials, 3D Digital Restoration, and Documentation of the Imperial Gates from the Wooden Church of Voivodeni, Sălaj County, Romania*, Călin Neamţu, Ioan Bratu, Constantin Măruţoiu, Victor Constantin Măruţoiu, Olivia Florena Nemeş, Radu Comes, Ştefan Bodi, Zsolt Buna and Daniela Popescu, Appl. Sci. 2021, 11, 3422-34411. https://doi.org/10.3390/app11083422,

2. *Firing temperature determination of some18th century Transylvanian stove tiles using spectroscopic techniques* I. Bratu, C. Măruţoiu, A. Hernanz, O.F. Nemes, M. Tiplic , H. G. M. Edwards, Vibrational

Spectroscopy, Volume 113, March 2021, 103227, https://doi.org/10.1016/j.vibspec.2021.103227,

3. *Scientific Investigation of the Paintings from the Agarbiciu (Cluj County) Wooden Church,* Const. Măruţoiu, I. Bratu, Olivia Florena Nemeş, Dan Nemeş, C. Neamţu, Zaharie Moldovan, Teofil Tia, Ilina Udrea, Cristian Tigae, Journal of Minerals and Materials Characterization and Engineering, 2020, 8, 177-196,

4. *Analytical methods for meldonium determination in urine samples,* Lucian D. Rusu, I. Bratu, Const. Măruţoiu, Z. Moldovan and Maria Rada, ANALYTICAL LETTERS, https://doi.org/10.1080/00032719.2020.1748043,

5. *Characterization of the Paint from „The Lord's Transfiguration", Icon by Grigore Ranite,* Ioan Bratu, Const. Măruţoiu, Dan Nemeş, D. Toader, Olivia Florena Nemeş, and R. C. Suciu, ANALYTICAL LETTERS, https://doi.org/10.1080/00032719.2020.1743716,

6. *Characterization of the Paint Used by Dumitru Ispas in the Wooden Straja Church, Cluj County, Romania*, D. Nemes, C. Măruţoiu, I. Bratu, C. Neamţu, I. Kacso, O. F. Nemes, and I. Udrea, ANALYTICAL LETTERS 2021, VOL. 54, NOS. 1–2, 255–264 https://doi.org/10.1080/00032719.2020.1749649.

B. LUCRĂRI PUBLICATE ÎN REVISTE BDI

1. Polipticul Sf. Martin din Sighişoara – analize de istoria artei şi investigaţii ştiinţifice ale unei opere din Renaşterea transilvăneană 33 The St. Martin polyptych in Sighişoara – Art Historical and Scientific Investigations of a Transylvanian Renaissance ArtworCiprian Firea, Cristina Serendan, Dan Nemeş, Constantin Măruţoiu, Călin Neamţu, Zsolt Buna, Radu Comes, ARS TRANSSILVANIAE XXX 2020, 33-58,

2. Investigation of the constituent materials of the icon "Mother of God Hodighitria" from Gheorgheni village (Cluj County), Olivia Florena Nemeş, Dan Nemeş, Constantin Măruţoiu, Teofil Tia, Sister Epiharia (Nicula Vasilica Cristina), Alexandru Dan Horvat, ARS TRANSSILVANIAE XXX 2020, 111-119,

3. Investigation of the Paintings of St. Nicholas Orthodox Church in Şcheii Braşovului . Investigări ale picturii din biserica ortodoxă Sf. Nicolae din Şcheii Braşovului,Ioan Bratu, Olivia Florena Nemeş, Constantin Măruţoiu, Dan Nemeş, Teofil Tia, Crina Ramona Suciu, ARS TRANSSILVANIAE XXX 2020, 183-208.

C. LUCRĂRI SIMPOZIOANE:

1. Analysis of the painting materials from the Dângău Mic wooden church, Cluj County, I Bratu, O. F. Nemeş, C Măruţoiu, D Nemeş, V. C. Măruţoiu, T. Tia, C Neamţu, PIM 2021 ,22-24.09.2021, Cluj-Napoca,

2. Investigation of the painting of the royal icon of Jesus Christ, O. F. Nemes, C. Marutoiu, D. Nemes, T. Tia, A. Trifa, A. D. Horvat, Monahia Epiharia (V. C. Nicula), PIM 2021, 22-24.09.2021, Cluj-Napoca,

3. The spectroscopic analysis of constituent materials of the Romanian icon, "The Entry of Lord into Jerusalem", by Grigore Ranite, I. Udrea, O. F. Nemeş, I. Bratu, D. Nemeş, D. Toader, C. Măruţoiu, PIM 2021 22-24.09.2021, Cluj-Napoca,

4. Investigarea materialelor constituente din icoana Sfântul Arhanghel Mihail, Dan Nemeş, Constantin Măruţoiu*, Olivia Florena Nemeş*, Teofil Tia*, Alexandru Dan Horvat, Monahia Epiharia (Nicula Vasilica Cristina) în *Medicină şi Teologie, ediţia a XX-a: Terapii medicale şi spirituale la începutul mileniului III: Complementaritate, dialog, unitate* online: 17-18 mai Bistriţa, 2021

5. *Cercetări privind materialelor constituente din altarul cu scena Sf. Iosif binecuvântat în faţa morţii de la Domul din Timişoara* Constantin Măruţoiu*, Dan Nemeş*, Teofil Tia*, Olivia Florena Nemeş*, Andreea Darida**, Ioan Darida**, Victor-Constantin Măruţoiu* în Medicină şi Teologie, ediţia a XX-a: Terapii medicale şi spirituale la începutul mileniului III: *Complementaritate, dialog, unitate* online: 17-18 mai Bistriţa, 2021.

D. CONTRACTE DE CERCETARE

1. *Elaborarea de metodologii complexe privind atribuirea şi autentificarea unor picturi medievale şi premoderne din patrimoniul naţional*, Acronim proiect complex: IDArt, contract nr. 53/2018, PCCDI, responsabil de proiect,

2. *Enciclopedia imaginariilor din România. Patrimoniu istoric şi identităţi-cultural lingvistice. Imaginarul şi Patrimoniul artistic românesc* – membru,

3. *Parteneriat pentru transferul de tehnologii inovative şi materiale avansate în domeniul artelor vizuale (producţie, conservare, restaurare) UBB-Tematic-Art*, contract nr. 14/01.09.2016 – membru.

PR. CONF. UNIV. DR. HABIL. GABRIEL-VIOREL GÂRDAN

I. ACTIVITATE DIDACTICĂ

A. *Cursuri*:

Biserica în epoca primară, anul I, semestrul I, Teologie Pastorală, Teologie Didactică, Teologie Socială, Artă Sacră.

Biserica în epoca sinoadelor ecumenice, anul I, semestrul al II-lea, Teologie Pastorală, Teologie Didactică

Instituţii ecleziastice ortodoxe în Transilvania – secolul al IX-lea, Masterat, semestrul I

Elemente de geografie religioasă şi confesională creştină, Masterat, semestrul I

Diaspora ortodoxă şi problemele ei, Masterat, semestrul al II-lea

B. *LUCRĂRI DE LICENȚĂ, DIZERTAȚIE ŞI GRADUL I ÎN PREOȚIE COORDONATE*

· Lucaci Laurenţiu, *Profilul inchizitorului şi a victimelor sale* (lucrare de licenţă)

· Onicaş Cătălin-Aurelian, *Ortodoxie şi catolicism în Transilvania în epoca modernă. Relaţii interconfesionale* (lucrare de licenţă)

· Oros Bogdan-Cosmin, *Aspecte ale vieţii bisericeşti primare oglindite în corpusul epistolar ignatian* (lucrare de licenţă)

· Pr. Popa Cristian-Gabriel, *Sfântul şi Marele Sinod al Bisericii Ortodoxe, Creta 18-26 iunie 2016. Istoric, documente pregătitoare, receptare* (lucrare de disertaţie)

· Câmpeanu Lucia-Antoaneta, *Diaspora ortodoxă. Clarificări conceptuale* (lucrare de disertaţie)

· Şumandea Claudiu-Teodor, *Înnoirea spirituală şi mişcarea „Rugul Aprins" în istoria şi spiritualitatea românească* (lucrare de disertaţie)

· Pr. Imbuzan Călin-Costel, *Iudaism, creştinism şi islam – perspective geografice şi demografice* (lucrare de disertaţie)

· Pop Daniel-Matei, *Personalitatea preotului luteran Johann Konrad Wilhelm Loehe şi importanţa misiunii sale sociale* (lucrare de disertaţie)

· Todirică Cornelia, *Imaginea preotului de pe fronturile primului Război Mondial ilustrată în periodicele vremii* (lucrare de disertaţie)

· Pr. Ardelean Ioan-Ciprian, *Cinci veacuri de la Reforma Protestantă* (gradul I preoţie)

· Pr. Bumb Mihai, *Monografia satului Bârsău Mare* (gradul I preoţie)

· Pr. Horvat Claudiu-Septimiu, *Istoria Bisericii în timpul disputelor hristologice* (gradul I preoţie)

· Pr. Maliţa Florin-Daniel, *Instituţii de judecată ecleziastice în secolele XIX-XXI. Perspectivă istorică* (gradul I preoţie)

· Pr. Mureşan Dan, *Monografia satului Horoatu Crasnei* (gradul I preoţie)

· Pr. Neaga Sorin-Vasile, *Monografia satului Fizeş* (gradul I preoţie)

· Pr. Petrică Victor-Dorin, *Monografia parohiei Adalin* (gradul I preoţie)

· Pr. Stânean Alexandru-Vlad, *Relaţiile dintre Răsărit şi Apus în perioada cruciadelor* (gradul I preoţie)

· Pr. Urs Andrei-Ştefan, *Viaţa bisericească din Apus în perioada secolelor XIV-XVI. Reformă şi contrareformă* (gradul I preoţie)

C. *Membru în comisia pentru susținerea tezei de doctorat*

· Facultatea de Teologie Ortodoxă „Iustinian Patriarhul", 21 ianuarie 2020, teza *„Învățătura hristologică şi mariologică reflectată în teologia Sfântuluin Ioan Casian",* candidat: Alexandru Lucian Ojică, coordonator: pr. prof. univ. dr. Constantin Pătuleanu

· Facultatea de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 14 iulie 2020, teza *„Teologie şi politică în Europa Unită de azi"*, candidat: Sorin Viorel Buş, coordonator: pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb

· Facultatea de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 28 septembrie 2020, teza *„Biserica şi şcoala românească din Sălajul istoric în secolul al XIX-lea"*, candidat: Cosmin-Cătălin Lazar, coordonator: pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru

· Facultatea de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 28 septembrie 2020, teza *„Istoria Seminarului „Veniamin Costachi" de la Socola-Iaşi (1803-1948). Reconstituire documenatară"*, candidat: Silviu Marcel Costin, coordonator: pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru

· Facultatea de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca, 28 septembrie 2020, teza *„Ortodoxie şi catolicism în viziunea părintelui Wladimir Guettée"*, candidat: Ana Platon, coordonator: pr. prof. univ. dr. Ioan-Vasile Leb

II. ACTIVITATE ŞTIINȚIFICĂ

A. STUDII PUBLICATE ÎN STRĂINĂTATE

1. Gabriel-Viorel Gârdan, *The Constantinian Indictment against the Persecutors, Pagans and Heretics*, în Marian G. Simion, Cristian Sonea (eds.), *Faith and Politics. Emperor Constantine, Orthodox Church and Freedom,* Institute for Peace Studies in Eastern Christianity, Cambridge, MA (ISBN 978-0-9835779-2-8), Presa Universitară Clujeană of Babes-Bolyai University of Cluj-Napoca, Romania (ISBN 978-973-595-760-5), 2014, pp. 185-196.

B. STUDII ÎN VOLUME ALE UNOR CONFERINȚE INTERNAȚIONALE

1. Gabriel-Viorel Gârdan, *Profilul, crezul şi angajamentul ecumenic al Patriarhului Iustin Moisescu,* în Vasile Stanciu, Daniel Mocanu (coord.), *Satul şi spiritul românesc între tradiţie şi actualitate. Lectura Sfintei Scripturi şi provocările transmiterii credinţei,* vol. I, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2020, pp. 219-228.

2. Gabriel-Viorel Gârdan, *Credință, apartenență şi comportament religios în creştinismul european contemporan. Elemente de demografie religioasă,* în Arhim. dr. Casian Ruşeţ, *Comuniune şi comunități: jertfă, slujire, spiritualitate,* Editura Montefano & Editura Episcopiei Caransebeşului, Fabriano & Caransebeş, 2020, pp. 139-175.

C. STUDII ÎN VOLUME ALE UNOR CONFERINȚE NAȚIONALE

1. Gabriel-Viorel Gârdan, *Un ierarh controversat din epoca Marii Uniri: mitropolitul Vasile Mangra, între reabilitatea istoriografică şi cea eclezi-astică,* în Victor Spinei, Gheorghe Iacob, Ionuţ Nistor, *Istorii ale Marelui Război şi ale Unirii de la 1918,* Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2019, pp. 217-230

D. STUDII PUBLICATE ÎN REVISTE ROMÂNEŞTI NEINDEX-ATE BDI

1. *Das Erkennen des Sinnes des Leidens und die Vorbereitung auf den Übergang vom Diesseits ins Jenseits, Anuarul Facultăţii de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca,* tomul XXII, 2018-2019, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2020, pp.75-84.

2. *Masacrele de la Ip şi Treznea sau marşul triumfal al crimei şi teroarii în Sălaj,* în *Calendarul Renaşterea,* Anul III, nr. 3, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2020, pp. 273-306.

3. Pastoraţia persoanelor vârstnice. O perspectivă ortodoxă, în *Credinţă şi viaţă în Hristos - Anuarul Episcopiei Sălajului*, anul XII, 2019, Editura Credinţă şi viaţă în Hristos, Zalău, 2020, pp. 479-486.

E.CONFERINȚE ORGANIZATE. COMITETE ȘTIINTIFICE

4 noiembrie 2019, a organizat Conferinţa Naţională a Doctoranzilor *Satul şi spiritul românesc între tradiţie şi actualitate. Lectura Sfintei Scripturi şi provocările transmiterii credinţei*

25-26 mai 2020, Bistriţa, a făcut parte din comitetul de organizare al seminarului internaţional *Medicină şi Teologie,* ediţia a XIX-a.

F. PARTICIPĂRI LA MANIFESTĂRI ȘTIINȚIFICE

1. 25-26 mai 2020, a participat la Seminarului internaţional *Medicină şi Teologie,* ediţia a XIX-lea (on-line). A prezentat comunicarea: *„Ciuma lui Iustinian": efectele unei pandemii de la sfârşitul Antichităţii şi începutul Evului Mediu.*

2. 4-8 noiembrie 2019, Cluj-Napoca, a participat la Simpozionul Internaţional *Satul şi spiritul românesc, între tradiţie şi actualitate. Lectura Sfintei Scripturi şi provocările transmiterii credinţei.* A susţinut comunicarea: *Profilul, crezul şi angajamentul ecumenic al Patriarhului Iustin Moisescu*

3. 8-9 octombrie 2019, Neuendetelsau, Germania, a participat la Conferinţa pastorală ecumenică *Pastoraţia oamenilor în vârstă în Episcopia Sălajului şi la Diakoneo: schimb de experienţă teologică şi ecumenică.* A susţinut comunicarea *Pastoraţia persoanelor vârstnice. O perspectivă ortodoxă*

E. MEMBRU ÎN STRUCTURI ADMINISTRATIVE ACADEMICE, ŞTIINŢIFICE ŞI DE CERCETARE

Membru în Cosiliul de Departament al Facultăţii (2012 -
Membru în Consiliul Facultăţii (2012 -
Membru în Senatul Universităţii Babeş-Bolyai (2012 –
Membru în Comisia de Etică a Universităţii Babeş-Bolyai (2016 -
Membru în North American Patristic Society
Membru în American Society of Church History
Cercetător în cadrul Institutului de Istorie Ecleziastică
Cercetător acreditat CNSAS
Membru al Asociaţiei pentru Dialog între Religie şi Ştiinţă, polul Cluj
Membru al Centrului de Studii Ecumenice şi Interreligioase, al Universităţii Babeş-Bolyai
Redactor coordonator al revistei Studia Universitatis Babeş-Bolyai, Theologia Orthodoxa
Membru în comitetul de redacţie al Anuarului Facultăţii de Teologie Ortodoxă Cluj-Napoca
Referent ştiinţific la Revista Teologică Sibiu
Referent ştiinţific al Editurii Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca
Referent ştiinţific al Editurii Universităţii Alexandru Ioan Cuza, Iaşi
Referent ştiinţific al Editurii Renaşterea, Cluj-Napoca
Referent ştiinţific al Editurii Episcopiei Sălajului „Credinţă şi viaţă în Hristos"

E. PREMII ŞI DISTINCŢII ACADEMICE ŞI ECLEZIASTICE

2020, *Premiul de excelenţă didactică,* acordat de Universitatea Babeş-Bolyai
2020, *Premiul pentru contribuţia la dezvoltare Universităţii Babeş-Bolyai*, în calitate de membru al Comisiei de Etică a Universităţii Babeş-Bolyai, acordat de Universitatea Babeş-Bolyai
2019, *Crucea Transilvană,* acordată de Înaltpreasfinţitul Părinte Andrei, Mitropolitul Clujului, Maramureşului şi Sălajului

III. ACTIVITATE ADMINISTRATIVĂ ŞI PASTORALĂ

preot slujitor la Catedrala Episcopală „Înălţarea Domnului" din municipiul Zalău
director executiv al Centrului de Servicii Sociale „Sfântul Gheorghe", Românaşi, Sălaj

PR. CONF. DR. MARIN COTEȚIU

ACTIVITATEA PROFESIONALĂ ŞI DE CERCETARE
Capitole/studii publicate (ca unic autor)

„Restaurarea unor icoane în atelierul *Sf. Voievod Martir Constantin Brâncoveanu* al Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, cu inves-

tigaţii ştiinţifice realizate de Prof. Univ. Dr. Constantin Măruţoiu". Articol dat spre publicare în volumul omagial dedicat Prof. Univ. Dr. Constantin Măruţoiu. 2020.

„Păstrarea autenticităţii unei icoane vechi a Sfântului Gheorghe". Articol dat spre publicare în volumul omagial dedicat Părintelui Profesor Gheorghe Şanta. 2020.

CAPITOLE/STUDII PUBLICATE (ÎN CALITATE DE COAUTOR)

„A Survey of Physical Parameters and Narural Radioactivity in the Wooden Church of "Archangels Mihail and Gavril", Draghia, by Ancuţa Ţenter, Marin Coteţiu, Alexandra Cucoş, Bety Burghele, Kinga Szacsvai and Verginica Schroder, in *Heritage*, Edited by Daniela Turcanu-Carutiu, IntechOpen, ISBN: 978-1-83881-925-5, Print ISBN: 978-1-83881-924-8, eBook (PDF) ISBN: 978-1-83881-926-2, Published: September 9th 2020, Copyright year: 2020.

LUCRĂRI PUBLICATE (CA UNIC AUTOR) ÎN VOLUME ALE CONFERINŢELOR

„Restaurarea unei icoane pe lemn pictată de Grigore Ranite, deţinută de Muzeul Mitropoliei Clujului". Lucrare publicată în volumul *Educaţia creştină într-o cultură pluralistă. Cum creştem copiii în lumea de azi*, vol. I, editori: Mihai Himcinschi, Lucian-Dumitru Colda, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, Felicitas, Stockholm, 2020, ISBN: 978-606-509-468-0, vol. 1 ISBN: 978-606-509-469-7; ISBN: 978-91-986477-1-6, pp. 435-499. Volumul conţine referatele *Simpozionului Internaţional de Ştiinţă, Teologie şi Artă (ISSTA 2020), ediţia a XIX-a,* organizat în 22 octombrie 2020 de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Alba Iulia.

„Conservarea unei icoane pe lemn, cu degradări extinse". Lucrare publicată în volumul *Satul şi spiritul românesc între tradiţie şi actualitate. Lectura Sfintei Scripturi şi provocările transmiterii credinţei*, vol. II *Istorie, Muzicologie, Artă*, coordonatori: Pr. Prof. univ. dr. Vasile Stanciu, Arhid. Asist. univ. dr. Daniel Mocanu, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2020, ISBN general: 978-606-37-0904-3, ISBN vol. II: 978-606-37-0906-7, pp. 325-332. Volumul conţine lucrările *Simpozionului internaţional de Teologie, Istorie, Muzicologie şi Artă. Satul şi spiritul românesc între tradiţie şi actualitate. Lectura Sfintei Scripturi şi provocările transmiterii credinţei*, organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca, în 5-8 noiembrie 2019.

PROIECTE INSTITUŢIONALE/ DE CERCETARE

Membru în echipa proiectului de cercetare cu titlul *Elaborarea de metodologii complexe privind atribuirea şi autentificarea unor picturi medievale*

şi premoderne din patrimoniul naţional, cod PN-III- P1-1.2-PCCDI-2017-0812 , contract nr. 53-PCCDI/2018 şi contract nr. 20901/27.11.2020. Coordonator de proiect: Prof. Univ. Dr. Constantin Măruțoiu.

DISTINCȚII

Rangul de iconom stavrofor acordat de către Înaltpreasfinţitul Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei Andreicuţ. 29 august 2020.

CONFERINȚE ŞI SIMPOZIOANE ŞTIINȚIFICE/ DE ARTĂ NAȚIONALE ŞI INTERNAȚIONALE

Participare la Sesiunea Ştiinţifică „Unitate, Continuitate şi Independenţă în Istoria Poporului Român. 120 ani dela Marea Unire (1918-2020)", organizată de Muzeul Naţional al Unirii Alba-Iulia în 26-27 noiembrie 2020. *Secţiunea Museikon* s-a desfăşurat online pe platforma ZOOM. Comunicarea, susţinuţă de Prof. univ. dr. Constantin Măruțoiu, a fost în legătură cu studiul realizat în colectiv de coautori: „Stabilirea paternităţii unor icoane pe lemn din colecţia Museikon". Coautorii studiului: Constantin Măruţoiu, Dan Nemeş, Victor Constantin Măruţoiu, Olivia Florena Nemeş, Ana Dumitran, Marin Coteţiu.

Participare la *Simpozionul internaţional de teologie, istorie, muzicologie şi artă. Pastoraţia şi filantropia creştină în vreme de pandemie: şansă, povară sau normalitate identitară*. Acest a fost organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universităţii „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca, şi s-a desfăşurat online în 2-3 noiembrie 2020, pe platforma ZOOM. Comunicarea susţinută: „Restaurarea, finalitate a conservării. Prezentarea unui studiu de caz".

Participare la *Simpozionului Internaţional de Ştiinţă, Teologie şi Artă (ISSTA 2020), ediţia a XIX-a,* organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă din Alba Iulia, cu tema generală „Educaţia creştină într-o cultură pluralistă. Cum creştem copiii în lumea de azi". Lucrările simpozionului s-au desfăşurat online, pe platforma ZOOM, în 12 octombrie 2020. Comunicarea susţinută: „Restaurarea unei icoane pe lemn pictată de Grigore Ranite, deţinută de Muzeul Mitropoliei Clujului".

Participare la *Al XIX-lea Seminar Internaţional de Medicină şi Teologie*, desfăşurat online pe pagina http://ot.ubbcluj.ro/bioetica-2020 în 25 mai 2020. Comunicarea susţinută: „Restaurarea icoanei *Arhanghelul Mihail*, de la Rona de Jos, din colecţia Muzeului Mitropoliei Clujului".

MEMBRU ÎN ORGANIZAȚII PROFESIONALE

Membru al Uniunii Artiştilor Plastici din România, Filiala Artă Plastică Religioasă şi Restaurare. Din anul 2004, continuând şi în prezent.

CREAȚIA ARTISTICĂ ŞI ACTIVITATEA DE RESTAURARE A BUNURILOR CULTURALE

LUCRĂRI DE CONSERVARE-RESTAURARE ÎN DOMENIUL PATRIMONIULUI MOBIL

Restaurarea icoanei „Maica Domnului cu Pruncul" de la Tritenii de Jos, pictată în 1764 de Grigore Ranite, aflată în colecţia Muzeului Mitropoliei Clujului. 2020.

Conservarea icoanei „Arhanghelul Mihail" de la Prundu Bârgăului, zugrav anonim, 1788, aflată în colecţia Muzeului Mitropoliei Clujului. 2020.

EXPOZIȚII DE GRUP

Participare cu planşe ilustrând aspecte semnificative ale unor operaţii de restaurare, la expoziţia „Preocupări în vremea pandemiei", expoxiţie de grup a cadrelor didactice ale secţiei Artă Sacră a Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca. Expoziţia a avut loc online pe site-ul http://ot.ubbcluj.ro/, în perioada 04.12.2020-30.12.2020, organizatori fiind Claudia Cosmina Trif şi Marcel Gheorghe Muntean.

ACTIVITATEA DIDACTICĂ

Discipline predate:

Metodologia restaurării picturii pe lemn şi documentaţie de restaurare

Conservarea bunurilor culturale

Stabilizarea proceselor de degradare a bunurilor culturale

Tehnici şi metodologii avansate de conservare şi restaurare a bunurilor culturale

TEZE DE LICENȚĂ COORDONATE

„Restaurarea icoanei *Deisis*, secol XVIII, din colecţia Muzeului Mitropoliei Clujului", lucrare de licenţă a absolventului Lostun Petru, specializarea Artă Sacră, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, 2020.

„Conservarea şi restaurarea icoanei *Sfântul Ierarh Nicolae*, de la Chiuieşti, Dej, 1774", lucrare de licenţă a absolventului Mureşan Marian-Adrian, specializarea Artă Sacră, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, 2020.

„Restaurarea icoanei *MaicaDomnului ocrotitoarea celor necăjiţi* de la Mogoş-Micleşti", lucrare de licenţă a absolventului Trifina Ion-Sebastian, specializarea Artă Sacră, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, 2020.

DISERTAȚII DE MASTERAT COORDONATE

„Restaurarea unei icoane ruseşti a Maicii Domnului cu Pruncul din Colecţia Muzeului Mitropoliei Clujului", lucrare de disertaţie a absolventei

Beganu Florina, specializarea Artă Sacră. Conservarea, restaurarea şi crearea bunurilor culturale, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, 2020.

„Metodologia de conservare şi restaurare a icoanei *Naşterea Domnului* de la Rugăşeşti, judeţul Cluj", lucrare de disertaţie a absolventului Chircuşi Marius Bogdan, specializarea Artă Sacră. Conservarea, restaurarea şi crearea bunurilor culturale, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, 2020.

„Restaurarea unui canat al tripticului *Patimile Domnului* din Colecţia Muzeului Mitropoliei Clujului", lucrare de disertaţie a absolventei Hărăstăşan Paula, specializarea Artă Sacră. Conservarea, restaurarea şi crearea bunurilor culturale, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, 2020.

„Conservarea şi restaurarea icoanei *Maica Domnului cu şapte săgeţi* din colecţia Muzeului Mitropoliei Clujului", lucrare de disertaţie a absolventului Moldovan Ovidiu Paul, specializarea Artă Sacră. Conservarea, restaurarea şi crearea bunurilor culturale, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, 2020.

„Restaurarea icoanei *Sfânta Parascheva* de la Iuriu de Câmpie", lucrare de disertaţie a absolventului Cobuz George Mădălin, specializarea Artă Sacră. Conservarea, restaurarea şi crearea bunurilor culturale, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, 2020.

„Conservarea şi restaurarea icoanei *Arhanghelul Mihail*, realizată de Radu Zugravul în 1794", lucrare de disertaţie a absolventului Bodaşcă Vlad Octavian, specializarea Artă Sacră. Conservarea, restaurarea şi crearea bunurilor culturale, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, 2020.

„Conservarea şi restaurarea unei icoane transilvănene de sec. XVIII reprezentându-l pe Sfântul Ierarh Nicolae", lucrare de disertaţie a absolventei Boroi Nicoleta Ştefania, specializarea Artă Sacră. Conservarea, restaurarea şi crearea bunurilor culturale, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, 2020.

ACTIVITATE ADMINISTRATIVĂ

PARTICIPARE ÎN COMISII DE ADMITERE

Participare în comisia de admitere la nivelul licenţă.

ADMINISTRARE CONTRACTE DE INTERNSHIP ŞI DE PRACTICĂ

Administrare contracte de practică ale studenţilor în specializarea restaurare, la Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului.

PARTICIPARE ÎN COMISII DE LICENȚĂ/ MASTERAT

Participare în calitate de membru în comisia de examen de finalizare licenţă şi masterat.

ORGANIZARE DE PRACTICĂ DE TEREN/ DE SPECIALITATE

Organizarea şi coordonarea practicii de vară în specializarea conservare-restaurare, prin colaborarea Facultăţii de Teologie Ortodoxă cu Arhiepiscopia Vadului, Feleacului şi Clujului.

ACTIVITATEA PENTRU COMUNITATE

PARTICIPARE LA EVENIMENTE/ CAMPANII DE POPULARIZARE A ŞTIINȚEI/ UNIVERSITĂȚII

Alocuţiune susţinută la vernisaj, şi participare cu lucrări la expoziţia ”Artă sacră. Expoziţie de icoane bizantine, artă religioasă şi restaurare patrimoniu” a unor cadre didactice şi masteranzi ai specializării Artă Sacră a Facultăţii de Teologie Ortodoxă a Universităţii Babeş-Bolyai din Cluj-Napoca, la galeria de artă Făclia din Cluj-Napoca, curator Demostene Şofron. Perioada expoziţiei 03.12.2019-03.01.2020.

ACTIVITĂȚI CIVICE/ DE VOLUNTARIAT ORGANIZATE/ EFECTUATE ÎN CALITATE DE MEMBRU UBB SI/ SAU ÎN LEGĂTURĂ CU PROFESIA

Realizare de documentaţii fotografice şi întocmire de fişe sintetice pentru evaluarea stării de degradare a 12 de biserici de lemn din judeţul Sălaj, ca urmare a solicitării din partea Episcopiei Sălajului. Activitate desfăşurată în luna septembrie 2020.

PARTICIPĂRI LA PROGRAME/ EMISIUNI TV ŞI RADIO ÎN CALITATE DE MEMBRU UBB ŞI/ SAU ÎN LEGĂTURĂ CU PROFESIA

Interviu acordat TV Trinitas cu prilejul hirotesirii ca iconom stavrofor, la hramul Mănăstirii Cormaia din jud. Bistriţa-Năsăud, 29 august 2020.

CONF. UNIV. DR. HABIL. NICOLAE TURCAN

CĂRȚI DE AUTOR

1. Turcan, Nicolae, *Partea văzută a iubirii. Pledoarii pentru credinţă*, Renaşterea, Cluj-Napoca, 2019.

TRADUCERI CĂRȚI

1. Egender, Nicolas, *Monahi din Palestina. Portrete duhovniceşti*, traducere de Nicolae Turcan, prefaţă de Marie-Anne Vannier, Renaşterea, Cluj-Napoca, 2019.

REVISTE ERIH PLUS EDITATE

1. Diakrisis Yearbook of Theology and Philosophy 3 (2020) – editor.

2. Studia Universitatis Babes-Bolyai Theologia Orthodoxa 64, nr. 2 (2019) – editor executiv.

3. Studia Universitatis Babes-Bolyai Theologia Orthodoxa 65, nr. 1 (2020) – editor executiv.

STUDII ÎN REVISTE INDEXATE BDI

1. Turcan, Nicolae, „O turnură fenomenologică a teologiei ortodoxe", *Tabor* XIV, nr. 10 (2020), pp. 33–36.

CAPITOLE DE CARTE

1. Turcan, Nicolae, „Lumina raţiunii şi limitele sale: relevanţa teologică a criticii lui Jean-Luc Marion la adresa Dumnezeului conceptual", în Nicolae Răzvan Stan (ed.), *Lumina şi semnificaţiile ei în teologia şi spiritualitatea ortodoxă*, Universitaria Craiova, Mitropolia Olteniei, Craiova, 2020.

ARTICOLE

1. Turcan, Nicolae, „Teologia ortodoxă ca viaţă", *Cetatea credinţei*, nr. 7 (2019), pp. 4-5.

2. Turcan, Nicolae, „Fidelitatea gândirii teologice", *Tribuna*, nr. 429 (2020), p. 25.

PARTICIPĂRI LA CONFERINȚE

1. Turcan, Nicolae, „Teo-fenomenologia vieţii duhovniceşti. Între fenomenologia lumii şi fenomenologia vieţii", conferinţă prezentată la simpozionul naţional „Ordinea profundă a universului şi ideologiile relativiste actuale. Repere ale tradiţiei iudeo-creştine valorificate în dialogul dintre teologie, filosofie şi ştiinţă". Ediţia a VII-a, 17–20 octombrie 2019.

2. Turcan, Nicolae, „Teologia ca transmitere a credinţei", conferinţă prezentată la simpozionul internaţional „Satul şi spiritul românesc între tradiţie şi actualitate. Lectura Sfintei Scripturi şi provocările transmiterii credinţei", 4–8 noiembrie 2019, facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca.

CONFERINȚE ORGANIZATE LA CENTRUL DE DIALOG ÎNTRE TEOLOGIE ŞI FILOSOFIE

1. George Remete, „Krisis: cuvânt şi tăcere", Centrul de Dialog între Teologie şi Filosofie, Cluj-Napoca, 22 octombrie 2019.

2. Bogdan Duca, „Au cetăţenii suflet?", Centrul de Dialog între Teologie şi Filosofie, Cluj-Napoca, 14 noiembrie 2019.

3. Călin Săplăcan, „Teologia după Darwin. Perspective analitice", Centrul de Dialog între Teologie şi Filosofie, Cluj-Napoca, 19 decembrie 2019.

4. Andrei Bereschi, „Un creştinism antifragil: răspuns la întărirea valorilor slabe", Centrul de Dialog între Teologie şi Filosofie, Cluj-Napoca, 16 ianuarie 2020.

5. Dan Tomuleţ, „Plotin: Despre relaţia dintre suflet şi trup", Centrul de Dialog între Teologie şi Filosofie, Cluj-Napoca, 27 februarie 2020.

P. S. LECT. UNIV. DR. BENEDICT (VALENTIN-COSMIN) VESA

CĂRŢI:

- *Personalităţi duhovniceşti contemporane II. Biografii şi repere*, Cluj-Napoca, Renaşterea, 2019, 213 p.

VOLUME COORDONATE

- *Familia contemporană: provocări, principii, valori*, Cluj-Napoca, Renaşterea, 2020, 187 p.

TRADUCERI:

- *Cuvântare la sfinţirea chiliei*, în *Canoane şi reguli monahale* în *spaţiul siro-oriental*, Cluj-Napoca, Renaşterea, 2019, pp. 207-266.

ARTICOLE (ÎN REVISTE SAU VOLUME COLECTIVE):

- „Cuviosul Gherontie de la Tismana, *nebunul frumos*", în *Cuviosul Gherontie cel nebun pentru Hristos*, Deva, Editura Episcopiei Devei şi Hunedoarei, 2020, pp. 7-11.
- „Simbolul ca intrument hermeneutic şi interpretarea duhovnicească a Scripturii în tradiţia siriacă. O privire de ansamblu", în *Satul şi spiritul românesc între tradiţie şi actualitate. Lectura Sfintei Scripturi şi provocările transmiterii credinţei*, vol. I, Cluj-Napoca, Presa Univeristară Clujeană, 2020, pp. 59-66.
- „Theology and education in the church of Persia. A general perspective", *South-Eastern Europe and the Eastern Mediterranean. Proceedings of the session held at the 12th International Congress of South-East European Studies (Bucharest 2-6 September 2019)*, ed. Ioana Feodorov, Brăila, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I", 2020, p. 13-22.
- „Cult, cultură şi cultură duhovnicească", *în Medicii şi Biserica - Terapia prin credinţă şi cultură*, XVIII, Cluj-Napoca, Renaşterea, 2020, pp. 69-80.
- „Sarcina mistică a teologiei ortodoxe şi religiozitatea omului actual", *în Biserica Ortodoxă şi provocările viitorului,* Alba Iulia, Reîntregirea, Cluj-Napoca – Presa universitară, Alba Iulia – Aeternitas, 2020, pp. 41-56.

- „Passion, body and soul at John the Solitary and Isaac of Nineveh", *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Orthodoxa*, 64 (2019), 1, pp. 39-48.
- „The monastic spirituality and its influence on the contemporary society. The case of St Silouan the Athonite and St Mary Skobtsova", *La vita nello Spirito tra Oriente e Occidente Un'unica via, due sentieri per rispondere alle sfide dell'oggi*, Firenze, Nerbuini, 2020, pp. 49-64
- „Friendship (Philia), as Methodology in Christian Education," *Astra Salvensis,* VII (2019), no. 14, pp. 147-153.
- „The monastic spirituality and its influence on the contemporary society. The case of St Silouan the Athonite and St Mary Skobtsova", în *La vita nello Spirito tra Oriente e Occidente Un'unica via, due sentieri per rispondere alle sfide dell'oggi*, Firenze, Nerbuini, 2019, pp. 49-64.
- „The Christology of St. Isaac of Niniveh and the East Syriac Theology of the 7-8th centuries", *Studia Universitatis Babeş-Bolyai Theologia Orthodoxa*, 64 (2019), 1, pp. 39-52.
- „Omul poetic şi tehnologia", în *Medicii şi Biserica – Resacralizarea relaţiei medic-pacient*, Cluj-Napoca, Renaşterea 2019, pp. 21-30.

ALTE PUBLICAȚII:

- „Episcopul Veniamin (Virgil) Nistor, mărturie şi dăruire", în *Calendarul Renaşterea 2019*, Cluj-Napoca, Renaşterea, 2019, pp. 215-222.
- „Mitropolitul Bartolomeu – predicator al tinerilor", *Renaşterea*, 1 (2019), p. 5.
- „Cuvânt şi viaţă. Text şi context", *Lumina*, 17 martie 2019, p. 5.
- „Vasile Voiculescu şi teologia prieteniei", *Renaşterea*, 2 (2019), p. 5.
- „Guido Schäffer, sportivul misionar", *Renaşterea*, 3 (2019), p. 5.
- „Zorica Laţcu şi omul poetic", *Renaşterea*, 4 (2019), p. 5.
- „Părintele Arsenie Papacioc şi misterul veşniciei într-o clipă", *Renaşterea*, 5 (2019), p. 5.
- „Părintele Ioan Iovan, *martorul euharistic*", *Renaşterea*, 7 (2019), p. 5.
- „Părintele Alexander Men şi calea deschisă a ortodoxiei", *Renaşterea*, 8 (2019), p. 5.
- „Josefina Bakhita şi alternativa libertăţii în Hristos", *Renaşterea*, 9 (2019), p. 5.
- „Părintele Mitropolit Andrei la Conferinţa Ecumenică Internaţională de spiritualitate ortodoxă de la Mănăstirea Bose", *Renaşterea*, 9 (2019), p. 2.

- „Părintele Sofian Boghiu, bătrânul filocalic", *Renaşterea*, 10 (2019), p. 5.
- „Omul bun le vede pe toate bune", *Renaşterea*, 11 (2019), p. 5.
- „Protoiereul Alexie Toth, sfântul emigranţilor", *Renaşterea*, 12 (2019), p. 5.
- „Moş Dobri Dobrev, cerşetorul lui Hristos", *Renaşterea*, 1 (2020), p. 5.
- „Vasile Voiculescu şi Teologie prieteniei", *Renaşterea*, 2 (2020), p. 5.
- „Guido Schaffer, sportivul misionar", *Renaşterea*, 3 (2020), p. 5.
- „Despre părinţi şi copii în parabola Fiului risipitor. Aspecte introductive", *Renaşterea*, 4 (2020), p. 3.
- „Paternitatea, chipul cel mai specific al lui Dumnezeu", *Renaşterea*, 5 (2020), p. 3.
- „Viaţa ca dar şi dăruire", *Renaşterea*, 6 (2020), p. 3.
- „În casă şi acasă", *Renaşterea*, 7 (2020), p. 3.
- „Autoritatea tatălui şi libertatea fiilor", *Renaşterea*, 8 (2020), p. 3.
- „Tatăl se bucură şi îi respectă fiului dorinţa de cunoaştere", *Renaşterea*, 9 (2020), p. 3.
- „Tatăl se lasă judecat de fiii lui", *Renaşterea*, 10 (2020), p. 3.
- „Fraţii şi tatăl lor", *Renaşterea*, 11 (2020), p. 3.
- „Unde este mama?", *Renaşterea*, 12 (2020), p. 3.

PARTICIPĂRI LA SIMPOZIOANE/ SEMINARII:

- International Symposium "Engaging Orthodox Christian Theology woth Today's World: Evil and Spiritual Combat in a Time of Pandemic" (Institute for Studies in Eastern Christianity – New York, 11 December 2020;
- Orthodox Research Group St. John Chrysostom Third International Theological Conference – "Holiness, Perfection, Theosis: Understanding the `Measure of the Stature of the Fulness of Christ`", 5-9 December 2020;
- Simpozionul internațional *Pastorația și filantropia creștină în vreme de pandemie: șansă, povară sau normalitate identitară?*, Cluj-Napoca, 2-3 noiembrie 2020;
- Al XIX-lea seminar de Medicină şi Teologie „Provocările medicale, teologice, sociale şi culturale, întâlnite în contextul marilor epidemii", Bistriţa, 25 Mai 2020;
- *St John Chrysostom Orthodox Research Group Conference*, Cluj-Napoca, 2-3 December 2019;
- „Satul românesc, între tradiție și actualitate. Lectura Sfintei Scripturi și provocările transmiterii credinței", Cluj-Napoca, 4-8 noiembrie 2019;
- Simpozionul Internațional „Mintea umană: restructurare și iluminare, Craiova, 21-23 octombrie 2019;
- International Patristic Conference, „Body and Soul: The Patristic Message to Pastoral Theology", Saint Athanasius Greek-Catholic Theological Institute, Nyíregyháza, Hungary , 17-19th October 2019;

- The 12th Congres of South-East European studies, Bucharest, 2-6 September 2019, „Political, social and religious dynamics in south-east Europe";
- XVIII International Conference on Patristics Studies, Oxford, 19-23 August, 2019;
- Al XVIII-lea seminar de Medicină şi Teologie „Terapie prin credinţă şi cultură", Bistriţa, 30 mai 2019;
- XVII Incontro di studiosi dell'Antichita' Christiana, "Masculum et feminam creavit eos" (Gen. 1, 27). Paradigmi del maschile et femminile nel cristianesimo antico", Institutum Patristicum Augustinianum, Roma, 9-11 Maggio, 2019.
- Simpozionul Internaţional de Ştiinţă, Teologie şi Artă „The Village and Rural Spirituality – between traditional and modernity", (ISSTA), Alba Iulia, 5-8 mai 2019;
- Simpozionul internaţional „Treime, Biserică, Societate. Implicaţiile dogmei trinitare în structura şi dinamica societăţii contemporane", Cluj-Napoca, 11-13 februarie, 2019.
- „Pan-Orthodox Unity and Conciliarity", IOTA Inaugural Conference, Iaşi, 9-12 ianuarie 2019;

CONFERINȚE PASTORALE:

- *Judecata Crucii*, Biserica Coroana, Bistrița, 7 aprilie 2019;
- *Siria, între poezie şi război,* Biserica „Adormirea Maicii Domnului", Cluj-Napoca, 5 mai 2019.
- *Vocația de dascăl de Religie*, Cluj-Napoca, Facultatea de Teologie Ortodoxă, 1 octombrie 2019;
- *Obişnuința cu Dumnezeu şi vocația de profesor de Religie,* Inspectoratul Școlar Bistrița, 22 noiembrie 2019;
- *Etosul românesc la sat şi la oraş*, Huedin, 10 decembrie 2019;
- *Pregătire pentru Crăciun*, conferință online ATOR Banatul de Munte, 9 decembrie 2020;
- *Naşterea Domnului Hristos în lume – nădejdea noastră*, conferință online ASCOR Cluj, 16 decembrie 2020;

***WORKSHOP DE LIMBĂ ŞI LITERATURĂ SIRIACĂ I:* OCTOMBRIE 2019-IUNIE 2020.**

DISTINCȚII:

- Diploma Aniversară a Asociaţiei Naţionale Cultul Eroilor „Regina Maria", Filiala Bistriţa-Năsăud – 21 noiembrie 2019 (col. (r) Vasile Măgeruşan);

- Engolpionul şi Crucea Transilvană ale Mitropoliei Clujului, Maramureşului şi Sălajului – 23 februarie 2020 (IPS Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei);
- Engolpionul şi Crucea Episcopiei Devei şi Hunedoarei – 23 februarie 2020 (PS Gurie, Episcopul Devei şi Hunedoarei);
- Crucea Nordului a Episcopiei Europei de Nord – 23 februarie 2020 (PS Macarie, Episcopul Europei de Nord);
- Engolpionul şi Crucea „Sfântul Ierarh Sava Brancovici" ale Arhiepicopiei Aradului – 23 februarie 2020 (IPS Timotei, Arhiepiscopul Aradului);
- Medalia aniversară a 100 de ani de la recunoaşterea internaţională a Marii Uniri din partea Asociaţiei Naţionale Cultul Eroilor „Regina Maria", Filiala Bistriţa-Năsăud – 4 iulie 2020 (col.(r) Vasile Măgeruşan).
- Medalia omagială „80 de ani de la moartea martirică a Protopopului Aurel Munteanu" – 24 mai 2020 (Protopop de Huedin, Dan Lupuţan);
- Ordinul Episcop Roman Ciorogariu, 20 septembrie 2020 (PS Sofronie, Episcopul Oradiei);
- Diploma omagială 2020 – „Anul omagial al pastoraţiei părinţilor şi copiilor", „Anul comemorativ al filantropilor ortodocşi români" – 29 septembrie 2020 (PF Patriarh Daniel);

PR. LECT. UNIV. DR. GHEORGHE ŞANTA

A. ACTIVITATE DIDACTICĂ:

În cursul anului universitar 2019-2020 a predat următoarele discipline:

Instituţia duhovniciei în spaţiul ortodox, Teologie pastorală:

Spovedanie şi duhovnicie - coordonate practice, Teologie pastorală,

Pedagogia creştină şi viaţa duhovnicească, Teologie pastorală şi Teologie didactică - cursuri pentru nivel licenţă,

Călăuzire şi paternitate duhovnicească, Teologie pastorală şi Teologie didactică - cursuri pentru nivel licenţă,

Practică liturgică şi duhovnicie - nivel Master, specializarea Pastoraţie şi duhovnicie

Mărturie creştină şi filantropie - nivel Master,

Aplicaţii practice la parohii - nivel Master, specializarea Pastoraţie şi duhovnicie în conformitate cu programele analitice ale disciplinelor respective, a îndrumat studenţii în munca de elaborare a lucrărilor de seminar şi a tezelor de licenţă;

De asemenea, a predat cursuri şi a susţinut seminarii în cadrul programului de formare continuă a preoţilor; a îndrumat şi coordonat lucrări de

gradul I didactic în învăţământ pentru profesorii de Religie şi lucrări pentru obţinerea gradul profesional I a personalului clerical.

A efectuat inspecţii speciale şi a făcut parte din comisiile de evaluare pentru obţinerea gradului didactic II pentru cadrele din învăţământul preuniversitar (disciplina Religie ortodoxă).

B. STUDII:

1. Educaţia religioasă şi modelarea caracterului în vol. *Mitropolitul Andrei - Păstorul blând al Transilvaniei euharistice*, vol. II Studii in honorem, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2019, pp. 319-335 (coord. Claudiu Ioan Grama),

2. Slujirea - cale spre cer în vol. *Un sacerdot împlinit. Părintele Protopop Ioan Jeler la 80 de ani*, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2019, pp. 49-50 (coord. pr. Cristian Baciu).

3. Teologia şi structura ei educaţională în „Anuarul Facultăţii de Teologie Ortodoxă", tomul XXII (2018-2019), Cluj-Napoca, 2020, pp. 221-230.

C. PARTICIPĂRI LA SIMPOZIOANE NAȚIONALE ŞI INTERNAȚIONALE

1. Simpozionul internaţional al Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca: *Satul şi spiritul românesc, între tradiţie şi actualitate. Lectura Sfintei Scripturi şi provocările transmiterii credinţei*, 4-7 noiembrie 2019, cu referatul: *Istorie şi spiritualitate într-un sat transilvan.*

PARTICIPĂRI LA PROIECTE:

membru în echipa Convergenţa pregătirii universitare cu viaţa activă, AMPOSDRU, FINANȚE. BĂNCI. ASIGURĂRI, expert practică a studenţilor.

ACTIVITATE MISIONAR-PASTORALĂ:

În fiecare duminică şi sărbătoare a săvârşit Sfânta Liturghie în Parohia Aşchileu Mic, jud. Cluj, unde a ţinut cuvânt de învăţătură.

PR. CONF. UNIV. DR. GRIGORE DINU MOŞ,

ACTIVITATE DE CERCETARE ŞTIINȚIFICĂ:
CĂRȚI:

1. Grigore-Dinu Moş, *Creatia ex nihilo. O abordare dogmatică*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2020, 184 p.

2. Grigore-Dinu Moş, Florin Octavian, *Caiete de Dogmatică, vol. I: Arhitectonică şi apofatism*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2020, 157 p.

STUDII BDI:

1. Grigore-Dinu Moş, „Negation as Infinite Affirmation: The Apophatic Theology of Saint Dionysius the Areopagite", *Diakrisis Yearbook of Theology and Philosophy*, Volume 2 (2019), pp. 25-36.

STUDII ÎN VOLUME COLECTIVE:

1. Grigore-Dinu Moş, „Lucrarea Duhului Sfânt în viaţa şi învăţătura Sfântului Siluan şi a părintelui Sofronie Saharov" în *Mitropolitul Andrei – păstorul blând al Transilvaniei euharistice, Vol 2: Studii in honorem*, Editura Renaşterea, Cluj-Napoca, 2019, pp. 360-378.

2. Grigore-Dinu Moş, „Judecata universală şi viaţa de veci în teologia ortodoxă contemporană" în *In Honorem pr. prof. univ. dr. Valer Bel*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 379-404.

LUCRĂRI ÎN VOLUME ALE CONFERINȚELOR:

1. Grigore-Dinu Moş, „Unitate şi diversitate. Valorile lumii contemporane în lumina dogmelor Bisericii" în *Unitate şi identitate. Ortodoxia românilor între comuniunea răsăriteană şi dialogul cu Apusul, Volumul I Teologie* (Simpozionul internaţional de Teologie, Istorie, Muzicologie şi Artă, Cluj-Napoca, 5-6 noiembrie 2018), Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2019, pp. 428-441.

2. Grigore-Dinu Moş, Paul Siladi, „Lumea rurală şi cea citadină. Accente teologice specifice", în *Satul şi spiritul românesc între tradiţie şi actualitate. Lectura Sfintei Scripturi şi provocările transmiterii credinţei* (conferinţa 5-8 noiembrie 2019), Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2020, pp. 255-260.

ACTIVITATE DIDACTICĂ:

Teologie Dogmatică (nivel licenţă, anul III şi anul IV, curs şi seminarizare)

Elemente fundamentale de antropologie creştină (nivel master, anul I, curs şi seminarizare)

Creştinismul. Repere istorice şi doctrinare (nivel master, anul I, curs şi seminarizare)

ACTIVITATE MISIONARĂ:

Predici la Capela Facultăţii de Teologie Ortodoxă, la Capela Seminarului Teologic din Cluj-Napoca şi în alte biserici din eparhie unde a fost invitat sau trimis în misiune; consilierea spirituală a unui număr semnificativ de tineri.

PR. LECT. UNIV. DR. ADRIAN AUREL PODARU

ARTICOLE, STUDII

„Understanding Our Father in the Context of Human Perfection Preached in the Sermon on the Mount, According to St. Gregory of Nyssa's Homilies on the Lord's Prayer", în *Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Theologia Orthodoxa*, vol. 64, no. 2/2019, pp. 63-74.

„Michael Psellos' Philosophical Opuscula on the Soul. Introductory Guidelines emerged from an On-going Translation Process", în *Teologia*, 83 (2), 2020, pp. 103-115.

COMISII

Membru, din 2020, în Comisia de Ştiinţe Umaniste a Consiliului Naţional al Cercetării Ştiinţifice (CNCS)

Membru, din 2019, în asociaţia International Association of Patristic Studies.

Consultant ştiinţific al revistei Philobiblon. Transylvanian Journal of Multidisciplinary Research in Humanities.

PR. LECT. UNIV. DR. COSMIN COSMUȚA

1. ACTIVITATE DIDACTICĂ:

- ***Curs*** de *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*:
- anul I, semestrele 1 şi 2;
- anul II, semestrele 1 şi 2;
- ***Curs*** de *Istoria şi spiritualitatea Bizanţului*
- anul I, semestrul 2;
- ***Seminare*** de *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*:
- anul I, semestrele 1 şi 2;
- anul II, semestrele 1 şi 2;
- ***Seminar*** de *Istoria şi spiritualitatea Bizanţului*
- anul I, semestrul 2;

2. ACTIVITATE ŞTIINȚIFICĂ:

- **CĂRȚI-COAUTOR**

- *Eficientizarea predării Religiei prin mijloace multimedia: suport video şi fişe de lucru – ciclul primar*, coautori: Ioan Popa-Bota (editor), Stelian Paşca-Tuşa, Alexandra Budu, Teodora-Ilinca Mureşanu, Cosmin Cosmuţa, Adriana Rotar, Crina Paşca-Tuşa, Claudia-Cosmina Trif, Bogdan-Lucian Şopterean, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2020;

- *Eficientizarea predării Religiei prin mijloace multimedia: suport video şi fişe de lucru – ciclul gimnazial*, coautori: Ioan Popa-Bota (editor), Stelian Paşca-Tuşa, Teodora-Ilinca Mureşanu, Adriana Rotar, Alexandra Budu, Cosmin Cosmuţa, Crina Paşca-Tuşa, Claudia-Cosmina Trif, Bogdan-Lucian Şopterean, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2020;
- *Eficientizarea predării Religiei prin mijloace multimedia: suport video şi fişe de lucru – ciclul liceal*, coautori: Ioan Popa-Bota (editor), Stelian Paşca-Tuşa (editor), Teodora-Ilinca Mureşanu, Alexandra Budu, Cosmin Cosmuţa, Adriana Rotar, Crina Paşca-Tuşa, Claudia-Cosmina Trif, Bogdan-Lucian Şopterean, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2020;

- **STUDII**

- „Gânduri însemnate din cuvântările Mitropolitului Nicodim Munteanu cu prilejul *înălţării* în scaunul de Patriarh al României", în revista *Tabor*, XIII (2019), nr. 9, pp. 59-65;
- „Preotul Nicolae Gherman din Rohia, participant la Marea Adunare Naţională de la 1 Decembrie 1918, la Alba Iulia", în vol. *Contribuţii maramureşene la înfăptuirea Marii Uniri*, editori: Acad. Alexandru Surdu, Vasile Ţiplea, Ioana-Raluca Mîrza, Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2019, pp. 41-51;
- „Înfiinţarea Vicariatului Ortodox Român din Alba Iulia, o consecinţă directă a Dictatului de la Viena din 30 august 1940", în *Calendarul Renaşterea*, III (2020), nr. 3, pp. 185-202;

- **CONFERINȚE**

- 5-6 noiembrie 2019 Simpozionul internaţional al Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca „Satul şi spiritul românesc între tradiţie şi actualitate. Lectura Sfintei Scripturi şi provocările transmiterii credinţei". Participare cu comunicarea *Cuvântări şi scrisori ale unor personalităţi bisericeşti şi laice la alegerea şi instalarea patriarhului Nicodim Munteanu (1939)*;

- **PROIECTE DE CERCETARE**

- membru în echipa proiectului *ROMIMAG*; director de proiect: Prof. univ. dr. Corin Braga;
- membru în echipa proiectului „Prevenirea şi Reducerea ratei de Abandon pentru studenţii la Teologie Ortodoxă" (PRATO).

3. ACTIVITATE MISIONAR-PASTORALĂ:

- În perioada octombrie 2019 – septembrie 2020, din încredinţarea IPS Arhiepiscop şi Mitropolit Andrei a suplinit postul de preot la biserica „Sf. Proroc Ilie" din Bonţida-Şator, Protopopiatul Gherla. În această calitate

a săvârşit în fiecare duminică şi sărbătoare Sf. Liturghie, rostind şi cuvânt de învăţătură; a săvârşit, de asemenea şi serviciile religioase reclamate de prezenţa într-o parohie.

4. ALTE ACTIVITĂȚI

- a elaborat orarul facultăţii în ambele semestre ale anului academic 2019-2020;
- a fost coordonator pe facultate al programului Erasmus+;
- 10 octombrie 2019 a ţinut la Muzeul eparhial o scurtă prelegere în cadrul evenimentului „100 de ani de la înfiinţarea Consistoriului ortodox din Cluj";
- 26 mai 2020 preşedinte al comisiilor pentru acordarea gradului I didactic profesorilor de Religie Ionuţ Ionescu de la Şcoala gimnazială Breaza - Suceava şi Andrei-Sergiu Asăvoaie de la Şcoala gimnazială „Mihai Halunga" din Hănţeşti - Suceava; în acest an susţinerile de lucrări de grad s-au ţinut online, conform hotărârilor autorităţilor competente, din cauza situaţiei sanitare provocate de pandemia de Covid 19;
- a fost membru în Comisia de admitere, sesiunile iulie şi septembrie 2020;
- a coordonat şapte (7) teze de licenţă în sesiunile iulie şi septembrie 2020;
- a fost membru în Comisia V, pentru susţinerea examenelor de finalizare a studiilor (licenţă şi masterat), sesiunile iulie şi septembrie 2020.

PR. LECT. UNIV. DR. LIVIU VIDICAN-MANCI

ACTIVITATE PUBLICISTICĂ

CĂRȚI PUBLICATE

1. Propovăduirea Evangheliei în era digitală, prefaţă de IPS Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului şi Clujului şi Mitropolitul Clujului, Maramureşului şi Sălajului, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2020.

2. Firescul Sfinţeniei. 29 de cateheze moral-duhovniceşti, prefaţă de Pr. prof. univ. dr. Vasile Gordon, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2020.

3. Cateheze pentru cei botezaţi, prefaţă de PS Benedict Bistriţeanul, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2020.

CĂRȚI COORDONATE

1. Liviu Vidican-Manci (coord.), Ionuţ Chira, Bogdan Negrea, Bogdan Şopterean, Ioan Popa-Bota, Stelian Paşca-Tuşa, Gabriel Noje, *Omiletica şi catehetica în cercetarea teologilor ortodocşi români*, vol. 1. *Periodicele*

cu tradiţie din Patriarhia Română, Ghid bibliografic, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2020.

2. Liviu Vidican-Manci (coord.), Bogdan Negrea, Bogdan Şopterean, Ioan Popa-Bota, Stelian Paşca-Tuşa, Gabriel Noje, *Omiletica şi catehetica în cercetarea teologilor ortodocşi români*, vol. 2. *Bio-bibliografiile profesorilor din facultăţile şi departamentele de teologie din Patriarhia Română*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2020.

3. Liviu Vidican-Manci (coord.), Bogdan Negrea, Bogdan Şopterean, Ioan Popa-Bota, Stelian Paşca-Tuşa, Gabriel Noje, Iancu Buda, *Omiletica şi catehetica în cercetarea teologilor ortodocşi români,* vol. 3. *Sistematizare tematică*, Ghid bibliografic, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2020.

A. ARTICOLE PUBLICATE IN REVISTE RECUNOSCUTE CNCSIS, VOLUME DE CONFERINȚE ŞI ANUARE

1. Liviu Vidican-Manci, „Pastoraţia tinerilor în era noilor tehnologii", în Horeb, 2, 2020, nr. tematic: Credinţa, părinţii şi copiii. Societatea 5.0, pp. 142-152.

2. Liviu Vidican-Manci, Emil Mărginean, „Is there a need for the Church to officially assume mobile applications? Case study: Romaniana Orthodox Church and Anglican Church, în Studia Theologia Orthodoxa, Nr. tematic: Religion, Digitalization, Artificial Intelligence, (Guest editor: Liviu Vidican-Manci), vol.65, 2/2020, (ERIH PLUS), pp. 93-112.

3. Liviu Vidican-Manci, Emil Mărginean, „Orthodox Monasticism and Online Preaching", în Revista Teologică, 2020, (ERIH PLUS), pp. 114-124.

4. Liviu Vidican-Manci, „The Taboric Light in the Hymns of the Vespers of the Transfiguration Feast. Catechetic Considerations" în Studia Theologia Orthodoxa, 2020 (ERIH PLUS), pp. 123-141.

5. Stelian Paşca Tuşa, Liviu Vidican-Manci, „The Godly Light in Psalms – Theological Perspectives" în Revista Teologia, vol. 83, 2/2020, (ERIH PLUS) pp. 116-136.

6. Liviu Vidican-Manci, „Liturghisire şi propovăduire în „era digitală". Studiu de caz: facebook livestream prin Radio Renaşterea", în Revista Tabor, mai 2020, în curs de publicare.

7. Liviu Vidican-Manci, „Bogomili şi cathari în secolul al XII-lea: despre controversata întâlnire de la Saint-Felix, în *Istorie şi Teologie in honorem volumul omagial Pr. Prof. Dr. Ioan-Vasile Leb*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2020 în curs de publicare.

8. Liviu Vidican-Manci, „Commemoration of Andrei Buzdug (1891-1939) from the Theological Academy of Cluj-Napoca eight decades after he passed to his heavenly home" în Mitropolia Olteniei, 9-12, 2019, pp.166-177 (ERIH PLUS).

9. Liviu Vidican-Manci, „Noile Tehnologii şi viaţa oamenilor”, https://ziarullumina.ro/societate/noile-tehnologii-si-viata-oamenilor-150968.html, 12 ianuarie 2020.

10. Liviu Vidican-Manci, „Viaţa în Hristos, garanţia vieţii veşnice”, https://ziarullumina.ro/teologie-si-spiritualitate/evanghelia-de-duminica/viata-in-hristos-e-garantia-dobandirii-vesniciei-147681.html, 15 septembrie 2019.

11. Liviu Vidican-Manci, „Chipuri de oameni deosebiţi”, https://ziarullumina.ro/regionale/transilvania/program-catehetic-chipuri-de-oameni-deosebiti-in-arhiepiscopia-clujului-146660.html, 2 august 2019.

12. Liviu Vidican-Manci, „Smartphonul, Internetul şi Crăciunul”, https://radiorenasterea.ro/smartphonul-internetul-si-craciunul/, decembrie 2019.

13. Liviu Vidican-Manci, „Sfinţenia, invitaţia de a fi om”, https://ziarullumina.ro/teologie-si-spiritualitate/evanghelia-de-duminica/sfintenia-invitatia-de-a-fi-om-145227.html, 23 iunie 2019.

LECT. UNIV. DR. CLAUDIA COSMINA TRIF

ACTIVITATE DIDACTICĂ

În perioada octombrie 2019 - septembrie 2020, a predat:

- *Studiul desenului* I (C+S), AS I, 2 ore curs, 2 ore seminar
- *Studiul desenului* II (C+S), AS I, 2 ore curs, 2 ore seminar
- *Studiul desenului* III (C+S), AS II, 2 ore curs, 2 ore seminar
- *Icoana de la canon la libertate de creaţie* (C+S), MAS I, 2 ore curs, 2 ore seminar
- *Icoană pe sticlă I* (CO+SO), AS I, 1 oră curs, 2 ore seminar
- *Icoană pe sticlă II* (CO+SO), AS II, 2 ore curs, 1 oră seminar
- *Ritmul în icoana bizantină*, (C+S), MAS I, 2 ore curs, 2 ore seminar
- *Studiul desenului* IV(CO) (C+S), AS III, 2 ore curs.
- *Mozaic şi vitraliu* (CO) (C+S), AS III, 1 oră curs , 1 oră seminar

PUBLICAȚII:

Teologia luminii primordiale şi relevanţa ei pentru iconografie, Studii Teologice Volum Nr: 2, An: 2019pp. 9-28, coautori: Ioan Chirilă, Stelian Paşca-Tuşa şi Ioan Popa-Bota.

The Portraiture of Constantin Brâncoveanu. A Case Study - the Votive Painting from Hurezi Monastery, Romanian Journal of Artistic Creativity, NY, USA, Volum Nr: 8/4, An: 2020, pp. 79-88,

Specificul naţional în pictura românească. Studii de caz, Conferinţă: Unitate şi identitate. Ortodoxia românilor între comuniunea răsăriteană şi dialogul cu Apusul, Volum: II *Istorie muzicologie şi artă*, Ed. Presa

Universitară Clujeană, 2019, pp. 436-452, Editor: Lect. univ. dr. Paul Siladi, coautor: Gheorghe-Marcel Muntean,

Eficientizarea predării Religiei prin mijloace multimedia: suport video şi fişe de lucru – ciclul liceal, Ed. Presa Universitară Clujeană, 2020, Editor: Stelian Paşca-Tuşa şi Ioan Popa-Bota, coautori: Stelian Paşca-Tuşa, Teodora-Ilinca Mureşanu, Ioan Popa-Bota, Alexandra Budu, Cosmin Cosmuţa, Adriana Rotar, Crina Paşca-Tuşa, Bogdan-Lucian Şopterean.

Eficientizarea predării Religiei prin mijloace multimedia: suport video şi fişe de lucru - ciclul gimnazial, Ed. Presa Universitară Clujeană, 2020, Editor: Ioan Popa-Bota, coautori: Stelian Paşca-Tuşa, Teodora-Ilinca Mureşanu, Ioan Popa-Bota, Alexandra Budu, Cosmin Cosmuţa, Adriana Rotar, Crina Paşca-Tuşa, Bogdan-Lucian Şopterean.

Eficientizarea predării Religiei prin mijloace multimedia: suport video şi fişe de lucru – ciclul primar, Ed. Presa Universitară Clujeană, 2020, Editor: Ioan Popa-Bota, coautori: Stelian Paşca-Tuşa, Teodora-Ilinca Mureşanu, Ioan Popa-Bota, Alexandra Budu, Cosmin Cosmuţa, Adriana Rotar, Crina Paşca-Tuşa, Bogdan-Lucian Şopterean.

Cercetător ştiinţific în cadrul proiectului - UBB-TeMATIC-Art - *Parteneriat pentru transferul de tehnologii inovative şi materiale avansate în domeniul artelor vizuale (producţie, conservare, restaurare)* – proiect FEDR

Membru în Grantul ROSE - *Abilităţi competenţe pentru elevi, viitori studenţi ai Facultăţii de Teologie Ortodoxă,*

Membru al *Centrului de Promovare a Afacerilor şi Dezvoltare Regională,* centru acreditat UBB.

PARTICIPARE CONFERINȚE:

Zugravii Radu Munteanu şi Alexandru Ponehalski: două personalităţi artistice ale secolului al XVIII-lea, continuatori ai tradiţiei post-bizantine, Facultatea de Teologie Ortodoxă, 2019 Simpozionul Internaţional de Teologie, Istorie, Muzicologie şi Artă: *Satul şi spiritul românesc, între tradiţie şi actualitate. Lectura Sfintei Scripturi şi provocările transmiterii credinţei*, material prezentat împreună cu Ioan Popa-Bota.

EXPOZIȚII DE GRUP:

Diptic contemporan, Salonul anual de Artă, Uniunea Artistilor Plastici din Romania, 2019.

Şi dacă..., Expoziţie de artă sacră, Facultatea de Teologie Ortodoxa din cadrul Universităţii „Babeş-Bolyai", 2019.

Sfântul Nicolae - replică după o icoană de secol XVII, Expoziţie de artă sacră, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea „Babeş-Bolyai" Cluj-Napoca, 2019

Maica Domnului cu Pruncul - replică: Expoziţie de artă sacră, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea „Babeş-Bolyai" Cluj-Napoca, 2019.

Sfântul Nicolae - replică după o icoană de secol XVII: Preocupări în pandemie, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca, An: 2020, Menţiuni: expozitie online www.kunstmatrix.com

Iisus Hristos, Preocupări în pandemie, Facultatea de Teologie Ortodoxă, Cluj-Napoca, 2020, Menţiuni: www.kunstmatrix.com.

LECT. UNIV. DR. ALIN TRIFA

ACTIVITATE DIDACTICĂ

- A organizat o *expoziţie de promovare a specializării* Artă Sacră a Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, în sala de expoziţii a ziarului Făclia de Cluj, în intervalul 5 decembrie 2019 – 3 ianuarie 2020. Lucrările reunite de expoziţie, semnate de cadre didactice şi studenţi ai secţiei noastre, au fost văzute de un număr mare de persoane, datorită afluxului din spaţiul respectiv.

- A contribuit la volumul omagial închinat părintelui prof. lect. univ. dr. Gheorghe Şanta, cu un articol intitulat "*Capela Ortodoxă Sfântul Evanghelist Luca din Cluj*".

- De asemenea, a contribuit cu un studiu intitulat "*Conservarea şi viaţa operei de artă. Chimia în restaurare*", la volumul omagial închinat d-lui prof. univ. dr. Constantin Măruţoiu.

- A coordonat mai multe *lucrări de licenţă şi de disertaţie.*

- A participat la *expoziţia* online, intitulată "Preocupări în pandemie", organizată de conf. univ. dr. Claudia Trif.

- A participat la Simpozionul Internaţional de Teologie, Muzicologie şi Artă, organizat de Facultatea noastră, cu un studiu intitulat "*Catacombele din Milos*". De asemenea, a participat cu mai multe *lucrări de mari dimensiuni* şi la expoziţia organizată în holul Facultăţii, cu ocazia Simpozionului.

- A făcut operaţiunile de restaurare şi repictare care erau necesare la o troiţă pictată pe suport metalic (fig. 1).

- A pictat icoana de pe tetrapodul Bisericii cu hramul Pogorârea Sfântului Duh din cartierul Grigorescu (fig. 2).

- A realizat mai multe picturi murale (fig. 3 – 6).

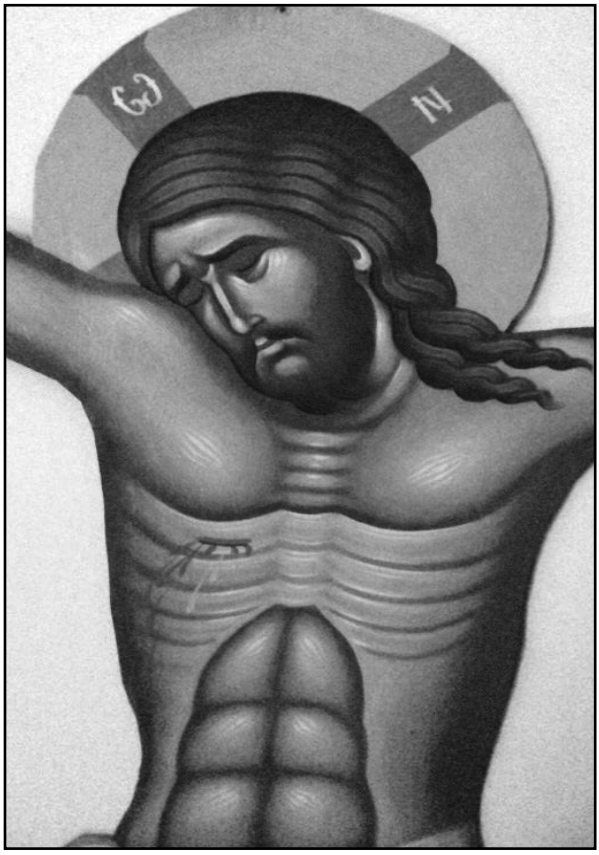

Fig. 1. *Troiță restaurată, detaliu.* **Fig. 2.** *Icoană tetrapod*

Fig. 3. *Adormirea Maicii Domnului, detaliu. Pictură murală.*

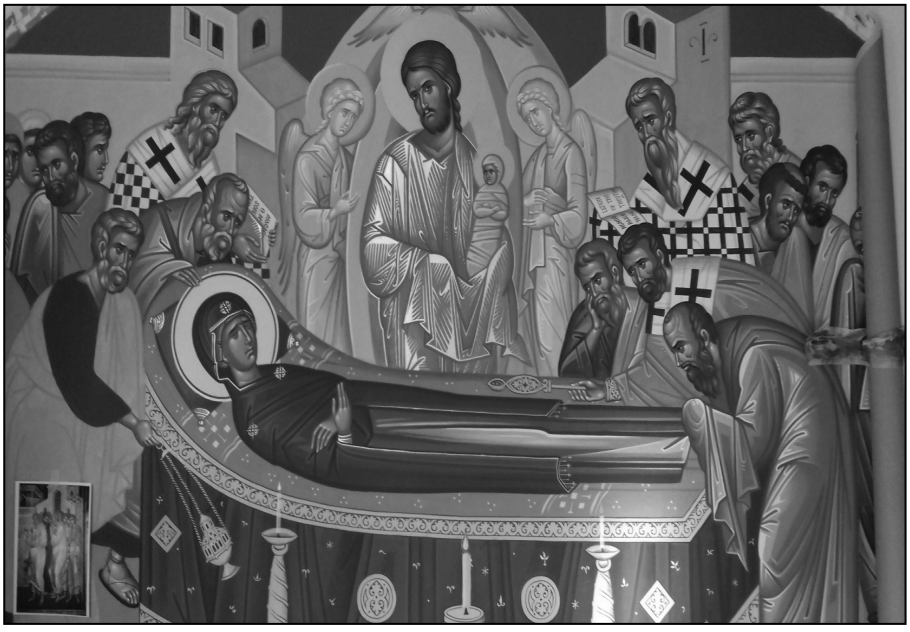

Fig. 4. *Adormirea Maicii Domnului. Pictură murală.*

Fig. 5, 6. *Învierea lui Lazăr, fragmente. Pictură murală.*

LECT. UNIV. DR. PAŞCA-TUŞA STELIAN

ACTIVITATEA DIDACTICĂ

A predat cursurile la nivel licenţă la disciplinele: *Isagogia Vechiului Testament, Limba Ebraică şi Arheologie Biblică*.

A ţinut seminarii şi lucrări practice la nivel *licenţă* la disciplina *Isagogia Vechiului Testament* şi la *Limba Ebraică*.

MEMBRU ÎN DIFERITE COMISII ŞI ORGANIZAŢII PROFESIONALE:

Membru al *Centrului de Studii Biblice*, Cluj-Napoca

Membru al *Uniunii Bibliştilor din România*, Sibiu

Membru al *Societății Bibliştilor Ortodocşi Români*, Bucureşti

ACTIVITATEA ŞTIINȚIFICĂ

VOLUME

Ioan Popa-Bota (coord.) Stelian Paşca-Tuşa, Alexandra Budu, Teodora-Ilinca Mureşanu, Cosmin Cosmuţa, Adriana Rotar, Crina Paşca-Tuşa, Claudia-Cosmina Trif şi Bogdan Şopterean, *Eficientizarea predării Religiei prin mijloace multimedia: suport video şi fişe de lucru – ciclul primar* (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2020), 100 p. ISBN 978-606-37-0741-4.

Ioan Popa-Bota (coord.) Stelian Paşca-Tuşa, Teodora-Ilinca Mureşanu, Adriana Rotar, Alexandra Budu, Cosmin Cosmuţa, Crina Paşca-Tuşa, Claudia-Cosmina Trif şi Bogdan Şopterean, *Eficientizarea predării Religiei prin mijloace multimedia: suport video şi fişe de lucru – ciclul gimnazial* (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2020), p. 92 p. ISBN 978-606-37-0742-1.

Stelian Paşca-Tuşa şi Ioan Popa-Bota (coord.), Teodora-Ilinca Mureşanu, Alexandra Budu, Cosmin Cosmuţa, Adriana Rotar, Crina Paşca-Tuşa, Claudia-Cosmina Trif şi Bogdan Şopterean, *Eficientizarea predării Religiei prin mijloace multimedia: suport video şi fişe de lucru – ciclul liceal* (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2020), 207 p., ISBN 978-606-37-0743-8.

Liviu Vidican-Manci (coord.), Ioan Chira, Bogdan Negrea, Bogdan Şopterean, Ioan Popa-Bota, Stelian Paşca-Tuşa şi Gabriel Noje, *Omiletica şi Catehetica în cercetarea teologilor ortodocşi români. Periodicele cu tradiţie din Patriarhia Română – ghid bibliografic*, vol. 1 (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2020), 426 p. ISBN 978-606-37-0886-2.

Liviu Vidican-Manci (coord.), Bogdan Negrea, Bogdan Şopterean, Ioan Popa-Bota, Stelian Paşca-Tuşa şi Gabriel Noje, *Omiletica şi Catehetica în cercetarea teologilor ortodocşi români. Bio-bibliografiile profesorilor din facultăţile şi departamentele de teologie din Patriarhia Română – ghid biblio-*

grafic, vol. 2 (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2020), 137 p. ISBN 978-606-37-0887-9.

Liviu Vidican-Manci (coord.), Stelian Paşca-Tuşa, Bogdan Negrea, Bogdan Şopterean, Ioan Popa-Bota, Iancu Buda, Ioan Chira şi Gabriel Noje, *Omiletica şi Catehetica în cercetarea teologilor ortodocşi români. Sistematizate tematică – ghid bibliografic*, vol. 3 (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2020), 587 p. ISBN 978-606-37-0888-6.

STUDII ISI

Paşca-Tuşa, Stelian, Paula Bud şi Elena Oneţiu, „The Mystery of Alterity reflected in Christian Teachings (Învăţături hristianiceşti) (1700)," *Philobiblon. Transylvanian Journal of Multidisciplinary Research in Humanities* 25.2 (2020): 305-320.

Dan Benţa, Paula Bud, Elena Platon, Stelian Paşca-Tuşa, Elena Oneţiu, Alin Mihailă şi Felix Floca, „Challenges in proofing of the Cyrillic MCVRO resources – Equability between the technical component and the role of the researcher," *Philobiblon. Transylvanian Journal of Multidisciplinary Research in Humanities* 25.2 (2020): 337-354.

STUDII ERIH PLUS

1. „God's Mercy or Jonah's Anger? An Orthodox Approach to the Case of Nineveh" *Studia Universitatis Babes-Bolyai – Theologia Orthodoxa* 1 (2020): 23-37.

2. Stelian Paşca-Tuşa şi Liviu Vidican-Manci, „The Godly Light in Psalms – Theological Perspectives," *Teologia* 2 (2020): 116-136.

3. Stelian Paşca-Tuşa şi Ioan Popa-Bota, „Iconizarea bizantină a cetelor îngereşti în turla edificiului liturgic," *Mitropolia Olteniei* 5-8 (2020): 122-139.

4. Stelian Paşca-Tuşa şi Ioan Popa-Bota, „The Byzantine iconic representation of the cherubim – Scriptural reference points," *Studia Universitatis Babeş-Bolyai – Theologia Orthodoxa* 1 (2019): 5-20.

5. Ioan Chirilă, Stelian Paşca-Tuşa, Adrian Mărincean, Bogdan Şopterean, „The divine light. The sight and experience of it in Gregory Palamas theology," *Astra Salvensis* 13 (2019): 221-230.

6. Ioan Chirilă, Stelian Paşca-Tuşa, Ioan Popa-Bota şi Claudia Cosmina Trif, „Teologia luminii primordiale şi relevanţa ei pentru iconografie," *Studii Teologice* 3 (2019): 79-94.

STUDII BDI

1. „Preoţii slujitori din localitatea Soporu de Câmpie în perioada 1733-1927," *Astra Salvensis* 2 (2020): 71-7.

2. Stelian Paşca-Tuşa şi Ioan Popa-Bota, „Preoţii slujitori din localitatea Soporu de Câmpie în perioada 1927-2019," *Astra Salvensis* 1 (2020): 131-6.

3. „Patriarhul Avraam – etalon de credinţă pentru creştini (Rom 4,17-25)," în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj*-Napoca, tom XXII (2018-2019), ed. Vasile Stanciu (Cluj-Napoca: Renaşterea, 2020): 9-17.

STUDII ÎN VOLUME COLECTIVE

1. „Reprezentări simbolice religioase" în *Enciclopedia imaginariilor din România. IV. Imaginarul religios*, ed. Ioan Chirilă (Iaşi: Polirom, 2020), 80-96.

2. „Cine este Împărăteasa care stă de-a dreapta Domnului? Repere mariologice în exegeza unui text psalmic (Ps 44,11)," în *Maica Domnului, ocrotitoarea cretinilor. Lucrările Simpozionului Internațional de Teologie Mănăstirea Timişeni – 4 noiembrie 2019*, ed. Remus Feraru (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2020), 187-201.

3. Stelian Paşca-Tuşa şi Bogdan Şopterean, „Psaltirea mitropolitului Bartolomeu sau despre împreună vorbirea sufletului cu Dumnezeu" în *Satul şi spiritul românesc între tradiţie şi actualitate. Lectura Sfintei Scripturi şi provocările transmiterii credinţei*, vol. 1, ed. Vasile Stanciu şi Daniel Mocanu (Cluj-Napoca: PUC, 2020), 265-278.

4. „Psalmul 119[118] – elogiul liric al Torei: de la Scriptură spre Liturghie," în *Imnografia liturgică bizantină. Perspective critice*, ed. Alexandru Ioniță (Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2019), 304-345.

5. *„Să nu te temi... de demonul amiezii!* (Ps 90,5-6) – reflecţii exegetice la psalmul proniei dumnezeieşti," în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul", vol. XIX* (Bucureşti: Ed. Universităţii din Bucureşti, 2019), 397-404.

6. „Prolegomene la psalmul proniei dumnezeieşti (Ps 90) – repere erminеutice pentru înţelegerea demersului isagogic," în *Mitropolitul Andrei – păstorul blând al Transilvaniei euharistice. Studii in honorem*, vol. 2, ed. Claudiu-Ioan Grama (Cluj-Napoca: Renaşterea, 2019), 415-431.

PARTICIPARE LA CONFERINȚE

6-7 decembrie 2019, conferinţa internaţională *Wounded Identities in Central and Estern Europe Religious and Political Identification*

5-6 noiembrie 2019, conferinţa internaţională *Satul şi spiritul românesc, între tradiţie şi actualitate. Lectura Sfintei Scripturi şi provocările transmiterii credinţei*, Cluj-Napoca, cu comunicarea „Psaltirea mitropolitului Bartolomeu sau despre împreună vorbirea sufletului cu Dumnezeu"

PROIECTE

1. cercetător ştiinţific în proiectul ID P_40_374, cod MySMIS 105765, *Parteneriat pentru transferul de tehnologii inovative şi materiale avan-*

sate în domeniul artelor vizuale (producţie, conservare, restaurare) (UBB-TeMATIC-Art), http://tematicart.granturi.ubbcluj.ro/

2. cercetător în proiectul PN-III-P1-1.2-PCCDI-2017-0326, *Enciclopedia imaginariilor din România. Patrimoniu istoric şi identităţi cultural-lingvistice* (ROMIMAG), http://romimag.granturi.ubbcluj.ro/

ARHID. ASIST. UNIV. DR. DANIEL MOCANU

VOLUME COORDONATE:

Satul şi spiritul românesc între tradiţie şi actualitate. Lectura Sfintei Scripturi şi provocările transmiterii credinţei, Lucrările simpozionului internaţional de Teologie, Istorie, Muzicologie şi Artă, 5-6 noiembrie, 2019, vol. I Teologie, Coordonatori Vasile Stanciu şi Daniel Mocanu, Cluj-Napoca, Editura Renaşterea, 2020, 382 p., ISBN general 978-606-37-0904-3; ISBN 978-606-37-0905-0.

Satul şi spiritul românesc între tradiţie şi actualitate. Lectura Sfintei Scripturi şi provocările transmiterii credinţei, Lucrările simpozionului internaţional de Teologie, Istorie, Muzicologie şi Artă, 5-6 noiembrie, 2019, vol. II Istorie, Muzicologie, Artă, Coordonatori Vasile Stanciu şi Daniel Mocanu, Cluj-Napoca, Editura Renaşterea, 2020, 387 p., ISBN general 978-606-37-0904-3; ISBN vol II.978-606-37-0906-7.

PUBLICAŢII ÎN REVISTE DE SPECIALITATE:

Daniel Mocanu, „The tradition of „Cunţanu" church music between the orality and the uniformization trends", în: *Studia UBB Musica*, LXIV, 2019, 1, pp. 291 – 314. [Erih+].

Daniel Mocanu, „The influence of the Hrysantic reform on the religious churc music in Transylvania", în: *Studia UBB Musica*, LXIV, 2, 2019, p. 121-146. [Erih+].

Daniel Mocanu, „Vasile Petraşcu. The Transylvanian religious music between stability and continuity", în: *Studia UBB Musica*, LXV, 1, 2020, p. 147-167. [Erih+].

PUBLICAŢII IN EXTENSO, APĂRUTE ÎN LUCRĂRI ALE PRINCIPALELOR CONFERINŢE INTERNAŢIONALE DE SPECIALITATE:

Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu şi Arhid. Asist. univ. dr. Daniel Mocanu „Cântările de la înmormântarea mirenilor în colecţii transilvănene", în: *Satul şi spiritul românesc între tradiţie şi actualitate. Lectura Sfintei Scripturi şi provocările transmiterii credinţei*, Lucrările simpozionului internaţional de Teologie, Istorie, Muzicologie şi Artă, 5-6 noiembrie, 2019, vol. II

Istorie, Muzicologie, Artă, Coordonatori Vasile Stanciu şi Daniel Mocanu, Cluj-Napoca, Editura Renaşterea, 2020, pp. 151-169, ISBN general 978-606-37-0904-3; ISBN vol II.978-606-37-0906-7.

Arhid. Asist. univ. dr. Daniel Mocanu „Augustin Bena – „dirigentul" Corului Episcopiei Vadului, Feleacului şi Clujului (1930-1940)", în: *Satul şi spiritul românesc între tradiţie şi actualitate. Lectura Sfintei Scripturi şi provocările transmiterii credinţei*, Lucrările simpozionului internaţional de Teologie, Istorie, Muzicologie şi Artă, 5-6 noiembrie, 2019, vol. II Istorie, Muzicologie, Artă, Coordonatori Vasile Stanciu şi Daniel Mocanu, Cluj-Napoca, Editura Renaşterea, 2020, pp. 283-299, ISBN general 978-606-37-0904-3; ISBN vol II.978-606-37-0906-7.

PUBLICAȚII IN EXTENSO, APĂRUTE ÎN DIFERITE VOLUME.

Pr. Prof. univ. dr. Vasile Stanciu, Arhid. Asist. univ. dr. Daniel Mocanu, „Compozitori clujeni de muzică religioasă" în: *Armonia Centenar 1919-2019. Un veac de cântare corală în Catedrala veche a Aradului*, coordonatori: Pr. Traian Ioan Micoroi, Pr. Prof. univ. dr. Cristinel Ioja, Protos. Lect. Univ. dr. Nicolae Tang, Editura Arhiepiscopiei Aradului, Arad, 2019, pp. 9-41. ISBN: 978-606-9052-05-1.

ASIST. UNIV. DR. VICTORIA GRĂDINAR

I ACTIVITATE DIDACTICĂ

Cursuri şi seminarii - nivel licenţă:

- *Etiopatogenia operei de artă* (curs)
- *Metodologia restaurarii picturii murale şi documentaţie de restaurare* (curs şi seminar)
- *Teoria generală a restaurării* (curs şi seminar)
- *Studiul desenului pentru restaurare* (curs şi seminar)
- *Studiul culorii pentru restaurare* (curs şi seminar)
- *Mecanismele degradării picturii murale* (curs şi seminar)
- *Metodologia restaurării picturii în tempera şi documentaţie de restaurare* (seminar)

II. ALTE ACTIVITĂȚI:

- Realizarea picturii iconostasului din biserica ortodoxă cu Hramul „Soborul Sf. Ioan Botezătorul" din loc. Dealu Mare, Jud. Cluj.
- Realizarea picturii monumentale (pe lemn) - Buna Vestire - în cadrul Biroului teritorial din IPJ Satu Mare al SNPPC din MAI
- Realizarea picturii murale din cantina socială „Sf. Sofia", protopopiatul Negreşti-Oaş, jud. Satu Mare.

- Realizarea picturii murale exterioare în Pridvorul de Nord al bisericii „Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil" din Loc. Moişeni, Jud. Satu Mare.
- Realizarea picturii murale exterioare în Pridvorul de Vest a bisericii Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil din Loc. Moişeni, Jud. Satu Mare.

PRECIZARE

Fiecare autor este răspunzător de conţinutul lucrării sale